MALCEV

SZIVVEL-LÉLEKKEL

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ

MALCEV

SZÍVVEL-LÉLEKKEL

REGÉNY

Harmadik javított kiadás

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1951

A mű eredeti címe
ОТ ВСЕГО СЕРДЦА

Fordította
V. RAB ZSUZSA

Felelős kiadó: az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója
Műszaki felelős: Siklós Béla
A kiadó minden jogot fenntart

51/2494 Egyetemi Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Erdős László ig.

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

A sötétkék égen fehér galambok keringtek.

A kerületi sporttelep zöld mezője ragyogott az eső után, a futópályán tornászok színes trikói tarkállottak, a kékre festett tribünök felett vörös zászlók lobogtak, mint nagy, szélfútta lángok.

A sporttelep a hegyek között feküdt egy mély völgyben; sűrű, alvó hegyek vették körül. A napokban fénylő fehér gleccserek a füves lejtőkön lecsúsztak és keresztül-kasul szántották a tajga sűrű, fekete földjét.

Az induló ünnepi dallama, az égen ujjongva kerengő galambok, meg a zajló ünneplő tömeg — mindez felvidította Rogyiont.

A galambok legyezőalakban csapódtak fel a levegőbe. Rogyion nevetve emelte fel a kezét — feje felett a szárnyak surrogása összeolvadt a szellősimogatta falevelek zizegésével.

Ebben a pillanatban az egész sporttelep felmorajlott: a startról elindultak a lányok. Mint a madarak! Eleinte bájos csoportba verődve futottak, míg csak egyikük, egy naracssszín-trikós, előre nem tört.

Rogyiont a sokhangú kiabálás, a lelkesítő szavak nagy izgalomba hozták: keresztülfúrta magát a forró tömegen és a futópálya felé tartott.

— Nézd! Úgy repül, mint a szél!

— Aki már az elején az élen halad, annak a végén mindig kilóg a nyelve!

— Akárcsak a kolhozotokról beszélnél, koma! Mikor vetés van, mindig nagyképűsködtök, de bezzeg aratáskor ti vagytok a legutolsók!

— Jó, jó, még ráléphetünk a sarkatokra!

— Hiszen ez a mi Irinkánk! — Rogyion csaknem felkiáltott.

Irinka igyekvően és könnyedén futott, barnárasült térdei villogtak, fejletlen mellecskéi keményen domborodtak a trikó alatt.

Rogyion már jól meg tudta különböztetni hátravetett fejét, sápadt, szinte fává keményedett arcát, szorosan összezárt ajkait.

— Hanem igazat szóltál, koma — hallatszott a tömegből a vidám basszus, — ha a kislánynak nem lóg is még a nyelve, a másik már a sarkában van!

— Talán meg is előzi! — Rogyion izgatottan figyelte a búzavirágkék-trikós leányt. Már majdnem Irinka mellett futott. Vékonyka, meztelen lábszárú leány volt, gesztenyebarna hajfonatai ütemesen verték a hátát.

— Rajta, Irinka-a-a! — kiáltott Rogyion önkéntelenül.

Az ismeretlen leány lobogó szoknyával repült el mellette, és szemrehányóan nézett rá. Rogyion kezdte magát rosszul érezni.

— Ki lehet ez? — gondolta.

A lányok a cél előtti utolsó métereket futották. A nézőtér felzúgott — hirtelen felcsattant a taps: a búzavirágkék-ruhás leány előretört.

Rogyion összeütötte a tenyerét, de nyomban észbekapott: „Ugyan, mit tapsolok? Hiszen megelőzték a mieinket!"

Irinka hirtelen előrevágtatott és elsőnek szakította szét a cél vékony selyemfonalát. De Rogyion valahogy már nem tudott örülni neki.

— Egy győzelmünk már van! — kiáltott hozzáfurakodva Grigorij Cseremiszin, egy magas, daliásalakú, kéktrikós és fehérnadrágos fiú. — Mennyi lány, nézd csak, mennyi — szinte káprázik tőle a szem! Egész csokorravaló! No, de most rajtunk a sor!

A verseny előtt Rogyion egy hónapig kijárt reggelenként a folyóhoz: futott a harmatos völgyben, átugrálta a bokrok között kifeszített zsineget, dobálta a magakészítette gránátokat.

És most, miközben Grigorij mögött a labdarúgópálya puha füvén lépkedett és gyönyörködött a lányok mindenféle színű hajfonataiban, meg az ünneplő tömegben, alig tudta visszatartani az ajkára toluló mosolyt. Most aztán végre meglátja mindenki, mit tud ő!

A pályán már sétáltak az egészséges, napbarnított, rövidnadrágos fiúk. Rogyion féltékeny irigységgel szemlélte izmos karjukat és lábukat, és izgalom vett rajta erőt. Könnyű szaté-

ingét hirtelen szűknek érezte, ledobta magáról, és komoran pillantott Grigorijra.

— Miért nézel rám úgy, mint egy dühös bika? — kérdezte Cseremiszin és elnevette magát. Nagy fogai csillogtak, mint a gyöngyszemek. — Az ugrásban nem kell tartanod tőlem, olyan nehéz vagyok, mint a föld!

Rogyion nem nézett barátjára, meztelen lábujjaival tépdesni kezdte a füvet.

— Miért, azt hiszed fájna? Akár az összes díjat elviheted!

Cseremiszin mozdulatlan szájjal nevetett.

— Csodálatos alak vagy te, Rogyka, becsületszavamra! Hát nem mindegy, hogy ki lesz köztünk az első? Csak a csoportunk ne maradjon le!

Magasugrásban a „Hegyi partizán" csoporttal versenyeztek. Egy fekete, vékonylábú, hajlékony fiú könnyedén, magasan repülte át az akadályt.

— Gyerünk, — lökte gyengén hátba Grigorij Rogyiont és az, villámgyorsan felpattanva helyéről, átugrotta a vékony kötelet. Csak a felzúgó tapsból értette meg, hogy ugrása sikerült.

Grigorij cinkosan hunyorított felé: a mi csoportunkkal nem lehet egykönnyen elbánni!

De a fekete fiú, úgylátszott, nem akarta megadni magát. Rogyionnak minden centiméterért meg kellett vele küzdenie. Rogyion mind nagyobb és nagyobb erőlködéssel ugrott, a fekete pedig rugóként patlant fel a helyéről és nyugodt, kiszámított lendülettel ugrotta át a kötelet.

Rogyion féltékenyen hallgatta a zúgó tapsot: neki tapsolnak, vagy a feketének?

A fekete váratlanul kijelentette:

— Próbáljuk meg mindjárt a százhatvanat!

Rogyion szíve hevesen dobogott, de semmi jelét nem adta izgatottságának. Csak nem ijed meg ettől a fickótól? Nem olyan fából faragták!

Valami esztelen, elkeseredett lendülettel ugrott és leesett a laza homokra. Úgy rémlett neki, hogy valaki felnevetett.

— Százhatvanegy!

— Százhatvanhárom!

Kissé bicegve letörölte a szemébe folyó verítéket, újra visszament a helyére. Összeszorította ajkát, újból nekilendült és a kötéllel együtt lehuppant a homokra.

Mélyet sóhajtott és leült a fűbe.

— Ne lógasd az orrodat, Rogyka, hallod-e? A második hely

a miénk — mondta melléjeülve Grigorij. — A pontozás szerint úgyis mi győzünk!

— Mi az ördögöt vigasztalgatsz engem! Nem vagyok már gyerek!

Elhallgattak. Rogyion egy pálcával piszkálta a földet, homlokábahulló, összecsapzott haját meg sem igazította.

— Gyere, pihenj, mert a gránátvetés még hátra van! — mondta Grigorij és félig bűntudatosan, félig bocsánatkérően hozzátette: — Hanem, testvér, vigyázz, mert gránátvetésben nem maradok mögötted. Szívesen tenném, de az erőm nem engedi.

— Én nem indulok.

— Ne bolondozz, ugyan, ne bolondozz...

— Azt mondtam, nem indulok — és kész!

— No nézd csak! Hát talán te vagy az egyetlen, aki itt bemutatod, hogy mit tudsz? Szögre akasztanád az egész szervezetet? Ha csak a harmadik helyre kerülsz — akkor is első lesz a csoportunk! Vagy nem hiszel benne?

— Miért nem hagysz békén? — dühödött meg Rogyion. — Hiszel benne, nem hiszel... Hagyj magamra!

Grigorij felállott és a bíró füttyére kiment a kis térre. A palackalakú gyakorlógránát erős kezében gyermekjátéknak tűnt. Előreszaladt, meglendítette a karját és elröpítette a gránátot az ég sziporkázó kékjébe. A gránát megcsillant a magasban, mint egy ezüstös hal és csak néhány másodperc mulva hallatszott tompa dobbanása.

A közönség tapsolt, ahogy csak erejéből telt.

Rogyion utolsónak dobta el a gránátot, azután lefutott két távot és valóban, mint ahogy Grigorij megjósola neki, a harmadik helyre került. De ez sem hozott számára megkönnyebbülést. Nem volt könnyű beérnie ennyivel.

A sportpálya mögött Rogyiont és Grogorijt körülvették a lányok. Rogyion nevetett, tréfált, mutatva, hogy számára teljesen mindegy, hányadik helyre került a versenyen. Azt hitte, hogy senki sem hisz neki, ezért igyekezett mosolyogni és hahotázni minden jelentéktelen kis tréfán.

— No, most pedig gyerünk a csónakokhoz — feszítsük meg minden maradék erőnket! — mondotta Cseremiszin.

Útban a tó felé, fénylő hajfonatait rázva és Grigorijra pillantgatva, mintha csak azt akarná mondani! — látod, ez vagyok én! — Irinka csacsogott:

— Ahogy a nyomomba ért, gondoltam, no, végem van! Futni még futok, de szusszal nem győzöm!... Aztán, képzeld, valaki fütyült, s úgy éreztem, mintha csalán égette volna a sarkamat! De ki is gondolta volna, hogy ez a vékonyka kislány a „Hegyi partizánoktól" így befűt nekem? Még számításba sem vettem! Olyan ki szégyenlős. „Mindenki nadrágban van, meg trikóban, de én — azt mondja — szoknyában futok: annyi a nép és mindenki nézne... szégyelném magam..."

— Hogy hívják, nem emlékszel? — kérdezte hanyagul Rogyion.

— De nem ám, érdekelnek engem az idegenek? — Irinka megfenyegette az ujjával. — Nekünk is megvannak a magunk széplányai, még ha nem veszed is őket észre! Igaz, Grisenka?

— Igaz, igaz, kis pitypangom! — felelte jóindulatú nevetéssel Cseremiszin. Mindig, mindenkire talált valami szép, gyengéd becenevet.

A borzas fák között megcsillantak a tó orgonaszínű fodrai.

A hajóhídnál csónakok himbálóztak a vízen. A szél meglobogtatta a kikötő felett a vörös lángokként csapongó zászlókat.

Rogyion beleült a csónakba és bemártotta a vízbe forró kezét. A víz átáramlott az ujjai között, mint valami meleg, bársonyos prém, hangosan kotyogott a csónak fenekén, csobogva nyaldosta az oldalát.

A csónak orrában, lábát a lábdeszkára téve, Grigorij ült: széles háta, sima, barnára égett lapockája egészen eltakarta Froszját. Rogyion csak a leány turbánszerűen felcsavart, kalászszínű hajfonatait látta. Irinka az árbócnál állott. Karcsú volt és úgy fénylett a haja, mintha a napban mosta volna meg. Tarka ruhája szélét összemarkolta, begyűrte a térdei közé, de az kicsúszott és hozzá-hozzácsapódott az árbóchoz.

A csónak farában, a kormányra könyökölve Klanya Zimina hunyorgott a napba. Homlokán vörös hajtincs himbálózott, arcán ritka, élénkszínű szeplők ültek, mintha valaki szándékosan fröcskölte volna tele az arcát egy okkersárgába mártott ecsettel. A lány egy kópé kisfiúra emlékeztetett, szinte azt várta az ember, hogy rögtön szájába dugja két ujját és éleset fütylyent.

— Ké-szülj!

Egy perc, két perc, három perc telt el feszült várakozásban. Aztán hirtelen, elködösítve a selymes kékséget, rakéta röppent az égre, s a tó fölött felvillantak zöld, drágakőként sziporkázó, apró csillagai.

Megesikordultak az evezővillák, az induló csónakok nyomán tölcsérekben kavargott a víz, az evezőkről vidáman csöpögtek a vízcseppek.

A tó szinén körtáncot jártak a belehullott fenyőtüskék, meg a cigányosan tarka szinekben pompázó őszi nyírfalevelek. Lassan-lassan kibontakoztak a dús zölddel borított, apró szigetek is.

Rogyion megfeszített erővel evezett. Rajta! Még! A csónak fehérlő habfodrot húzott maga után a tavon.

Az élen jártak, de már utolérték őket, és Rogyion meg Grigorij akárhogy igyekeztek, egy csónak már melléjük is került.

Grigorij dühösen eresztette a vízbe az evezőjét. Klanya feszülten húzta a kormányrudat, olyan mozdulattal, mintha a vízbe akarna ugrani. Irinka és Froszja minden erejüket megfeszítve eveztek, de Rogyion úgy érezte, mintha megkötözték volna a kezét meg a lábát: a szomszédos csónak farában a búzavirágkék-ruhás leány ült. Fényes kalapja beárnyékolta arcát, de keskeny résen aranyos napsugarak törtek át és pihentek meg reszketve rózsás arcán.

A leány Rogyionra nézett és zöld szemében felolvadt a tartózkodó hűvösség. Rogyion hangosan felkacagott, és hirtelen nagy erőt érzett magában. Gondtalan merészséggel kezdett evezni.

„Mi van ma velem?" — gondolta Rogyion, meglepődve az érthetetlen ujjongástól, mely eltöltötte.

Rogyionék csónakja ért először partot. A csónak fehér habfodrokat kergetett fel a sárga parti fövenyre. A fúvószenekar játszani kezdett, a tóban barnára égett kisgyerekek úsztak, az emberek összegyűltek a parton és üdvözölték a győzőket.

Rogyion látta, amint fel-felbukkant a tömegben a szalmakalap, mint egy aranyos napraforgó. Partraugrott, de a leány addigra már eltűnt a szeme elől.

Rogyion csak este látta viszont a lányt a kertben, ahol a jutalmakat osztották. A lány lehajtott fejjel lépett a vörös kelmével bevont asztalhoz, Rakitinnek, a tornaedzőnek kezéből átvett egy papírosköteget, aztán hirtelen leszökkent a dobogóról.

„Vajjon mit kaphatott?" — törte a fejét Rogyion.

Mikor besötétedett, elindult a táncolók felé. Karját úgy fonta össze a mellén, hogy mindenki láthassa új, foszforeszkáló számlapú óráját és figyelte, hogy forognak a párok a keringő lassú ütemeire.

„Valahol itt kell lennie — gondolta, — lehet, hogy idejön és megkérdezi, hány óra. Hiszen előfordulhat..." És akkor hirtelen meglátta a lányt. Egy magas, csinosarcú, szürkeruhás fiúval keringett. A fiú nevetve beszélt neki valamit, néha megrázta dús, vörhenyes sörényét. A lány, kezét a fiú vállán nyugtatva, alig észrevehetően elmosolyodott.

Rogyion megismerte a fiút, a kerületben közismert méhész fia volt, a leningrádi orvosi egyetem hallgatója.

„No, nézd, hogy nevetgél! Vajjon mit talál olyan nevetségesnek?" — bosszankodott Rogyion, mikor a pár eltáncolt mellette. Vad, esztelen vágya támadt — azonnal odamenni, karonfogni a lányt és elvinni.

A táncnak vége volt. A diák elment, a lány valakit keresett a szemével.

Rogyion gyorsan odalépett hozzá és izgatottan mondta;

— Mindjárt fél tíz, — és zavartan veregette ujjával az óra számlapját.

— Mi-il?

— Bocsásson meg, — mondta Rogyion a lány zöld szemébe tekintve. — Azt hittem... nem tudja...

— Mit? — ismételte meg a lány szigorúan a kérdést.

Megszólaltak a harmonikák és Rogyion megfogta a lány kezét.

— Menjünk táncolni, jó?

A lány a vállára tette kezét. Rogyion átkarolta a lányt és nem is érezve a saját lábait, összehunyorított szemmel betört a sűrű, körbeforgó tömegbe. Lökdösték őket, valaki bokánrúgta Rogyiont, de azért jól érezte magát. Karján ott himbálózott a lány tömött hajfonata.

— Mi ez, amit most táncolunk? — érdeklődött, amint egy kicsit magához tért.

— Mi-i?

— Mit táncolunk most?

— Fox-trottot.

— Vagy úgy — nevette el magát Rogyion — azt hittem...

A tánctér egy szabad sarkában találták magukat. Rogyion megbotlott.

— Úgylátszik, leszerepeltem — és nem vette le kezét a lány derekáról. — Míg a tömegben minden oldalról lökdöstek bennünket, még tartottam magam, de most már becsületesen beismerem: orosz táncon kívül még soha semmit nem táncoltam!

— És ezen még nevet! Ez magának nevetséges? — a kislány haragosan vonta össze sötét szemöldökét, kisiklott a karjai közül, sarkonfordult és otthagyta Rogyiont.

A fiú utánaindult, de a táncoló párok a korláthoz sodorták és elvesztette a kislányt szem elől.

„Ez nem sikerült!" — gondolta a kert sötét fasorában lépkedve.

A bokrok között fiúk és lányok sétáltak, világos ruháikra ráhulltak a csipkés árnyékok, hangos nevetés buggyant fel; a mandolin rezgő tremolóját gitárok kísérték.

A kert mélyéből illatos melegség áradt, mint valami kályhából; a topolyafák csúcsa felett alacsony felhők függtek.

Rogyion már nem tudott kimenni a kertből. Megdördült az ég, mintha fent száraz fát törtek volna — a fasorba hosszú szálakban zúdult le az eső.

Rogyion az emelvényhez szaladt, de ott az emberek már olyan sűrűn álltak, hogy csak nehezen tudott befurakodni.

A villanyok elaludtak. Néha villámfény hasított át a sötéten és megvilágította a nedves, nevető arcokat. Nedves haj, illatszer és keserű cigarettafüst szaga úszott a levegőben.

A pályán pedig ujjongva, mint ezernyi mezítlábas fiúcska, ugrándoztak az esőcseppek.

Egy újabb villám vakította el a szemeket, nyomában süketítő dörgés. Rogyion háta mögött valaki halkan feljajdult. A fiú megfordult, és meglátta a búzavirágkékruhás kislányt.

Furcsa, hidegleléshez hasonló érzés fogta el. De jó lenne, ha ez az eső legalább reggelig tartana!

A lány szintén észrevette őt és odafordult.

— Haragszik rám? — kezdte halkan Rogyion. — Komszomol becsületemre, nem gondoltam... Mi a neve?

— Grunya — a lány hangján megérződött, hogy mosolyog.

Az eső szűnni kezdett, hallatszott, amint a tetőn folynak le az esőpatakok, frissillatú lett a levegő — ilyen illata van a réteken a most kaszált szénának.

Rogyion Grunyával és barátnőjével indult el a kertből. A kapuban elhatározta, hogy elbúcsúzik a lányoktól, aztán utoléri Grunyát és kettesben lehet vele, de a lány váratlanul megkérdezte:

— Ugy-e, hazakíséri Masát?

— Ugyan, Grunya! — csodálkozott a barátnője. — Az elvtársnak biztosan nincs erre ideje...

— Dehogynem! Miért ne lenne? — mormolta Rogyion. — Persze, hogy elkísérem... Dehogy, kérem a legnagyobb örömmel — mondta sietve és lelkesen.

— No, hát akkor menjünk — egyezett bele leereszkedően Masa.

„No, nézd! — gondolta Rogyion. — Úgy csinál, mintha én magam ajánlkoztam volna, hogy elkísérem!"

Grunya búcsút intett és eltűnt egy sötét mellékutcában.

— Messze lakik? — kérdezte Rogyion és bánatosan nézett a másik lány után.

— Miért, talán fél, hogy eltéved? — Masa elnevette magát. — Ha akarja, inkább én kísérem haza magát!...

— És Grunya? Ő biztosan közel lakik.

— Ugyan! A falu túlsó végén!...

„Lehet, hogy még utolérhetem — gondolta Rogyion. — De mit csináljak Masával?"

— Nem kap ki, hogy ilyen későn megy haza?

— Akár reggelig is sétálhatnék, az anyám nem szól egy szót sem. Hiszen nem vagyok már gyerek!

Egy percig szótlanul mentek egymás mellett.

— Harapósak errefelé a kutyák? — kérdezte csendesen mosolyogva Rogyion.

— Miért, olyan ijedős? — Masa megint elnevette magát. — És még maga kísér el engem!

„Hivatalosabbnak kell lennem" — döntötte el Rogyion.

— Nagy a Komszomol-szervezetük?

— A „Hegyi partizán"-ban? Elég nagy, vagy huszan vagyunk...

— No, és hogy megy a politikai és a kultúrmunka? — Rogyion ezt olyan hangon mondta, mintha ebben a pillanatban ez a dolog érdekelné őt a legjobban a világon.

— Az előadásokat, a felolvasásokat érti, úgy-e? — kérdezte a kislány és csodálkozva pillantott a fiú szigorú arcába. — Vannak, természetesen... Hiszen saját klubunk van!

— Értem. — Rogyion bólintott. — És mi van az agrártechnikai körökkel, az újságfelolvasásokkal?

— Micsoda fura ember maga! — kiáltott fel Masa. — Miért érdeklik ezek a dolgok?

— Hát a „Le az írástudatlansággal!"-kört megszervezték-e már? — kíváncsiskodott szigorúan tovább Rogyion, ügyet sem vetve a kislány megjegyzésére.

— Nálunk nincsenek írástudatlanok! — felelte kihívóan Masa. — A mult évben csak két öregasszony volt, ők nem akartak megtanulni irni-olvasni, nagyon vének már, azt mondták... De miért érdekli mindez? Hiszen mi nem versenyzünk egymással!

— Ohó! Éppen ide akarok kilyukadni. — Rogyionnak eszébejutott az utóbbi Komszomol-gyűlés, melyen elhatározták, hogy versenyre hívják ki a „Hegyi partizán" komszomolistáit.

— A mieink már régen a megállapodáson törik a fejüket. Csakhogy, vajjon van-e értelme, hogy bajlódjunk magukkal? Ma mindenben túltettünk magukon!

— Ugyan, ne dicsekedjék! Futni, evezni, meg mezőn dolgozni — két különböző dolog! Itt inkább az a kérdés, hogy mi hajlandók leszünk-e magukkal versenyezni? — szakította félbe szárazon Masa, és a topolyafák magas koronáját nézte, melyek, úgylátszott, mintha a csillagokat sepregették volna tisztára. — No, köszönöm! Már nem lakom messze — hazatalálok magam is, nem tévedek el.

— Azért nem kell haragudnia — mondta zavartan Rogyion.

— Eszemben sincs! Mi nem a sértődősek, hanem a küzdők fajtájából valók vagyunk. Minden jót!

Megszorította a fiú kezét, és elindult a sötét fasorban.

„No, most megharagudott — gondolta mosolyogva Rogyion. — Nem is tudom, miféle ember vagyok én — minden lánynak tetszem."

Ahogy rótta a kihalt utcákat, megváltozott a hangulata. Gondolatai újra visszatértek Grunyához. Hol, a falu melyik végén, melyik szendergő kis házacskában rejtőzhet a lányka?...

Rogyion a kolhozmunkások házába ment, fölmászott a szekérre, mely ott állt az udvar közepén, helyet túrt magának a friss szénában és lefeküdt.

Fűillat áradt a levegőben, a sötét tető alatt horkoltak a lovak, a kiscsikó nyakán vékony hangon meg-megszólalt a csengő.

Rogyion hajnal előtt mélyen elaludt és nem is vette észre, amint a lovak megindultak, amint a lányok gondosan betakarták a ponyvával, s amint a szekér kiindult az udvarból.

Mikor felébredt, félálomban nem tudta rögtön, hol van — zöld mezőt látott, vörösen virító pipacsokat és érezte, hogy halad.

— Hol vagy már, te álomszuszék? — Grigorij félrehajtotta a ponyvát és Rogyion összehunyorította a szemét: a nap magasan állott már az égen, az út fölött összeszoruló, rőt fenyőgallyak alkottak sátrat. — Úgy aludtál, mint a bunda! Későn jöttél vissza? A lányaink már azt beszélik, hogy lakodalom van kilátásban!

— Örökké beszélnek valamit — Rogyiont kellemetlenül érintette, hogy a gyerekek ilyen könnyedén tréfálnak és nevetnek azon, amit ő maga alig mert érinteni. — Beálltam valahová az eső elől, aztán hivatalos dolgokról beszélgettem valakivel...

— Halljátok? Halljátok? — szakította félbe Grigorij hadonászva és a kocsin mindenki összenevetett. — Bizalmasan jelentem: — Rogykának hi-va-ta-los beszélgetése volt! — rákacsintott a többiekre: — És milyen témák foglalkoztattak bennetteket: helyiek vagy nemzetköziek?

— A versenyről beszélgettünk. Hiszen ti magatok határoztátok el a gyűlésen — mondta komoran Rogyion. — Majd ha leütik a kezünkről a kerületi zászlót, akkor, tudom, nem lesz nevethetnéktek!

— A „Hegyi partizánok"? Csak nem?! — Grigorij tettetett szigorúsággal nézett Rogyionra.

— Talán bizony megijedünk tőlük! — szólalt meg vörös fürteit rázva Klanya.

— Gyerekek — mélyítette el titokzatosan a hangját Irinka — de hiszen Rogyion most már az ő oldalukon fog állni: elbűvölte az a zöldszemű, le se vette róla a tekintetét...

— Nem is vele beszélgettem — mentegetőzött jámborul Rogyion.

— És ha vele beszélgettél volna? Senkinek semmi köze hozzá — szólt közbe Froszja, aki egy szénakötegen hasalt.

A fenyőágak között megszólalt egy énekesmadár és mindenki elhallgatott.

— Aztán, ha elbűvölte? — tette hozzá elgondolkozva Froszja. — Abból az látszik, hogy van benne valami, ami másból hiányzik...

Rogyion hálásan pillantott a lányra. Cseppet sem haragudott barátaira: ha az ő helyén valaki más lett volna, Rogyion is boszszantotta, ingerelte volna és nevetett volna, mint a többiek.

— Ha már a verseny ügyében megtette az első lépéseket, őt kell megbíznunk, hogy kössön megállapodást a „Hegyi partizánok"-kal — ajánlotta Grigorij.

— Éppen ezt akarta elérni! — Irinka elnevette magát, mintha turbékoló galamb szólalt volna meg a torkában. — Nézzétek: fekszik, mintha mi sem történt volna, de a lelke mélyéig felindult.

— Bánom is én! — Rogyion sértődötten és kissé megvetően görbítette le az ajkát. — Menj magad, ha akarsz...

— Ugyan, ki hisz neked! Jól van, hát menj te — mondta Irinka mosolyogva és rejtélyesen pillantott Grigorijra: nem vagyunk mi olyanok, igaz-e?

„Amint jóváhagyjuk a megállapodást a gyűlésen, és kidolgozzuk a pontokat, azonnal elmegyek!" — gondolta Rogyion egy keserű fűszálat rágcsálva és legörbítette ajkát, hogy izgatottságát leplezze.

Vannak késő őszi napok, amikor váratlanul meleg lesz, csend van a hegyekben, a smaragdszínű tajga felett lusta felhők gomolyognak, a levegőben elkésett levelek keringenek és okkerszínű foltokban lepik be a sziklagörgetegeket.

A hegyekben csend van, csak mélyen, a köves szakadék fenekén mormol tompán a habzó, zuhogó hegyipatak. Néha egy-egy fajdkakas dürrög a jegenyék tetején, majd surrogva repül el a sűrű ligetbe. A sziklacsúcsra felszökik egy vadkecske, megtorpan az előtte tátongó mélységtől, meg a kéklő messzeségtől, aztán eliramodik, és mintha repülne, már a dús fűvel benőtt mezőt tapossa, fénylő, ringó nyomot hagyva maga után a fűben.

Rogyion lóháton poroszkált az úton és elgondolkozva mosolygott, mégis őt küldték a „Hegyi partizánok"-hoz, nem pedig mást!

Előtte, a reggel derengő kékjéből lassan kibontakoztak a hegyek. Jégborította csúcsuk felhőbe takarózott, lejjebb kék volt a hó, még lejjebb titokzatos, járhatatlan erdők borzolódtak; a hegy lábánál rőt fű borította a sziklákat, mint a rókaprém.

Már az ősz garázdálkodott a vidéken. A patakmenti csipkebokrok vérvörös köntösbe öltöztek. Még egy hét, aztán egy másik — és az ősz kioltja az utolsó virágok lángjait is, de még zöldelnek az aranyesőbokrok, kinyíltak másodszor is az alpesi rózsa csábító virágai.

Ott, ahol a hegyek meredeken csúsznak lefelé, kitárul a sztyepp — végeláthatatlan puszta; aranyszínű őszi tarlók, gabonakévék, traktorok áttetsző füstje. Végtelen és határtalan síkság.

A gráníttömbök között keskeny gyalogösvény tekergőzött. Egészen elborította az apró vörös madárkák szemete, melyek az útmenti jegenyék csúcsán tanyáztak.

A tajga felett meleg és selymes volt a levegő. Illatos hullámaiban fehértollú madarak fürödtek.

Az erdőszélen, egy sötét cédrus mögül előbukkant a ferdetetejű kis vadászházikó.

Rogyion, apja elbeszélése után, ilyennek képzelte Sztyepan nagyapja első házikóját, amikor kilencven évvel ezelőtt eljött erre a kihalt, lakatlan altáji vidékre.

A nagyapa a kurszki kerületben született, sokat küszködött szűkös földjén, és mikor először hallott a szabad és felhős szibériai földről, a kaszálatlan fűről, a szelíd vadakról, ez a távoli élet minden szépségével csalogatni kezdte.

Sztyepan fiatal volt, gyermekek nem kötötték, ereje is volt, olyan, hogy verekedés közben bárkit földreteritett egy ökölcsapással. Összebeszélt három szomszédos családdal, hogy átköltöznek Szibériába.

Jaj, de nagy út volt! A verszteket nem számolták, hosszú, nehéz volt az út! Azokban az években az áttelepülők sokat küszködtek a keserves rubelekért. Elég volt már a nyomorgás a sovány földön! Olyan hírek jártak, hogy Szibériában senki sem kér tőlük számon semmit: ezer versztányira nincs fölöttes hatóság, mindenki a maga ura.

Sztyepan és a falujabeliek megérkeztek az altáji rétekre. Mentek a szibériai földön, de nem vidultak fel: véghetetlen puszták, szántatlan földek, kék tavak, hegyek, az eget hatalmas erdők sötétítik el, a fű embermagasságú, nedves, buja, s még hozzá olyan illatos, hogy szédül tőle a fej. De végre megérkeztek, van, ahol dolgozzanak, és mennyire szerettek dolgozni!

Sztyepannak megtetszett egy csendes lejtő a patak partján, ahol mindössze vagy tíz kunyhó állott, belevágta a fejszéjét a földbe és azt mondta: „Itt letelepszünk, és itt élünk — nem megyünk tovább!"

Fogtak halat a patakból — ízes volt, jószagú hallevest főztek hegyi pisztrángból és alig térhettek pihenőre, amikor megjelent egy szakállas falubeli paraszt. Nem is köszöntve őket, komoran rájuk szólt:

— Hordjátok el magatokat, ebadták! Nyomotok se maradjon! Ha itt le mertek telepedni, szétverjük a házaitokat!

Sztyepan tudta, hogy a hegyekben óhitű kerzsákok laknak, keményszívű szigorú emberek, — nem vitatkozott, hallgatott.

Reggel a falubeliek tovább akartak menni, de Sztyepan megmakacsodott, és feleségével ottmaradt a patak partján: nagyon lelkéhez nőtt már ez a hely a szelíd lejtőn!

Sztyepan nem gondolkodott sokat, felütötte a tanyáját az erdőszélén, de alig ácsolta meg a házikó fedelét, megjelent egy ember a faluból, vele a szakállas.

— Szállj le onnan! — kiáltott az ember és úgy égett a szeme, mint a parázs. — Máskülönben majd kényszerítünk, hogy leszállj!

Sztyepan látta, hogy hiábavaló az ellenkezés — lemászott a tetőről. Három férfi megragadta a karját, öten pedig nekimentek a házikónak és szétverték. A szakállas elmenőben azt mondta:

— Tűnj el innen, ha kedves az életed, úgysem hagyunk letelepedni, míg csak élünk!

Az asszony sírt:

— Menjünk tovább, Sztyepan, minél messzebb a bűntől, mert ez a hely bűnbe visz bennünket!

Azonban késő este egy béres jött lopva a faluból és azt tanácsolta Sztyepannak:

— Építs ott tanyát, ahol senki sem látja, tákold össze egy éjszaka alatt és ami fő — fűtsd be mielőbb a kemencét! Amint füst jön a kéményedből, nem bántanak, mert ezt bűnnek tartják.

A munkás elment, Sztyepan pedig egész éjjel cipelte a gerendákat. Összetákolta a házikót, rakott egy ici-pici kemencét, kéményt is csinált és hajnalban azt mondta a feleségének:

— Fűts be!

Alig csapott ki a füst a kéményen, újra megjelentek a parasztok, fenyetőztek, kiabáltak, de sem a házikót, sem Sztyepant nem bántották.

De a szerencse csak nem akart rámosolyogni. A szabad szibériai föld megkeserítette Sztyepan örömét. A földet nem volt mivel bevetni, és neki szolgálatba kellett állnia. Haláláig benn is ragadt a béres-sorban.

* * *

A hó rózsaszínűvé vált a hegyek tetején és Rogyion hirtelen összehunyorította a szemét. Vakítóan villogtak a napfényben a fehér jégtáblák. Mikor kinyitotta a szemét, a tajga fölött kékes köd gomolygott, a szakadék mélyén pedig a zuhatagos víz morajlott.

Rogyion felállt a nyeregben és tekintetével átölelte a völgyet, mélyet szippantott a forrástisztaságú, friss levegőből és kissé rövidebbre fogta a kantárszárat. A ló óvatosan, szinte tapogatva patáival a földet, leereszkedett a kis ösvényen.

A jegenyék között a völgyben már messziről látszott a kerület székhelye.

Rogyion leszállt a lóról, s a termelőszövetkezet klubházához ment, amely mellett egy kis tisztáson lányok és fiúk sereglettek össze. Vasárnap volt, munkaszünet.

A fiú szemei Grunyát keresték a földön, pedig az akkor éppen a levegőben volt: a hinta deszkája felfelé röpítette. Grunya hátradőlt, majd rúgószerűen kiegyenesedve, visszanyomta a deszkát a földre. Rogyion meglátta kreol arcát, hunyorgó szemeit. A lány rózsaszínű ruhája libegett a szélben, gesztenyebarna fonatai a hátát verték.

„Itt van!" — gondolta rosszkedvűen a fiú, miközben a sörényes diák huncutkodásait figyelte a hinta másik végén. A diák

bő nadrágja lebegett a szélben, kék selyemmellénye kidomborította izmos mellét. Teljes erejéből hátrahajolt, szinte hidat csinált, fellendítette a hintát, kiáltott valamit, és vöröses hajfürtjei úgy lobogtak, mint a lángok.

A hinta tengelye úgy csikorgott, mint az evezővilla, kiabáltak és sikongattak a lányok, huszárosan megülték a hinta hosszú deszkáját, erősen átölelték egymást, — mintha valaki egy virágokkal telt kosárkát dobott volna az égre. Még a föld szíve is megmozdult a viharos repüléstől.

— Hej, szép hattyúmadarak! — kiáltott hátradőlve a diák.

Grunya észrevette Rogyiont, és mintha a szél fújta volna szét a rózsákat az arcán; hirtelen mozdulattal megállította a hintát.

— Mi az, Grunya?

— Megfájdult a fejem, gyerekek...

Rogyion ingét igazgatva közeledett a lány felé és úgy érezte, hogy lábai megmerevednek, kezei pedig túlságosan nagyok és ügyetlenek. Mint akkor, a kertben, most sem tudta, hogy miről is fog beszélgetni a lánnyal. Ha csak még egy kis ideig ott állhatna mellette, szemébe nézhetne, és hallhatná a hangját!

Grunya leugrott a hintáról, megállt a zöld tisztás szélén és várakozással nézett Rogyionra. Maga sem értette, miért izgatja fel ennyire ennek a „Hajnal"-beli legénynek a megjelenése. Milyen kedves az arca! Szélescsontú, kemény, a szeme bizalmatkeltő, szürke, homlokán egy lehulló, fekete hajfürt.

— Jó napot — mondta Rogyion és megnyalta kiszáradt ajkát. — Ma lesz a komszomolgyűlés? Nagyszerű! Én éppen...

A lánynak mosolyognia kellett, de visszatartotta, s még kissé össze is vonta fényes szemöldökét.

— Mi-i?

— Hát ez a ... szerződés! Talán nem beszélt róla a barátnője?

— De beszélt. És miért készülődtek ilyen sokáig? Vagy talán nem volt elég merszük?

Rogyion elpirult, eszébe jutott kérkedése.

— Az emelőgépek kenyeret szállítottak, nem volt időnk — mondta a fiú lehajtott fejjel, és mert zavarában nem tudott mit kezdeni, csizmája sarkával egy kerek kavicsot rugdosott. — Maguk már elszámoltak az állammal?

— Holnap reggel indítjuk el az utolsó szállítmányt. — Grunyát érdekelte, sőt, szinte örvendeztette a fiú zavara. — Ma éjjel minden komszomolista cséplésre megy... Persze, én is velük megyek!

— Miért, maga nem komszomolka? — Rogyion értetlenül nézett a kislányra.

— Nem.

— Hogyan? Azt hittem... — mormogta zavartan Rogyion, s zavarán már a csizmája sarka alatt nyugvó kis kavics sem segített.

„Jól mondta Masa — fura ember ez!" — gondolta Grunya, de a fiú gyámoltalansága nem bosszantotta, sőt meghatotta. Szerette volna a vállára tenni a kezét és azt mondani: „No, hát mi van magával? Nyugodjék meg!"

— Tehát feltétlenül elmegy a cséplésre? — kérdezte Rogyion.

— Miért ne mennék, ha a többiek mennek? Itt van Petya, most jött haza vakációra, elsőnek jelentkezett...

Rogyion sejtette, hogy a diákról beszél.

„Mindegyikük azért megy, hogy lássa a másikat" — gondolta a fiú, majd közellépett a lányhoz és könyörgő szemmel suttogni kezdett:

— Idehallgasson, Grunya... Hagyjon fel vele! Szavamra! Hiszen neki Leningrádban...

A lány arcába sötétvörösen szökkent fel a vér, elöntötte a homlokát, arcát, s a barnás mélyedést a torkánál, ahol ütemesen lüktetett a verőér.

Grunya szeretett volna elfutni a tisztásról, de csak állt és nem tudta felemelni a lábát a fűről. Szeme előtt összefolyt a hintán röpdöső élő virágfüzér. A gyűrűhintán óriásforgást csináltak a fiúcskák, egy eltévedt kecske fiatal gödölyéjét terelgette a kertben.

„El kellene kergetni" — gondolta Grunya, de ezt a tervét nyomban el is felejtette.

— Azt hiszi, akkor is elmenne a cséplésre, ha maga nem lenne ott? — kérdezte egy lélekzettel Rogyion és ezekkel a szavakkal szinte megbénította a kislányt.

— De miért mondja nekem ezeket? Miért? — sóhajtotta végül megadóan a lány és idegesen tépdeste a nyakán lévő zöld gyöngysort. — Hát menjen el maga is, nekem mindegy!

— Akár rögtön! — a fiú lemondóan legyintett. — Alljon meg! Hova megy?

— Elkergetem a kecskét! — Grunya letört egy gallyat, befutott a kertbe, majd eltűnt a kecske mögött egy kis utcában.

Rogyion sokáig várta a kislányt, de az nem tért vissza.

„No, mehetek is vissza — gondolta magában, de aztán nyomban észbekapott. — Hát a megállapodás? Talán szerelmeskedni küldtek ide?"

Csodálkozva, mintha most vette volna észre először, nézte az égbeszálló hintát és elment a lováért. Meg kell keresnie a komszomolszervezet titkárát és beszélnie kell vele.

Rogyion estefelé találta meg az áramfejlesztőnél.

A mennyezet alatt egy magas rúdon villanylámpa függött, fénykört vetve a padlóra.

A fekete legény, akit Rogyion már ismert, tetőtől-talpig pelyvás volt. Türelmetlenül hallgatta végig Rogyiont, és igenlően bólingatott feléje.

— Jól kitaláltátok! — felnevetett, áradón, hangosan, mint egy lány. — Reggel, munka után majd meghányjuk-vetjük az ajánlatot. Őszintén szólva, számítottunk rátok. No, most majd megverekszünk, annak rendje-módja szerint. Tudod — a fiú Rogyinra hunyorított — tudod, ott a versenyen nem reméltem, hogy legyőzlek a magasugrásban, úgy ugráltál, mint az ördög! Maradj itt éjszakára, majd nálunk alszol. Vagy odaállsz a dobhoz és megmutatod a mieinknek, hogyan kell dolgozni?

Rogyion lesütött szemmel dünnyögte:

— Inkább megnézem, hogyan dolgoztok — minden tapasztalatot felhasználhat az ember.

— Egyenesen fáj látni a ti embereiteket a „Hajnal"-ban! — kiáltott lelkesedve a legény. — No jól van, hát csak nézegess! Ha valami helytelent veszel észre, szólj! Becsületesen komszomolista-módra, jó? Téged hogy hívnak? Rogyion? Az én nevem Makszim Polinyin, legyünk barátok.

A sötétből két vakító autólámpa bontakozott elő.

— Én sietek! Megszervezem a gyerekeket a betakarításhoz! Érezd magad otthon!

Rogyion az eresz alá kötötte a lovát, füvet vetett neki és kiment a munkához. Rögtön észrevették, megállították.

— Hogyan dolgoznak nálatok? Ügyesebben, mint itt?

— Hol vannak a mieink? — tréfálkozott Rogyion. — Még nem értünk el benneteket!

Össze-vissza, torkuk szakadtából kiabáltak:

— Ugyan, ne ültess fel bennünket!

— Tudták ezek, kit küldenek hozzánk!

— Ne beszélj már, azt hiszed, félnek tőlünk?

Rogyionnak tetszett ez a kópé hang. Különben saját kolhozában bátortalan fiú volt, de most hetykén, kötekedően felelt, örült váratlan szellemességeinek; a rostálógép mellett szorgoskodó lányok között meglátta Grunya piros szalagját.

Grunya felkapta a széles lapátot és gyorsan lapátolni kezdte a gabonát.

— Ügyes! — jegyezte meg magában lelkesen Rogyion. — Ha a feleségem lenne, mindenki irigyelne!

Ettől a gondolattól zavarbajött, elpirult és a lányokhoz ment, hogy segítsen nekik. Nemsokára elkapta a munka forró láza és már nem érezte magát vendégnek.

Éjszaka feltámadt a szél, mintha valahol a hegyekben összetört volna valami hatalmas jéggel teli edény és repedésein kiáramlott volna a fagyos levegő.

A dolgozó emberek felett súlyos felhők csüggtek. A lámpa fénye hol sötétségbe borított mindenkit, hol fénylő kört dobott rájuk.

A cséplőgép mellett egy mezítlábas fiúcska ugrándozott lovahátán. Torka szakadtából kiabált:

— Elvitte a hidakat a folyóról! Kettesével úsznak a víz közepén!

Makszim Polinyin megragadta a gyeplőt és rákiáltott Petyára:

— Petya, gyere ide! Te maradj itt, rád bízom a munkát! Én a gyerekekkel elmegyek hidat verni.

Egy perc múlva Rogyiont a folyó felé vitte a lova. Vadul száguldozott a szél, zúgtak a fekete fák, a folyó rohant a kövek között. Néhányan már megérkeztek a tulsó partra, a komp kormánylapátját egy öreg révész irányította.

— Vigyázz, apó-ka-a!...

— Megyünk segíte-ni-i!...

Megjöttek a szekerek is. Csattogtak a fejszék, melyeket kővel ütöttek, verték a cölöpöket, hordták a gerendákat.

Rogyion egy vízben álló gerenda tetején ülve cölöpöt vert súlyos csáklyájával a vízmederbe. A cölöp felső végét már csaknem foszlányokra verte.

— No, mi az — meleged van? — kiáltott Makszim Polinyin.

— Jó kis fürdő, nem mondom...

A komszomolisták már belementek a vízbe. Gerendából összeácsolt, magas gúlát vittek a vállukon. A víz már csizmájuk száráig ért, de kitartóan mentek tovább a folyó mélye felé. Mellig a vízben, gyorsan megerősítették a gúlát, aztán visszaindultak, óvatosan, nehogy a folyó sodra elvigye őket.

Rogyion velük együtt dolgozott, cipelte a gerendákat, köveket, és ez a szeles, nyirkos éjszaka, a fiúk lelkes munkája, a szélben zúgó topolyafák, a hömpölygő folyó, és a fekete felhők közül előragyogó csillagok — mindez nagyon érdekesnek, különösnek tűnt előtte.

Hajnalban komppal mentek át a folyón.

— No, apóka, jól dolgoztunk?

— Alaposan dolgoztatok, alaposan! — mondta élénken az átázott, őszszakállú révész. — Megszelidítettétek ezt az óceánt! Fenevad ez, nem folyó! Mennyi bajt okoz nekem is! Mintha háborúba mennék, valahányszor elindulok a parttól!

Az öreg feje fölé emelte a vörös papirossal beragasztott kézilámpát és csodálkozva felkiáltott:

— Odanézzetek, gyerekek! Éppen jókor érkezünk! A szállítmány már ott van az állomáson!... Ó, hogy az ördög vigye el!

Makszim Polinyin Rogyionra kacsintott:

— No, mit gondolsz, kiállhatunk veletek versenyre?

— Félek, hogy máris felsültünk — tréfált Rogyion. — Csak szégyent ne valljunk!

A parthoz megérkeztek az autók és szekerek, telve fehér zsákokkal, amelyek olyanok voltak, mint nagy, sima vízfodrok.

Mikor Rogyion elbúcsúzott a fekete fiútól, azt mondta neki:

— Látogassatok meg bennünket!

— Légy nyugodt, megyünk!

Rogyion kivezette a lovát, és az itatóhoz vitte. A hegy mögött téglavörös páragomolyban jött fel a nap.

A ló ivott, és Rogyion csendesen füttyentett neki.

Mögötte megcsikordult a homok. Rogyion hátrafordult és gyökeret vert a lába: a parthoz, röpködő hajfonataival, Grunya közeledett.

Ledobta cipőit és bokáig gázolt a vízbe.

A folyó fenekén színes kavicsok tarkállottak, a víz színe remegve tükrözte vissza a lány barna arcát. Grunya megmerítette kancsóját és ivott. Rózsaszínű ujjain lesiklottak és lehulltak a sziporkázó vízcseppek.

— Megfázik...

A lány lassan felemelte a fejét. A víztől fénylett az arca, gesztenyeszínű hajfonatain kéklő vízgyöngyök rezegtek.

Rogyion odament Grunyához, megfogta a könyökét és ki akarta vezetni a vízből, de a lány türelmetlenül kiszakította magát a kezéből.

— Nebántsvirág... — mondta zavartan a fiú.

— Vagyok, amilyen vagyok, mi köze hozzá!

Rogyion zavarbajött és, teljesen feleslegesen, hozátette:

— Én... most... elmegyek...

A lány elnevette magát:

— Szerencsés utat!

Ezek a szavak szinte égették Rogyiont. Elsápadt, ajka meg-

remegett, és Grunya hirtelen elszomorodott és gyámoltalan lett, mintha megütötte volna a fiút.

Rogyion lába sokáig nem találta meg a kengyelt. Akkor megmarkolta a gyeplőt, és feldobta magát a nyeregbe.

A ló lassan kocogott az úton. Rogyion sóhajtott és szomjasan itta a párás folyóparti levegőt.

MASODIK FEJEZET

Attól fogva Rogyion úgy élt, mintha örökké hallgatózott volna. Szótlan lett és még zárkózottabb, mint volt. Arca még őrizte a könnyű, futó mosolyt, mely olyan volt, mint a fénylő folyóvízről visszaverődött sugár.

Beköszöntött a tél. Egy napfényes, hideg napon a „Hegyi partizán"-ból vidám, kipirultarcú, hópelyhekkel befújt komszomolisták érkeztek sítalpon.

A „Hajnal"-beliek messzire eléjük mentek a falu végére, a dombokig.

A vendégek között Rogyion Grunyát is felfedezte. Rövid, fekete bárányborbundácskában volt, melynek ujján és zsebein göndör prémezés volt. Fehér prémsapkája alatt piroslott szélcsípte arca.

Rogyion bánatos és izgatott pillantását nyugodtan fogadta és a fiúnak úgy tűnt, hogy ajkán ravasz mosoly suhant át.

„Azóta már éppen eléggé kinevethette volna magát" — gondolta szemét lesütve Rogyion.

A sielőkből gomolygott a pára, bekecsük, sapkájuk gőzölgött, szemöldökük fehér volt.

Elsőnek Makszim Polinyin csatolta le a sítalpait. Beledugta a léceket a hóba, kezetfogott mindenkivel.

— No, mutassátok meg a gazdaságotokat, de ravaszság nélkül! — mondta nevetve és félrecsapta bolyhos fülessapkáját, mely sebzettszárnyú madárként ült a fején. — Sokan vagyunk, fényt derítünk minden hibára, bebújunk minden lyukba, mindent kiszaglászunk. Igaz-e, fiúk?

— Nincs mit elrejtenünk, nálunk minden szem előtt van — mondta nyílt mosollyal Grigorij Cseremiszin és kitárta karját, mintha széles kaput nyitott volna meg vendégei előtt.

Hangjában büszkeség érződött, mintha egyedül az övé lenne mindaz, ami most a dombok között a vendégek szeme elé tárult.

A zuzmarától ezüstös völgyhajlatban, a reggeli füstök könnyű pókhálójában ott feküdt előtte kolhoza — tíz erős, vastetejű

gerendaház, körülöttük, mint zúzmarás szakállú öregapók, őrt álltak a jegenyék.

A falu szélén világítótoronyként emelkedett a szürke emelőgép, mellette, mint hasas bárkák a kikötőben, jólmegépített hombárok, mögöttük a zömök gabonaraktár, behavazott tanyák; a falu másik szélén csendesen forogtak a szélmalom hatalmas fémlapátjai, középen a falu, a nemrégiben vágott négyszögletes tisztáson. A kultúrház még az erdőben állott, mellette a kétemeletes iskola nagy ablakai verték vissza az ég kékjét, ormán fáradhatatlanul csapongott a vörös zászló.

— Gazdagok vagytok — törte meg az általános hallgatást Makszim Polinyin.

— Jobban élünk, mint bármelyik kolhoz a kerületben — mondta Rogyion.

Mindenki ránézett, mintha csodálkoztak volna a nem helyénvaló dicsekvésen és Rogyion elvörösödött.

— Ez pedig a legszebb — mutatott Grigorij Cseremiszin, észre sem véve Rogyion zavarát, egy kis erdőre, melyet átvágott a tisztavizű folyó és ahonnan a vízesés egyenletes mormolása hallatszott.

— Talán kezdjük az erdőnél — ajánlotta Makszim Polinyin. — Aztán majd megyünk arra, amerre az út visz!

A vörös zúzmóval és tiszta hóval borított bércek mögött tompán és egyhangúan zümmögött a villanytelep. Majd előtűnt a folyó meredek partja mögött, fehéren, mint a tó tükrén úszó lúd.

A vendégek leverték csizmáikról a havat és mindnyájan beléptek a nagy, világos terembe. Itt minden remegett a gépek zajától és a komszomolisták, túlkiabálva a zajt, lelkesen magyarázták egymásnak.

A márványpolcnál egy szőke, nagysörényű, szemüveges legényke állott, és buzgón törülgette egy posztódarabkával az ampermérő rézalkatrészeit.

— Komszomolszervezetünk dísze és büszkesége — Vanya Jarkin! — mutatta be a fiút Grigorij Cseremiszin. — Vanya, üdvözöld a vendégeket!

Jarkin arca vérvörös lett, mint egy kislányé, apró fülkagylói is tüzeltek, mint a kakastaréj, megtörölte kezét hajának sörtéjébe és félénken elmosolyodott.

— Mutasd meg a fiúknak technikai berendezésünket! — kiáltotta a fülébe Grigorij.

Vanya Jarkin zavartan megvonta a vállát, aztán újra elmosolyodott, most már bizalmasan és gyengéden:

— Itt van minden, nézzék meg!

Rogyion szeme önkénytelenül Grunyát kereste a vendégek között. Egész idő alatt mellette szeretett volna állni, de a lányt lekötötték a számára új látnivalók és észre sem vette Rogyiont. Egyszer megfordult és hosszasan nézett a fiúra, mintha nem ismerné meg. De aztán később, amikor Rogyion közelebb furakodott hozzá és mögéje állva forrón rálehelt a lány tarkójára, az a fal mellé lépett és zavartan pillantott rá, mintha azt kérdezné: „Miért jön utánam? Mit akar tőlem?" — és Rogyion, mint akkor a kertben, szeretett volna odalépni hozzá, megfogni a kezét, elvinni az emberek közül és megmondani neki mindent, ami már olyan régóta nyugtalanítja a szívét, elmondani mindent, nem várni egy percig sem tovább! De a lány tekintete újra hűvös lett.

Grunya a többiekkel együtt megnézte a motorokat, lemászott a keskeny lépcsőn a turbina kamrájába, gyönyörködött benne, hogy zuhog lefelé az olajos, elhasznált víz. A lány egy lépésnyire sem maradt el barátnőjétől, és Rogyion már lemondott arról, hogy négyszemközt beszélhessen vele, amikor Vanya Jarkin segítségére sietett. A lány valamit kérdezett tőle, és Vanya, részletes magyarázatba kezdve, egy papírlapot terített az asztalra, amire vörös ceruzával rajzolni kezdett. A vendégek mögött már régen becsukódott az ajtó, de Vanya Jarkin, ügyet sem vetve a kislány türelmetlenségére, hévvel folytatta magyarázatát. Grunya nem akarta megsérteni a fiút és bólogatva állt az asztal mellett. Vanya Jarkin nem lankadt: azzal, aki a technika iránt érdeklődött, akár egy álló napig is el tudott volna beszélgetni. Szeme csillogott a szemüvege mögött, arcát könnyű pirosság lepte el, közben beleszántott ujjaival sörtés hajába.

Rogyion elfojtotta ajkán a mosolyt és szinte megdermedve az izgatott, ujjongó érzéstől, mely eltöltötte, kiugrott a tornácra. Nagyszerű fickó ez a Vanyuska! Csak még néhány pillanatig tartaná fel a lányt!

Grunya akkor nyitotta ki az ajtót, mikor a vendégek már eltűntek a távoli kiserdőben.

— Jaj, hol vannak a mieink?

Rogyion mereven nézte az erdőt, mintha nem hallotta volna a kérdést és Grunya elpirulva sütötte le a szemét.

— Nem tudja, merre mentek?

— A rókafarmhoz — mondta Rogyin és egy pillanatig sem érzett lelkiismeretfurdalást hazugsága miatt. — Jöjjön, elkísérem!

Grunya kis csizmái alatt haragosan csikorgott a hó. Bár lépésben haladt, igyekezett legalább egy-két lépéssel Rogyion előtt járni, hogy az ne nézhessen az arcába.

— Mi az, a komszomolisták szervezetenkívülit is hoztak magukkal? — kérdezte egy kis hallgatás után Rogyion.

— Nem, mind komszomolista. Vagy rólam beszél?

— Úhüm.

— Én is beléptem. A nagynéném szigorú, eddig nem akarta megengedni. De én vártam, vártam... és elértem, amit akartam!... Röviddel az után, hogy nálunk volt. Emlékszik?

— Mindenre emlékszem — mondta jelentős lassúsággal Rogyion. — Arra is emlékszem, mi volt maguknál, és arra is, ahogy nekem megfelelt.

— Ugyan! — Grunya megfordult és kezét a prémes karmantyúban mellére szorította. — Komszomol becsületemre, nem akartam akkor megbántani! Nem, ez eszébe se jusson! — Hangjában gyengéd részvét csengett.

— Ha így van, akkor nem érdemes búslakodni rajta! — Rogyion megrázta a fejét, és elnevette magát.

Maga sem tudta miért, rögtön jól érezte magát. Jó így menni, menni a lánnyal, maga se tudja hova, erdőkön, hegyeken túlra, a friss, csikorgó havon.

A rókafarmon, mint ahogyan Rogyin számított, egyetlen „hegyipartizán" sem volt. Grunya félszemmel rápillantott, de hallgatott.

Az öreg őr bevezette őket a széles, magas deszkakerítéssel körülvett udvarra. Ott, a hó tetején vagy ötven fémketrec állott, mindegyikben kicsi, méhkasforma házikó. A vörös-fekete rókák a havon hagyták a félig lerágott csontokat és nyers húsdarabokat, bebujtak házikójukba és bánatos izgalommal tekintgettek elő. A bátrabbak felmásztak a házikó tetejére, vagy fel-alá járkáltak a kerítés mellett, szaglászták a levegőt és nyaldosták a havat. Sűrű, sötét bundájuk ezüstösen csillogott, mintha zuzmara szórta volna be, hosszú farkuk végén hófehér pamacs.

— Még vadaskertünk is van — mondta Rogyion, mikor megállt Grunyával az utolsó ketrec előtt. — Csak messze, a hegyekben — titokzatosan elmélyítette a hangját: — jöjjön el egyik vasárnap megmutatom! Olyan szép arrafelé!

Grunya prémes karmantyújával simogatta arcát és gyorsan kiment az udvarról a keskeny gyalogösvényre.

Rogyion a kis fenyőerdőnél érte utól és óvatosan megérintette a lány könyökét.

— És most hova megyünk?

— Ahova akarja... Hiszen szándékosan szakított el a többiektől...

Rogyion elpirult.

— No, beismeri? Úgy-e, szándékosan?

Tisztatekintetű, zöld szemével a fiú tekintetét kereste és az beismerte.

— No... szándékosan!... Mégegyszer beszélni akartam magával. Lehet?

— Honnan tudjam? — kérdezte a lány halkan és hirtelen futni kezdett lefelé a domb hátán.

Rogyion egy pillanatra megtorpanva nézett utána, aztán utána vetette magát. A domb aljában elérte a kislányt, s elindultak egymás mellett, de egyik sem pillantott a másikra.

Egy kékrefestett kétkerekű kocsi elé fogott ló futott velük szembe. A ló patája szórta a havat, fejét hátraszegte, homlokán fehér csillag, mint a százszorszép virága.

— Álljunk félre, — mondta Rogyion, kézenfogta Grunyát és az útszélre lépett. — Kuzma Danyilics kocsikázott a kerületben Bujánnal. Ördög ez, nem ló, úgy hallgat az elnök szavára...

A benneülő megrántotta a kantárt és a ló prüszkölve, a havat kapálva, megállott.

A kétkerekűben tagbaszakadt, idősebb, bundás férfi ült. Nagy arca volt, szépformájú, nagy orra, telt ajkai, sima homloka. Fekete macskaprém kucsmája hetykén ült kopasz fején. Grunya úgy érezte, hogy az ember alszik a kocsiban, de kis, élespillantású szeme morc, mohos szemöldöke alól figyelte a lány minden mozdulatát.

— Jó egészséget, Vaszilcov! — szólalt meg rekedt basszushangon az elnök. — Mi az, sétálsz? Talán nincs dolgod?

— De igen, Kuzma Danyilics — Rogyion megzavarodott. — A munkaverseny feltételeit jöttek ellenőrizni a... „Hegyi partizánok"-tól... Körülvezetjük őket a gazdaságban...

— Ahá! — mondta az elnök és hangjában titkos megelégedés csengett. — Hozzánk jöttek tanulni?... No jól van, mi nem csinálunk titkot semmiből... Adja át a gazdájának Kuzma Danyilics Krasznopjorov üdvözletét... Volt nálam, merinói juhokat kért... Ne nehezteljen rám: rendelkezésére fogom bocsátani...

Megrántotta a gyeplőt és a ló megindult.

Rogyion és Grunya egészen a farmig hallgattak. Míg Rogyion az elnökkel beszélgetett, úgy érezte magát, mintha valami bűnt követett volna el, s most szégyelte a leány előtt ügyetlen, kisfiús zavarát.

— Elégedettek az elnökükkel? — kérdezte váratlanul Grunya.

— Miért? Rendes ember, valódi gazda...

— Nálunk azt beszélik, hogy az itteni kolhozmunkások inkább félnek tőle, mint tisztelik.

— Irigykednek rá, azért fecsegnek — mondta bosszúsan Rogyion.

Az istállóban Grunyának a drótkötélpálya tetszett meg nagyon. Az egész farmon drótkötélpálya vonult végig, melyen mozgócsigán kis vaskocsik gurultak ide-oda. Ennek segítségével etették és itatták a teheneket.

— Ki csinálta ezt? — kérdezte Grunya.

— Ezt is Vanya Jarkin csinálta... Aki a villanytelepen feltartotta.

— Rendes fiú, úgy-e? Olyan elgondolkodó...

— Vanyuska? De még mennyire!... Itt akárhová lép az ember, mindenütt az ő találmányaiba ütközik... Csak hét osztályt végzett a középiskolában, de úgy fog az esze, akár egy mérnöké!... Mindig kieszel valamit... Most meg önműködő öntözőgépet akar szerkeszteni...

A cementjászol két oldalán mindenféle fajtájú, simaszőrű, jóltáplált tehenek álldogáltak vagy feküdtek a friss szalmában. Takarmány, trágya és frissen fejt tej szaga töltötte meg a levegőt.

— Mi az, maguk csupa szimmenthálit tartanak?

— Nálunk csak tenyészállatok vannak! — felelte önérzetesen Rogyion. — Ezt nézze meg!

Egy külön jászol mellett hatalmas, fehér bika állt. Lilás szemével ferdén pislantott a látogatókra. Rózsaszínű orrlyukaiban vaskarika, nedves szájából hosszan csorgott a nyál.

Grunya mindegyik farmot végigjárta. Rogyion valami olyat is szeretett volna mondani a lánynak, ami kettőjüket érinti, de Grunya lelkesedése és csodálkozása nem ismert határt, és a fiú kelletlenül elégítette ki kíváncsiságát. Grunya megsimogatta a tiszta, újszülött kisborjúk pofácskáját, a játékos báránykák megszaglászták a kezét, és nevetségesen dobálva hátsó lábukat, elfutottak oda, ahol fehér habként nyüzsgött a birkanyáj. Grunya segített az anyakocának átcipelni sivalkodó malackáit új „szállására", az egyiket, egy fehéresrózsaszínűt, karjában tartotta, megsimogatta és nevetve dörzsölte a bronzszőrű, hatalmas kocához. A sima, tuskóalakú kis malacok anyjuk emlőihez tolakodtak és a koca oldalradőlve, elégedetten fel-felröffent.

Grunya elmosolyodott. Rogyion pedig kezdte magát rosszul érezni. „Micsoda szőrszálhasogató!" — gondolta és bosszankodott a lányra. — „Vajjon valóban annyira érdekli mindez, vagy szándékosan viselkedik így?..."

Grunya pedig — mintha most látott volna életében először kolhozt —, előrefutott, megnézte, hogyan készítik elő a takar-

mányt az állatoknak. Rogyionnak be kellett kapcsolnia a vágógépet, s megmutatni, hogyan működik a szalmavágó és szecskavágó. A hombárban, ahol borsót tisztítottak, Grunya összeszedett egy vödörrevaló borsót, beleöntötte a tisztítógépbe és ravaszul hunyorgatva hallgatta, hogyan kopognak, zörögnek a borsószemek a gép tölcsérjében; az asztalosműhelyben megindították a gyalupadot és Rogyion apja, Tyerentyij Sztyepanovics, mosolyogva nézte a szép lányt, akit fia vezetett hozzá, betett a gyalugépbe egy gerendát, aztán megmutatta, milyen sima és fényes lett. Rogyion elvezette a lányt a műhelyekbe, az olajütőbe, a zöldségraktárba, ahol a kertészbrigád villanyfény mellett válogatta át a burgonyát; s Grunya csak a melegházban jelentette ki:

— Ó, itt valóságos nyár van! Innen nem megyek tovább...

Az üvegházban áradt a humuszföld szaga, a ládákban hagyma zöldelt, az üvegtetőn át meleg, egyenletes fény áramlott be, szinte fürdette a kis palántákat.

Grunya leült egy alacsony, kis padra, levette fejéről a prémes kendőt és gesztenyebarna hajfonatai ölébe csúsztak. Arcán könnyű pirosság égett, mintha lángok visszaverődő fénye hullott volna rá.

Rogyion mellette állt és nem vette le a lányról elragadtatott tekintetét.

Este lett, mire a vendégeket kikísérték. Rogyion elhatározta, hogy velük megy sílécén a legközelebbi útkereszteződésig.

Alig értek ki a faluból, a hegyekről már lekúszott a völgybe a párás alkonyat.

A komszomolisták szorosan egymás mellett haladtak. Sítalpuk mély nyomot szántott a pelyhes hóban. Rogyion mögöttük siklott.

Izgatott türelmetlenség fogta el, hogy megelőzze a társaságot, kiáltva vágtasson lefelé a meredek lejtőn, fehér felhőt kavarva a friss havon. De fékezte vágyát és összehunyorította szemét: „Előtte akarsz dicsekedni? Pedig úgysem kellesz!"

Feljött a hold is az égre, kékes porral szórta be az erdei tisztásokat és az utat.

A hídnál a síelők megpihentek és tüzet raktak. A folyó felett könnyű pára gomolygott, mintha lélekzett volna a víz.

Rogyion a parthoz ment rőzséért és megállt egy jégbefagyott kő mellett.

Háta mögött megzörrentek az ágak. Összerezzent. Megfordult és érezte, hogy most valami különös következik.

Grunya állt a háta mögött. Bundája vállán csillogott az ágakról rászóródott hó.

A lány félszegen rejtette kezét a bunda szűk ujjaiba.

— Hol van a karmantyúd?

— Otthagytam a tűz mellett, hadd száradjon...

Rogyion egy kis gondolkodás után kigombolta a bekecsét.

— Megmelegítsem a kezedet? Ne félj, no!

Grunya egy pillanatig habozott, aztán bátortalanul bedugta a fiú hóna alá meggémberedett kezét, majd hirtelen halkan felnevetett.

— Mit nevetsz?

— Csak úgy — Grunya kissé feléje fordult és a fiú meglátta ragyogó, elsötétült szemét és hajfürtjét, melyen hókristályok sziporkáztak.

— Milyen szép vagy te, Grunya — mondta szinte félálomban Rogyion. — Én már akkor, mikor megláttalak a csónakon, mindjárt...

— Tudom — szakította félbe hirtelen Grunya, — az alatt az idő alatt, amíg nem láttuk egymást, minden eszembejutott!...

„Szeret" — suttogta egy hang a fiúban. A lány fölé hajolt és megcsókolta meleg, kínálkozó ajkát.

Grunya meghitten hozzásimult, aztán sírvafakadt.

— Mi az? Mi bajod? — mormogta ijedten Rogyion. — Talán megbántottalak valamivel?

Grunya megrázta a fejét:

— Azért, mert én... Azért, mert te..., te szeretsz engem! ...Én magam sem tudom...

A fiú lelke megtelt gyengédséggel és sajnálattal, betakarta a lányt bekecse szélével és nem kérdezősködött többet.

Grunya valóban maga sem tudta, honnan jöttek elő ezek a hivatlan könnyek. Attól-e, hogy megjelent szeme előtt nagynénje szigorú, komor alakja és tudta, hogy nincs senkije, akinek beszélhetne boldogságáról, vagy attól, hogy keservesen nélkülözte a bátorító, bizalmas szülői szót, vagy az a pillanat lágyította el, amikor az ember felnő és elbúcsúzik gyermekkorától, s nem tudja, mi vár rá az életben.

— Gru-nya-a! In-du-lunk!

A lány letörölte könnyeit és megfordult.

— Hát én? — kérdezte Rogyion.

Grunya elgondolkodva nézte a holdfényes, távoli, behavazott hegycsúcsokat.

— Milyen csacsi vagy! — Hangjában csodálkozás és gyengédség csengett. — Gyere el hozzánk vasárnap. Jó?

Rogyion örömmel bólintott: mindenbe beleegyezett, csakhogy a lányt minél előbb viszontláthassa.

— Nesze, vidd el a kesztyűmet, mert megfázik a kezed...

— Nem, az enyém már biztosan megszáradt...

— Majd én magammal viszem — a fiú úgy érezte, hogy ha a lány elviszi a kesztyűjét, biztosan találkoznak.

— Megyek. Hívnak — mondta a lány határozatlanul.

— Várj egy kicsit... Úgysem mennek el nélküled... No, még egy kicsit!

Magához húzta a lányt és gyengéden végigcirógatta ajkával az arcát.

Grunya kiszakította magát a karjaiból és elment. Egy pálcával veregette a gallyakról a vattás havat.

A tűznél felcsatolta sítalpát és elsiklott. Dalolni szeretett volna, lerohant egy lejtőn, nevetett, hallgatta a hócsikorgást a sítalpak alatt és habzó csíkot vont maga után a hóban. Lesiklott a dombon és kifulladt.

Lent a mély völgyben csillogtak a kis játékskatulya-házikók ablakai, a be nem fagyott folyó gyorsan hömpölygött.

— Milyen szép! — suttogta Grunya. — Rogyion, kedves...

Előtte, a magas jegenyék mögött holdfényes tisztás feküdt, s a lány csendesen siklott le a fekete fatörzsek között a kéken szikrázó völgybe.

Ettől az estétől fogva minden boldogságot hozott neki: a Rogyionnal való ritka találkozások, az első hóvirágok, melyet együtt szedtek a sziklákon, a találkozás Rogyion szüleivel, akik úgy fogadták, mint édes gyermeküket, a fiú pedig tartózkodó és gyengéd volt, aztán az a gyönyörű júniusi reggel, az esküvője reggele, mikor felkeltették barátnői.

Ágya virágokkal volt teleszórva: sárga kökörcsinnel, világosvörös rózsával, tölcsérvirágú estikével.

Grunya izgatott csodálkozással nézte végig barátnőit, akik ajándékokkal árasztották el a széles paraszt-asztalt.

— Oh, lányok, édes lányok! — kiáltotta kitárt karral és csaknem sírvafakadt.

Barátnői zajosan körülvették, megölelték, aztán félkörbe állva ravaszul egymásranéztek, és ünnepélyes fontossággal elénekelték az ősi lakodalmas dalt:

„Szép partpa fut a réten át,
Befútta a szél már a nyomát
Büszkén veti-hányja szép fejét,
Büszkén veti-hányja kengyelét...”

A csengő lányhangok kiáradtak a kitárt ablakon.

Rajta ül egy büszke, szép legény,
ajta ül a délceg vőlegény...”

Grunya álláig húzta a takarót, félig lehúnyta szemét és boldog mosoly lopózott meggypiros szájára.

„Vágtat, száguld réten, halmokon,
Tyerentyevics, ő az: Rogyion . . .”

A lányok nem tudták visszafojtani kitörő kacagásukat, Grunya hátravetette barna hajfonatait és gondtalan könnyedséggel énekelte:

„Barátnőim gyorsan menjetek,
Az erdőn friss epret szedjetek.
Nézzétek meg, hol jár kedvesem,
Nem jár-e az erdőn csendesen,
Nem ül-e egy árnyas fa alatt,
Nem hallgat-e dalos madarat? . . .”

Volt valami megrázó abban, ahogy Masa ült az ablakpárkányon, párnás kis öklével dörzsölgette arcát és szürke, bánatos szemét, és nézte Grunyát.

Eszébe jutottak azok a közeli és mégis oly távoli évek, amikor mezítlábas kislányok voltak és futottak az iskolába. Masenkának útjába esett Grunyáék háza és mindig bezörgetett a jégvirágos kis ablakon és a hidegben ugrálva várta barátnőjét. A hosszú téli estéken összehajoltak a könyv fölött a kis lámpa fénye mellett, és hallgatták a hófergeteg vad süvöltését.

Észrevétlenül nőttek, egyik osztályból a másikba léptek. Grunya egyszer észrevette, milyen kitartóan nézi a klubban egy göndörhajú fiú, megdobogott a szíve és este már megtárgyalta ártatlan titkát Masával. Ettől kezdve a barátságuk köteléke még szorosabbra fűződött. Masa tudta, hogy Grunya szebb nála, de szívében soha nem táplált rosszindulatú irigységet iránta.

A munkában is elválaszthatatlanok voltak. És mintha csak tegnap lett volna . . . megcsikordul a kévékkel megrakott szekér, ők fent feküsznek a tetején, kezüket összefonják a fejük alatt s egy vontatott, hosszú dalt énekelnek. A szekér lassan ringatózik, az égen felhők suhannak és jó illatot árasztanak a kalászok . . .

Most már nincs, akivel Masa nyári éjszakákon felmehet a szénapadlásra és nincs, akivel megoszthatja örömét és bánatát.

Masa hirtelen lehajtotta a fejét a párkányra, és keservesen, hangosan felzokogott . . .

— Mi van veled, Masenka? Mi bajod? — Grunya egyszál ingben odafutott barátnőjéhez és átölelte. — Ne búslakodj, kedvesem! Hiszen nem megyek a világ végére!

Nemsokára már vidáman nevettek és kimentek a feldíszített bricskához. A tamburák hangja mellett teli tüdővel énekelték:

„Hej, a szív, leányszív
Nem hagy nyugton, folyton hív!..."

A két mögöttük haladó bricskán folytatták:

„Folyó mellett, fenn a fán
Dalol egy kis csalogány..."

Röpdöstek a vőfélybotokon a vörös és kék pántlikák, az út két szélén, mint világoszöld pára, imbolygott a vetés, a dal üdén áradt szét a földeken.

Grunya nagynénje mellett ült és átölelve tartotta Masa vállát. Zizegett a térdén a fehér selyemruha, napbarnított nyakát hűvösen csapkodta az áttetsző, fehér selyemkendő.

Grunya lelke megtelt mélységes gyengédséggel barátnője, s az őt kísérő lányok iránt, sőt szigorú, elgondolkodó nagynénje iránt is.

Az erdő szélén, mint mezítlábas, kíváncsi lányok, borzasfürtű nyírfák néztek hajladozva az úton elviharzó bricskák után.

A deszkahídon lódobogás hallatszott. Rogyion és barátai jöttek a menyasszony elé.

Rogyion zavartan üdvözölt mindenkit és már kivette a lábát a kengyelből, hogy átüljön Grunya kocsijába, de Masenka szigorúan rákiáltott:

— Ráérsz még, ráérsz gyönyörködni benne! Hadd legyek még vele egy kicsit, én, az elhagyott mamácska! Te meg, tolvaj, várj türelemmel és hallgass!

Rogyion összeráncolt szemöldöke nem tudta elrejteni szeme csillogását. Ajkára visszatarthatatlan mosoly tolult.

A ló táncolni kezdett alatta, harapta a zablát, minden áron le akart szakítani egy virágcsokrot a kocsiról. Ha látta volna gazdájának fehér, hímzett ingét, bizonyosan megkívánta volna a zöld ágacskákat, vörös bimbókat, melyek az ing szegélyét, ujját és gallérját díszítették.

Az út nemsokára elkanyarodott és egy hegyszakadék kék ablakán keresztül Grunya meglátta messze lent, a reggel rózsaszínű ködében a falut, ahol ezután lakni fog Rogyionnal.

Grunya egy pillanatig úgy érezte, hogy egyáltalán nem ismeri Rogyiont, hogy valami félreértés folytán esküdött meg vele, és hogy még nem késő...

Ijedten pillantott Rogyionra, aki hozzáhajolt a nyeregből es kutatón nézett világos, bizakodó szemébe. Hogy juthat ilyesmi az eszébe! Egy perc mulva már nevetett.

A ligetből egy asszony és egy férfi lépett ki az útra. Az asszony a férfi vállára hajtotta a fejét, fekete haja mintha felgyulladt volna a férfi vörösesszőke hajának tüzétől.

— Kik ezek? — kérdezte halkan Grunya a nagynénjétől, aki a környéken majdnem mindenkit ismert.

— Zsudovék, Szilantij Lekszeics meg Varvara. Nézd, hogy mennek! Mintha tegnap házasodtak volna össze! Pedig már vagy tíz esztendeje együtt vannak. Gyerekeik is vannak. Ikrek...

— Irígylésreméltóan élnek — helyeselt ünnepélyesen Rogyion, és szeme ezt mondta Grunyának: „Mi is így élünk majd, ugye?"

Szilantij, mikor meghallotta a tamburák pengését, levette a felesége derekáról izmos karját.

— Gyere hozzánk vigadni, Szilantij bátya! — kiáltott Rogyion, megállítva a bricskát. — Otthon ne maradj!

— Brigádmunkások vannak nálunk, éppen elég gondunk van, — mondta Zsudov hanyag dicsekvéssel; nagy, szép arca, telt, piros szája ragyogott a megelégedettségtől és a leereszkedő önérzettől. — Megnéztem a szénakaszálókat! — Megvonta széles vállát, mintha szégyelné könnyű gyolcsingét, majd a menyasszonyra hunyorított: — No nézd csak, milyen helyre kislányra akadtál! A meghívást köszönöm! Feltétlenül ottleszünk! Csak előbb kicsípjük magunkat!...

— Üljetek fel, elviszünk benneteket!

— Nem! Nem terheljük túl a fogatotokat! — Szilantij rákacsintott a lányokra. — Meg nem is illik a gyolcs a selyem közé!

Míg beszélt, Varvara nyugodtan, mosoly nélkül nézte végig a vidám, ünneplő embereket, aztán Grunyán felejtette makacs, tágranyitott tekintetét.

A bricskák már a hegyek alatt futottak, s a nagynéni megcsóválta a fejét:

— Ördög ez, nem paraszt! Hogyan forgatja a szót!

Grunya körülnézett. Találkozni akart mégegyszer az asszony tiszta, nyílt tekintetével...

A bricskák csengve vágtattak végig az utcán, szétriasztották a hófehér ludakat, a kutyák ugatva futottak utánuk. Az ablakokhoz asszonyarcok tapadtak, az udvarokról gyerekek szaladtak elő, hadonászva, integetve szaladtak a kocsik előtt.

Grunya a tornácon apósa ölelő karjába futott. Tyerentyij magas, szikár, barnaarcú öreg volt. Inge elejére fényes szakáli hullott. Malanya, az anyós, — alacsony, sovány kis asszony, sötét szoknyában és tarka kendőben — türelmesen várta, míg hozzá

kerül a menyasszony. Mikor széttárta karjait, megcsillant nyakán a régi, félholdalakú ezüst nyaklánc.

— Kegyelmet kérünk e házra, drága vendégeim, — mondta csaknem énekelve, Malanya sovány, kedves arca egy pillanatra megtelt régi lányos szépségének fényével.

Karonfogta Grunyát és bevezette a házba, melynek mindkét részében fehér terítővel letakart asztalok állottak.

Minden ragyogott és színes volt: az üvegek, a pohárkák, az üvegvázákra festett, egyszerű mezei virágok; az asztal közepén, hasábaszúrt késsel, sült malac piroslott, farka kérdőjelként kunkorodott felfelé.

A sarokban kis könyvespolc állott. — Grunya szeretett volna kihúzni egy könyvet, fellapozni, — mellette a tölgyfa-sifonér, rajta egy gramofon nyitott, kék ládikája.

— Ez az otthonod! — mondta Malanya és gyermeki bizalommal tekintett a menyasszonyra. — Ülj le, biztosan elfáradtál...

— Dehogy, ugyan, mamácska — felelte csendesen Grunya, — hiszen nem olyan hosszú az út.

Szeretett volna tetszeni anyósának és apósának, s szerette volna megismerni őket közelebbről. Malanyát most látta másodszor, s érezte a lelke mélyéig az asszony csendes, szemérmes szeretetét, gyengédségét, s Grunyát most mégis elfogta valami zavart érzés.

A nyitott ablakon át beintegettek a kertből a dúslombú almafák, málnabokrok, szőlővenyigék. A jegenyefák alatt szintén terített asztalok állottak.

— Akinek megszédül a feje — kimehet a kertbe, — mondta Malanya, megsimította a menyasszony vállát és megérintette kezét.

A tornácon lábak dobogtak és behallatszott egy lány játékosan haragos hangja:

— Mutasd már, mutasd a választottadat! No nézd csak, hogy elrejtetted, pedig már itt állsz egy órája az ajtóban. Látni akarom!

— Megjöttek a komszomolisták — mondta félig zavartan, félig örömmel Malanya.

A küszöbön, egyik kezében harmonikát tartva, magas, boxbajnok-módra nyírt fiú jelent meg. Fehér sportruhát viselt. Napbarnított, élescsontú arcával, keskeny, eleven szájával és száraz, hajlott orrával maga volt az életrekelt férfiszépség. Nagy fogai megvillantak, mint a gyöngyszemek.

— Engedje meg, hogy bemutatkozzam! Míg a vőlegény előkerül, meghalok a kíváncsiságtól! Grigorij Cseremiszin vagyok,

az itteni komszomolszervezet titkára. Én fogom felvenni a szervezetbe! — úgy nyujtotta ki a kezét, hogy Grunya csaknem felkiáltott. — Nélkülem egy lépést sem tehet!

Mögüle nyomban előbújt egy lány és Grunyához szaladt.

— Irinka vagyok! — nézett pillantás nélkül Grunyára a soványka, kenderszőke lány.

— Azt hiszem, már ismerem valahonnan — mondta zavartan Grunya.

— Érdekes! — vetett szeszélyes ráncot Irinka szemöldökének merész félholdja és világos pillái alól szúrósan villant ki nagy, kék szeme. — Idehallgassatok! Már is-mer va-la-hon-nan!... Hiszen majdnem kikergetett a világból a sportpályán!

— Ó, igaz! — pirult el Grunya.

— Klanya!

Másik lány állt Grunya elé. Ukránosan kivarrt, bőujjú blúzt, fekete szoknyát és ragyogó félcsizmát viselt. Csontos, szeplőkkel telehintett arca ismeretlen volt Grunyának, de ez a vörös hajfürt...

— Magát nem kergettem?

— Nem, engem még soha senki nem kergetett! — Klanya toppantott egyet és úgy megrázta a fejét, hogy hajfürtje a homlokába hullott. — Igaz, hogy utánunk jött a csónakjával, de én egy csöppet sem izgultam!

— Elég legyen, gyerekek! Hadd térjen magához!

Grunyához még egy lány lépett. Vajszínű grenadin-ruhát viselt, derekát kék öv fogta össze. Feje körül kalászszínű fonatokban fénylett a haja, a fonatok kissé hátrahúzták a fejét, s ezért a kislány minden mozdulatán valami büszke méltóság érződött.

— Froszja vagyok...

— Hallgassátok meg az én embereimet! — mondta Grigorij és ölében lefektette, majd felállította a harmonikát. — Jarkin! Nyujtsd át ünnepélyesen a menyasszonynak az ajándékokat a „Hajnal" komszomolistáinak nevében! Zenekar, tuss!

Kezében megzendült a harmonika — és a küszöbön, általános nevetés közben megjelent Vanya, teleaggatva mindenféle színű kisebb-nagyobb csomagokkal. Kerek, rózsás arca és finom pelyhektől zúzmarás álla fénylett, haja égnekmeredt, mint a sündisznó sertéje, szemüvege alig állt meg az orrán.

Vanya szeretett volna néhány komoly üdvözlő szót mondani a menyasszonynak, de a nevetés magával sodorta és zavartan topogott a küszöbön, nem tudta, mit csináljon az ajándékokkal.

— Vegyétek már el tőlem! — kiáltott végül. — Jó mulatság vagyok nektek, mi?

De a hahota nem csendesedett el. Akkor Jarkin legyintett és ő is elnevette magát. A lányok elszedték tőle a csomagokat. Grigorij harmonikájára hajtotta a fejét és keringőbe kezdett.

A kis házat megtöltötték a vendégek. Grunya magán érezte a kíváncsi tekinteteket és tenyerét arcára szorította.

— Ég az arcod? — kérdezte csendesen föléje hajolva Rogyion.

A lány kezébe vette Rogyion kezét, odaszorította az arcához, majd nyomban visszatolta.

Az ajtóban, nem véve le Grunyáról figyelmes tekintetét, magas, szélesmellű szürkeruhás férfi állt. Simára borotvált, téglavörös arcán, mint két tömött búzakalász, sárgált a bajusza.

— Pártszervezetünk titkára, Gorgyej Iljics Csucsajev — súgta Rogyion Grunyának és a vendég elé sietett.

— Büszke lehetsz — mondta kedélyes basszushangján Rogyionnak. — Ez igen! De nem szólok semmit. — Gorgyej Iljics kezetnyujtott Grunyának, mire a lány arcát mégjobban elöntötte a vér. — És maga?... Hogy van a nénikéje, Agrafena Nyikolajevna? Piruljon csak nyugodtan, ne szégyelje magát! Ma ez illik magához. Így van jól! Még nem vesztette el a szemérmességét.

Végigjárt a vendégek között, mindenkivel kezetfogott, mindenki számára volt néhány kedves szava, jóismerőseit vállonveregette. Grunya csodálkozott a férfi gorombán-barátságos modorán. Láthatólag jól érezte magát az emberek megbolydult méhkasában, s azok is egyszerű, maguk közül való embernek vették.

— Hej, mennyi vendég gyűlt itt össze! — kiáltott lelkesedve. — Jóegészséget, versenytársak! Hogy megy a munka?

— Majd ősszel elválik — válaszolta kitérően egy „hegyi-partizán".

— Óvatos népség vagytok, az biztos! — Gorgyej megrázta a fejét és tekintetével hirtelen a fekete Makszim Polinyin tekintetébe kapcsolódott. — Talán éppen ez az óvatosság akadályoz benneteket abban, hogy elsők legyetek a kerületi versenyen? Mi? No, hát előre megmondhatom: elvesztitek a versenyt!

— És miért — kérdezte izgatottan Makszim; Gorgyej Csucsajev szavának nagy tekintélye volt a kerületben.

— Hogy miért? Hát azért, mert hagytátok, hogy ilyen lányt leüssenek a kezetekről!

A fiú arca felragyogott. Elnevette magát és barátaira pillantott.

— Ebben egyetértünk — mondta. — A menyasszony a legjobb helyen volt a mi családunkban! Ezt én, mint gyámapja, teljes felelősséggel kijelenthetem!

— Inkább mondd meg, ha nem szégyenled, milyen hozományt adtál a menyasszonnyal? — a mély, rekedt hangra mindenki megfordult és a házon hűvös légáramlás csapott át.

Az ajtónál szürke öltönyben, zöld nyakkendővel és sárga csizmában Krasznopjorov állott. Nevetett és ritkás haját fésülgette.

— Bocsássatok meg e fontos kérdésért: ő most már a mi kolhozunkhoz tartozik és mindent tudnunk kell róla!

Makszim Polinyin néhány pillanatig határozatlanul bámult Krasznopjorovra, mintha nem tudná, komolyan vegye a kolhozelnök szavait, vagy tréfára, bosszankodott magára a késlekedő válaszért, aztán csendesen és mogorván mondta:

— A kolhozunk egy szimmentháli borjút, két bárányt és egy malacot adott. A többi vagyona önmagában van... Munkában első volt a kolhozban...

— Jól válaszoltál! — mondta Krasznopjorov és a szoba közepére lépett. Alacsonytermetű, szélesvállú, kissé pocakos ember volt. — Ha minden lányotokat férjhezadjátok, semmi sem marad a kolhozból. — Leült a ládára és elnevette magát. Arca kipirult, szeme csillogott borzas szemöldöke alatt.

Érezve, hogy senki nem kapcsolódik bele tréfájába, Krasznopjorov Gorgyejra pillantott és elfogta annak nyugodt, szilárd tekintetét. Grunya furcsának találta, hogy egy perccel azelőtt nevetett, most pedig egyszerre unatkozóvá vált az arca és arra gondolt, hogy ezt az embert csak azért tisztelik annyira a kerületben, mert a nyugodt, kiegyensúlyozott, józan Gorgyej Csucsajev dolgozik mellette.

— Első a munkában, azt mondta? — kérlezte Gorgyej Iljics és megsimította dohánytól sárga bajuszát. — Tehát dolgos kislány! Szeretjük az ilyeneket! Nos, meg kell mondani: a mi családunk sem utolsó, azt sem kell kergetni a munkához!...

— Tessék, drága vendégeink! — Tyerentyij meghajolt az ajtóban és a vendégek derült arcára nézett. — Ne vessék meg: amink van, szívesen kínáljuk.

— Ne szerénykedj, Tyerentyij Sztyepanovics! — mondta, fel sem emelve a fejét Krasznopjorov. — Talán nem élsz elég bőségben?

— Csak úgy szokásból mondtam — jött zavarba az öreg. — Különben, igazán nem kívánhatnék jobbat ennél az életnél!

Mikor mindenki asztalhoz ült, az öreg felemelkedett, megigazította kabátját széles vállán; barna, eres kezében törékeny csöpp jószágnak tetszett a pálinkáspohár kis harangja.

Tyerentyij végigjártatta jóságos tekintetét a vendégeken, tenyerébe köhögött, remegő kezével ezüstös szakállát babrálta:

— Mindenekelőtt üdvözöljük a fiatalokat és arra iszunk, hogy boldogan éljenek és díszére váljanak ennek a földnek.

Az emberek barátságosan köszöntötték egymást a pohárkák dallamos csilingelése közben.

— És tiszteljék a szüleiket!

— És szülessenek egészséges gyermekeik!

— Öregbítsék a kolhoz dicsőségét!

Grunya az asztalfőről látta, hogy emelkednek fel az emberek, hogy koccintják össze poharaikat. Utána már megindult az asztalok között a szabad, csapongó beszélgetés:

— Ha nem próbálod meg a keserűt — nem tudod azt sem, mi az édes!

— Nincs édesebb, mint a kenyér, meg a jó férj!

— Igen, most egységes kenyér van! De hogy jön ide a férj?

— A lány — olyan, mint a káposztafej. Ha ropog az ember keze között, akkor jó!

— Majd adnak maguknak, vén huncutok! Meghallják a komszomolisták és majd helyreigazítják a fejüket!

— Az ám, komám, csakhogy a komszomolisták nem etetnek ma bennünket ennyi jóval!

— Ihatsz bort, annyit, mint az ürge, csak az eszedet el ne idd!

— Aki maga nem iszik, nem is kínálja jószívvel!

— Nagy-gyon helyes! Brigadiros, gyere ide!...

Fényesre kefélt csizmáját nyikorgatva Szilantij Zsudov lépett az asztalhoz. Érdeklődéssel tapadtak a szemek sárga szaténingére és homlokárahulló, sötétvörös hajfürtjére.

Szilantij futó pillantást vetett az asztal két végére, kicsit szétválasztotta a fiúkat és feleségével közéjük ült. Varvara, bár takarosan volt öltözve, majdnem észrevétlen maradt mellette. Szótlanul ült, nem beszélt senkivel, ajkához érintette a borospohárkát és ha valaki önteni akart neki, befedte tenyerével. Sűrű, egyenesvonalú szemöldöke néha megrándult, kicsi, meggyvörös ajka félig kinyílt, mintha szomjúság kínozná, s úgy tetszett, hogyha egy vödör hideg kútvizet hoznának neki, fenékig kiinná

Szilantij megrántotta egy későn érkezett vendég inge szélét. Délceg, szélesvállú, fiatalos, himlőhelyes arcú férfi volt. Nyugtalantekintetű, sárgás szeme valamelyik vendégen pihent.

— Mit nézegetsz, Ruszanov, mint a tyúk, mikor fészket keres, hogy tojhasson? — kérdezte Szilantij és piros ajkai a mámoros ember révületével görbültek le. — Itt van ő is, majd talán

éppen ezen a vidám ünnepen ne lenne itt!... Ülj le, hajtsd fel ezt a nektárt, majd bátrabb leszel tőle!

Zsudov színültig töltötte a poharat a sárga, csillogó itallal, melyet az Altaj vidéken a szerény „szibériai kvasz" néven ismernek. Mielőtt ez az ital asztalra kerül, sokáig, néha esztendeig érlelik, újra meg új feltöltik mézzel és olyan erős lesz, hogy még a tölgyfahordókat is megmozgatja és ide-oda gurítgatja a sötét, hűvös pincében. Elég egy pohárral ebből az aromás, mézes-savanykás italból, s az ember, bár teljesen tiszta a feje, nem tud felemelkedni a lócáról.

— Várj, ne zavarj — Matvej Ruszanov eltolta maga elől a poharat. — Nem vagyok én olyan gyáva legény, hogy szeszből kellene szívnom a bátorságot!

Matvej közelebbhúzódott a fiatalasszonyhoz és megsimogatva kezét, könnyű sóhajtással mondta:

— Békét, boldogságot!

— Köszönöm — válaszolta Grunya; tetszett neki ez az elgondolkodó, lágyarcú ember és szeretett volna kedvében járni.

Ruszanov lassan, elgondolkodva itta ki a pohár vodkát és újra szétnézett a vendégek között.

— Tessék — kínálta Grunya és gépiesen tolta eléje a gyümölcsöstálat, de nyomban megzavarodott: — Jaj, mit is akarok ezzel? Vegyen először ebből a csörögefánkból!

— Fura kis asszony vagy te, Grunya — nevette el magát Rogyion. — Bor után gyümölccsel, fánkkal kínálod a vendégeket! Kínáld inkább húsfélével, vagy sülttel, friss hallal...

— Ne fáradjon! Nem vagyok már gyerek! — Matvej kezdte magát félszegen érezni, hogy annyit foglalkoznak vele és a többi vendég figyelni kezd rá. — Majd veszek magamnak becsületszavamra, veszek!... Mennyi sóshal van itt, meg főtt hús!

Sárga, fénylő szeme tovább kutatott a vendégek között, aztán hirtelen sötéten megvillant, mintha meleg tavaszi levegő csapta volna meg. Grunya tudta, hogy kit keres. Az asztal távolabbik oldalán Froszja ült, telt, fehér kezének lágy mozdulataival igazgatta aranyló hajában a hajtűket.

— Szerelem — szép a szerelem... Mint a dal mondja: aki keres, mindig talál — válaszolta elkésve Szilantij Matvej előbbi szavaira. — De ami a békességet illeti, annak már híre-hamva sincs!... Csak ide még nem ért el a tűz.

— Annak, aki kiontja a vérünket, nem kegyelmezünk — mondta tagoltan és szilárdan Gorgyej.

— Én a véremet éppen nem sajnálom — nevetett Szilantij és úgylátszik, nem aggasztotta, hogy hallgatják-e vagy sem. —

Csak éppen nem bírom látni... Ha csak elvágom az ujjamat, már szédül a fejem. Talán attól van, hogy túl sok a vérem?

— Menj el az orvoshoz, brigadiros, vizsgáltasd meg magadat — szakította félbe Matvej. — Lehet, hogy a véred fele bolond vér és akkor nem kell sajnálni, ki kell ereszteni.

Mindenki nevetett, leghangosabban Szilantij és ide-oda hintázott a nyikorgó támlásszéken.

Grunya Varvarára pillantott, de az tányérja fölé hajtotta arcát és nem lehetett látni, nevet-e, vagy sem.

Mint erőtlen kis patak, indult meg az öregek reszketős hangján a régi dal:

„Ablak mellett üldögéltem,
Fehér gyolcsot szőttem én,
Az út másik felén lakott,
Kit szerettem, a legény..."

A mámoros hangok belekapcsolódtak az énekbe, Tyerentyij basszushangja is velük brummogta:

„De csak nem jött, bárhogy lestem,
Innen sem meg onnan sem,
Jobbról sem, meg balról sem,
Várom, várom kedvesem..."

A kitárt ablakon át másik dal áradt ki az alkonyba hulló kertbe:

„Hej, napocska, fényesen süss,
Szórd le arany sugarad!..."

Az öreges hangok erőre kaptak:

„Gyenge ujjam összeszúrtam,
Gyenge szívem megszakad..."

Izgatott sietséggel, mintha medret akartak volna vájni egy új dalnak, de távolról a fiatalok gondtalan hangja elmosta a medret és szétáradt az új dal:

„Színig töltsd a poharunkat,
Igyuk tele jól magunkat!..."

— Hát lehet ezeket túlharsogni? — Gorgyej elnevette magát, mintha nagyon elégedett lenne, hogy a fiatalok túlharsogták

az öregeket. — Jó torkuk van ezeknek! Mi már nem versenyezhetünk velük, Tyerentyij Sztyepanovics!

— Lehet, hogy a dalhoz jobban értenek — mondta Tyerentyij és megrándította hatalmas vállát —, de a munkában aztán nem tudnak túlharsogni bennünket!...

Grigorij Cseremiszin harmonikáján új akkord csendült fel. Nagy zajjal tolták félre az asztalokat, valaki beszórta a padlót fűrészporral és ragyogó rövidcsizmájával toppantva, Klanya Zimina perdült hirtelen középre. Egyik kezét csípőre tette, másikban, mint fehér galamb, röpdösött a fehér batisztkendő, vörös hajfürtje homlokába hullott. Mind gyorsabban és gyorsabban pergett-forgott és fel-felkiáltott:

„Végigmegyek a tornácon,
Ring alattam, mint a tó...”

Az öregasszonyok felsikoltottak: a táncoló körbe kiáltva tört be Szilantij. Hanyag testtartással lépkedett, pattintgatta ujjait, tenyerével csizmája ragyogó szárát ütögette, aztán füttyentett és Klanya mellé lépett. Hol közelebb, hol messzebb lépkedtek egymástól, mintha két vörös láng csapkodott volna a szélben.

Rogyion Grunyát átkarolva, a forró, zajos tömegben állt. Az italtól kellemesen szédült a feje.

— Fülledt a levegő — mondta csendes, fojtott hangon Grunya és Rogyion sietve ajánlotta:

— Menjünk ki az utcára...

Az esti hűvösség végigsimította őket. A kapu előtt susogtak a jegenyék, sötét lombjukon átragyogtak a csillagok.

— Üljünk le a kertben. — Rogyion átölelte Grunya félénken remegő vállát. — Ott most nincs senki. Grisa mindenkit becsalt a házba a harmonikájával.

A kertajtónál megállottak, mert meghallották Matvej Ruszanov borittas, bánatos hangját.

— Hát mit akarsz, Froszja, mi? Hiszen már nemsokára egy éve lesz, hogy járok utánad... Meddig leszel még ilyen vad?

— A szelídek inkább kedvedre valók? — Froszja hangjában inkább elgondolkodó lágyság érződött, mint gúnyolódás.

— Hát kell nekem más, mint te? — Matvej hangja megremegett. — Már régen megnősültem volna, a gyerekek miatt, de ha rád gondolok, nem találom a helyem. Lelkembe zártalak, nem tudlak kitépni onnan...

Grunya hallgatott, hozzásimult Rogyionhoz, hihetetlennek tűnt előtte, hogy ilyen boldog napon szenvedhet valaki.

— Tudom, attól félsz, hogy nagyon lekötnek majd a gyerekek — mondta kis hallgatás után csendesen és fojtottan Ruszanov. — De hát mit csináljak velük? Nincs senkijük, csak én. És nem fogsz velük sokat vesződni: az apjuk még jó erőben van, s ha akarod, fogadunk majd valami öregasszonyt, aki vigyáz rájuk... Csak egyezz bele!... A tenyeremen foglak hordozni téged is, mint valami gyermeket!

Rogyion megszorította Grunya forró kezét. A sötétben susogtak a jegenye lombjai, a házból vidám zaj szűrődött ki.

— Mi hát az utolsó szavad? — kérdezte tompán Ruszanov.

Meg-megroppant egy száraz gally, Froszja a kezeit tördelte.

— Megmondom, Matvej — mondta a lány sietve és lihegett, mintha szaladt volna. — Ha akarom, ha nem, ki kell, hogy tépjelek a szívemből, mert — megmondom — erősen gyökereket vertél ott... De nem látom a jövőmet melletted... Ne haragudj... — A lány elhallgatott. — Lehet, hogy ostoba vagyok, hogy az emberekre hallgatok, de ilyen terhet nem vehetek magamra. Három apró gyerek — nem tréfadolog! Nem, nem! Igaz, hogy most vidám vagy, énekelsz, de aztán később megváltozhatsz, mogorva leszel. Egyelőre szabad madár vagyok, oda repülök, ahova akarok... És milyen anyja lennék én a gyerekeidnek, amikor még magam is szívesen bolondozom a barátnőimmel, csínyeken töröm a fejemet!... Ha férjhez megyek — ott kell hagynom a Komszomolt, a klubot, mindent...

— Ó, te ostoba! — Ruszanov majdnem kiabált. — Hát ezt meg ki mondta neked?

— Lehet, hogy ostoba vagyok, de egyelőre még a magam feje után megyek — szakította félbe nyugodtan Froszja. — Bocsáss meg, ha valamivel megbántottalak volna...

A házban egy pillanatra megszűnt a zaj és a muzsika és csak Matvej súlyos lihegése hallatszott.

— Ez minden, amit mondhatsz?

— Igen... A sors nem rendelt egymásnak bennünket...

— Nos, hát te tudod... — mondta Ruszanov keserűségét elfojtva, nehogy szétzúzza férfibüszkeségének utolsó maradványát is. — Nem lehettek olyan erősek azok a gyökerek, hogy ilyen könnyen ki tudod szakítani magadból... — elhallgatott, várta, hogy a lány mond még valamit, de mivel Froszja nem válaszolt, csodálatos önfegyelmezéssel kérdezte. — Most hazamégy?

— Nem, még maradok... Ha felkel a hold, lehet, hogy lemegyünk csónakázni a tóra...

— Úgy — mondta Ruszanov. Gyufát gyujtott. A sötétben fellobbant a kis láng, majd kialudt. — Pedig nézd: te a falu szélén lakol... elkísérnélek...

— Nem kell, Matvej... Menj egyedül... Nem kell...

Ruszanov csizmája alatt megcsikordult a kavicsos út. Rogyion megrántotta Grunya kezét és eltűntek az udvar mélyében.

„Oda kellene hozzá menni — gondolta Grunya —, mondani neki valamit... Nem lehet ezt így..." De mivel vígasztalhatná meg?

A ház ajtaja kinyílt, a sötét udvarra fénylő sáv vetődött, az utcára tóduló emberek mintha átúszták volna ezt a fényes folyót. Grigorij vidáman ment az élen a zajos lánysereg között, húzta a harmonikáját.

— A tóhoz mennek — súgta Rogyion —, mi meg menjünk a dombra, jó?

Grunya hallgatta a lányok kacagását és a muzsika áradatát.

— És ha keresnek bennünket?

— Szólunk a mamának és mehetünk.

A meredek, szakadékos ösvényen egymás kezét fogva mentek fel a magas fűvel borított dombra. Lábuk alatt megindultak a kavicsok és tompa zajjal dőltek alá.

A domb tetején megálltak és sokáig nézték az elcsendesedett falut. A sötét égen, mint hatalmas asztalon, feküdt a hold narancsszín karéja és az este megtelt sárga, derengő fénnyel.

— Milyen csend van itt! — mondta Grunya.

A hangok eltompultak, míg a faluból ideértek, mintha valami mély kútból jöttek volna. A tavon nevettek a lányok, a csónak után a holdfényben meg-megcsillanó, fényes vízfodor úszott, csikoroglak az evezővillák, Irinka lágy, búgó hangon énekelt és a harmonika akkordjai csendesen kísérték a dalt:

„Ringva úszunk a folyócskán lefelé,
Reánkhull a jegenyefa levele..."

Rogyion leterítette kabátját a fűre, leültek és szorosan egymáshoz simultak.

— Nem is tudom felfogni, hogy milyen boldogok vagyunk — mondta Grunya.

— Ruszanovról beszélsz?

— Igen... Hiszen úgy is történhet az életben: talál az ember valakit, megszereti, úgy érzi, hogy nem tud élni nélküle, a másik pedig rá se néz... Aztán történik másképpen is: az

ember nem vár senkit, nem keres senkit, minden jön magától... Tavaly ilyenkor még azt sem tudtam, hogy te a világon vagy.

— Hát én tudtam?

A hold felhőkbe burkolódzott, majd előbukkant és ezüst fényt hintett szét az égen.

A tónál tűz imbolygott, mint szárnyával csapkodó, vörös kakas és Grunya odasúgta:

— Rogyion, nézd, nézd!... Lehet, hogy ilyen szépet soha nem látunk többé.

Lenn a völgyben lelohadtak a tűz vörös szárnyai, szétolvadtak a vidám hangok és a vidéket megint elöntötte a csend, mint valami mély víz.

Hirtelen, mintha kavicsot dobálnának a tóba, lódobogás hallatszott a távolból és az úton száguldó lovas közeledett, mint nagy, sötét denevér.

Grunya megremegett:

— Ki ez?

— Talán a kerületből valaki — mondta Rogyion. — Ne izgulj, ugyan már!

Rogyion az ölébe húzta az asszony fejét. Grunya hevert az ölében, mélyet lélekzett a mézes fűillatból és csendesen hallgatta a férfi szíve dobogását...

...És három nap mulva, este, botladozva, semmit sem látva ment Grunya a katonazsákokkal megrakott szekér nyomában. A fehér felhőkön, mint a kötözőgéz szövetén, átszivárgott az alkonyat vérpirosa. Az eget hatalmas, tüzes seb festette vörösre. És a szörnyű, véres alkonyatban fekete foltokként lepték el az utat a varjak.

— Ne sírj, kedvesem, ne sírj! — mondta könnyeit nyelve Rogyion, pedig Grunya nem sírt, csak sápadt ajkait harapdálva lépegetett mellette. — Majd mi elintézzük őket!... Meglálod... Megálljatok, alávalók! — szeme elsötétült és fenyegetően emelte feje fölé az öklét.

A falu végén, ahol a rétek kezdődtek, megállt a menet. Az asszonyok hangja elhalt, mellettük sötét felhőkként állt a férfiak csoportja. Sietős, szinte érzéketlen karokkal ölelték át utoljára asszonyaikat.

A súlyos, vontatott asszonysírás belemarkolt Grunya szívébe, testét tompa fájdalom járta át. Látta Rogyion könnyes arcát, hallotta hangját, de nem értette szavait.

Rogyion a szekérhez lépett, az asszony csak állt és nem tudta felfogni, hogy elszakad tőle a férfi.

Aztán hirtelen lökést érzett a mellében és odaszaladt a szekérhez. Még valamit mondania kell az urának! Hiszen nem mondott még semmit! A gondolat, ami most hasított először belé, hogy talán soha nem látja viszont Rogyiont, előre hajtotta.

A szekerek eltűntek az alkonyatban, egy domb mögött, mint fekete bárkák és a szél kesernyés, fojtó port terelt a nyomukban.

— Rogyion!... Rogyenka!... — kiáltott az asszony, megtántorodva a földre rogyott, aztán újra felkelt. — Hát velem mi lesz?... Állj meg, kedves!...

De Rogyion már messze jár — más szekerek vonultak és különböző korú férfiak nógatták ostorukkal a lovakat.

Grunyát elhagyta minden ereje, lerogyott a száraz, meleg földre és sírva ölelte át, mint az anyamellet...

HARMADIK FEJEZET

Éjtszaka Grunyának furcsa és esztelen gondolata támadt: hátha kiderül, hogy nincs is háború, hogy minden csak tévedés volt, Rogyion visszatér és halkan megzörgeti az ablakot...

A kis szoba derengett, a lócán zajtalanul lépkedett a macska, mint valami füstgomoly, a csendben súlyos esőcseppekként kopogtak az utcai járókelők léptei.

Grunya kiugrott az ágyból, az ablakhoz szaladt és sokáig bámult ki a reggeli ködbe burkolt utcára.

A szél könyörtelenül cibálta a kert vékonyka bokrait, amelyek minden roham után megrázkódtak, és kiegyenesedtek.

„Jaj, nem lehet az! Nem lehet! Hát történhetnek ilyen tévedések?" Grunya visszafeküdt az ágyba és nem húnyta le a szemét reggelig, várta, mikor tör elő a felhők közül a nap.

Járkált a szobában, gondterhelten összevonta a szemöldökét, mintha elfelejtett volna valami nagyon fontos tennivalót, aztán látva, hogy nem felejtett el semmit, mégjobban elkomorodott.

Egyszer, ahogy céltalanul járt egyik saroktól a másikig, egyszerre beszaladt hozzá Zorka, Rogyion legkisebbik öccse:

— A községházára kell menned...

— Minek? — kérdezte Grunya és elpirult: ebben a súlyos időben több mint egy hete itthon ült.

Sietve kiment az utcára, gondterhelten nézett a járókelőkre — arcukon szokatlan izgatottság és szigor ült.

„Mintha mindenki kicserélődött volna egy hét alatt — gon-

dolta Grunya és megint szégyelni kezdte magát. — Hiszen háború van! Hát már egészen kihagy az eszem?"

Félénken ment fel a kolhozvezetőség tornácára. A lábtörlő megcsikordult a lába alatt, s Grunya felkapta a lábát, mintha hideg vízbe ért volna. Egy pillanatig zavartan állt a tornácon: mi lesz, ha az elnök goromba szemrehányásokat tesz neki tétlensége miatt? És akkor semmit sem tud majd felelni, mert mindennél jobban bántotta, ha kiabálnak vele.

A tornácon nem akart álldogálni: bárki kijöhet és megkérdezheti, mit csinál itt.

„Lesz, ami lesz!" — Grunya benyitott az ajtón.

A szobában csak Gorgyej Iljics volt.

— Üdvözöllek. Ülj le — mondta és a nehéz, zöld posztóval borított asztalhoz lépett. Öklét a vastag üveglapra támasztotta és kezei visszatükröződtek benne. — Arról van szó, Agrafena Nyikolajevna...

— Miről? — kérdezte lélekzetét visszafojtva Grunya.

— Nem is tudsz róla? — Gorgyej szája szögletébe mély ráncok vésődtek. — Az ellenség minden erejével ránkzúdult, s egyelőre még kiegyenesedni se tudunk a nyomás alatt. — Csucsajev hangjában a bajban tehetetlen ember fékezett gyűlölete és elkeseredése érződött. — Mit akarsz csinálni?

— Én? — kérdezte meglepetten Grunya. — Nem tudom...

— Hogy-hogy nem tudod? — kérdezte Gorgyej Iljics és szinte szégyelte a részvétet, amit az asszony iránt érzett. — Azt hiszed, Rogyion se tudja, mit kell most tennie? — aztán hirtelen csendesen mormolta a foga között: — Hej, ha most köztük lehetnék!... Lenne az ellenséggel egy kis számadásom!...

— Hát talán... — kezdte volna Grunya, de nem fejezte be.

Gorgyej megrázta a fejét, aztán kihúzta magát és levette öklét az asztalról. Acélszürke szeme hidegen csillogott:

— Mindketten a határon voltak... Felfogták az első támadást!...

Grunya úgy érezte, mintha ezek a szavak őt okolták volna valamiért. Önkénytelenül elfordította a tekintetét; a falon, Gorgyej Iljics háta mögött vörös vérpatakhoz hasonló zászló függött.

Grunya megindultan közeledett Csucsajevhez és csendesen mondta:

— Hiszen még semmi sem biztos... Lehet, hogy életben maradtak...

— Micsoda? — Gorgyej Iljics hirtelen elvörösödött. — Ugyan, hagyd már, kisleány!

— Bocsásson meg, bolondokat beszélek — mondta Grunya a férfi szemébe nézve.

— Jól van, jól, — Gorgyej Iljics legyintett. — Fiatal vagy még... És honnan tudhatnál mindent, új ember vagy még itt... — lassan beszélt, mintha minden egyes szót meggondolna. — Az én fiaimnak még a fejükben sem fordul meg az a gondolat, hogy megadják magukat, vagy fogságba kerüljenek... Komszomolisták voltak és ez nemcsak a könyvecskét jelentette a zsebükben, hanem a hazájukat, amely nélkül nem élhetnek... No, elég, felizgattál már... Térjünk inkább a tárgyra...

Leült az asztalhoz, rákönyökölt a jegesen csillogó üvegre, mely visszatükrözte komor, csendes, fénylőszemöldökű arcát.

„No, most kikapok!" — gondolta Grunya, de már nem félt, hanem belenyugodott, hogy igazságosan, megérdemelten kapja a szidást.

— Mintha megsiketültem volna ezekben a napokban, Gorgyej Iljics — kezdte szégyenkezve. — Azt se tudom, férjhezmentem, vagy nem... vagy csak álmodtam az egészet...

— Megnyugtatlak. Én is ott voltam az esküvődön — rángatta keserű nevetéssel bajuszának fénylő kalászát. — Értelek... Ünnepre készültél, és más történt — tűzvész támadt. — Hangja megerősödött, hangosan folytatta: — Ezért is kellene tudnod, mit csinálj. Dolgozz! Hogy a vérivók napról-napra rosszabbul érezzék magukat. Érted?

— Mit csináljak? — Grunya felállott, készen arra, hogy rögtön indul és teljesíti, amit ez a katonainges, szigorú parancsnok-külsejű ember rábíz.

— Nem akarsz tanfolyamra menni?

— Ugyan, mit csinálnék ott! Hiszen csak hat osztályt végeztem! — Grunya sóhajtott és az elnök elgondolkodó arcára tekintve, az asztalra könyökölt. — Nem megyek sehova!... Van-e értelme? Rogyion ott minden percben az életét kockáztatja, én meg a könyvek mellett ülök!... Nem, bízzon rám többet, ne kíméljen!

— Hát nézd, hiszen nem tiltjuk meg — mondta egy kis hallgatás után Gorgyej Iljics. — Csakhogy a németet nem győzhetjük le csupán erővel: ésszel is segítenünk kell a győzelmet... Otthon fejőnő voltál?

— Fejőnő.

— Beszélgettünk rólad Krasznopjorovval. Dolgozz a farmon, aztán majd meglátjuk...

Grunya megállt a küszöbön.

— Bízzék bennem, Gorgyej Iljics — mondta szégyenlősen mosolyogva. — Nem fog bennem csalódni a kolhozuk...

Gorgyej figyelmesen nézett rá:

— Most már a mi kislányunk vagy, tehát a kolhoz a tied is... Az otthonod...

— Csak úgy megszokásból mondtam...

Grunya csendesen becsukta maga mögött az ajtót. A tornácon majdnem összeütközött Zsudovval. Az utat engedett neki és a tornác falához lépett.

— Hát maga, Szilantij bátya?... Nem ment még el?

Zsudov elnevette magát, telt, vörös ajka mozdulatlan maradt.

— Engem felmentettek, szépségem — hiszen a legfontosabb helyen vagyok szakértő — brigadiros vagyok, traktort vezetek, kombájnt, — kihúzta fehér zsebkendőjét, és megtörölte a naptól málnavörös nyakát. Sóhajtott. — Persze, ez a felmentés sem tart örökké. Hiszen értek én a tankhoz is... Rogyionról nem jött még hír?

— Még semmi...

Szomorú tekintetet vetett a dombrakapaszkodó útra, a dús kertekre és hozzátette:

— A háború — átkozott malom, mindenkit megőröl... Ne adja az isten!

— Maga hívő, Szilantij bátya? — Grunya kissé hátralépett és mereven nézett Zsudovra. Alig ismert rá: ő is megváltozott ezekben a napokban, hűvös idegenség áradt belőle.

— Ha nagy a baj, még az ördöghöz is imádkozik az ember csakhogy a másvilágra ne kerüljön!...

— És a lelkiismeret? — Grunya sóhajtott és leplezetlen megvetéssel nézett Zsudov egészséges, telt arcára. — Engem bántana a lelkiismeret!... Hiszen míg mi itt beszélgetünk, valahol emberek halnak meg értünk!... Hát gondolhatunk most csak magunkra?...

— Mit heveskedsz? — halkította el a hangját Szilantij. — Bárkik vagyunk, csak olyanok vagyunk, mint a kártyafigurák... Ha akarjuk, ha nem, az élet úgy kever meg bennünket, ahogy akar... — Széles, szeplős kezével végigsimított az arcán, mintha láthatatlan pókhálókat akarna róla leszedni, s arca hideg és haragos lett. — Te még nem úsztál eleget, kislány, nem edződtél meg! Az élet már erősebb fákat is kidöntött! Mi vagy te — gyenge ágacska, letör a legkisebb szél... — a férfi görbén, mintha ütést várna a hátára, belépett a szobába.

Grunya állt egy pillanatig, mint aki megsüketült, aztán leugrott a tornácról és lába alá sem nézve, sáron, pocsolyákon keresztül hazaszaladt.

— Nem tör le a szél! Nem tör le! — suttogta magában.

Ettől kezdve a napok észrevétlenül szálltak és az asszony szigorú munkába merült.

Az idő gyors folyása magával ragadta és nemsokára az időérzéke is eltompult.

Alig pendültek meg a kaszák a völgyben, már eljött az augusztus, tikkadtan, fojtón, földig hajlítva a súlyos kalászokat.

Egyszer, egy forró napon Grunya fejés után kiment a mezőre.

A puszta szélén lassan, szinte kelletlenül emelkedett fel a nap, a rét kesernyés illata összevegyült a friss szalma alig érezhető szagával, forrón lihegett az eltikkadt föld.

Grunya Gorgyejjel találkozott.

— Hallottam, hogy jól dolgozol! Derék asszony vagy! — simogatta meg Gorgyej az asszony kezét és kezefejét végighúzta a bajuszán. — Nem házasítottunk át hiába a mi kolhozunkba!

— Ugyan... — szabadkozott zavartan Grunya és elpirult.

— Ne szerénykedj! A munka az ember dísze, szépít, — megszorította Grunya kezét és az asszony gyermeki bizalommal nézett fáradt, gondterhelt szemébe. — Ha akarsz, maradj a mezőn... Kévét kötsz majd... Majd a fejőnők gondozzák a teheneidet... Meg kell szoknunk, hogy nagyobb terheket vállaljunk...

Grunya megnyalta száraz, poros ajkát és némán bólintott. Gorgyej a gyakorlott kévekötők brigádjába küldte.

Csodálatos gyorsasággal, hosszú évek gyakorlatával dolgoztak. Grunya eleinte néha lemaradozott, de gyorsan belejött az ütembe, lassú, egyenletes léptekkel hajladozott, egyik kezével felmarkolta a gabonacsomót, másikkal kötelet csavart és, kissé leszorítva a térdével a kévét, ügyesen összekötözte.

Igyekezett, hogy egy lépéssel se maradjon le a többiektől, s úgy elfáradt, hogy félt leülni pihenni: szeretett volna leülni a földre, kezét, lábát nem érezte, s olyan súlyos, de olyan súlyos lett a feje... Ha most lehajthatná arcát a kévére és aludhatna... Arcát hűvös, ragadós veríték borította, csípte a szemét, fájt a háta és összekarcolt keze és lába égett, szeme káprázott a sárga kalászoktól, de Grunya nem állt meg. Csak néha egyenesedett ki egy pillanatra, letörölte arcáról az izzadságot, szeme elé ernyőzött tenyérrel végignézett a pusztán, a magas, jégcsúcsú he-

gyeken. Csak jönne valami hűvös szellő az üveges, kék... volból!...

A puszta izzó forróságban úszott, a kalászok titokzatosan suttogtak valamit a maguk nyelvén, forrón, fáradhatatlanul.

Váratlanul friss szellő támadt. Grunya ijedten nézett a forróságtól hamuszürke égre. Egyetlen felhő sem látszik! Csak a távoli hegyeken gomolyog valami könnyű, áttetsző pára.

Délben lilás, hatalmas felhők bújtak elő a hegyek mögül, betakarták az egész eget, a szél hullámokat vert a gabonában. Hamarosan elsötétedett az ég, a cséplőgép izgatottan sípolt, összehívta az embereket. Nem messze vakítóan cikázott le egy villám, megdördült az ég, mint valami ágyú, amely a messze háborúból gördült hirtelen ide.

Grunya egészen addig hordta a kévéket, míg forró nyakán végig nem gördültek a hűvös esőcseppek.

A falut környező hegyek mögül gyorsan gomolyogtak elő a felhők; mintha sűrű, sötét por füstölt volna belőlük.

Meglepte a munkába beállott csend: hallgatott a cséplőgép, nem zörgött a rostálógép, csendesen beszélgettek az emberek. Ültek a szalmakötegeken, és komoran nézték a tetőről lecsurgó esőt.

Grunya összefogta a szoknyáját, a cséplőgép felé szaladt, de az eső már végigfolyt a hátán, vastag patakokban foly le mezítelen lábszárán. Mire fedél alá ért, már egészen átázott.

Így fog zuhogni, legalább egy hétig, — szólalt meg egy orrhang a homályos sarokból. — Rosszabb lesz, mint a fronton...

— Ki károg ott? Fogadni mernék, hogy valami naplopó!..

Grunya összerezzent, mikor meghallotta Krasznopjorov rekedt hangját. Senki sem vette észre, hogy Kuzma Danyilics lóháton a fedél alá érkezett. Fekete köpenyéről patakzott az eső, vizesen fénylett a lova, mint nagy, vízmosta kődarab.

— Ha egy esőcsep az orrodra esik, abba még nem halsz bele, — morogta lováról leszállva az elnök. — Miért némultatok el mindannyian, mint a temetésen? — És miért van sötét? Bujócskát akartok játszani?

A tető alatt felgyulladt a három villanylámpa, és a szalmán üldögélő emberek felállottak.

— Ilyen beszédeket ne halljak többé a kolhozban! — Krasznopjorov odament a géphez, a lámpa alá, víztől fénylő ruhában, zömök alakja, mintha a földből nőtt volna ki, és hozzátette: — Tudjátok, hogy a fronton mi jár az ilyen pánikkeltésért!

Ledobta a rostálógépre nedves köpenyét, leült a szalmára és a többiek is elfoglalták helyüket a puha szalmán és kényelmesen elhelyezkedtek.

— Most pedig beszéljünk komolyan az időről...

De Krasznopjorov nem kezdhetett bele a beszédbe. Az ereszhez a kerületi parancsnokság titkára érkezett autón, sietve, telefröcskölve sárral.

Krasznopjorov a zuhogó esőben kiment az autóhoz és Grunya előrehajolva figyelte a lágy, nevetéstől kissé reszkető hangot.

— Te vagy a hibás, Kuzma Danyilics: egész nyáron a kerületi időjelző állomás vezetőjével vesződtél, nevettél a prognózisain, az pedig csak tűrte, tűrte, és most itt van!

— Novopasin elvtárs... Alekszej Szergejevics, — mormogta sértődötten Krasznopjorov. — Hiszen ő még tegnap is jó időt jósolt! Ha rajtam mulna, becsukatnám!

— Jó, hogy nem rajtad mulik, — mondta gúnyosan a titkár és Grunya elmosolyodott.

Novopasin elfogta a pillantást, s kissé összeszűkítette a szemét, mintha cinkosan kacsintana.

Grunya elpirult és karjával eltakarta az arcát. Mikor leeresztette kezét, a titkár már bejött a fedél alá és üdvözölte a munkásokat. Novopasin nemrégen dolgozik a kerületben, a háború eleje óta. Grunya csak a vezetéknevét tudta és most látta először.

A magas, szélesvállú, sötétkéknadrágos ember megállt a cséplőgép mellett, és levéve bőrsapkáját, végigsimított világos, hullámos haján.

— Gyertek közelebb, elvtársak, — Novopasin vidáman pillantott körül. — Mondani szeretnék valamit...

Körülnézett, elmosolyodott, az emberek köréje sereglettek.

Novopasin leült a lépcsőre, kivette a zsebéből kis fekete pipáját, kényelmes mozdulatokkal megtömte, gyufát gyujtott. A láng narancsszínű rongyocskája egy pillanatra megvilágította már nem fiatal, erősvonású arcát, világos, homlokára hulló haját.

— Mi újság a fronton, Alekszej Szergejevics? — kérdezte egy fiatal, türelmetlen hang.

— Hát nem olvastok újságot?

— Olvasunk, olvasunk, de mégis...

Novopasin elmosolyodott. Az emberek mindig azt hiszik, hogy ő többet tud, mint amit az újság és a rádió jelent.

— A fronton egyelőre kedvezőtlen a helyzet — mélyet lélekzett, kifújta a füstöt. — De mi, veletek együtt a magunk javára fogjuk fordítani a helyzetet, azért vagyunk szovjet emberek!

A kis pipa felparázslott, az emberek feje fölött kékes füst úszott.

— Fontos dolgot akarok mondani, elvtársak — Novopasin hangja tompán és izgatottan csengett. — Kerületünk több kolhozában sok gabona maradt kinn a mezőn: nem volt elég ló meg gép, hogy idejében betakarítsák... Szárítógép kevés van, háború előtt nem is használtak. Egyszóval, nagy kéréssel jöttem hozzátok: segíteni kell a szomszédoknak, hogy megmenthessék a kenyeret!...

— Azt hittem, maga akar nekünk segíteni, Alekszej Szergejevics — mondta elégedetlenül egy kis hallgatás után Krasznopjorov és homlokára mély ráncok vésődtek... — Mit tudunk nekik segíteni? Hiszen a mi erőnk is megfogyott! Mi is nehezen bírjuk a munkát!

— Ne panaszkodj, Kuzma Danyilics! — hallotta Grunya Tyerentyij vastag hangját. — Talán mi nem vagyunk jó munkások, mi?

— Meg kell érteni a más baját! — tette hozzá valaki.

— Nekünk van elevátorunk!

— Nem hagyhatjuk veszendőbe menni a kenyeret!

Novopasin hallotta a helyeslő, jóváhagyó hangokat, az emberek és asszonyok szétcserzett, még nem egészen napbarnított, egészséges, nyilt arcára nézett és meleg, jóleső hullám mosta át a szívét.

Mikor a zaj elült, Novopasin vigyázva beledugta csizmája szárába a pipáját és csendesen megkérdezte:

— Tehát bízhatunk bennetek, elvtársak?

— Bízhatnak! — felelte mindenkinél hangosabban Grunya és kissé előrehajolt.

Novopasin ránézett és örömmel bólintott feléje.

Az emberek körülvették és a gépkocsihoz kísérték. Várták már a faluszovjetben, a kolhozokban, a gépállomásokon, az átvevő központokban, a laboratóriumokban, a gépeknél... Nem aludt már két napja, sietett, hogy mindenüvé idejében érkezzék, és esténként, mire hazaért, már alig állt a lábán.

Most is, alig csukódott be az autó ajtaja, az álom karjai lehúzták Novopasint és a rúgós ülésen nemsokára elaludt.

De a munka és az emberek álmában is foglalkoztatták Novopasint. Álmában egy kombájn lépcsőjén állott és végignézett az aranyosan ringatózó pusztán; végigjárta a helyeket, ahol folyik a munka; laza kévéket dobott a cséplőgép fekete torkába; megszidta az elnököt, mivel nedves gabonát akart beadni, beszélt a

brigádokkal, és elolvadtak a magas boglyák, nőttek a gabonahegyek. Belemerítette a kezét könyékig a bronzszínű, acélos magba és az arany patakként folyt ki az ujjai között... „Kenyér, kenyér..." — suttogta álmában.

Az autó belezökkent egy gödörbe és Novopasinnak ki kellett nyitnia a szemét, s elűzni az álom butító súlyát. Az izgalom hideg kígyója újra ráfonódott: „Hát csakugyan tönkretenné az idő ezt a gazdagnak igérkező termést?"

Az eső szakadatlanul kopogott, a kerekek alatt lágyan dagadt a zsíros sár.

— Messze vagyunk még, Kátya? — kérdezte a soffőrtől.

— Aludjék. Ha megérkezünk, felköltöm.

„Hát ő mikor alszik? — gondolta Novopasin. — Hiszen már vagy két hónapja alig száll ki az autóból!" Behúzódott a sarokba és úgy figyelte a lány fáradt, csontos arcát, barna kezét, melyek biztosan tartották a kormánykereket.

A fénysugár hirtelen egy lovast világított meg. Novopasin Kátya vállára tette a kezét, az megállította a kocsit.

— Honnan?

— A „Hegyi partizán"-ból, titkár elvtárs — a hang fiatal volt, tele örömteljes csodálkozással.

— No, és minek örül?

— Dolgozunk, titkár elvtárs!

— No és?... Talán teljes a száz százalék? — Novopasin kiugrott az autóból.

— Pontosan, mint a patikában! — vágta ki a fiú és Novopasin elnevette magát, mert eszébejutott, hogy ez az elnökük kedvenc szavajárása.

Szerette volna megszorítani a fiú kezét és valami becézőt mondani neki.

— Mi a neved?

— Nem fontos — felelte szégyenkezve a fiú —, én itt nem vagyok fontos. Az elnökünk — az igen!... Nyikolaj a nevem, de ez mellékes.

Novopasin elmosolyodott. Arcát langyos, aprószemű eső permetezte...

— No, köszönöm, Nyikolaj. Add át üdvözletemet a „hegyi-partizánok"-nak.

A gépkocsit újra elnyelte az antracitfekete sötétség, csillogott a lámpák előtt a sár, és a sötétből hirtelen elővillantak a faluszovjet ablakai.

Novopasin késő éjszaka tért csak haza. Levette a küszöbön piszkos csizmáját és harisnyában lépett az ebédlőbe.

— Végre megjöttél, Ljosa! — hallotta a hálószobából a felesége csendes hangját. Alekszej Szergejevics megértette, hogy az asszony várta, nem aludt, és most végre megnyugodva elalszik.

— Aludj, aludj... én vagyok...

Bement a gyerekszobába, hallgatta a gyerekek álmos szuszogását, aztán az ebédlőbe lépett. Az asztalon készen állt a vacsora.

Novopasin pipára gyujtott, lefeküdt a díványra, s azon törte a fejét, mi is nyugtalanította az úton, de nem jutott eszébe. Letaglózta az álom. Már nem hallotta a telefon éles, követelő csengetését.

A csengetés felébresztette a hatéves Olját. Felmászott a székre, levette a kagylót és beleszólt:

— Halló!...

— Kérem Alekszej Szergejevicset — kérte türelmetlenül egy szigorú, vastag basszus. — Otthon van?

— Igen, de alszik — a kislány a pamlag felé pillantott: — Most jött meg és alszik, — nem tudta visszatartani az édes ásítást.

— Kivel beszélek?

— Oljával. — A kislány várt egy kicsit, aztán megkérdezte: gabonaügyben keresi?

— Igen, igen, gabonaügyben, — mondta a haragos bácsika és hangosan, jajgatva felnevetett, s nem lehetett érteni, hogy nevet vagy zokog.

— Rögtön hívom...

A papa sokáig nem ébredt fel.

Olja megrázta a vállát, kérlelte, míg apja végre megdörzsölte öklével a szemét, de nem értette, hogy a telefonhoz hívják.

— Üdvözöllek, Alekszej Szergejevics, bocsáss meg, hogy zavarlak...

Novopasin megismerte a kerületi bizottság első titkárának hangját.

— Semmi, Nyikolaj Iljics... Jó, hogy felhívtál, én magam akartalak hívni reggel...

— Hány éves a kislányod?

— Hat.

— Bátor kislány! Hányan vannak testvérek?

— Hárman.

— Hát nem tévedett a kicsi: gabonaügyben hívtalak, — a titkár hangja megszilárdult, az a meggyőző erő és egyszerűség áradt belőle, amelyet Novopasin már olyan jól ismert, s mely

minden szónál többet mondott. — Mi újság nálatok, minden rendben?

— Igen, folyik a munka...

— Az időjelzés egyhetes, vagy még tartósabb esőt jósol, — jelentette meggyőződéssel és nyugodtan a kerületi bizottság titkára. — Komolyan kell foglalkozni a szárítással...

— Ahol szárítógép van, ott már mindenütt megkezdték a helyreállítást, Nyikolaj Iljics.

— Jó, De a legfontosabb: a gabonát a levegőn kell tartani, lapátolni, forgatni, érted? Ez a legfőbb: a levegőn tartani! Nehéz, de más megoldás nincs. Hordjátok be nyugodtan tovább. Mennyit takarítottak be ma?

A titkár kérdezett, Novopasin felelt, nem kellett gondolkoznia, minden szám, minden név emlékezetébe vésődött. És amíg beszéltek, mintha újra bejárták volna kerületüket, a brigádokat, a kolhozokat, a faluszovjeteket, — újra megelevenedtek szemük előtt az eső- és szélverte mezők, látták a kévéket, a pergő magot, hallották a cséplőgép búgását, a szekerek nyikorgását az utakon, a gabona vízeséshez hasonló zuhogását az elevátor torkából, az elinduló vonat zakatolását. Gondolatban már felrakták a második szállítmányt.

— Tehát bízhatunk bennetek? — kérdezte a titkár.

— Bízhattok! — mondta Novopasin és elmosolyodott, mert eszébejutott az előrehajló kis asszony barna arcával, csillogó, zöld szemével; ő is így válaszolt: „Bízhatnak!"

Letette a kagylót, és arra gondolt, hogy lehet, ma éjjel telefonálnak a kerületi bizottság titkárának Moszkvából, s a titkár önkénytelenül ugyanazt a szót ismétli majd meg, elmosolyodik majd és rágondol Novopasinra.

„Milyen derék asszonyka lehet! — a lány ragyogó arca újra megjelent a szemei előtt. — Meg kellene tudni róla egyet-mást."

...Grunya ezalatt lépdelt a sárban a szekér után, egyik kilométert a másik után tette meg a nyikorgó kerekek nyomában, és addig bámult a sűrű sötétségbe, míg belefájdult a szeme.

„Rogya rám sem ismerne, ha most látna" — gondolta Grunya, és felsóhajtott. Arcán eldurvult, kiszáradt a bőr, ajka szigorúvá vált, és megremegett. Behunyta a szemét, s úgy érezte, hogy Rogyion itt lépdel valahol egészen a közelében és szerelmesen tekint rá.

A sötétből előderengtek az állomás lámpái, élesen sípoltak a mozdonyok és Grunya úgy hallotta, mintha ezt kiáltották volna: „Kenyeret, kenyeret, kenyeret!"

A pusztán messzire visszhangzott az elnyujtott fütty.

Mikor a szekerek visszafelé haladtak, újra eleredt az eső.

Grunya bemászott a ponyva alá, lefeküdt a csupasz deszkákra és nem érezve semmit, hirtelen elaludt.

Még álmában sem hagyták békében a szúrós kalászok. Szeme káprázott, keze égett, mint a tűz, de csak kötötte a kévét, kötötte, ki sem egyenesítette fásult, görnyedt hátát...

Grunya éjjel és nappal kísérte a szállítóbrigádot, esőben, szélben járta a messze utakat, nem pihent, nem evett, és mikor már alig bírta, erősen összeszorította az ajkát: „Rogyának még nehezebb!"

És mikor végre elment az utolsó szekér is és Gorgyej Iljics mindenki előtt kezetszorított Grunyával, és megdícsérte jó munkáját, akkor csodálkozott: Mit köszön? Hát többet dolgozott ő, mint a többiek?

Aznap este Gorgyej Iljics az igazgatóság szobájában összehívta a komszomolistákat.

Az asztalnál állott és figyelmesen nézett végig a legények és asszonyok lesoványodott, megkeményedett arcán.

Az asztalon álló nagy ernyős lámpa fénye zöld füstként öntötte el Gorgyej arcát.

Mikor mindenki leült, tekintetével lassan átölelte a komszomolisták szigorú arcát és csendesen azt mondta:

— Igen... Megritkultak a soraink, gyerekek... A kenyérért most csak az emberek egyik fele harcolt, a másik... — a szoba sötét sarkába pillantott. — De jól harcoltok, ezt már mondtam a közgyűlésen... Azonban nem bűn feleslegesen dicsérni a jó munkát. Derék emberek vagytok! Ma minden egyes magocskára vigyázni kell!

Elhallgatott, elővette cigarettatárcáját, rágyujtott, leült a nyikorgó karosszékbe.

— A következő dolog miatt hívtalak össze benneteket, gyerekek: mióta Grigorij Cseremiszin elment a háborúba, szervezetlen tömeggé lettetek, bár komszomolistákhoz méltó módon dolgoztatok. Vezető nélkül, szerintem, nem boldogulhattok!... Gondolkozzatok rajta, kit állíthatnánk erre a felelősségteljes helyre? No?...

— Irinkát, — ajánlotta bizonytalanul valaki.

— Irinát? — Gorgyej Iljics összevonta a szemöldökét és tekintetével a lányát kereste.

Irina a fal mellett ült egy támlátlan kis széken. Haja fénylett, az arca kipirult zavarában. Ártatlan szégyenkezéssel nézett

körül, visszatartotta a mosolyát, nem akarta, hogy lássák, menynyire elégedett.

— Nem, gyerekek. Irina még nem alkalmas erre, — mondta szilárdan Gorgyej Iljics. — Nemrégen lett csak komszomolka. Jó kislány, dolgos... De ide ez nem elég.

Szeme Grunyára tévedt, de az asszony szemében olyan őszinte ijedelmet látott, hogy nem tudta visszafojtani mosolygását.

Megzörrent az ablak, rávetődtek a jegenyefa lombjának árnyai, mintha bekéredzkedtek volna a szobába.

Mindenki önkénytelenül a sötét ablakra nézett, majd egyszerre Klanya, aki a párkányon ült, félig ijedten, félig örömmel felkiáltott:

— Nézzétek!... Vanya megjött!,

Az ablakban egy pillanatra megjelent egy fehér arc, a teremben megindult a beszéd s el sem csendesedett addig, míg feltépve az ajtót, meg nem állt a küszöbön Jarkin.

— No, itt a titkártok! — mondta Gorgyej Iljics és a fiú elé sietett. — Honnan jöttél?

Vanya súlyosan lihegve hordozta körül bűntudatos, zavart pillantását. Aztán zsebretette a kezét, másik kezében megcsillant a szemüveg.

— U-uh, átkozottak! Úgy vágnálak benneteket földhöz, hogy egy csontotok nem maradna épen! — kiáltotta majdnem sírva.

Valaki egy széket hozott neki, leült, feltette a szemüvegét, majd levette és megtörölte ujjaival az elhomályosodott üveget. Nagy, finom, fehér kezét nézegetve és tompán köhintve, kezdte:

— A gyülekezésig nem volt semmi, aztán elkezdődött. Ránkakaszkodott valamilyen menekült professzor és nem hagyott bennünket. Nem szabad, és kész. „Én — azt mondja — értem a ti hazafias érzésteket, de el kell benneteket küldenem!" És elküldött, az ördög! Hát be lehet őt csapni? Ő is szemüveget hord.

Jarkin fáradtan sóhajtott, letörölte zsebkendőjével az orra alatt gyöngyöző verejtéket, és némán bámulta sáros bakancsát.

Grunya mereven nézte előrehajló, megbékélt alakját, a zöld iszákot a hátán. Az alatt a néhány pillanat alatt, amíg a fiú megjelent a küszöbön, már átélte Rogyion váratlan hazaérkezésének minden örömét — mintha első magányos éjszakájának képtelen álma teljesedett volna be — és alig tudott megbékélni a váratlan csalódással, azzal, hogy nem Rogyion ül ott a széken, hanem más.

— Nem baj, Vanyusa, ne lógasd az orrodat! — Gorgyej Iljics Jarkin vállára tette súlyos, bronzszínű kezét és a fiú kihúzta

magát. — Mi most mindenütt harcolunk! Ezt magadnak is kell érezned, értened, teljes szívből. Mit gondoltok, elvtársak, rá lehet bízni Jarkin Ivan Alekszejevicsre komszomolszervezetünk vezetését?

— Nem is találnánk nálánál jobbat!

— Rendes fiú, mi kell több?

— Politikailag képzett!

Gorgyej Iljics felemelte a kezét és mindenki elhallgatott.

— Hallottad, mit mondtak rólad? ... Jegyezd meg ezeket a szavakat, Vanyusa, és ne ejts rájuk foltot! ...

Magához hívta a lányát és amíg a komszomolisták az urnába dobták szavazócéduláikat, Gorgyej félkarral átölelte Irinka vállát és valamit halkan mondott neki. A lány arca elkomorodott. Grunya úgy érezte, hogy a lány rögtön elsírja magát.

— No, gyerekek, üdvözöllek benneteket, vezetőtökkel együtt! Hallgassatok rá: ő most már mindnyájatokért felelős, ti pedig érte!

Gorgyej Iljics nem vette le a kezét lánya válláról, felállt az asztal mellől, s a lámpa zöld fénye lágyan megcsillant acélszürke szemén.

— Most pedig engedjétek meg, hogy elbúcsúzzam tőletek, drága munkatársaim! Megyek, mert hívnak!

— Ki hívja, Gorgyej Iljics?

— Hová megy?

— Hív a haza! — Szemével mintha valami nagy, napos távolt keresett volna, hangja kicsit megremegett. — Hív, megyek, fiaim! ...

Grunya mellére szorította kezét és hol Gorgyej Iljicsre, hol Irinkára nézett. A lány kissé hátravetette fejét és arca sápadt volt. Látszott, hogy nagy erejébe kerül, hogy itt áll mindenkivel szemben, hallgatja apja tompa hangját és nem sír.

— Kolhozunk minden kommunistája a frontra megy. — Gorgyej Iljics már erőt vett magán, hangja ércesen csengett. — Tudjátok, hogy rátok hagyjuk a kolhozt! Vigyázzatok rá, mint a szemetek fényére, nehogy romok közé térjünk majd vissza!

— Megigérjük, Gorgyej Iljics, — mondta Vanya Jarkin. — A fiúk búcsúzásnál rámbíztak ... Persze! Majdnem elfelejtettem! — szétoldozta a széken tarisznyáját és leveleket osztott ki a komszomolistáknak.

Irinka sietve tépte fel a borítékot és arcának viaszos sápadtságát hirtelen átmosta a pirosság.

„Grigorij írta — gondolta Grunya — és én nem kaptam ..."

Amikor Jarkin elment Froszja mellett, a lány önkénytelenül néhány lépést tett feléje, aztán újra visszalépett a fal mellé, nyu-

godtan, büszkén, mintha az, ami most a szobában történik, nem érdekelné.

„Hát Rogyion hol van?" — akarta kérdezni Grunya, de Jarkin elment mellette és szégyelte megállítani.

És mikor a gyűlésnek már vége volt és az emberek zajosan kitódultak az utcára, Grunya Jarkin után sietett és félénken megérintette a vállát:

— Rogyion nem küldött semmit?

Lélekzetét visszafojtva várt. Vanya elgondolkodó lassúsággal felelte:

— Velem nem küldött semmit... De mikor eljöttem, félrehívott és azt mondta: „Addig nem írhatok, míg legalább egy német nem kerül a kezem közé!"

Grunya nem hallgatta tovább, eltámolygott mellőle.

Mint hatalmas jégtáblák, megrepedeztek a felhők. A végtelen mélykék égen kiragyogtak a csillagok. A hold ezüst fényt szórt az útra Grunya lába elé.

Ettől az estétől kezdve, az élet új oldaláról mutatkozott meg előtte, telve különös jelentőséggel és értelemmel. Ez az érzés hasonló volt ahhoz a régi, gyermekkori élményhez, amikor a hatesztendős Grunya felmászott a házuk tetejére és először látta meg a faluját magasból.

„Hát ilyen a mi falunk!" — gondolta akkor és sokáig nem hagyta ott a tető párkányát, csodálkozva szemlélte az előtte megnyílt új világot.

A megújulás mostani érzése csak távolról hasonlított arra, amit gyermekkorában érzett.

Grunya másképpen fogta fel a munkát. Régen, a háború előtt úgy érezte, hogy mindent, amit csinál, a maga és a kolhoz javára teszi, és minél jobban igyekszik, annál jobb lesz az élete. Most szinte félt, hogy keveset végez és még többet kell dolgoznia, mert attól, hogy ő hogyan végzi a munkáját, talán sokak élete függ, ott, ahol Rogyion verekszik, ott, ahol minden embert egy cél mozgat.

NEGYEDIK FEJEZET

Észrevétlenül beköszöntött az ősz. Reggelenként, a szürke hajnali ködben, Grunya a faluszovjet házába szaladt. Ott ezekben a korai órákban már sokan összeverődtek.

Szárazon recsegett a hangszóró, mint a száraz rőzse a tűzön, aztán egyenletes, nyugodt hang melegített meg minden szívet.

Ezekben a rövid percekben, amíg Grunya ott állt lélekzetét is visszafojtva a sűrű tömegben, szinte ott érezte magát, ahol a sérült utakon menekültek ezrei futnak, hajtják jószágaikat, ahol ég a gabona, a széna, az épületek... Ha a víz égni tudna. Grunya úgy érezte, hogy az emberek még azt is felgyujtanák, hogy az ellenség minden lépése halál legyen.

Csapataink vérezve, meggyérülve vonultak vissza és erejüket összeszedve, új, rettenetes csapást mérték az ellenségre...

És valahol, ebben az ember-tengerben, harcok között, sátáni erőre kapott, röpdöső vasdarabok között, ajkát összeharapva, verejtékes testtel lőtt Rogyion... De lehet, hogy... Nem, nem! Grunya csak élve látta maga előtt, frissen, erősen.

A faluszovjet épületéből hallgatva tódultak ki az emberek, csak néha törte meg egy-egy hang a csendet:

— De hát mi ez?... A végtelenségig tiporja a földünket ez a szörnyeteg?...

— Várj, nemsokára elhordja magát! — mondta zordul Hariton bátya. — Lesz még a fasisztáknak, ne félj!

Ha a helyzet nem volt különösen sötét és a rádió jelentette, hogy csapataink elfoglaltak néhány helységet, Grunya felélénkült, tréfálódzott a fejőnőkkel, megkönnyebbült, mintha viszontlátta volna Rogyiont.

De ilyen napok ritkák voltak, télen pedig mégjobban meggyérültek. A frontról még mindig nem érkezett egyetlen levél sem, és ha Grunyát nem éltették volna Vanya Jarkin szavai, már alig reménykedett volna.

Egyszer, egy hideg decemberi éjszakán Grunya volt az ügyeletes a faluszovjetben. Elhozta magával a „Háború és béke" egyik kötetét és egész éjszaka olvasott. Hajnalban telefoncsengés zavarta meg az olvasásban. Grunya leoldotta fejéről a kendőt, hogy hallhassa a beszédet:

— Itt a faluszovjet ügyeletese!

— Névszerint?

— Vaszilcova Agrafena.

— A-á — mondta a hang és Grunya érezte, hogy a hang tulajdonosa mosolyog. — Üdvözlöm, Vaszilcova elvtársnő! A kerületi bizottság titkára beszél!... Nincs ott az elnök?

— Korán van még. Elmenjek érte? Nagyon fontos?

— Igen, sürgős a dolog — a titkár elgondolkodva lassí totta meg a szavakat. — Elmondom, miről lenne szó... A kerületbe holnap sebesültek érkeznek... Sürgősen kórházba kell szállítani őket... Küldjenek vagy négy embert a kolhozból!

Grunyán érthetetlen izgalom lett úrrá, kezét a szívére szorította és kissé előrehajolva, mintha meg akarná győzni a titkárt, azt mondta:

— Természetesen küldünk, Novopasin elvtárs... Nem is kell erről beszélni... én magam leszek az első...

— Bízom magukban, hogy nem hagynak cserben, nem késnek el... Akár éjjel is, de jöjjenek okvetlenül!

— Ne aggódjék... Majd gyalog megyünk, a hágón keresztül...

Grunya visszatette a kagylót, mozdulatlanul állt a megzavart csendben, kezét nem vette le a kebléről, hallgatta a járókelők lépteinek kopogását.

Grunyával együtt még néhány fejőnő indult a sebesültekért Este elindultak a kerülethez.

A hegyek fölött vérszínű párában gomolygott az alkonyat, mintha a távoli, el nem csendesülő háború füstje nyaldosná az eget. Úgy érezte, hogy oda kell mennie a sebesültekért, abba a dühös harcba.

„Hátha köztük van Rogyion is?" — gondolta Grunya és jeges félelem markolt a szívébe.

Talán a többi asszony is férjére, fiára, vagy apjára gondolt, nem azért, mert szerették volna őket sebesülten látni, hanem, mert életben akarták látni, a sebek pedig — bármilyen súlyosak is — meggyőződésük szerint sehol nem gyógyulnak könnyebben, mint itt, a szülőház közelében.

Irinka haladt az élen. Fehér prémes kendője alól kilibbent pihés haja. Szinte félt, hogy valaki utána megy és megkérdezi, miért olyan ízgatott. Kabátja belső zsebében megtapogatta a háromszögletűre hajtott levél gyűrött papírját, de nyomban kihúzta a kezét és körülpillantott.

De mindenkit lefoglaltak a maga gondolatai és senki sem figyelt rá.

Arcát a hegyek felől fújó szélnek tartva, egyenesen, férfiasan lépkedett Varvara. Négy hónapja mióta Szilantij elment a háborúba, még hallgatagabb és zárkózottabb lett. Mellette Klanya lépkedett, katonaövvel összefogott fekete félbundában és füles sapkában.

Froszja Grunya mellett haladt. Grunya megfogta a kezét és igyekeztek egyszerre lépni. Froszja megérezte Grunya izgatottságát, kissé előrehajolva belenézett borus arcába és ezt suttogta:

— Ne kínozd magad, Grunya! Mi lesz így veled? A háborúnak még a vége sem látszik, te meg mindjárt az elején így elcsüggedsz...

Grunya figyelmesen nézett a lány szép, fénylő arcába.

— Neked talán a magad nyugalma a legfontosabb a világon? — kérdezte a lánytól.

Froszja elkomorodott, s ettől még szebbé lett az arca.

— És téged nem bánt a lelkiismeret, hogy Matvejt szinte sebesülten engedted el a háborúba?

— Honnan tudod? — suttogta zavartan a lány és egyszerre elnehezedett Grunya karján.

— Véletlenül hallottam, hogyan tépted el az utolsó szálakat akkor, a kertünkben...

A prémes csizmák alatt megcsikordult a száraz hó. Froszja gyakran sóhajtott, mintha súlyos teher gördült volna rá. Néhány percig némán lépdelt Grunya mellett, szerette volna kihúzni a kezét Grunyáéból, de nem merte és szinte önkívületben ment mellette.

— Hát én talán tehetek róla? — szólalt meg végre. — Tudom, hogy akkor megbántva ment el. De én nem érzem magam hibásnak!... A szerelem — nem kegyelem, nem lehet mindenkinek osztogatni. Matvej úgyis tudja, mennyit szenvedtem... Nem olyan könnyű eltépni ezeket a szálakat. Nagyon erősek.

Froszja erőt vett magán, nyugodtan kihúzta a kezét Grunyáéból és szabadabbnak érezte magát.

— Én nem lehetek magamnak ellensége és nem hajthatom magamat igába egy egész életre... Hát olyan könnyű három gyereket felnevelni, akik még csak nem is az enyémek? Senki sem lett volna boldogabb attól, hogy hozzámegyek.

— Ha szeretünk valakit, nem ismerünk ilyen akadályokat — mondta csendesen Grunya. — Nem szeretheted nagyon, ha így...

— Mi az, talán belenéztél a lelkembe? — kérdezte hirtelen gúnyosan és haragosan Froszja. — Megállapítottad a betegséget, receptet is írtál!... Ilyen betegséget nem gyógyíthat meg senki: nincs ellene orvosság...

— Jót akartam neked, te pedig rögtön bezárod a lelkedet — mondta nyugodt hangon Grunya.

— Jól van, beszélgettünk, vége — mondta ugyancsak nyugodtan Froszja. — Tudod, nem szeretem, mikor az emberek tanácsokat adnak... Nekik, a kívülállóknak mindig minden érthető. Ha minden olyan egyszerű volna, akkor az, aki szenved és kínlódik, elsőnek értene meg mindent. Újra karonfogta Grunyát és hozzá simult: — Ne haragudj rám! Én jobban haragszom magamra, mint rád!...

Grunya hallgatva szorította meg a lány kezét és nem válaszolt.

A meredek úthoz értek, mely a hágóhoz vezetett. Itt még csendes időben is örökké fújt a szél.

Az ég úgy feszült a hegyek fölött, mint szürke fal, az út mindkét oldalán kavicstorlaszok emelkedtek, a szél soha nem hagyta kiegyenesedni a csúcson hajladozó, tar fenyőket, cibálta görnyedt hátukat; jobbról mély szakadék tátongott, habzó, jeges víz mormolt a mélyben, acélszínű szikláin, mint közeli szélvihar előhírnöke, tölcséresen kavargott a szél. A hegyi út első nyergében már érződött a hágó csípős, hideg lehelete, az arcokon hósziporkák csillogtak, mellüket a szélbe döntve várták, mikor csendesedik le mögöttük a haragos szél, majd újra megindultak fölfelé.

Csizmájuk alatt már tejfehér, kemény jégkéreg ropogott. Percről-percre nehezebb lett a járás.

Most Varvara haladt elől, néha megállt és bekiálltott a szélbe:

— Hé! Nem maradt le senki?

Mindenki Varvara köré sereglett, az arcok fehér párában úsztak.

— Éltek? — lihegte rekedten az asszony. — Klanyka, sápadt az arcod. Hóval dörzsöljétek, hóval!

Még nem is értek a hágóhoz, de a kendők alól kilobogó hajfürtök már mind fehérek voltak.

— Akárcsak az öregasszonyok! — nevetett valaki. — Ha most látnának bennünket az embereink, mindjárt elválnának! ...

— Ha nem tetszünk nekik, mi hagyjuk ott őket — mondta Varvara.

— Semmi baj! — szólalt meg egy kópé hang. — Jönnek, megölelnek, és minden megváltozik, megfiatalodunk ...

— Ti aztán jó helyen tréfálóztok! Itt vagyunk az Isten tenyerében!

Varvara megfordult és újra megindult az élen.

Az asszonyok elindultak utána, hótól súlyos csizmáikat nehezen emelgették.

Minél meredekebbé vált az út, annál gyorsabban sötétedett és csakhamar viharos sötétség vette őket körül.

— Ne térjünk vissza, asszonyok? — hallatszott egy rekedt hang. — Itt elveszünk ...

— És hagyjuk ott a sebesülteket? Úgy gondolod? A mi segítségünkre várnak, mi meg gyáván hátráljunk meg? — kérdezte dühösen Grunya.

— Aki nem akar jönni, menjen vissza! — vetette oda gúnyosan Klanya.

— Ne csüggedjetek, asszonyok! — kiáltotta Varvara.

Az asszonyok belevesztek a fehér hósivatagba. Fenn voltak a hágó tetején. Két lépésről már nem látták az előttük haladó hátát, a vadul dühöngő szél vastag párát kavart az arcok körül, jéghártyát borított a szemekre.

— Asszonyok, á-állj! — kiáltott hirtelen Varvara, és mindenki köréjesereglett. — Hoztam magammal egy kötelet, kössük magunkra sorban!... E nélkül nemsokára elszakadunk egymástól!... Nézzétek, milyen jó kis kötél!

Mindenki szeme elé tartotta a kendőjét, szorosabbra húzta a ruhát, jól megkötötte a kendőt a hátán. Aztán övükre kötötték a kötelet.

— No, induljunk! — igyekezett túlkiabálni Varvara a szél sivítását. — Ne maradjatok le, asz-szo-nyo-ok!...

Néha havas, dübörgő jég-görgeteg szakadt le a hegyről, leütött valakit a lábáról, megfeszült a kötél, ilyenkor várakozón megállottak.

Grunyának elakadt a lélekzete, meggémberedtek a kezei, halántékát mintha harapófogó szorította volna össze, szemöldökére ráfagyott a hó, de kitartóan ment előre a havas zűrzavarban, szinte belehullva a szél hideg karjaiba, s azt gondolta: „Rogyának talán minden nap így kell menetelnie..."

Az út meredeken lejtett lefelé és rögtön könnyebben lehetett lélekzeni.

A hágó mögöttük volt. A szél éppen olyan gyorsan elállt, mint ahogyan feltámadt. Lábuk alatt még kavargott a talajmenti hó, de messze lent, a sötétségben úszó völgyben már hunyorogtak a falu meleg fényei.

— Mégsem hagytuk magunkat! — kiáltotta vidáman Klanya — Úgy küzdöttünk, mintha háborúban lettünk volna!

— Ha a háború ilyen könnyű volna, már régen leszámoltunk volna ezekkel a gazokkal! — mormolta valaki a fogai között.

— Ha lányokat is behívnának, akár holnap elmennék! — Klanya legényesen tarkójára vágta füles sapkáját. — Miért is születtem lánynak?... Míg a háború tart, úgysem nyughatom a kolhozban! Majd megnyílnak a kerületben az ápolónői tanfolyamok, én leszek az első, aki jelentkezem!

— Ezt majd Vanyuska Jarkin dönti el! — mondta nevetve Irinka. — Hátha nem enged el?

— Vanyka az én emberem, majd megbeszéljük!

A fejőnők egész éjjel dolgoztak a kórházban, előkészítették a kórtermeket a sebesültek befogadására: nedves ronggyal lemos-

ták a falakat, a mennyezetet, a párkányokat, ágyneműt vasaltak, fát vágtak, befűtöttek.

Reggelre ragyogott az újonnan befestett padló, az ágyakon friss huzat fehérlett, a tiszta terítőkkel letakart éjjeliszekrényeken tiszta víz csillogott, a dús tüllfüggönyökön át beszűrődött a nap. A levegőben alig érezhető orvosságszag úszott.

Az asszonyok várakozástól izgatottan, fehér köpenyben és fityulában lábujjhegyen járkáltak, mintha a kórtermek már tele lettek volna sebesültekkel.

Grunya úgy érezte, hogy nyugodt, pedig ő izgult legjobban mindannyiuk között. Néha beszaladt a kórterembe, melyet rábíztak, megigazított egy lepedőt, megveregetett egy dagadó párnát és megállt a tágas, világos terem közepén, ahol egy héttel ezelőtt még iskolásgyerekek ültek padjaikban.

Úgy látszott, hogy minden rendben van, Grunya azonban mindig azt érezte, hogy elfelejtett valami nagyon fontos dolgot. Valahogy nem tudta elhinni, hogy ezekben a tiszta ágyakban nemsokára sebesültek feküsznek, és ennek a napos, barátságos teremnek csendjét hangok verik föl.

Grunya megállott a nagy, ovális tükör előtt, s alig ismert magára új öltözetében. Sötét pillái alatt mély árnyékok kéklettek, szeme pedig olyan izgatott és zavart tekintetű volt, hogy szerette volna megkérdezni magától: „No, mi van veled? Mi?"

Kint felhangzott az autó elnyujtott, hívó tülkölése. Grunya megborzongott, otthagyta a tükröt és leszaladt az utcára.

A nyitott, zöld teherautók már begördültek a széles, hótól tisztára söpört udvarra. A kerítésen emberfürtök lógtak, mintha megelevenedett, megmozdult volna a kerítés.

Grunya mereven nézte a kapu sötéten ásító torkát, ahol begördültek az első szállítmányok. Érthetetlen félelemmel vegyes részvét érzése fogta el. Lábujjhegyre állt, hogy meglássa az első sebesültet.

Mikor megpillantotta a sebesült viaszsárga, borotválatlan arcát, a félelem érzése eloszlott benne, helyébe valami megmagyarázhatatlan gyengédség és hála lépett, ez iránt az ismeretlen hős iránt, aki vérét ontotta érte és ott is maradhatott volna örökre. Ezzel együtt valami különös felelősséget is érzett az életéért. Mindent, mindent elkövetni, hogy meggyógyuljon, mindent, csak hogy a fájdalom ne kínozza!

A sebesülteket széles vászon-hordágyon hozták. Tűzött paplan takarta őket, még párna is volt a fejük alatt.

Grunya köpenye szélét gyűrögetve, szomorúan, fájdalommal

nézte a vértelen arcokat és dermedten várta: most, most villan szemébe az ismerős arc. De hátha meg sem ismeri? Egyik hordágy a másik után tűnt el mellette. Néha csak egy fél testet sejtett a paplan alatt és ajka elsápadt.

— Kedveskéim, — suttogta hangtalanul, — mi történt veletek? Mi történt?...

Szédült a feje, alig állt a lábán, de hagyta, nem akarta észrevenni a maga gyengeségét.

És várt. Az utolsó sebesült felemelte a hordágyról kopaszranyírt fejét és bágyadt, tévelygő tekintete megállt rajta.

— Maga az, Grunya? — kérdezte halkan és erőtlenül hanyatlott vissza a párnára.

Grunya összerezzent. Az első szempillantásban úgy érezte, hogy Rogyion: olyan volt az arca, és a hangja a szívébe markolt.

Felkiáltott, odafutott a hordágyhoz, mikor egy erős kéz vállonragadta, visszatartotta, és ettől magához tért. Grunya a hordágy mellett lépkedett, zavartan nézte a teljesen idegen arcot, a mélyen lehúnyt szemeket. A sebesült most kinyitotta a szemét és Grunya halkan szólt hozzá:

— Nem emlékszem magára...

A katona sápadt ajkára gyenge, fájdalmas mosoly húzódott:

— Én adtam magának a jutalmat a sporttelepen... Rakitin a nevem...

Grunya nem emlékezett rá, hiszen azon az estén találkozott először Rogyionnal, de a párna fölé hajolt és odasúgta:

— Emlékszem, persze, hogy emlékszem!... Csak nem ismertem meg magát rögtön... lefogyott egy kicsit. Most hazakerült, meghízik és olyan lesz, mint régen!... Gyógyuljon meg minél előbb!

Grunya nem is gondolt arra, hogy mit csinál, a végtelen szánalom és gyengédség arra indította, hogy hirtelen megérintse ajkával a sebesült arcát. Aztán kiegyenesedett, és gyorsan visszament a folyosóra. Amikor megfordult, még látta Rakitin felfénylő mosolygását.

Kilépett az üres udvarra, arcát lehűtötte a hideg levegő. A kert havas dombjai kék, vörös és aranyos fényben szikráztak.

Grunya mozdulatlanul állt, arca égett, szíve zavartan és súlyosan döngött. A farmon napról-napra végzett, egyhangú munkáját most jelentéktelennek, szükségtelennek érezte, ha arra gondolt, amit ezek az emberek átélhettek a háborúban.

— Min gondolkodol, Grunya?

Grunya lassan megfordult:

— Csak úgy...

Varvara arca, sötét szemöldöke elgondolkodó és szigorú volt, csak szemei árulták el izgalmát.

— A parancsnok érdeklődött utánam... hivatott. — Varvara kabátja fekete, fénylő gombját forgatta. — Félek valamitől... Rosszat érez a szívem...

— Ne kínozd magad feleslegesen... Hiszen szüksége van rád, azért hivatott... — Grunya átölelte Varvarát és bizalmasan simult hozzá. — Gyere, lehet, hogy én is megtudok valamit az enyémről... Csak adjuk vissza a köpenyünket.

Bementek a parancsnokságra. Magas, sovány ember állt fel az asztal mellől és lépett eléjük. Szürke szeme a sűrű szemöldök alatt elkínzott és fáradt volt. Látszott rajta, hogy négyszemközt szeretett volna beszélni Varvarával, de az erősen fogta barát nője kezét.

— Egy kolhozból valók?

— Ő a mi falunkba került, férjhezment Vaszilcov Rogyionhoz, — mondta Varvara, nem véve le kitartó tekintetét a parancsnokról.

— Rogyion Tyerentyevics? — húzta össze a parancsnok a szemét, és mikor Grunya zavartan bólintott, összeráncolta homlokát és lassan végighúzta tenyerét a szemén.

— Igen... — mondta egy kis hallgatás után a parancsnok. — Akkor mindkettőjükkel beszélnem kell... Üljenek le...

„Miért? — gondolta Grunya. — Talán itt akar bennünket tartani a kórházban?"

A parancsnok fáradtan ült le asztala mellé, kinyitotta átlátszó kaucsukcigarettatárcáját, hozzáütögette a cigarettát, sokáig sodorgatta, azután Varvarára emelte szemét.

— Kezdjük talán magával... Meg tudná mondani, hol tartózkodik a férje, Szilantij Alekszejevics Zsudov?

Varvara kiáltva ugrott hátra az asztaltól, mintha megütötték volna, aztán kutatóan nézett a parancsnok hivatalos arcába.

— Hogy „hol"? A fronton! — kiáltotta, mintha most tért volna magához. — Én akartam kérdezni: négy hónapja ment el és semmi hírt nem hallottam még felőle...

A parancsnok tűrte az asszony hideglelős tekintetét, csúfondáros mosoly görbítette le az ajkát.

— Ha bujócskát játszunk egymással, akkor nem beszélgethetünk őszintén. — Hátradőlt, kifújta a füstöt és figyelmesen nézte az asszony gorombán szép arcát, nedves ajkát és dacos állát. — Egyelőre még csak annyit tudunk: a férje megszökött a frontról!...

Varvara arca mészfehérre változott.

— Mit mondott? — kérdezte sikoltó hangon.

— A férje megszökött a frontról...

— Tehát... — Varvara felállt, semmit sem látott a kutató, fürkésző szemeken kívül, melyek minden mozdulatát figyelték.

— Tehát... áruló, — mondta lassan a parancsnok.

Varvarát mintha arculütötték volna, felállt, arca elvörösödött és lihegett.

— Hát ez mi? — jajdult fel elkínzottan és támolyogva lépett az ajtó felé. Grunya a díványon ült, mintha odakötözték volna, és ijedten nézett Varvara után. Az asszony megragadta a kilincset, rátámaszkodott, aztán, mintha utolsó erejét szedte volna össze, hirtelen megfordult, arca kőkemény volt.

A parancsnok kihúzta a vizespalack üvegdugóját és vizet öntött a pohárba. Szemében Grunya már nem látta az előbbi bizalmatlanságot.

Varvara mohón, két nyelésre kiitta a pohár vizet.

— Hát így... — lihegte az asszony, mintha valami meredek hegyen kapaszkodott volna fölfelé. — Legalább a gyerekeire gondolt volna. Én már úgyis...

— Dolgozzanak, ahogy dolgoztak, — a parancsnok már szokott nyugalmával beszélt, szeme újra elkínzott és fáradt lett. — A gyerekek nem felelhetnek az apjukért!

— Majd előkerül, ha nem akasztotta fel magát! — mondta haragosan Varvara. — Az ördög játszadozik egy kicsit vele, majd visszaadja, — már a küszöbön állt és Grunyára nézett: — Megvárlak az utcán, — és becsukta maga mögött az ajtót.

Varvarát az utcán elhagyta az ereje. Alighogy kiért, nekidűlt az oszlopnak, sírni szeretett volna, de nem tudott: mintha valaki megragadta volna a torkát és nem akarná elereszteni.

Mögötte súlyosan megcsikordult a hó és Varvara hátrafordult.

Grunya úgy lépett ki a házból, mint a vak.

„Mi van vele? — gondolta Varvara, és bármilyen nagy volt a maga keserűsége, a másik asszony szenvedése megindította — Csak nem ment Rogyion is Zsudovval?"

Grunya arcából kiszökött minden csepp vér.

— Mit mondott?

Grunya megállt és mozdulatlan, értelmetlen tekintettel bámult az asszonyra.

— Mi van veled? Hiszen alig állsz a lábadon!...

— Mi? — kérdezte tompán Grunya, nem véve le dermedt tekintetét Varvaráról és hirtelen összeszorította az ajkát: arcán egy nagy könnycsepp gördült végig. — Semmi... Menjünk, menjünk, gyorsan! — mormogta csüggedten és magánkívül nézte az asszony értelmetlen arcát. — Hol vannak a mieink?

— Hogy hol? A kórházban... De hát mi történt veled? Valami rossz hírt hallottál?

Grunya megrázta a fejét:

— Nem! Nem! Csak elszédültem egy kicsit... Menjünk!... Menjünk hát!

„Valami más lehet — gondolta Varvara. — Ha megszökött volna, elmondaná. Úgysem titkolhatja el az emberek előtt."

A kórház ajtajában Grunya megvárta, míg Varvara bement a fejőnőkért. Elhatározta, hogy nem szól senkinek semmit, mintha félt volna, hogy akkor neki magának is el kell hinnie a történteket.

A papirost, amely Rogyion haláláról értesítette, melléhez szorította, s a papírdarab égette a testét. És, bár minden világos és érthető volt, Grunya nem akarta, nem tudta elhinni.

— Nem igaz!... Nem lehet igaz! — mondta hangosan, szilárdan, mintha meg akarná győzni magát és körülpillantott.

Az ajtón kiléptek az asszonyok. Grunya rémülten gondolt arra, hogy sírvafakad. Elmenni egyedül, senkivel sem beszélni, senkit sem hallgatni!

Csak nem sírni, nem sírni! Grunya összeharapta az ajkát és erőltetve mosolygott Froszjára.

— Mi az, beteg vagy? — A lány hűvös tenyerével megérintette a homlokát.

— Nem, már elmúlt — mondta nagyon csendesen Grunya. — No, mi van a kórházban?

— Kérték, hogy látogassuk meg a kórtermeket — fogta karon Froszja. — A kerületben megkezdték az adományok gyűjtését. A frontra küldik. Mi is gyűjthetnénk, úgy-e?

„Miféle adományok? Miről beszél?" — Grunya a lány élénkpiros ajkát nézte és fájdalmasan eltorzult az arca.

— Feltétlenül, feltétlenül, lányok! — szólalt meg Irinka. — Dohányzacskókat varrunk, harisnyát kötünk... A komszomolgyűlésen kell eldönteni majd ezt a kérdést... Én Grisának gyapjúharisnyát kötök...

— Grisának kötöd és majd Misának küldik — Klanya felnevetett. — Fura lány vagy te, Irinka! Hiszen vagonszámra küldik az ajándékokat a frontra, s ott kiosztják, kinek mire van szüksége... Lehet, hogy Grisa fogkefét kap!

— Ugyan már! — legyintett Irinka. — Nem hagysz komolyan gondolkodni, mindenféle ostobaságot fecsegsz!...

— Nem is ostobaság — mentegetődzött hevesen Klanya. — Mit törjük a fejünket hiábavaló dolgokon? Állíts magad elé egy célt és kövesd. Mint én: elhatároztam, hogy résztveszek a tanfolyamon, egy hét mulva már el is kezdjük a tanulást, kérlek... A kórház mellett nyílik.

— Én is megyek a tanfolyamra — mondta sóhajtva Irinka. — Veled nem megy semmire az ember, még ha haragszol is érte.

Az út belenyúlt a csendes, fehér mezőbe. Csillogó keréknyomok szántották végig.

Grunya mintegy félálomban lépkedett és érezte Froszja erős karját.

— Meg akartam igazítani egy beteg párnáját, de az azt mondta: „Ülj le." — Froszja hangját nagyon messziről hallotta Grunya. — Leültem, de nagyon sajnáltam és féltem is egy kicsit... Kezébe vette a kezemet, megsimogatta. Sárgák voltak az ujjai, vékonyak, átlátszók. Simogatott, simogatott, aztán megkérdezte: „Asszony vagy?" A nyelvem a szájam padlásához ragadt, ültem, mint a bolond és hallgattam. Aztán megszólaltam: nem — mondom. — Majdnem férjhezmentem, de aztán mégsem. Miért kérdezi? — Sokáig hallgatott, látszott rajta, hogy nehezére esett a beszéd, aztán azt mondta: „Csak arra akartam figyelmeztetni, hogy ha van férje, ne sajnálja tőle a becéző szavakat, írjon neki gyakrabban. A katonának a legfontosabb, hogy nyugodt legyen a lelke. Akkor jobban harcol, s a halál sem olyan rettenetes a szemében. Velem is azért történt ez, mert három gyerekem van és semmit sem tudok róluk." Amíg beszélt, könnyes lett a szeme. Ne féljen — mondom neki —, megtalálja őket. „Nem vigasztal ez a hit — mondta —, mert a németeknél maradtak... Magam előtt látom a véreimet, hallom, amint kiáltanak: „Ments meg, apa, szabadíts meg!" És nekem nem az a rettenetes, hogy elvesztettem a lábamat, hanem az, hogy nem tudok segíteni rajtuk!" — Alig tudtam megnyugtatni...

Beértek a fenyőerdőbe. A nap úgy gubbasztott a fagyos ködben, mint a pók a hálójában. A havon kéklettek a fenyőtörzsek árnyékai.

— Jaj, lányok, de rosszul érzem magamat — szólalt meg hirtelen a hallgatagon lépdelő Varvara és leült a hóra. Mikor köréjesereglettek, csendesen hozzátette: — Talán egy kis pálinka jót tenne...

Szeme száraz tűzben égett, de mindenkinek úgy tünt, hogy

sír, olyan végtelen fájdalom és szomorúság csengett a hangjában.

— Mi van ma veletek? — kiáltotta haragosan Froszja. — Egészen elhagyjátok magatokat!...

— Hallgass, kislány, hallgass! — nyögte a fejét rázva Varvara. — Nem tudsz te még semmit!... Nem is kívánom neked, ne adja az isten!... Úgy érzem, mától fogva nem ér semmit az életem... — Nehezen ejtve a szavakat, elmondta a parancsnok szavait és mikor az elkomorodott arcokra tekintett, gyúrogatni kezdte a havat maga mellett. — No, mit csináljak, lányok? Mondjátok meg... Kezet emeljek magamra? Sajnálom a kicsiket: mi lesz velük nélkülem? Ahhoz meg nincs erőm, hogy tovább hordozzam a megszégyenített fejemet...

Egy percig mindenki hallgatott.

— Tudod mit, Varvara — mondta váratlanul Froszja és hangjában új, eddig ismeretlen erő csengett; karonfogta az asszonyt és talpraállította. — Ne csüggedj! Ha dolgozol, nem vesztél el!

— Ha dolgozol, nem vesztél el — ismételte suttogva, szinte mozdulatlan ajakkal Grunya.

— Munkával nem lehet ekkora sebet begyógyítani, az mindig vérezni fog — mondta csendesen Varvara.

— Mindenkinek megvan most a maga fájdalma! — mondta hangosan Irinka; mindenki ránézett és elcsodálkozott: mintha nem a pajkos, tréfás kislány, hanem félelmetes tekintetű apja állt volna előttük. — Ha minden nap felkavarjuk ezeket a fájdalmakat, akkor nem látunk rajtuk kívül semmit a világon! Gondolhatok-e én most magamra, amikor a bátyáim életüket áldozták, amikor az apám elment harcolni, amikor Grisa...

Irinka szigorú, kemény szavai és arcának váratlan elváltozása olyan váratlanul ért mindenkit, mintha az az egy nap, amit a lány a kórházban töltött, sok évvel megöregítette volna.

— Grisa levelet írt — a lány elővette a háromszögletű levelet és meglebegtetve a levegőben, gyorsan magyarázni kezdte: — No, hát sétálgattunk együtt. Elkísért, én meg tréfálkoztam vele, örültem, hogy tetszem neki, de semmi más nem jutott eszembe! De mikor elment, úgy éreztem, mintha tőlem szakították volna el! Mindenre képes lettem volna, csakhogy vele lehessek! Ő is ugyanezt érezte. „Addig — írja —, amíg a kerekek meg nem mozdultak alattam, nem is tudtam, hogy nem tudok élni nélküled. Ha te is így érzed, és a te szíved is ezt dobogja — írd meg. Akkor majd mind a ketten egy célért küzdünk!"

Grunya fájó szívébe úgy hulltak bele a lány szavai, mint a tavaszi esőcseppek.

— Meg kell tanulnom a traktorvezetést — mondta szilárdan Varvara —, hiszen Zsudovnak két hétig segítettem... és a kombájnhoz is értek...

„Hát velem mi lesz?" — gondolta bánatosan Grunya.

Úgy érezte, hogy ezután nem dolgozhat már a farmon és nem élhet úgy, mint élt azelőtt.

ÖTÖDIK FEJEZET

Otthon Grunya szótlanul vetkőzött és igyekezett nem nézni Tyerentyijre és Malanyára. Ledobta bekecsét és sáljét, aztán sokáig mosdott a csapnál és buzgón törölte vörösre a törülközővel arcát és kezeit.

— Gyere az asztalhoz. Miért húzod az időt? — kérdezte Malanya.

— Nem eszem semmit, mamácska. Fojtja valami a torkomat...

— Igyál teát, attól felmelegszel, aztán mássz fel a kemencére.

— Hagyd, anyja, ne erőltesd — Tyerentyij kutatóan nézett menyére szemöldökének ősz eresze alól, mintha azt akarta volna kifürkészni, hogy mit rejt a fiatalasszony feszült nyugalma. — Biztosan torkig van azzal, amit látott...

Grunya belépett a szobába, elvánszorgott az ágyig és ruhástól hanyatfeküdt rajta. Arcát belefúrta a párnák kellemes lágyságába és igyekezett elcsitítani háborgó lelkét. Valami fojtogatta a mellét, mintha mélybe süllyedt volna és nem lenne ereje kibukkani a súlyos hullámokból. A víz susog, mind messzebb sodorja valami zöld ködbe, fülében dobol a vére, szemei előtt sárga karikák hullámzanak.

Zsebében megzörrent a papiros és Grunya hirtelen felült. Érezte, hogy kúszik a mellére a hideg, lepi el homlokát a verejték. Hát csak ennyi maradt belőle? Ez a papírdarab, semmi több? Nem! Nem! Nem igaz! Csak el kell rejteni, jó mélyre, hogy ne tudjon róla senki... Senki!...

Grunya felállt és mint aki álmodik, a ládához támolygott. A könyvespolcról levette a kulcsot, kinyitotta a ládát, kivette a zsebéből a borítékot és bedugta a láda fenekébe, az újságok alá. Aztán óvatosan lehajtotta a fedelét, ráfordította a kulcsot és a zár halk csikorgása tompa fájdalommal ömlött szét benne.

Grunya egész testével a ládára hajolt, mint egy koporsóra, amelybe most zárták bele az embert, akit szeretett és minden erejét összeszedte, hogy visszatartsa a szeméből újra előszivárgó könnyeket.

— Újra árva lettem, újra egyesegyedül maradtam — suttogta. — Rogyenka, mi lesz velem?... Rogyenka...

Eszébe jutott, egyszer, kislány korában, mikor barátnőivel játszott a réten, elvesztette új kendőjét és a nagynénje keményen és hidegvérrel megverte, ahogy csak idegen emberek szoktak verni. Akkor elfutott a falu végére, a szakadékhoz és elhatározta, hogy soha nem tér vissza többé a nagynénjéhez, tépjék szét inkább itt a farkasok, vagy haljon éhen! Egész nap zokogott, keserűen gondolt árvaságára, szomorúan hivogatta édesanyját, aki már régen a nyirkos földben fekszik... Egy nap mulva visszatért a nénjéhez és az, akárhogyan verte, nem tudta rávenni, hogy bocsánatot kérjen engedetlenségéért. És bár a néni azóta soha nem verte meg, Grunya úgy érezte akkor, hogy az élet zord és szigorú.

Grunya reggelig mozdulatlanul ült a ládán és amikor az ablakon feltüntek a fehér jégvirágok és a zsugori téli nap elöntötte az ablakot, akkor kapott észbe, hogy már a farmon kellene lennie.

Készülődött, éppen indulni akart, mikor a házba Froszja futott be, gyorsan mintha üldözné valaki.

— Jóegészséget! — köszönt vidáman, leveregette csizmájáról a havat, kioldozta meleg kendőjét. — Alaposan kifáradtam tegnap, alig van erőm, pedig nem lehet pihenni! Együtt megyünk, Grunya! A teheneinkre vigyáznak, mi pedig végigjárjuk a házakat és ajándékokat gyüjtünk a fronton levők számára...

Fagytól pirosra csipett arca ragyogott. Arcán gödröcskék nevettek, sötét szemöldökéről és pilláiról olvadt a zuzmara.

— Nálunk kellene kezdeni — mondta Malanya. — De nem jut most hirtelen eszembe, mit is küldjek... Menjetek addig, és majd megnézem a ládát...

— A fő, hogy csupa meleg holmit küldjünk, kézre, lábravalót — mondja Froszja. — Ha itt csak elmegyünk egyik háztól a másikig, már majd megfagyunk, ott pedig feküdni a hóban...

— Úgy van — helyeselt Malanya. — Ahogy ezt mondtad, rögtön Rogyára gondoltam: kesztyűt kellene neki kötni, meleg harisnyát, csizmát is jó lenne küldeni... Míg itt tanácskoztatok, én már felöltöztettem tetőtől talpig...

Grunya úgy összeharapta az ajkát, hogy fájt. Lábával meglökte az ajtót és kiment. Nyomában Froszja is kiugrott.

A vastagon behavazott tetőkön kék árnyékok feküdtek.

Grunya könnyein át nézte a rózsaszínű és fehér füstoszlopokat — mintha mesebeli erdő nőtt volna ki a hideg ködből.

— Kinél kezdjük? — kérdezte Froszja. — Talán Zsudovéknál?

— Ahol akarod, — felelte halkan Grunya.

Az ajándékgyűjtés hosszú kínvallatás volt számára, hiszen minden házban arról beszéltek, aminek a gondolatától is félt De nem merte a megbízást visszautasítani. Mindenbe beleegyezett, csak ne kelljen egyedülmaradnia marcangoló fájdalmával. Úgy érezte, csak akkor szabadulhat meg tőle tőle, ha nem marad egy helyen, hanem megy, csinál valamit, emberekkel beszélget...

Zsudovék házában csak az ikrek voltak otthon — Szavva és Ljonka. A két kisfiú a tiszta, sárgára sikált asztal mellett ült. Előttünk könyvek, füzetek hevertek, dagadthasú tintatartó állt.

Szavva meghallotta a kopogást az ajtón. Szélesmellű, erős, sűrűszemöldökű, sötéthajú fiú volt, arca anyjáéhoz hasonlított. Felállt az asztal mellől, tágranyitotta a szemét és hallgatott.

Ljonka ülvemaradt, ráhasalt a könyvére. Ugyanolyan tagbaszakadt volt, mint testvére, de vörös, hullámos hajával, telt, piros ajkának szeszélyes metszésével és hamis, ártatlanul nyílt szemével apjára hasonlított.

— A mama nincs itthon, — mondta Szavva, meg sem várva a kérdést, és összehúzta sűrű szemöldökét. — Milyen ügyben jöttek? — kérdezte és szorosan összecsukta a száját.

— Adományokért — mondta Froszja, — mondd meg az anyádnak, hogy majd később újra eljövünk...

— A mama már mindent elkészített — kiáltotta Ljonka. — Apa minden holmiját összekészítette.

— Ki kérdezett? Ülj és hallgass, — szakította félbe szigorúan Szavva, és Ljonka sértődötten fordult az ablak felé.

— Szóval kiküldik a frontra? — folytatta nyugodtan Szavva, mintha azt akarta volna a tudomásukra hozni, hogy a háznak gazdája is van, aki nem hamarkodja el az ilyen fontos dolgokat. — És írhatunk levelet annak a katonának, aki a küldeményeinket megkapja? Igen?

Froszja Grunyára pillantott, aztán némán intett a fiúnak: tetszett neki ez a gondosság és megfontoltság.

— Ljonka, írj levelet a bácsinak, te ehhez jobban értesz! — Szavva arcát egy pillanatra fukar mosoly világította meg. — No, mi az, duzzogsz? Gyorsan! Beletesszük a ruha zsebébe és odatűzzük gombostűvel!

Ljonka mogorván bökte bele a tollat a tintásüvegbe, Szavva széket tett a kemence mellé, felmászott a kemence tetejére és

onnan dobálta le a csizmákat, kesztyűket, harisnyákat, végül pedig egy vörös, cserzett bekecset.

— Várj, ezt nem adhatod mind oda az anyád nélkül, — mondta Froszja és zavartan nézett a szoba közepén tornyosodó holmikra.

— Szedjék össze! — Szavva már a padlón állt és komoran nézett elcsendesedet testvérére. — A mama meghagyta, hogy szó nélkül adjunk oda mindent a néniknek!

Ljonka lehajtotta a fejét a karjára és sírvafakadt. Szavva odaugrott hozzá, ajkai remegtek, szeméből majdnem kicsordultak a könnyek.

— Hallgass! Hallod! Hallgass! Vagy agyonverlek! — kiáltott és megrázta a fiú vállát. — Nézz a szemembe, no!

A fenyegetés hatott. Ljonka abbahagyta a hüppögést és fivére felé fordította könnytől ázott arcát.

— Elfelejtetted, mire esküdtél tegnap? Aruló és nem sajnáljuk! — mondta Szavva keményen, csaknem tagolva a szavakat! Aztán ráparancsolt: Ismételd meg!

Grunya csak azt látta, hogy Ljonka ajka megremegett, de hangokat nem hallott.

— És ne itasd többet az egereket! Telesírtad a levelet is? Nem szégyenled magadat?

Szavva felsóhajtott és újra Froszjához lépett:

— No, nem tetszenek a holmik, nem megfelelőek a frontra?

— Megfelelnek, hogyne felelnének meg — válaszolta sietve Froszja —, csak hogyan vigyük el? Hiszen el se birjuk.

— Hova kell vinni őket? A tanácsba? — kérdezte fontoskodva Szavva. — Majd mi Ljonkával szánon elhúzzuk, ahogy megjön a mama a faluszovjetből... Jó lesz?

Kikísérte őket a tornácig, megvárta, amíg kimennek a kapun, visszafordult, oldalával belökte az ajtót, és hirtelen hozzányomta forró homlokát. Sírvafakadt. Csendesen sírt, összeszorított fogai közül ömlött belőle elő a zokogás.

Az ajtó kinyílt és Szavva megérezte, hogy testvére mellette áll és figyeli.

— Miért sírsz?

— Honnan veszed ezt? — kérdezte szándékos gorombasággal Szavva és megzörgette az ajtó zárját. — Elromlott ez a zár, vagy mi...

Az ajtó zárjával vesződött, rá se nézett fivérére, aztán rákiáltott:

— Miért hagytad nyitva az ajtót? Talán nyár van? Menj be, rögtön megyek én is, — és mikor az ajtó csendesen becsu-

kódott, csak akkor törölte meg ruhája ujjával a szemét, állt egy kicsit a sötét tornácon, aztán gyorsan bement a szobába.

Ljonka a holmik mellett állott, kezében apja vörös rókaprémsapkáját gyürögette.

— Ezt talán ne adjuk oda, — kérte félénken és nem nézett testvérére. — Mi is viselhetjük... Az enyém rosszabb, mint ez...

— Nekünk nem kell idegenek holmija! — mondta Szavva szárazon és szigorúan. — Megleszünk enélkül is, majd a mama megjavítja a mienket! Ne sajnáld, ne fösvénykedj!... Nem valami vásárra küldjük, hanem a háborúba!... Gorgyej bácsi felteszi a fejére, céloz: egy-kettő! — és egy fasiszta sem marad életben!

— Ha ő kapná meg!

— Miért ne? Majd ráírjuk, kinek küldjük... Megkapja! — Szavva elvette Ljonkától a sapkát, rádobta a bekecsre, átölelte Ljonka vállát és odavezette az asztalhoz: innen látni lehetett az ablakon át, hogy Grunya és Froszja, a hógöröngyökön bukdácsolva, Ruszanovék háza felé tartottak.

Froszja sokáig zörgetett a hóval befujt ajtón. Végre léptek csosszantak az ajtó mögött és felhangzott Hariton apó rekedt hangja:

— Ki az?... Várjanak, mindjárt kinyitom.

Az öreg ott állt előttük, széles vállára dobott bőrbekecsben, magasan, szikáran, régi, vörös, kékszegélyű csizmában és fürkészően húzta össze világos, vizenyős szemét.

— Gyertek be a házba — tessékelte őket. — Csak rendetlenség van nálunk. Ne szóljatok meg...

A szobában haragosan rákiálltott a gyerekekre és bekecsét le sem vetve, leült az asztalhoz. A fekete, hasas vaskályha felől jó szag áradt. Hariton kivett egyet a fővő krumpliból és barna ujjaival lassan hámozni kezdte. Mikor megtisztította, beledobta a nagy, rózsaszínű hússal telt lábasba.

A gyerekek nagyapjukhoz simultak és izgatottan nézegették az ismeretlen néniket. A legidősebb, a hétéves fiúcska viselkedett a legbátrabban. Kenderszőke, hullámoshajú, zsírosinges kisfiú volt, ruhájáról leszakadoztak a gombok.

Az asztalnál ült és tisztította a krumplit, aztán egyik kezéből a másikba dobálva, fújogatta.

A nagypapa bekecsének üres ujjába egy barnaarcú, vékonynyakú, négyéves-forma kislány kapaszkodott. Sötét ruhácskájában, meztelen lábával, tarkóján kunkorodó szétbomlott hajfonatával, ijedt és ugyanakkor kíváncsi szemecskéjével egy kis vad-

macskához hasonlított, amely éppen most akar leugrani a hegycsúcsról, hogy eltűnjék a sűrűben.

A legkisebb unoka, egy kétéves kisfiú, a lócánál állt, egyik lábáról a másikra, bánatosan és félénken nézett körül, mintha attól félne, hogy rögtön odahívják és odaadják a vendégeknek. Tele volt ártatlan jólelkűséggel és meredek homlokával, tömzsi lábacskáival olyan volt, mint egy lusta kis medvebocs, szeme is, mint a plüss játékmackó két fényes gombszeme.

Froszja felvette a küszöbnél heverő villanyvasalót, helyére tette a seprőt, lesöpörte a kék pamlagról a tojáshéjat és leült. Bűnösnek érezte magát ezek miatt a piszkos, mosdatlan gyerekek miatt, a takarítatlan, elhanyagolt szoba miatt.

— Vesződöm ezekkel az apróságokkal, — panaszkodott sóhajtva Hariton. — De nem megyek velük semmire. Partizánháborút rendeznek a házban... Mikor elmentem a szovjetbe, a kályhaellenzőn egész máglyát raktak... Szidtam őket, de azt mondták: a partizánok is így csinálják... Hát mit csináljak velük? A kezemet nem tudom rájukemelni, úgysincs anyjuk, nem nagyon ismerik a gyengédséget.

Elhallgatott, összevonta bozontos szemöldökét, aztán haragosan folytatta:

— Hányszor mondtam már neki: „Nősülj meg, Matvej, nincs értelme ennek, hogy így, háziasszony nélkül éljünk. Te magad fejed a tehenet, mosni a szomszédokat kérjük meg, — no meg éppen úgy élünk, mint a szerzetesek a kolostorban!"

Grunya, ahogy belépett, megállt a küszöbön és az ajtófélfához támaszkodott. Látta Froszja zavart és piros arcát, amint az öreget hallgatja.

— De ő csak kapálódzott, az ördög látott már ilyet! — folytatta elégedetlenül, de jóindulatúan Hariton. — „Nem kell még úgy sietnem vele — azt mondja. Várni kell, a fazekat se lehet rögtön levenni a tűzről!... Meg keresni is kell!" Előttem minden asszony egyforma: egyik szebb, másik ostobább, de lényegében olyan egyformák... És mindegyiküknek valami karót keres maga mellé...

Froszja felállt, arcából lassan kiszivárgott a pirosság.

— Hariton Ivanovics, fontos ügyben jöttünk magához, nem azért, hogy a meséit hallgassuk — mondta. — Ajándékokat gyűjtünk a katonáknak...

— Vagy úgy? — ráncolta össze homlokát az öreg. — Ajándékokat? Matvejnek, vagy kinek? — és mikor végre megértette, miről van szó, értetlenül vonta meg a vállát. — Nem is tudom, lányom, mit tudnék adni... Majd megyek, nézek valamit...

Foltozott csizmájában csoszogva, Hariton kiment a szobából. A kislány bátortalanul lépett Froszjához, mintha mondani akart volna neki valamit, de mikor rideg arcára nézett, megállt a félúton.

— Gyere, gyere csak, Kszenya, miért nem jössz? — lágyult el Froszja és magához vonta a kislányt. — Miért nem vigyázol az öcsikédre?... Nézd, milyen maszatos!... És milyen rendetlenség van itt!... A hajad is kibomlott...

Froszja fürgén befonta Kszenya világosbarna haját. A kislány pillantás nélkül, nagy szemekkel nézett rá. Ez az ismeretlen néni hasonlított Kszenya édesanyjához, akit már nagyon halványan lát maga előtt, elérhetetlen szépségében, élénkszínű, virágos szoknyájában, térdéig eresztett hajával. Kenyér meg forralttejszaga volt és még valami kedves, fojtott illata, olyan, mint a frissen kaszált szénáé.

Froszja észre sem vette a kisebbik fiúcskát, aki mellette sündörgött és szemmelláthatólag alig várta, hogy ölébe másszon. Csak a legnagyobbik fiú tisztította tovább a krumplit és idegenkedve, kicsit féltékenyen figyelte Froszját.

Froszja megfogta a kicsi kezét, s az bizalmasan símult hozzá, megfogta gyöngysorát, aztán ügyetlenül átölelte a nyakát.

— Tyűh, milyen nehéz vagy, mint a zsák! — mondta Froszja és kissé szégyelte magát a Grunya figyelmes, szinte fürkésző tekintete előtt.

Ki kellene mennie azonnal ebből a házból, ahol minden Matvejről beszélt, itthagyni a gyerekeit, bánatos tekintetüket, meg a szögön függő derékszíjat és az ismerős selyemsálat, de Froszja ült a lócán, mint akit megbabonáztak, egyik kezével a kisfiút szorította magához, a másikkal a kislány szőke haját simogatta. Gyengéd hullám öntötte el a szívét.

— Én talán elmegyek — mondta halkan Grunya, és Froszja felrezzent:

— És én? Nem, nem, várj egy kicsit!

— Légy egy kicsit velük, rakd rendbe a házat, én majd végigjárom a házakat és visszafelé bejövök érted...

A kisfiú erősen szorította a nyakát, a kislány arcát a térdéhez szorította, és Froszja nem tudta rászánni magát, hogy elküldje őket.

— El tudod intézni egyedül?

— Ahol nem tudom, oda elmegyünk ketten...

Froszja csak az ajtó becsukódása után gondolt arra, hogy kár volt elengedni Grunyát. Úgy érezte, hogy nem egy vagy két órára hagyta itt...

Grunya pedig ezalatt majdnem futva hagyta ott a házat, félt, hogy Froszja meggondolja magát, és utánaszalad. A kapun kívül kifújta magát, meglassította lépteit és újra belemart a fájdalma. Befordult az első útjába akadó udvarra, felment a tágas, hideg tornácra és belépett a házba.

Az ablakon át csillogott a téli nap, a magas tükör visszaverte a sugarakat és szivárványosan vetette fel a mennyezetre, megcsillantotta az ajtóhoz támasztott kerékpáron. A festett, sötétvörös komódon szerszámok hevertek. A szoba rendes volt és meleg.

— Van itthon valaki? — kérdezte Grunya és válaszul csak szíve hangos dobogását hallotta.

Az asztalon álló nikkelezett szamovár széléről hangosan kopogtak a vízcseppek a csészébe. Grunya mégegyszer szólt, s akkor a kemencén köhögve megmozdult valaki. Aztán feltűnt egy öregasszony ősz, kissé reszkető feje:

— Várj, kedvesem, rögtön lejövök... Hivatalos ügyben jöttél, úgy-e?

— Igen, nénike!

— A ház gazdái nincsenek itthon — jegyezte meg nyugtalanul az öregasszony és krákogva ereszkedett le a kemence tetejéről, onnan a padkára, onnan a székre, és már ott is állt Grunya előtt. Kicsi, görnyedthátú öregasszony volt, piros kendőjében és sötét szoknyájában egy gombához hasonlított. — Kinek a lánya vagy?

— Vaszilcova Agrafena vagyok, Rogyion felesége...

— Ahá! Hallottam, hallottam — bólongatott az öregasszony. — Adjon Isten. Hát gyerek még nincs?

— Hiszen nemrég mentem férjhez, nénike — Grunya nyugtalankodni kezdett. — Megvolt az esküvőnk, aztán elment...

— Ó, uramisten, micsoda baj! — ült le az öregasszony, nagyot sóhajtva, a lócára. — Miért is csinálta ez az átkozott Hitler ezt a háborút!... Csak a mi kínzásunkra születtek ezek a szörnyetegek! Mi járatban vagy nálam, asszonyka?

Grunya elmondta. Az öregasszony figyelmesen végighallgatta, feje hideglelősen reszketett, nem lehetett érteni, hogy beleegyezik-e vagy sem. De Grunya alig fejezte be a beszédet, az asszonynak összerándult gyér szemöldöke, és szép, fénylő szemei, a sokat szenvedett ember szemei, megteltek könnyel.

— Nincs akinek küldjek, lánykám — az öregasszony hangja megremegett. — Már egy hónapja, hogy megkaptam az értesítést... A fiacskám most úgysem fázik, a föld-anyácska betakarta...

— És én... Én sem tudok kinek küldeni... és mégis járok, gyüjtök... — sóhajtotta Grunya.

Maga sem tudta, hogyan törtek elő belőle ezek a szavak, és megijedt vallomásától. Mintha ezzel összetört volna benne a saját maga által épített zsilip, nem tudta türtöztetni magát, és mindaz, amit ezekben a kínzó, hosszú órákban magába zárt, most kiáradt belőle és megkönnyítette a lelkét. Grunya ráhajolt erre a számára idegen öregasszonyra, megfogta a kezét, és őrjöngve szorongatta száraz, kiaszott ujjait.

— Hallgasson, hallgassson — suttogta az öregasszonynak és úgy kapaszkodott bele, mintha a lába alól kicsúszna a padló.

A könnyek elöntötték az arcát és Grunya már nem tudta visszatartani őket.

— De hát miről beszélsz, az isten szerelmére? — vetett rá keresztet az öregasszony.

— Jaj, nénike, tegnap kaptam — mondta Grunya lihegve, könnyeit nyeldesve. — Eldugtam az anyósom és apósom elől... Elvesztettem a fejemet...

— Ne sírj, ne sírj, lányom — az asszony mellére szorította Grunya fejét és köténye csücskével megtörölgette nedves arcát. — Látod, én öreg vagyok, de nem tehetek semmit ellene...

— Csak hallgasson róla, nénike — kérte Grunya — hogy ne tudjon róla senki!

— Hát persze! Persze, hogy hallgatok! — nyugtatta meg az öregasszony. — Várj, hová mégy?

Grunya az asszony vállára támaszkodva, felkelt. Szédült a feje és reszketett a lába.

— Elmegyek, nénike... Estig még végig kell járnom a fél falut...

— No, hát te tudod... Pedig meggyújtottam a szamovárt, felmelegedhetnél egy kicsit...

— Nem... Köszönöm, nénikém...

Az öregasszony kikísérte Grunyát a tornácra, és ott tiszta, mélytekintetű szemével mégegyszer ránézett a fiatalasszony sápadt, szenvedés-szántotta arcára.

— Ne kínozd magad — suttogta és átölelte Grunya vállát. — Ha keserűvé vált is az életed, még fiatalka vagy... Még sokszor egyenesedhetsz ki a csapások alatt... Az én fájdalmam már elrágta gyökereimet... — az öregasszony kötényéhez nyult, ajka eltorzult, de szeme száraz maradt, visszafojtotta könnyeit — hiszen csak őérte éltem. S amikor megölték, kihúnyt a fény az életemből...

Grunya támolyogva ment ki az utcára. A hóbuckák ragyogtak a napfényben, ropogott a hó, mint az üveg, káprázott bele a szem. Az utca mintha elúszott volna ebben a végtelen fehérségben. Grunya letérdelt a hóra, csupasz kezével felmarkolt egy csomó havat és dörzsölgetni kezdte fásult arcát. Aztán felmarkolt még egy kicsit és káprázó szemére szorította.

Az öregasszonnyal folytatott beszélgetés után bátrabban nyitott be a házakba, meggyőzőbben beszélt és a küszöbön, miután köszönt, rögtön elkezdte, hogy miért jött. Hangjában olyan meggyőződés csengett, hogy az emberek gondolkodás nélkül nyitották ki ládáikat, komódjaikat, ruhásszekrényeiket és a zsák lassanként egészen megtelt meleg holmikkal.

Grunya feljegyezte a füzetébe, kitől mit vett át, tovább ment, és csak alkonyatkor jutott eszébe Froszja. De nem tudott érte bemenni: a falu szélén utolérte Vanya Jarkin. Szemüvegét bepárázta a hideg.

— Végre megtaláltalak! No, mi újság? Derék asszonyok vagytok! — sietve beszélt, szájából pára gomolygott, mintha cigarettázna. — Telefonáltak a kerületből, maga Novopasin.

Jarkin már nem volt olyan fejvesztett, mint akkor, mikor ott kellett hagynia a frontra irányított elvtársait. A lázas munka visszaadta elvesztett élénkségét. Mint a komszomolszervezet titkárának, nap mint nap, döntenie kellett sokféle ügyben és bátorságot adott neki, hogy az emberek olyan figyelemmel és érdeklődéssel viseltetnek iránta, mint ahogy az a közösség vezetésével megbízott embernek kijár. Mindez céltudatossá tette Vanya életét és megtöltötte azzal a boldog értelemmel, mely szárnyat ad az embernek.

— Megemlítettelek téged, érted? — hallotta Grunya Jarkin elégedett, titokzatosan lehalkított hangját. — Hat osztályt végeztél, jártál a laboratóriumotokba is... Jó lesz, úgy-e? Elmégy Barnaulba, és elhozod onnan...

Grunya csak most értette meg, Vanyához lépett és megragadta a vállát.

— Nem megyek sehová!... Hova gondolsz?... Talán nincs más rajtam kívül?... Nem... Nem... — rázta a fejét. — Ne is gondolj erre!... Jó kis örömet szereztél nekem!... Különben sem vagyok rá alkalmas... Mindent elfelejtettem már, amit tudtam...

— Te kis szamár, hiszen már megbeszéltem Krasznopjorovval! — mondta aggodalmasan Jarkin és levette szemüvegét, megtörölte, hogy figyelemesebben nézhesse Grunyát. — Látod, megbíznak benned, te pedig... Még a titkár is azt mondta rólad: „Ismerem és nagyon helyeslem".

— Nem igaz! — kiáltotta haragosan Grunya. — Ezt nem mondhatta!... Hiszen még alig beszéltem vele...

— Hát aztán? Ő ismer téged, hallott rólad... Hiszen te voltál a legjobb fejőnő a „Hegyi partizán"-ban! Azt mondta: „Megfelelő jelölt!" Ha nem hiszed, beszélj vele magad, holnap idejön. Barnaulból repülőgép jön érte, gyűlésre viszi. Itt a faluban fog leszállni, mert a kerületnél nem lehet.

Jarkin elgondolkozott, aztán váratlanul Grunyára kacsintott:

— Lehet, hogy el is visz magával... Jó lenne, mi? Hiszen három-négy napba is beletelik, míg elérsz oda, s ott, alig ocsudsz fel, máris a tanfolyam hallgatója vagy...

— Mi az, Vanya, gúnyt űzöl belőlem? Még csak az hiányzik, hogy repülőgépen utazgassam! — mondta Grunya, mintha nem tudna kibékülni azzal a gondolattal, hogy a városba kell mennie tanulni.

— Félsz? — Jarkin felkacagott, szemüvege ugrott egyet az orrán. — Nem baj, ha majd esel, kapd el a világ szélét!... Menj és készülődj. Add ide azt a zsákot, majd én beviszem a szovjetbe. Ne nézz rám olyan mogorván — javadat akarom!

Vanya Jarkin hátára vette a zsákot és elment.

„Mindig így van!" — gondolta Grunya. Az ember él, éldegélés nem is sejti, hogy a következő órában mekkorát fordul az élete! — de aztán nyomban nem értett egyet magával. — Hát kényszeríthetnek rá, hogy elmenjenek? Hiszen a többi asszony és lány közül engem választottak ki, — tehát bíznak, reménykednek bennem. Nekem csak igyekeznem kell. És talán jó is most, hogy ez történt: tanulni megyek...

Éjszaka alig aludt. Hajnalban átható mormolásra ébredt. A hang felülről jött.

„Repülőgép" — találta ki Grunya. És alig halkult el a morgás, Froszja szaladt be hozzá:

— Grunya, hamar! Maga a titkár hív, elrepülsz vele a városba. — Kifújta magát, barna szeme bánatosan csillant meg. — Milyen boldog lehetsz!...

„Ha tudnád, milyen boldog vagyok — gondolta Grunya —, nem irigyelnél!"

Froszja leült egy támlátlan kis székre és míg barátnője készülődését figyelte, beszélni kezdett, mintha vallomást tenne saját gyengeségéről.

— Ott töltöttem az éjszakát... Befűtöttem a kemencébe, két fazék vizet melegítettem, megmosdattam a kicsiket... Rendet csináltam és nem volt erőm hazamenni: a kis mackógyerek elaludt a karomon... és ott kellett töltenem az éjszakát...

— No látod, te is boldog vagy — mondta csendesen Grunya. — A fő, hogy mindig tudd: miért csinálsz valamit nap-nap után. Kinek csinálod... Lásd, én úgy érzem: hasztalan megyek a városba...

— Ugyan már! — kiáltott hitetlenkedve Froszja. — Hiszen tanulni fogsz, érdekes embereket látsz...

Malanyát kissé megijesztette menyének hirtelen elutazása és titokban sírdogált. Úgy érezte, hogy Grunya örökre otthagyja őket. Tyerentyij azonban helyeselte:

— Nem árt az agynak, ha foglalkoztatják... Ne szipogj már, anya! Igazán, olyan vagy, mint egy kisgyerek! Hiszen nem ülhet örökké itthon! Ha én mégegyszer fiatal lehetnék, nem gondolkoznék rajta, elvégeznék minden tanfolyamot, ami csak van a világon!

Novopasin egy „Sz-I-2" számú, ezüstszínű repülőgépnél várta Grunyát. A gép messziről óriási szitakötőhöz hasonlított. A dombhajlatban állott, szántalpai beleményedtek a hóba. Körülötte kíváncsi gyerekek lábatlankodtak, távolabb asszonyok sereglettek össze.

Grunya rögtön megismerte az eléje siető magas, borzasbundájú embert. A titkár egyik kezével átvette Grunya bőröndjét, a másikat feléje nyujtotta.

— Szóval együtt megyünk vendégségbe a felhőkhöz. — Novopasin arca most fáradt volt, Grunyát különösen füstkék, szomorú szeme hatotta meg.

A titkár segített neki elhelyezkedni a kabinban, aztán beszállt maga is és egy átlátszó búrát borított a fejük fölé.

A légcsavar sivítani kezdett, mint a cséplőgép. A pilóta kiáltott valamit, feléjük fordította repülősapkás fejét. A tömeg szétoszlott és a gép ugrálva, mintha göröngyös úton haladna, nekiindult a mezőnek...

Most elhagyták a földet és Grunyának egy pillanatra elakadt a lélekzete, összeszorult a szíve, mintha hintán repülne a magasba. Kezével megkapaszkodott az ülésben, letekintett a földre, a házacskákra, a behavazott mezőre és hirtelen úgy érezte, hogy azok oldalradőlnek. Mintha egy nagy, fehér abroszon állnának, melynek egyik sarkát valaki felemeli és a házacskák lecsúsznak róla. Egy perc mulva ocsudott fel, hogy nem a földön halad, hanem repül, a falu már elmaradt mögötte és lenn, a repülőgép szárnyai alatt jeges páncélban csillognak a hegyek hátai, a tajga meg úgy terül el alattuk, mint egy nagy borzas medvebőr.

Grunya a titkárral szemben ült és térdével térdéhez támaszkodott. Annyira lenyügözte a repülés, hogy ez a közelség cseppet sem zavarta.

Novopasinnak, úgylátszik, már megszédülhetett a feje, mert behúnyta fáradt szemét és hátradőlt a szürke viaszosvászonnal bevont támlára.

Grunya nyugodtan vizsgálgatta a férfi sápadt, még a nyári naptól barna arcát, meredek állát, sűrű szemöldökét, amelyben már itt-ott meghúzódott néhány ősz szál. Fényes prémkucsmája félig eltakarta széles homlokát.

Hirtelen megérezte, hogy Novopasin is figyeli őt, félig leeresztett pillái alól, de szeméből hiányozott az a sértő férfikíváncsiság, melytől Grunya önkénytelenül el szokott pirulni. Inkább hallgatag, élő részvét volt benne, olyan láthatóan, hogy az asszony szerette volna elmondani neki minden fájdalmát.

A repülőgép egészen alacsonyan repült a föld felett. Feltűntek a széltől lemeztelenített mezők torzonborz szigetecskéi, a hóba taposott ösvények, dérlepte bokrok. Néhol, vastag hósubával a vállukon, magános kévék domborodtak.

— Nézze! — mondta fojtottan és haragosan a titkár —, betakarítatlan rozs! Ez annyi, mintha odaadták volna az ellenségnek! Érti? Nézze, itt is...

Grunya a mezőn felejtett kévéket nézte és egyszerre félni kezdett. Lehet, hogy Rogyion teste is így fekszik valahol és betemeti a hó...

— Mint a halottak! — mondta Grunya, a torka égett és amikor lehajtotta a fejét, érezte, hogy ég és lüktet a halántéka.

— Ne bánkodjék — Novopasin hozzáhajolt és vállára tette a kezét —, nem tehetünk ellene semmit, háború van! Az én bátyám is bennégett a tankban...

Grunyának az első pillanatban úgy tűnt, hogy csak álmodta a szavakat, de Novopasin szemei, melyek az előbb még a saját szomorúságától sötétedtek el, most nedvesek lettek.

— Honnan tudja? — kérdezte csodálkozva és bátortalanul.

A titkár hallgatott, s a repülőgép szárnyai alatt elsikló, bágyadtan fénylő sziklákat nézte. Messze előttük, lilás ködben úszó kis erdőivel, már látszott a puszta.

— Hogyne tudnám, kiket vesztettünk el. — A motor zúgása közepette Novopasin hangja tompán csengett, mintha vattával fojtotta volna le. — Találkoztam már két alkalommal a férjével, tudom, milyen komszomolista volt és nekem is fáj az elvesztése, bár nem rokonom.

Novopasin nyugodtan tekintett az asszony könnyáztatta arcába és megszorította a kezét.

— Én is sírhatnék naponta, de azok, akik meghalnak értünk, nem szomorúnak, hanem haragosnak szeretnének bennünket látni.

A láthatatlan út, melyen a gép haladt, beroskadt. Úgy tűnt, mintha a gép valami mély szakadékba zuhant volna, aztán újra felemelkedett a magasba.

Grunya sírt és nem szégyelte magát ez előtt az idegen ember előtt, aki hirtelen olyan közel került hozzá.

Alattuk elúsztak a hóval beporozott falvak, a bágyadtfényű, jégpáncélos tavak. A havat a vágógép mellett szorgoskodó emberek fekete foltja lepte el, az utakon gépkocsik szaladtak, nyomukban fehér gázfelhők csavarodtak, elúszott a földből hirtelen kinőtt faluszovjet épülete, a fekete, hóba süppedt traktorok, aztán újra falu a domb alján, kétemeletes iskola, dombról csúszkáló gyerekek, megint gépek, körülöttük dolgozó emberek.

— Most tanfolyamra küldjük — szólalt meg újra Novopasin és Grunya felrezzent. — Tudja, miért?

— Tanulni — felelte könnyei között Grunya.

— Nem, nem csak tanulni... Azért küldjük, hogy könnyebben legyőzhessük az ellenséget és főkép azért, mert gondolunk a jövőre... Hiszen visszatér majd a kolhozba és visz haza valami újat...

— Mi újat vihetek?

— Sajátmagát viszi! — Novopasin elmosolyodott. — És ha a szíve nem lusta, hanem nyugtalan, kezdjen el dolgozni, de úgy, ahogy még maga előtt nem dolgozott senki!

— Lám miket mond! — Grunya arcát egy pillanatra fanyar mosoly világította meg.

A nap keresztültörte a felhőket és csillogó vízesésként zuhogott a fény a földre.

A kabin mellső ablakában megjelent a pilóta piros arca, nevetett, kivillantotta nagy, fehér fogait és intett a kezével.

— Nemsokára a városba érünk — mondta a titkár.

Könnyedén hátrevetett fejjel ült, valahonnan friss levegő áramlott a kabinba és meglobogtatta halántékán a világos fürtöket.

Lent fenyőerdők sötétzöld hullámai ringtak, mögöttük már látszott az Ob ezüstöskék pikkelyekkel borított szalagja.

Grunya karmantyújával letörölte könnyeit és a ködből kinőtt város fehér tömbjeit, kéményfüstjének pókhálóit nézte. A föld fölött törhetetlen erővel uralkodott a nap.

Amikor Grunya visszaért a tanfolyamról, már elvonult az utolsó kemény fagyokkal a február.

Míg a szán a falu széles utcáján siklott, Grunya izgatottan figyelte a kis házak mellett tovatűnő, hótól terhes jegenyéket, nézte a jégvirágokkal telerajzolt ablakokat és amint a szán közeledett a házukhoz, nem tudta tűrtőztetni magát, leugrott az ülésről és útibőröndjét lóbálva, befutott az udvarra.

A kapu előtt kifújta magát, megfogta a kilincset és abban a pillanatban hirtelen mély csüggedés vett rajta erőt. Még mindig reménykedett valamiben, várt valamit, bár tudta jól: a ládában ott lapul a parancsnokság levele...

A kerítés melletti zuzmarás bokrokon vakító fénnyel ömlött el a napsugár, mintha kristályból lennének az ágacskái.

Grunya hunyorogva dőlt neki vállával a kapunak és belépett az udvarba. Az udvar üres volt, vastagon fedve sziporkázó hótakaróval. A kaputól tisztára söpört kis ösvény kanyargott egészen a tornácig. Valaki megzörgette az ablakot, Grunya felemelte a fejét és majdnem felkiáltott: úgy tűnt neki, hogy az ablakhoz Rogyion sápadt arca tapad. Arra, hogy az ablaknál Rogyion legkisebbik öccse, Zorka állt, csak egy pillanattal később gondolt, de ez a pillanat megfosztotta minden erejétől. Feje szédülni kezdett, lába reszketett, s hogy el ne essék, a tornác korlátjába kapaszkodott.

A kilencéves legénykén kívül senki sem volt otthon.

— Üdvözöllek — mondta halkan Grunya. — Hát a mamácska hol van?

— A postára ment, megnézni, nem jött-e valami a bátyuskától... Minden nap érdeklődik... Mintha bizony nem hoznák ide, ha jött volna...

Grunya nem hallgatta tovább, összeharapta reszkető ajkát és bement a szobájába. Itt elmenése óta minden érintetlen maradt, minden a helyén volt: a kis könyvespolc a könyvekkel, a csipkefutóval letakart komód, a rózsaszín pikétakarós nagy ágy. Sarkain vakítóan ragyogtak a nikkelgömbök.

Grunya leroskadt egy székre, homlokát a hűvös nikkelgömbhöz támasztotta és lehúnyta a szemét. Nem, csodák nincsenek, nem csaphatja be továbbra is magát!

De bármennyire is igyekezett meggyőzni magát, a szíve nem akart belenyugodni abba, hogy Rogyion nincs többé az élők sorában.

Grunya meghallotta a lábtörlő nyikorgását és összerezzent. Talán az anyósa? Várt egy percet, várt meg egyet, aztán hirtelen

felállott. El kell valahova rejtőznie kis időre, magához kell térnie...

„Emegyek, jelentkezem az elnöknél" — határozta el.

A hegyek felett feszülő, áttetsző, kékes üvegként csillogó ég mintha csak a jegenyefák vattabundájában gyönyörködött volna. A csizmák alatt megnyugtatóan, nedvesen csikorgott a hó.

Az elnökség tornácán Grunya Irinkába ütközött.

— Ni csak, Grunyka! Visszajöttél?

A lány Grunyához röppent, átölelte.

— De hát várjál! Várjál!

Grunya maga sem hitte, hogy ennyire megörül ennek a találkozásnak. Nézte Irinka kék, ragyogó szemét, gyönyörködött rózsás arcában, kalászszőke, homlokábahulló hajfürtjeiben és hirtelen megérezte, mennyire hiányoztak neki a lányok meg a kolhoz.

— Régen jöttél? — fecsegett Irinka. — Éppen most? Nagyszerű!... Mi csak egy hét mulva vártunk. Tudod, hogy beválasztottak a komszomolszervezetünk vezetőségébe?

Irinka szeme olyan bizalommal és gyengédséggel csillogott, hogy Grunya önkénytelenül odalépett hozzá, megfogta a kezét és a keblére ölelte. Egyszerre megjött a kedve: tehát itt nem feledkeztek meg róla távollétében. Szerette volna részletesen kikérdezni Irinkát, hogy mit is kell csinálnia, de a lány nem hagyta, elhúzta a kezét és újra megrohamozta Grunyát:

— Kuzma Danyilicshoz mégy? Már én is voltam nála, de nem tudtam kivárni... A szomszéd kolhozból jöttek hozzá, vitatkoznak valamin... Be akartam hívni az irodába. No, nem baj, majd a szovjetből felhívom... Gyere be pontosan hétre, érted? A megjelenés kötelező!

Grunya megfogta a lány kezét, igyekezett elfogni kék, huncut szemének pillantását.

— Grisa ír?

Irinka arcába felszökött a vér, egy pillanatig hallgatott, mintha azt fontolgatná, hogy beszéljen-e legbensőbb ügyéről.

— Tudod — kezdte halkan, körülpillantott, hangja megtelt titokzatossággal, izgalommal és tartózkodó gyengédséggel... — csak ne beszélj róla senkinek, jó?... Tudod, úgy ír, úgy ír, hogy egészen átmelegszem tőle, míg olvasom. Honnan jönnek a tollára azok a szavak?... Mindig rábukkanok valami újra a leveleiben.

— Miről ír hát? — kérdezte halkan Grunya.

— Mindenről! Mindenről! — Irinka hunyorított és megrázta a fejét. — Hogy mennyire szeret és majdnem minden éjszaka rólam álmodik, meg hogyan csókolgatja titokban a fényképemet,

aztán a hazatérésről... Fel sem tudnék sorolni mindent!... Néha olvasom és úgy összeszorul a szívem, hogy alig van erőm folytatni az olvasást... Csak már viszontláthatnánk egymást, csak ne bántsa valami gonosz golyó!... Úgy kimennék utána a frontra! — elragadtatásában nem vette rögtön észre, mennyire elváltozott Grunya arca, mintha kővé meredt volna. — Mi van veled?

— Úgy látszik, kifárasztott az út, — Grunya felsóhajtott és kerülve a lány tekintetét, hozzátette. — No, én megyek...

— Ne felejtsd el: este az irodába!

— Jól van.

Grunya a festett falépcsőn lassan felment a második emeletre. A kolhozelnökség most foglalta el a kultúrház nemrégen elkészült jobbszárnyát. Az előszobában fogas állt a fal mellett, a fakorlát mögött a könyvelő számológépe kattogott. Az előszoba nagy, világos szobába vezetett, falain arcképek, plakátok, grafikonok.

A kék pamlagon két, Grunya előtt ismeretlen férfi ült: az egyik — feketeszakállas, himlőhelyes, sötétkékinges, a másik — fiatalabb, világos göndörhajú, szürkeruhás. Szótlanul néztek az iroda ajtaját, rajta az élénkszínű táblácskát: „A „Hajnal" kolhoz elnöke, K. D. Krasznopjorov."

Grunya köszönt, a férfiak rá sem tekintve, mormogtak valamit válaszul. Grunya leült egy székre és kioldotta a kendőjét.

Mikor az ajtón túl felhangzott az elnök hatalmas basszushangja, a himlőhelyes hallgatózva fordította oldalvást a fejét, aztán görbe mosoly jelent meg a szája sarkában.

— Vele aztán nem lehet egykönnyen boldogulni!

— Előbb fejnek tejet a tyúkból, — tódította vidáman a fiatalabbik és nevetős, barna szemei felcsillantak. — Már kerek két órája ülünk itt, de úgylátszik, ezek még egy lépéssel se haladtak előre... Nem hiába mondják róla, hogy ritka kemény ökle van: nem folyik ki semmi felesleges az ujjai közül, sem az államnak, sem a szomszédoknak!

Grunya arcába forró vér szökött, ült, szinte félt megmozdulni. Szégyelni kezdte magát, mintha vétett volna valamit a két ember ellen.

A falióra tizenkét tompa ütéssel törte meg a csendet. Amikor elkondította az utolsót, Grunya, szemét a földre szegezve, félénken megkérdezte:

— Milyen ügyben jöttek hozzá?

— Villanyvilágítást ígért, — felelte élénken a ragyás és közelebbhajolt Grunyához, mintha az ő beavatása segíteni tudna a

helyzeten. — „Nálunk, — azt mondta, — van felesleges energia, a villanytelep nem működik teljes kihasználással. Építsenek vezetékeket..." No, mi hittünk a szavának, megvettük az anyagokat, a transzformátorokat, három hónapig majdnem az egész kolhoz ezen dolgozott — hét kilométeres vezetéket építettünk... Most meg kell állapodnunk, de ő alkudozik, nem enged...

— Hát mit akar?

— Sokat akar, nincs rossz étvágya, — mondta hunyorgatva a szőkehajú legény. — De mi nem akarunk sokat adni, nehogy elrontsa a gyomrát!

A ragyás fanyarul elmosolyodott, aztán összeráncolta a homlokát.

— Élő árut követel — mondta —, mert azt mondja, a lovait elvitték a háborúba, a mieinket akarja használni... Meg a földet is emlegeti: ti úgysem tudjátok magatok megművelni, azt monda, — kölcsön adjátok egy időre... Hogy segítsen... Nem, rosszul fogtuk meg a dolgot... Ha tudtuk volna, hogy így alkudozik, semmiképpen nem léptünk volna vele összeköttetésbe. Két-három év múlva saját villanytelepünk lesz... Gondoltuk, adig is kérünk innen áramot, de hát így sikerült...

— Se pénz, se posztó, — fejezte be arcátlanul a fiatal és felfigyelt. — Elcsendesedtek... Talán felkeveredett a gyomra a másétól...

Ebben a pillanatban az iroda ajtaja kitárult, a küszöbön egy telt, vállas férfi alakja tűnt fel. Fekete öltönyt és fehér szegélyes prémes csizmát viselt. Arca vörös volt és feldúlt, haja összekócolódott. Fejét simogatva, lefelé szögezett tekintettel még visszaszólt a küszöbről:

— Az embereink nem egyeznek bele, Kuzma Danyilics. Nem mintha szegények volnának, de elvből!

— Elvből — az se rossz, — hallatszott az iroda mélyéből Krasznopjorov hangja. — Csak éppen villanyvilágításuk nem lesz ezeknek az elv-embereknek, és nem hajtja villanyerő a malmukat!... A hasznos dolgok érdekében engedni is lehet azokból az elvekből...

Elnevette magát, de a küszöbön álló férfi bevágta az ajtót és feje intésével hívta elvtársait. Azok némán felálltak a pamlagról, és semmit sem kérdezve, kimentek utána az előszobába.

Grunya is felállott. Most nem csak beszélni akart az elnökkel, de látni is szerette volna. Úgy érezte, csak találkoznia kell vele és nem tudja megállni, hogy ne mondja el neki, ami a szívén fekszik: hogy szégyent hoz a kolhozra, és, amig nem késő,

forduljon segítő szándékkal a szomszédai felé. Hát valóban ne tudná, mit csinál? Szégyen ez, de milyen szégyen!

— Nem bántja a lelkiismeret?

De amikor Krasznopjorov kilépett az irodából, úgy érezte, hogy igazságtalan lesz, ha most elmegy. Nem, nem azért választották be a vezetőségbe!

— Á-á, Vaszilcova! Üdvözöllek! Hozzám jöttél?

Előrement és leült a zöld posztóval bevont asztal mellé. A falon vidáman ketyegett az óra, számlapján csillogott a domború üveg.

— Szóval elvégezted a tanfolyamot. No, mi jót hoztál?

Grunya az elnökre nézett és hallgatott. A férfi fonnyadt, vöröses, szőrös ujjai, széles homloka, sűrű, bozontos szemöldöke alatt csillogó acélszürke szemének súlyos pillantása kellemetlen érzéssel töltötték el

— Mi az, vizet tartogatsz a szádban? Meséld el, mi újat hoztál. — Krasznopjorov leült a fonott karosszékbe és egész testével Grunya felé fordult, mintha előkészülne, hogy befogadja a hozott kincseket.

— Nem dicsekedhetem sokkal — szólalt meg Grunya nehezen. — Hiszen...

Bőröndjéből elővett egy kicsi, dohányzacskóhoz hasonló, dagadtra tömött zsákocskát és az elnök tenyerére kiszórt néhány nagy, fehér gabonaszemet.

— Búza — mondta határozottan Krasznopjorov — milyen fajta?

— „Gordejforme."

— Hallottam, már hallottam, ez az egyik legellenállóbb fajta. És mondd: ki nevezte el ilyen bölcsen?

— Az amerikaiak! Pedig hát ez nem is az ő búzájuk — mondta komolyan Grunya —, hanem a mi „kubánkánk"...

— Te tudsz erről? — csodálkozott Krasznopjorov.

— Hát hogyne!... Hallottam a tanfolyamon! A neve amerikai, de különben orosz... A kivándorlók már régen vitték Amerikába. No és az amerikaiak átkeresztelték... de ennek a búzának igazi hazája nálunk van Kubányban... Termelni kellene a kolhozunkban, éppen megfelel a mi földünknek...

Krasznopjorov helyeslőleg pislantott a fiatal asszonyra. Grunya arcán két meggypiros folt égett, szeme nedvesen csillogott, mintha olvadni kezdene a melegtől. Úgylátszik, nem fecsérelte hiába az idejét, ni csak, milyen ügyes, hogy érti a dolgát!

Grunya az előbbi kellemetlen érzéssel nézte az elnököt és azt gondolta: „mégis megmondom, lesz, ami lesz! Megmondom!"

— Én tisztelem a tudományt — fejezte be Krasznopjorov. — Sok hasznos dolgot eredményez... No és most milyen minőségbe osszalak be?

— A brigádba megyek, a mezőre...

— No, ezt még majd megbeszéljük, a tavasz még messze van, majd akkor meglátjuk. Most pedig... — Krasznopjorov szúrós kis szemei meghúzódtak a szeme sarkában, mintha célozna velük. — Az egyik kolhozban láttam „kubánkát", nagyon csenevészen nő, menj el oda, nézd meg, talán segíthetsz rajta. — Grunyára pillantott és meglepte az asszony arcának komolysága. — Mért nézel rám olyan mogorván?

— Nem értem, micsoda ember maga, Kuzma Danyilics... — mondta vontatottan és tartózkodóan Grunya.

Krasznopjorov összevonta a szemöldökét:

— Mi az, talán rossz vagyok?

Grunya egy darabig hallgatott.

— Talán van, akinek jó... Csak akkor mért akar mindig nagylelkűnek látszani, ha a szomszédaival meg alkudozik?

Krasznopjorov nem vette le az asszonyról fürkésző csúfondáros tekintetét.

— Ezt azok súgták meg neked, akik az előbb a világítás ügyében kunyeráltak?

— Akár azok, akár nem. — Grunya mindjobban tűzbejött és reszketett a hangja. — Megígérte nekik. Az emberek dolgoztak, belevetették minden erejüket, maga pedig most kihasználja az alkalmat... Mégsem ők azok, akik kunyerálnak!... Hiszen égni fog az arcunk attól, amit majd a kerületben beszélnek rólunk!...

— Beszéljenek, amit akarnak, attól még nem ürül ki a zsebem.

— Hát talán az a legfontosabb az életben, hogy a zsebünk ki ne ürüljön?

— Idehallgass, Vaszilcova — Krasznopjorov nehézkesen felállt —, fiatal vagy te még ahhoz, hogy engem taníts!... Hiszen te még a pelenkában voltál, mikor én itt már a szovjethatalom érdekében küszködtem!... Majd ha téged választunk elnöknek, akkor rendelkezhetsz... De egyelőre én vagyok itt a gazda.

„Nemcsak te" — akarta mondani Grunya, de hallgatott.

— Ha sokáig hallgattál és most viszket a nyelved — tette hozzá dühösen Krasznopjorov, miközben öklével a zöld posztóra támaszkodott és lassan hajlongott az asztal fölött —, akkor lépj fel a gyűlésen, talán hisznek neked és az egész villanytelepet a szomszédoknak áldozzák!

— Majd fellépek, ha eljön az ideje!... — mondta Grunya csendesen és maga is csodálta nyugalmát.

Fogta a bőröndjét és kisietett az irodából.

„Nem, csinálni kell valamit, csinálni kell!" — gondolta, miközben lefelé haladt a lépcsőn.

Az utcán az egész falun végighúzódó, zuzmaraszakállas villanyvezetéket nézte, aztán befordult egy közeli mellékutcába és a fehér, hótól súlyos jegenyefák között a folyóhoz ment.

Jarkint a villanytelepen találta. Ezen a napon javítások folytak a telepen, a dinamó nem működött, az épületben csend volt, csak a turbinakamrában mormolt alig hallhatóan a víz, mint valami földalatti forrás.

Jarkin a mérőgéppel vesződött. Amikor meglátta Grunyát, barátságosan intett neki. Meg akarta törölni olajos kezét, de a rongy piszkos volt, eldobta és nevetve nyujtotta Grunyának a könyökét. Az asszony megrázta az inge ujját.

— Elhoztad? Ez nagyszerű!

— Nagynehezen felkutattam. — Grunya egy zsineggel átkötött könyvköteget vett elő bőröndjéből. — Végigjártam minden boltot, sehol nem volt. Egy mérnoktől kértem, aki előadásokat tartott nekünk a tanfolyamon.

— Ez igen! — Jarkin tiszta zsebkendőjével megtörölte a kezét, kioldotta a zsineget és gyengéden végigsimogatott minden egyes könyvet. — Köszönöm, Grunya, nagyon kisegítettél velük. Támadt egy ötletem, feltaláltam egy új dolgot — arcát gyenge pír öntötte el. — De ezek nélkül a könyvek nélkül egy lépést sem tudtam volna tenni tovább. No, mesélj, mit láttál a városban! Voltál színházban?

— Megnéztem a „Vihart"...

— Osztrovszkijtól? Boldog lehetsz... No és hogy tetszett?

— Sírtam — mondta halkan Grunya. — De én a főhősnő helyében nem ezt tettem volna. Mentem volna, amerre a szemem lát... De nem erről akartam beszélni neked, Vany...

— Most voltam az elnökségen, Krasznopjorovnál — és elmondta, hogyan mentek ki a szobából a szomszéd kolhozmunkások, milyen gorombán beszélt velük az elnök. Sietve és zavarosan, sálja rojtját tépdesve, elmondott Jarkinnak mindent.

Jarkin figyelmesen hallgatta, szemüvegét levette és rövidlátóan hunyorgatott. Szemüveg nélkül fáradt és haragos volt az arca, de amint feltette, felélénkült az arca, szeme értelmesen csillogott.

— Mindezekért a dolgokért ma az irodába hívjuk Krasznopjorovot — mondta Vanya és hosszasan nézegette nagy, fehér

kezeit. — Ezt a villany-ügyet most hallom először, én két nap mulva akartam bekapcsolni a vonalat... Míg te a tanfolyamon voltál, követett még el egyet-mást. Megnyílt a kerületi vásár, de ő nem küldött semmi árut... Még a mieinknél szegényebb kolhozok is elvitték, amijük volt, de ő még a burgonyát is tartja, várja, mikor ugrik feljebb az ára...

— Hiszen az emberek most annyi nehézséggel küzdenek! — tette hozzá fellobbanva Grunya. — Most láttam a városban, hogy az áttelepítetteknek milyen nehéz sorsuk van... Hány ember szenved a háborúban, ő pedig...

— Én már mondtam neki ezeket — Jarkin Grunya kezére tette a kezét —, de Kuzma Danyilicsnak mindenre megvan a maga kibúvója... Nem tarthatom el az összes áttelepítettet, azt mondja és tavasszal ötszörös árat kapok a burgonyáért. Úgyis lesznek, akik a megdrágult áron adják el, nem kell, hogy bántson bennünket a lelkiismeret... Vagy az eset a mozival! Tudod, hogy a kultúrházban mindenki ingyen nézhette meg a filmeket, erre külön alapunk van. Erre Kuzma Danyilics elhatározta, hogy idegenektől fejenként négy rubel beléptidíjat szed, hogy még haszon is legyen rajta!... Ilyeneket csinál... Vanya elhallgatott, aztán csendesen és elgondolkozva hozzátette: — Nem rossz gazda, nem mondom, de nagyon erős benne a kalmárszellem! Régebben Gorgyej Iljics fékezet, ő irányította a dolgokat, s mivel ő most nincs itt, nekünk kell rövidebbre fognunk Krasznopjorov gyeplőjét... Különben úgy fog gazdálkodni, ahogy neki tetszik. — Jarkin ajkán alig észrevehető mosoly ömlött el, de nyomban összevonta gyér, világos szemöldökét és mosolya kialudt. — Félek, hogy nem tudtál ráijeszteni... Hiszen olyan ő: makacsul áll egyhelyben, nem lehet boldogulni vele...

De Krasznopjorov eljött — nem hét, hanem kilenc órára, akkor, amikor a komszomolisták, miután mindent megtanácskoztak, éppen szét akartak oszlani.

— Bocsássatok meg, gyerekek — Krasznopjorov hangosan sóhajtott, levette a válláról bundáját és ledobta az olvasóterem tisztáramosott padlójára —, mondjátok el: miért volt szükséges a megjelenésem?

Leült Jarkin mellé és futó kutató pillantást vetett az asztal körül ülőkre. Grunya az „Ogonyok"-ot lapozgatta, mellette, az asztal fölé hajolva Froszja egy tiszta papirosra rajzolgatott, szemben vele Irinka, kissé hátravetett fejjel, makacsul nézte Kuzma Danyilicsot, az asztal végén Klanya ült, kezével az arcát dörzsölgette.

— Az ifjúság egyért-másért elégedetlen, Kuzma Danyilics — szólalt meg Jarkin és köhintett, mintha bátorítani akarná magát.

A lányok kiegyenesedtek, mintegy vezényszóra és kitartóan nézték elnöküket.

— Talán kultúrházatok nincs, vagy mi a baj? — kérdezte Krasznopjorov csúfondárosan, hunyorított és végigsimított párnás tenyerével széles homlokán.

— Van kultúrházunk, mégpedig nagyszerű — Irinka megrázta kalászszínű fürtjeit.

— Akkor hangos mozgószínházatok nincs? — folytatta a kérdezősködést ugyanazon a tréfás hangon az elnök.

— Nem, még nem találta el — mondta halk, titokzatos hangon Froszja —, minden héten új filmet nézhetünk meg...

— Vagy „szárazon" kell táncolnotok, nincs zongora vagy harmonika?

— Ez is van, meg az is van! — kiáltott fel vidáman Klanya —, úgy ropjuk, hogy még a falak is beleremegnek!

— Nem jó a könyvtár?

— Jobbat nem is kívánhatnánk!

— Akkor mivel nem vagytok megelégedve? — Krasznopjorov ráfeküdt mellével az asztalra, mintha agyon akarná nyomni, várakozásteljesen elhallgatott, átható pillantását végigjártatta a fiatalokon.

A szobában egy percig feszült csend uralkodott.

— Nem helyeseljük némely eljárását, Kuzma Danyilics — mondta Jarkin és felállott.

A szék panaszosan megcsikordult Krasznopjorov súlyos teste alatt.

— Milyen eljárásomat, ha szabad kérdeznem? — Szemei hidegen csillantak meg bozontos szemöldöke alatt.

Jarkin Grunya széke mögé állt, úgy, hogy lássa az elnök arcát és nyugodt, egyenletes hangon beszélni kezdett:

— Magát megnívtuk közénk — tehát nem csinálunk semmiből titkot... Azt akarjuk, hogy a moziba a szomszédaink is ingyen járhassanak, hogy a burgonya ne várjon tavaszig a raktárban, hanem segítse ki a városiakat, végül pedig — hogy a szomszéd kolhozba minden különösebb követelések nélkül vezessük be a villanyt.

Krasznopjorov telt ajkai mosolyba görbültek.

— Ah, milyen jószívűek vagytok! Így a szíveteken viselitek a szomszédaitok sorsát?

— Nem, magunk miatt bánt a lelkiismeret! — mondta kihívóan és hangosan Irinka.

— Várj, Ira — Jarkin intett a lánynak és ügyet se vetve az elnök öntelt mosolyára, folytatta: — Itt nem a szomszédokkal való viszonyról van szó, Kuzma Danyilics, hanem a szovjet szellemről.

— Taníts csak, taníts — mondta bosszúsan Krasznopjorov.

Rögtön tudta, miért hívták az irodába, tréfára akarta fordítani az egész beszélgetést, de nyomban megérezte, hogy ez nem sikerül. Attól, ahogy Jarkin állhatatosan, egyenesen kiteregette előtte a kártyáit, Krasznopjorov mind rosszabbul kezdte magát érezni, gyomra émelygett, halántékán kidagadva lüktetett az ütőér. Igyekezett, hogy semmivel ne árulja el izgatottságát, ült, erősen markolta az asztal szélét és félszemmel a fiú szigorúan összevont szemöldökét figyelte. Ki gondolta volna, hogy ez a csendes, szerény fiú ilyen határozott jellem!...

Krasznopjorov válaszolt és érezte, hogy ez az apró dolgokkal kezdődött beszélgetés nagy vitává fejlődött és percről percre mélyebbre húzza őt, mint a hínár. Hallgatta Jarkin fiatal, csengő hangját és jól értette, hogy az ifjúság vezére nemcsak saját véleményét mondja ki, hogy szavait nemcsak ez a négy lesütött szemű lány hallja, úgy érezte, hogy a szövetkezet minden fiatalja körülseregli ezt az újságokkal, folyóiratokkal telerakott, hosszú asztalt és vádlón, némán néz rá.

— Őszintén, tiszta szívből beszélünk most magával, mint vezetőnkkel és idősebb elvtársunkkal. Nem akarunk a más kárából meggazdagodni!...

— Én nem a magam hasznát keresem — mondta elkomorodva Krasznopjorov.

— Tudjuk. De ha holnap kirabolna valakit és mi ettől jól élnénk, vajjon köszönetet mondanánk-e érte? A kupec is azt tartja, hogy a pénzét becsületes munkával szerezte...

— Ne sértegess, fiú! — emelkedett fel vérvörösre vált arccal Krasznopjorov. — Még a tej sem száradt meg a szádon, amikor én már itt letettem az első téglát!

Jarkin füle kivörösödött, mint a kakas taréja, de állta az elnök dühös tekintetét és fegyelmezetten, csendesen válaszolt neki:

— Ezt senki sem felejti el, Kuzma Danyilics és senki sem tagadja. — Levette kezét a szék támlájáról és megállt Krasznopjorov mellett, mint egy fiatal tölgy a hatalmas jegenye mellett. — De ha holnap ellenszegül a nép kívánságának, igyekszünk elfelejteni, hogy itt maga tette le az első téglát!... Nem akarjuk, hogy ujjal mutogassanak ránk és öklöt rázzanak felénk! Nem kell nekünk az olyan dicsőség, aminek szégyenszaga van!...

— Úgy! — mondta maró gúnnyal Krasznopjorov. — Ha kifogásotok van ellenem, váltsatok le! A fa elkorhadt, ideje, hogy kivágják!

— Senki sem akarja leváltani. — Jarkin erősen fogta a szék támláját, mintha a földhöz nőtt volna. — De ha rosszat csinál, mindig megmondjuk...

— Komszomol-lelkiismeretünk nem engedi, hogy hallgassunk. — Irinka nem tudta megállni, hogy ezt hozzá ne tegye.

— Igen, a komszomol-lelkiismeret — helyeselt Jarkin. — Igen... — elhallgatott. — Nem kell a villanyáramért olyan dolgokat kérni, amihez semmi jogunk nincs. A megállapított árat kell érte kérnünk. Hát mi nem a piacon vettük a motort és a különböző berendezéseket? Nekünk, Kuzma Danyilics, nem lehet mindegy, hogy élnek körülöttünk az emberek. Én azt hiszem, ha ők jobb módban fognak élni, mi is erősebbek leszünk! — Végigsimította tüskés haját és elhallgatott.

Krasznopjorov felemelte a padlóról a bundáját és a vállára vetette.

— No, köszönöm az oktatást — mondta tompán, nem nézve senkire. — Vessétek föl a kérdést az igazgatóságnál. Hiszen a szomszédok abba is belemennének, ha teljesen ingyen kapcsolnánk be nekik az áramot! Nem vetik meg a könyöradományokat!

— Az igazgatóságról jut eszembe — Jarkin az elnökhöz lépett —, az ifjúság pótlólag fel akarja venni az igazgatóság tagjainak sorába Vaszilcovát. Most a tagozatot vezeti...

— Senki sem bízta meg vele — mondta hidegen Krasznopjorov és az asszonyra nézett, mintha most látná először.

Bár Grunya egész idő alatt nem szólt egy szót sem, az elnök folyton érezte jelenlétét és noha az asszony arca most nyugodt és szenvtelen volt, úgy érezte, hogy mosolyog. Igen, igen, ő zavart itt össze mindent!

— Miért küldték akkor a tanfolyamra, talán azért, hogy szórakozzék? — kérdezte Jarkin és határozottan megrázta a fejét: — Nem, Kuzma Danyilics, itt nincs min gondolkozni. Az ifjúsági tagozatot már megszerveztük, teljes létszámban, tagjai Irinka, Froszja, Klanya, no és maga Grunya!...

„Ilyenek ezek, nem tehetek ellenük semmit!" — gondolta Krasznopjorov, hangosan pedig azt mondta:

— Tegyetek, ahogy akartok! Nincs különösebb kifogásom ellene! — felhajtotta bundája gallérját és döngő léptekkel kiment.

Az előcsarnok ajtaja zajosan becsapódott mögötte és egy percre mindenki elhallgatott.

— Mindenképpen kerékkötő akar lenni — mondta Irinka

— Ha megérjük, — meglátjuk — fejezte be nyugodtan Jarkin.

Becsavarta a nyakát a selyemkendővel, feltette a fejebúbjára göndörszőrű, bőrtetejű fekete kucsmáját:

— No, ki merre megy? Én még benézek a villanytelepre. Megnézem, hogy boldogul a helyettesem...

Az olvasóteremben lecsavarták a villanyt és kiléptek a holdfényben úszó előcsarnokba. A tornácon megálltak.

A hegyek fölött felfénylett a hold, a csúcsokon kékes, tiszta hó csillogott.

A fagyos levegő felfrissítette Grunya arcát és szinte feléledt. Az irodában folyton magán érezte Krasznopjorov ferde pillantását, de nem árult el sem izgalmat, sem félelmet. Másképpen fellépni, elmenni a rossz mellett egykedvűen nem tudott. „Mennyi minden történt velem egy nap alatt! Az irodában, az elnökségen, a tagozatot is vezetni kell! — gondolta. — Győzöm-e majd erővel?"

A legközelebbi saroknál Jarkin búcsúzott.

— Nem tart velem senki? — kérdezte.

Irinka megcsípte Klanyát, de az elrántotta a kezét. Mikor Jarkin elment, Klanya haragosan fordult barátnőjéhez:

— Mit csípkedsz, Irinka, ilyen eszeveszetten?

— Ha nem csípek beléd, te ugyan soha nem találod ki — suttogta Irinka. — Hiszen azt akarta, hogy vele menj, te pedig kitátottad a szádat és a holdat bámultad! — A lány izgatottan hadonászott. — Úgyet sem vetsz rá, ilyen fiúra! Megsérted!

— Ha úgy sajnálod, eredj, vígasztald meg — mondta egykedvűen Klánya. — Miért akarod mindenáron rámakasztani? Nem mondom, barátkoztunk még az iskolában, most is jóbarátságban vagyunk — nem elég ennyi?... Vagy okvetlenül csókolózni kell, máskép nem is lehet?... Én ennek semmi értelmét nem látom! Különben sem értem: hogyan jöhet szóba ez a fiú, meg a szerelem... Mintha nem élhetnék nélküle! Előttem minden fiú egyforma.

— Rettenetes, milyen érzéketlen vagy! — kiáltotta Irinka. — Nem is tudom, miért barátkozom veled! Az ember egészen kiszárad, jéggé fagy melletted....

— Nem, majd talán mindenkiért fellángolok a kedvedért! — felelte Klanya. — Talán én is lógassam az orromat, mint te, ha Grisa nem néz rád szépen? Csak nem vagyok bolond?... Nem mondom, Vanyuska rendes fiú, semmi rosszat nem mondhatok róla... De... Ha emberek között vagyunk, olyan, mint a többi rendes ember, de ha kettesben maradunk, elkezdi a só-

hajtozást. Jön mellettem, hallgat és sóhajtozik. Mi az, kérdezem tőle, megnáthásodtál, vagy mi bajod? Hallgat. Nem, nem bírom ki, ha kettesben vagyok vele! Egyszerűen kibírhatatlan!

Irinka és Froszja elnevették magukat. Grunya se tudta visszafojtani mosolygását.

Lábuk alatt csikorgott a hó, a házak ferde árnyékokat vetettek, a háztetők fénylettek a holdfényben, az előkertekben fehér nyírfácskák álltak, ágaikat úgy húzták a zuzmaracsomók, mint a gyümölcsök.

— Én meg ma írtam Matvejnek — szólalt meg váratlanul Froszja és titokzatosan, lágyan felnevetett. — Megkértem a kezét!

Mosolyogva lépegetett, bágyadt-fehér arcából nedvesen csillantak elő sötétbarna szemei.

— Igaz ez, Froszja, vagy csak tréfálsz? — ugrott hozzá Irinka.

— Igaz — mondta vontatottan és halkan Froszja és újra felnevetett. — Csak félek, hogy nem jön hozzám!

— Mindig kitalálnak valamit! — mondta elégedetlenül Klanya. — Csak már a fronton lennék! A tanfolyamot már elvégeztem, nem tudom, mit húzzák-halasztják még tovább!

— Őriznek bennünket, vigyáznak ránk, mint az aranyra — mondta csúfondárosan Irinka és átölelte barátnője vállát. — Ne félj, harcolunk mi még együtt, befűtünk az ellenségnek!

A fagyos ködben úgy imbolyogtak a jegenyefák, mint a gyertyaszálak. A folyón dörrenve repedezett szét a jég, a holdfényben izzottak a hegyek. A tajga a szakadék mögött úgy feküdt kinyúlva, mint egy borzasszőrű fenevad.

— Hol lehetnek most a mi fiaink? — mondta elgondolkodva Irinka és a holdfényben sziporkázó, távoli hegycsúcsokat nézve belehallgatott a fagyos éjszakába. — Feküsznek valahol a hóban... Vagy a lövészárokban... Mintha valahogy csendesebb lenne most a front, mióta a németeket elkergették Moszkva alól.

Grunya ment mellettük, kezét ökölbeszorította, lába alá nézett, a holdfényes hóra.

— Mire gondolsz megint, Grunya? — kérdezte halkan Froszja, hozzáhajolt és igyekezett arcába pillantani.

Grunya nem felelt. Úgysem lesz könnyebb a lelke attól, hogy az emberek megtudják bánatát.

— Ne bánkódj, hallod-e! — suttogta Froszja. — Hiszen együtt fogunk dolgozni. Legyőzünk minden nehézséget.

Grunya sóhajtott és felemelte a fejét — mintha egy rúgó ugrott volna ki a testében, szabadabban lélekzett.

A felhők között bukdácsolt a hold, hol bágyadt fényt terített a hegyekre, hol éles fénybe borította az utcát.

Grunyáék kapujával szemben megálltak. Klanyának be kellett fordulnia a sarkon, Irinka és Froszja messzebb laktak.

— Mikor kezdjük a munkát a tagozattal? — kérdezte Klanya.

— Egy kicsit elkéstünk az idén, a bőséges aratásért már ősszel kell elkezdeni a küzdelmet — mondta Grunya, — de amit elérünk — az a mienk! Holnap elmegyek az elnökhöz, adjon vetőmagot és majd alaposan kiválogatjuk, megvizsgálunk minden szemet.

— Ez igen! A parancsnok mindjárt feladatokat állít elénk — helyeselt Klanya. — No, én megyek... Ni csak, anyám még nem oltotta el a villanyt, vár...

— Engem meg várnak a gyerekek — mondta mintegy csodálkozva és örömmel Froszja. — Mikesa nem száll le az ölemből, olyan ragaszkodó... Mamának hív, olyan furcsa!

Nevetve átölelte Irinkát és tovább indultak.

Grunya a kapunál önkénytelenül megállott: meghallotta Irinka fojtott, titkolt türelmetlenséggel telt hangját: „Csak el ne mondd senkinek, jó? Tudod, Grisa azt írja, hogy amint hazajön..."

Grunya elmosolyodott. Milyen helyesek ezek a lányok! Velük együtt minden munka öröm, s a bánat is megkönnyül.

Megállt a kapu árnyékában, szomjasan szívta be a hideg levegőt és reménykedve gondolt a másnapra. Úgy érezte, hogy számára egy új, még ismeretlen élet kezdete lesz...

HETEDIK FEJEZET

A falu végén álló kis házban vidám felfordulás volt. Froszja és Klanya mésszel összetrócskált piros kötényben meszelték a falakat, Irinka szoknyáját a térde közé gyűrve, félig mezítláb a nemrég felmosott padlót fényesítette.

— Foxtrott ez, nem munka! — mondta barátnőire nézve és megtörölte verejtékező homlokát. — Azt mondják, „szárazon" nem lehet táncolni... Dehogynem! Estére úgy kitáncolom magamat, hogy nem állok majd a lábamon!...

Kívül, a gerendafalnak támasztott imbolygó létrán állva Vanya Jarkin szerelte a nagy, fénylő izolátorokat, úgy látszott, mintha fehér galambokat ültetett volna a párkány szélére. Amikor bekapcsolta a villanyt, a homlokzatra egy nagybetűs bádog-

táblát akasztott ezzel a felírással: „A „Hajnal" kolhoz kísérleti laboratóriuma".

— És mi lesz a tetővel? — kiáltott a lent álló Zorkának.

— A tetővel, a tetővel... — hallotta Grunya hangját —, de mivel fogunk fűteni? Hiszen nincs fánk...

Lenn állt a havon fekete barnauli bundájában, kezében kis bőrönddel és barátságosan hunyorgatott.

— Igen, ez a bökkenő! — Jarkin öklével homlokába ütötte a kucsmáját, aztán újra helyreigazította. — No, nem baj, ne izguljatok! Hozok most a magaméból, otthonról, aztán holnap majd kiküldünk valakit az erdőbe.

Grunya némán bólintott és bement a kis házba.

A lányok már felmosták a padlót.

— Hogyan, már befejeztétek? — csodálkozott Grunya.

— Hiszen mi most nem közönséges kolhozmunkások vagyunk, hanem a rekordtermelő tagozat képviselői — felelte Froszja. Homlokába hulló szőkésbarna fürtjeit elsimította és barna szeme kedvesen csillogott.

Grunya önfeledten gyönyörködött a lányban. Milyen kedves ez a Froszja! Attól fogva, hogy magára vállalta a gondoskodást Matvej gyerekeiről, valami érthetetlen változás ment végbe rajta — járásában, tekintetében, még a hangjában is.

— No, most hozzuk rendbe a házacskát — mondta Grunya. — Nézzétek, én hoztam hazulról egy függönyt!

Végigment a sárga festéktől még nedves padlón, lerakta az asztalra az esőmérőt, a vetőmag elemzéséhez szükséges műszert, a kémcsöveket és a műtrágyázást szemléltető plakátokat.

— Van otthon két cserép virágom, megyek, elhozom — mondta Irinka.

— Hopp! — kiáltott fel Klanya. — Én meg elhozom a hőmérőmet, úgysincs rá szükségem, egy évben egyszer ha megnézem!

— Hát én mit ajándékozzak a házikónknak? — kérdezte Froszja elgondolkozva. — Talán azt a kévét, ami az őszről megmaradt?

— Nagyszerű! — örült meg Grunya. — Hozd el, Froszjenka! Jobbat nem is tudtál volna kitalálni!

Egy óra mulva a súrolt párkányon már ott állt a két ezüstpapírral bevont virágcserép, benne virágzó geránium, meg vörös, szinte áttetsző tűzvirág. A sarokban, a széles lócán borzas búzakéve sárgállott. Ha valamelyik lány befutott a házba, a tömött, bajuszos kalászok meg-megrezzentek.

Jarkin fát hozott és dübörögve dobta le a kemence mellé a tuskókat, majd rakni kezdte a havas, frissillatú nyírfatönköket. A nyírfakéreg ropogva görbült össze, a tűz vidáman fellobbant és éles, málnavörös fényt vetett a polcon sorakozó kémcsövekre.

A falak füstölögve száradtak. A ház otthonossá lett.

— Nagyszerű, ugye? Akár egyetemet is nyithatnánk itt! — mondta örömmel Jarkin és kedvtelve nézett végig a plakátokkal díszített falakon.

A kis laboratórium-házban éjfélig égett a barátságos tűz. A fiúk és lányok csak későn mentek haza. Néha betévedt Hariton bátya, hallgatott és nyujtogatta sovány nyakát, amely olyan volt, mint egy kopasznyakú tyúké.

— Hogy mondtad, perfoszfát? — szakította félbe egyszer Grunyát és aggodalmaskodva rázta a fejét. — A mi Jefroszinyánknak bogarat tettél a fülébe ezzel a perfoszfáttal. Még éjjel is felébred és azt mormogja: „Perfoszfát, perfoszfát..." Micsoda hát az a perfoszfát?

— Szuperfoszfát — az egy műtrágya, apóka —, magyarázta Grunya. — Gazdagabb lesz tőle a termés. A legjobb műtrágyák egyike az agrártechnikában!

— Nem kell nekem agrártechnika, lányom, éppen eleget túrom én a földet!... Én azt mondom, tudja a föld magától is, hogy mit csinál, nem kell azt tanítani! Én ismerek minden kis halmot, minden buckára emlékszem, amiben valaha is megbotlottam!...

— Látja, apóka, éppen erre tanítjuk a földet, hogy ne kelljen benne megbotlani, inkább több termést adjon! — felelte Grunya.

Mindenki nevetett.

— Most pedig a gyökérfojtó dudvafélékről fogok nektek beszélni...

A szobában csend lett, csak a ceruzák futottak a füzetlapokon.

Grunya arcán egyenetlen pirosság égett, zavarba jött a komszomolkák mohó tudásszomjától, amivel minden szavát lesték. Hogy egy és más kérdésre válaszolni tudjon, sok éjszakát kellett a könyvek mellett töltenie. Az a tudat, hogy szükség van rá, még jobban növelte zavarát, mintha valami nagy és erős hatalmasság figyelné napról napra a munkáját.

Egyik vasárnap este a lányok vetőmagot válogatni gyűltek össze a laboratóriumban. Összetoltak három asztalt, mindegyikre egy halom magot öntöttek és körülülték. A zöld lámpaernyő egyenletes fényt vetett az asztalra, a lányok sötét árnyékai táncoltak a mennyezeten.

— Ilyen munkát szívesen végzek, még vasárnap is — mondta egy félénk, barnaarcú kislány —, olyan, mintha diót törnék!

Irinka és Klanya, akik már nem egyszer válogattak vetőmagot, mosolyogva pillantottak össze.

A barnaarcú kislány egy kis halom magot húzott maga elé a nagy halomból és fürgén válogatni kezdte a magvakat. Amikor már átválogatott egy kis kupacot, inni akart, aztán simogatni kezdte az előtte tornyosodó kis halmot. Hallgatott.

— No, mi az? Nincs kedved diót törni? — kérdezte tőle Irinka és összenézett barátnőivel. A lány nagyot sóhajtott. — Hajaj! Akkor estére nem bírom a hátamat kiegyenesíteni, a kezemet sem tudom felemelni, hogy levegyem a kendőt a fejemről, még a szemem is könnyezik...

— Hagyd békét, Ira, mert majd máskor nem jön el segíteni — mondta Grunya —, inkább kezdjünk el egy dalt, akkor észrevétlenül megy a munka. Majd meghallja Vanyuska és benéz, a kerületi gyűlés ma fejeződik be... — kezdd el, Froszjenka!

Egy percre mindenki elhallgatott, az asztal sima lapján szárazon kopogott az aranyos búza. Froszja kicsit meghimbálta magát a széken, és lágy, csendes csodálkozással telt hangján belekezdett:

„Amott messze van egy hegy..."

A lányok szomorúan, merengve kapcsolódtak bele:

„Kivirágzott rajt' a meggy..."

Irinka hangos, búgó hangon folytatta:

„Barna legényt szeretek..."

Nekikeseredett, merész lelkesedéssel énekelték a lányok:

„De az övé nem leszek..."

A lányok énekeltek, s nem vették észre, mikor a tornácnál megállt egy kocsi, csak a megcsikorduló reteszre lettek figyelmesek. Grunya magáradobta a kendőjét, kifutott a tornácra és a sötétben Jarkinba ütközött.

— No, kit választottatok meg, Vanyuska? — kérdezte türelmetlenül.

— El is hoztuk, akit megválasztottunk. A kerületi komszomol-szervezet új titkára szeretne megismerkedni veletek!

Jarkin mögött egy magas, bundás férfi állott meg a tornác küszöbén. Grunyához lépett, a sötétben megfogta a kezét és erősen megszorította.

— Üdvözlöm — erős, meleg volt a keze. — Rakitin vagyok, talán emlékszik rám?

Grunya érezte, hogy elpirul: hiszen valaha megigérte neki, hogy meg fogja látogatni a kórházban!

— Nem tudtam eljutni magához — mondta, — majd megkeveredtem, annyi volt a dolgom!

— Nagyon jó, hogy annyi dolga volt!

— Hogy van, meggyógyult?

— Nem egészen — mondta könnyű sóhajjal Rakitin. — A hadseregbe nem vesznek be többé. Hát most itt maradok a kerületben.

— Ne búsuljon, van itt elég munka! — mondta meggyőződéssel Grunya. — Miért legyen mindenki ott? Valaki itt is kell...

Csak most vette észre, hogy Rakitin még mindig tenyerében tartja az ujjait, és óvatosan, félve, hogy megsérti a férfit, kihúzta a kezét és gyorsan ajánlotta:

— De mit állunk itt kinn, menjünk be a melegbe!

A szobában Rakitin vigyázva levetette és felakasztotta a bundáját, katonásan megrántotta ingének szélét, melyen meggyvörösen csillant meg a Vörös Csillag-rend, és magas, fehér prémcsizmájában könnyedén lépkedve az asztalhoz ment.

— Jó estét, lányok — szólalt meg, összehunyorítva sűrű, sötét pilláit. — Azt hiszem, ismerek néhányat maguk közül!... Ez itt, ha nem tévedek, Csucsajeva, — a háború előtt az első díjat nyerte a versenyen!

— Eltalálta! — Irinka megrázta kalászszőke fürtjeit és barátnőjét tolta Rakitin elé. — Hát Klanyát ismeri?

— Klanyát is ismerem — nevette el magát Rakitin —, panaszkodott rá a parancsnok. Az a kislány a „Hajnal"-ból, azt mondja, nem hagy békén. Követeli, hogy küldjék ki a frontra!

— Legalább emlékszik rám — mondta elpirulva Klanya.

— Hát talán boldogulnak a fronton nélkülünk és Klanya nélkül? — kérdezte csodálkozva Irinka. — Ugyan!

A lányok felnevettek, körülvették Rakitint.

— A kórház alparancsnoksága haragszik magukra — mondta Rakitin —, mi az, azt mondják, voltak ott kétszer és többet nem is mutatkoztak! Unatkoznak a sebesültek. Rendez-

zünk koncertet a számukra, jó? — futó pillantása Grunyát érte, kék szeme nedvesen csillogott, barna, sovány arca elpirult.

Rakitin sokáig ült a komszomolkák körében. Beszélgettek a közeledő tavaszról, a front feszült csendjéről, s arról, hogy újra ki kell hívni versenyre a hegyipartizánokat. S mikor munkájuk végeztével kisereglettek mindnyájan a tornácra, a nagy, szinte kézzel elérhető csillagokkal teleszórt, sötét ég alá, Rakitin Grunyához lépett.

— Hoztam egy cikket, egyenesen magának... Szeretnék beszélgetni róla!

— Menjünk együtt, az úton majd elmondja... Vagy nem egy az útunk?

— Nekem tulajdonképpen... — Rakitin megállt: — Várjon! Vanyusa! — kiáltott Jarkinra. — Menj csak, nemsokára jövök!

Karon akarta fogni Grunyát, de az elhúzódott.

— Nem kell... Nem szoktam...

— Látja, milyen maga! — Rakitin halkan felnevetett.

Egy darabig szótlanul lépkedett Grunya mellett, nézte a bágyadt fényben úszó, havas tetőket, a borzas nyírfákat, a csupasz ágakon átcsillanó, ritka csillagokat.

— Nem haragszik? — kérdezte Grunya.

— Miért? — csodálkozott Rakitin.

— Hát ezért... hogy... Hogy nem megyek karonfogva magával...

— Nem, nem, ugyan, Grunya!

— Jön, nem beszél, azt hittem: megneheztelt... — Az asszony mélyen, megkönnyebbülten felsóhajtott. — Miről szól hát a cikk?

— Ah, igen! — Rakitin kezében megzörrent az újság. — Egy tudósjelölt Liszenko akadémikus tanácsa szerint azt ajánlja, hogy az Altáj vidékén vessük az őszi gabonát egyenesen a talajra, minden megmunkálás nélkül...

— No és? — kérdezte csodálkozva Grunya és megállt. — Ez lehetséges?... Nálunk ezen a vidéken ritkán vetnek őszi gabonát... A rozsot sem kedvelik, nagyon kevés termést ad...

— Azt írja, hogy Szibériában az őszi vetés legtöbbször megfagy — magyarázta sietve, a lány érdeklődésétől felvillanyozva Rakitin. — Liszenko pedig azt állítja, hogy a magas tarló megvédi a gabonát.

— De hiszen a tarló tele van gazzal, azok elfojtják a gabonát — mondta Grunya. — Hogyan lehet ezt megcsinálni?

Rakitin nem felelt. Grunya felnézett és látta, hogy Rakitin vagy három lépésnyire áll az úttól, hátát egy vastag jegenyének

támasztja, kissé hátraveti a homályban fehérlő arcát és hideglelősen tépdesi bundája gallérját. Grunya odafutott hozzá és megragadta a kezét:

— Mi baja?

Rakitin hörögve lélekzett, mintha fojtogatnák.

— Ne... fél-jen... — tördelte fogai között. — Mindjárt... el-múlik... Itt... a mellemben...

Grunya tehetetlenül, izgatottan topogott körülötte a hóban és szidta magát, mivel megtagadta tőle, hogy karonfogja. O, micsoda ostoba vagy te, Grunyka!...

— El-eresz-tett... vége — mondta végül halkan és erőtlenül Rakitin, és ellágyult a hangja. — Mindig így van, amint hideg levegőt szívok, előjön... Vigye el az újságot, próbálja ki, hátha sikerül! No, én visszamegyek! Jarkin már biztosan vár.

— Nem, ne menjen el — suttogta Grunya. — Itt lakunk a közelben... Támaszkodjék a vállamra és menjünk... Iszik egy teát, pihen egy kicsit...

Malanya, mikor meglátta, hogy menye a házba vezet valakit, majdnem felkiáltott, félreugrott a küszöbről, elsápadt.

— Jaj!... Úgy szívenvágott!...

Bevezette a vendéget a szobába, levetette róla a bundáját, a csizmáját, száraz csizmát húzott a lábára, aztán megállt a kemence mellett és sokáig, szeretettel nézte.

— A háborúban szerezted, kedves?

— Igen, ott...

Rakitin sápadtan és csendesen ült, homlokán és felső ajka felett nagy verejtékcseppek gyöngyöztek.

Grunya félt, hogy anyósa rögtön kérdezgetni kezdi Rakitint, nem találkozott-e a fronton Rogyionnal, hozzálépett és csendesen odasúgta neki:

— Ne zavarja, mamácska, hadd pihenjen. Menjen, pihenjen le maga is. Én is megyek nemsokára...

— Adj neki forró teát, végy elő lekvárt — rendelkezett Malanya. — Másszon fel a kemencére, melegedjék fel jól. A meleget egy betegség sem szereti.

Sóhajtott és bement a maga szobájába.

A kis szobát lágy, kék árnyakat vető fény öntötte el, az ágyon megcsillantak a nikkelgömbök.

— Miért jött ki olyan hamar a kórházból? — kérdezte csendesen Grunya. — Hiszen még feküdnie kellene.

Megtörölte Rakitin gyöngyöző homlokát egy tiszta kendővel és az hálásan tekintett rá kék, fátyolostekintetű szemével, majd fáradtan elmosolyodott:

— Ne nyugtalankodjék miattam. Majd ha dolgozom, hamarosan meggyógyulok. Inkább meséljen magáról...

A szamovár egyhangú dalocskát zümmögött, a pohárban megcsörrent a kanál.

Grunyának egy papírlap akadt a kezébe, kisimította az ölében és őszintén elmondta Rakitinnak bánatát. Mikor elbeszelése véget ért, fekete ruhájának széle tele volt szórva fehér papiroszeletekkel.

— Ilyen az én életem, drága elvtárs!

Rakitin sokáig hallgatott, nézte a szamovár tükröző oldalát és összevonta a szemöldökét.

— Lehet, hogy partizánnak ment — mondta végül. — Fordultak elő ilyen esetek nálunk. Ne bánkódjék, Grunya... Fáj látnom, hogy mennyire megváltozott!

Grunya lehajtotta a fejét. A szamovár gőze az arcába csapott, de nem törődött vele.

Mikor felemelte a fejét, Rakitin már járt-kelt a szobában, átlapozott néhány könyvet, levette a komódról a fényképet. Fekete, fürtöshajú legény nézett rá komoran a képről.

— Ez ő?

— Igen — sóhajtott Grunya és Rakitin visszatette a képet a helyére.

— Tudja mit, Grunya — mondta Rakitin elgondolkodva, nem nézve az asszonyra. — Én mégis elmegyek... Már jól érzem magam, pihentem... Köszönök mindent. És Vanyusa is vár biztosan, nem akarom, hogy hiába várjon...

— Milyen szemérmes maga! — Grunya megrázta a fejét és elpirult.

— Mit csináljak — sóhajtott színlelve Rakitin — vagyok, amilyen vagyok, másra már nem alakíthatom át magamat!

Grunya kikísérte a vendéget és lefeküdt. Sokáig, elgondolkodva nézte a kék árnyakat, a függőlámpát, rajta a vörös, virágzó pipacsokat, aztán kezébe vette az újságot. A cikk már az első sornál lekötötte a figyelmét. Grunya sietve, mohón olvasta, egyes helyeket többször is átolvasott, s mikor befejezte, újra belekezdett.

De egy cikk kevésnek bizonyult. A tarlóravetés problémája még nem volt világos. Akkor Grunya kiugrott az ágyból és átnézett a mezei termelés agrártechnikájáról szóló minden könyvet, de a tarlóravetést egyik sem említette.

„Meg kell próbálni" — döntött Grunya.

Ezen az éjszakán nem tudott elaludni. Nem ment ki fejéből a kérdés és állandóan visszatértek gondolatai az olvasottakhoz.

„Miért foglalkozom vele annyit? — kérdezte magától és hánykolódott az ágyon. — Aludni, aludni! Hiszen már nemsokára megvirrad!"

Nem tudta, hogy feltámadt benne a mohó szomjúság az új után és a vágy, hogy kipróbálja erejét az alkotó munkában, mely az embert egész életére megfosztja a nyugalmától, de amely megajándékozza a kielégültség magasfokú érzésével, s az az érzés nem hasonlítható össze a világ semilyen más örömével.

Grunya az első pihenőnapon elment a kerülethez.

„Vajjon nem foglalkozom-e hiába ezzel a dologgal? — gondolta útközben. — Nemsokára elkezdődik a vetés, mindenki nyakig lesz a munkában. S nekem is éppen elég dolgom van a kísérleti házzal, meg a tagozattal!..."

Félénken, szinte zajtalanul lépett be a kerületi agronómus irodájába. Megállt a futószőnyegen és egy percig figyelte a két embert, akik az asztal fölé hajolva, egy nagy, kékeres térképen vezették az ujjukat. Az agronómus fekete szatén-inget, derekán fonott selyemövet viselt, maga csapottvállú, sovány, kedvesarcú ember volt; egyenesszálú haját gondosan kettéválasztotta.

Grunya a másik emberben a kerületi bizottság titkárát, Novopasint ismerte fel. Az ajtóhoz lépett és ki akart menni, hogy ne zavarja őket, de azok hirtelen felemelték a fejüket és Grunya, pirosan a zavartól, megszólalt:

— Üdvözlöm... Szabad?

— Várjon, most dolgom van — mormogta elégedetlenül az agronómus, de a titkár, észrevéve Grunyát, elébesietett.

— Üdvözlöm, Vaszilcova. Jöjjön, üljön le... Az agronómushoz? Lássa, Viktor Pavlovics, és még panaszkodik, hogy az emberek kevés érdeklődést mutatnak maga iránt...

Grunya leült a bőrrel bevont karosszékbe, és határozatlanul körülnézett: a falon fű-gyüjtemények, magfajták, a vidék talajának szerkezeti rajza, a szekrény üvegajtaja mögött tömött sorokban álltak a polcon a könyvek — jaj, mennyi! Azokat kellene elolvasni!

— Hallgatom, tisztelt elvtársnő — az agronómus félretolta a cigarettacsutkákkal telt, oroszlánt ábrázoló bronz hamutartót és az asztalra tette kezeit.

Novopasin az ablakhoz lépett. Magas, délceg alakjára csukaszürke öltöny simult, világos haját simán hátrafésülte és rágyujtott fekete pipájára.

— Nem is tudom, mivel kezdjem — mondta Grunya és kioldotta meleg kendőjét.

— Kezdheti akár azzal is, hogy miért nem nézte meg még

Viktor Pavlovics a laboratóriumukat! — tanácsolta ravaszul Novopasin.

— Nem tudok én elszakadni innen, Alekszej Szergejevics — legyintett az agronómus. — És a laboratórium is annyira új még...

— De Vaszilcova már megkezdte az előadásokat!

— Ugyan, miféle előadásokat! — Grunya elvörösödött és legyintett. — Ugyan, Alekszej Szergejevics!... Csak elmondom a lányoknak, mit tanultam a tanfolyamon — ennyi az egész!... Az agronómust kellene meghallgatnunk!

— Helyes — egyezett bele Novopasin. — Menj el hozzájuk, Viktor Pavlovics. Várnak, várnak, aztán majd megharagusznak rád!

— Úgyis készültem a napokban — az agronómus vörös ceruzával megjelölt néhány szót asztali naptárán és Grunyához fordult: — No, adja elő, mi járatban van nálam?

Grunya biztosabbnak és bátrabbnak érezte magát, mint az első percekben, lehet hogy azért, mert az ablaknál ott állt Novopasin és mosolyogva, igazságosan eldönti majd, jól cselekszik vagy nem és segít. Grunya kis táskájából elővette a könyveket, az újságot és kiterítette az ölében. Izgatottan előadta, miért jött.

Az agronómus kivette Grunya kezéből az újságot és komor arca semmi jót nem ígért.

— Megmondom neked tiszta lelkiismeretemből — kezdte, és Grunya összerezzent, félt, hogy ennek a tudós embernek hátha elereszti egy-egy szavát, vagy nem fogja megérteni. — Tudomásom szerint a vidék főnöksége nem helyesli ezt a tarlóravetést... Sok agronómus, kolhozelnök is ellene van. Egyhangúan úgy döntöttek: sikertelen... Rengeteg indokot sorolnak fel: elgazosodik a mező, megfullad a gabona, a műveletlen földből nem tud elég táplálékot felvenni, a növény apró lesz, csenevész, kalásza kicsi lesz és magja férges... Szibériában az őszi búza csak kedvező feltételek mellett terem meg: ha a nyár második fele esős... Eh, fel sem tudnám mind sorolni, miket mondanak...

— És Liszenko? — kérdezte Grunya visszafojtott lélekzettel és nem vette le szemét az agronómusról.

Novopasin letette a pipáját az asztal vörös posztójára, félrehúzta a széket és leült. Figyelmesen nézett hol az agronómusra, hol a piruló Grunyára.

— Liszenko, azt kérdezed? Igen, ez hatalmas ellenvetés — mondta lassan az agronómus. — De van olyan eset is, hogy a tudós téved, a gyakorlat bizonyul igaznak...

— Tanácsolhat valamit egy igazi tudós, amit még nem próbált ki? — csodálkozott Grunya. — Hiszen nem magára gondol, amikor az egész országnak tanácsot akar adni!

Novopasin nem vette le az agronómusról vidáman hunyorgó szemét és gyorsan megtömte a pipáját, aztán mély élvezettel szortyogtatta a pipát a gyufa lobogó lángocskája mellett.

— Az is előfordulhat — mondta az agronómus, mintegy meggyőzve magát, — hogy csak egynek van igaza, a többinek nincs... De akkor annak, akinek igaza van, hirdetnie kell a maga igazát és sok hívet kell magának szereznie... És persze, tettekben kell igazolni, nem szavakban... Ami a tarlóravetést illeti, az őszintén szólva, nem valami újdonság, az agrártechnikában már özönvízelőtti dolog...

— Hogy lenne özönvízelőtti, amikor Liszenko traktorral való vetést ajánl? — kérdezte Grunya.

— Az nem számít...

— És maga hogy gondolja? — Grunya hirtelen felemelkedett a kényelmetlen karosszékből és szembeállt az agronómussal, tenyerével az asztalra támaszkodott és nem vette le róla sötét szemét.

A szabában egy percig félszeg hallgatás uralkodott. Novopasin egy nagy füstmacskát engedett a pipájából és köhögni kezdett. Szemei nevettek.

— No, feladta a kislány a találóskérdést? Miért hallgatsz hát, Viktor Pavlovics?

— Én? — kérdezte bosszúsan az agronómus, és megvonta vállát. — Én, ha lelkiismeretes vagyok, nem kockáztatom sem a magot, sem az időt, sem az erőt... Foglalkozzanak a kísérleti állomásokon ezzel a dologgal!

— Miért, talán nekünk mindig csak a készet kell elfogadnunk? — Grunya elnevette magát. — Kockáztassanak mások? Nem, én ezzel nem értek egyet! Ha egy nagy tudós tanácsol valamit, mindenkinek gyorsan ellenőriznie kell a gyakorlatban, aztán alkalmazni!... Ha a tarlóra vetett gabona beválik, a kolhozmunkások munkája sokkal könnyebb lesz... Nem vesződnénk annyit a szántóföldde, mint most... Itt úgyis ki kell találni valamit, ha nem tarlóravetést, akkor valami olyan magfajtát, amelyik kibírja a mi szibériai telecskénket...

Novopasin szívta a pipáját, kék szeme lelkesen figyelte Grunya minden mozdulatát. Derék asszonyka! Így kell neki, így kell az agronómusnak, hogy élénkebb legyen, ne aludjék!

Odalépett a könyvszekrényhez, kutatott benne, és úgylátszik, megtalálta, amit keresett, végigsimította tenyerével a nyitott könyvecskét.

— Tudja, mit mondott Sztálin elvtárs a tudományról? — kérdezte Grunyát.

— Nem.

— Hallgassa meg hát: „A tudományt azért nevezik tudománynak, mert nem ismeri el a fétiseket, nem fél kezet emelni az elavultra, régire". Nagyszerű mondat! Ha majd nehezen mennek a dolgai, jusson eszébe! Világosság támad a lelkében tőle!

— Igen, igen! — kapott rajta lelkesen Grunya. — Mit tanácsol hát, Alekszej Szergejevics?

Novopasin lassan járt fel-alá az irodában, aztán megállt az ablak mellett.

— Én azt mondom: ha valami hasznos a nép számára — fogjunk hozzá! Tanulmányozzuk ki alaposan, készüljünk fel és fogjunk hozzá! Ha tévedtünk? — legközelebb majd okosabbak leszünk! Az én véleményem ez! Viktor Pavlovics ugyan megijesztette, de első dolga lesz, hogy vetőmaggal segít. Kinek van itt őszi búzája?

— A szovhoztól lehet szerezni „ljuteszcene—0329"-et — mondta az agronómus és megcsóválta a fejét. — Lelkes ember maga, Alekszej Szergejevics!

— Nem baj, minél tovább lelkesedem, annál tovább élek! Tehát megállapodtak? Az elnök mit szól hozzá?

— Ó, még nem beszéltem vele — mondta bűntudatosan Grunya. — Csak a lányoknak mondtam el — ők nincsenek ellene.

— Ha akadékoskodik, csak telefonálj. Biztosan sajnálja majd a vetőmagot, mi? Novopasin hunyorított. — Megrángattátok egy kicsit? Derék dolog! Hagyja el a kalmár a szokásait!... Majd meglátod: ő lesz a legnagyszerűbb vezetője az élkolhoznak, kitünő gazda, nem rágódik, hanem cselekszik... No, sok sikert kívánok!... Mi is az atyai neve?

— Nem fontos, mindenki egyszerűen Grunyának hív.

— Tehát, Grunya Vaszilcova, ha repülni kíván, repüljön, nem törjük le a szárnyait! Ha nehéz lesz — maga lássa!

Grunya kiment az irodából és tele volt forró, ujjongó izgalommal. Szinte észre sem vette, hogyan mènt végig a világos folyosón. Már a lépcsőnél volt. Emberek jöttek szembe és Grunya úgy érezte, hogy mindegyik mosolyog.

De mikor befordult a hosszú, még csupasz jegenyefákkal körülvett térre, és beért a faluba, elfogta a kétség:

„No, megfőztem a kását. És ha nem sikerül? És ha Kuzma Danyilics hajthatatlan lesz?"

Erre a gondolatra Grunya meggyorsította lépteit.

Krasznopjorov a kovácsműhelynél volt. A műhely előtt tűzvörös hátaslóva türelmetlenkedett és meg-megrázta szép, nyírott-sörényes fejét, homlokán a százszorszéphez hasonló, fehér folttal. Mellette az elnök lépkedett és gyönyörködött paripájában. Most rátette a ló tomporára a kezét, az állat rögtön megszelidült, mikor megérezte a gazda tenyerét. A kovács felemelte a hátsó lábát és kotorni kezdte a pata alól a sarat. A paripa állt, mintha három lába a földbe gyökerezett volna és csak hervadt falevél-színű füleit rándította meg néha.

A napfény elömlött az ekéken, vakítóan csillant meg a boronákon, a gazdasági gépeken.

— Magához jöttem, Kuzma Danyilics! — mondta Grunya.

Krasznopjorov otthagyta a lovat és jólesően hunyorgatva a napba, leült egy gerendára.

— Ülj le, beszélj!

— Nem, inkább állok — Grunya úgy érezte, hogy állva könnyebben beszél az elnökkel.

Krasznopjorov hallgatta Grunyát, levette magastetejű tányérsapkáját, melynek nyoma vörös abroncsként fogta körül széles homlokát. Hallgatott és idegesen simogatta gyér, pihés haját.

— Szántás nélkül, egyenesen a tarlóra vetni az őszi búzát? — szakította félbe értetlenül Grunya szavait. — Ki látott már ilyet?

— Ki? — Grunya odaadta neki az összecsavart újságot.

Krasznopjorov lassan, kutatva olvasta, mintha valami csodabogarat tartana a kezében, arca mindjobban elkomorodott, szemöldökei majdnem összeértek.

— Tudós ember, nem vitás — mondta egy kis gondolkodás után. — Csakhogy a szibériai természet fukar, és nem enged játszani magával... És hogy hogyan sikerül ez a dolog, ezt még senki sem tudja... Például, a műtrágyák — mindegyiket kipróbálták már, semmiféle talány nincs már benne, nem úgy, mint ebben a tarlóravetésben. Nincs nekünk erre szükségünk! Bár azt tudnánk időben elvetni és időben learatni, amire szükségük van!... Te most az elnökség tagja vagy, felelősséget kell érezned, ezért, hogy a kolhoz javait ne fecséreljük el hiába!...

Grunya egy hóbuckát rugdosott a csizmája orrával, a kékes kis kristályok vakítóan csillogva szóródtak szerte-szét.

— Nem kérek sokat magától — mondta Grunya, fékezve a

szívében felgyülemlő ellenséges érzést. — Utaljon ki nekem három hektár tarlót...

Krasznopjorov hallgatott „kecskelábat"[1] csavart, mélyet szippantott, a füst körüllengte az arcát.

— Tudom, hogy makacsság lenne, ha visszatartanálak — mondta és csendesen megkérdezte: — Dicsőségre vágyol, mi?

— Miért? — Grunya elkomorodott. — Talán azt hiszi, hogy szégyenben maradok?...

— Ugyan! — Krasznopjorov mosolyba görbítette húsos ajkát. — Valóban ilyen nehéz felfogású vagy, vagy pedig csak ravaszkodsz!... Mást kérdeztem tőled: kinek a hangos dicsősége nem hagy nyugodni?...

Grunya végül megértette, miről beszél az elnök és vér szökött az arcába. Ilyen még soha nem fordult meg a fejében!

Állt, összeszorította az ajkát, nem nézett az elnökre, a sértődött harag égette a szemét. Úgy érezte, hogy Krasznopjorov rá akar bizonyítani valamit, hogy mindenki előtt be akarja feketíteni...

— Ne gondold, hogy én ellensége vagyok az agrártechnikának, a rekordoknak, és egyebeknek — mondta Krasznopjorov és mosolyogva figyelte Grunya zavarát —, hiszen nem árt a jó cégér. Hát mondd meg őszintén...

— Kuzma Danyilics — szólalt meg Grunya halkan, remegő hangon. — Én nem cégéreket akarok magamnak!... Én a kolhoz javát akarom!... És ne a maga mértéke szerint mérje az embereket!... — az arcát elöntötte a vér, és az elnök áttetsző szemébe nézve, tompa és kihívó hangon hozzátette: — Ad földet vagy nem?

— A tarlót akár mind elveheted! — Krasznopjorov legyintett. — Talán sajnálom tőled? — eldobta a cigarettavéget, rátaposott, aztán felállt. — És most hagyjuk a tudományos vitákat, inkább ellenőrizzük a leltárt!... Az ősz még mesze van, lehet, hogy addigra le is hül a lelkesedésed!

— „Nem hűl le, nem hűl le... ne reménykedj ebben!" — suttogta Grunya elgondolkozva az elnök mellett lépkedve és vörös tarkóját nézte.

Ettől a naptól kezdve Grunyának nem volt pihenése a munkában, mintha valaki körbe kergette volna... Csoportjával bejárta az egész vetési területet, lefogyott, arca megsápadt és élesen kiálltak arccsontjai. De mikor arra gondolt, amit ősszel ki fog próbálni, szemében éles kis lángok gyúltak...

[1] Nagyalakúra sodort cigaretta.

A völgyekben nőttek a szénaboglyák, kaszapengéssel jött a július, kattogott a szénavágógép, édes, fojtó illatot árasztott a napon száradó széna, buján nőtt a sziklákon élénk, vad szépségében az alpesi rózsa.

Ömlött, folyt a méz-sárga gabona ...

Grunya területén a gabona magas volt és sűrű, szinte úszni lehetett benne, egy hektárról húsz mázsát arattak!

És alig zajlottak le a munkák, amikor Grunya már kiválasztotta a területét, a legdúsabb tavaszi vetés tarlóját.

A csoport behozta a mezőről a szalmát és megtisztította a gaztól.

Egyik este Varvara, aki a szomszéd kolhoz tarlóját szántotta, átment Grunya területére és a boronára rákapcsolta a korongos vetődobot. A boronával két keresztet húzott a földön és sakktáblaszerűen vetette el a magot, mint ahogy azt Grunya meghagyta.

Mikor Varvara elmenni készült, Grunya odament hozzá és izgatottan nézte az asszony sápadt, merev arcát és sötét szemét.

— Köszönöm Var ... — mondta. — Kisegítettél bennünket! — megfogta az asszony forró, napbarnított kezét és csendesen megkérdezte: — Mi van veled, mondd!

— Nem tudom, hogy is mondjam — mondta lassan, az elterülő esti ködbe tekintve Varvara. — Tegnap ... azt mondták nekem, hogy Zsudov itt rejtőzködik valahol a közeli hegyekben ...

Hirtelen bekapcsolta a traktort és a gép csikorogva elindult az úton.

Grunya szaladt egy darabig a traktor után és kiáltott Varvarának: „Várj, Var, várj meg! ..." — aztán megállt. Még sokáig hallotta a traktor dühös, egyre távolodó zörejét. Szegény Varja! Mit is lehet mondani neki? Hiszen ez rosszabb, mint a halál!

Grunyát magát is nyomta a bánata, de munka alatt nem érezte azt a fojtogató súlyt, mintha a lelke legmélyére húzódott volna a keserűség és ott szétfoszlott volna ...

Mikor Grunya egy hét mulva kiszaladt a mezőre és meglátta az őszi vetés selymes, egyenletes hajtásait, örült és zavarba is jött: nem kellene-e műtrágyázni? Kibírja-e ez a magas vetés a szibériai haragos telet?

A tél nem váratott magára sokat, megjelent süvöltő hóviharaival, fagyos, csípős szeleivel.

Grunya a nagy hóhullások után elhatározta, hogy megnézi a hótakarót a földeken és egyik napfelkelte előtt kiment a mezőre.

A hópelyhek szurkálták az arcát. Valahol hangos csorgással ömlött a vödörbe a jeges víz. A faluból kivezető út hajnali pírban fürdött, a buckákon csillogott a hó.

A zuzmarás jegenyék alatt Varvara érte utól Grunyát.

— Várj, én is veled tartok!... — az asszony kimelegedett a futástól és szaporán lélekzett.

— Mi jutott eszedbe? És hogyan fogom elszámolni a munkaegységeidet? Hiszen nem vagy a csoportunk tagja!...

— Nem akarok én semmit! — Varvara legyintett. — Ma szabad vagyok, nincs tanfolyam. Otthon pedig nem tudok ülni, úgy érzem, mintha most vitték volna ki a házból a halottat!

Grunyát a hídnál már várták a lányok.

— Gyorsan, parancsnok! Megfagynak a katonáid! — kiáltotta Irinka ugrándozva és fülsiketítően csapdosta össze prémes kesztyűit, míg alatta nyikorogtak a híd deszkái.

A falapátokkal megrakott szánkó mellett Klanya állt paplantűzéses bekecsében, fehér fülessapkájában, vörös övében fejsze himbálódzott. Froszja a híd karfájára támaszkodott és mosolyogva nézte Irinka ugrándozását.

— Ez más, mint tegnap a gramofon zenéje — mondta táncolva Irinka. — Zene nélkül, gavallér nélkül táncolni ilyen hidegben!... — hirtelen a szánkóhoz ugrott és meglökte a lábával. — Nem megyek tovább, lányok! Húzzatok felváltva! Már halálrafagytam!... Senki nem sajnál engem, én szegényke, senki nem vesz feleségül fagyott arccal!

— Ne bolondozz már, Irinka, szállj le a szánról! Klanya arcát egy pillanatra gyenge mosoly világította meg, erősen meglökte a szánt és a földre rántotta barátnőjét.

Irinka gyorsan talpraugrott, Klanyára akarta volna vetni magát, de lefékezett és Grunyához lépett.

— Tudod mit, parancsnok — fogta meg Grunya kezét —, teszek egy észszerűsítő ajánlatot: ha kiérünk, mindenki ragadjon lapátot, én meg majd tüzet rakok, jó? Így védjük meg harcos káderünket a meghűléstől, igaz?

Még a komoran hallgató Varvara sem tudta visszafojtani mosolygását. Hej, lányok, lányok, jó nektek — nincs gondotok, nincs bajotok!

A mező fehérlőn, szélesen tárult ki előttük a dombok mögött, a felhők füstszínű árnyakat húztak rajta végig, s ott, ahol a nap kelt, vakítóan csillant meg a hó, mint a tó tükre.

A dombon mindnyájan megálltak, az éjszakai széltől letarolt ősz halmok nagy, kerek pajzsokként emelkedtek ki a tájból, mögöttük a hóval félig befújt gépház állott. A mező nyugodtan feküdt a látóhatár jeges abroncsától övezve.

— Rohamra, lányok! — kiáltotta Irinka és szétosztotta a lapátokat.

— Te, Klanya, menj a gépházba fáért — mondta felvidulva Grunya. — Mi Varvarával felállítjuk a fűzfa-sövényeket, Irinka meg Froszja pedig csináljanak téglákat hóból!

Grunya körüljárta a területeket és megnézte a széltől feldöntögetett fűzfaág-kerítést. A talajt helyenként csak nagyon kevés hó takarta.

Grunya lefektette a földre a sövény egyes tábláit és a terület közepére hordta őket. Lába alatt halkan csikorgott a hó jeges kérge. Grunya megerősített egy-egy sövényt és ment a másikért. A mező csupasz kis szigetén nemsokára készen állt a sakktáblaszerűen megépített sövény.

Grunya arca égett, keze és lába felmelegedett, szeme megnedvesedett. És mikor meglátta, hogy a lányok is dolgoznak, szorgalmasan, fiatalos hévvel, még többet akart végezni, de ezekben a percekben nem az a vágy sarkallta, hogy tudásával túltegyen barátnőin, hanem a mélységes hála irántuk, azért, hogy ők is éppen úgy szeretik munkájukat, mint ő.

A lányok méteres hótéglákat vágtak ki a domboldalból, a szánkókon széthordták a területen és tízméteres falakat raktak belőlük, ezeket is, mint a vesszősövényeket, sakktáblaszerűen. Mintha egy jövendő mesebeli jégpalota márványlapjai emelkedtek volna a mezőn! Az első szélvihar befújja majd az egész völgyet és a hófalak között különösen sok hótakaró szorul majd meg.

Grunya elgondolkodva mosolygott és megragadta a széles lapátot, erős, ügyes ütésekkel veregetni kezdte a hótömböket. Ez a munka sokkal nehezebb volt, mint a vesszősövények felállítása. Grunya hamarosan elfáradt, a hó belement a csizmájába és szétolvadt, kesztyűi nedvesek lettek.

Nem állhat meg, nem pihenhet! Egy, kettő, három, négy! Kéklettek a buckákon a repedések. Most óvatosan a hótömb alá tolja a lapátot, hogy el ne törjön, és már viszi is a szikrázó terhet.

Alkonyatkor, mikor a zajos, lelkes leánysereg visszatért a mezőről, a szél már végigsöpört a halmokon és kavargó havat terelt maga előtt.

„Éppen idejében csináltuk! Ha egész éjjel így fúj a szél, betakarja a vetésünket" — gondolta megnyugodva Grunya.

A kis hídnál elbúcsúzott a lányoktól és Varvarától, befordult az udvarukba és az ajtónál meglátta apósát, aki láthatólag rá várt.

— No, mit végeztél?

— Felállítottuk a sövényeket, apóka... Sáncokat építettünk.

Tyerentyij fogta a kiskapu vaskilincsét, mintha nem akarná Grunyát beengedni a házba.

— Rogyiontól nem kaptál semmi hírt? — szeme fürkészve tapadt menyére, és Grunya érezte, hogy dermesztő hideg lopódzik a szívéhez.

— Elveszett valahol az a gyerek — se híre, se hamva —, mondta Tyerentyij, be sem várva a választ és hirtelen odahajolt a menyéhez, hogy forró lehelete az asszony arcába csapott: — Bármi történnék, mi mindig a szüleid maradunk, hallod? ... Dolgozz és légy erős!

Lábával kitaszította a kiskaput és belépett az udvarra. Grunya ment utána, mint a megbabonázott. Hát csakugyan sejtenének valamit? Nem, nem, még van ereje, hallgatnia kell!

Grunya még sokáig nem tudott megnyugodni és csak akkor nyitotta ki az újságot, mikor a házban mindenki elcsendesedett.

Az utcán tombolt a szél és Grunya, letéve a zizegő lapokat, a búzára gondolt: nem hordta-e el a szél a havat róla, nem törte-e le a sövényeket ... Aztán újra olvasni kezdett. Folytak a harcok Sztálingrád alatt. Rettenetes gondolat volt, hogy talán éppen most, ebben a pillanatban rogyott le valaki a hóra és kiömlött a vére. És Grunya úgy érezte — mert úgy akarta a szíve —, hogy Rogyion is ott van, a legveszélyesebb helyen, fekszik a havas lövészárokban és tüzel, tüzel ...

Az álom szétmosta félelmeit, csendes örömöt borított rá.

... Fejét belefúrta a búzatengerbe és sokáig hallgatta a vetés selymes suhogását. A kalászok beleakadtak a hajába, cirógatták a nyakát. „Valóban mi növeltük? Valóban a mi két kezünk munkája ez?" A búza a derekáig ért és hozzátörleszkedett simogató kezéhez. „Tiéd ... tiéd ..." — suttogták a kalászok. Egyszerre megjelent Rogyion, ragyogó arccal, csendesen, gyengéden. „Nézd csak, micsoda mester vagy, nem is tudtam ..." — mondta, és Grunya sírva-nevetve csókolgatta ... Aztán felébredt.

Grunya még soha életében nem várta úgy a tavaszt, mint ebben az évben. Alig kezdett melegíteni a nap, csoportjával már egész napokat töltött a mezőn. Még hó borította a földeket, mikor az első feljavítást megcsinálták: rávezették a vetésre az olvadt hólevet.

De a búza nem nőtt. Mintha szétmosta volna a víz a csíráit. Grunya, mint a beteg, kóborolt a mezőn. A föld szürke volt, néhol buja fűfoltok lepték el, meg a tavalyi tarló dudvája. Grunya bánatos mohósággal kutatta a ritka hajtásokat.

„Hát csakugyan nem kel ki? Csakugyan vége mindennek?"

A lányok, ha ránéztek, maguk is elkomorodtak, s egyszer Froszja azt mondta neki:

— Hallgass ide, Grunya — mondta — csak kínozzuk magunkat, már egészen levetettük emberi formánkat. Beszéljük meg, hogy egy hétig nem is nézünk erre, aztán majd meglátjuk...

Grunya beleegyezett. De öt nap mulva már nem tudta megállna, alig kelt fel a nap, mikor kilopódzott a házból.

A nap még alig érte el a hegyek ormát, csak a hajnal rózsaszínét öntötte el az égen.

Grunya a kertek alatt kiment a mezőre, elhagyta a folyómenti ritkás kis erdőt és kint találta magát a földeken.

Gyorsan lépkedett, cipőjére sűrű, ragadós sár tapadt. Nemsokára elfáradt, le akart térni a sáros, fekete útról és a szántásokon át akarta folytatni az utat, de a föld puha volt, térdig süppedt benne a lába. Akkor Grunya a kopár bokrokon át újra visszatért az útra, mely feketén folyt bele a pusztába, mint egy iszapos folyó.

Előtte, a nyirfaliget gyér ág-bogain túl feküdt a híres terület. Ott, a mező szélén, arról a csupasz dombról már idelátszik...

A szántás fölött alacsonyan repültek a károgó varjak, száraz lábukat összegörbítették, és hallatszott, amint a szárnyak sivítva szelik a levegőt...

Mikor Grunya megpillantotta a régi, düledező gépház tetejét, megrándult és szaladni kezdett.

Szíve hangosan dobogott. Mindjárt meglátja a zsendülő hajtások zöldes tengerét!...

A domb tetején megállt. Kifújta magát és tágranyitotta a szemét. Az első pillanatban úgy tűnt neki, hogy az egész területet elborították a világoszöld hajtások, pedig csak itt-ott volt egy-egy zöld folt, mint eső után a pocsolyák. Előtte élettelenül feküdt a mező, csak a tavalyi fű rozsdállott rajta.

— Hát ez hogy lehet? Mi ez? — suttogta Grunya reszkető ajakkal.

Úgy állt a dombon, mint akit letaglóztak, mozdulatlan tekintettel nézte a földet, a gyér hajtásokat, melyek megtagadták tőle a megérdemelt örömöt. Mindene remegett — a lába, a keze, a szája. Erőtlenül ereszkedett térdre a mező szélén és hideglelős remegéssel húzott ki a földből egy sápadt, szinte áttetsző hajtást, — a szánalmas, beteg kis zöld növény tehetetlenül hevert a tenyerén.

A könnyek elöntötték a szemét. Leült a meleg domboldalra, hanyattdőlt a száraz gazon és sokáig feküdt így, törölgetve a

szemébe toluló forró könnyeket... Hiszen megcsináltak mindent, amit a cikk írója tanácsolt, egyetlen sorát nem hagyták figyelmen kívül, most is emlékszik rá, betéve tudja minden szavát. Hol tévedtek? Mit nem vettek észre?

A nap előgördült a hegyek mögül, bearanyozta az erdők csúcsát, rózsás fénnyel öntötte el az eget, visszatükröződött az apró pocsolyákban.

Grunya abbahagyta a sírást, csendesen és megadóan feküdt, gondolatok nélkül nézte az eget.

A pusztán felhők húzták át az árnyékukat, a levegő átlátszó kékjében fecskék cikáztak, Grunya arca mellett egy fűszál ringott.

Grunya sóhajtva felült és lassú tekintetét végighordozta a mezőn. Minden úgy volt, mint az előbb, nem volt reménység...

Hirtelen talpraugrott. Hát ezek a gyenge szélben ringatódzó, smaragdszínű hajtások hogyan keltek ki? Tehát kikelhet az egész? Szóval csak tévedtek valahol? De hol?

Tekintetével végigsimogatta a hajtások kis zöld szigeteit és úgy érezte, hogy a lelkében is kihajtott valami.

Sikerül, nem vesződtek vele hiába, még nincs veszve semmi! Nem szégyell majd a lányok szemébe nézni, nem kell szégyenkeznie Rakitin előtt, Novopasin előtt, senki előtt!

Grunya sietve körüljárta a földarabot.

„Ha kikeltek — segíteni kell nekik — gondolta és gyönyörködve nézegette a gyér hajtás halványzöld hegyét. — Elmegyek műtrágyáért, megtrágyázzuk — aztán sütheti a napocska..."

Grunya most kész volt arra, hogy mindent elölről kezdjen. Megigazította lobogó kendőjét és bement a faluba.

A föld lustán nyujtóztatta ki a napban erős, barna testét és szomjasan várta az emberi kezek érintését.

Grunya otthon nem szólt senkinek, belépett a szobába, leült az asztalhoz és teleírt néhány levélpapírt. A sápadt kis hajtással együtt borítékba tette a levelet és ráírta a címet: „Moszkva. Liszenko akadémikusnak."

NYOLCADIK FEJEZET

Este Grunya befogta a lovat és kiszaladt az állomásra, remélve, hogy találkozik valami falubélivel. A perronon egy városiasan öltözött kislányt és kisfiút vett észre. A gyerekek egy batyun ülve nedves sárgarépát rágcsáltak, melyet egy szívbajos kolhozmunkásnőtől kaptak.

— Kinek a gyerekei ezek? — kérdezte Grunya.

— Árvák — felelte félig feléfordulva egy görnyedthátú, barnaarcú, feketekendős öregasszony.

— És hova viszik őket, nem tudja, néni?

— Azt mondják, a gorszki kerületbe, a menhelyre, vagy hova... — az öregasszony elhallgatott, nagy, szigorú száját összevonta és Grunyára szegezte bíráló tekintetét: — Mindenütt vannak ilyenek... Mint a szél a magot, szétszórta őket a háború az egész világon...

Dagadt szemhéjai alól két könnycsepp gördült ki, mintha mindjárt végig akarták volna szántani ráncos arcát, de az öregasszony pillantás nélkül, makacs tekintettel nézett el a gyerekek feje fölött, a szél felszárította a könnyeket és szeme hidegen, dühösen csillogott.

Grunya közelebb lépett a kicsikhez.

„Hát hogyan segíthetnék rajtuk? Hogyan? — gondolta, részvételjesen. — Kedveskéim... Mit tehettek ti arról, ami az életetekben történt! Nem is értitek..."

Szél fújt a perronon, itt-ott esőtócsák borzolódtak. A téren még a sáros hó maradványai szürkéllettek. A gyerekek beledugták bekecsük zsebébe kékrefagyott öklüket és lökdösődve, nevetgélve, hangosan kiabáltak egymásnak valamit.

Lenyügözte őket az állomás tolongása, a mozdonyok füttye, a csillogó sínek, a szemaforok fénye, a megzöldült rézharang, mely zengett, ha eltalálták kaviccsal.

Grunya nem vette rögtön észre az oldalt álló, magashomlokú, négy év körüli kisfiút. Fekete rövid tengerészkabátot viselt, fénylő gombokkal, széttaposott cipőjébe betűrt nadrágot, nagy, kockás sapkát, melynek ellenzője a tarkóján volt és félig betakarta piros füleit.

Grunya odament hozzá és a kisfiú hirtelen felemelte a fejét.

„Jaj! — Grunya csaknem felkiáltott. — Mennyire hasonlít Rogyionra!"

A kisfiúnak szélescsontú arca volt, mély sötétbarna szeme, lágy, gömbölyű álla, rajta a kis mélyedést, mintha ujjheggyel nyomták volna bele.

— Kinek a kisfia vagy? — kérdezte Grunya és nem tudta elfojtani a remegést a hangjában.

— Hát te kinek a lánya vagy?

Grunya alig hallotta a kisfiú hangját, lihegett az izgalomtól és megfogta a fiú vállát. Az nem húzódott el tőle. Grunya végigsimogatta a szemével a kis arcot, kereste rajta az érthetetlen hasonlatosságot, s boldog volt, hogy a kisfiú a maga esetlenségében is feltűnően hasonlít Rogyionra.

— Hogy hívnak? — kérdezte Grunya, észbekapva.

— Hát téged? — kérdezte arcátlan makacssággal a kisfiú és Grunya elnevette magát.

— Miért vagy ilyen? — Grunya gyorsan kutatott a zsebében, de nem talált semmit. — Engem Grunyának hívnak... Itt lakom a faluban, a kolhozban...

— Az én nevem meg Pavlik... A városból jöttünk, azzal a nénivel, ni... Apuka a fronton van, a mama... — a kisfiú megzavarodott, mélyen lehajtotta a fejét és suttogva hozzátette: — nincs mamám...

Grunya magához szorította a fiúcskát. Az ráhajolt a vállára és meleg lehelete a nyakába csapott.

— Hát ez mi? Ostor? Mi az, te lovon jársz? Add ide — kihúzta Grunya hóna alól az ostort, Grunya odaengedte.

— Vedd el!

— Örökre?

Grunya elmosolyodott:

— Vidd el örökre!

A kisfiú megragadta az ostort és egyik kis barátjához futott, de visszatért. Bizalmasan lépett Grunyához, pislogott fényes pilláival.

— Néni — nézett a szemébe —, eljössz még?

— Eljövök.

Grunya utánanézett, alig tudta magát tűrtőztetni, hogy utána ne szaladjon, s érezte, hogy könny futja el a szemét.

Az állomást homályba borította az alkonyat. Grunya megetette a lovat és lefeküdt egy ágyra a közös váróteremben.

Nem tudott aludni. Zavarták az idegen, szokatlan zajok. A mennyezeten bágyadtfényű villanylámpa égett, a falon túl csikorogva zümmögött a szamovár, mint a szántalp hangja a havon, egy sötét sarokból vidám suttogás hallatszott, mintha egy láthatatlan patak folyt volna ott, sziklák és kövek között.

Grunya a vetésre gondolt, a kikelt hajtások kis zöld szigeteire, melyeket most trágyázni kell, de különös: ezek a gondolatok most kevéssé nyugtalanították.

Minden aggodalmán, gondján túlnőve a barnaszemű kisfiú állt előtte és azt kérdezte: „Néni, eljössz még?"

„Milyen kis pimasz... És a sapkáját fordítva tette a fejére." — Grunya elmosolyodott, s alig akarta beismerni, hogy így, ilyen szemtelenül, rakoncátlanul mégjobban a lelkéhez nőtt a kisfiú.

„Nem töltöm itt az éjszakát — határozta el hirtelen Grunya —, hazamegyek!"

Gyorsan összekészülődött és kilépett az udvarra. A tető alatt

álló ló engedelmesen lépett hozzá, patájával megrúgta a földön heverő kocsirudat.

Az utcára álmos csend terült, csak egy gémeskút csikorgott valahol panaszosan, aztán újra csend lett. A házikók ablakaiban, mint a szénparázs, égtek a fények, kesernyés füstszag úszott a levegőben.

A mező kihalt volt és csendes. Grunya felült a kocsira és nem vette le a szemét az állomás csillogó fényeiről. Ezek útközben hol a ligetek csupasz ágaiba akadtak, hol eltűntek a dombok mögött, ilyenkor bágyadt, vöröses fény derengett az ég alján, mint valami távoli tűzvész idelátszó fénye.

„Nem kellett volna úgy megijednem" — gondolta az asszony és nézte az utolsó fényeket, míg csak ködbe nem vesztek.

A kocsi alatt úgy zörgött az éjszaka keményrefagyott út, mintha vasból lett volna. Grunya a kisfiúra gondolt és ez felmelegítette, sietett a falu felé és már nem érezte magát olyan egyedül, olyan elárvultan, mint azelőtt.

Az út szélén távírópóznák szaladtak el mellette, drótok hosszú pókhálója kötötte őket össze. Grunya hajtotta a lovat. És gondolatai, hol felderítve, hol nyugtalanítva a lelkét, nyomonkísérték hajnalig, akár csak a drótok pókhálói.

Az út nemsokára befordult a kis fenyőerdőbe, melynek mélyébe — tarka színfoltokká tépdesve a fákat, bokrokat — betört az első napsugár. A csupasz ágak között felkéklett az ég, a fenyők mögött látszottak az erdőszegély selymes fehértörzsű nyírfái.

Az erdő szélén a tó napfényes, vakító tükre csillant meg Grunya szemei előtt.

A parton, térdével a sárga homokba mélyedve, mintha a felkelő naphoz imádkoznék, egy tagbaszakadt férfi ivott. Grunya látta borzas, vörös fejét, szürke, fenyőkéreghez hasonló színű nyakát, erős vállait. Hatalmas lapockáin feszülő nyűtt inge mintha éppen most akart volna rajta szertefoszlani. Sárga rongyos csizmáiról lemaradozott a talp.

Az ember meghallotta a szekérzörgést, otthagyta a vizet, a bokrok felé lépett és a nedves homokban otthagyta csizmája nyomát.

„Hiszen ez Szilantij Zsudov!" — gondolta Grunya és végigfutott a hátán a hideg: alig tudott magához térni, mikor Szilantij már kiugrott az útra.

Grunya önkénytelenül meghúzta a gyeplőt és a ló megállt.

Zsudov tántorgó léptekkel ment eléje, gyorsan és mohón körülnézett. Átugrotta az útmenti árkot, megállt pár lépésnyire

a kocsitól és kérges kezével átfogta egy fiatal jegenye törzsét. Bágyadtfényű, fürkésző szemei Grunya minden mozdulatát lesték. Valaha rózsaszínű, most teljesen színehagyott inge gallérja leszakítva, rézszínű, bozontos szakálláról fénylő vízcseppek gurultak le szőrös mellére.

— Nem ismersz meg, Vaszilcova elvtársnő? — kérdezte tompán Zsudov, kissé félrehúzta a száját és felső fogsora helyén sötét üreg tünt elő. — Vagy a gyűlésen határoztátok el, hogy nem ismertek meg?

Ennek az elvadult, mindenki előtt megbélyegzett embernek látása megborzasztotta Grunyát. Leplezetlen gyűlölettel és megvetéssel nézte eldurvult, nyűtt arcát és az undorodás érzése versenyre kelt benne azzal a kívánsággal, hogy belecsapjon a pimasz, kék szemekbe. Hogy mer ilyen nyugodtan nézni rá, erre a jegenyefára, amit átkarolt, a fűre, melyet bemocskolt a csizmájával?...

— Nem... Megis-merlek — mondta halkan, erőt véve magán Grunya és nem vette le Zsudovról nyugtalan tekintetét. — Hiszen te vagy az egyetlen köztünk, aki ilyet tettél...

Szilantij arca elkomorodott, szemei beljebb csúsztak mély üregükbe, hidegen és rosszindulatúan villant fel.

— Hát Varvara?

Egyik lábáról a másikra állt, lába alatt ropogott a száraz galy.

— Semmi különös, él...

— Egyedül?

— Miért egyedül? A gyermekekkel, a kolhozzal...

Nagy erejébe került, hogy válaszoljon, vad düh fojtogatta. Zsudov, mintha megérezte volna lelkiállapotát, odalépett a kocsihoz, rákönyökölt a szélére és összevonta bozontos szemöldökét:

— Undorodsz tőlem, mi? Ne félj, nem ér hozzád a piszkom...

Grunya nyelt egyet, érezte, milyen súlyosan ver a szíve, kissé előrehajolt:

— Te!... Aljas!... Szerencséd, hogy én kerültem az utadba, nem tudlak agyonütni!... Különben nem menekülnél élve, te csúszómászó!...

Zsudov félreugrott, szemében félelem villant meg. Összezsugorodott, fejét behúzta a vállai közé és lopva körülnézett.

— Miért beszélsz így velem, mi? — hörögte rekedten. — Talán a torkodra tiportam?

— A lelkére tiportál mindnyájunknak — mondta Grunya haragosan, a fogai között — az egész falura szégyent hoztál!...

Zsudov átugrotta az árkot és újra megállt a jegenyefa mellett, átkarolta és komoran, ellenségesen nézte Grunyát.

— Mindannyian bűnben élünk... — mondta, mellére fonva a kezét. — Nincs egy kis kenyérkéd? — arca egyszerre ellágyult, szájára kutató mosoly húzódott. — Már két hete nem volt számban, gyökereken élek... — újra kilépett az útra és kérőn, mohón nézett az asszonyra.

— Számodra semmim sincs — mondta hangsúlyozva és halkan Grunya és suttogássá halkította a hangját: — Rogyion az életét kockáztatja, én meg... én meg kenyérrel etesselek? Egyél földet, rágd a köveket, pusztulj el, még a nevedet se halljuk többé! — behúzta a lábát a kocsiba és rákiáltott: — No, kotródj az utamból! — és teljes erejéből megrántotta a gyeplőt.

A kocsi elindult. Grunya lihegve, gyűlölettől vakon hajtotta a lovat.

A kocsi belezökkent a gödrökbe, az út mentén rohantak a nyírfák, Grunya kifulladt, füle zúgott, melle égett, mintha izzó szenet szórtak volna rá.

— Ó, te aljas!... Te áruló!... — suttogta és hirtelen elvágódott, fejjel a szalmába, és szívszakadva felkiáltott: — Rogyion! Rogyenkám!...

A legközelebbi faluban megállította a lovat a faluszovjet előtt. Az elnök végighallgatta, és rögtön fogta a telefonkagylót. Grunya várt egy darabig, aztán kiment...

Az izgalomtól elcsigázva feküdt le a szalmakötegre, a fösvény tavaszi nap melegítette a hátát, és nemsokára elaludt, mintha lágy kezek ringatták volna el...

Már magasan állt a nap a puszta fölött, mikor felébredt.

A földek színes sávjai elszaladtak mellette, vörös erdők kezdődtek, a dombok mind meredekebbek lettek és Grunya nemsokára meghallotta a gyerekkora óta ismerős folyó mormolását. A folyó csillogva folyt medrében, habfoszlányokat szórt a nedves, sima kövekre.

És, bár a falu még messze volt, a folyó mormolását hallva Grunya érezte, hogy nemsokára otthon lesz.

A falut már betakarta az este, a sötét lombokon át villanyfény csillant meg. A folyó tompán mormolt, mintha a föld alatt folynék, zajába belevegyült a teheneket hajtó asszonyok kiabálása, kutyák ugatása és a kutak csikorgása.

Grunya befordult az utcába, és kesernyés füstszag csapta meg az orrát: valaki fenyőforgácsot gyújtott a szamovár alatt.

Egy sötét sarokból füttyentve lépett ki az útra egy kisfiú,

himbálódzó járása ismerősnek tűnt Grunya előtt és halkan rákiáltott:

— Te vagy, Zorka?

A fiú abbahagyta a fütyülést, ledobta a földre cigarettáját, rátaposott a csizmájával, s mikor Grunya odaért hozzá, felszökkent a kocsira, mint a rúgó.

— Megállj csak, megmondom apának — mondta szigorúan Grunya.

Egyik ablakból fény vetődött ki az útra. A siheder cigányosan barna arcán annyi ártatlan kópéság volt, hogy Grunya majdnem felnevetett.

— Miről beszélsz? — kérdezte Zorka. — Apa maga is látta néhányszor, hogy dohányzom... Mit gondolsz!... Még pénzt is akart adni dohányra!...

— Biztosan akkor, mikor ellátta a bajodat a kantárszárral — érdeklődött vidáman Grunya.

— Az mikor volt? — vonta meg a vállát Zorka. — Nem emlékszem rá. Talán csak álmodtad az úton! Nehogy elmondd a gyerekeknek ezt a butaságot! Téged nevetnek ki, mert ki hiszi el? — és mintha mi sem történt volna, gyorsan másra terelte a szót, mintha titkot súgna meg, amit sokáig hordott magában: — Idehallgass, segíteni akarok neked! Ne nevess, komolyan mondom! Ma összegyüjtöttem az egész gárdát. Az egész faluból a te területedre hordjuk a hamut! A gyerekek megesküdtek. Nem hiszed?

Grunya elmosolyodott: örült, hogy ez a kópé fiú, az egész falu gyerekeinek vezére így gondoskodik róla.

— Ügyesen csináljuk, nem teszünk kárt! — jelentette ki dicsekedve Zorka. — Még ha történik is valami... A jó ügyért érdemes kockáztatni!...

A kapunál kivette Grunya kezéből a kantárszárat.

— Menj csak, majd én kifogom a lovat — és mikor Grunya a kapuhoz lépett, halkan, tettetett egykedvűséggel kérlelte: — A dohányzásról ne beszélj apának. Mert ő olyan: egyszer ügyet sem vet rá, máskor a bőrömet is lenyúzná érte... Nem ismeri a középutat!

Grunya, érthetetlen örömmel telve ment fel a tornácra.

A ház melege becézve vette körül. A tojáshéj-fehér, villanyfénnyel elöntött falak egy pillanatra elkápráztatták, összehunyorította a szemét.

Anyósa járt-kelt a szobában, sarka kopogott a padlón. Tarkóján kislányos hajfonatok kunkorodtak, végüket szalag helyett piros kis rongydarabbal kötötte be.

A gyalupadból kigöndörödő fenyőfaforgács kellemes illatot terjesztett. A gyalu mellett Tyerentyij állt, fénylő szakálla ingére hullt. Ősz hajfürtjeiben és szakálla tincseiben is forgácsok lógtak.

— Szerencsésen megérkeztél — bólintott menye köszönésére. — Mi jót hoztál?

— Nem mentem hiába, apóka...

— Nem fogták el? — kiáltott tűzzel az öreg. — Jói van! Egyesek azt várják, amíg aranytálon viszik eléjük a sokféle jót és csak a szájukba rakják. Úgy, úgy... Egy bizonyos: a dolgosnak minden a kezében marad, a gondatlannak pedig minden kifolyik az ujjai között...

— Hiába mondják a mi Kuzma Danyilicsunkat gondatlannak, ő az első az egész kerületben! — jegyezte meg csendesen Malanya és lenyelte a keskeny, vértelen ajkára toluló mosolyt.

— Elsőnek első, de ostoba! — heveskedett az öreg. — Nagyon sokszor botlik meg Gorgyej Iljics néikül! Az volt az igazi pártszervező! Míg ő itt volt, nagyobb volt a rend!

— Hagyd már, Tyerjosa — mondta Malanya — mit izgatod magad — csendesen megfogta férje eres kezét, hozzáhajolt és szemével a tekintetét kereste, de Tyerentyij elfordította a tekintetét és gyalulni kezdte a deszkát.

Sivítva, kígyózva tekeredtek le róla a forgácsok.

— Ülj le, bizonyosan megéheztél az úton — hívta Grunyát Malanya.

Grunya mindig csodálta anyósának mozgékonyságát, fürgeségét, fáradhatatlan munkaszeretetét, mely az ő korában ritkaság volt. Malanya, a többi kolhozmunkásnővel együtt kijárt a mezőre dolgozni, nem maradt el a fiataloktól, aratott, kévét kötött, estig ki sem egyenesítette a hátát, s otthon alig mosdott meg és öltözött át a család, már sistergett a nagy lábasban a szalonna, főtt a darakása, és Malanya már vitte is az asztalra a kendővel letakart, gőzölgő edényt. „Tíz kezed van, anya?" — kérdezte tőle tréfásan Tyerentyij és gyengéd szeretettel nézte a felesége keskeny vállát. Az asszony nem válaszolt, mindenre figyelt, megtöltötte a kiürült tányérokat, friss kenyeret vágott.

Grunya néhányszor segíteni akart anyósának, de Malanya gyengéden és kitartóan elhárította, nem engedte házimunkával foglalkozni. „Használd ki, amíg egészséges vagyok és élek — mondta, — éppen elég munka áll még előtted!"

A házban mindig ragyogott minden: a falakat gyakran meszelte, az ablakokon redős, kifeszített fehér függönyök voltak, a

párkányon narancssziínű virágok nyíltak, a festett padlón házi-szőttes szőnyeg tarkállott.

Malanya elkészítette a vacsorát, leült a támlátlan kis székre, ölébe tette kicsi, szinte gyerekes kezét és gyönyörködött a menyében.

Grunya arcán könnyű barnás pír égett, mint a tűz gyenge fénye. Levette a kendőt a fejéről, barna hajfonatai lehullottak a térdéig.

A teáscsésze fölé hajolt, arcára aranyos fény esett, megvilágította a zöld, forrás-tiszta szemét, árnyas, sűrű pilláit.

Malanya anyai gyengédséggel nézte menyének kedves, kipirult arcát és nem tudta magát elhatározni, hogy elkezdje a régen kigondolt beszélgetést, félt, hogy elkeseredett szemrehányással illeti majd.

Grunya felemelte a fejét:

— Mi az, mamácska?

— Semmi, csak... egyél, egyél... — mormogta Malanya és összenézett a férjével.

Tyerentyij a deszka fölé hajolt és leszedte róla a vékony, selymes forgácsokat.

— Hagyd abba ezeket a kísérleteket, Grunyuska — suttogta Malanya. — Hagyd abba! Neked talán több kell, mint másnak? Mi hasznod van azokból a kísérletezésekből? Miféle örömöd? Csupa aggodalom... Jobb lenne, ha tavaszi búzát vetnél... Mindig az jár a fejedben... Hagyd abba!...

A gyalu megállt a deszkán, az asztalon megcsörrentek az üres edények. Grunya arca elkomorodott, arcán kivirágzott a pirosság, arccsontjain sápadtan feszült a bőr, álla makacsul megfeszült. Malanya mindig észrevette ezt a gyors változást menye arcán, valahányszor megsértődött valami miatt.

— Mit tanított Agrafenát, anya? — kezdte halk, dühös hangon Tyerentyij, mintha inge gallérja szorítaná a nyakát és fulladozna. — Azt akarod, hogy olyan legyen, mint azok, akik nem látnak tovább az orruknál?

Kitárult az ajtó és Zorka lépett a szobába. Szürke, csillogó szemei fürkészve keresték apja tekintetét, szipogott és elfordult.

— Már megint agyonfüstölted magadat? — kérdezte Tyerentyij és összehúzta ősz szemöldökét. — Majd adok én neked!

— Ugyan, apa! — Zorka olyan őszinte értetlenséggel nézett apjára, hogy még az asztal mellett ülő Malanya ajkán is megjelent egy akaratlan mosoly. — Azóta, hogy kikaptam, a számba sem veszem, csak a szaga érzik...

— Ne bohóckodj! — szakította félbe haragosan az apja. —

Kire ütöttél, fogalmam nincs róla! Ugrálsz, mint a csikó a vásáron... Kifogtad a lovat?

— Igen! — Zorka intett fürtös fejével. — Majdnem elfelejtettem: hova tetted az ostort, Grunya? A lovász nagyon mérges volt. Nem lehet rátok bízni semmit, azt mondja. Mondhattam neki, amit akartam, rám se hallgat!...

— Az ostort? — Grunya sima homlokán könnyű redő jelent meg. — Odaadtam egy kisfiúnak az állomáson! — észrevette a megütközést Malanya arcán és határozott hangon hozátette: — Az arca — akárcsak Rogyiont láttam volna!... Ide akarom hozni! — a kisfiú megint elevenen állt előtte, és felsóhajtott: — Örökbe akarom fogadni!...

Panaszosan megcsikordult a szék, amelyen Malanya ült.

— Ugyan, Grunyuska! — kiáltott fel Malanya és aggodalmasan tekintett menye arcába. — Hogy találtad ki ezt, kedves? Ha megjön Rogyion — lesz nektek is... A magad gyerekeivel még eleget vesződhetsz, sírhatsz és nevethetsz!

„Nem tudod te, mamácska, hogy ő már nincs többé!" — kiáltott fel majdnem Grunya, de összeharapta a fogát, magábafojtotta a kiáltást. Szívében pedig lüktetett tovább: „Nem jön vissza az én Rogyenkám, nem jön vissza!"

— Várj, anya — Tyerentyij kilépett a gyalupad mellől és leült a felesége mellé. — Nem olyan asszony Agrafena, hogy minden ok nélkül belekezdjen ilyen dologba... Ide nem elég az ész...

Már régen észrevette, hogy valami történt a menyével. Egyszerű megérzése megsúgta neki, amiről Grunya nem beszélt.

— Ahogy akarod, kis menyem — mondta elgondolkodva Tyerentyij és erősen magához vonta Malanya vállát, mintha attól félt volna, hogy az közbeszól. — Mi nem akadályozunk benne... Egy emberrel több — nekünk nem jelent terhet. Nagyobb lesz a gondunk, de ez talán nem is baj. Ha kevesebb a gond, a szív nem olyan nyugodt, tele van nyugtalansággal...

— De mit mond Rogyion? — vetette ellen félénken Malanya.

Az öreg megsimogatta az asszony fejét, dús szakállához szorította és csendesen mondta:

— Megérti... A szenvedés biztosan megértővé tette...

Zorka a szoba közepén állt.

— Hány éves? — kérdezte, nem nézve senkire.

— Talán öt, nem több, — felelte Grunya.

Zorka füttyentett.

— Csak nehogy nekem adjátok dajkaságba!

A szigorú feszültség fölengedett Grunyában, nem tudta visszafojtani mosolyát, s arcán megint felfénylett a könnyű pirosság.

Grunya hajnalban kilépett a házból. Az út a hegyek sziklái közé vezetett, mind messzibbre vitte Grunyát a falutól, és nemsokára csak az égbekanyargó füst jelezte az elhagyott falut meg a hömpölygő folyó, amely fel-felvetette a parti kövekre fehér habjait.

Attól a pillanattól fogva, amikor Grunya megérezte, hogy nem tud belenyugodni a kisfiú szomorú sorsába, valami megújulást vett észre magában. Eszébejutott, hogy ő is árván nőtt fel és bár a világon voltak jó emberek, mindig hiányzott neki a gyengéd anyai csók. Érezte, hogy nem lesz egyedül, ha a kisfiút örökbefogadja. És csak félénken vetődött fel benne az a gondolat, hogy a gyermeket nehéz lesz apa nélkül felnevelni. Ilyenkor megzavarodott. Dehát gondolhat-e valakire, mikor a szíve fáradhatatlanul reménykedve várja vissza Rogyiont?

A függőhídon ló patái dobogtak, mintha üres hordó feneket kongatnák. A kopárágú bokrok közül vörös, napfényben csillogó paripa tűnt elő, hátán egy lovassal.

Grunya felismerte a lovasban a Komszomol kerületi bizottságának titkárát, határozatlanul megállt, a bokrok között át akart térni a gyalogösvényre, de Rakitin már integetett feléje.

„Csakugyan tetszenék neki?" Rakitin kék szeme, mely az ő látásakor mindig mámoros lett, izgatott félénkséget váltottak ki Grunyából.

Lehajtott fővel, kipirult arccal ment eléje. Rakitin sietett.

— Grunya... Üdvözlöm! — mondta lihegve, mintha messziről futott volna hozzá; hangjában annyi ki nem mondott öröm volt, hogy Grunya nem is tudta magát egyszerre rászánni, hogy Rakitin arcába nézzen. — Éppen most gondolom, ahogy itt megyek: hátha összetalálkozunk? És im, eltaláltam... Hova megy?

Grunya pillantása végigsiklott a férfi poros csizmáján, sötétkék nadrágján és ingén, lányosan fehér arcán, nyugtalanul piros arccsontjain. Szélcserzett, száraz ajkain látszott, hogy melege van. Ujjaival végigsimította fekete, nedvesen csillogó haját.

— A kerületbe — mondta halkan Grunya.

— Egy darabig elkísérem — a férfi mellette ment, tekintetét nem vette le az asszony arcáról. — Milyen ügyben megy? Talán segíthetek...

Grunya lehajtott fővel beszélt neki a kisfiúról. De Rakitin, mintha semmit sem értett volna belőle, csak nézett rá és mosolygott.

— Igen, igen, tegnap este hozták őket, autóval... Nagyszerű

legénykék!... De várjon, Grunya, miért sietünk ennyire? Kergetnek bennünket?

Megálltak a kis hídnál. Lent morajlott a folyó, szürke hullámaira füstszínű árnyakat vetettek a parti jegenyék.

— Ide hallgasson... Grunya, — meg akarta fogni a kezét, de Grunya elpirult és ügyetlenül, egészen gyerekesen háta mögé dugta a kezét. Már régen szerettem volna kérdezni... Mondja, Rogyiontól nem jött semmi?

— Miért kérdezi? — Grunya még mindig nem tudott Rakitin arcába nézni, rákönyökölt a korlátra és nézte a habzó, kavargó vizet.

Rakitin szerette volna gyengéden átölelni a vállát, maga felé fordítani az arcát, de félt, hogy megsérti a fiatal asszonyt és nem merte rászánni magát.

— Nem tudok róla semmit, semmit... — Grunya megrázta a fejét és mintha nagy erejébe került volna, ellökte magát a korláttól. — Én megyek...

Mikor felfelé indult a hegyen, Rakitin nyeregbe vetette magát és utánakiáltott:

— Grunya, várjon!...

Az asszony megfordult és várt. A férfi fékentartotta tüzes lovát és lihegve, lágy rekedtséggel a hangjában, folytatta:

— Ha valamire szüksége lesz, jöjjön el, Grunya!... Mindent megteszek magáért! Tudja? Mindent megteszek!...

Az asszony ráemelte zöld, forrásvíz-tisztaságú szemét, nem is válaszolt és továbbindult a hegyen. Mögötte egyre távolodott a lódobogás.

„Hiszen talán neki sem könnyű", — gondolta Grunya és hirtelen lefutott egy lejtőn, észre sem véve a kezében suhogó pálcát.

A lejtő alján megállt, letérdelt a patak mellé és megmártotta benne lángoló arcát. „Gluk-gluk-gluk", — csobogott vidáman lába alatt a víz, a bokrokon fütyültek a rigók, az aszú tavalyi fű édes illatot árasztott. Az erdő sóhajtozott a feje fölött, mint egy hatalmas, elfáradt ember.

Grunya ült egy kicsit a naptól meleg kövön, hallgatta a patak mormolását, aztán felállt és lassan elindult.

A gyermekotthonban egy fehérköpenyes, barátságos asszony sietett elébe. Részletesen kikérdezte Grunyát a családjáról, aztán megrázta ősz fejét:

— Igen, igen, kedvesem, elhiszem, elhiszem... Gyakran fordul elő ilyen nálunk... Jönnek és azt mondják, hogy szívükhöz nőtt a kisgyerek. De hiszen tettetett szeretettel nem férkőzhetünk közel hozzá! Igaz? No, hol van hát az a nagyszerű legényke?

Fellapozott egy vastag könyvet és megkereste a szükséges oldalt. Itt állt a rövid jelentés a kisfiú életéről: anyja meghalt a bombázás alatt, apja — repülő — kereste a kisfiát a barnauli gyermekotthonban, de nem sikerült találkozniok: az apa repülőgépét bevetették a Volga fölé.

— Ime, ez minden, — a vezetőnő megfogta Grunya kezét. — Vegye fel ezt a köpenyt!... Menjünk, nézzük meg, mit csinál a fia....

Kiléptek a nagy, napos verandára. Az üvegen túl a kert mintha madárcsicsergéssel lett volna tele: a fasorokban tarka gyerekkabátok, szvetterek mozogtak. A kis téren, a hatalmas vörös gombaernyő kalapja alatt fehér, alacsony asztalkák sorakoztak, a kék kerítés mögött a gyerekek kis vödrökbe homokot lapátoltak, távolabb lustán himbálództak a hinták, rajtuk visító kisgyerekek.

„Vajjon itthagyja a kedvemért ezt az életet? — gondolta szomorúan Grunya —, el sem lehet majd innen csalogatni".

— Menjen egyedül Pavlikhoz — mondta a vezetőnő —, ott van a tisztáson.

A homokos útra éles, reggeli árnyékot vetettek a rügytől duzzadó ágak. Grunyának káprázott a szeme a tarka képtől és mikor kiért a tisztásra, nem találta meg rögtön Pavlikot, a játszadozó gyerekek között. Pavlik egy falovon ült, valamit kiáltozott, hadonászott az ostorával. Matrózzubbonya kigombolva, ellenzős sapkája a füléig csúszva.

Grunya félreállt, nézte a kisfiú átforrósodott arcát és nem tudta rászánni magát, hogy odahívja. Nem lenne-e jobb, ha észrevétlenül eltűnik innen: hiszen olyan jól érzi itt magát Pavlik!

De Pavlik észrevette Grunyát, villámgyorsan leugrott a lóról és odaszaladt hozzá.

— Megjöttél! — kiabálta. — Eljöttél! Azt hittem, becsaptál!

— Miért csaptalak volna be? — Grunya megsimította a kisfiú borzas haját. — Hiszen szavamat adtam neked. Emlékszel?

— Emlékszem! Hozzám jöttél? Vendégségbe?

A zajongó gyerekek körülvették őket, s kíváncsi várakozással nézték az ismeretlen, fehérköpenyes nénit. .

— Nem, nem vendégségbe. — Amit Grunya nehéznek hitt, azt most könnyen ki tudta mondani: — Elviszlek a faluba, akarod?

— Örökre, örökre? — húzta össze a szemét a fiúcska.

— Hát persze...

— És a papa? — Pavlik arcán megjelent egy felnőttes vonás. — Ha a papa megjön, őt is elviszed magadhoz?

— Elviszem.

— No, akkor akarom, — a kisfiú megkönnyebbülten sóhajtott és megfogta Grunya kezét —, gyerünk! Csak várj, elhozom az ostoromat!

A faluból még sokáig nézegetett vissza a nagy, kertes, fehér házra. Az út meredeken vágott neki a hegynek és Grunya megkérdezte:

— Elfáradtál, Pavlik?

— Nem, én erős vagyok! Ezt fogd meg! — könyökben behajlította a karját és megtapogatta izmának kis domborulatát.

Grunya gyengéden elmosolyodott: minden tetszett neki a legénykében: ártatlan kópésága, élénk, fürkésző szemei, a kedves kis gödör az állán.

Az erdőben, mint egy átlátszó akváriumban, úgy hevertek a tavalyi falevelek, mint az aranyhalak. Pavlik előrefutott, elbújt a bokrok mögött, leskelődött, aztán dühösen rákiáltott Grunyára:

— Add meg magad, néni! Fogságba hurcollak!

— Csak hurcolj, hurcolj! — nevetett Grunya. — De el ne fáradj nagyon!

— Eszemben sincs. Csak melegem van! — A kisfiú az út szürke szalagjára nézett, mely egyik halomról a másikra kúszott. — Messze van még? Ha elmegyünk addig a nyírfáig, onnan már látjuk?

— Nem, Pavlik, inkább mássz fel a hátamra, pihenj egy kicsit. Aztán majd újra gyalogolsz.

Leült egy buckára. Pavlik felmászott a hátára és átkarolta a nyakát. A kisfiú nehéz volt, de Grunya úgy érezte, hogy akár a faluig is el tudja vinni. Pavlik karjai nemsokára elernyedtek, orrát nyakába fúrta és Grunya érezte meleg leheletét.

Grunyát elfogta a mélységes gyengédség a hátán alvó kisfiú iránt és valami megmagyarázhatatlan öröm öntötte el egész lényét.

Ment és mosolygott, óvatosan lépkedve, nehogy megbotoljék és felébressze a fiúcskát. Aztán vigyázva a karjára vette és néha leülve, megpihenve, délre felért a hegyre.

Messze lent, a völgy széles tenyerében feküdt a faluja.

Grunya leereszkedett a hegyről és beért a falu utcájába. Az ablakokon vakítóan verődött vissza a napfény. Grunya a kerítések mellett lépkedett, hogy a rövid árnyékba rejtse a kisfiút.

A sarkon Froszja jött elébe, fehér kötényben és sötét szoknyában, vállán a vödör-rúd.

— Grunya, várj egy kicsit, vizet merítek...

A kútnál megmerítette a két vödröt, vállára vette a rudat és

a telt vödrökkel nevetve, csillogó fogakkal ment Grunya előtt az úton.

— Örök boldogság fényeskedjék neki, igaz? — mondta halkan és hangjában meleg gyengédség érződött. — Malanya már elmondott mindent... Sietek, megfürösztöm a kicsikét és lehet, hogy átmegyek hozzátok.

Az alvó kisfiú fölé hajolt, gyönyörködött benne:

— Nézd, a kis vitézt!...

Grunya az újonnan rendbehozott kis házhoz ment, melynek ablakán már kopogtak az apróságok.

„Három idegen gyerek — és még az sem sok", — gondolta Grunya.

Az ablakokból feléjeszálló kíváncsi pillantások egészen hazáig kísérték. Egy szembejövő öregember megemelte a sapkáját, Grunya némán bólintott neki.

Grunyát a tornácon Malanya várta. A kisfiú kipirult arcára nézett, keresztet vetett rá, suttogott valamit magában, aztán kinyitotta a ház ajaját és felsóhajtott:

— Mint a tojás, meg a tojás... Akárcsak a kis Rogyiont látnám, láttatok már ilyen csodát?...

Alig ért Pavlik feje a párnához, kinyitotta a szemét és egy pillanatig értelmetlenül nézett végig mindenkin. — Tyerentyij szigorú, szakállas arcán, a nyugodtan mosolygó Malanyán, a huncutul kacsingató Zorkán és mikor meglátta Grunyát, bátortalanul megkérdezte:

— Ez a te nagyapád? A nagymama is a miénk? Az meg miért kacsingat?

— Mind a mienk, mind idetartozik — dörmögte Tyerentyij fénylő szakállát morzsolgatva az ujjai között. — Hazajöttél, a család a te családod...

A kisfiú alig nézett körül, a házba már berontottak a gyerekek, bejöttek a szomszédasszonyok, görbe botjára támaszkodva bebicegett az öreg Hariton is. Köszönt mindenkinek, kotorászott a zsebében és előhúzott egy darabka tiszta rongyba csavart cukorkát, barna görcsös ujjaival átnyújtotta Pavliknak. A fiúcska Grunyára nézett, az intett neki és Pavlik elvette az ajándékot.

— Köszönöm, apóka.

— He? — az öreg odatartotta a tenyerét szőrös füléhez. — Mit mondtál?

— Köszönöm, apóka! — kiáltotta kivörösödve Pavlik.

— A-á! Nagyra nőjj! — Hariton Tyerentyijhez lépett, fülébe súgta: — A mi időnkben, koma, azt se tudtuk, hogyan szabaduljunk meg a magunkétól, most meg...

— Bizony, nem sok jóra emlékszem — Tyerentyij megrántotta az öreg ruhája ujját és aggodalommal tekintett a kisfiúra.

— Hát igen, régen gyalog járt az élet, manapság meg paripán — mondta Hariton a lócához támaszkodva és furcsán világos, szinte színehagyott szemével sűrűn pislogott. Jefroszinánk iskolába küldte a kisebbik unokámat, jól tanul a kis fickó. Fennhangon értelmesen olvas, egészen biztos, hogy ösztöndíjat fog kapni... Én... én meg már fatuskó vagyok, füstölök reggeltől estig, semmi hasznot nem hajtok...

A kemence mögött Grunya felvette csinos rózsaszínű blúzát és szorgalmasan tett-vett a házban, kínálta a vendégeket, tányérokat, csészéket tett az asztalra, a szamovár füstölt, míg csak zümmögni nem kezdett.

„Megvendégelem az embereket — gondolta Grunya. — Hogy felvidult az egész ház, mintha ünnep lenne ma!"

Pavlikot nézte, akit körülvett a gyereksereg, egyre attól félt, hogy valamelyik asszony sajnálgatni kezdi a kisfiút, vagy egy véletlen megjegyzéssel feldúlja azt a barátságos békét, mellyel Pavlik rögtön beleilleszkedett a családba.

Mikor a küszöbön megjelent Irinka és Klanya, új, szürke katonaköpenyben és rövidrevágott hajukon kackiásan félrevágott zöld sapkában, Grunya felszökött a helyéről.

— Lányok, kedveseim! — kiáltotta csodálkozva. — Mi történt? Hova mentek?

— A frontra, parancsnok, a frontra! — felelte örömmel Klanya. — Ütött végre a mi óránk!

Grunya megragadta barátnői kezét, átölelte a vállukat, úgy álltak hárman összeölelkezve a szoba közepén.

— Mikor sikerült elintéznetek?

— Kell nekünk ahhoz sok idő? — Irinka büszkén hátravetette a fejét. — Míg te trágyáért mentél, mi megkaptuk az értesítést. Rögtön mentünk a kerületi központba, beöltöztünk és tegnap éjjel hazajöttünk — elbúcsúzni. Téged már reggel óta várunk...

— Hogy-hogy ilyen gyorsan!... — mormolta Grunya; előbbi örömébe hirtelen szomorúság vegyült. — Nehezen boldogulok majd nélkületek!...

— Hát talán egyedül leszel? — fecsegett Irinka és megfenyegette az ujjával. — Ismerünk mi téged! Holnap már találsz helyettünk embereket és új dologba fogsz — ilyen vagy te már!

— Igen, azt hiszem, nem fogok ölbetett kézzel ülni — mondta elgondolkozva Grunya.

— Ne légy olyan savanyú! — szólt rá nyers őszinteséggel

Klanya és egy levelet húzott elő köpenye felhajtójából. — Nézd csak, kik írnak neked Moszkvából!...

Grunya rápillantott a boríték pecsétjére: „V. I. Lenin összszövetségi mezőgazdasági akadémia". Rögtön kitalálta, hogy ki írta és mielőtt felbontotta volna, hosszasan szorította a kebléhez. Kimondhatatlan hálát érzett a nagy tudós iránt, aki időt szakított magának és ilyen gyorsan válaszolt neki, az egyszerű asszonynak a messzi altáji faluba. Meleg hullámként öntötte el a szívét a hála érzése.

— Olvasd el fennhangon — kérte Irinka —, ez mindnyájunkat érdekel.

Grunyának az izgalomtól elakadt a hangja, olvasott és hol barátnőire, hol az elcsendesedett Malanyára, hol a nyugtalankodó Pavlikra tekintgetett. Ajkán boldog mosoly ömlött szét.

A tudós megköszönte Grunyának és csoportjának munkáját, a levelet, és a tarlóvetés sikertelenségéért magát okolta. Igaz, hogy először azt ajánlotta, hogy a mag elvetése előtt kétszer porhanyítsák meg a tarlót, de később a gyakorlat azt mutatta, hogy a traktorral való vetés amúgy is kellően porhanyítja a földet és betakarja a magot. Sok tarlóvetés azért is pusztult el, mert a talaj helyenként túlságosan porhanyós volt. A tudós azt tanácsolta Grunyának, hogy gyűjtse össze földjéről a kalászokat és kísérletképpen vesse el ősszel a magokat. Jó volna, ha területére az őszi búza mellé tavaszit is vetne; három-négy nemzedék után nagyban megnövekszik a fagyállóképessége.

Liszenko kérte Grunyát, hogy tartsa fenn vele a kapcsolatot, írjon minden nehézségéről, megígérte, hogy új agrártechnikai könyveket küld neki és levelét egy szóval zárta: „Dolgozzatok!"

— Látjátok, már itt is tudnak rólunk! — szólalt meg halkan, csodálkozva Irinka és fényes szemöldökei szigorúan összeráncolódtak. — Ha nem lenne ez az átkozott háború, akkor lenne még csak jó!...

— Ne csüggedj, parancsnok — mondta Klanya — és ne felejtsd el: mi csak egy időre válunk ki a csoportodból. Ha befejeztük a háborút, újra a te parancsnokságod alá kerülünk, jól van?

— Jól van! — Grunya bólintott és felsóhajtott.

— És nehogy eszedbe jusson félreállni! A te utad igaz út!

— Hova gondoltok, lányok! — mondta szinte mentegetődzve Grunya. — A napokban még két csoportot szervezek... Igen, én... Jaj, de sajnálom, hogy elmentek!

Malanya csendes szomorúsággal nézte a lányokat, összecsókolódzott velük és szeméhez emelte a köténye sarkát, mert nem tudta visszatartani a könnyeit.

— Lehet, hogy találkoztok Rogyionnal... Mondjátok meg neki, hogy írjon...

Grunya fejére kötötte kendőjét, sietett:

— Elkísérlek benneteket, lányok...

Kiment a barátnőivel az udvarra, elbúcsúzott tőlük és sokáig állt a kapuban. A lányok az útközépen mentek és visszavisszafordulva, egyre integettek fehér kendőikkel.

Mikor Grunya visszatért a házba, mindenki az asztalnál ült, csengtek a poharak, nevettek az apróságok, s a sarokban a lócára térdelve ragyogott az ünnepelt Pavlik.

— Hol voltál? Gyere ide! — kiáltott rá a kisfiú, mikor meglátta. — Ülj ide mellém!

Grunya még a búcsú szomorú hangulatában lépett az asztalhoz, de amint meglátta a kisfiú boldog, verejtékgyöngyös arcát, szétfoszlott a bánata.

Este a maga szobájában vetett ágyat Pavliknak, néhány széket állított a széles lóca mellé.

— Hát te hol alszol?

— Ne félj, nem megyek el sehova...

Grunya betakarta a kisfiút egy meleg bekecscsel, finoman hozzáértette ajkát az arcához és lefeküdt az ágyba.

A falu felett a félhold szórta szét kékes fényét, az ablak világos négyszöge közepén a sötét keresztfával, ferdén feküdt a padlón.

— Ki fűrészel folyton? — kérdezte Pavlik.

— A tücsök cirpel, aludj...

Grunya feküdt, fejét a karjára fektette, fáradt volt és úgy érezte, mintha könnyedén himbálódzott volna vele az ágy, mint egy nagy bölcső.

— Miért szól a harmonika ilyen késő éjjel? — kezdte egy kis hallgatás után újra a kisfiú. — És miért van itt olyan sok kutya?

— Csak... sok van, aludjál...

Pavlik sokáig forgolódott az ágyon, lehet, hogy a holdfény zavarta.

— Miért nem alszol, Pavlik?

— Csak... — sóhajtott. — Odamehetek hozzád? No, egy kicsit...

— Gyere...

Megnyikordult a szék, Pavlik óvatosan lelépett a padlóra. Grunya feszülten, kiszáradt torokkal várta. A kisfiú meztelen talpa végigcsattogott a padlón. Grunya felült az ágyban és türelmetlenül kebléhez ölelte a gyermeket. Az fürgén bemászott a puha takaró alá, hozzásimult és elcsendesedett.

— Meleg van — suttogta. — Meleg van, mint a mama mellett...

Grunya hozzászorította az arcát a fiúcska karjához.

— A papára jól emlékszel?

— Hogyne emlékeznék a papára! Olyan sapkája van, mint azoknak a néniknek, akiket megöleltél...

A gyermek hamarosan elszunnyadt Grunya karján. Letette a kisfiút a párnára és sokáig nézte kedves, nyugodt arcocskáját, az egészséges alvó gyermek arcát. Néha mosolyra mozdultak az ajkai, kis gödröcskék jelentek meg az arcán és mintha sugárzott volna a bőre.

— Aludj, kicsi fiam, aludj!

Grunya hajnalban az ablak előtti jegenye zúgására ébredt. A szél letördelte a gyenge száraz gallyakat és hozzácsapta a csörömpölő ablaküveghez.

Grunya gondosan betakarta Pavlikot és gyorsan felöltözött. A konyhában már tett-vett az anyósa.

— Vigyázzon rá, mamácska... én sietek...

— Ne félj, tudok rá vigyázni, nekem is voltak gyerekeim, — Malanya megsimogatta menye vállát. — Nem könnyű dolog ez, kedveském... De ez a kisfiú olyan kedves, hogy nem lehet nem szeretni... Menj, légy nyugodt...

A tornácon Grunyának arcába csapta a nyers tavaszi szél a kendője végét. Beburkolódzva, kicsit előrehajolva ment az utcán. Mint fészküket vesztett fecskék, röpdöstek a kertek fölött a száraz, fekete levelek.

— Gru-u-nya-a!...

A kavargó szélben nem értette rögtön, hogy neki kiáltanak. Csizmában, zöld tűzött mellényben Varvara Zsudova szaladt feléje.

— Leveled van...

A szél haragosan cibálta a levelet Grunya kezében. Az asszonynak hirtelen elakadt a lélekzete, mintha lengő hinta dobálta volna a szívét fel-le.

— Jaj, Varenyka,... Jaj!... — Megragadta Varvara vállát és reszketni kezdett.

— De hát mi van veled? — kiáltotta ijedten Varvara. — Mi van veled? Alig ismerek rád!

— Rogyion... — mondta lihegve Grunya és Varvara mellére hajtotta a fejét. — Él... Él!...

Nem hallotta, miről beszélt Varvara, haza akart szaladni, de elhagyta az ereje, ráhajolt a sövényre és sírvafakadt.

Könnyei között látta, hogy Zsudova álla megkeményedik, sűrű fekete szemöldöke merev lesz, aztán megfordul és makacs,

férfias léptekkel elindul az úton. Grunyának nem volt sem ereje, sem hangja, hogy megállítsa.

„Mit állok itt?" — gondolta hirtelen és szaladt a házuk felé. A tornácon kifújta magát és befutott a házba.

— Mamácska!

Csend volt, az egykedvű óraingák mintha a halántékában lüktető erek ütését mérték volna.

— Mamácska! — Grunya a szobába lépett.

— No, mi az? Itthonfelejtettél valamit? — Malanya eléje sietett, fogta Pavlik kezét.

— Megvan Rogyion! — kiáltotta kifulladva Grunya. — Apóka, keljen fel! Zorenka, megkerült a bátyád!

Csak most vette észre az ijedt tekintetű kisfiút.

— Írt az apukád! — Grunya megragadta a kezét.

— Nem igaz!

— Igaz!... Igaz, az apukád!... — kiáltotta boldogan Grunya. — Idenézz: levelet írt! Idenézz, látod?

Pavlik összegyűrte a papírt, mind a két kezével a melléhez szorította.

— Igazán, az apukám írta!

Tyerentyij remegve tette fel a szemüveget széles, húsos orrára.

Rogyion azt írta, hogy csapatával együtt bevetették az arcvonal mögött. Mikor feladata teljesítése után visszatért, egy támadás alatt megsebesült és elszakadt elvtársaitól. Ha nem találták volna meg a partizánok, ottveszett volna. Nemrégen áttörték a bekerítő ellenséges csapatot és visszatért a csapatához.

Grunya úgy ment ki a házból, mint a részeg.

A szél elcsendesedett. A csupasz erdő fölött kibukkant a nap.

Ott, a folyón túl, az egyik vékonyágú kis bokor mellett, melyet akkor januári hó lepett be, ott csókolta meg először Rogyion.

Grunya ment a folyó mentén, szemben a széllel és könnyein keresztül mosolygott.

Arra gondolt, hogy most már semmi sem fenyegetheti, hogy bármi is történnék, mindent kibír, mindent eltűr!

És benne és körülötte minden Rogyion nevét kiáltozta, az egész világ megzendült: él!... És még az avar vörös levelei is megrezdültek az örömtől: él, él, él!...

MÁSODIK RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

A zúgó tavaszi szelek háromszor cibálták meg a hegyek üstökét és a vékony, kékes jégkéreg alatt már kotyogott a bolondoskedvű víz, a hegyek meleget leheltek, a völgy és a tajga sötétzöld hullámai fölött orgonaszínű pára gomolygott: a levegő az olvadt gyanta, a tavalyi avar, a puha, megolvadt föld és füst szagától volt terhes.

A vastag hótakaró megszürkült, a törzsek kék árnyékot vetettek, kéket, mint a kékróka farka. A hideg hajnalokon a jég alól kiszabadult folyókhoz kijártak a medvék. Fejüket a magasba emelve, bőgve hívták egymást és szomjasan szippantgatták nedves orrlyukaikkal a nyers, jószagú levegőt...

A kopár dombtetőn már kidugták a hó alól ragadós ágaikat a vékonyka bokrok. A tavaszi kökörcsin átfúrta a hókérgen tömött, ibolyaszínű bimbóit, integettek a szellő-virág kékeslila szirmai, a ringó fűzfák barkái úgy ültek az ágakon, mint bolyhos poszméhek.

A folyó csörgedezett a kavicsok között, fehér habot vetett, fölötte az altáji tavasz korai vendégei, a tarka dunnaludak röpködtek, a partmenti fűzfák között hangos, dühös zsibvásárt csaptak a seregélyek.

A tavasz felajzotta Grunyát. Mint azelőtt sem, most sem tudott ellenállni a vágynak, hogy végignézze az ismerős, hazai tájakat, teleszívja magát a föld nehéz, részegítő illatával, hallgassa a folyó vidám mormolását. Benne volt ebben az epedő vágyban a munkásnő türelmetlensége és szomjúsága is a megújulás iránt, a munkásnőé, akinek keze kívánja már az egészséges paraszti munkát.

Az idei tavaszt pedig különösen várta már: Rogyionját várta a távoli, idegen földekről. Éjszakánként fel-felébredve boldog zavarral gondolt arra, hogy újra elkezdődik majd nyugtalan, de örömökben gazdag élete.

A vonat éjszaka érkezett. Tyerentyij kezében az ostorral, egyik kocsitól a másikig szaladgált és feszülten, szeme káprá-

zásáig figyelt minden szembejövőt. Most, most tűnik majd fel előtte fia ismerős, csontos arca! ... De egyik perc repült a másik után és Rogyion nem mutatkozott.

Tyerentyij észre sem vette, hogy egész a mozdonyig futott; a sistergő, gomolygó pára az arcába csapott és visszafordult.

A szerelvény mellett a felülvizsgáló ment végig kormos, olajos ruhában és hosszúnyelű kalapáccsal végigkopogtatta a kerekeket. Meglendült a kézilámpás, vörös fényfoszlányokat dobott az olajosan fekete tócsákra, a nedves kavicsokra: valaki nyikorgó csizmáiban futni kezdett a kocsik tetején: a lent álló szigorú, megközelíthetetlen kocsikísérők egykedvűen néztek felfelé. Tyerentyij szerette volna megkérdezni valamelyiktől: „Nem ezzel a vonattal érkezett Vaszilcov hadnagy?" — de azok olyan komoran villantották rá a szemüket, hogy az öreg zavarbajött és kezét lóbálva futott a vonat mellett.

Már minden remény elhagyta, hogy a fia egyáltalában hazatér, hiszen annyi minden történhetett vele az úton!

A mozdony megrántotta a kocsikat és súlyosan, lihegve veszett bele az éjszaka alvó sötétjébe.

Tyerentyij állt a pályaudvaron, szomorúan nézett a sötétben szétfoszló, rubinvörös fény után, aztán görnyedten indult el a kijárat felé. „Nem jött meg! Nem jött meg!"

De alig esett Tyerentyij arcára az előkert imbolygó árnyéka, mikor egy halk, izgalomtól fűtött hang megszólította:

— Apa! ...

Tyerentyij összerezzent, szíve majd kiugrott az örömtől. A vaskerítés mellett fia állt, új, jószabású köpenyben, váll-lapján ezüst csillagok fénylettek, ragyogó arcán reszkettek az árnyékok pókhálói.

— Rogyka! — sóhajtott Tyerentyij és csak egy lépést tudott tenni a fia felé.

Rogyion megelőzte apját, erősen, férfiasan átölelte, drága cigaretta illata áradt belőle, és még valami ismeretlen, idegen szag.

— Hova bujtál el és miért nem szóltál? — korholta gyengéden az öreg.

— Megfigyelő álláspontra helyezkedtem, apám. Ha kijön elém valaki, gondoltam, úgysem rejtőzhetem el előle: szólok! ...

„Lám, katonai elővigyázatosság!" — gondolta Tyerentyij, büszke volt derék fiára, és ugyanakkor valami félszeg érzés vett rajta erőt, mivel Rogyion új és szokatlan volt számára: a katonaruha, melyben most látta először, érces, erős hangja, —

szinte várja az ember, hogy vezényel: „Körbe, rajta!" — és erőscsontú, megférfiasodott arca új volt az öregnek.

— Hát a holmid hol van?

— Ott van, apám...

Rogyion háta mögött, ott állt a sárgásbarna bőrönd, fémsarkai ragyogtak a villanyfényben.

— Külföldi, — mondta lassan Tyerentyij és Rogyion nem tudta, dícséret, vagy ítélet volt az öreg szava.

De megtudta egy perc mulva, amikor apja mellett lépkedett a hatalmas állomás-téren.

— Ezekhez a külföldi holmikhoz hozzáér az ember egy ujjal és már végük is... Valaki hozott a faluba ilyen külföldi dolgokat. Szemre szép, tetszetős, de egy hétig hordták — tönkrement...

— Bizony, ócska vacak ez, nem bőrönd — értett egyet apjával Rogyion, — a berlini zsibvásáron vettem.

Odaértek a kocsihoz. Rogyion megérezte a száraz széna illatát, és mint távoli gyermekkorának hívó kiáltása, csintalan vágy ébredt benne, hogy beleugorjon a széna közepébe, belefúrja a fejét az illatos füvek közé.

— Hős fiam vagy! — dörmögte lelkesen Tyerentyij, és felszerszámozta a kifogott lovakat, aztán türelmetlenül érdeklődött: — Sok mindenféle kitüntetést kaptál?

Rogyion nem válaszolt rögtön.

— Nincs mivel dicsekednem, apám, — hangjának keménysége kellemetlenül lepte meg az öreget. — A kerületünkbe, amint hallottam, ketten is Aranycsillaggal tértek haza.

— Irígyled?

— Nem, apám, miért irígyelném?...

Ha a fiú szívesebben válaszol, Tyerentyij élénkebben kérdezősködött volna, hogy miért kapta ezt vagy azt a kitüntetést, de most, a nyaklóval vesződve, csak azt gondolta magában: „Régen is ilyen volt, nem akart elmaradni senki mögött!... Most sem változott volna meg?"

— Hogy vannak otthon? — kérdezte Rogyion, már a szénán ülve.

— Semmi különös, mindnyájan élnek és egészségesek...

A lovak megrántották a kocsit és nagy, ügető léptekkel elindultak. A kerekek belemélyedtek a kerékvágásba és csikorogva gördítették a kocsit.

Mögöttük már csak derengett az állomás melletti falu, nyirkos tavaszi éjszaka vette körül őket.

Rogyion félig elfeküdve a zizegő szénán, feszülten hallgatta

apját. — Oldalt, a közeli traktorállomáson tompán kattogtak a traktorok, olvadt hó, meg nedves föld szaga csapott az arcukba; néha reflektorfény szántotta végig az eget, mintha fényes, kékpengéjű kés vágta volna ketté a sötétséget.

A lövészárok füsttel átitatott levegőjében, a nagy veszélyek perceiben, a kórházi ágyon annyiszor maga elé képzelte Rogyion, hogyan találkozik majd az apjával, hogyan mennek végig a mezei utakon, hogyan issza majd a kedves hazai föld levegőjét! — És ez az éjszaka valóságosabb volt minden ábrándjánál!

Reflektorfény hasított át a sötétségen és ez a háborút juttatta eszébe. Mindjárt megszólalnak a halom mögött a torokhangú ágyúk, és átszelve a levegőt, lövedék fütyül a feje fölött!...

— Reflektor is van, apám? A háború előtt mintha nem lett volna!...

— Sok minden nem volt a háború előtt, — Tyerentyij körülmutatott, mintha egyedül az ő érdeme lenne minden újdonság. — A traktorállomásra hozták, hogy éjjel is szánthassanak. Látod öcsém, ez a másik nap, megvilágítja az utat, nem botladozik az ember... — és büszkén hozzátette: — Biztosan a gépeket jártatják... A traktorvezetőknek most se éjjelük, se nappaluk, folyton kattogtatnak... Az idei tavasz olyan, mintha az egész kerület, meg az egész vidék támadásra készülődnék! — Az öreg elégedetten elnevette magát, aztán közelebb hajolt a fiához: — Olvastad a februári rendeletet? — Hogyne! — Tyerentyij nem tudott várni, gyorsan elmondott neki minden falubeli újságot. — Mindenki hazatért, most aztán mehet a munka!... Hárman nem jöttek még meg: Gorgyej Iljics, Matvej Ruszanov, meg Grigorij Cseremiszin... No, hát mesélj, vágytál haza, vagy ott, Európában nem volt időd ilyesmire?...

— Furcsákat beszélsz, apám, — Rogyion elgondolkodva mosolygott. — Európában érdekes az utazás, de nem laknék ott a világért sem!

Hidegen csillant meg a pocsolyák tükre, a szél tavalyi leveleket sodort a megszáradt fákról, egy falevél félénken simult Rogyion tenyerébe és ott megnyugodott, mint egy megijesztett, félős madárka. Rogyion óvatosan betakarta a falevelet a másik tenyerével és elnevette magát.

— Mit nevetsz? — kérdezte Tyerentyij.

— Csak úgy...

A távoli falu fényei imbolyogtak, mint a gyertyaláng és Rogyion sokáig nézte őket félig lehúnyt pillái alól. A levél megmelegedett a kezében, mintha újra élni kezdene, s Rogyion újraélte, amit már félig elfelejtett. Mögötte ott tornyosodtak az elszállt évek és ifjúsága most nagyon együgyűnek tűnt előtte.

— Anyád sütött, főzött egy egész kolhoz számára elegendőt, lesz mivel megvendégeljen. — Hazajössz, körülnézel, és jól megfogod a munka végét. Hiszen mindent próbáltál a háborúban: hidakat építettél, motorokat javítottál. Olyan mérnökféle lettél. — Tyerentyij fia térdére tette a kezét. — Majd a munka megmutatja maga magát!

— Ne félts engem, apám, én már tudom, mit fogok csinálni a kolhozban! — mondta önelégülten és büszkén Rogyion. — Csak várj, majd meglátod!

Nyers, korhadt szagot árasztott a fenyőerdő, mintha egy hűvös pincébe értek volna. Az ágak között úgy szűrődött át a kékes holdsugár, mint a szitán. A meztelen fagyökereken kopogott a kerék, álmodozón suttogtak a fenyők.

Egész éjszaka mentek és Rogyion csak dél felé látta meg a völgyben szülőfaluját. Elakadt a lélekzete.

Talpraszökkent, kivette apja kezéből a hajtószárat, kigombolta a köpenyét és szétvetett lábain himbálózva, nógatni kezdte a lovakat. A kitüntetések verdesték a mellét, jobbról, mint két nagy vadrózsa, csillogott a Honvédő Háború két rendjele.

Füttyentett, valamit kiáltott, szélesen elmosolyodott, integetett a gyeplőszár végével, és Tyerentyij örömmel ismerte fel benne a régi Rogyiont.

A fehér nyírfahídnál megvillant egy vörös féjkendő és Rogyion majdnem hanyattesett, ahogy visszarántotta a lovakat.

Grunya szaladt a kocsi elé, nem látott semmit maga előtt, ragyogó, boldog arcát hátrahajtotta.

Rogyion ledobta a hajtószárat, leugrott a földre.

— Rogyion! Rogyenka! — Grunya odaborult a mellére, megragadta erőtlenül lecsüngő kezeit, csókolta borotválatlan, kemény arcát.

Rogyion átölelte Grunya vállát és összeharapva remegő ajkát, mosolyogva vezette a kocsihoz. Tyerentyij pattintott az ostorral és a túróshátú lovak berepültek a faluba.

Rogyion alig győzött köszöngetni. Az öregek levették sapkájukat tar fejükről, integettek neki és leplezetlen irígységgel néztek a katona után: ők nem találkoztak a háborúval életükben... Egy sántító frontkatona kiegyenesedett, botjára támaszkodott és intett neki:

— Megérkezett az ezredünk!

A gyerekek csoportokba verődve szaladtak a kocsi után, egészen Rogyionék udvaráig.

És már futott is ki a kapun lihegve, reszkető kezeit előrenyújtva az anya, — milyen kicsike! — és szipogva borult fia vállára.

Rogyion szívét fájó részvét öntötte el, és hirtelen szégyelni kezdte, hogy a mult években olyan keveset írt az anyjának. Múlt az idő, és ő valahogy mind kevesebbet gondolt arra, akinek az életét köszönhette.

— Miért sírsz hát, mama? Ne sírj, kedves... Hiszen élek, egészséges vagyok... — suttogta halkan.

Grunya a szétdúlt széna-vánkoson ült, a zöld katonasapkát forgatta a kezében és mosolygott. Tisztatekintetű szemei zöld fényt sugároztak az árnyas pillák alól.

Zorka kigombolta az inge gallérját és mikor a kocsi befordult az udvarba, Rogyionhoz lépett. Aztán nyomban lángbaborult az arca, ügyetlenül, mint egy fiatal bika, bátyja mellére hajtotta a fejét és nevetett.

— No nézd csak, már kész vőlegény vagy! — mondta csodálkozva Rogyion. — Van-e már menyasszonyod?

— Hogyne lenne — tódította Tyerentyij — néha meg kell házasítani hol a hajtószárral, hol a nadrágszíjjal!

— Ugyan, mit dicsekedsz ilyennel ezen a napon! — Malanya megrázta a fejét, és hirtelen észbekapott: — Jaj, a kisfiúnkról meg egészen megfeledkeztem!

— Én bezártam a házba — mondta Zorka, — ott nézeget az ablakon, ni!

Az ablaknál, orrát az üveghez nyomva, Pavlik állt.

— Ez ki, a mi kisfiunk? — kérdezte Rogyion és Grunyára nézett.

Grunya megragadta a kezét és odasúgta neki:

— Igen, igen... Rogyion, ez Pavlik. Itt van, tedd fel kérlek gyorsan... — kezébe nyomta a katonasapkáját.

— Minek ez?

— Csak... Kérlek, tedd fel a sapkádat... Pavlik így azt hiszi, hogy az apja vagy!...

— Ne ráncold a homlokodat, ne ráncold — mondta Tyerentyij, — értelmes kisfiú, az anyja azt mondja, hogy hasonlít rád egy kicsit!....

— Tedd a fejedre, Rogyenka — kérte halkan Malanya, — meglátod, hogy a szívedhez nő majd... Meg nem lesz gondod vele, én nevelem. Eleven kis fiú...

Rogyion lesimította tenyerével a haját és szó nélkül feltette a katonasapkát.

Mikor belépett a házba, Pavlik leugrott a lócáról és elébe állt. Szemei boldogan csillogtak, állán a gödröcskét kisimította a mosolygás.

— Ki ez, Pavlik? — kérdezte izgatottan Grunya.

— A-pu-ka! Rögtön megismertelek! — kiáltotta és odaszaladt Rogyionhoz.

Kételkedhetett-e egy pillanatig is, hogy ez a magas, szép katona, kitüntetésekkel a mellén, vöröscsillagos, zöld sapkában — nem az ő apukája! Nem, őt nem olyan könnyű összetéveszteni!

Rogyion esetlenül a karjára vette a kisfiút, átölelte, s az csókolta a száját, az arcát és lihegve ismételgette:

— Apuka! Apuka! Az én apukám! Úgyis tudtam, hogy visszatérsz!

Rogyion nem eresztette el a kisfiút, leült a nyikorgó székre és kutatta magában az elégedetlenség zavart érzését, de a viszontlátás öröme elnyomta benne. A házban minden olyan ismerős volt és ugyanakkor idegen: vagy ő maga változott meg ezekben az években, vagy távollétében itt történt valami változás...

A fiú körül mindenkit megelőzve szorgoskodott a megfiatalodott anya, világos, fiatalos szoknyában, és egyre fia tekintetét kereste a szemével: a lócán illedelmesen ült Tyerentyij és minden látható ok nélkül beleköhintett a markába, simogatta szakállának kalászszínű tincseit; a házat megtöltötték a szomszédok, és Rogyion, egyre tartva a beléjekapaszkodó kisfiút, felállt és kezetfogott mindenkivel.

— Pavlik, ereszd el a papát — mondta Grunya — megmosdik az utazás után...

Rogyion óvatosan, mintha félne, hogy megbántja, letette a kisfiút és csizmájával nyikorogva kiment a pitvarba Grunya után.

Átmentek a kerítésen, mely kettéosztotta a pitvart. Grunya áhítatos, átnedvesedett szemekkel nézte Rogyiont, aztán a mellához simult: annyira vágyott már utána!

Rogyion hátrahajtotta az asszony fejét, és Grunya lehúnyta a szemét, mikor megérezte az ajkán Rogyion forró csókját. Rogyion csattogón csókolta az arcát és kópén felnevetett:

— Hadd hallják! Hadd irigykedjenek!

Úgy megforgatta, hogy csak úgy recsegett alattuk a padló és a székről csörrenve esett le egy kanál.

— Állj meg, Rogyion... megfojtasz — mondta Grunya és kibomlott hajfonatát igazgatva, zavartan nézett rá. — Vesd le inkább az ingedet, mosakodj meg!

A széken egy darab sárga szappan várakozott, a padlón kéklett a nagy, zománcozott mosdótál.

Grunya megmerítette a kanalat a vödörben és a mennyezeten megmozdult az odavetődött fény. A vizet Rogyion összetett tenyerére öntötte és zajosan mosakodni kezdett, dörzsölte a mellét, prüszkölt, csapkodta az arcára a jeges kútvizet.

A kerítés nyílásain át beszűrődött a napsugár és aranyos sávokat vetett Rogyion barna hátára. A hátán végigfutó sötét árkot vörös sebforradás szántotta át.

Tőlük néhány lépésnyire szakadatlanul nyikorgott a kertkapu, lépések hangzottak, csoszogtak a gyékénylábtörlőn, vidáman beszélgettek a vendégek és a ház vidám zaja felfrissítette Grunyát. Régen volt már ilyen ünnep a lelkében!

Mikor Rogyion megmosdott, Grunya levette válláról a puha, bolyhos törülközőt és átnyujtotta Rogyionnak. Aztán megkérdezte:

— Rogyion... nem haragszol, hogy tudomásod nélkül örökbe fogadtam a kisfiút?... A leveleidben hallgattál erről...

— Nem, nem, honnan veszed? — Rogyion hozzáugrott, ráborította a törülközőt az arcára, aztán kiegyenesedett, zavartan elmosolyodott, vállatvont. — Tudod, szokatlan egy kicsit... nekünk nem volt gyerekünk, és most ez a kisfiú... Hány éves?

— Egy év mulva iskolába megy, — felelte halkan Grunya és férje hideg kezét simogatva, suttogva hozzátette: — Nem baj ...majd megszereted! Olyan jó kis gyerek... Szinte a magaménak érzem!...

— Jobban, mint engem?

— Miket beszélsz, Rogyion! — Grunya halkan felnevetett. — Hát össze lehet ezt hasonlítani?

— Jó, hiszen csak tréfáltam... Menjünk, várnak bennünket!

A szobában odament a tükörhöz, megfésülte nedves haját, eligazította a homlokán a fekete fürtöt.

Különös érzés fogta el. Úgy tetszett neki, hogy a házban összegyűltek mindnyájan valami szokatlant várnak most tőle, háborús élményeket, várják, hogy beszéljen a látottakról, a hallottakról, a kitüntetésekről, melyeket kaptak, vagy valamilyen különös történettel lepje meg őket. Nem is vette észre, hogy ez az érzés késztette arra, hogy kinyissa a bőröndjét, átadja az ajándékokat.

Rogyion az anyjának egy fekete selyemkendőt adott, melynek szélén piros pettyecskék voltak. A kendő kézről kézre járt; apjának egy csokoládészínű kabátot, egy krémszínű inget és fekete csokornyakkendőt nyujtott át.

— Hát ez minek nekem? — Tyerentyij krákogott a csodálkozástól. — Olyan leszek benne, mint egy éttermi pincér!

A vendégek nevettek. Rogyion magához vonta Zorkát és egy fényképezőgépet akasztott a nyakába, aztán egy égőszínű, virágos kendőt terített Grunya vállára. A kendő susogott a kézben, mint a zöld víz, nagyon illett Grunya szeméhez és a lányok irigyen csodálták.

Rogyion észre sem vette Pavlikot, aki még szájacskáját is nyitva felejtette, nem vette le róla elragadtatott tekintetét. Néha, mikor nem bírta fékezni lelkesedését, győzelmesen nézett végig a vendégeken. „Nézzétek, nézzétek, milyen apukám van nekem! Mennyi szép holmija van! Ilyen az én apukám!"

Rogyion végre észrevette a kisfiút és forró vér szökött az arcába. Hogy is feledkezhetett meg a fogadott fiáról!

Kutatott a bőrönd fenekén, kihúzott egy doboz színes ceruzát meg egy rajzfüzetet.

Hát persze, hogy ezek voltak a legnagyszerűbb holmik azok között, amiket apuka hozott és ezeket a legszebbeket neki ajándékozta!

Pavlik megcsókolta és Rogyin gyengéden megveregette a kisfiú vállát, aztán leült az asztalhoz, a vendégek közé.

— A megérkezésedre, Rogyion Tyerentyics! — koccintotta hozzá Hariton a poharát Rogyionéhoz. — Jól megfogtátok a német torkát! Legközelebb majd tudni fogja, igaz-e?

— Köszönöm, apóka — mondta Rogyion. — Fején találta a szöget!

Rogyion hallgatta a zajos beszédet, a poharak csengését, aztán elővett a zsebéből egy ezüst cigarettatárcát és az oldalán megnyomott egy gyöngyházgombot. A tárca lágyan kinyílt, két oldalában vakítóan fehér, aranyvégű cigaretták sorakoztak. A tárca keskenyebbik oldalán, kis fémzsebben volt a kék, áttetsző anyagból készült öngyujtó.

Rogyion rágyujtott, bekattintotta a tárca fedelét, zsebre akarta tenni, de néhány kéz már nyúlt is feléje. Letette a tányérra — és az asztal köré félszeg csend ült: a tárca fedelén, sárgásbarna csontból kifaragva, fejét karjaira hajtva, egy mezítelen nő fekvő alakja látszott.

— Micsoda szemérmetlen! — törte meg végül Hariton apó a csendet és köpött egyet. — Miféle szégyentelen népek élnek ott a határon túl! Vidd innen ezt az ocsmányságot, Rogyion Tyerentyics!

Grunya fejét lehajtva ült, égett az egész teste. Úgy érezte, mintha nem csontból kifaragott kis alak feküdnék az asztalon, hanem ő maga.

Rogyion elpirulva nyujtotta ki a kezét az esüst csecsebecse után és mintha égette volna a kezét, bosszúsan vágta zsebre. Még sokáig nem tudott az asztal körül ülő asszonyok szeme közé nézni. Ezért zajosan és mint Grunyának tűnt, természetellenesen vidult fel, mikor felhangzottak az ablak alatt a harmónika hangjai, nevetés foszlányai. A pitvaron cipősarkok kopogtak, az ajtó

kitárult és nevetve, egymást lökdösve futott be a szobába Froszja, Irinka, Klanya meg Vanya Jarkin. Utánuk egy egész csapat fiú meg lány tódult.

— Üdvözlünk, Vaszilcov! — Jarkin lépett először az asztal mellől felemelkedő Rogyionhoz. — Üdvözöllek szervezetünk nevében, — zavarbajött, mutatóujjával visszaigazította a szemüvegét a helyére, aztán zavartan hozzátette: — Jó egészséget kívánok! Most majd dolgozunk, úgy-e?

Rogyion átölelte Vanyát és mosolyogva veregették meg egymás vállát.

Rogyion a nevető vendégekre nézett és már szabadabban érezte magát, feloldódott félszegsége.

— Nem találkoztál Grisával? — raccsolta Irinka és leült melléje. — Kimentem a frontra, hogy találkozzam vele, de nem sikerült...

— Rögtön szétosztottak különböző helyekre — felelte Rogyion, — hát nem ír neked?

— Írta, hogy kórházban fekszik, de most... nyugtalan vagyok, nem történt-e vele valami...

— Ne gondolj ilyenekre... Megjön majd...

— Könnyű neked, — mondta ártatlan irigységgel Irinka és elhallgatott.

Rogyionnal szemben Klanya ült. Meglepte a lány sovány arca, élesen kiálló arccsontjai.

„Hogyan megöregedett!" — gondolta Rogyion és oda akart fordulni a lányhoz, de Grunya, elkapva a pillantását, megszorította a kezét az asztal alatt.

— Nem kell... — mondta halkan, szinte egyetlen szájmozdulattal.

Este lett, mire a vendégek szétszéledtek. Grunya felvette a mellényét és kikísérte barátnőit a kapuig.

A hegyek felől langyos szél fújt, szürke felhők gomolyogtak a völgyek fölött.

— A föld már felvette zöld ruháját, — sóhajtott Hariton apó. — Hej, már a miénk is megjöhetne!...

— Ne féljen, apóka nem megy el a ház mellett! — Froszja karonfogta az öreget. — Inkább öltözzék fel melegebben. Kimelegedett és nyitva van a bekecse...

— Nekem nem árt semmi, kis menyem — dicsekedett Hariton apó. — Nem visz el engem semmiféle betegség, olyan vagyok én, mint az alkoholba tett bogár! Hej, mennyit nyeltem már életemben! Nem kevesebbet, mint a benzintartályok a traktorállomáson!

A lányok nevetve karoltak az öregbe és kiléptek az út közepére.

Grunya a kapuban állt, nézte az alkonyodó távolt, aztán befutott a szobába.

Megmagyarázhatatlan csüggedtség vett rajta erőt. Határozatlanul lenyomta a kilincset, kinyitotta az ajtót és hozzátámasztotta a hátát.

Rogyion a könyvespolc előtt állt és egy könyvet lapozott. Mikor meghallotta az ajtó nyikorgását, hirtelen megfordult. Ragyogott az arca.

— Hol maradtál ilyen soká? — kérdezte mosolyogva.

— Mi az, már hiányzom?

Grunya alig bírt lélekzeni, úgy vert a szíve.

— Még nem gyógyultam ki a régi vágyakozásból, — mondta Rogyion, hozzálépett, átölelte és Grunya dermedten állt, még mindig nem tudta legyőzni félénkségét.

— Grunya, te olvastad Viljamsz „A földmívelés alapjai" című könyvét?

— Hát ki?

— És most is vezeted a csoportot?

— Vezetem.

— És a laboratóriumot is?

Grunya bólintott. Rogyion szeme lágy, boldog fényt sugárzott. Ez a gyengéd tekintet végigsimította a szívét. Rogyion vigyázva a mellére vonta Grunya fejét, ajka rátalált az ajkára, és Grunya úgy érezte, hogy zuhan, zuhan valahova...

— Micsoda kis asszony vagy te! — mondta kis sóhajtással Rogyion, frissült hangon, mintha néhány korty vizet ivott volna.

— Talán nem tetszem?

— Azt akarom mondani éppen: nem kellene nekem senki más a világon!

Grunya a férjére pillantott és Rogyion minden szava muzsikának tűnt előtte, lelke, mint a kiszáradt föld, várta a gyengédség jóleső, régenvárt áramlását, és végnélkül tudta volna inni. Rogyion szeme elsötétedett a meleg érzéstől, arcán kinyíltak a rózsák. Minden ismerős és kedves volt ezen a csontos, szélcserzett arcon: szürke, egymástól kissé távol álló szemei, szurokfekete hajfürtje bágyadtan fénylő homlokán, a lágy gödör az állán.

— Tudod mit, Rogyion — kezdte halkan Grunya és fejét lehajtva, ingének fémgombját forgatta, — rejtsd el valahova jó messze azt a cigarettatárcát, jó?

— Jól van — mondta Rogyion nevetve, felismerte Grunyában a régi szégyenlős kislányt és örült tisztaságának és érintetlenségének, — ha akarod, ki is dobhatod, én nem sajnálom — gyengéden, mint egy kislánynak, simította végig az asszony gesztenyebarna hajfonatát. — Csak engedd el a gombomat, mert még leszakítod...

Grunya csendesen elnevette magát és újra Rogyion mellére hajtotta a fejét, mintha a szíve dobogását akarta volna hallgatni.

Az ablak előtt csikorgott a tavaszi szélben a nyírfa, meztelen ágai között szégyenlősen tekintett elő az újhold.

— Hát csakugyan visszajöttél, Rogya!...

— Én is majd elepedtem, míg a sorsomra vártam — suttogta Rogyion. — Csak az egyik szememmel pillanthatnék haza, gondoltam, mit csinálhat most ő?... No, nem baj, most majd kezdhetjük az életet. — Elhallgatott, majd váratlanul megkérdezte: — Írtak rólad az újságban?

— A csoportunkról? Hányszor írtak már... Miért kérdezed?

Rogyion rejtélyesen elmosolyodott:

— Lehet, hogy fel sem érek hozzád, olyan magasra emelkedtél...

— Ugyan, Rogya! — Grunya kissé hátralépett és Rogyion arcát nézte: tréfál, vagy komolyan beszél. — Te sokkal előbbre vagy, mint én!... Idegen országokban jártál, annyi mindent láttál!... Tudjuk a dolgunkat: szeresd csak meg a munkádat, s az magától megy majd a kezedben!... Ha pedig valami nem világos itt, ez a sok könyv, vagy ott az agronómus...

— Igen, te most felmégy a hegyre... — mondta Rogyion és ajkára megint rejtélyes mosoly terült.

Leguggolt a bőröndje elé és kivett belőle egy újságot:

— Nézd, az állomáson szereztem... Egy kolhozmunkástól kértem...

— Mi ez?

— Rendelet arról, hogy kik lesznek a magas eredményű aratási munka hősei. Olvastad?

— A rádióban hallottam tegnap, de az újságban még nem láttam. — Grunya leült a pamlagra és szétterítette az ölében a zizegő lapokat. — Tegnap gyűlés volt ebben a dologban...

Míg Grunya olvasott, Rogyion várt, hol a pamlag szélére ült és belenézett a lapba, hol újra felállt és fel-alá járkált a szobában.

— Ha már így áll a dolog, elhatároztam, hogy én is mezei munkás leszek, — megállt, várta a hatást, melyet szavai Grunyá-

ból kiváltanak, aztán lágy nevetéssel tette hozzá: — Mit gondolsz, tudok majd csoportot vezetni? A fronton egyszer vezettem egy zászlóaljat!

— Tudsz, hát hogyne tudnál! — ragadta meg Grunya örömmel.

Elragadtatva nézett Rogyionra. Hát álmodhatott volna jobbat: egy brigádban dolgozni vele, gyakran látni egymást, segíteni egymásnak, szabad óráikban egy könyv mellett ülni!

— És egy év múlva ide, erre a helyre — Rogyion ráütött a mellére az öklével és a kitüntetései megcsörrentek, — felakasztom veled együtt az Aranycsillagot! — Megállt az ablakmélyedésben és hunyorogva nézett a kékes távolba. — Semmi fáradságot nem sajnálok ezért a csillagért!

Grunya csodálkozva pillantott a férjére. Maga sem tudta, mi nem tetszett neki Rogyion szavaiban, de lelke tiltakozott a dicsvágy és elbizakodottság ellen, melyet Rogyion hangjából kiérzett.

Rogyion megérezte riadtságát és megfordult:

— Mit ráncolod a homlokodat? Nem akarsz osztozni velem a dicsőségben?

Ha ezt nem Rogyion mondja, hanem valaki más, Grunya hallgatott volna, de most furcsán érezte magát:

— Vagy nem értettelek jól, — mondta tartózkodóan és halkan, — vagy... Hát mi öröm van abban, hogy az ember kitüntetésért éljen és dolgozzék? Én az egész háború alatt nem gondoltam semmiféle kitüntetésre: dolgoztam, nem sajnáltam a fáradságot... De hiszen te sem kímélted magadat!...

— Furcsákat beszélsz! — Rogyion felnevetett. — Hiszen ma mindenkit önmaga szeretete mozgat!... Mindenki ki akar válni a többi közül és példakép akar lenni! Azt akarod mondani, hogy most sem gondolsz kitüntetésre?

— Nem, miért mondanám. — Grunya elpirult, bár Rogyionnak mindenben igaza volt, mind nehezebben értette, mi riasztotta hát meg, — hiszen olyan nagy dolog: megkapni a Munka Hőse elnevezést... Hiszen ha közülük valaki megkapná, az nem csak egy ember dicsősége lenne, hanem az egész csoporté, az egész kolhozé... Hiszen egy ember úgysem megy semmire a többiek nélkül! — Grunya felállott, mellére szorította kezét és belső tűzben égve, nem bírva türtőztetni magát, azt mondta: — Ez éppen olyan, mint a vörös vándorzászló, amelyik az elnökség épületén van... ugyanaz!

— No-o, nem, — rázta Rogyion tagadóan a fejét. — A vándorzászló ma a miénk, holnap elvehetik tőlünk! De az a kis

csillag egész életedben neked ragyog, senki másnak! És nem veheti el tőled senki!

Grunya nem tudta Rogyionra emelni a tekintetét és nem tudott olyan egyszerűen és gyengéden nézni mosolygó, szinte villámló arcába, mint két perccel ezelőtt.

— Elvenni persze, hogy nem veszik el — vetette ellen halkan, — de ha hanyatlasz a munkában, nem segít rajtad semmiféle kitüntetés... — Megrázta a fejét és makacs nyugalommal és szigorúsággal nézett a fejére: — No jó, hát tegyük fel, megkapod a Munka Hőse kitüntetést. És azután?

— Megszerzem a másodikat!

— És azután?

— No, aztán... — Rogyion zavarba jött. — Több nem is kell!... Akkor már úgyis ismernek mindenütt... Ez olyan dicsőség, hogy mindenki irigyli!... Ha pedig ezt nem éri el az ember, akkor minek minden erőt a munkába vetni, törni magunkat?...

Grunya elhallgatott. Nem volt ereje vitatkozni Rogyionnal. Volt valami kellemetlen abban, ahogy beszélt, ahogy megnyomott minden szót, ahogy járkált a szobában, lábbujjhegyre állt, megrázva fejét, hátradobta a homlokába hulló fürtöt. Orrlyukai kitágultak a beszéd hevében, arcán piros foltok égtek.

Grunya az ablakhoz lépett. A hold eltűnt a felhők mögött, a kert sötét volt. A nyírfa állt a tavaszi szélben és szakadatlanul csikorgott, mintha rosszalna valamit.

— Miért hallgatsz? — Grunya leplezett nyugtalanságot érzett ki Rogyion hangjából.

Lassan megfordult, kezével a párkányra támaszkodott, elgondolkodva tekintett férjére és váratlanul halkan megkéredzte:

— Mondd meg nekem: ott is csak a dicsőségért harcoltál?

Rogyion arca vérvörös lett, halántékán kidagadt egy kis lila ér:

— Ezt a kitüntetést nem lehet a háborúval összehasonlítani. Ott a Hazát védtük...

— No látod, — sóhajtott fel megkönnyebülve Grunya. — Ugyanígy van a munkával is... Ha valami nagyot viszünk végbe, nem csak magunkra gondolunk. — Hirtelen megérezte, hogy szavai süket fülekre találtak és megijedt attól, hogy nem lesz ereje bebizonyítani igazát.

De Rogyion, az asszony vállára tette a kezét és hangtalanul nevetett:

— Grunyuska, kedves!... Mit vitatkozunk? — mondta boszszúsan. — Több mint öt éve nem láttuk egymást és ilyen vitát

rendezünk!... Nem tudom, miért nem értünk egyet... Drága kis csöppségem!... A legnagyobb kitüntetés számomra az, hogy láthatlak, hogy előttünk van az egész élet!

Újra körülkeringte vele a szobát, de Grunya nem nyugodott meg rögtön.

De annyi távollét után nagyon nagy a boldogság szomjuhozása, és Grunya nemsokára már szerelmesen nézett Rogyion szürke, vágyakozó szemébe. Azt gondolta: „Még csak ez hiányzott, hogy mindjárt az első napon összevesszünk!... Lehet, hogy holnap már egészen másképp fog gondolkodni, hiszen ha elkezdjük a munkát, megérti, hogy nincs igaza... Rogya, kedves, ha tudnád, milyen jó itt melletted!..."

Rogyion lekattintotta a villanyt, a szobát elöntötte a sötétség, és rögtön áradni kezdett a száraz menta illata, mely csomókban száradt a falon.

Grunya kifűzte a cipőjét, de ujjai nem engedelmeskedtek. Látta a sötétben parázsló cigarettát és még mindig nem tudta legyőzni félénkségét, ami majdnem átcsapott a rettegésbe.

— No, mit csinálsz?

Grunya tapogatózva az ágyhoz ment, leült a szélére és felhajtotta a takarót. Hallgatott. Rogyion megkereste a sötétben a kezét és magához vonta.

— Várj, Rogya... Ne...

— Ellenkezel?

— Elszoktam már...

— Talán nem csókolóztál senkivel egész idő alatt?

Grunya arca fellángolt, elakadt a lélekzete. Felkelt, a padló megcsikordult a lába alatt.

— Miért mondtad ezt? — suttogta fojtott hangon. — Nem járt az én eszem rajtad kívül senkin, nemhogy még... Ej, Rogyion, Rogyion!...

— Hiszen csak tréfáltam — mondta zavartan és gyorsan Rogyion, — még mindig ilyen vagy: annyira a szívedre veszel mindent! No, ne haragudj! — Megfogta Grunya vállát, átölelte és megcsókolta remegő ajkát. És Grunya, mint akkor, lánykorában, az első csók után, sírvafakadt.

Rogyion némán és szomjasan csókolta könnyektől sós arcát, simogatta a vállát...

Grunya reggel csendesen felkelt, felöltözött és észrevétlenül kilópódzott az udvarra.

Az ajtó kattanására előjött Malanya, fejővödörrel a kezében. Ki megy el ilyen korán hazulról?

Felment a tornácra és rossz sejtés fogta el: a menye ment

át az úton. Malanya utána akart kiáltani, de nem tudta rászánni magát és a korláthoz dőlve, sokáig nézte a távolban fehérlő kendőt.

„Nagyon makacs! — gondolta rossz érzéssel Malanya. — Biztosan megint a maga feje szerint csinál valamit, olyan, mint az apósa!"

A fejővödörből felszálló pára meleg vízsugárként érintette meg dermedt kezét.

Az ő lánykorában minden másképpen volt. Most az asszonyok mindenben versenyre akarnak kelni a férfiakkal. Hát megelégszik a férfi a második hellyel? Hogy lenne ez rendjén?

A házban Malanya elszűrte a tejet, elővette a szamovárt és leült a lócára. Minden készen van már, várnia kell, amíg mindenki felébred. De ma valahogy nem volt türelme ülni. És Malanya, anélkül, hogy szükség lett volna rá, rakosgatni kezdte a székeket, letörölte a port a tükörről, bár annak kristályos tisztaságát semmi sem homályosította.

Szeme Rogyion ingére tévedt, mely a szekrény mellett lógott a szék támláján. A sárga fémgombot a zseben éppen csak egy cérnaszál tartotta. „Felvarrom, mielőtt elvesztené."

Malanya kiterítette az inget a térdére, vigyázott, hogy össze ne gyűrje az aranyos-narancsszín váll-lapot, és gyönyörködött a kitüntetésekben.

Még nem tudta, miért kapta őket a fia, de valami gyengéd és csendes tisztelettel viseltetett irántuk, mint valami szent dolog iránt. Megtörölte az érmeket egy tiszta posztódarabkával és hozzálátott a gombvarráshoz.

A megnyugvás boldog, semmihez sem hasonlítható érzése volt benne, valahányszor csinált valamit a fiának: foltozott, varrt, kötött — és a mély elgondolkodásnak ezekben a csendes perceiben mindenben a fia jelenlétét érezte a házban és nyugodt volt: itthon van, a szobában, alszik, arcát a párnába fúrja, soha többé nem kell már elmennie sehova!

Ügyes, fürge ujjai nem bibelődtek sokáig a gombbal, — elvarrta a cérnát, elharapta a fogával — és már készen is van, viselheti egészséggel!

Malanya figyelmesen átvizsgálta az inget, nincs-e valahol egy apró lyuk, nem piszkolódott-e el a fehér gallérszegély. Nem, minden rendben volt, az ing még csaknem teljesen új volt, egy folt sem volt rajta. Már csak a felvarrt gombot kell begombolni és már vissza is akaszthatja a helyére.

Malanya valami keményet tapintott ki a zsebben. Egy fénykép volt, vékony, csonthoz hasonló keretben. „Kinek a képe ez?"

Egy csinos, domborúhomlokú, hullámoshajú lány nézett szembe csúfondárosan, és kicsit büszkén Malanyával.

A fénykép másik oldalán elmosódott írás látszott és mire Malanya kibetűzte, arcát elöntöte a vér. „Kedves, drága szibériai barátomnak — Natasa Szolovejko".

„Szolovejko — ezt értem — gondolta gépiesen Malanya, — de ki a szibériai, Rogyion, vagy ki?... Nem, itt valami tévedés van!..."

Izgatottan állt fel a lócáról. Most már mindent ennek tulajdonított, — menye kora reggeli elmenését és a szemérmetlen, meztelen nőt a cigarettatárcán. Ez itt, a képen, ez is olyan. Malanya erősen meg volt erről győződve. Mit tegyen hát?

Halkan, lábujjhegyen az ágyhoz lépett és óvatosan megrázta Tyerentyij vállát.

— Kelj fel, apa... baj van!

Tyerentyij nem mindjárt tért magához, de mikor Malanya odaadta neki a fényképet, rögtön, elpárolgott szeméből az álom. Hunyorogva, lassan kibetűzte a hátlapján lévő írást és sokáig nézett farkasszemet az ismeretlen lánnyal.

— Hát ez babonázta meg, ez az álnok! — mondta halkan és össze akarta tépni a képet, de aztán leplezetlen undorodással hozzátette: — Tedd vissza, anya a helyére, hadd legyen közelebb a lelkiismeretéhez!... Vajjon hol találkozhattak össze?

Malanya szipogva törölgette a szemét köténye sarkával.

Tyerentyij óriási kezébe vette Malanya kicsi, gyermeki kezét és némán simogatta.

— Úgy látszik, anya, nemcsak a hátán sebesült meg... Hol van Agrafena?

— Alig pitymallott, már munkába ment.

Az öreg felnyögött és kiugrott az ágyból.

— Haj-haj, micsoda baj! Ez a szerencsétlen szoknyabolond! No, várj csak, várj! — hárította el Malanyát és prémes csizmáját huzogatva haragosan dörmögte a fogai között: — Majd megtanítom én a gyeplőszárral, majd megtisztítom én a fejét!...

— Csendesen, csendesen!... — suttogta könyörgőn Malanya és megfogta a férje kezét. — Lehet, hogy minden rendbejön, ne zavard fel a vizet... Hallod? Ne zavard fel...

Hirtelen elhallgatott. A szobából Rogyion lépett ki mosolyogva. Hajfürtje lágyan, kuszáltan hullott a homlokába, szeméből gyengéd, álmos melegség és jókedv sugárzott:

— Mama, hova szaladt el Grunya olyan korán?

— Magadtól kérdezd, ne tőlünk! — felelte szigorúan az apja és elvörösödött.

Malanya tudta, hogy az öreget most már hiábavaló lenne visszatartani, nem nyugszik, míg el nem mond mindent, hevesen, dühösen, össze-vissza.

— Miért támadt rám úgy, apám? Miféle légy csípte meg?

— Nem is légy, hanem róka búját a ruhám alá! — kiáltott Tyerentyij és a fia mellére bökött a fényképpel.

Rogyion rögtön kitalált mindent és nevetni kezdett — visszatarthatatlanul, míg csak ki nem csordultak a könnyei. Most már értetlenül és félénken néztek rá a szülei.

— No... csodabogarak! Hát láttak már ilyet? — kiáltott könnyei között Rogyion és mikor kifújta magát, megmagyarázta: — Hiszen ez a legjobb bajtársam a frontról, — kétszer mentett ki a tűzből, vihar ez, nem is kislány! Most nincs senkije, semmije, a családja meghalt a németek alatt! Együtt jöttünk haza: ő a maga falujába, én az enyémbe... „Ha nehéz lesz ott neked — mondtam neki, — gyere a mi kolhozunkba!... És maguk milyen szavakkal illették ezt a derék kislányt!

A öregek megszégyenülten, szótlanul ültek.

— Talán már Grunyának is elújságolták?

— Nem, ő már korábban elment, ezt a képet a zsebedben találtam, — ismerte be Malanya és száraz, sötét arcát elöntötte a szégyen pírja. — A menyünk nem olyan ostoba, mint mi! Nem is tudom, miért izgultam fel ennyire!

De Tyerentyij még mindig bizalmatlanul sandított a fiára. Heve már csillapodott egy kicsit, szégyelte, hogy ok nélkül vádolta a derék lányt. Lehajtotta a fejét és lábával a padlót ütögetve, azt mondta:

— Hát csak hadd jöjjön, mi nem utasítunk ki senkit, — elhallgatott, aztán együgyűen hozátette: — Csak, őszintén szólva, én még nem láttam olyat, hogy egy férfi meg egy fehérnép ilyen fiatal korban barátságban legyen egymással... Miféle barátság lehet köztünk, az ördögbe is! Bűn az, nem barátság!...

— Majd adok én neked, csak beszélj ilyeneket!... — szakította félbe hamarosan Malanya az öreget, és aggodalmasan, mélyen felsóhajtott, aztán megcsóválta a fejét: — A fiúnak még szálka sincs a szemében, mi pedig egész gerendát láttunk benne! Hát nem vagyunk ostobák?...

Grunya pedig ezalatt a mezei úton lépkedett.

Az egész éjszaka tomboló szél majdnem teljesen elhordta a havat. Csak a gödrökben, árkokban meg a közeli nyírfaerdő mélyén fehérlettek még hófoltok. Az égen alacsonyan úsztak a vörös felhők. A hideg hajnali égen magánosan szomorkodott az újhold karéja.

Grunya lódobogást hallott maga mögött és befordult a nyírfaerdőbe.

Már régen szétfoszlott a levegőben a szekérzörgés, de még mindig ott állt átölelve egy nyírfa selymes fehér törzsét és nem mozdult. Előtte a kis erdő távolbafutó útja, kék hólével elöntött gödröcskék, körülötte csend...

Eszébe jutott, amint a múlt nyáron a kerületi bizottság titkárának személyautója gördült a cséplőgéphez és a titkárral együtt egy sovány kékszemű, szemüveges ember szállt ki belőle. Olyan elgondolkodó volt a tekintete, mintha mindig a távolba nézne. Kezetfogott Grunyával megmondta a nevét és Grunya ráismert az agyonolvasott újságcikk alatt álló névre. Tehát ő az, aki annyi nyugtalanságot okozott neki!

Novopasin hosszasan rázta Grunya kezét:

— Nagy kéréssel jöttem magához, Vaszilcova elvtársnő!

— Milyen kéréssel?

Novopasin beszélt a szibériai magkiválasztó állomáson nyert újfajta őszi búzáról, melyet neki akarnak adni kísérletezésre.

Grunya lélekzetvisszafojtva hallgatta, hol a titkárra nézett hol az ismeretlen szelektáló tudósra.

— De vajjon sikerül-e? — kérdezte csendesen, és meg sem várta, mit válaszolnak, szinte magának mondta: — Sikerül!... Ha pedig tévedünk valahol, majd helyrehozzák! Csakhogy még négy csoport alakult nálunk, nehogy megbántsuk őket...

— Számukra is akad munka. — A tudós hellyel kínálta Grunyát. — Nemrégen találkoztam Trofim Gyeniszovics Liszenkóval, meglátogatta az állomásunkat és említette magát... Az ő tanácsára fordultam magához ezzel a kérésemmel!

Grunya elpirult, aztán azt mondta:

— Majd megbolondulok az örömtől, bocsásson meg nekem ... Nehéz volt kitermelni az őszi búzát?

— Nem volt könnyű — a tudós elhallgatott, elgondolkodó, kék szeme megcsillant, mintha valami távoli nyűgözte volna le. — Az igazi tudományban semmi sem könnyű... Nemcsak a természettel kell megküzdeni, de a kishitűekkel is!

— Csak azt magyarázza meg, hogyan kell kitermelni azt az őszi búzát — kérte Grunya, — bizonyosan valami különleges agrártechnikával?

— Semmi különös, a legközönségesebb agrártechnika — nyugtatta meg a tudós, — csak azt jegyezze meg: trágyázza alaposan, ne féljen!

Grunyának úgy tűnt, mintha ez csak most lett volna!

Léptek csuppogtak a sárban. Grunya megfordult és Varvarát látta meg. Az asszony görnyedten, fejét lehajtva, lassan ment az

úton. Grunya izgatottan nézte sötét, szinte vassá merevedett arcát.

— Miért vagy olyan komor, Var? — kérdezte halkan Grunya, mikor Varvara a közelébe ért. — Messziről jössz?

— A tanfolyamon voltam. Ott töltöttem az éjszakát... Most a kombájn vezetését tanulom. Nemsokára megtanulom... Találkoztál az uraddal?

— Igen tegnap megérkezett, — felelte elfordítva a tekintetét Grunya.

— No, a te boldogságod megérkezett, — mondta elgondolkodva és halkan Varvara. — Miért vagyok komor, azt kérdezed? Hát milyen lehetek? Amint hazamegyek, szinte megdermedek — hátha már ott van...

— Kicsoda?

— Hát Zsudov, ki más! A büntetőzászlóaljnál kitöltötte a büntetését, amnesztiát kapott... Most a hadseregtől jön, már táviratozott — várj, örülj!

Varvara nagy, szélfújta ajkai keserű mosolyba görbültek:

— Hiszen más faluban született. Biztosan a nénjéhez ment — hogy ilyen sokáig nem jön haza... Azt hiszi, már epedve várom, pedig éppen elegem van már belőle!... Hová mégy ilyen korán?

— Meg akarom nézni az őszi vetést. Vagy két nap múlva trágyázni kell, boronálni... Beszóljak érted ha előadás lesz?

— Kopogj be! Lehet, hogy elmegyek!...

Még álltak egy darabig, aztán elváltak, s úgy érezték, mintha nem mondtak volna el egymásnak mindent, amit akartak.

Mikor Varvara kiért a ligetből és körülnézett, Grunya már nem volt sehol. A fekete, kanyargó út eltűnt a domb mögött, itt-ott megcsillantak rajta a pocsolyák.

Varvara odaér a házukhoz és tenyere ellenzője alól a falu kékes füstjeit nézte, mikor hirtelen megdermedt a szíve: az utca végén, a ház napfényben ragyogó ablakait nézve, ismerős lépteivel Szilantij Zsudov tartott egyenesen feléje.

MASODIK FEJEZET

Miután Varvara megtudta hogy Szilantij valahol a közeli hegyekben bújkál, sem otthon, sem munkája közben nem tudott szabadulni a megszégyenültség nyomasztó érzésétől, a szomorú megalázottságtól és valami borzalmas dolog várásától, amely nemsokára történni fog vele. Még egy véletlen pillantást is gya-

nakvónak érzett. A munkában nem adott magának egy percnyi pihenőt sem és a kínlódva eltöltött nap után futott haza.

De itt sem volt nyugalma. Elébejöttek az elcsendesedett, megijedt gyerekek és Varvara nem talált szót, hogy gyengéden megnyugtassa őket.

Régen mindig Zsudovék udvarában játszottak a szomszéd gyerekek. Szavva volt a kedvencük és vezérük. Most elkerülték az udvart, mintha bélpoklos lakna benne. Az ikrek haragosan, komoran jöttek haza az iskolából. Ljonka gyakran vörös, kisírt szemekkel, Szavva nesztelen macskaléptekkel, kérlelhetetlen szigorral a szemében.

Varvara semmit sem kérdezett a gyerekektől, és szinte félt, hogy feleslegesen megöleli őket. Miért hintsen sót a friss sebre, hadd hegedjen be!

Elviharzott a tél, tavaszi vizek árasztották el a földet. Varvarát kora tavasszal behívták a rendőrségre és megkérdezték tőle, hogy nem ment-e haza a férje; a jelentés szerint itt rejtőzködik valahol a hegyekben. És bár Varvara az igazat mondta nekik, hogy nem látta Szilantijt, úgy érezte, hogy nem hisznek neki. Mondhatatlan keserűséggel és szomorúsággal telve lépett ki a rendőrség épületéből.

Ettől a naptól kezdve Varvara ijedten összerezzent, valahányszor lépteket hallott az ablak alatt. Kiugrott az ágyból és kitárva az ablakot, sokáig nézte a sötétséget. Úgy tűnt neki, hogy valaki óvatos tolvajléptekkel lopakodik a fal mellett és körmével megkoccantja az ablaküveget.

Az istállóban, míg a tehenet fejte, úgy érezte, hogy a háta mögött lélekzik valaki és amint megfordult, az árnyék visszahátrált a sarokba és ott egy borzas emberalakká változott. Ha lement a pincébe és felemelte a csapdát, várta, — most lép elébe a pókhálóval beszőtt sarokból az ismerős, egyenesvállú alak, ráemeli komor, üldözött tekintetét.

Egyszer Szavva homlokán sötét, véres folttal jött be az utcáról — beverte az orrát, szakadt sapkája úgy fityegett a fején, mint egy lapulevél.

— Kivel verekedtél? — kérdezte szigorúan Varvara.

— Egy gyerekkel, — válaszolta kelletlenül a fiú és a kezét mosta. — Adtam én neki hazaárulót!... Majd legközelebb tudni fogja, minek nevezzen!...

— Ne merj többé verekedni, hallod?

Varvara megfogta a fia vállát, két térde közé vonta és egy törölközővel lassan megtörölgette nedves arcát, hüvelyujjával elsimította szemöldökének sűrű bokrait. A fiú teljesen rá hason-

lított nyílt, barna-piros arcával, egyenes állával, fekete szemével, nagy, kerek szemefehérjével. De bár Szavva inkább hasonlított rá, jobban szerette a gyengéd, ragaszkodó Ljonkát. Lehet, hogy azért vonzódott Ljonkához jobban, mivel az egészén gyámoltalan volt, Szavva pedig helyt tudott állani magáért. Varvara megfogta a hozzásiető Ljonka kezét, s a kisfiú rögtön felmászott a lócára és ölébe hajtotta a fejét.

— Meg ne halljam többé, hogy verekedtek! — ismételte Varvara. — Nem tudtok vigyázni magatokra? Nézd, hogy tönkretetted a sapkádat. Rögtön ülj le neki és hozd rendbe!

— Jó, mam, rendbehozom — felelte halkan, szemlesütve Szavva.

Ljonka felemelte a fejét anyja öléből és lelkesen mondta:

— Hej, mam, hogy a füle közé vágott Szavva, csak úgy durrant!

— Te csak hallgass! — mosolyodott el görbén, félszájjal Szavva. — A testvérét csúfolják, ő meg csak áll zsebredugott kézzel és elbújik mások háta mögé!...

— Én már éppen rá akartam ugrani hátulról, de te megelőztél! — mentegetőzött Ljonka, és mert tudta, hogy szégyentelenül hazudik, makacsul farkasszemet nézett a bátyjával.

— Ismerlek már! — Szavva legyintett. — A tenyered viszket, de nekimenni, ütni nincs merszed!

— No, jól van, jól van — állította meg a vitát Varvara. — Érdemes is volt verekednetek!... Védje meg magát ő!...

Az ikrek egyszerre elkomorodtak, elnémultak. Varvara lassan, mintha most tért volna magához, megsimogatta tekintetével az arcukat — Ljonka duzzogó, sértődött arcát és Szavva nyugodt, szigorú, kemény vonásait, aztán váratlanul megkérdezte:

— Miért jártok nyakkendő nélkül?

— Miféle úttörők vagyunk mi, amikor apa... — akarta kezdeni Ljonka, de nem tudta befejezni, ajka megremegett.

— Azonnal kössétek fel! — parancsolta Varvara és eltolta magától a gyerekeket. — Ti magatok ismeritek el magatokat bűnösöknek, ha leveszítek a nyakkendőt! És ha legközelebb jöttök és bejelentitek, hogy rosszul tanultok, az is az apátok miatt van? Vegyétek fel gyorsan, hogy ne kelljen pirulnom miattatok!

Az ikrek szó nélkül léptek a tükör elé és egymásnak segítve, felkötötték a nyakkendőjüket.

— Most majd dorgálásban részesítenek a gyűlésen: kétszer elmulasztottuk — jegyezte meg komoran Szavva és testvérére

sandított. — És mindezt miattad. Nyafogtál: „vegyük le, vegyük le!"

— Lennék csak én a vezetőtök, kiröpítenélek benneteket az úttörők közül! Ha levettétek a nyakkendőtöket, az azt jelenti, hogy az apátokkal tarttok. Hát erre tanítanak ott benneteket?

Szívesebben verte volna meg őket, mint ezeket a megbélyegző szavakat mondja nekik. Az ikrek már arra kezdtek gondolni, hogy az anyjuk megjelenik az úttörőgyűlésen és kicsapatja őket az osztagból. Ilyenekre ott nincs szükség, az tény! Gyávák voltak! Otthon, kolhozban, okos, értelmes emberek, derék elvtársak között — a mai verekedés nem számít! — meghátráltak. És mi lett volna, ha kikerülnek a frontra? Ott is meghátráltak volna?

Ljonka sokáig tartotta magát, de sűrű, vörös fűcsomóhoz hasonló szempillái alól már gördültek is a könnyek. Az anya hallgatott, kezével a lóca szélét fogta, behúnyta a szemét. A fiúk hozzáfutottak volna, de Varvara szigorú pillantása megállította őket:

— Gyorsan öltözzetek át és takarítsátok ki az istállót! Készítsetek takarmányt éjjelre! És tiszta legyen minden! Mert reggel rohantatok, széthánytatok mindent! No!

Ez, persze elbocsátás volt és az ikrek hálásan felsóhajtottak. Szavva még kérni is bátorkodott:

— Mam, adj egy ötkopekest!

— Minek?

— Ráteszem erre a daganatra, ni! Azt mondják, ettől lelohad.

Varvara a fiókhoz ment, elővett egy kis érmét és az ikrek elégedetten siettek az öltözéssel: fekete kabátjukat sötétkék övvel szorították össze, fejükbecsapták a sapkájukat és bevágták az ajtót.

Varvara leejtette sápadt kezeit és felállott. Szemébe ötlöttek a falra felaggatott fényképek.

Ilyennek, ilyen arcátlanul magabiztosnak látta először Szilantijt a kerület kolhoz-vásárán — világoskék szatén-ingben volt, megmámorosodott a vásár tarkaságától és vidámságától. Varvara akkor egy egész kocsi káposztát vitt a vásárra és majdnem egy félnapig ült a kocsi mellett, de nem tudott eladni semmit.

A kocsi körül egy vöröshajú, szélesmellű legény sündörgött egész nap. Hol eltűnt, hol újra előkerült, vállával utat tört magának a tömegben. Végre odalépett a kocsihoz, megkopogtatta a barnáraégett kezével a káposztafejeket és megkérdezte:

— Edes a káposztád?

Varvara pillantása találkozott a nevetős kék szemekkel és elpirult.

— No, majd én segítek neked eladni, mert még visszaviszed ezt a sok jót — mondta és Varvara, maga sem tudta miért, odaengedte a legényt a kocsihoz, mintha már réges-régen ismerte volna.

— A legjobb! A legszebb! A legédesebb! — kiabált a legény, mintha érctorka lett volna és a nedvdús káposztafejek megcsikordultak a kezei között. — Nem is káposzta, hanem eladólány! Ezt nézzék meg!

Varja alig győzte szedni a pénzt és adni az árut, nézte, hogy apad le a káposztahalom. A kocsit zajos, vidám vevők vették körül a furcsa eladó odacsalogatta őket. Egy kis őszhajú öregember azt mondta neki:

— Ne kiabáljon olyan hangosan, tisztelt öcsém: látja, egészen belepirult a felesége! Úgy látom, fiatal házasok!

— Most töltjük a mézesheteinket, papácska! — a legény elnevette magát, Varjára nézett és kacsintott neki: ne szégyenkezzék, nem fecseg ő semmi feleslegeset!

El sem ment, amíg el nem adta az utolsó fej korai káposztát is. De azután sem maradt el Varvarától, míg meg nem tudta, hova való, hogy hívják és mikor meghallotta, hogy a falujukat mindössze tizenöt kilométer választja el egymástól, füttyentett:

— Jó nap volt ez a mai mindkettőnknek, úgy-e? Te sok pénzt kaptál, én sem vesztettem: éppen ilyen kincset kerestem!

Úgy tört be az életébe, mint a szélvész: felkavart mindent vidámságával, szavaival, kitartó szerelmével — mint a vízcseppek, egyre lágyítgatták Varvara makacsságát és télre megadta magát.

Az esküvőjük napján lefényképeztették magukat: szájuk még nem hűlt ki a forró csókoktól, szemük ártatlanul boldog, ujjaik egymásba fonódnak...

Szilantij úgy szerette a szavakat! Még haragudott is, amikor Varvara csak egy mosollyal felelt áradozásaira. „Mondd meg hát: szeretsz engem? Szeretsz?" „De miért kérdezed? Hát tudnék élni veled, ha nem szeretnélek?" De ez nem volt elég neki: „És miért szeretsz? Mondd meg!" „Honnan tudjam? Szeretlek — pont. — Jöttél, összekötöztél és elvittél."

Hogy szerette nézni Varvara, amint Szilantij a kombájn kormányánál állt, kigombolt ingben, könyékig felgyűrt ujjakkal! Ügyes volt, erős, fáradhatatlan!

A fonott keretben, az üveg alatt kis cikk, a kerületi újságból kivágva:

„Zsudov és Zsudovné — a pusztai hajó vezetői." Mindkettőjüket lefényképezték a mezőn. Igaz, az aláírás helytelen volt: Varvara akkor még nem ismerte a kombájnt és csak segédkezett Szilantijnak. De az örömöt, melyet munkájuk szerzett nekik, megosztották. Hát el lehet felejteni a kora hajnalokat, amikor szinte úsztak a végtelen, parttalan búzatengerben?

Az emlékek összefüggéstelenek voltak, mint az álom foszlányai. Makacsul tolakodtak a fejébe. Varvara részvétlenül elkergette őket, de azok újra előjöttek és az asszony hamarosan megértette, hogy hiába igyekszik megszabadulni tőlük, erejük törhetetlen. Akkor leszedte a férje összes fényképét a falról és odalépett a forróra fűtött orosz kemencéhez.

A lángok füstös-vörös nyelve felcsapott a kemence kormos boltívére, a meggörbült fahasábok között éhes kis lángok ugrándoztak — szinte várták, mit vetnek oda nekik.

Varvara úgy érezte, hogy Szilantij vádlón néz rá a képekről, mintha kérdezné: „Mit eszeltél ki? Mit?"

Az ajtó előtt a gyerekek léptei hangozattak fel, az asszony a ládához lépett, felemelte a tetejét és belerejtette a képeket. Ó, ha ilyen könnyen elrejthetném a fájdalmat is!

Varvara megetette és lefektette az ikreket és még sokáig állt mellettük, gyönyörködött rózsás arcukban.

Még álmukban is különböznek egymástól az ikrek: Ljonka alszik, átöleli a párnáját, pihelágy arcával hozzásimul; Szavva szétvetett karral, fejét hátravetve fekszik, néha megrezdül a zavaros álomtól.

„Elfáradtatok, fiacskáim! De sok keserűséget kell még nyelnem veletek együtt!"

Megigazította lecsúszott takarójukat, lekattintotta a villanyt és lefeküdt a fiai mellé, az ágy szélére.

Az ablakot rázta a tavaszi szél, nyikorgott a nyírfa, valahol kitartóan ugatott egy kutya. Aztán minden elcsendesedett.

Varvara már majdnem álomba merült, amikor az udvaron lépések zaja hallatszott. Az asszony felült, rémület fogta el. A léptek elcsendesedtek, aztán egészen közelről hallatszottak, topogtak a tornácon, mintha csak Varvara szíve dörömbölt volna: egy, kettő, három. Várt egy kicsit, aztán újra felhangzottak a léptek, feltartózhatatlanul, kitartón — egy, kettő, három!

Varvara a vállára dobta a kendőjét és halk léptekkel kiment a pitvarra. Állt a sötétben, hallgatódzott.

— Ki az?

— Én vagyok, nyisd ki!... — hallatszott az átfázott, rekedt hang.

— Nem tudom, ki az...

— Én vagyok, Var... Ne félj!...

Varvarát érthetetlen félelem dermesztette meg, mintha odafagytak volna a lábai a földhöz.

— Na, nyisd ki hát, mire vársz?

Varvara nagynehezen megmozdította a lábát, mellével nekifeszült az ajtónak, félrehúzta a reteszt és alig volt ideje hátralépni. A sötét pitvarba Szilantij lépett be és súlyosan lihegve átölelte. Füstszag és még valami ismeretlen, nyers húsra emlékeztető szag áradt belőle.

— Csendesen! Ne ijedj meg! Ne ítélj el, Var... Otthagytam a frontot — suttogta hörgő hangon, — nem volt hozzá erőm!... Az ember megőrül bele! Borzalmas!... Mennyit bújkáltam az erdőkben! Aztán elhatároztam, hogy hazajövök. Nincs idegen a házban?

„Rajtad kívül nincs" — akarta válaszolni Varvara, de hallgatott. Szilantij bűzös, rothadt lehelete az arcába csapott és az asszony nem mozdította hátrafont karjait.

— A kicsinyek egészségesek? Alszanak?

Mintha megsiketült volna, nem is vette észre, hogy az asszony még egy szót sem válaszol neki.

— De hát miért állunk itt? Gyerünk be a házba, úgy kívánok egy cigarettát, hogy a szemem is káprázik!... Adjál papirost!

Meg sem várta a választ, kitapogatta a falon a naptárt, letépett róla egy lapot. Két tenyere között összemorzsolt egy dohánylevelet, reszkető kezekkel sodorta meg a cigarettát, megnyalta a szélét.

— Gyufát...

Megint nem várta meg, míg a kővémeredt és érzéketlen Varvara megteszi az első lépést, csupasz kézzel benyúlt a kemencébe, szétkaparta a hamut, kivett egy izzó széndarabkát, rágyujtott és szomjasan, könnyezve és köhögve szívta le a maró füstöt.

Néhány szippantás után, mintha megmámorosodott volna, rákönyökölt az asztalra, nagyokat nyelt a keserű mahorkafüstből.

— Mintha visszatért volna belém a lélek — rekedt hangja szétszállt a meleg szobában, tompábban, lágyabban csengett. — Eddig csak mohát szívtam. De miért állsz Var? Ülj le, nem haraplak meg!... Gyujts villanyt!

— Éjszaka nem működik a villanytelep, lámpát meg nem gyujtok — mondta Varvara és alig ismerte meg a maga kemény, szinte érces hangját.

— Keltsd fel a gyerekeket dörmögte sietve Szilantij —, hiszen olyan régen láttam őket!

— Nem engedem őket felkelteni! — szakította félbe csendesen Varvara.

— No, gyujts lámpát — kérlelte Szilantij —, nem zavarom őket... Meg hadd nézzelek meg téged is, milyen lettél — mintha megváltozott volna a hangod...

A lámpa fénye szétáradt a szobában, a sarokba űzte az árnyékokat és Varvara csaknem felkiáltott, mikor meglátta az előtte ülő embert. Arcát vörös bozót nőtte be, tekintete vad, mint az űzött farkasé, kezei földszínűek, körmei alatt fekete piszok, ujjai remegnek az asztalon.

— Mit nézel így rám? — kérdezte Szilantij és kerülte az asszony szemének pillantását.

— Menj a tükörhöz.

— Nem megyek — rázta a fejét makacsul Szilantij, — legalább a vadállatok befogadnak maguk közé!... Hiszen a szomszédságukban élek, a barlangban!

Vette a lámpát és odacammogott az ágyhoz.

Varvara a nyitott ajtóból figyelte, mindjobban megdermedt, de kész volt arra, hogy bármelyik pillanatban odaugorjék, ha valamelyik gyerek felébredne. Akkor kiragadja Szilantij kezéből a lámpát és kilöki az embert a pitvarba. Hadd higyjék a gyerekek, hogy csak rémes, lidérces álom volt az egész!

Szilantij a feje fölé emelte a lámpást, állt az ágy mellett szakadt kabátjában és megmámorosodva nézte az álmukban hánykolódó ikreket.

— Elég — mondta csendesen Varvara, de Szilantij nem hallotta.

A lámpa fénye megvilágította arcának egyik felét, a másik árnyékban volt és a bozontos szőr alatt idegesen rángatózott.

— Tedd le a lámpát, elég volt — ismételte Varvara és Szilantij hunyorgatva ment vissza a konyhába.

— Ezt is meg kellett érnem! — suttogta és komoran tekintett Varvarára — elkergetsz a saját gyermekeimtől!

— Te magad kergetted el magadat!

Szilantij elhallgatott, újabb cigarettát sodort. Rágyujtott a lámpa lángjánál és úgy fújta a füstöt, hogy nemsokára egész füstfüggöny vette körül.

— Keresnek?

— De mennyire! Jelentkezned kell!

Szilantij hallgatott, aztán azt dörmögte:

— Sok harag gyülemlett fel benned!

— Talán nincs okom rá? Szökevény vagy és én bűnhődöm érte!

— Hát ha elestem volna a fronton, könnyebb lett volna neked?

Varvara keserű nyálat nyelt, levette kezét az asztalról.

— Könnyebb...

— Ne átkozódj...

Szilantij legyintett, elhajtotta a füstöt, felállt és járkálni kezdett a szobában, megérintette a tárgyakat, végigsimította a lócát, mintha meg akart volna győződni róla, hogy mindez valóság és nem álom.

— A gyerekek nem kérdezősködtek rólam?

— Azt mondtam nekik, hogy vízbe fulladtál!

Szilantij pegyhúdt arcára félelem ült, ajkai elfehéredtek, leült a támlátlan székre és Varvarára meredve, hangtalanul mozgatta a száját. A cigarettacsutkáról hamu esett a térdére, a parázs már az ujjai között égett. De Szilantij, úgylátszik nem érezte az égés fájdalmát.

— Gyorsan kitöröltél az élők sorából! — mondta rekedten, eltorzult ajakkal. — Csak először meg kellett volna tőlem kérdezned, van-e kedvem megboldogulni, vagy nincs...

— Hát te kérdeztél engem? — Varvara hevesen felállt az asztal mellől és férje felé hajolva, ökölbeszorította a kezét. — Kérdeztél? Én sem kérdeztelek. Igen, a te megkérdezésed nélkül meghaltál a szemünkben... Még a nyakkendőjüket sem viselhetik miattad!

— Elég! — Szilantij lecsapta az asztalra szögletes öklét. — Úgyis elegem van már! Mintha fejsze függne a fejem fölött! Beleőszültem...

Levette a fejéről a sapkáját és Varvara meglátta deres halántékát, ami olyan volt, mintha liszttel szórták volna be.

— Elfáradtam, nincs erőm már... Úgy érzem, minden jóra fordulhat még, csak bocsáss meg. Úgy érzem magam, mint a csapdában...

— A gyávaságod csapdájában, — mondta Varvara.

Szánalmasan, elveszetten állt előtte a férfi és semmiben nem hasonlított a régi Szilantijhoz, a szélesvállú, hanyagul magabiztos, deli legényhez. Ezt az embert szerette ő és élt vele több, mint tíz évig, ez az ember a gyermekei apja?

Szilantij tenyerébe hajtotta sötét arcát, hallgatott. A szobára csend terült.

— Mit hallani a háborúról? — kérdezte tompán, mintha hordóból jött volna a hangja.

— Agyba-főbe ütik a németet, — mondta lassan Varvara, s a férfi térdére hajtott bozontos fejét nézte. — Talán azt szeretnéd, hogy fordítva legyen?

Szilantijt mintha megcsípték volna. Felugrott, ajkai elfehéredtek:

— Ilyeneket ne mondj! Engem a szovjethatalom soha nem bántott!

— Miért bujdosol akkor, mint valami gonosztevő és miért fordítottál hátat a szovjethatalomnak? Vagy csak akkor kell neked, ha hasznod van belőle?

Szilantij tekintetéből vad keserűség lövellt. Hátralépett és csendes, fojtott hangon megszólalt, mintha a belsejét szakítaná ki magából:

— Hiszen megölnek engem, Varvara!... Megölnek!... Miért vagy ilyen értetlen?... Forró kása a háború!... Egyet pillantasz, — már nem is vagy!... És a kukacok szívnak, rágcsálnak!... Még a vértől is elfutok, nem bírom a látását!... Nem bírom!

Varvara a torkára tette a kezét és simogatta, mintha fulladozna:

— Hát azt, amit érted ontanak, azt bírod? Bírod? Mi? Vagy az nem érdekel téged? Idegen neked?

Varvara az asztal mellett állott, kicsit előrehajolva, dühös, haragtól eltorzult arca remegett:

— Belebújtál az ürgelyukba, és azt hiszed, elrejtőzhetsz? Ott az emberek ezerszámra haltak meg, belefájdult a szív az emberi szenvedés látásába!... És te!... Eredj, Szilantij, amíg nem késő, ez az utolsó szavam — menj, jelentkezz... Hát hova, hova rejtőzhetsz el az emberek elől? Mosd le magadról meg a gyerekeidről a foltot, mosd le, akár vérrel is!...

— Már nem moshatom le, nem moshatom! — Szilantij megrázta a fejét. — Annyi piszok ragadt rám, hogy még késsel se tudnám levakarni, nemhogy lemosni...

— A gyerekekért kérlek — mondta könyörgő hangon Varvara, mind közelebb lépve Szilantijhoz és igyekezett a szemébe nézni, — hiszen bemocskoltad őket a szégyeneddel!... Szedd össze a bátorságodat, menj!...

— Megölnek, megölnek! — szűkölt Szilantij és térderogyva ragadta meg az asszony szoknyája szélét. — Értsd meg!... No,

add, add a kezed!... Rögtön megölnek, nem kegyelmeznek!... Már célbavettek engem, Varka, a golyót már régen előkészítették számomra!

Az asszony hátralépett, de Szilantij fogta a szoknyáját és kúszott, míg az öreg székhez nem ért. Akkor felállott, rátámaszkodott a székre és az összetört a kezei súlya alatt. Tántorogva, mint a részeg, Szilantij az asztalhoz ment.

— Tehát egész életedben bujdosni akarsz? Vagy kóborolni az utakon és az emberek életét veszélyeztetni?

A férfi hallgatott.

A tyúkólban kárálni kezdtek a tyúkok és lomhán, félálomban felkukorékolt a kakas.

— Hány óra? Messze még a hajnal? — Szemével az órát kereste és megmerevedett arccal hirtelen felállott. — Hova tűntek a fényképeim? Elvitte őket a rendőrség?

— Ismerik azok a te arcodat fénykép nélkül is — mondta Varvara, — én magam égettem el őket, ne lássák a gyerekek nap mint nap!

Varvara a kemencénél állott, mozdulatlanul, aztán lassú mozdulatokkal, elgondolkodva, vállára vetette a kendőjét.

Szilantij összerezzent, a derengő ablakot nézte és valami rettenetes gyanú villant fel benne. Egy percig egy szót sem tudott kimondani.

— Mi jutott eszedbe, Varvara?... Mit találtál ki?... Fel akarsz jelenteni? — ajkai reszkettek, hangja elakadt. — Miért akarsz a halálba taszítani? — Gyorsan a hátára vette a tariszznyáját, az ajtóhoz lépett:

— Hát ilyen vagy?!...

Varvara állt a szoba megsűrűsödött csendjében, teste égett, mintha kegyetlen ütéseket mértek volna rá. A szíve, úgy érezte, valahova nagyon mélyre süllyedt.

— Igen, ilyen vagyok — mondta végül lassan. — Eredj, ne is kerülj a szemem elé többé! Neked itt már nincs senkid: sem feleséged, sem gyerekeid!

Úgy dobta feléje ezeket az utolsó szavakat, mint a köveket és Szilantij összegörnyedve kiment. Becsukta maga mögött a pitvarajtót, hogy Varvara ne futhasson utána, átszaladt az udvaron, átvetette magát a fonott kerítésen, és pár pillanat múlva már el is tűnt az erdőben...

A sűrű nemsokára elnyelte. A dombon, teljes biztonságban érezve magát, megállt. Akármit is beszélnek, ő még él, megtapogathatja a fejét, kezét, lábát. De aztán nyomban elkomorodott, összeráncolta a homlokát, mert lelke mélyén tudta, hogy az életbe

vetett reménysége törékeny, mint a lék szélén a vékony jég, a víz minden pillanatban elnyelheti. Ezalatt a fél év alatt, míg az erdőkben bujdosott, mindenáron igyekezett kikerülni a hurkot, de tudta, hogy a leszámolás órája mindjobban közeledik.

Megkereste házának hunyorgó ablakait, — olyan közel van és mégis oly elérhetetlen messzeségben! — és Varvara szándékára gondolt, reszketett az álla, verejték lepte el a hóna alját. Megdöbbentő pontossággal értette meg, hogy elvágta maga előtt a hazavezető utat, és ha nem szánja el magát arra, amit Varvara tanácsolt, hanem gyáván szűkölve újra elmegy hozzá, akkor soha többé nem látja viszont sem a feleségét, sem a gyermekeit, s nem lesz joga az élethez. Megragadott egy kezeügyébe eső ágat, szétmorzsolta és éles keserűség torzította el az ajkát.

Hajnalra odaért az odujához, előhúzta a gyökerek alól a fejszéjét, hogy ágat vágjon és tüzet rakjon. De hirtelen felfigyelt.

Fent, a lombok között, üveghangon daloltak a madarak, valahol a közelben egy kis hegyipatak csörgedezett. A harangvirág csendesen himbálta kék harangocskáit. Egy távoli ligetből egykedvűen válaszolgatott egymásnak két kakuk: „ku-ku, ku-ku".

A hajnal vérvörös árja elömlött a hegyeken.

Szilantij egy-két percig mozdulatlanul állt, aztán feje fölé emelte a fejszét és teljes erővel ütni kezdte a fiatal jegenye törzsét, kivágta derékban, aztán hirtelen, vadul kiáltva, kihúzta a tisztásra, egyetlen ütéssel levágta a vékonyágú koronát és a tűz elszenesedett foltjához vitte.

Inge nemsokára átnedvesedett, facsarni lehetett volna belőle a vizet. Hörögve lélekzett, mint az agyonhajszolt ló. Visszatette a fejszét, aztán levetette magát a fűre és szétdobta a karját.

Az égen felfénylett a hajnali pír, a rét felett felhők úsztak, madarak kerengtek, a fák lombjai fürödtek a friss levegőben. Szilantij feküdt, gondolatok nélkül tépdeste ki gyökerestül a harangvirágokat, süket volt minden szépséggel és örömmel szemben, hiszen maga fosztotta meg magát mindettől.

Mikor besötétedett, feltápászkodott és áttörte magát a ligeten, az ágakban fennakadtak ingének rongyai. Éjfélig a dombon ült és nézte a völgyben elszórt falut.

Mikor az őrtoronyban megkondult a harang, Szilantij lement a dombról és a kerületi székhelyre sietett. És bár az út néptelen volt ebben az éjszakai órában, vállai közé húzta a fejét, mintha ezer láthatatlan szem figyelné . . .

Varvara már jónéhányszor akasztott új naptárt a falra a régi helyett, de Szilantijról többé semmi hír sem érkezett. Az

asszony már arra gondolt, hogy meghalt és hamarosan megszokta ezt a gondolatot, de a háború után Szilantij hírt adott magáról. Távol-Keletről írt levelet. Azt írta, hogy látogatását követő reggel elfogták, büntetőszázadhoz került, kórházban feküdt, most újra a hadseregben van és nemsokára hazamegy.

Varvara nem felelt Szilantijnak: lelkében már régen nem volt hely számára.

És ime, most, ezen a koratavaszi regelen, mintha a halálból tért volna vissza, lépkedett feléje Szilantij széles, kényelmes léptekkel és Varvara rémülettel figyelte, hogyan fogy közöttük a távolság.

„Mit állok itt? Hiszen már itt van a közelben!" — gondolta és észre sem véve a tócsákat, befutott az udvarra.

Bevágta a pitvarajtót és ráakasztotta a kampót, várt egy kicsit, aztán leakasztotta. Úgysem zárkózhat el ilyen könnyen, megigazította lecsúszott kendőjét, bement a házba, némán levetette és felakasztotta mellényét.

Az ikrek kirakták a lócára könyveiket és füzeteiket és beletették a tarisznyájukba, — mint mindig, mielőtt az iskolába mennének, hogy minden a szemük előtt legyen, hogy ne felejtsenek itthon semmit! Az anyjuk már az első osztályban rászoktatta őket erre.

— No hogy gazdálkodtatok?

— Szavka... — kezdte volna Ljonka, de a fivére hátbalökte a könyökével és erre elhallgatott.

— Nem tudod megállni, hogy ne árulkodj! — mondta zordul Szavka. — Megmondom én magam is: összetörtem a kancsót, mam...

— No, nem baj! — Varvara a két fiú fejére tette a kezét, — de most legyetek okosak, másszatok fel a kemencére és egy hangot se! Egy szót se halljak!...

Az ikrek csodálkozó szemet meresztettek az anyjukra és az gyorsan hozzátette:

— Zsudov már itt van az utcán...

A fiúk hunyorítottak, iskolai holmijukat otthagyták és szónélkül felmásztak a kemencére. Ljonka mikor fölért, megfordult, kérdezni akart valamit, de mikor meglátta anyja szigorúan összezárt dermedt ajkát, elhallgatott.

— Miért ijeszted el a gyerekeket a saját apjuktól?

Varvara összerezzent ettől a titkos suttogástól. Az asztalhoz lépett és csak akkor vette észre a szamovár mellett Szilantij nővérét, Praszkovját, a kicsi, feketehajú asszonyt, vállára vetett zöld kasmirkendőjében.

Varvara összeráncolta a homlokát, sűrű szemöldökei köze függőleges redő húzódott: „Előreküldte a felderítőt! Egyedül, szemtől-szembe fél!"

— A gyerekeknek nincs mitől félniök — mondta Varvara — és nincs szükségük rá!... Azért küldtem őket a kemencére, hogy jobban lássanak és gyorsabban megértsenek mindent.

Varvara nem szerette Praszkovját, ezt az örökké csendes, zajtalan asszonyt, és sohasem leplezte ellenszenvét.

— Ritka vendég vagy nálunk s mindig a legrosszabb pillanatban jössz!

— Elmehetek, ha terhedre vagyok — Praszkovja felállt s a fejére igazította a kendőjét.

— Ülj le, mit tudnál ártani? Erős fogak kellenek ahhoz, hogy szétharapják ezt a gyeplőszárat!

A tornácon megzizzent a seprő. Varvara a távolabbi ablakhoz lépett és hátatfordított az ajtónak.

Megvonta a vállát, mikor meghallotta az ajtócsapódást és lábát megcsapta a házba betóduló hideg.

— Visszajöttél, kedveském!... — mormogta szipogva Praszkovja.

Mintha egy tenyér fogta volna be a szájukat, csend lett. Szilantij köhögött.

— Jó egészséget!

A ház halotti csenddel felelt neki.

— Ú-úgy — mondta Szilantij és hallani lehetett, amint egyik lábáról a másikra áll —, hát kiéheztettek!

Varvara mozdulatlanul állt, élettelen kezét keresztbefonta a mellén.

— Mit forralsz ellene, Varjuska? — próbálkozott Praszkovja. — Ne légy ostoba!... Hova menjen hát, ha nem haza?

A csend mind sűrűbb lett a szobában. Szilantij szorongva várta, mikor szólal meg Varvara, ez a süket, fojtott haraggal telt hallgatás megijesztette. Gyufát sercintett, rágyujtott.

— Ne tápláld már tovább magadban a gyűlöletet — mondta és leült a nyikorgó székre — no, gyenge voltam, — féltem a vértől. De hiszen már régen megbűnhödtem érte. Véremmel mostam le a bűnömet... Hát nem tudod elfelejteni, ami történt?... Meglásd, Varja, egy év múlva, kettő múlva már senki sem emlékszik rá...

Varvara úgy összeharapta a fogát, hogy megcsikordult és lehunyta a szemét.

— Hiszen neki sem volt könnyű, Varjuska — mondtata Praszkovja, hol erre, hol arra az oldalra futkosva és átölelte Varvara

vállát. — Hát mit akarsz még? Mit? Csak egy szót szólj hát... Egyedül akarsz tengődni? Vagy már találtál magadnak valakit?

— Ne merj ilyeneket mondani a mamácskának! — kiáltott le a kemence tetejéről Szavva. — Vond vissza a szavadat, különben hozzádvágom a csizmámat!

Praszkovja mintha megadta volna magát és sokáig rázkódott az erőltetett köhögéstől. Sistergett a vödörbe dobott cigarettacsutka.

— Hó-ó, hát ott vagytok! — mondta mélyet sóhajtva Szilantij. — Egy követ fújtok az anyátokkal? Hát már elfelejtettétek az apátokat? Sajnáljátok, hogy épségben hazatért?

A kemencén hallgattak. Varvara keze mintha odanőtt volna az ablakpárkányhoz. Akárhogy is szerette volna látni a gyerekek arcát, nem volt ereje Szilantij felé fordulni!

Hallgatott és Szilantij a feszült, haragos csendben úgy érezte, hogy még egy perc, kettő és leszakad a mennyezet, összeomlanak a falak, ha nem szólal meg valaki.

— Azt akarod, hogy térdenállva könyörögjek neked a bátyámért? — kérlelte Praszkovja. — Bocsáss meg neki, Varjusa! ... Miféle asszony vagy te!... Nem is tudtam, nem is sejtettem! Legalább a gyerekeiden essék meg a szíved, — nézd, sem élők, sem holtak már!...

Koppant a sajtár teteje, megcsobbant a vízben a merítőkanál: Szilantij ivott, foga megkoccant a pohár szélén, a cseppek hangosan csepegtek vissza a sajtárba, Szilantij ivott, mintha tüzet oltana magában.

— Jó, ahogy akarod — keményedett meg Szilantij hangja —, de én innen egy tapodtat sem megyek, amink van, együtt szereztük!

Varvara úgy összeharapta a fogát, hogy megcsikordult.

— Vagy úgy! — mondta ki nehezen, mintha megdagadt volna a nyelve. — Akkor én megyek el a gyerekekkel... Ad nekem a kolhoz másik házat!

A csend szétolvadt, mint a viasz.

Varvara súlyos léptekkel ment a kemencéhez, lépteire összecsendültek a szekrényben az edények. Megigazította a piszkavassal a tüzet.

Szilantij levetette a bekecsét, megtorpant, nem tudta, hova tegye, aztán felakasztotta a szegre.

— Jobb lenne, ha hazamennél, húgom — jegyezte meg mogorván Szilantij — várnak otthon.

Praszkovja bólintott, szétmorzsolta könnyeit, fejére vetette a kendőjét. Az ikrek nemsokára elindultak az iskolába és Varvara Szilantijjal kettesben maradt.

Az asztalnál ültek, egymással szemben és némán itták a teát.

Este, mikor megzörgették az ablakot, Varvara gyorsan felötlözött, felvette ünepi bundáját, fejére kötötte meleg kendőjét.

— Sétálni mégy, mi? — érdeklődött határozatlanul Szilantij, megtörve a hosszú feszült csendet.

— Előadásra, a kultúrházba...

— Miről fecsegnek?

— Nem tudom. A mult héten az atomenergiáról beszéltek, máskor meg az égről és a csillagokról...

— No nézd csak!...

Varvara szó nélkül kilépett. A pitvarban Grunya várta.

HARMADIK FEJEZET

A kultúrház nagyterme fényesen ki volt világítva. A fehér mennyezet alatt csillársor égett, rajtuk üveggyöngyök függtek, mint a jégcsapok. A magas falakon, mint a hajnal pírja, vörös kelmére írt jelszavak, plakátok sorakoztak. Az egyik plakát vidám, szélesarcú asztalost ábrázolt, amint göndör forgácsok kunkorodnak elő gyaluja alól, a plakát alján gömbölyű, feltűnő betűkkel: „Újjáépítünk!" A falon zászlók között a nagy vezér arcképe függött, lágyan, gyengéden, kissé hunyorogva tekintett a teremre, mintha az erős fény bántotta volna.

Egyik sarokban Irinka babrált egy kis asztalka mellett, felhúzta a gramofont. Kiválasztott egy lemezt és rátette a csillogó tű hegyét. Kis sistergés hallatszott, mintha száraz gabonaszemek peregtek volna, és a zenekar hangja hirtelen megtörte a csendet. Már fel is csendült a gyengéden kérlelő énekhang:

„Ne dalolj, csalogány, ne dalolj,
Hadd aludjék a fáradt vitéz..."

Rogyion mosolyogva ült le Jarkin mellé a pamlagra és Vanyához hajolva, mintha titkos jelentést súgna, megjegyezte:

— Szívhezszóló dal...

— Igen, megragadja az embert — egyezett bele sóhajtva Jarkin, és mikor elhallgatott a zenekar, a távolabb ülő Klanya Ziminára pillantott.

A lány sötéten csillogó szemét eltakarta a homlokára húzott szürke, kockás kendő.

— Mi van vele? — kérdezte Rogyion, elfogva Vanya izgatott pillantását.

Jarkin lehajtotta a fejét, füle olyan lett, mint a vörös kakastaréj.

— Menjünk ki egy cigarettára! — ajánlotta földreszegezett tekintettel.

Az utcára már sűrű sötétség borult, a szél végigsöpört a sövényen, fütyült a jegenyék csupasz ágai között. A hídon egy szekér dörömbölt végig.

— Ne kérdezz tőlem többet Klanyáról, Rogyion — mondta tompán Jarkin.

— Honnan tudhattam volna, hogy te vele...

Vanya rágyujtott, fényes kis szikrák röpültek bele a sötétségbe.

— Nem teszek neked szemrehányást — kezdte egy kis hallgatás után. — De, tudod, nem kellemes, amikor a sebre tapintanak... Mi gyerekkori barátok voltunk, együtt fogtunk galambot, én még azt sem vettem észre, hogy lány. Tudod, ő milyen pajkos, élen járt mindig még a fiúk között is! Aztán a Komszomolba néhányszor elkísértem, amit kért, megtettem, de soha nem beszéltem az érzéseimről: gondoltam, anélkül is érthető minden. Mikor pedig elmentem a háborúba, majdnem megállapodtunk: ha visszatérek, összeházasodunk!

Valaki feljött a tornácra. Jarkin megvárta, amig becsukódik az ajtó, aztán mind hevesebben folytatta:

— Először gyakran írt nekem, aztán elmaradtak a levelek. Én írtam neki az egyik levelet a másik után — ő csak hallgatott Irtam az anyjának — azt felelte, hogy ír a lánya, megkapta a Vörös Csillag-rendet. Csak nem szállt a fejébe a dicsőség? — gondoltam. Ez nem lehet, Klanya nem ilyen. A háború végéig hallgatósdit játszottunk. Aztán sürgöny jött, hogy érkezik. Az anyja kérte, hogy találkozzunk. Az állomáson minden úgy volt, ahogy lennie kellett: átöleltük, megcsókoltuk egymást. Csak soha nem nézett rám, ahogy beszélt. De én akkor olyan bolond voltam az örömtől, hogy erre nem is figyeltem.

Az úton, ahogy kimentünk a pusztára, Klanyka azt mondja nekem: „Én már most megmondom neked, Vanya, becsületesen, katonásan. Ne várj rám. Én már férjhez mentem!" Így forrázott le, legszívesebben otthagytam volna és mentem volna, amerre a szemem lát!... A faluig hallgattam, mintha leragadt volna a nyelvem. Otthon aztán úgy elfogott a keserűség, hogy még a szemem is megnedvesedett!... Összetépte akkor a lelkemet. Nem baj, akkor keményen tartottam magamat, a találmányomhoz

menekültem. Aztán hallottam, hogy fia született, aztán hamarosan elterjedt a híre, hogy annak a hadnagynak felesége van...

A cigarettavég parazsa belehasított a sötétségbe. Jarkin összeharapta a fogát és mellével a tornác korlátjához támaszkodott.

Sokáig hallgattak. A félignyitott ajtón át kiszűrődött egy bánatos dal.

— És mit csinálsz most? — kérdezte Rogyion.

— Semmit... — Ványa újabb cigarettára gyújtott, mélyet szippantott, nyelte a füstöt. — Sajnálom Klanyát...

Elhallgatott, aztán mélyet, hangosat sóhajtva, mintha most hajtott volna le egy pohár vizet, hozzátette:

— No, nem baj, ráfeküdt egy kicsit a lelkemre, beszéljünk most valami másról!

Mellettük élénken beszélgetve, egymás után mentek be a kolhozmunkások, topogtak a tornácon, leverték cipőikről a ragadós tavaszi sarat. Nyers fa, felengedett puha föld szaga áradt a levegőben.

— Mit akarsz csinálni a kolhozban? — kíváncsiskodott Jarkin és megrántotta Rogyion ruhaujját. — Gyere hozzám a villanytelepre, jó? Vezető leszel, én meg szerelő, újra hozzáfogok a mechanikához... Hallottam, hogy elsajátítottad a technikai tudást a háborúban...

Rogyion nem válaszolt azonnal, úgy állt, mintha hallgatózott volna. Valahol egy széltől letört ág csapkodott, hangosan nevettek a lányok...

— Volt úgy, hogy elektromossággal is akadt dolgom — mondta végül Rogyion lassan, mintha gondolkodna. — De most más terveim vannak...

— Milyenek?

— A földet akarom túrni — jelentette ki titokzatosan Rogyion. — Meg akarom kérni az elnökséget, hogy adjon nekem egy csoportot.

— Igen, a kenyér most nagy erő — értett egyet Jarkin. — Hangos most az egész vidék. Két nap múlva lesz az élmunkások találkozója. Természetesen helyesen határoztál: messzire látsz!

— De még mennyire! — Rogyion elmosolyodott.

Mikor beléptek a terembe, benn már mindenki együtt volt. Minden felhajtható ülés foglalt volt már, és Rogyionnak meg Jarkinnak fel kellett mennie a kakasülőre. Ez a korlát mögött emelkedett, a mozifülke sötét kis ablakai fölött.

A terem tarkállott a lányok hajfonataitól meg a fiúk göndör fürtjeitől, az öregek kopasz feje csillogott. Az első sorban Hariton apó ült: térdei között vasbotját tartotta, kampós végére rá-

támasztotta görcsös, barna kezét és ráhajtotta az állát. Az öreg mellett Krasznopjorov ült, bokros szemöldöke alól álmosan tekintgetett körül a zsivajgó teremben.

A dobogón, a zongora fényes szárnya mellett Rakitin állott szürke ruhában, mellén úgy feküdt a nyakkendő, mint valami kék folyó. A kerek, vörös kelmével bevont asztalon zöld vízeskorsó állott, mélyén, mint egy kis nap, megcsillant a vízben visszaverődő fény.

— Elvtársak! — Rakitin megkopogtatta ceruzájával az üveg oldalát, a hangok elcsitultak, valaki megköszörülte a torkát és a terem elhallgatott. — Mikor utoljára a nemzetközi helyzetről beszélgettünk, kérték, hogy a szerelemről és a barátságról tartsak előadást... Mielőtt beszélnék erről, szeretném elmondani, hogyan képzeljük el a szovjet ember erkölcsét...

Rakitin érezte a figyelem feszült csendjét, fellelkesedett és ragyogó mosollyal, mind lendületesebben folytatta a beszédet. Hallgatták, féltek, hogy egy szót is elereszt enek.

Klanya, mikor megtudta az előadás tárgyát, az első pillanatban el akart menni. Mintha szándékosan választották volna ezt a témát, csakhogy őt felizgassák. Aztán, szokott mozdulatával hátrasimította homlokába hulló hajtfürtjeit és elnevette magát. Minek idegeskedni? Kinek mi köze van hozzá, hogy mi van az ő lelkében?

Az életben minden bonyolultabb, mint ez a lelkes, elragadtatott előadó hiszi, aki irigylésreméltó könnyedséggel bogozgatja a legkeményebb és legkuszáltabb csomókat.

Régen ő is azt hitte, hogy az életben minden egyszerű! Hogyne hitt volna hát nyílt kék szemében annak, aki először akadt az útjába?! És mikor kibújt a következmények alól és hazudott, akkor is elhitte minden egyes szavát. Hogy ő nem jön a faluba, nem tud ott mihez kezdeni. És Klanya beleegyezett. Jól van telepedjék le, ahol akar, ő utánamegy a világ végére is, csakhogy vele lehessen. A férfinak, úgylátszik, nem is volt bátorsága bevallani az igazat, egy bajtársa írta meg: a hadnagy becsapja Klanyát. Ezért a csapodár emberért hagyta el ő Vanya Jarkint!

Klanya a kakasülő felé nézett, de nyomban elfordult. Jarkin pillantása szívenvágta.

„Miért is nem ülünk együtt, mint régen, miért ülünk a terem két sarkában? — gondolta bánatosan és újra hallgatni kezdte Rakitint. Már egyetértett vele. Mindent egyszerűnek és világosnak látott. Hiszen Vanya nem idegen számára. Vanya szereti őt, és neki soha nem volt jobb barátja nálánál. Most fel kellene állni,

odamenni hozzá, vállára tenni a kezét: „No, elég volt, ne ráncold a homlokodat! Gyere, menjünk ki innen, beszéljünk egymással őszintén. Lehetetlen, hogy ne érts meg engem!"

„Miért ülsz hát itt egyedül és miért fut végig a nyakadon a borzongás, mikor feléd néz? Állj fel, menj oda hozzá! Lehet, hogy levesz minden súlyt a lelkedről. Sírni szeretnék, Vanya, kedvesem, sírvafakadok itt, mint egy kis bolond, ennyi ember előtt. Bánt és fáj, hogy így történt..."

— Mi van veled? — suttogta Varvara és teljes erejéből megszorította Klanya kezét. — Azonnal hagyd abba, hallod?

Klanya térdére hajtotta a fejét és ruhája ujjával törölgetni kezdte az arcán végiggördülő könnyeket.

Varvara nem eresztette el a kezét, mintha attól félt volna, hogy Klanya újra sírni kezd. Hallgatta Rakitin szavait és egy szót sem akart elereszteni abból, amivel Rakitin olyan lelkesen meggyőzte. „Igen, igen, mindez nagyon igaz — szeretni a Hazát, teljesíteni a kötelességeket, becsületesnek lenni. Hát lehet élni enélkül? De helyesen léptem-e fel, Rakitin elvtárs, mikor megtagadtam a gyermekeimtől az apjukat, mivel nem tudtam elfelejteni életének fekete napjait, mivel a lelkem ellenkezik minden egyes szavával!? Meg lehet neki bocsátani? „Nem" — mondod te és nem adsz semmi tanácsot. Ha vége lesz az előadásnak, összecsattannak a tenyerek, mert az emberek lelkében világosság támadt a szavaidtól és ez meggyőz arról, hogy igazat mondtál, én pedig hazamegyek, lefekszem, és akármennyit gondolkodom, nem hoz megkönnyebbülést."

„Miért olyan komor?" — gondolta Klanya Varvarát figyelve és idegesen harapdálta a körmeit. — Tőle kellett volna önuralmat tanulnia! Varvarának nem kell ilyen kötekedve hallgatnia Rakitint! Ő nem hajolt volna ilyen bizalommal az első útjába akadó felé, nem égette volna meg magát!

Klanya nem tudta megállni, hogy újra rá ne pillantson Vanya Jarkinra.

Milyen közel ül hozzá és mégis milyen messze! Mire gondolhat most?

Vanya Jarkin semmire sem gondolt. Lelkében fájó üresség volt, azoknak az embereknek üressége, akik mindent elmondtak magukról.

Irinka úgy érezte, hogy Rakitin nem általánosságban beszél, hanem az ő Grigorijáról, és a kedves dicséretétől égett az arca. Csak jönne meg már minél előbb Grisa, csak ne történt volna semmi baj vele!... Irinka Froszja vállához dörzsölte az arcát.

— Matvejen jár az eszed?

Froszja kissé lehajtotta kalász-színű koronával körülfont fejét és elgondolkodva mosolygott. Nem, ő most máson gondolkodik. — Grunyán, aki természetesen az az ember volt, akiről Rakitin beszél, Vanya Jarkinról, Gorgyej Iljicsről. Mennyit kell még fejlődnie, hogy vetekedhessék velük! Ehhez nem elég, hogy becsületes legyen és rendesen végezze el a munkáját. Nem csak magára kell gondolnia. Ő mindenek előtt magára gondol, a gyerekekre, Matvejre és arra, hogy hogyan fognak élni, ha majd visszatér...

Rakitin leült a székre, felemelte a vizesüveget, vizet töltött a pohárba.

— Jól beszélt a fúl — Hariton apó felállt és mindeki helyeslően tapsolt, amikor az öreg megszorította Rakitin kezét. — Úgy elmondtál öcsém, mindent, mint a biblia... He? — Hariton apó a füléhez emelte kérges tenyerét, mintha választ várt volna.

Mindenki nevetett, a vizesüvegben táncolt a fény, valaki sikongva fulladozott a nevetéstől.

De Hariton apónak eszébe sem jutott zavarbajönni. Haragosan kopogtatta a padlón botját és rátámaszkodva előretolta gyéres szakállát:

— Érdemes is beszélni nektek! — mondta, a levegőt bökdösve mutatóujjával. — Csak vihogtok, kacarásztok, de nem fogjátok fel a szavak értelmét!...

A lányok és a fiúk felállottak, dörömbölve tolták a fal mellé a padokat. A gramofon sötétkék dobozából tánczene szűrődött ki és az ünneplőbe öltözött párok már keringtek is a terem közepén...

Grunya elgondolkodva nézte a gramofonlemez fekete recéit, mellette Rakitin állott és valamit halkan mondott neki. Rakitin hirtelen felemelte a fejét és a kakasülőn ülő Rogyion meglátta mámoros tekintetét.

„No csak!" — gondolta Rogyion és, mint régen a kertben, szerette volna megfogni a felesége kezét és gyorsan elhívni valahova.

De Grunya már magától elindult hozzá. Gyengéden megsimította inge ujját és ráemelte Rogyionra szerelemtől elködösödött szemét.

— Táncoljunk, Rogyion... Az esküvőnk óta még egyszer sem táncoltam!..

Rogyion féltékenyen, hirtelen támadt bizalmatlansággal nézte az asszony kipirult arcát és, bár neki is kedve lett volna zenét hallgatni, szórakozni, összevonta a szemöldökét:

— Majd máskor...

Grunya nem kérdezett semmit, annak is örült, hogy most kettesben lesznek.

— Várj, csak megmondom a lányaimnak, hogy két óra mulva megyünk elszórni az ammóniákos salétromot...

— Éjszaka? Hát ezt ki találta ki?

— Így kell, Rogyion, nappal ragadós a föld, belesüpped az ember, most megkeményedett, lehet rajta járni. Kevesebbet ártunk a vetésnek!

Mikor Grunya visszatért, Rogyion mellett már ott áll Rakitin és, bár mind a ketten nyugodt hangon beszélgettek, olyan volt az arcuk, hogy Grunya megijedt. Mikor meglátták őt, elhallgattak, és Rogyion — úgy átmelegedett tőle Grunya szíve! — karonfogta.

— Rögtön látszik, hogy milyen békében, milyen boldogan éltek — mondta Rakitin és szemei elborultak. — Nagyon örülök, hogy boldog, Grunya, és becsületesen bevallom — irigykedem!...

Grunya férje inge ujjához dörzsölte forró arcát.

Rogyion lenézően elmosolyodott. Bolondos fickó! Majdnem szerelmet vall az asszonynak az ura előtt!

— Köszönöm az előadását — mondta Grunya búcsúzóul. — Nagyon tetszett!

— Ugyan... — Rakitin zavarbajött, majd vállatvont. — Kár, hogy elmennek, most kezdődik a vidámság... Különben megértem...

Rogyion húzta Grunyát, az öltözőben vállára vetette a köpenyét és kiléptek a sötétbe. Egyszerre megszűnt minden — a zene, a sarkak kopogása a padlón — hallatszott, ahogy valahol a tetőn, a sötét ég alatt suhogott a zászló...

Rogyion köpenye szélébe takarta Grunyát, megsimogatta a vállát és az asszony elcsendesedett a férfi erős és meleg keze alatt.

— Menjünk vissza, akarsz táncolni? — kérdezte Rogyion. Már szégyelte, hogy olyan könnyen megadta magát a féltékenység első gyanújának.

— Ugyan, Rogyion — suttogta Grunya férje vállához simulva. — Kettesben leszünk — hiszen annyi mindent el kell még mondanom neked, talán egy hónapig is tudnék beszélni egyfolytában!

Ez a bizalmas nyiltság meglágyította Rogyiont és titkos büszkeséggel gondolt arra, milyen szép, értelmes felesége van — nem hiába vetettek rá sokan szemet, és persze, irigylik tőle!

Úgy tetszett, mintha a hegyek tömör lánca alátámasztotta volna az alacsony eget, melyen tavasziasan, élénken és sűrűn fénylettek a csillagok. A szél, amely a jeges hegycsúcsokra fúzte

a felhőket, elült, a földre már rászállt a fagy, a megkeményedett sár kopogott a láb alatt. A széles utca nyugodt kis fényeivel hunyorogva, belefutott a kékes ködbe.

— Milyen jól beszélt a kommunizmusról, igaz, Rogyion? — kezdte halkan Grunya, kissé előrehajolva és igyekezett férje szemébe nézni. — Elhallgattam volna akár egész éjszaka!

Az öröm megmelegítette a szívét, Grunya boldog volt, mert Rogyion kettesben akart vele lenni, mert ott lépkedett férje illatos cigarettafüstszagú köpenye alatt, mint valamikor régen, amikor találkájuk volt az erdőben, amikor a félig kimondott szónak különös jelentősége volt, és összefont kezük kifejezte minden érzelmüket.

— Igen, nagyon értelmesen beszélt! — felelte vidáman Rogyion. — Csak mikor lesz mindez! . . .

— Te csacsi — mondta Grunya és halkan felnevetett. — Hát, hogy akartad, Rogyion? Hogy holnap kinyisson valaki előttünk egy ajtót és azt mondja: parancsoljatok, itt a kommunizmus? Igen? — Grunya hangja okosan, gondolkodóan csengett. — Tudod, én azt hiszem, hogy észre sem vesszük, amikor majd eljön — csodálkozunk és örülünk, mint most a villanynak, a rádiónak, a könyveknek, az agrártechnikának, aztán egyszerre tudatossá válik bennünk, hogy már a kommunista rendszerben élünk! Igaz?

— Milyen ábrándozó lettél! — mondta Rogyion a felnőtt gyengéd leereszkedésével, aki elismeri a gyermek sikereit.

— Mindig ilyen voltam én, Rogyion — mondta Grunya izgatottan a visszaemlékezéstől. — Még amikor iskolába jártam . . . Nem is hiszed, néha egész éjjel a szénapadláson feküdtem és ábrándoztam . . . Hogy milyen lesz száz év mulva az élet, mit érnek el az emberek és a tudomány, szinte elakad tőle a lélekzetem, ha ezekre gondolok! . . . És most, hogy visszatértél, mintha visszajöttek volna azok az évek is . . . Nem haragszol? Szinte furcsa, de úgy érzem, mintha nem is mentem volna hozzád feleségül — megyek veled, mint régen Masával és kitárom előtted a lelkemet! . . .

Halkan felnevetett és ügyetlenül dörzsölte az arcát Rogyion állához. Férje meleg keze átölelte a vállát és Grunya igyekezett vele lépést tartani, de minduntalan eltévesztette, nem tudott hozzáigazodni Rogyion egyenletes, kényelmes lépteihez.

— Én is szeretek ábrándozni — mondta kis idő után lassan és megfontoltan Rogyion. — De azért nem szakadok el a földtől . . . Mi haszna van embernek az ábrándozásból? Azt hiszem, Grunya, nincs értelme, hogy a távoli jövőt találgassuk!

Majd az is eljön egyszer!... — elhallgatott, aztán meggyőződéssel, fiatalos hévvel hozzátette: — Beszéljünk inkább arról, hogy a mostani életünkben nem maradunk el senki mögött, hogy teljes erővel munkához látunk, de úgy, hogy beleszédüljön a fejünk! Így ni! — átölelte Grunyát, magához húzta és csókolgatni kezdte az arcát, szemét, homlokát, száját.

— Rogya! Elég legyen!... Rogyion! — lihegte Grunya fulladozva. — Erre mindenütt járnak...

— Hadd járjanak — Rogyion felhevülten nevetett. — Nem lát bennünket senki!

— Arcátlan vagy, szinte félek tőled! — mondta Grunya mosolyogva és újra bebújt a köpeny szárnya alá.

A házacskákban kialudtak a vidám fények, mintha a közeledő éjszaka zörgette volna maga előtt a sötétség folyóját. Grunya szomjasan itta a sűrű, nyers, illatos tavaszi levegőt és fojtott hangon megszólalt:

— Azt mondtad: nem maradhatunk el senki mögött, el kell végeznünk, amit kiszabtak ránk... De tudod-e, Rogyion, mit szabtak ki ránk? Szerintem sehol nincs partja az életünknek: ússzék mindenki addig, ameddig el nem fogy az ereje és a kitartása! Én az én életemet nem cserélném el senkiével, nekem éppen ez felel meg, — megszorította Rogyion kezét és derengő, fehér arcába nézve, suttogva folytatta: — A falunkban vannak emberek, akik azt mondják: szeretnék átaludni öt vagy tíz évet, aztán felébredni, — az az élet nem is élet lesz, hanem paradicsom! De milyen öröm lehet abban, hogy valaki elvégzi helyettünk a munkát, teljesíti az ötéves tervet — ezt, aztán a másikat —, no, mondd, mi jó van abban, ha valaki csak elfogadja az egészet? De ha magad, a magad erejéből érsz el mindent, az örömöd is több, az életedet is többre becsülöd és még tovább akarsz élni!

Befordultak a sarkon és a folyóhoz mentek. A víz tompán mormolt a fekete, csupasz jegenyék között a mederben.

Rogyion nem eresztette el Grunyát, hátával nekitámaszkodott egy ágas-bogas jegenyének, cigarettát kotort elő a zsebéből, sercent az öngyujtó kis kereke. A lobogó kis láng egy pillanatra megvilágította mosolygó arcát és összehunyorított, élesen csillogó szemét.

— Száz százalékig igazad van — mondta csendesen Rogyion, mellre szíva a cigaretta illatos füstjét. — Ha nem kellene elérni valamit, ha nem kellene megfeszíteni az erőnket, unalmas lenne az élet — hallgatott el kicsit, aztán gyengéden csúfolódva

hozzátette: — Most pedig szálljunk le az égből a földre! Hány hektárt akarsz az idén bevetni?

Grunya felélénkült.

— Nálunk nincs erre szabály — mondta vidáman — azon a nyolc hektáron kívül, melyen az őszi búzafajtát termeljük ki, még ötven hektárra tavaszi búzát akarunk vetni.

— Hagyd a tréfát! — Rogyion hangjában hitetlenség és izgalom érződött. — Komolyan beszélsz? Miért van erre szükség? Nem értem, minek bevetni ötven hektár földet, amikor ahhoz, hogy az ember a Munka Hőse legyen, elég nyolc hektáron rekordtermést elérni?

Grunya rosszul kezdte magát érezni a köpeny alatt, mintha a posztó súlyosabbá vált volna, mintha szorította volna a vállát. Óvatosan levette a válláról Rogyion kezét, kisiklott a köpeny alól és néhány lépést tett a folyó felé. Lent mormolt a kátrányfekete, bágyadtan csillogó folyó.

— Hogy minek, azt kérdezed? — kérdezte visszafordulva, halkan Grunya. — Nagyon egyszerű! Ha nyolc hektárról harminc-harminc mázsát aratunk, akkor kétszáznegyven mázsát hordhatunk a hombárba. Ha pedig az ötven hektárról csak húsz húsz mázsát nyerünk, az már ezer mázsa! Érzed a különbséget? Most pedig gondolj arra: ha minden csoport így dolgozik a kolhozban, a másik kolhozban, a harmadikban, a kerületben, az egész vidéken — micsoda hatalmas erő az!

Rogyion köpenyébe burkolózva komoran hallgatott. Lent zúgott a folyó, alámosott földdarabok hullottak bele, a kavicsos mederben fecsegett a víz.

— És ez még kevés, Rogyion — folytatta halkan Grunya egy kőgörgeteg és a jegenyék között sétálgatva; egyáltalán nem zavarta férje hallgatása, úgy érezte, hogy Rogyionnak meg kell értenie őt és egyet kell értenie vele. — Ha mindenki csak a maga rekordjára törekszik és belenyugszik abba, hogy a földünk, melyet a kolhoz bevet, évről-évre nyolc-tíz mázsát terem hektáronként, mondd, akkor mi haszon van a mi rekordunkból?

— De hiszen ezer hektárt nem lehet úgy kezelni, mint a magunk kis területét — mondta Rogyion és kiegyenesedett. — Erre nem elég semmiféle erő! Hol veszel annyi trágyát?

— Trágya egy-két évig szűkösen lesz — helyeselt Grunya —, de azt hiszem, erről már rendeletet hoztak és nemsokára lesz elég. Akkor be sem kell vetnünk mind az ezer hektárt, hanem bevetjük mondjuk a felét, és ezen kétszer, háromszorannyi termést érünk el, mint ezer hektáron!

Rogyion letört egy kis ágat a jegenyéről és lábát egy nagy kőre téve, könyökére támaszkodott. Az ággal csapdosta a csizmája szárát.

— Nem értelek, Grunya... miért töröd magad! — kérdezte Rogyion csendes részvéttel. — Majd ha lesz minden bőven, akkor vesd be az ötven hektárodat. Hiszen most még a nyolc hektár mellett sem biztos, hogy megkapsz-e mindent, amit akarsz! Hát még ötven hektárt bevetni! Az annyi, mint önként lemondani mindenről. Nem, ötvenbe én nem megyek bele!

— Mikor levelet írtunk Sztálinnak, én is kevesebbet vállaltam magamra — csak tíz hektárt — mondta csendesen Grunya egy kis hallgatás után. — Aztán, mikor az elnökség vitatni kezdte az általános tervet, más jutott eszembe; mi lenne, ha jobban pró bára tenném az erőmet? Megbeszéltem a lányokkal, és elfogott bennünket a harag: meddig elégszünk még meg a magunk rekordtermésével? — Grunya Rogyionhoz lépett és halkan, szinte kérlelőn hozzátette: — Értsd meg, a kenyér javarészét nem a rekordok adják, hanem az egész kolhozföld!

Rogyion összemorzsolta az ágacskát és beledobta a zajgó folyóba.

— Lehet, hogy én nem vagyok ilyen öntudatos — mondta vállatvonva. — De ha kapok egy csoportot, nyolc-kilenc hektárt művelek csak meg... Úgy, mint a többiek.

Grunya hátralépett és egy pillanatig némán nézett a férjére. A leereszkedő nyugalom, mellyel Rogyion az utóbbi szavakat mondta, felingerelte.

— No, akkor hát nem beszélek tovább — mondta bánatosan és nem tudta elfojtani a sóhajtást. — Menjünk haza, mert nem találnak meg a lányok...

Rogyion karon akarta fogni, de Grunya előrement, kabátja zsebébe dugta a kezét és Rogyion hagyta. Mögötte lépkedett és Grunya makacs hallgatásában kihívást érzett.

A sarkon utolérte a feleségét, átölelte a vállát:

— Idehallgass, Grunya... Mondd meg igaz szívedből, ki beszélt rá erre a tervre: Rakitin? Novopasin? Kinek tettél fogadalmat?

Grunya lassú mozdulattal kiszabadította magát férje öleléséből és bosszúsan mondta:

— Senkinek nem tettem fogadalmat!

— Akkor miért kell neked több, mint bárkinek?

Grunya nem felelt és továbbment. Rogyion a kapunál megállította. Hirtelen kedve támadt, hogy ingerelje, bosszantsa az asszonyt.

— Tudod, mit mondok neked? — kezdte súlyosan lihegve és Grunya összerezzent. — Már értem, miért teszel akaratom ellen! Értem, miért támadt ez az új ötleted a hektárokkal! Értem, mire törekszel! Értem!

Grunya érezte, hogy Rogyion meg akarja sérteni és önkény telenül hozzásimult:

— Rogyion, ne beszélj így! Ne beszélj!

De Rogyion nem tudott neki mondani semmit. Felhangzott Irinka búgó, ingerkedő kacagása. Az út közepén futott, kézilám pását lóbálta.

— Itt van ni, itt a parancsnok! Gyerünk, te éjféli bagoly A föld már megkeményedett! Lányok, ide!

Grunya bement a házba, felvette bélelt kabátját, a pitvarban fogta a lapátot és kilépett a kapun. A lányok zsivajogva fogták meg a kezét, és így semmit sem tudott Rogyionnak mondani. Néhány lépés után visszafordult. Rogyion még mindig ott áll a kapuban, cigarettájának parazsa vörösen izzott a sötétségben.

Grunya hirtelen sajnálni kezdte a férjét. Visszamenjen? Mondjon el neki mindent? Bogozza szét a sértődés szoros csomóját? De a békülékenység váratlanul támadt érzését rögtön elvágta benne a szigorú követelés. „Nem, Rogyionnak magától meg kell értenie, hogy nincs igaza, különben, hogy tudnak együtt élni és dolgozni?" De a szíve összeszorult, mintha egy hideg kéz markolta volna össze.

— Grunya, miért lett Rogyion olyan fontoskodó? Nem értem! — kérdezte Irinka barátnője arcába tekintve. — Mint az intendánsunk a fronton! Az soha sem hagyta el a bőrtáskáját meg az iránytűjét. Ha a raktárba ment élelmiszerért, és elhagyta az iránytűjét, alig lehetett bírni vele! Tudod, ha az én Griskám megjön és így fontoskodik, be sem engedem a kapun! Mondd, úgy-e helyesen határoztam?

— Nem tudom. — Grunya mélyet sóhajtott. — Hiszen ők nem hasonlítanak egymáshoz, miért akarod, hogy egyformán viselkedjenek?

— Hiszen semmi közöm hozzá! Ne haragudj rám! — Irinka hátravette a fejét és parancsoló hangon folytatta: — Nosza, Grisenka, állj elém, mint falevél a fű elé és le ne vedd rólam a szemedet!... — Grunyához simult és kissé ránehezedett a karjára. — Lennék én csak férfi, az ilyen kis csöppséget, mint te, éjjel-nappal a tenyeremen hordanám! Felöltöztetném takarosan, hadd meressze mindenki irigykedve a szemét! Nem engednélek semmit dolgozni, nehogy bepiszkolódjon a fehér kezecskéd. Beültetnélek a sarokba, reggeltől estig benned gyönyörködnék!

— Ebédszünettel! — vetette közbe komoran Klanya és a lányok csengő nevetése végighangzott az utcán.

— Majd adok én neked, Irinka! Miket beszélsz!... Mindig kitalálsz valamit! — kiáltotta Froszja, könnyezve a nevetéstől.

A dombhajlaton túl a sötétségbe burkolózott puszta nyujtózott. Az égen újra áthúztak a szürke felhőnyájak, csak az egyik oldalon derengett az ég alja rózsaszínű fényben, talán gazt égettek valahol.

A könnyű tavaszi fagytól megkeményedett föld tompán és vidáman koppant minden lépésnél, halkan zizegtek az ürömbokrok száraz ágai, a nyírfaligetből a korhadt gyökerek malátaszaga áradt, a fiatal rügyek illatával keveredve. A cséplőgép-ház raktárában megtöltöttek a lányok egy kosarat ammóniákos salétromml és végigjárták a területet.

— Óvatosan lépjetek, mert letapossuk az egész vetést — mondta Grunya, mikor szétküldte a lányokat és lámpájával megvilágítva az utat, elsőnek tért le az útról.

Nyomában Klanya lépkedett, jobbról félénken Froszja, szinte tapogatva a lábával a földet, mögötte tréfás mozdulatokkal lopakodva, Irinka.

A lámpa fénye megvilágította a sötétzöld, nedvesen csillogó hajtásokat. Grunya belenyúlt a kosárba, a megvilágított foltokra rászórta a csillogó salétromport. És, bár a munka nehéz és kényelmetlen volt, Grunya nem érzett fáradságot. Egyik kezével a kosarat meg a lámpát tartotta, a másikkal a műtrágyát szórta, ő járt az élen. A kosár karja fájón vágódott a vállába, de nem igazította meg.

Ment és a Rogyionnal folytatott előbbi beszélgetés járt a fejében. Lelkében lassan úrrá lett az izgalom. Ma minden olyan nyomasztó — a száraz ágaktól zörgő mező, a sötét ég, az alacsonyan úszó felhők, a salétrom maró pora, mely a szemébe, orrába hull, és mindenek előtt az a gondolat, hogy Rogyion talán még mindig ott áll a kapuban és cigarettázik... Grunyának eszébejutott, milyen lekicsinylő hangon beszélt vele Rogyion a folyónál, egyik lábát a kőre támasztva, hogyan állt meg a sarkon, hogyan akarta megbántani valami helyrehozhatatlan, a vita hevében támadt szemrehányással, és minél többet gondolt ezekre, annál makacsabban ellenkezett egész lénye. Lehet, hogy Rogyion nem értette meg őt, nem fogta fel, amivel meg akarta győzni.

„Mit tegyek hát? Mit tegyek?" — gondolta hideglelősen Grunya.

Hirtelen megrémült attól a gondolattól, hogy hátha nem is tudják egymást megérteni. Összeszorított fogakkal, majdnem

sírva ment előre. „Rogya kedvesem! Úgy vágyakoztam utánad, belefájdult a lelkem, úgy vártalak, s gondoltam: megjössz, és semmi akadály nem lesz majd legyőzhetetlen előttünk!... És most? Mi ez hát, Rogya? Hova akarsz vinni engem? Ki változtatott meg ennyire, vagy én nem ismertelek soha és csak most tárul fel előttem a lelked?..."

A sötétben szétáradt a hajnal sötétzöld vize, megcsillant a mezőn és már el is tűnt a hátuk mögött.

— Gru-u-nya! Pihenj! — kiáltotta Irinka. — Így nem tudunk utolérni! Már egészen beleizzadtunk! Mohó vagy a munkában!

Grunya némán engedelmeskedett. Míg a lányok pihentek, bement a raktárba salétromért, aztán újra elindult a lányok élén és hajladozva szórta szét jobbra-balra a száraz port.

Hajnalban, mikor a fagy felengedett, a lányok odamentek a gépházhoz és nagynehezen kinyitották a bedeszkázott ajtót. A meszelt, gerendás szobában tavalyi plakátok függtek a falon.

— Micsoda farkasordító hideg van! — mondta Froszja.

— Hát a frontbarát mire való? — Irinka a kis vaskályhához lépett. — Gyorsan menjünk szalmáért!

Egy félóra mulva a házikóban barátságos meleg volt, a lányok botokkal piszkálták a tüzet, forró, éhes torkába zizegő szalmát tömtek. A tűz vidáman pattogott, a kályhának kivörösödött az oldala meg a teteje. Rózsaszínű nagyszemű burgonya sült rajta.

— Te egyáltalán nem sajnálsz bennünket, parancsnok! — mondta Irinka, miközben lehúzta a burgonya ropogós héját és fújta forró belsejét. — Mibe kerülne neked, hogy kérj a raktárból a katonáidnak egy kis itókát! Hiszen megfagyunk!

— Én már a munkától is megrészegedtem — mondta csendesen Froszja és fáradtan ereszkedett a szalmakötegre — meg az előadástól — arcán málnavörös lángok táncoltak, megcsillantak az üveggyöngysorán —, de jól beszélt, érdemes volt hallgatni!

— Olyan emberekről, mint amilyenekről Rakitin beszélt, csak a regények írnak — mondta Klanya és megigazította a fürtöt a homlokán. — Az életben kevés ilyen igaz embert lehet találni!

— Kerestél már? — Irinka barátnőjéhez hajolt és haragos pillantást vetett rá. — Ha neked haszontalan ember akadt az utadba, akkor talán mindenki rossz? Hányszor mondtam neked, amikor az egészségügyi zászlóaljnál szolgáltunk: „Jaj, Klanya, vigyázz, elveszted a játszmát, megégeted magad!" De te csak legyintettél: a férfiak, azt mondtad, mind ilyenek!

Irinka arca a kályha fényében tüzes volt, szeme szigorú, elgondolkodó kifejezést tükrözött.

— A szerelemről, szerintem, csak egy emberrel lehet beszélni, nem minden jött-menttel! ... — és mintha korholná, de ugyanakkor sajnálná barátnőjét, csendesen hozzátette: — De te mindenkinek elfecsegted, ki kopog a szíved ajtaján.

Egy két percig hallgattak. Klanya hosszasan bámult a tűzbe, ajkát összeszorította, aztán megszólalt, mintha panaszkodnék:

— Mindig azt mondta nekem, hogy a szerelem — ünnep. És ha szeretjük egymást, ne gondolkozzunk!

— Ó, te kígyó! — Irinka megrázta a fejét és haragosan folytatta: — Nekem mondott volna ilyet, majd adtam volna neki!

A kályhában duruzsolt a tűz, mind újabb szalmával táplálták.

— Vannak olyan emberek, akiket csak ünnepnapokon lehet szeretni — mondta felkönyökölve Froszja —, de ez, én azt hiszem, nem is szerelem, csak amolyan ... madárszerelem ... Hiszen az életben fontosabbak a hétköznapok, mint az ünnepek ... Hallgassátok meg, amit mondok — Froszja belemarkolt a szalmába, zilált hajfonatai az ölébehullottak, aranyos fényben csillogtak. — Nemrég olvastam egy könyvet — a tanítónő adta — kinyitottam, hát versek voltak benne. „Mi szépség lehet ezekben?" — gondoltam, és félre akartam tenni, de két sor ötlött a szemembe ... Ezek — sóhajtott, a mosolytól félig kinyíltak lágyvonalú ajkai:

„Mint a szép dal, olyan a szerelem,
És dalt nem könnyű költeni ..."

És utána megkönnyebbült a lelkem. Akármit csinálok, nem megy ki ez a két sor a fejemből ...

Grunya Irinka vállára hajtotta a fejét és a vaskályha oldalán a vörös fényeket nézte. Arra gondolt, hogy mindenki másképpen szeret, ahogy csak kitelik lelke gazdagságából. És hogy a gondolataik, mind csak kis mellékösvényeken kóborolnak és nem tudnak rátérni a nagy útra. Szomorú lett, talán azért, mert nem tudott felelni teljes szívéből: igen, igen, én így szeretek, én boldog vagyok.

Mikor a lányok a pihenő után elindultak hazafelé, a hegy mögül már kibukkant a nap, fényes sávokat vetett a sziklákra. A földjükön csendes hívással ringott a smaragdszínű vetés.

Irinka és Klanya messze előrementek, Froszja Grunya mellett lépkedett és váratlanul megkérdezte:

— Miért vagy ma olyan bánatos?

— Dehogy, Froszja — válaszolt sietve Grunya. — Nem, nem, mit képzelsz! Csak éppen...

— Tudom én magamról — mondta bágyadt, szomorkás mosollyal Froszja. — Én már azelőtt is sokat gondoltam, hogy hozzámegyek Matvejhez, de ha te akkor, amikor ajándékokat gyüjtöttünk a front részére, nem hagysz ott a gyerekekkel, talán még sokáig nem tudtam volna elhatározni magamat...

Froszja keze mint egy forró öv, szorította Grunya derekát. Grunya lépkedett az ölelés kellemes melegében és hallgatta a lány csendes, lágy, szomorú hangját.

— Néha lefektetem a gyerekeket, lefekszem magam is, de nem tudok elaludni... Arra gondolok, hátha megjön Matvej és nem sikerül vele az életem...

Látszott, hogy maga sem hiszi, amit mond, talán csak a csendes szomorúsága, vagy a reggel hirtelen kinyílt szépsége keltette benne életre ezeket a szavakat.

— Nem tudom, honnan veszed ezt — vetette ellen Grunya. — Matvej annyira szeret téged... — rettegett, hogy Froszja kérdez valamit Rogyionról, feszült várakozással ment Froszja mellett, de a derekára fonódó kar megnyugtatta.

— Emlékszel, beszéltem neked egy dalról — mondta csendesen Froszja — én is úgy akarom, hogy a szerelem a lelkemben éljen, hogy nyílt lélekkel élhessek, hogy vigyázzunk egymásra és mindig arra gondoljunk: nem megyünk semmire egymás nélkül... Ez olyan, mint ahogy most a búzafajtát termeljük ki, gondozzuk, ápoljuk, így kell a szerelmet is ápolni magunkban...

— „Igen, igen! — visszhangozta Grunya lelke ezeket a szavakat. — Ápolni, óvni kell a szerelmet, mert csak egyszer jön el hozzánk. És növelni — fejleszteni magunkban, segíteni egymásnak, különben száraz kóróvá hervad a szerelem."

— A gyerekek is a lelkemhez nőttek — folytatta Froszja. — Kszenya vakmerő, harcias... Az idősebbik az atyai nevemen szólít, biztosan jól emlékszik még az édesanyjára, de ő is megszeretett már. A legkisebbik, az meg el nem menne tőlem — Froszja sóhajtott — egészen hozzámnőtt már!... Gyere be hozzánk!

Alig csikordult meg Ruszanovék házának kapuja, a tornácon már megjelent egy vékonyka, mezítlábas kislány és vékony hangon lekiáltott:

— Te vagy az, mam?

— Én, én...

„Várják" — gondolta Grunya. Lelkiismeretfurdalással gondolt Pavlikra, aki lesi minden mozdulatát és szeretett volna

hazaszaladni. De nem akarta visszautasítani Froszja hívását és felment a tornác lépcsőjén.

— Ki jött még veled? — kérdezte a kislány.

— Mindent kell neked tudni, nézd csak! — Froszja szeretettel ráveregetett a kislány ülepére.

A szobát elöntötte az éles reggeli napfény, megcsillant a nikkelezett szamováron; a négyszögletes, fehér terítővel letakart asztal fölött, mint egy nagy, vörös napraforgó, imbolygott a lámpaernyő. Csillogott a meggyfa-vörösre festett padló, a futószőnyeg tarka sávja a küszöbtől a lócáig nyúlott.

Az asztal mellett az idősebbik fiú ült és levelet olvasott. Hariton apó, füléhez emelve széles tenyerét, hallgatta, kicsit rázta a fejét, félig annak jeléül, hogy mindent megértett, félig egyetértően.

„Valahányszor hozzájuk jövök, mindig olyan, mintha ünnep lenne" — gondolta Grunya és az ajtófélfának támaszkodott.

A fiú meghallotta az ajtónyitást, letette a levelet és felállott. Ragyogott az örömtől. Kerek arca, homlokára göndörödő selymes haja, csillogó szeme sugárzott a boldogságtól és nyomogatta kék ingjén a gyöngyös gombokat, mint a harmonika gombjait. Néhányszor kinyitotta a száját, mintha mondani akart volna valamit Froszjának és nem lehetett tudni, mi tartja vissza: az idegen jelenléte, vagy nagyapja szemöldökének figyelmeztető rándulása. Az öreg megelőzte.

— Matvej írt — mondta Hariton. — Nemsokára itthon lesz. Talán már úton is van... Úgy ír, mintha egy részeg tyúkot eresztett volna a levélpapírra — talán megzavarta a fejét a nagy öröm... Nyikolaj csak ért az íráshoz, de már harmadszor betűzgeti végig — az öreg dörmögő hangjában annyi leplezetlen elégedettség csengett, hogy akárhogyan ráncolta szemöldökének szürke söprűit, arcán győzött a széles, boldog mosoly.

Froszja arca fellángolt, kezei reszkettek, ahogy kifűzte a cipőit. Nem futott az asztalhoz, mint Grunya várta, hanem lassan letette a kendőjét és a kislányra nézett:

— Kszenya, önts vizet a mosdótálba...

— Inkább a kezedre öntöm, mam, jó?

A kislány nem vette le Froszjáról szeretetet sugárzó szemét, mintha röptében akarná elfogni minden egyes szavát és szemöldöke mozdulásából kitalálni minden kívánságát.

Froszja már megmosdott és szárazra törülte arcát a törülközővel, de még mindig nem nyúlt a levél után, hanem az ágyhoz lépett, ahol a kisfiú feküdt.

„Milyen akaraterős! — gondolta Grunya. — Én nem bírnám ki ennyi ideig!"

Az ágy mellett újsággal letakart támlátlan szék állott, rajta egy csésze tea, egy tányérkán cukor, egy edénykében méz, mellette a hőmérő.

— No, hogy vagy, kis pudovicsok?[1] — Froszja a kisfiú fölé hajolt és megcsókolta a homlokát. — Nincs már olyan nagy lázad, kezdesz javulni...

A kisfiút az ő nyomán mindenki pudovicsoknak hívta, bár Hariton apó, mikor néha felemelte, tréfálódzott:

— Nem pudovicsoknak kellett volna nevezni ezt a legénykét, Jefroszinya, hanem mázsácskának!... Olyan nehéz, mint a só.

Froszja megsimogatta a fiúcska kezét.

— Kelj fel gyorsan — mondta és hunyorgott a szemébe világító éles napfénytől —, mert a papa megijed, ha megjön... Így vigyáztatok a kisfiamra? — azt mondja majd.

— Mam, van a néniknek szakálluk?

Froszja elnevette magát.

— Honnan veszed ezt?

— Apóka azt mondja, hogy minden igazi katona szakállt visel!

— He? Mit fecsegsz ott? — dörmögte Hariton. — Mi mindent észbetartanak ezek a gyerekek!...

— No, jól van — mondta Froszja, elfojtva ajkán egy mosolyt. — Ha nincs szakállunk, majd növesztünk... nem tart az olyan soká... Akarsz enni?

A kisfiú bólintott.

— Jaj, de haszontalan! — Kszenya megcsillantotta gyöngyfogacskáit. — Éppen most kérdeztem tőle, mam, akkor nem akart... De ha te eteted, mindent megeszik!...

— Hagyd már, Jefroszinya — dörmögött Hariton. — Ülj le először magad és egyél, nem szórakozni voltál... Kínáld meg a vendéget is... Miért áll ott az ajtóban?... Gyere közelebb, Agrafena Nyikolajevna!

— Mindjárt, mam, megterítem az asztalt — mondta Kszenya és befutott a szobába. Vékonyka volt, barnaarcú, hátravetette a vállán vékony hajfonatait.

— Nem, nem — mondta Grunya gyorsan és hevesen. — Én elmegyek. És nem vagyok vendég.

Hirtelen hazahúzta valami Pavlikhoz, mintha legalább egy éve nem látta volna.

1 Pud = 16 kg. A „pudovicsok" elnevezés a kövér kisfiú súlyára céloz.

Froszja érezte, hogy hiábavaló lenne tartóztatni. Ismerte tapasztalatból ezt a hirtelen támadt, egész lelket betöltő türelmetlenséget.

— Csodálatos fehérnép! — Hariton apó megrázta a fejét. — Támasztja a hátával az ajtófélfát, hallgat... Aztán valami szöget üt a fejében és elmegy! Furcsa az asszonynép: beszéi vele az ember és azt se tudja, miért hagyja faképnél a következő pillanatban!

— Grunya nem furcsa, apóka — vetette ellen csendesen Froszja. — Olyan, amilyen kevés van... Különös...

— Éppen erről beszélek — értett egyet az öreg —, hogy ti manapság mindnyájan különösek vagytok!

Grunya kiszökkent az udvarra és gyorsan elindult hazafelé. Úgy sietett, hogy a tornácon mellére szorította a kezét és behúnyta szemét. Aztán halkan megkopogtatta az ajtót és mikor meghallotta Zorka cipőinek kopogását, érezte, hogy várták.

A gyalupadnál, tetőtől-talpig beszórva selymes forgácsokkal, Pavlik állott. Grunyához szaladt, megragadta a kezét és Grunya, átölelve a kisfiút, szomjasan tekintett az arcába. Csak most, hogy karjai között tartotta és csókolgatta, lecsendesedve és elégedetten, most tudta meg, hogy mennyire vágyódott utána.

NEGYEDIK FEJEZET

Reggel Grunya és Rogyion úgy találkoztak, mintha semmi félreértés nem lett volna közöttük. Rogyion nevetett, tréfált, nem vette le Grunyáról vágyakozó tekintetét. És Grunya, kimondhatatlan örömmel és megbékélten vetette ki magából tegnapi szükségtelen keménységét és szigorúságát.

Két napig zajosan, szerelmesen éltek, mint a fiatal házasok, úgy tűnt, hogy feledésbe ment minden, szinte lesték egymás kívánságát.

És mégis, bárhogyan igyekeztek mindketten úgy viselkedni, mintha teljesen helyreállt volna köztük a béke, lelke mélyén mindkettő érezte, hogy a mélyre rejtett ellentétek előbb-utóbb kitörnek belőlük. Mint a félig kialudt tűz a pusztában: az első szél megtalálja a hamu között izzó parazsat és fellobbannak a lángok.

Az élmunkások találkozójának előestéjén Rogyion komoran járt-kelt a házban.

— Elmégy a találkozóra, Rogyion? — kérdezte Grunya.

— Azt hiszem, nem hívott senki — felelte komoran Rogyion. — Én meg nem akarok tolakodni!

— Miért tüzeled magad ellenük, mondd? Miért? — Grunya

megcsóválta a fejét. — Micsoda szerencsétlenség: nem küldtek meghívót a nevedre! Honnan tudják ott, hogy csoportot akarsz vezetni? Ne okoskodj, menjünk!

Rogyion hallgatott. De másnap reggel, mogorván, senkire sem nézve, készülődni kezdett: tükörfényesre kefélte a csizmáját, felvette világoszöld zubbonyát a két sor kitüntetéssel...

A teherautó odagördült a ház elé. Grunya az ünnepélyes alkalomból szintén csinosan felöltözött, karonfogta a férjét és kiléptek a kapun. Vidám zsivajjal, csengő kacajjal üdvözölték őket:

— Szép kis párocska!

— Nézzétek, mintha esküvőre készülnének!

— A háború után sok szerelem másodszor is kivirágzik!

Rogyion zavart mosollyal segített Grunyának elhelyezkedni az autó tetején felállított padon, aztán felugrott maga is. A motorház ablaka előtt ülő Klanya megkopogtatta az ablakot és az autó elindult.

A lányok rögtön énekelni kezdtek és a dal szélesen, szabadon ömlött el a völgyben.

Grunya arcát Rogyion vállára hajtva, dülöngélve és örömmel nézte barátnői mosolygós, rózsás arcát és halkan énekelt:

„Megyek haza egyedül,
jön velem a bánatom,
elveszített boldogságom
szívem tépi, fáj nagyon...”

A nap magasan járt már a hegyek fölött, meleget és fényt árasztott a pusztára. A tajga felett kék pára gomolygott. A lányok dülöngéltek a padokon és énekeltek:

„Kár, hogy ennek a legénynek
Nincsen egy csepp szíve sem!...”

Minden olyan volt, mint az esküvő napján, hat évvel ezelőtt, az egész világ újnak tűnt Grunya előtt: a tavaszi vizektől csillogó föld, a kanyargó folyó, a nap, a szinte megfogható tavaszi égbolt, a mellettük elfutó jegenyefák... Ezen a napon csillapíthatatlan izgalommal azt gondolta, hogy Rogyionnal rendbejön az élete, hogy jó lesz minden... Melyik családban nincsenek apró összezörrenések?

Mikor az autó megállt a kerületi kultúrház előtt, Rogyion elsőnek ugrott le róla, lesegítette az autóról a sikongató lányokat, aztán félrevonta Grunyát:

— Mit gondolsz, felszólaljak ma? — kérdezte.

— Ne... Nem tudom... Ahogy adódik...

Rogyion felpattantotta kaucsuk cigarettatárcája fedelét, idegesen kivett egy cigarettát, rágyujtott.

— Ha felszólalsz, elmondod az új tervedet? — kérdezte Rogyion.

— Majd meglátom — felelte határozatlanul Grunya; lehangolta ez a beszélgetés, melynek kikerülhetetlen vitatkozás lesz a vége.

Rogyion összeharapta az ajkát és a kultúrház bejáratánál függő élénkszínű plakátot nézte a tűlevelű gallyak koszorújában. Mohón szívta a cigarettáját.

— Én nem tanácsolnám — mondta rövid hallgatás után tompán és izgatottan —, ne szólj róla, hallod? Lehet, hogy ez a dicsőség farral jön neked!

— Már megint, Rogyion... — mondta halkan Grunya és nem akarta elhinni, hogy a vidám hangulat, mellyel idejött, szétfoszlott, és ugyanakkor érezte, hogy most nem tudja megállni és vitatni kezdi Rogyion minden gondolatát. — No, hát miért nem tudod megérteni: ha a tervünkről a kolhoznak és az államnak haszna lesz, akkor nem beszélhetsz le róla, akárhogy is akarod. Ne haragudj! Csinálj, amit tudsz, dolgozz nyolc hektáron, ki akadályoz benne? Ki tehet neked szemrehányást?

— Próbálnám ezekután azt tenni, amit akarok! — Rogyion csúfondárosan nevetett és hirtelen összevonta sűrű szemöldökét. — Azt akarod, hogy az egész kerület rajtam nevessen? Igen? Ezt akarod?

— Hagyd abba, már figyelnek ránk az emberek — kérte csendesen Grunya.

— Micsoda ember ez, mondják majd! — folytatta gúnyosan Rogyion, nem is hallgatva Grunyára. — Nem tudott jobbat kieszelni, minthogy a felesége sarkában járjon... Nem, ez nem nekem való! — Grunya vállához hajolt és forró suttogással a fülébe súgta: — Mielőtt elmondanád az embereknek, gondold meg jól! A te érdekedben beszélek!... Aztán már késő lesz!... Elviselhetetlen terhet vállalsz magadra és összeroskadsz alatta!...

— Én nem könnyű munkát akarok keresni magamnak — válaszolta nyugodtan Grunya.

A kőtornácról Masenka szaladt elő — milyen fürge lett, hogy férjhezment! — viharosan vetette magát Grunyára és cuppogva csókolta Rogyion arcát.

— Üdvözöllek, harcfi! Miért nézel olyan vadul? Talán féltékeny vagy valakire, aki Grunyuskára nézett? — megfenyegette Rogyiont az ujjával. — Hiszen ő olyan ártatlan! Igen, igen, ne

ráncold a homlokodat! — Masenka Grunyához hajolt, átölelte: — Miért nem írtad, hogy megjött ez a haszontalan?

— Nemrég jött csak meg, még nekem sem volt időm felocsudni — mondta mosolyogva Grunya, de lelkében még ott ült a hűvösség, amit a férjével való beszélgetés támasztott benne.

— Mesélj hát, hogy boldogulsz az őszi búzával? — kérte türelmetlenül Masenka és hirtelen hadonászni kezdett: — De mit fázódunk itt? Menjünk be, mindjárt kezdődik a gyűlés!

Megragadta Grunya kezét és viharosan felvonszolta a tornácra. Rogyion komoran ment utánuk.

A nyitott ajtón kiáradtak a zene hangjai: a fúvószenekar játszott.

Grunya önkénytelenül megállt, gyönyörködve nézett végig az óriási, nem régen épített termen.

A vakítóan fehér kupolát ezüstös oszlopok támasztották alá, a mennyezetről villanylámpák függtek; a fal körül felhajtható pamlagok nyúltak el, a dobogó két oldalán egy-egy nagy, gipszbeöntött és bronzzal bevont búzakéve emelkedett. A falakon a helyi festők képei tarkállottak, — a gyermekkor óta olyan nagyon szeretett altaji hegyek és puszták látképei; a fal mellett vörös posztóval bevont, hosszú asztal; rajta vízzel töltött kancsó; jobbfelől alacsony tölgyfaemelvény; középen, a fal mélyedésében, a zászló vörös lángja bíborlott, aranyrojtja és bojtja csillogott, fölötte a vezér ismert, előrelépő alakja — keze a köpenye nyílásában, a köpeny egyik szélét kissé visszafújja a szél, ahogy lép.

Masenka újra megragadta Grunya kezét és élénken beszélgetve, a hátsó sorokhoz mentek. Rogyion valahol a bejárat mellett ült le.

A teremben tompán morajlott a száz meg száz hang. Grunyát izgalomba hozta a zsivaj és a muzsika és szomjas érdeklődéssel nézegették a kolhozmunkások ismeretlen arcát.

„Jaj, mennyi élmunkás van! — gondolta örvendezve Grunya. — Jó lenne mindegyiket megkérdezni, hogyan dolgozik."

A szakállas öregek lassan megtöltötték az első sorokat, kényelmesen beszélgettek egymással, türelmesen végighallgatták egymást és azon gondolkodtak, mit valósíthatnának meg eredményesen a saját kolhozukban. A férfias, nyílt arcok közül észrevehetően kiváltak a volt frontharcosok. Nem vetették még le zöld katonazubbonyukat, melyen gárda-jelvények, kitüntetések, rendjelek piroslottak; egyik-másik régi katonaszokás szerint még mindig rövid bajuszkát viselt, néhányan mankóra támaszkodtak vagy csikorgó műlábon jártak; kihangsúlyozott szerénységgel ültek az idősebb asszonyok és irígyen pillantottak a lányok ré-

cselő seregére, akik máris megismerkedtek egymással és suttogtak a sarkokban. A szegletben egy göndörhajú harmonikás köré legények sereglettek, tüntetően egykedvű tekintettel néztek a lányok felé.

Az általános jókedv felhangolta Grunyát is, kissé felvidult, de vidámsága nem tartott sokáig.

„Vajjon ezek az emberek is csak személyes dicsőségüket hajszolják a kolhozban, mint az én Rogyionom?" — gondolta és nyomban elszégyelte magát, annyira ostobának és képtelennek tűnt előtte ez a gondolat.

Szemével Rogyiont kereste, de a hajfonatok, kendők, keszkenők tarkaságában nem tudta megtalálni.

„Hadd üljön egyedül! — gondolta az asszony. — Hátha megmozdul a lelkiismerete, ha majd hallja és látja a munkásokat!"

Körülötte zajongtak az emberek. Masenka nem eresztette el Grunya kezét, beszélt a kertjéről, Grunyát pedig nem hagyta el a szomorú érzés.

Csak akkor múlt el, amikor a teremben megjelentek a kerület vezetői és a terem közönségén végigfutott az elégedettség moraja. Grunya megismerte Novopasint, Rakitint, a kerületi végrehajtóbizottság elnökét. Volt közöttük egy ismeretlen, magas ember, sötétbarna ruhát, sárga selyeminget és sötét nyakkendőt viselt. Állt, keskeny, rubinvörös ajka szögletében elfojtott egy mosolyt és végignézett a zsúfolt termen.

— Ki ez? — kérdezte Grunya barátnőjéhez hajolva.

— A kerületi bizottság titkára... Azt mondják, ma reggel érkezett meg repülőgépen!

Novopasin kezében megcsendült egy fényes kis csengő, lecsapódott egy felhajtható ülés, valaki mégegyszer köhintett és a teremben csend lett.

Attól a pillanattól fogva, hogy a kerületi bizottság titkára megnyitotta a találkozót és átadta a szót az agronómusnak, Grunya elvesztette az időérzékét. Mikor pedig felszólaltak a kiküldöttek, az agyában támadt feleletek forró vihara kavargott benne és szerette volna nyomban megkeresni a tömegben elvesző munkást és tanácskozni vele! Csoportvezetők, brigadérosok, elnökök, egyszerű kolhozmunkások beszéltek terveikről, sokéves tapasztalataikról, szidták, aki visszatartja őket, másokat dícsértek, kérték a kerület vezetőit, hogy gondoskodjék kellő mennyiségű trágyáról, mindegyik dícsérte a kolhozát és külön figyelmet követelt számára. A közönség barátságos, hangos tapssal üdvözölte a szónokokat.

Amikor Grunya Rogyion kérdésére azt válaszolta, hogy maga sem tudja, felszólal-e majd a találkozón, igazat mondott. A felszólalás gondolatának első csíráját Rogyion ültette belé gyanútlanul.

Míg hallgatta a többieket, ez a gondolat lassan dagadni, nőni kezdett benne és hamarosan megértette, hogy nem hallgathat arról, amire csoportja elhatározta magát.

Izgatottan vetett papírra néhány szót és elküldte az írást az elnökségnek. Mikor néhány perc múlva nevén szólították, Grunya azt hitte, rosszul hallott. Az első határozatlan gondolata az volt, hogy megtagadja a szót, inkább szégyenkezik, de megtagadja!

Grunya határozatlanul tekintett Masenkára.

— Menj hát, már másodszor hívnak! — súgta Masenka és könnyedén meglökte barátnőjét.

Grunya érezte, hogy dörömböl a szíve. Belső tűzben égve, fejét lehajtva ment az emelvényhez a széksorok közötti keskeny úton.

Mindig nevetségesnek tartotta azt az izgalmat, mellyel először lépnek az emberek nagy nyilvánosság elé, és csak most érezte, hogy száz meg száz figyelmes tekintet szegeződött rá, milyen nehéz beszélni, mikor emberek százai várják ajkáról a szót.

Észre sem vette, hogy az emelvény mellé ért és egyszerre meglátta maga mellet az elnökséget: Novopasin bátorítóan intett neki. Rakitin mámoros szemmel mosolygott. A kerületi bizottság titkára nyugodtan, kissé fürkészően nézett rá kávébarna szemével.

— Azon a napon, amikor levelet írtunk Ioszif Visszarionovics Sztálinnak, mintha világosság támadt volna a lelkemben, — mondta Grunya magas, idegenszerű hangon és hogy ne reszkessen a keze, a katedrára támaszkodott. — Aztán szomorú lettem. Miért van ez? — gondoltam. — Talán nem vettettünk számot az erőnkkel? Nem, túlságosan keveset vállaltunk magunkra! No, felkészült a csoportunk, mégegyszer felolvastuk fennhangon a februári összesítést és engem mintha valaki szívenvágott volna, megvan, lányok, mondtam... Már tudom, miért bántott engem a szomorúság!... Keveset vállaltunk magunkra a levélben! És ennek az volt az oka, hogy minden figyelmünk a rekordterületre irányult!

A terem megmozdult, mint az érett rozs a szélben, végigmorajlott, aztán újra lecsendesedett. Grunya nagyot lélekzett... Valaki egy pohár vizet tett eléje, de ő észre sem vette, megnyalta kiszáradt ajkát.

— Aztán fontolóra vettük a dolgot — folytatta Grunya. — És mi volt az eredmény, élmunkás elvtársak? A rekordterületről hektáronként huszonöt mázsát aratunk, az idén már többet várunk, a többi kolhozföldről pedig, régi módszerrel kezelve, nyolctíz mázsát... Tehát a többi föld afféle szegény rokon nálunk, nem gondozzuk, nem szeretjük eléggé...

— Helyes! — kiáltott valaki, de ezt a kiáltást nem visszhangozta senki.

A munkások némán és feszülten figyelték: még nem értették egészen, hova akar jutni ez az élénk, lelkes csoportvezetőnő a „Hajnal"ból és nem siettek olyan nagyon helyeslésük kifejezésre juttatásával.

— Ezt a földet nem kezeljük kellő agrártechnikával, nem is trágyázzuk bőségesen — folytatta már nyugodtabban és szilárdabban Grunya. — De hiszen így nem édesanyává, hanem gonosz mostohává válik a föld!... Kenyerünk javát a kolhozföld adja, ugyanúgy kell kezelni, mint a rekordterületet!... És ezt el is akarjuk érni! Sikerül is, ha minden kolhozmunkás csoportokba tömörül és minden földet egyforma bánásmódban részesít... Tudjuk, hogy ebben nincs semmi emberfeletti, az agrártechnika mindenki számára elérhető, csak nem szabad lustálkodnunk!...

Grunya már meg tudta különböztetni a teremben az egyes arcokat, melyek az előbb még egybeolvadtak. Szabadon, könnyen lélekzett.

— Gondolkodtunk, aztán végül az egész csoporttal együtt elszántuk magunkat... Az első, hogy a tíz hektár rekordterület mellett megművelünk ötven hektár földet és vállaljuk, hogy hektáronként huszonöt mázsát aratunk...

Valaki összecsattantotta a tenyerét, de nyomban elcsendesedett. Grunya úgy érezte, hogy a feléje irányuló, nedvesen csillogó szemekből meleg, jóleső fény sugárzik feléje. Ezt a tekintetet csak lelkes munka közben figyelte meg az embereknél. Egyszerre meglátta a bejáratnál Rogyiont. A férfi kiegyenesedett, kissé előrehajolt, sápadt arca a homlokába hulló fürttel mintha megdermedt volna. Grunya mélyet sóhajtott és csendesen hozzátette:

— A többi területen százpudos aratást érhet el a csoportunk...

A teremben feszült csend lett és hirtelen felcsattant a tenyerek visszatarthatatlan tapsa, kiáltások hangzottak fel:

— Nagyszerű-ű-ű-ű!...

— Hej, ezek a hajnalisták. Hej, ezek a lányok! Éppen a gyökérre találtak!

— Ápold a földet, az igaz!

— Fején találta a szöget!
— Micsoda aratásunk lesz!
— Élénkebben kell dolgozni, figyelni kell másokat is!
— Nosza, repüljön, aki bátor!
— Ne felejtsd el: ennyi ember előtt beszélsz! Méghozzá új helyiségben nem is szabad hazudni!

Hosszan, csitítóan csengett a csengő az elnök kezében. Mikor beállott a csend, Rakitin azt mondta:

— Vaszilcova elvtársnő! Még áll egy kis idő a rendelkezésére, nem telt el a felszólalás ideje...

— Mennyi van még hátra? — kérdezte Grunya.

— Három perc.

— No, akkor még beszélek — mondta Grunya és mindenki vidáman, helyeslően nevetett.

Grunya nem fordított figyelmet a nevetésre, égő arccal fordult a közönség felé:

— Csak még annyit akarok hozzátenni... A februári összesítést és rendeletet így értelmezem: ezek az okmányok élő dolgok eredményei... Maga az élet eredményezte őket... Ha ez így van, az agyunkba kell vésnünk... Vannak emberek, akik kitaposott utakon járnak, lusták gondolkodni... A rendelet azoknak szól, akik a több kenyérért akarnak harcolni! A Haza nem fog ránk neheztelni, ha több kenyeret adunk neki!

A csendet újra fülsiketítő taps törte meg és Grunya már lelépett volna az emelvényről, de az asztal széléről felállt a kerületi bizottság titkára és kezetnyujtott neki. Megvárta, míg mindenki elcsendesedik, aztán így szólt:

— Vaszilcova elvtársnő! Ma itt nagyfontosságú állami ügyeket tárgyalunk. Mindnyájunknak gondolkodnunk kell azon, hogyan valósítjuk meg ezeket az életben. Folyjék le ez a találkozó a nagy területen elért bőséges aratás jegyében! Azt hiszem, a felhívás visszhangot fog kelteni az altaji vidék minden kolhozában!

A terem újabb tapsviharban tört ki.

Grunya lábait figyelve, mintha félne, hogy megbotlik, visszatért a helyére.

A szikra, melyet kicsiholt magából, sok embert fellobbantott. A terem forrón lélekzett. Az első csoportvezető, aki Grunya után lépett az emelvényre, hevesen kijelentette:

— Elfogadjuk a „Hajnal"-kolhoz csoportjának a nagyeredményű aratásra való kihívását!

A vér hangosan lüktetett a halántékában.

— Mi sem maradunk el, mi is vállaljuk!... — kiáltotta lelkesen a második szónok.

— A mi kolhozunk neve „Út a kommunizmus felé"... Már maga az elnevezés se engedi meg, hogy figyelmen kívül hagyjunk ilyen nagy dolgot!...

Masenka Grunya vállához simulva, lelkesen suttogta:

— Ó, Grunya, nem is tudtam, mire vagy képes! Te egyszerűen hős asszony vagy, becsületszavamra!

— Ugyan, hagyd, Masenka — hárította el Grunya szomszédnőjét.

Égett az arca, hozzászorította a tenyerét, de a forróság nem szűnt meg. Grunya örült, hogy fellelkesítette az embereket, hogy igaza van, hogy minden szív megértette a szavát, és egészen boldognak érezte volna magát, ha nem kellett volna arra gondolnia, hogy valahol a teremben, összeszorított fogakkal, magányosan és elégedetlenül ül Rogyion. Mire gondol vajjon?

A szünetben nem juthatott el a férjéhez: rögtön a kulisszák mögé hívták. A tükrökkel díszített művész-szobában meglátta Novopasint és a kerületi bizottság titkárát.

— Üljön le — kínálta szivelyesen a titkár és egy könnyű, párnás karosszéket tolt Grunya elé.

Grunya csodálatosan fesztelenül érezte magát közöttük, mintha régóta jóismerősök lettek volna.

— Hogy van a téli búzája? — kérdezte tőle mosolyogva a kerületi bizottság titkára. — Vidékünk már régen szükséget szenved erős, fagyálló fajtában. Ugyan, mit a vidék — egesz Szibéria! — Míg beszélt, kicsit kinyujtotta a jobbkeze mutatóujját, mintha ezzel a mozdulattal valami nagyon fontos dolgot akart volna kihangsúlyozni. — Most széleskörű kísérleteket folytatunk, a kolhozokban és a magkiválasztó állomásokon néhány új fagyálló fajtát akarunk kitermelni.

Grunya felállott, mint a laboratóriumában szokott, nyugodtan és részletesen beszélt a vetésről, a hótorlaszokról, az első tavaszi alátrágyázásról.

— A legnagyobb veszélyt, szerintem, már kibírta — fejezte be Grunya —, erősen bírta a fagyot... Most már tőlünk függ minden...

— No, hát magukban, azt hiszem, jó gazdákra talált — nevette el magát a kerületi bizottság titkára. — Ha nehezen megy, állítsa az oldala mellé Alekszej Szergejevicset... Neki is sokat jár a fejében, még álmában is, nem igaz?

— Nem tagadom, nagy reményeim fűződnek ehhez a fajtához — szólt Novopasin, fekete pipáját szivogatva —, ha for-

galomba kerül, — egy-két év mulva már szabadabban lélekzünk!...

— Ha dolga lesz Barnaulban, nézzen be hozzám — hívta meg Grunyát a kerületi bizottság titkára és egyetértően pillantott össze Novopasinnal. — Hívd majd el a rádióriporternőt — fordult Novopasinhoz —, éppen magának való lesz, Vaszilcova elvtársnő, — aztán elkomolyodva magyarázta meg: — Azt akarjuk, hogy elmondja a rádióban elgondolásait.

— Jaj, nem kell! — kiátott fel bosszúsan Grunya —, becsületszavamra, nem akarom! Úgyis elég zajt csinálok!

— Nem baj! Úgy látom, józan, kemény feje van, nem szédül meg egykönnyen — mondta a kerületi bizottság titkára hunyorítva. — Nekünk pedig még először a dolog gyakorlati hasznát kell megbeszélnünk. No, sok sikert kívánunk!

A rádió studiója nagyon tetszett Grunyának. A kicsi, sötétkék kelmével sűrűn teleaggatott szobában csodálatos csendesség uralkodott. Mellette a készülék helyezkedett el, egy kis belső ablakon át hosszú ezüstös ládikák látszottak, belsejükben magas, csillogó lámpákkal, néha vékony, dallamos hang szűrődött ki onnan, mintha valahol csendesen vernék az esőcseppek a tetőt.

Grunya még körül sem nézhetett alaposan, mikor eléje tették legépelt beszédét — vajjon mikor gépelhették le? — és odahívták az asztalhoz, amely fölött a kerek, rácsos, tejszűrő szitához hasonló mikrofon függött.

„No, itt egyáltalán nem félelmetes" — gondolta Grunya, de mikor a bemondónő titokzatosan bejelentette: „Bekapcsolom" —, még jobban izgult, mint a találkozón.

Fel sem fogta a hullámhosszat bejelentő bemondó szavait és hirtelen úgy képzelte el ezeket a hullámokat, mint a tóba dobott kő nyomán gyűrűző vízhullámokat, amint szétfutnak és elviszik a hangját mindenfelé. Képzeletben ezernyi embert látott a hangszóróknál és szinte megdermedt, amikor a bemondó nyugodt hangon, mintha könyvből olvasná, bemutatta:

— Figyelem! A „Hajnal"-kolhoz csoportvezetője, Agrafena Nyikolajeva Vaszilcova van a mikrofonnál...

És Grunya, bár ott feküdt előtte a legépelt szöveg, néhány másodpercig egy szót sem tudott kimondani, nem volt ereje, hogy kinyissa a száját. Zavartan pillantott a bemondóra, aki gyengéd biztatással bólintott feléje; és Grunya kimondta az első szavakat:

— Kolhozmunkás elvtársak!

Maga sem ismert rá tompa, szinte fásult hangjára és gépiesen, bosszúsan ráncolva homlokát, gyakran megakadva olvasott

tovább. Homlokán és ajka fölött verejtékcseppek gyöngyöztek. Mikor pedig a beszéd szövege véget ért, megkönnyebbülten sóhajtott fel és önkénytelenül hozzátette:

— No, eddig van!...

A bemondó kikapcsolta a mikrofont és elnevette magát:

— Remekül sikerült! Igy volt természetes!

— Ugyan! — csodálkozott Grunya és nem hitt a lánynak. — Én soha nem beszéltem így!... Úgy éreztem, mintha valaki más ejtette volna ki helyettem a szavakat! Kérem, ne ítéljen el!

Az utcán arcába csapott a nyers áprilisi éjszaka. Valahol kis patak csacsogott, a rádióállomás hangszórója halk, finom hegedűjátékot sugárzott a tető fölött, az égen szikrázva égtek a csillagok. Grunya mohón szívta a mámorító tavaszi levegőt, a tornácon állt és hallgatta a hegedű csendes panaszát.

„Énekel, mint az ember — gondolta. — Milyen szép!... Átjárja az egész lelket!..."

És mintha félt volna, hogy hatalmába keríti a szívét ez a megnyugvó szomorúság, összehúzta álla alatt a kendőjét és gyorsan elindult a kultúrház felé. Félúton volt, mikor utánakiáltottak. Grunya nem tudta az első pillanatban, ki az, és mikor Rogyiont látta maga előtt, megijedt.

— Vége már a találkozónak? — kérdezte.

— Még nincs — válaszolt Rogyion szárazon. — De utánad senki nem mond újat, — mind a nagy termelőterületről beszél...

— Neked pedig nincs kedvedre és eljöttél, úgy-e? — kérdezte élesen Grunya.

— Már megint ezt kezded — mondta békítően Rogyion. — Tudod, mit találtam ki, Grunyuska, ahogy ott ültem?... — Rogyion mély lélekzetet vett és tompán, gyengéden, hangjában valami értheletlen szomorúsággal folytatta: — Én tulajdonképpen nem érhetlek utól. A te híred most már szétszáll az egész szovjetben... Hát aztán? Ez nem jelenti azt, hogy nekünk végül is össze kell vesznünk egymással!... Hát mit heveskedsz?... Dolgozzék mindenki a maga módján és ne nézze a másikat, ne avatkozzék a dolgába... Otthon pedig legyen csend és békesség... Hiszen a városban különböző gyárakban dolgoznak emberek és egyik sem mászik a falra azért, mert az egyiknek több sikere van a termelésben, a másiknak kevesebb...

„Hát azoknak talán mindegy? Talán azok nem törődnek a másikkal?" — akarta kérdezni Grunya, de hallgatott.

— Tehát megegyeztünk? — kérdezte Rogyion és meg sem várva Grunya válaszát, fáradtan hozzátette: — Mert ez nem vezet jóra. Négy napja vagyok itthon és mintha serpenyőben

sütnének... Nincs egy perc nyugalmam... Holnap az elnökség majd eldönti a sorsomat... És te ne kínozz, jó?

Rogyion hangja alázatosan és gyengéden csengett, szeretetet és békét igért, de Grunya szomorú lett tőle. Úgy érezte, sokkal könnyebb lenne neki, ha Rogyion ellentmondana, vitatkozna, ez azonban, hogy akaratlanul félreáll és még csak osztozni sem akar örömében és bánatában, leverte. Mintha Rogyion elhárította volna az utolsó lehetőséget, hogy bebizonyítsa neki az igazát. Grunyát nyomasztó, csüggedt érzés kerítette hatalmába.

Nem tudott tőle szabadulni sem a vidám előadáson, sem később, mikor énekszóval hazatértek, és Rogyion gyengéd szavakat súgdosott a fülébe, és ha zökkent egyet az autó, lopva megcsókolta az arcát.

Reggel Grunya nyomasztó, rossz előérzettel ébredt, amit estig nem tudott legyőzni magában, és csak este, az elnökségi gyűlésre menve értette meg, mi nyugtalanítja: nem egyezett a természetével — nyugodtan ülni az elnökségen és hallgatni, amit ellenzett, amivel nem értett egyet.

Grunya, mikor meghallotta a méhzümmögéshez hasonló zajt, határozatlanul megállt a lépcsőn. Mi lenne, ha egyszer nem menne gyűlésre? Könnyen boldogulnak ott nélküle is és nem kell kínlódnia. Nem, ha már elhatározta, bemegy, nem áll félre!

Az elnökségen izgatottak, viharosak, boldogok voltak az emberek, mintha a kolhozmunkások nem a mezőre készülnének, hanem valami nagy, döntő ütközetre, amikor összeszedik minden tartalékolt erejüket és csak az utolsó jelet várják.

De az általános öröm nem lelkesítette ma fel Grunyát. Alig hallotta, miről beszélnek az emberek, nem avatkozott a vitákba, mintha csak távolról figyelne mindent. Várta, mikor térnek rá arra, amitől félt és ami elől nem lehet megfutamodnia.

A fő kérdés megbeszélése végre befejeződött, az emberek kissé lecsendesedtek. Krasznopjorov végigsimított meredek homlokán és bejelentette:

— Kolhozmunkásainktól két bejelentés érkezett elnökségünkhöz... Nemrég még a fronton harcoltak a győzelemért, most a békés munkában akarják azt elérni!... Nevüket ismerik: Vaszilcov Rogyion Tyerentyics és Csucsajeva Irina Gorgyejeva... Csoportot akarnak vezetni. Kinek van kifogása ellene?

A terem minden sarkából helyeslő hangok hallatszottak:

— Kinek lehetne ellene kifogása? Teljesíteni kell kérésüket!

— Hadd igyekezzenek, több lesz a kenyér!

— Csak nézegessenek bele az agrártechnikai könyvekbe! Nélkülük nem érhet messze az ember!...

— Úgy-úgy! Nyakukba kell kötni az útmutatót, hogy a hasukat verje!

Krasznopjorov örült az általános jó hangulatnak és minden helyeslés után bólintott, hunyorgatta csillogó szemét. Körmével megkocogtatta a vizesüveget és a forma kedvéért mégis megkérdezte:

— Van tehát valakinek kifogása ellene?

Grunya rákönyökölt az asztalra, nem nézett senkire és bonyolult mintákat rajzolgatott egy papirosra. Mikor meghallotta Krasznopjorov kérdését, hideglelősen nyelt egyet, mély lélekzetet vett, felemelte a fejét és maga is csodálkozott nyugalmán, ahogy azt mondta:

— Nekem van...

A teremben hirtelen néma csend lett.

— Halljuk, — mondta Krasznopjorov és abbahagyta a mosolygást.

Grunya úgy érezte, hogy szeméből kibírhatatlanul forró patak folyik, de legyőzve a fülében zakatoló vér zaját és állva az elnök állhatatos tekintetét, csendesen megszólalt:

— Kifogásom van Vaszilcov Rogyion Tyerentyics ellen...

Valaki köhögni kezdett a csodálkozástól, aztán újra csend lett.

— Adja elő kifogását — mondta Krasznopjorov és leplezetlen kíváncsisággal nézett a fiatalasszonyra, akinek jelleméről nem igen alkothatott magának képet azokban az években, amig a kolhozában dolgozott.

Valahányszor Grunyával találkozott, mindig izgatott lett és ránehezedett valami a lelkére. Nem mintha félt volna tőle, nem, de mégis... Hiszen olyan eset is előfordulhatott, hogy a komszomolisták, Grunya befolyására, rákényszerítették, hogy bőkezű legyen a szomszédokkal. A „Fáklya"-kolhoz dolgozói már régen felépítették ugyan saját villanytelepüket és kikapcsolódtak a „Hajnal" áramköréből, de Krasznopjorov még emlékezett kikényszerített cselekedetére és nem szeretett elmenni a szomszédokhoz. Valami zavarta abban, hogy éppen olyan fesztelenül érezze magát, mint azelőtt. És mindennek, persze, az az eset volt az oka, mely után Krasznopjorov meglehetősen tartózkodóan viselkedett Vaszilcovával szemben. De figyelembe véve azt, hogy Vaszilcova befolyásos nő lett a kolhozban, Krasznopjorovnak meggyőződése volt, hogy békességben kell lennie vele.

És most, hogy érezte Grunya pillanatnyi zavarát, udvariasan segítségére sietett:

— Talán családi okokból ellenezte a tervét? — de nyomban

összehúzta az ajkát, mikor elkapta Grunya gúnyoros és megvető pillantását.

— Nem, Kuzma Danyilics, itt nincs helye pletykának — felelte szigorúan és nyugodtan az asszony —, és trombitának sincs helye, én nem kártyázni jöttem ide... — Grunya mélyet lélekzett és érezte, hogy minden egyes szó megfeszíti a bensőjét. Halkabban folytatta: — Én nem a férjem ellen lépek fel, hanem azt kifogásolom, hogy csoportvezető legyen a kolhozban... Még pedig azért vagyok ellene, mert tudom: ő inkább gondol a saját dicsőségére, mint a kenyérre!...

— I-igen... — mondta határozatlanul Krasznopjorov és hamiskásan összehunyorította a szemét. — A dicsőség olyan, mint a viszketés: minél jobban vakarják, annál jobban viszket... De szerintem te, Agrafena Nyikolajevna, túlzol egy kicsit... Most már szabad az út nálunk a dicsőség felé! Vaszilcov pedig, ha dicsőséget ér el, azzal együtt több kenyeret is termelt!...

Grunya csak most értette meg, ahogy ezeket kimondta, hogy nincsenek meggyőző érvei és bizonyítékai, hogy az elnökség előtt bebizonyíthatná a maga igazát. Akármit mond, az emberek bizalmatlanul hallgatják, mert a tényekkel alá nem támasztott igazság senkit nem győz meg.

— Vaszilcov itt van? — kérdezte váratlanul Krasznopjorov és körülpillantott.

— Itt vagyok, — felelt tompán a sarokból Rogyion, vérvörös arccal állt fel az árnyékból és ellenségesen nézett körül.

— Természetesen meg kell bocsátania — Krasznopjorov mellére tette a kezét. — De mégis, engedje meg, hogy megkérdezzem. Önök fiatalok. Mindkettőjüket a szovjethatalom nevelte, honnan vannak hát a különféle elvek?

— Megengedi? — kérdezte régi front-szokás szerint Rogyion. — Bár ez itt nem bíróság, elmondom, ha már ez a vita elindult... Vita volt köztünk... Neki is megvan a maga álláspontja, nekem is... Amit én tenni akarok, abból nem lesz kára a kolhoznak.

— Kára nem lesz, de haszna sem lesz sok, — jegyezte meg Grunya, rá sem pillantva férjére.

— No, a haszonról majd ősszel beszélünk, — mondta jelentőségteljesen és kissé kihívóan Rogyion és megrázta sörényét.

— Helyes! — támasztotta alá Krasznopjorov. — Én azon vagyok, hogy a kolhoz dicsőségét a lehető legmagasabbra emeljük!... És megmondom őszintén, miért titkoljam, ha mindnyájan hősök lesztek, abból, azt hiszem, nekem is lesz valami hasznom.

Grunyának úgy tűnt, hogy nem is Krasznopjorovot hallja,

hanem Rogyiont. „Van valami amiben hasonlítanak egymáshoz" — gondolta és talán ez a felfedezés volt számára a legbántóbb és legkeserűbb.

Mikor szavazni kezdtek, makacsul, egyedül a többiekkel szemben, tiltakozón emelte fel a kezét.

— Micsoda jellem maga, Agrafena Nyikolajevna! — mondta Krasznopjorov leplezetlen csodálkozással.

— Nem panaszkodom — mondta halkan Grunya és felállt az asztal mellől. — Legalább mindig nyugodt a lelkiismeretem.

Odalépett Rogyionhoz és megrántotta a zubbonya ujját.

— Hazamégy, vagy még ittmaradsz?

— Maradok — mondta Rogyion, kerülve felesége pillantását. — Helyesbíteni kell a csoport tagjainak névjegyzékét.

Arca szigorú volt, majdnem haragos.

Az utcán elhagyta Grunyát a nyugalma. Lerohan a tornácról és befordulva a közeli csendes és sötét kis utcába, szaladni kezdett. Valami nyomás nehezedett a mellére és nem engedett fel. Grunya úgy nézte, hogy teljes erejéből kiáltania kell, hogy megszabaduljon ettől az érzéstől, amely marta, mint valami fogó, de csak futott, összeszorított ajakkal, mintha attól félne, ha kinyitja a száját, elhagyja az utolsó ereje.

Csak házuk kapujánál ocsúdott fel és az oszlopra támaszkodva, kifújta magát.

Az égen szürke, borongós felhők úsztak — egyetlen csillag sem látszott.

„Csinálni kell valamit — és elmúlik", — gondolta Grunya. Nem ment be a házba, vette a pitvarból a fejővödröt és kiment az istállóba. Mikor anyósát ott találta, melléhez szorította a vödröt.

— Hát Rogyion hol van? — Miért jártok külön? — kérdezte izgatottan Malanya.

— Mindjárt megjön, mindjárt megjön, — mondta sietve Grunya.

— Menj be, Grunyasa, majd én elintézem...

— Ugyan, mamácska, úgyis olyan ritkán segítek, — mondta hevesen Grunya, mintha megijedt volna attól, hogy anyósa elveszi tőle a fejővödröt. — Menjen gyujtsa meg a szamovárt, én gyorsan megfejek...

Malanya sóhajtott, állt még egy kicsit, úgylátszott, kérdezni akart még valamit a menyétől, de nem tudta rászánni magát és kiment.

Malanya léptei már az udvar mélyében kopogtak és Grunya belemerült az istálló tejszagú homályába. A tehén lustán kérőd-

zött és hangosan fújt a jászolba. Grunya hirtelen átölelte meleg nyakát, arcát az állat sima, selymes szőréhez simította és a könnyek fojtogatni kezdték a torkát.

— Mama, mamácskám! — suttogta reszkető ajakkal és minden megdermedt benne az értelmetlen bánattól és fájdalomtól.

A tehén a másik lábára nehezedett, megmozdította nyakát, mintha ki akarna szabadulni Grunya öleléséből, és Grunya leült az alacsony kis székre és fejni kezdett.

„Minden elmúlik, minden megváltozik! — próbálta meggyőzni magát. — Rogyion megérti, hogy nem tehettem másképpen! ... Ha szeret, megérti! ..."

Megnyugtató csorgással folyt a tej a vödörbe, a hab a vödör széléig emelkedett.

Grunya friss szénát vetett a jászolba, kiment és egy dorongga betámasztotta az istálló ajtaját. Meggörnyedt a vödör súlya alatt és fáradtan lépegetett előre, mintha elnehezedtek volna a lábai. Szemerkélt az első félénk, tavaszi eső. Grunya letette a fejőedényt a tornácra és kissé hátravetett fejjel sokáig állt ott, odatartva az arcát a simogató, hűvös esőcseppeknek.

Rogyion már otthon volt. A szoba egyik sarkától a másikig járt fel-alá és cigarettázott. Ma úgyis hasztalan lenne beszélgetést kezdeni vele: még nem ült el benne a harag.

Szótlanul megvacsoráztak és Rogyion bement a szobába, levetkőzött, eloltotta a lámpát és lefeküdt.

Grunya pedig felment a kemencére a fiához és sokáig figyelt a megenyhült, friss kenyérillatú sötétbe. De amint lefeküdt, Pavlik mozgolódni kezdett:

— Te vagy az, mam?

— Én vagyok, aludj ...

A kisfiú Grunyához simult és meleg, lágy kis kezével átkarolta az asszony hűvös nyakát.

— Velem alszol, ugye?

— Veled, veled, ne beszélj, aludj ...

Kitapintotta a sötétben a fiúcska lágy, lenszőke haját, megsimogatta a fejét, megcsókolta.

— Miért haragszik rám a papa? — kérdezte halkan Pavlik és Grunya magához ölelte.

— Honnan veszed ezt? — suttogta és nagynehezen erőt vett a torkát fojtogató érzésen. — Miket beszélsz! A papa szeret téged, tudod?

— Biztosan fáj a sebe, nem? Járkál a szobában és összeráncolja a homlokát, összeszorítja a fogát és hallgat.

— Aludj ... Folyton okoskodsz, mindent megjegyzel! ...

A kisfiú nemsokára nyugodtan és mélyen lélekzett. Meleg lehelete felborzolta Grunya haját a halántékán.

Várta, hogy Rogyion szól neki, magához hívja, de a kis szobára sértődött csend terült.

Grunya fáradtan lehúnyta a szemét és megfeszült izmai elernyedtek.

A szobában fülledt volt a levegő, mint vihar előtt.

ÖTÖDIK FEJEZET

Délben felolvadtak a távoli, fehér hósipkás, sötétzöld erdők bolyhaiba burkolt altaji hegyek. Valahol lent, a hegy lábánál, mint egy nyitott tenyérben, úgy húzódott meg a szülőfalu.

Matvej Ruszanov őrmester sietve lépkedett a pusztai úton, mintha nem is érezné ajándékokkal tömött iszákja súlyát.

És bár körülötte mindenütt ismerős erdőcskék és ligetek kéklettek, még mindig nem tudta elhinni, hogy már csak az utolsó kilométerek választják el azoktól, akikhez ezekben az években teljes lelkéből vágyakozott.

A lövészárok maró füstjében fekve, a golyószórók fülsiketítő, de már megszokott hangjaira figyelve hányszor képzelte maga elé a hazatérését! Az állomástól hazáig aránylag könnyű volt, de amint felment a szülőház tornácára és megállt a zárt ajtó előtt, elszálltak a kiszínezett képek. Olyan izgatott lett, hogy már nem volt ereje átlépni a pitvar küszöbét.

Matvej az ilyen pillanatokban megzavarodott, és hogy megszabaduljon a gondolkodás nyomása alól, kihúzott zubbonya zsebéből egy elnyűtt, gyűrött levelet és óvatosan szétteregette a térdén. És mint — már vagy századszor — elolvasta, úgy érezte, mintha lassan megrészegedett volna.

„Repülj levelem, szaladj, senkinek kezébe ne akadj! Vidd el annak szívemet, kit oly nagyon szeretek!

Üdvözöllek, vidám pillanat, üdvözlöm, drága Matvej Haritonovics!

Levelem első soraiban jelentem, hogy a gyerekek és Hariton Ivanovics apó élnek, egészségesek, csak nagyon vágyódnak maga után.

Ezt a levelet Froszja írja, akit már jól ismer. Küldöm mély főhajtásomat és kívánok jó egészséget.

Most pedig mesélek az életemről. Fejőnő vagyok a kolhozban, mint azelőtt. Lehet, hogy tavasszal elmegyek a mezei brigádba. Várom, hogy visszatérjen a tanfolyamról Grunya Vaszil-

cova, kíváncsi vagyok, vajjon mit tanácsol majd nekem. Én magam inkább a földhöz vonzódom.

Vaszilcovával együtt adományokat gyüjtöttünk a front számára, azaz maguk számára. Négy teli szekérrel gyüjtöttünk össze! Ha véletlenül a maga csapatához kerülnének, keresgéljen bennük, lehet, hogy megtalálja a maga csizmáját, valamint egy kötött mellényt, tiszta kecskeszőrből. A nép az ajándékokat illetően nagyon öntudatosan viselkedik: ad mindent, nem sajnálja. Mi majd megleszünk itthon valahogyan, de maguknak melegen kell öltözködniök. Ha megfáznak, nem tudnak olyan jól harcolni.

Grunyával voltunk a maguk házában is. Megnéztem a kisgyerekeit és a vér meghűlt a szívemben — olyanok lettek, mint a kis árvák; egyáltalán nem gondozzák őket. A nagyapától mit várhatunk — tudjuk, öreg már, nincs ereje vesződni velük. Rendet csináltam a házban, a kicsiket megfürösztöttem. Elbajlódtam velük éjfélig és ott is maradtam éjszakára.

Aztán még egy darabig haboztam, fontolgattam, gondolkodtam, végül is elhatároztam, hogy írok magának.

Ha maga, Matvej Haritonovics, nincs ellene, feleségül megyek magához és átmegyek lakni a házukba. Válaszoljon gyorsan, beleegyezik vagy nem, hogy törvényes feleségévé és gyermekei anyjává fogad. Mert lehet, hogy azóta már meggondolta és mást talált magának. Ha úgy hajlik még felém a szíve, mint régen, tudja, hogy a gyerekeket semmi áron el nem hagyom, és az apjukat sem, bármi is történnék. Tehát ne fájjon értük a szíve, gondoljon ránk és vigyázzon magára.

Ha kap ott valami pénzt, küldje el nekem: a gyerekeknek cipő kell és ruha.

A kolhozbeli újságokról máskor írok. Most pedig maradok, ha nincs ellene, törvényes felesége, bár az anyakönyvvezető még nem írt be bennünket.

Jefroszinya Jegorova, a maga neve után — Ruszanova. Válaszát várják, mint madár a párját!"

Azon a napon, amikor a levél Matvej kezébe került, úgy érezte, hogy nincs a földön boldogabb ember nálánál. Más irányt adott egész életének. Ruszanov még harcolni is másképpen harcolt, mint azelőtt. Annak a tudata, hogy dicsőséggel, sértetlenül és egészségesen kell visszatérnie Froszjához, megszülte azt a lefojtottságában is könyörtelen gyűlöletet, alátámasztva fegyelemmel, akarattal, és óvatossággal, mely sebezhetetlenné teszi a katonát. Froszja levele szinte megóvta mindentől, ütegével együtt egyetlen karcolás nélkül harcolta végig a háborút, pedig sok

kemény, vérontó ütközetben vett részt és nem kímélve magát, verekedett.

És most ott ment a széles mezei úton és közeledett a szülőfaluhoz. Szíve nem tudott megnyugodni: hol a halántékában vert, hol az oldalában, hol a szemhéjait rángatta, mint egy cérnaszálon.

A bozontos hegyek mind meredekebben emelkedtek előtte. Az alkonyati ködök rálopództak a pusztára, a kiserdőnél ibolyaszínben gomolyogtak.

Matvej nemsokára kifáradt, leült egy buckára, mohón rágyujtott tartalékcigarettájára. Szemére ernyőzött tenyere alól sokáig nézegette a világoszöld téli vetést, meg a fekete ugart.

„Úgylátszik, már elkezdtek szántani. Éppen jókor érkeztél te is, őrmester!" Ettől a gondolattól Matvejt megint elöntötte a forróság és nem tudott ülni, talpraugrott és csaknem futva indult el az úton, csizmájával cuppogva a puha, sűrű sárban.

Már hallotta távolról a kutyaugatást, a kutak csikorgását és minden egyes hang után megállt, mintha a hangok nyomába valami különös dolgot várt volna. Kiszáradt a torka és néha megnyalta kicserepesedett, szélfújta ajkát.

Az alkonyi ködök között feltűntek a házacskák első fényei, mintha sárga virágok gyulladtak volna ki a sziklák között. A megvilágított utca képe lenyűgözte Matvejt.

A völgy előtti kis hegyen megállt, szinte elkáprázva a falu váratlan szépségétől, sokáig gyűrögette a kezében katonasapkáját, s ezt suttogta:

— Ni csak, az ördöngős fickók kivezették a villanyt az utcára! Micsoda nagyszerű! A fények ki-kicsillantak az előkertek lombjai közül, mint leves gyümölcsök, az útra kicsorgott a fény kiapadhatatlan folyója.

„Hát az én tanyám merre van? — Matvej a házsort nézte és mindinkább összezavarodott. — Hát ilyen az én emlékezetem! Hazaérek — és még a szülőházamat sem ismerem meg!" Mulattatta és izgatta a helyzet, amibe került. Hiszen Froszja részletesen leírta házukat, melyet a kolhoz újjáépített, hogy milyen és hol van. Matvej káprázó szemekkel állt ezen a helyen és sehogy sem akarta elhinni, hogy azt a magas, tégla-fundamentumos, vastetős, nagy világosablakú házat, mely a dombbal kötötte össze az utcát, építették az ő roskatag kis házacskájuk helyébe.

Nem, itt valami tévedés van! Ruszanov megtörölte sapkájával verejtékező homlokát és elindult a lejtős úton.

De ereje nem volt tartós. A mormoló, szinte boldogan fe-

csegő patak felett átvezető kis hídon újra megállt, rátámaszkodott a friss, gyantaillatú korlátra.

„Miféle nagy építkezést kezdtek itt? — gondolta értetlenül Matvej. — Úgylátszik, komolyan nekifogtak az ötéves tervnek! Ilyen a mi kolhozunk — mindent újra tud kezdeni!"

Szíve majdnem kiugrott a melléből; süketítőn zakatolt a halántékában a vér.

Megdermedve az izgatott érzéstől, átment az úton, odalopódzott az ablakhoz és a fundamentumkőre állva, benézett a házba.

Semmit nem láthatott és jegyezhetett meg a fehérségtől és csillogástól, mely elkápráztatta a szemét.

Matvej lélekzetet vett és újra odalapult az ablakhoz, ott is maradt, nyitvafelejtett szájjal, mert az asztal körül egyszerre meglátta az egész családját.

Az ablakhoz legközelebb az apja ült — hogy megöregedett! És az a nagy, szöghajú fiúcska — valóban az ő fia lenne? És a kislánya! Kszenya! Barnaarcú, kékszemű — mennyire hasonlít az anyjára! Kedveseim!

Egyszerre meglátta Froszját. Az asztalhoz lépett, kezében csillogó nikkelezett szamovár. Rátette a tálcára, kiegyenesedett és félig homálybaburkolta az aranyosfényű lámpaernyő.

Matvej szíve majd kiugrott az izgalomtól, csodálattól és egy parányi félelemtől! Milyen lett ez a lány! Matvej soha nem vette észre, hogy ennyire szép!

Matvej kiáltani akart neki, de csak hangtalanul mozdult meg az ajka.

Froszja, mintha csak megérezte volna a feszült nézést, megigazította fején a tömött, bronzosfényű fonatot és az ablak felé fordította arcát.

Matvej elvette kezét a párkányról és hirtelen égető türelmetlenség vett rajta erőt. Bement a széles udvarra és felfutott a tornácra, majd bekopogott.

Megcsikordult egy belső ajtó, meztelen lábak csattogtak az előszobában.

— Ki az?

Matvej előbb kitalálta, mint a hangját felismerte volna, hogy ez Mikesa, a legkisebbik fia.

— Nyisd ki, én vagyok...

— Mondd meg ki, mert hívom a mamát...

Matvej állt néhány pillanatig a sötétben és mosolygott, aztán hozzásimult az ajtóhoz és suttogni kezdett:

— Nem kell hívni senkit, kisfiam... Én vagyok, a te apukád jött meg... Nyisd ki!

— Apuka? — kérdezte nyugodtan a kisfiú és egy kicsit hallgatott, mintha gondolkodna, aztán ő is hozzásimult az ajtóhoz és halkan megkérdezte: — Hát szakállad van-e?

— Miféle szakállam? — mormogta megütközve Matvej —, nincs... Minek? — Aztán hirtelen felderült. — Gárdista-bajuszom van! Szakállat meg majd növesztünk, ha kell! Nem nagy gond az!... Ne kínozz már, nyisd ki gyorsan az ajtót!

De már más valaki is kilépett az előszobába és Matvej felsóhajtott, mikor meghallotta a lágy, rejtett gyengédséggel telt hangot, Froszja hangját:

— Mit csinálsz ott, Mikesa?

— Apuka van itt, mam, megjött...

— Milyen apuka? Miket beszélsz? — hangjában örömteli izgalom csengett.

— Hát a mi apukánk, mam!... Csak nem szakállal, hanem bajusszal!

Csend lett.

— Igazán van ott valaki, vagy nincs?

— Froszja... — kiáltotta Matvej és míg Froszja a zárral bajlódott, Matvej szeme előtt narancsszínű karikák táncoltak, és kezét a mellére téve egyre ezt suttogta:

— Froszja... Kedveském!... Drágám... Froszja!...

Az ajtó kitárult. Matvej semmit nem látott maga előtt, belépett a világos előszobába és kitárta a karját:

— Froszja!

Froszja meghátrált és élettelenül, öklét mellére szorítva állott meg előtte.

— Mi van veled, kedves?

— Olyan gyenge vagyok — sóhajtott fel hirtelen Froszja és halkan feljajdulva odahajtotta a fejét Matvej vállára.

— Nem kell... Ne... Kedveském! — a férfi állt mellette, simogatta reszkető vállait és észre sem vette, amint köréje sereglettek a gyermekei, meg az apja.

— De hát miért állunk a pitvarban, menjünk be a házba! — kiáltotta Hariton. — Ó, uram! Mintha csak megéreztem volna... Éppen az előbb gondoltam: mindjárt kopogtatnak az ajtón! Beszélj hát, az ég szerelmére! Vetkőztesd le, Froszinya!...

Matvej a gyermekektől körülvéve belépett a szobába, és könnyező apja ölelő karjába esett.

— Hát megértem!... Hát ezt is megértem!... — mormogta az öregember s tenyerével szétdörzsölte sötét arcán a könnyeket.

Froszja már futott is be a szobába, sürgött-forgott a kemence meg az asztal mellett.

Matvej elködösödő szemmel figyelte a lány hajlékony, karcsú testének minden mozdulatát. Froszja fején úgy csillogott a koszorúba font haj, mint egy arany korona, arcát egyenetlen pirosság öntötte el: a vér hol felszökött az arcába, hol kifutott belőle. Matvej nem tudta a szemét levenni telt, napsütéstől aranyosbarna karjairól, rózsaszínű füleiről, napbarnított nyakáról, gyengéd tekintete végigfutott minden arcvonásán és nem tudott betelni a látásával

Matvej ledobta a köpenyét, leült gyerekei közé és szeme megrészegedett a fénytől, a melegtől, mely elöntötte a szívét.

— Hogy rácsimpaszkodtatok apukátokra! — csóválta fejét Hariton. — Szálljatok le a térdéről! Biztosan elfáradt!...

— Nem baj, apa, hadd üljenek itt — felelte gyengéd hangon Matvej és sorban mind a mellére ölelte a kicsiket. — Drága kis véreim!

Megsimogatta idősebb fia szöghaját, s kicsit szégyenkezve a szokatlan gyengédségtől, megigazította a kislánya fürtjeit. De a domborúhomlokú, csillogó, feketeszemű Mikesa féltékenyen eltolt mindenkit és odabújt apja tenyere alá.

Mintha az egész valami végtelen, édes álom lett volna — s meg kellett dörzsölnie a szemét, megrántania őszülő fürtjeit, hogy meggyőződjék arról, hogy mindez valóság.

Froszja pedig szaladgált a házban és valami érthetetlen félénkség dermesztette belülről.

— Ne piszmogj már annyit!... Gyere ide, ülj mellém, ráérsz! — kérte Matvej.

— Rögtön, rögtön!... — mormogta Froszja és félt találkozni Matvej tekintetével. — Csak még ezt...

Új meg új elintéznivalókat talált ki magának, s mintha eszébejutott volna valami, kifutott a pitvarba. Az ajtót becsapta maga után és forró arcát szorítva, megállt a sötétben. Szédült a feje, lábai elerőtlenedtek...

— Jaj, hát hogyan lesz most? Hogyan lesz? — suttogta magában.

Mikor kissé magához tért, vette az üres vödröt és bement a házba.

Itt minden úgy volt, mint az előbb. Hariton könyökölt, a gyerekek nevettek, s áhítatosan figyelték Matvej gyengédséget sugárzó tekintetét. Matvej ajándékokat osztott szét a gyerekeknek, apjának, azán odalépett Froszjához — és erőtlenül lecsüngő kezébe egy kék, habkönnyű kendőt tett, lábához fekete cipőcskét helyezett.

— Ugyan, miért? Matvej... nem — tiltakozott félénken. — inkább a kicsiknek...

— Viseld egészséggel! — mondta Matvej.

— Köszönöm.

— Te, Froszinya, nem ezt érdemled — nézett szemét lesütő menyére Hariton. — Ha aranyat szórnak eléd, még az is kevés lenne neked... Nincs értelme, hogy ravaszkodjam most Matvej előtt, megmondom őszintén: talán az egész világon sincs párod!...

Minden szót harangzúgásnak érzett Froszja. Állt a szoba közepén, elfehéredett ajakkal suttogta:

— Ugyan, apóka... ugyan...

— Nincs mit szégyelned, kis menyem... Magunk között vagyunk... Akárkinek megmondom: gazdag lelked van... Látod, én mennyit éltem, és nem hinném el, ha más valakiről mondanák el, amit én rólad... Te szentelt vízzel szórtál be és tíz évvel megfiatalítottál.

— Igazad van, apám! — felelte halk, remegő hangon Matvej. — Talán még az én életem sem elég ahhoz, hogy mindent megháláljak neki!

Froszja ajka megremegett, arcán a könnyek tündöklő mosollyá változtak, és kifutott volna, ha Matvej nem fogta volna meg a kezét és nem vezette volna az asztalhoz.

— Hívjuk át a szomszédokat? — kérdezte Hariton.

— Nem kell, apa — mondta Matvej. — Legyünk ma magunk között... Holnap majd másokkal együtt ünneplünk... Sok öröm vár most ránk... Hiszen még lakodalmat is rendezünk, igaz, Froszenyka?

Froszja könnyei között mosolyogva, némán bólintott. És olyan boldog volt, mint még soha életében. Nem kívánt semmi többet most, hogy maga előtt láthatta Matvej egyszerű, napégett arcát, világos, rövidrevágott bajuszkáját, lágytekintetű, borostyánkő-színű szemét.

Vacsora után Froszja lefektette a gyerekeket, aztán vették a párnákat, az imbolygó, nyikorgó lépcsőn felmentek a szénapadlásra és elnyelte őket a zizegő, illatos széna.

Matvej térdig járva a száraz szénában, a szénapadlás mélyébe ment. Megcsapták az illatok, a mezei virágok, száradó szirmok illata.

— Gyere ide, Froszja — hívta halkan a lányt.

Froszja ment Matvej hangja irányába, fázott a belső remegéstől, és mint a meleg vízbe, úgy vetette magát ölelő, védő karjába.

— Milyen szemérmes vagy!... Hisz itt nincs senki!... No, hát mi az? Kitől félsz, talán tőlem? — Matvej halkan felnevetett.

— Nem — Froszja maga sem tudta, mi dermesztette meg —, de hátha lent elmegy valaki és meghallja, hogy mi itt vagyunk...

— Hát aztán?

Átölelte Froszját, lefeküdt a szénába, csendesen ringatta a lányt erős karjain, forró ajkához félénken érintette ajkát, és mintegy önfeledten megkérdezte:

— Hát hogy éltél itt nélkülem?... Hogyan bírtál mindent?... Nevelted gyerekeinket! Azok már édesanyjuknak fogadtak... Ugye nem volt könnyű?

— Ki tudja? — felelte Froszja. — Ha az ember szeret valakit, nem fél semmitől, nem nehéz semmi...

— Kedvesem... — Matvej a melléhez szorította, sokáig hallgatott, nem tudott egy szót sem kimondani, úgy összeszorult a torka. — Igazad van: ha az ember szeret valakit, akkor azért a valakiért mindent eltűr, mindent kibír... Ha sanyarú is az élet, nem adhatja meg magát az ember, arra kell gondolnia, akiért mindezt csinálja, akiért újra kihúzza magát...

Matvej még kérdezett egyet-mást és Froszja felelt kérdéseire és csókjaira, és félénksége fokozatosan elmúlt, s helyette valami soha nem érzett gyengédséget érzett a szeretett férfi iránt.

A szénapadlás ablakán át beragyogtak a kibírhatatlanul élesfényű csillagok. Látszottak a fák csúcsai — úgy úsztak a holdfény árjában, mint tutajok az éjszakai folyóban...

Matvejt kora reggel a galambok ébresztették fel. Szelíden búgtak valahol a fejük felett, a ház ereszén.

Vigyázva, hogy Froszját fel ne ébressze, könyökére támaszkodott és sokáig nézte rózsaszínű arcát, a párnán szétomló haját.

Froszja aludt, arcát két összetett tenyerére hajtotta, lágyan összezárt ajkán, mint egy kacagás visszfénye, mosoly olvadozott.

A szénapadlás rései között beesett egy fénykéve, zöldes por szálldosott benne. A fénysugár nemsokára elérte Froszja sűrű szempilláit, kinyitotta a szemét, tekintete találkozott Matvej állhatatos pillantásával — és meggyszínű pír öntötte el az arcát.

— Nézlek és nem hiszek a szememnek: valóban itthon vagyok? És valóban veled? — Matvej két kezével felemelte a párnáról Froszja hajának árját és kinyujtott kezében tartotta. — Arany! Az én aranyam!...

A hajfürtök selymesen folytak szét az ujjai között, belefúrta az arcát a friss széna-illatú, lágy hullámokba és felkacagott. Froszja a mellére rejtette arcát.

Az ereszen búgtak a galambok, mintha valaki vízsugarat öntene át egyik kancsóból a másikba.

Matvej Froszja meleg vállát simogatta és összehunyorított pillája közül nézte a szülőfalu reggeli füstjeit, a felkelő nap sugaraitól elöntött jegenyéket.

Az udvaron csörömpölt a tornácról legurult vödör, és egy kis csend után felcsattant Kszenya fülsiketítő kiáltása:

— Mondtam neked: csendesen!... De ahogy lépsz egyet, már felfordul körülötted minden... Ó, te pudovicsok!

— Ne veszekedj!... Majd megmondom apukának, ad neked!

Froszja és Matvej összenéztek.

— Nem maradhattak — mondta halkan Froszja. — Igaz, hogy ilyen későn sohasem szoktam felkelni!...

— Mit csinálunk? — kérdezte Matvej. — Hol vannak most az emberek?

— A szántón. Nekem is oda kell mennem... Az első boronálással végeztünk, most hozzáfogunk a műveléshez.

— Vaszilcovával dolgoztok?

— Vele.

— No, akkor menjünk a szántóra. Én is segítek egy kicsit.

— Inkább pihennél.

— Nem, a pihenéstől mégjobban elfáradok. Munka nélkül elbágyad az ember.

Lent várták őket a gyerekek. Kérlelni kezdték az apjukat, hogy vigye ki őket a mezőre.

— Segítek neked, apu — mondta Mikesa és fontoskodva fonta össze a hátán a kezét, felfújta az arcát.

Matvej végigsimította fia fénylő haját.

— Majd máskor. Majd kérek az elnöktől egy egész napot és már reggel kimegyünk, jó?

Kszenya egy nagy korsóból vizet öntött az apja kezére és az prüszkölve, zajosan dörzsölte tenyerével borotvált állát, nyakát és krákogott:

— Hej, de jó vizecske! De jó!

A tornác korlátján ott függött a zubbonya, és Kszenya nem vette le a szemét a két élesen csillogó Dicsőség-rendről és az aranyos kitüntetésekről, melyek olyanok voltak, mintha forró lángban edzették volna.

— Mit gondolsz: rajtahagyjam a kitüntetéseket, vagy levegyem? — kérdezte Matvej a rá várakozó Froszjától.

— Mit mondtál? — kérdezte Froszja szinte felocsúdva és elpirult. Tegnap, a találkozás örömében csak Matvej mellének tömör ragyogását látta és néhányszor meg akarta kérdezni tőle,

de valahányszor bele akart kezdeni, érzései nyomban elfeledtették vele a kérdést.

— Hagyd fenn — tanácsolta egy kis gondolkodás után. — Nem kaptad őket ingyen: legalább rögtön látják, hogy derekasan harcoltál.

Reggeli után a gyerekek elkísérték őket a legközelebbi sarokig. Froszja, amint kettesben maradt Matvejjel, újra érezte a tegnapi feszültséget: némán bólintott a szembejövőknek, nyugtalan pirosság égette az arcát.

Mikor elhagyták a falut, már szabadabban lélekzett. A puszta felől fújó szél lehűtötte égő arcát. Matvej lassan és részletesen elmesélte, mit látott és hallott a messze úton.

Néha abbahagyta a beszédet, végignézett az üres úton, átölelte Froszját és megcsókolta. Froszja arcát megint elöntötte a tűz és ment Matvej mellett, sokáig kerülte a tekintetét.

— Miért vagy ilyen, Froszja? Mondd!

— Tudod, Matvej, vad vagyok még egy kicsit, hiszen rajtad kívül nem csókolóztam senkivel. A mama szigorúan nevelt bennünket.

— Látom, jó családod van, mindegyik tagja önálló ember!...

A mezei gépnél Krasznopjorovval találkoztak. Kopaszranyírt fején széleskarimájú szalmakalap volt.

Matvej mosolyogva ment elébe, három lépésnyire az elnöktől megállt, tisztelgett és szabályszerűen jelentkezett:

— Ruszanov gárda-őrmester parancsára megjelentem!

— Pihenj! — mondta Krasznopjorov és elmosolyodott. — Nocsak, mennyi kitüntetést szereztél! A kolhozban biztosan senki sem tud majd versenyezni veled!... No mutasd magad, mutasd hát magad, derék őrmester! Az egyik harcot becsületesen végigharcoltad, most majd hozzá kell fognod a másikhoz!

— Tudtam, hogy ezzel fogja kezdeni, Kuzma Danyilics — mondta örömmel Matvej. — Megérkeztem tegnap este a szülőfalumba — és nem ismertem rá, miféle város ez itt! Bizony, az ötéves terv jó, okos dolog!... Ez is harc, az élettel... Mikor kell munkába állnom?

— Az a lelkiismeretedtől függ — Krasznopjorov elmosolyodott. — Ha akarod, holnap, ha akarod, egy hét mulva; az sem baj — hiszen megnősülsz, elveszel egy fiatal lányt annyi évi távollét után!

Froszja elpirult a szégyentől és elfutott volna, ha nem ismerte volna az elnök goromba tréfálódzó kedvét.

— Jöjjön el hozzánk estére, Kuzma Danyilics — mondta szemét lesütve Froszja.

— Csak itallal akarjátok megúszni a lakodalmat? — Krasznopjorov Matvejre kacsintott. — Nem engedem! Learatunk, elszámolunk az állammal, aztán majd csinálhatunk lakodalmat!

— Jó lesz! — egyezett bele zavartan Matvej és karonfogta Froszját. — Ma csak földet túrni jöttem ki egy kicsit.

— Rajta! Túrd csak, túrd!

Érezték, hogy Krasznopjorov utánuk néz és egyenletesen, egyszerre lépkedtek, mintha féltek volna, hogy megbotolnak. Matvej mintha először látta volna a síkság felett gomolygó felhőket, a kékes füstöt pipázó traktorokat, a szántóföldnek a feketeségéből kiemelkedő, színes csíkjait, a lovakat a barázdákon, a zsíros feketeföld göröngyeit, amint kifordulnak a fényes ekevas alól, meg a vidáman kurjongatva szántó kolhozmunkásokat.

Amikor Matvejt meglátták, otthagyták néhány percre a munkájukat, odamentek hozzá, sokáig, melegen szorongatták a kezét, kérdezősködtek egészsége felől és megígérték, hogy ott lesznek este, aztán visszasiettek az otthagyott ekéjükhöz.

Matvej még ki sem bontakozott a baráti ölelésekből — nem várta, hogy az emberek ennyire örülnek majd hazaérkezésének — amikor, mintha a földből nőtt volna ki, előtte termett Hariton.

— Én meg már szereztem neked, fiam, jó lovakat meg ekét! — mondta a kolhozmunkások nevető arcára nézve. — Tudtam, hogy nem nyughatsz otthon, ilyen már a természetünk nekünk, Ruszanovoknak, ilyen nyughatatlan!

— Köszönöm, apó! Jól sejtetted!

Matvej ledobta katonaingét, meghúzta derékszíját és tenyerébe köpött.

— Elszoktam már ettől, apó, biztosan elfelejtettem!

— Csak kedvvel csináld, a munka, akár az ing a testhez, könnyen hozzásimul a kezedhez! — mondta Hariton apó.

— No, én átmegyek a magam tagjára — mondta határozatlanul Froszja.

Nem szívesen szakadt el Matvejtől, de mikor ránézett, szégyenlősen elkapta a szemét. Matvej kék ujjatlan trikóban volt. Némán bólintott Froszjának. Erős, bronzszínű kezével megveregette a ló hátát, fogta az ekét, füttyentett a lovaknak és kicsit imbolyogva, megindult az eke után. A porhanyós föld, mint egy fekete patak, folyt a nyomában.

— Jó eke, apó! Köszönöm!

— Isten segítsen! — mondta Hariton és elment a menye után.

Matvej egyedül maradt. Ment az eke után, még gyakorlat-

lanul lépegetett, beszívta a felszántott föld édes, napszárította szagát és egyik barázdát szántotta a másik után.

A föld fáradhatatlanul sustorgott az ekevas nyomán.

Háta hamarosan átforrósodott, a rekkenő hőségtől és fénytől káprázott a szeme, égett a tenyere.

Néha kiegyenesedett, szemére ernyőzött tenyere alól nézte a távolban szántó embereket, a zakatoló traktorokat, az asszonyok hajfonatait. Megkereste Froszja kendőjét és elmosolyodott.

Mintegy félálomban lépkedett, hunyorgott az éles, a földet beragyogó fényben. Karja jólesően sajgott, napégette vállát fújta a szellő, mintha valaki hűvös tenyérrel simogatná.

Az ég tiszta volt, csak a ködlő láthatárnál látszott egy kis orgonalila felhőnyáj, a szél összeborzolta, szétszórta, mint a lekaszált füvet, az égi rét szélén.

Délben Froszja Mikesát vezette Matvejhez, aki úgy mozgott, mint egy kis medvebocs.

— No, gyönyörködj! — Froszja szigorúan szólt, de a szeme nevetett.

— Hát te hogy csöppentél ide? — kérdezte Matvej csodálkozó szemet meresztve.

— Miért hagytatok egyedül otthon, apa?

— No és elfutottál ide?

— Nem, lépésben jöttem...

Matvej és Froszja elnevették magukat.

— Ó, te, pudovicsok, milyen szófogadatlan vagy!

— Akár egy felderítő! — Matvej karjára vette a fiát, feldobta és Mikesa, megértve, hogy mindent megbocsátottak neki, kapálódzott és visított apja keze között.

Matvej kimelegedett, lehevert a fűre, álmodozó, fényben úszó szemmel nézett Froszjára.

— Kvaszt hoztam neked, igyál — mondta Froszja.

Matvej elvette tőle a nyírfakulacsot, kihúzta a fadugót, orrát megcsapta az erős-savanykás szag.

Matvej hátraszegett fejjel ivott, az aranyos, gyantaszínű cseppek legördültek az állán és lehulltak napégett mellére.

— Ej, de nagyszerű volt! — Matvej felsóhajtott, visszaadta a kulacsot Froszjának. — Köszönöm! Hűtsd le te is a lelkedet, hagytam benne.

Hálásan pillantott Matvejre és ivott. Homlokára húzott kendője gyenge árnyékot vetett az arcára, nedvesen csillogó, világosbarna szemére. Aztán leült Matvej mellé a puha, illatos földre, fehér kalácsot vett elő a tarisznyájából és három részre osztotta:

egyet Mikesának adott, egyet Matvejnek, a harmadik az övé volt. Mikesa lenyalta a fehér morzsákat anyja forró tenyeréről.

— Mi most elmegyünk, jó? — mondta Froszja. — Nem zavarjuk apát...

— Én nem megyek! — Mikesa határozottan rázta meg a fejét. — Én segítek neked, apu, jó?

Froszja Matvejre pillantott, az bólintott a kisfiúnak:

— Hadd maradjon!

— De hiszen nemsokára enni kér és ebéd még soká lesz!

— Nem kérek enni, mam! Majd megijesztgetem a kányákat!

— Nem baj, nem hal éhen — mondta Matvej és felnevetett. — Legfeljebb majd keres magának valamit, elég bőség van itt!

— Úgy-úgy, mam! Majd szerzek magamnak!

Froszja vette a kulacsot és felkelt.

— Ha ott végzel, menj haza. Mi majd hazamegyünk ketten.

Froszja átvágott a mezőn, de megállt egy fiatal, zöld hajtásokkal borított nyírfácska árnyékában.

— Hamar hazajössz, Matvej?

— Hamar, hamar!... Miért? Talán hiányzom?

— Aha! — nevette el magát az asszony és elment.

Matvej a szántó szélére ment.

Estefelé, vállára ültetve Mikesát, elindult a falu felé.

Csizmái alatt ropogott a tavalyi avar, messze a földeken elcsendesedett a traktorok zakatolása, a lányok tiszta hangja elnyujtott, szabad dalban áradt a rétek felett.

Matvej sajgó csontokkal lépegetett, tartotta a vállán ülő kisfia lábát és mosolygott.

A nyírfaligetnél egy magas emberrel találkozott, aki sarokvassal mérte a földet és mérőpálcikákat dugott le. Matvej rögtön megismerte és rákiáltott:

— Jóegészséget, hadnagy!

— Matvej!

Rogyion elhajította a földre az ormótlan sarokvasat és Ruszanovhoz futott.

Matvej eleresztette Mikesát és erősen átölelte Rogyiont. Milyen furcsa! Régebben nem is nagyon barátkoztak, most pedig, a sokéves távollét és sok más esemény után, úgy üdvözölték egymást, mint a rokonok.

— Régóta itthon vagy? — kérdezte Rogyion.

— Tegnap este óta... Ma már kimentem a szántóra, nem bírtam ki! Mit mesterkedsz itt? — Matvej a földbeütött pálcikákra mutatott.

— Kimérem a területet a csoportom számára. — Rogyion

felélénkült és hirtelen makacsul nézett elvtársára. — Idehallgass, koma, állj be a csoportomba, jó? ... Éppen egy ember hiányzik nálam! Mutassuk meg mi, frontkatonák, hogy mit tudunk!

— Jól mondtad, a mi embereinket csak lángra kell lobbantani, megmutatják azok, hogy mit tudnak! — mondta Matvej és egy kis hallgatás után csendesen, elgondolkozva hozzátette: — Vasúton jöttem és a határtól kezdve észrevettem: a nép szomjasan fog a munkához! ...

— Vágyódott a munka után — jegyezte meg Rogyion.

— Ez is igaz, de a vágyódással nem lehet mindent megmagyarázni — Matvej megrázta a fejét —, valami más is van itt még! ... A háború után nem valami könnyű az emberek élete, mégis, nézd meg, mit csinálnak: ahol eddig kis kunyhók füstöltek, ott most egész falvak nőttek, ahol csak romok voltak, ott most egész városok vannak! ... És mindenki siet, igyekszik valahova, szinte irígylésreméltó! És ezek után most mondd meg: a háború előtt miért nem igyekeztünk elérni mindezt? Mellettünk hegyipatak, mégis alig használtunk villanyt, körülöttünk erdő, mégis keveset építkeztünk! És azt se mondhatjuk, hogy lustálkodtunk — erősen dolgoztunk, volt kenyér elég ... Vagy az emberek megelégedtek azzal, hogy jóllaktak és sajnálták fárasztani az agyukat? Sok volt az ember, de ilyen fejlődés, mint most van, mégsem volt ... Csodálatos! ...

— Fiatalok voltunk. — Rogyion elmosolyodott, mintha eszébejutott volna valami drága, régi emlék. — Most pedig felnőttünk, vagy mi ...

— Lehet, hogy az egész ország megférfiasodott?

— Valahogy úgy van — Rogyion megpattintotta öngyujtója kerekét és a zöld völgyben, mint egy virág, kinyílt a borzas, narancsszínű kis láng. Rogyion elhajtott sapkájával egy poszméhet és füstfelhőbe burkolódzott.

— Sokat gondolkodtam ezekről az úton — mondta csendesen Matvej —, úgy tűnik nekem, hogy a háború előtt sok mindent könnyen kaptunk. És amint el próbálták venni tőlünk azt, ami nélkül nem tudjuk elképzelni az életünket, jobban kezdtük értékelni a magunkét, a szovjetet. Elég vért hullattunk a szabadságunkért. És bizonyosan minden ember azt akarja, hogy még jobb, még szebb, még erősebb legyen az, mint a mienk, mint másutt.

— Hiszen ez mindig így van — tette hozzá vidáman Rogyion —, amit az ember harc árán szerez, az előtte a legdrágább a világon!

— Ez már biztos! — értett egyet Ruszanov és újra vállára emelte Mikesát. — Gyere el hozzánk majd később, hadnagy.

— Hát a csoporttal hogyan leszünk?

— No, majd ott kiagyaljuk azt is!...

Matvej néhány lépés után hirtelen észbekapott és csendesen utánaszólt Rogyionnak:

— A feleségeddel, feltétlenül!

Hallatszott, ahogy Rogyion megállt, egyik lábáról a másikra lépett, hallgatott, végül tompán, mintha a tenyerébe köhögne, válaszolt:

— Majd meglátjuk!

Matvej állva maradt, azt hitte, hogy Rogyion mond még valamit, de hiába várta.

A hegyek mögött az alkony utolsó sugarai áradtak szét, lassan esti árnyak úsztak a szakadékokba.

— Apa, már látszanak a villanyok! — kiáltott Mikesa.

De Matvej, akárhogy meresztette a szemét, nem látott semmit. A fia fent ült a vállán, persze, hogy messzebbre látott.

A domb tetejéről kitárult Matvej előtt a falu és elkápráztatta fényeivel.

De ma már melegebbeknek, otthonosabbaknak látta ezeket a fényeket.

A kapunál levette Mikesát a válláról és lassan, de izgatottan ment fel utána a tornác lépcsőjén.

Otthon már összegyűlt az egész család. A kemence mellett ott ült az apja és kosarat foltozott, barna, görcsös ujjai ügyesen fonták a pókhálóvékony vesszőket; az asztalnál az idősebb fiú hajolt könyvei fölé, a szőghajú, figyelmesarcú iskolásfiú, mellette Kszenya ült és piros nyelvecskéje hegyét kidugva, buzgón írt valamit a füzetébe.

„Hát ő hol van?" — gondolta Matvej és megállt a küszöbön.

A belső szobából villogó nyaklánccal, tetőtől-talpig új ruhájában Froszja jött ki, az is megállt, nézett Matvejre és mosolygott.

Matvej észrevette, hogy mindenki abbahagyja a munkáját és őt nézi.

— Mi történt? — kérdezte.

— Tegnap elvakította az öröm a szemünket és senki nem nézett meg téged alaposan — mondta Hariton. — Négy éve várunk, az utolsó évben pedig minden este. De ma biztosan tudtuk: jössz, nem kerülöd el a házadat!...

Matvej nézte a fényben úszó szobát. Froszja arcát, melyen táncolt a fény, nézte a gyerekeit, az apja arcát és eszébe jutott: „Helyesen mondta Vaszilcov: amit harc árán szerez az ember, az lesz előtte a legdrágább a világon!"

Az, amit Rogyion messziről egyszerűnek és könnyen végbevihetőnek gondolt, váratlanul bonyolultnak és nehéznek bizonyult. Azt hitte: visszatér kolhozába, elmondja titkos ábrándjait Grunyának és együtt igyekeznek majd megszerezni maguknak a dicsőséget és a teljesen megelégedett életet.

De már az első napokban levert és bátortalan lett. Grunya nem egyezett bele semmibe, amit ő ajánlott neki. Sőt: azt akarta, hogy hagyja a terveit és menjen az ő nyomában. Felesége rendelkezése alá bocsássa magát? Nem, ezt nem éri meg Grunya! Csinálja mindenki azt, ami neki tetszik és ne avatkozzék a más dolgába!

De Grunya, úgylátszik, nem akarta nyugton hagyni: fellépett ellene az elnökség előtt. Rogyion az első percekben, mikor meghallotta ellenvetéseit, megzavarodott, aztán kigyulladt benne a harag. Világos, Grunya fél, hogy ő a sikereivel elhomályosítja!

De ez a gondolata rögtön szétfoszlott: azon a csoporton kívül, amelyet Grunya vezetett, a kolhozban még öt csoport volt. És éppen ezért kétszeresen sértő és érthetetlen volt előtte felesége viselkedése.

„Mit akar hát? — kérdezte Rogyion magától a sarokban ülve és tartóztatta dühét. — Csak nem szeszélyből csipked?"

Izgatottan gondolt a történtekre. Nem! Rosszul ismerte Grunyáját. Nem is csoda: hosszú évekig voltak távol egmástól. Ez alatt az idő alatt Grunya a felismerhetetlenségig megváltozott. Nyoma sem volt benne annak a szemérmes és kissé ijedős Grunyának, akit ő házába vezetett a háború előestéjén. Nem maradt semmi vad büszkeségéből, ajkának lányos érintetlenségéből, zöld szemének sugaras tekintetéből, élénk, piros arcából.

Másnap, az elnökségi gyűlés után Rogyion csoportjával kiment a mezőre, Grunyával csak néha látták egymást a gépállomáson, a nehéz, munkás nap után. Rogyion azóta komoran, belső izgatottsággal járt. A számára új munka sok, előre nem látott apró nehézséget gördített útjába, és hogy ezeket legyőzze, neki, mint csoportvezetőnek, többet kellett volna tudnia, mint amennyit tudott. Rogyion önfejű lett és ahelyett, hogy beismerte volna gyengeségét és tanácsot vagy segítséget kért volna másoktól, vaktában, találomra kezdett dolgozni, ahogy jött. És mint a kishitű emberek, nem magában, hanem másokban kezdte keresni sikertelenségei okát.

Mindent, ami csoportja munkájával volt kapcsolatos, féltékeny, haragos gyanakvással fogadott. A csoport számára egy

dombos területet jelöltek ki, mert másutt nehéz lett volna kijelölni tíz hektárt, de Rogyionnak úgy tetszett, hogy ezt szándékosan, bosszúból csinálták, mert nevetségessé akarták tenni. Grunya csoportjának területén, mint a legnagyobb részen, elsőnek vetették munkába a kultivátorokat, és Rogyion ezt arra magyarázta, hogy a kolhozban az emberek többsége az ő néma vitájukban Grunya oldala mellett áll.

És így Rogyion állandóan olyan idegfeszültségben élt, amilyent még a fronton sem érzett. Ott, bevetés előtt néha a szívébe nyilalt az ösztönös rettegés, de nem volt ez az elviselhetetlen, állandóan nyugtalanító izgalom, mintha egy kifeszített kötélen lépkedne és minden pillanatban attól félne, hogy összetöri magát.

Visszalépnie már késő volt, és Rogyion, hogy ne mutassa erőtlenségét és hozzá nem értését a csoport tagjai előtt, igyekezett szigorúan bánni velük, néha parancsnok módra még rájuk is kiabált és nem vette észre, hogy az emberek a parancs teljesítése után értetlenül és ellenségesen pillantanak rá.

Így múlt el az első hét és a hét végén Vaszilcov csoportja előretört és az első helyet foglalta el a kolhozban.

Rogyion, mikor megtudta a győzelmet, egyszerre megingathatatlanul hitt sikereiben, nyomban félrevetett minden kételkedést és hitetlenséget, felbátorodott. Még arra sem fordított különösebb figyelmet, hogy rajta kívül senki sem örül nagyon a sikernek. Nem értette és nem akarta érteni, hogy az elsőséget nem a gyakorlottsággal, hanem minden erejük megfeszítésével érték el.

Vasárnap, amikor már mindenki tudta a verseny eredményét, Rogyion nem tudta megállni és területéről a gépállomáshoz ment, noha délre a traktort és a kultivátort várta.

„Nem baj, ráérek! — határozta el. — Legfeljebb Matvej nélkülem indítja el."

A napfényben termékenyen nyúlt el a puszta, felette traktorzakatolás, göndör, fehér felhők keringtek és fecskék hasították az ég kékjét.

Rogyion lehajolt, felvett egy marok meleg, porhanyós földet, kiszórta az ujjai között, aztán tovább lépkedett, mind izgatottabb lett és tágult orrcimpákkal szívta be a sűrű, édesillatú levegőt.

Még nem ért a gépállomáshoz, de már messziről látta a lobogó zászlót az eredménymutató kék, árkádszerű táblája fölött, és sokáig nézte a bíborvörös kis foltot. Igyekezni kell, hogy ne mozduljon erről a helyről, hogy ne szerezze meg más.

Rogyion örömével eltelve már a táblához akart volna lépni, de türtőztette magát, körülnézett. A mező felett a tüzek könnyű

füstje kószált, mintha a járókelő cigarettavéget dobott volna a fűbe.

A füst orgonaszínű szalaggal fűzte körül egy, a tűz fölé hajoló nő gesztenyeszínű haját, és ahogy felállt — mezítláb, szélesvállúan, karcsú alakján simuló, fehér ruhában —, Rogyion — milyen gyengéden és izgatottan vert a szíve! — felismerte Grunyát. Szeretettel gyönyörködött az asszony napbarnított nyakában, és váratlan erővel hirtelen megérezte, hogy úgy szereti Grunyát, mint régen, érthetetlen, vak szerelemmel, talán még erősebben, mint azelőtt.

— Grunya!

Grunya megfordult arca kipirult. Nap-, rét- és földszag áradt belőle.

— Kijöttem... az agronómusnak el kellett mennie... látom, a zászló a te csoportod táblája fölött lobog — mondta Grunya — és örülök helyetted is!

— El is hiszem neked — mondta félig tréfásan, félig szemrehányóan Rogyion.

— De igazán! Te ostoba! Hát talán rosszat akarok neked? — Grunya szeme lágyan csillogott, mint a sötét, zöld víz egy árnyékos forrás mélyén. — No, és te elégedett vagy?...

— Olyan fajankónak nézel? Persze, hogy jó érzés, hogy mindenkit magam mögött hagytam és az élen megyek!...

— Azt hiszem, nem egyedül mégy az élen, hanem a csoportoddal együtt! — igyekezett tréfásan ellentmondani Grunya, de mikor látta Rogyion összeráncolt homlokát, elhallgatott.

— Ha úgy könnyebb neked, akkor vedd úgy — mondta görbe mosollyal —, az biztos, hogy ha nem hajtottam volna a csoportot, nem sokat dolgoztak volna!

Összecsavart egy csomó szalmát és rávetette a tűzre. Sűrű, tejfehér füst szállt fel, a szalma zizegve égett, fellángolt, majd hirtelen hamuvá roskadt, a fahasábok csupasz törzsén mégegyszer felvillant a fénye.

Rogyion azt várta, hogy Grunya az első találkozáskor beismeri hibáját, bocsánatot kér, amiért az elnökség gyűlésén heveskedett, de Grunya olyan barátságos, szíves volt, és olyan őszinte nyugalom érzett viselkedésén, hogy Rogyiont szinte boszszantotta, nem tudta, hogyan viselkedjék vele. Úgy tűnt neki, hogy ő maga a hibás és neki kell mentegetőznie.

— Hogyan állsz vetőmaggal, Rogyion?

— Miért? — Rogyion izgatott lett. — Beküldtem elemzésre a magellenőrző laboratóriumba. Tegnap odatelefonáltam — kilencvennyolc százalékos a csírázóképessége... Miért kérdezed?

— Különböző hombárokból való a magunké, a tied is — mondta Grunya — én is odaadtam az enyémet elemzésre és magam ellenőriztem a csírázóképességét. Vettem egy közepes mintát, egy hétig harmincfokos melegben tartottam, azután csíráztattam... Úgy láttam, minden rendben van, de ez mégis kevés!... Liszenko azt tanácsolja, hogy még a legjobb csíraképességű magokat is ki kell tenni a napra vetés előtt és meg kell forgatni.

— Mennyi bajlódás! — Rogyion legyintett; leverte, hogy Grunya minden alkalommal tanácsol neki valamit, beleavatkozik a munkájába. — Ha a laboratórium megvizsgálta, akkor szerintem semmi ok a nyugtalankodásra!

— Lehet, hogy a magok melegen voltak, amíg az elemzésre vártak, s mégsem olyan nagy a csírázóképességük... Tedd inkább a napra, Rogyion, akkor aztán igazán nem kell nyugtalankodni!

Rogyionnak mintha sötét árnyék kúszott volna az arcára, pedig a tűz fölött táncolt az éles fény.

— Tudod mit, Grunya — mondta lassan Rogyion, miközben ujjait mozgatta a tűz fölött és makacsul nézte a tűz vörös bozontját. — Ne üsd bele minden dolgomba az orrodat, mint a vak kutyája! Boldogulok én valahogy a magam eszével is!

Grunya hallgatott, a puszta lila távolát nézte, arcán súlyos, komor aggodalom kifejezése jelent meg.

— Inkább elmegyek — Rogyion sóhajtott és felállt. — Mert mi már nem is tudunk együtt lenni veszekedés nélkül...

Mikor kiért az útra, körülnézett: Grunya már nem volt a tűznél. A tűz felett még ott kerengett az előbbi kékes füst. Hát aztán, egyszer én is megmutathatom, hogy velem nem lehet csak úgy...

Rogyion jól tudta, hogy gorombán és igazságtalanul megsértette Grunyát. Grunya most végre meg fogja érteni, hogy így nem lehet tovább élni, így elviselhetetlen az élet!

Most, hogy Grunya nem volt mellette a nyugalmával, őt is elhagyta a nyugalom. Az öröm, mely elöntötte, mikor a gépállomás felé ment, már nem volt sehol, újra elfogta szívét a kétség. És új erővel tört rá mindaz, ami kínozta és aggasztotta egész héten. Azt hitte, hogy a csoport sikere véletlen dolog volt, a többi csoport még nem kapta vissza teljes erejét, még nem illeszkedett bele mindenki a munkába és minden nap nehezebb és nehezebb lesz azon a magasságon megmaradnia, amelyre felért.

Délután álmosan, áttetsző ködökbe burkolva feküdt a puszta, a visszhang messzire hordta a síkon a dalokat, a gépek lágy zaka-

tolását, a lovak nyerítését. A pusztán túl hegyek emelkedtek, átlátszó ködben, elérhetetlen magas csúcsaik finoman, fehéren csillogtak, a hegyek lábánál fiatal vetés zsendült, a sziklák oldalain fű borzolódott. Távol, a látóhatár kéklő szélén barázdákon lépegető lovak húzták az istrángot, az ég világoskékjén úgy tűnt sötét alakjuk, mintha kartonpapírból vágták volna ki őket.

Rogyion megörült, mikor találkozott a traktorral s a rákapcsolt dobos kultivátorral.

A fiatal, maszatosarcú traktorvezető lefékezett és Rogyion felkapaszkodott a haladó gépre.

— Dolgozu-u-unk! — kiáltotta túl a motor zúgását, a kenderszőke, szeplős legényhez hajolt és megveregette a vállát. — Csak katona-módra csináld, öcsém, hogy minden rendben menjen!

A traktorvezető elmosolyodott és megmutatta tömött, apró fogait. Rogyion már régen nem érezte az előbbi izgatott érzést és gyengéden nézett a fiatal legényke összemázolt, elégedett arcára.

Mielőtt a lombsátorhoz értek volna, a traktor letért az útról és a szántón gördült tovább, éles, vakítóan csillogó csoroszlyáit belemélyesztette a földbe. A szántóföld szürke arcát nemsokára fekete ráncok szántották át.

Rogyion leugrott, intett a traktoristának és a lombsátorhoz sietett.

A födbevert deszkaasztalka mellett Matvej Ruszanov ült, zöldhagymát mártogatott sóba és jóízűen ropogtatta. Napbarnított, erőscsontú, ragyás arca fénylett, mintha erősen kifeszítették volna rajta a bőrt.

— Hát a többiek hol vannak? — kérdezte Rogyion.

— Elmentek a brigádba, itt egyelőre nincs munka, ha a kultivátor elkezdi a munkát — elvtársán tartotta borostyánsárga szemének figyelmes tekintetét. — Hogyan akarsz művelni: kétsorosan vagy úgy gondolod, hogy egysorosan is jó lesz?

Rogyion nem tudta, hogy mit feleljen elvtársának, nem tudta, hogy mi a különbség az egysoros és a kétsoros művelés között és hogy ne árulja el zavarát, megkérdezte:

— Te hogy gondolod?

— Froszja azt mondta, hogy ők a területükön kétsorosan csinálják... A mag mélyebben kerül a földbe, ritkítani sem kell annyira!...

— Majd elválik, meglátjuk — mondta jelentőségteljesen Rogyion és felforrt Grunya csoportjának emlegetésére; mi az, ezek talán összebeszéltek és most nevetnek rajta?

— Froszja tegnap adott nekem egy könyvet a „Jefremovisták könyvtárából" folytatta Matvej, ügyet sem vetve csoportveze-

tőjének elkomorodására. — Micsoda érdekes dolgok vannak abban, testvér! Kész tudomány! Én egészen tűzbe jöttem tőle, annyira érdekes!... Jefremov ebben a kis könyvében sakktáblaszerű vetést tanácsol!... És rendben bebizonyít mindent, hogy mi miért van... Ezzel a módszerrel a magok is jobban összekeverednek, meg a nap is jobban éri a vetést, több nedvességhez is jut... Meg kellene próbálnunk, nem? Mit gondolsz, hadnagy?

— Annyi a tanács, nem lehet mindegyiket végigpróbálni — mondta Rogyion —, ha a legszükségesebbeket meg tudjuk csinálni, az is jó eredmény.

— Szerintem meg kell tennünk, ami telik az erőnkből — mondta Ruszanov, észre sem véve Rogyion elégedetlenségét. — Hiszen nem a meggazdagodásért dolgozunk! Nem zavarnak a munkában a felesleges kilók!... Össze kellene esténként gyűlnünk, hadnagy, a csoporttal együtt elolvasni a mezőgazdasági parancsot, az „Altáji Igazság"-ból... Mindenkinek hasznára lenne!

Rogyion szégyelte volna bevallani, hogy még maga sem tudta rászánni magát a parancs elolvasására, pedig Grunya már kétszer megemlítette neki.

— Majd jön a tél, akkor tanulunk — mondta. — Akkor kevés lesz a dolog, olvashatunk, művelődhetünk a könyvből! Most meg kell fogni a dolog végét!

— Vagy úgy... — mondta határozatlanul Matvej és lesöpörte az asztalról a morzsákat, felállott — vállasan, katonásan — szokásból megigazította a katonainge szélét. — Menjünk, nézzük meg, mit csinál a fiú. Azt hallottam, hogy ezen a tavaszon vezet először traktort, eddig még egy barázdát sem húzott!

Elindultak a szántó felé és Matvej, amikor azon kapta magát, hogy lépéseit Rogyionéhoz igyekszik váltani, elnevette magát.

A mesgyén megálltak és várták a traktort. Az egyenesen feléjük tartott, haragosan zakatolt, a szembejövő szél göndörödő párát kavart a radiátorról.

Matvej váratlanul rátette súlyos kezét elvtársa vállára és kissé előrehajolt.

— Mi az? — kérdezte izgatottan Rogyion.

Ruszanov, úgylátszik, nem hallotta. Megvárta, míg a traktor megfordult és vakítóan megcsillantja a kultivátor dobjait, intett a kezével és a gép elé szaladt.

— Á-állj! Á-á-állj! — kiáltotta.

Rogyion, mintha a szél sodorta volna el, utánaszaladt. Érezte, hogy valami baj történt. A traktorvezető hirtelen megállította a remegő gépet.

— Milyen kultivátort húzol? — kiáltott rá lihegve Matvej.

— Hogy-hogy milyent? — vihogta a vezető. — Olyat, mint a többi!

— Magam is látom, hogy nem aranyat és nem ezüstöt! — szakította félbe Ruszanov és aggodalmasan csóválta meg a fejét. — Hát nem érted? Van olyan kultivátor, amelyik a fagyos földre való, van, amelyik a síkon jár és van olyan is, amelyik ilyen dombos földbe való. Csak odakötötted — és húzod magad után, minden értelem nélkül, mint egy csecsemő! Hiszen te, ahelyett, hogy elpusztítanál minden élősködőt, a csoroszlyákkal még megsokasítod! Ó, te! Rúgós kultivátor kell ide, ezekre a dombokra!

A felhevült, haragvó Rogyionra nézett:

— Nem nézted meg?

— Hittem ennek a lapufülűnek, meg se néztem alaposan, mit húz maga után! — mondta Rogyion és szerette volna valahogyan menteni magát, odaugrott a traktorvezetőhöz és megfenyegette az öklével: — Mi az, te tejfelesszájú, szégyenbe akartál keverni? Talán szórakozni jöttél ide, mi? Szórakozni?

Az amúgy is zavarbajött legény elképedve nézett Rogyionra, aztán megvonta a vállát és a lehető legszigorúbb hangon válaszolt:

— Ugatni, meg hadonászni, ez nem elég! Nekem is jó parancsnokom akadt! — Kisfiúsan megszívta az orrát és haragosan dörmögte: — Ki látott már ilyet! Hát a szeme hol volt, a tarkóján, mikor együtt jött velem?

— Beszélj csak! — mondta tagoltan és csendesen Rogyion és alig tudta tartóztatni értelmetlen dühét. — Azonnal fordulj vissza és hozzál másikat! És ne öntsd még az olajat a tűzre a fityfirtyálásoddal, gyorsan!

Amikor a traktor zörögve kiért az útra, Rogyion és Matvej a lombsátorhoz mentek.

— Nem, hadnagy, te túlságosan heves vagy. — Ruszanov nyugodt hangjában leplezetlen elégedetlenség érződött. — Mi itt dolgozunk a porban, melegben, s a végén magunk se tudunk kigazodni, nemhogy mások! Búza helyett gyomot termelünk! A mezőgazdasági parancsban feltűnő betűkkel áll: a porhanyított földnek jó a talpas kultivátor, a mélyporhanyításhoz — a rúgós...

„No, most egy egész előadásba kezdett! — gondolta összeráncolt homlokkal Rogyion. — Miféle szokás ez — tanít, a más dolgába üti az orrát!"

Lelke újra háborgott, izgatott volt és bár a traktorista hamarosan odavontatta az új kultivátort és derekasan nekilátott a munkának, Rogyiont ez nem vígasztalta.

Matvej nemsokára elment a brigád gépéhez és Rogyion egyedül lépkedett a területén, feszülten nézte a földet, mintha valami elveszett holmit keresett volna. Az élet még soha sem tűnt előtte ennyire zavarosnak és bonyolultnak.

„Csak egyszer kell felsülnünk és minden füstbemegy" — gondolta.

De a szükségérzet, hogy a közelgő felsülés ellen tegyen valamit, csak az önmaga iránti teljes bizalmatlanságot szülte benne. Nem lehet már sokáig mutatni, hogy mindent tud: előbb, vagy utóbb leleplezik! Most már arról sem volt meggyőződve, hogy minden símán megy neki, ha foglalkozni is kezd az agrártechnikával.

Rogyion előérzete nem csalt: csoportja a következő héten a harmadik helyre került, azután pedig az utolsóra. És akárhogy kesergett, akárhogy igyekezett parancsolni a csoportnak és kiabálni az emberekre, mégis minden sikertelen maradt.

Porosan, lesoványodva, haragosan járt, komoran villantotta a szemét; másodrendű fontosságú dolgokba fogott, egyik jelentéktelen munkából kapott a másikba, értelmetlen utasításokat adott, s amikor észrevette, hogy parancsai zavarosak, nem volt annyi férfiasság benne, hogy helyesbítse. Nem tudta helyesbíteni, mert nem is tudta, mit mondjon helyettük.

Így telt el a második hét és keserűséggel töltötte el Rogyiont.

Szombaton ő maradt a legtovább a mezőn és egyedül, fáradtan ment a mezei gépállomáshoz.

Az alkonyatban lángoltak a havas csúcsok, frissítő hűvösség terült a pusztára. A mező szinte fellélekzett a nehéz napi munka után. Körül sűrű, puha csend feküdt.

De Rogyion lelkében nem volt csend. Először nem akart a gépállomáshoz menni; csak egyenesen haza a faluba, de aztán meggondolta. Holnop megkezdődik a vetés az ő földjén és még beszélnie kell Matvejjel, újra ellenőrizni, előkészíteni a vetőmagot, meg a magszállító szekereket, be kellett állítani a vetőgépet a szükséges normára.

A gépállomás zajos volt és vidám. A faliújság új száma előtt hangosan, harsogva nevettek a falubeliek. Nagy tömeg verődött össze az eredménymutató táblája előtt, egymás feje felett ágaskodtak a kolhozmunkások, s a berekedésig vitatkoztak.

A mások öröme és bánata ma nem izgatta Rogyiont. Lopva a vörös zászlócskára pillantott, amely most Grunya csoportjának táblája fölött lobogott és hallgatva, szót sem váltva senkivel, az étkezőbe ment.

A gépállomás nem csendesedett el — beszélgetés, énekszó

hangzott mindenünnen. Ez ingerelte ma Rogyiont. Az is kínozta, hogy Grunya nincs az asztalnál, de amikor felesége megjelent és hangosan üdvözölte a lányokat, megint csak nem tudott megnyugodni.

Grunya bólintott neki, leült melléje és levette poros kendőjét. Rogyion nézte az asszony napégette, munkában eldurvult kezét; féktelen vágy támadt benne, hogy csedesen megsímogassa, de Grunya elfordította a tekintetét és összeszorította ajkát.

Grunya ezekben a napokban szeretett volna sokat beszélgetni Rogyionnal, de érezte, hogy most majdnem teljesen hasztalan lenne beszélni vele: a sikertelenségek megkeményítették, „harapta a zablát" és semmiféle tanácsra nem hallgatva, úttalan utakon bolyong.

Mikor Grunya az elnökségen nem érte el, amit akart, elhatározta, hogy segítségére lesz férjének mindenben, amiben csak tud: figyelni kezdte Rogyion minden lépését, mert töredékes beszélgetéseiből kivette, hogy nem nagyon boldogul az agrártechnikával. Rogyion azonban elhárított mindenfajta segítséget, nem akart hallgatni senkire és Grunya érezte, hogy sikertelenségei csak kimélyítik a köztük támadt szakadékot.

És most, hogy izgatott arcát látta, Grunya szeretett volna komolyan, lelkéből beszélni Rogyionnal, de leküzdötte vágyát, mert nem tudta, hogyan válaszol majd neki: nyugodtan vagy féktelenül, gorombán, mint utóljára.

Rogyion lopva a feleségére pillantott és hirtelen azon a gondolaton kapta magát, hogy rettenetesen szeretné tudni, mit tart sikertelenségei felől a felesége.

De valami gátolta abban, hogy ő maga kezdje a beszélgetést, vagy a bűntudat multkori gorombasága miatt, vagy a félelem, hogy elárulja fejvesztettségét. Bár kérdezne tőle Grunya valamit! Mit hallgat, mintha semmi köze nem lenne az ő nehézségeihez?

— Nem főztek ma izletesen — mondta Rogyion, mikor már nem bírta tovább a feszült hallgatást.

— Nekem izlik! Talán elment az étvágyad?

Rogyion összevonta a szemöldökét, elhallgatott, Grunya szavait az ő sikertelensége felett való gúnyolódásnak vette. Grunya érezte, hogy férje megint neheztel valamiért és nem azt mondta ki, amit most ebben a pillanatban gondolt.

— Nagyszerű most az idő, éppen jó a vetéshez...

— Igen, holnap elkezdem — mondta komoran Rogyion és felállt.

Az elkezdődött üres beszélgetés még jobban felingerelte és jóéjszakát kívánva Grunyának, kiment,

A tornácon cigarettát vett remegő ujjai közé, megállt, hallgatta a gitár és balalajka csendes hangját. A lányok a tisztáson felhúzták a gramofont és egymással keringőztek.

A sötétség mindjobban ráborult a gépállomásra. A tető alatt prüszköltek a lovak, csikorogtak a kutak. Valaki elgondolkozva, könnyedén jászott egy harmonikán és Rogyion összerezzent, amikor a leányhangokba belefonódott Grunya hangjának remegő, csengő fonala:

„Lement a nap, este van már,
Merre járhat,
Hová tűnt a kedvesem?..."

„Oda kell mennem, — gondolta Rogyion, de aztán nyomban győzött a makacssága: — Mint a legyőzött, menjek oda behódolni?"

Vette a raktárból a takaróját, párnáját és felment a szénával beterített, magas padlásra.

Matvej még nem jött. Biztosan Froszjával van valahol! Boldogok! Lépést tartanak egymással, és persze, mindent elérnek, amit akarnak! És őt mi nem hagyja nyugodtan élni és szívvel-lélekkel dolgozni? Az irigység? De hiszen ő nem irigyli Grunyát, végre is nem lenne olyan nehéz utólérni —, ha türelme, kitartása van hozzá, a jövő tavasszal már több hozzáértéssel foghat munkához. De vissza tudja-e szerezni teljesen Grunya szerelmét?

Rogyion addig bolygatta a maga lelkét, míg egyszerre elviselhetetlenné vált az egyedüllét. Már elkészült, hogy megkeresse Grunyát, de megcsikordult a lépcső és Matvej zizegtette mellette a szalmát.

— Nem alszol? Miért nem mentél a tisztásra? Színdarabot is előadnak, hallgasd meg!

— Megfájdult a fejem — szakította félbe Rogyion.

— Éppen azért kellene odamenned, a nóta majd kitisztítaná a fejedet! — Matvej elnevette magát, hanyattfeküdt a szalmán és a feje alá tette a karját.

A hegyek mögül előjött a hold, kékes fénnyel öntötte el a völgyet, fehér gyolcsot teregetett a pusztára.

— Emlékszem, így feküdtem Romániában is a szénapadláson — mondta csendesen Matvej. — Mindenképpen hasonlított a falunkra: közel voltak a szántóföldek, fénylett a hold — mégis hiányzott valami... Csodálatos! Mintha a testem pihent, de a lelkem vágyódott volna valami után!

Valahol egészen közel a bokrok között titokzatosan, szívből nevetett egy lány.

— Így nevet az én Froszjám is — mondta Matvej ellágyult mosolygással a hangjában. — Ha meghallom a hangját, bármit beszél, mégha valami semmiséget is, szinte szomjazom.

— Egyszóval jól éltek — mondta irígyen Rogyion.

— De még milyen jól!... A gyerekek, Froszja, apám, a kolhoz... — Matvej sóhajtott és önkénytelen szomorúsággal hozzátette: — ha több eszem lenne, meg értenék mindenféléhez, sok mindent csinálnék. Itt a kolhozunkban olyanná lehet tenni az életünket, hogy el sem képzeled!...

Matvej ábrándozásai Grunyát juttatták Rogyion eszébe.

Ruszanov egy szalmakötegre könyökölve feküdt, a holdfényben nedvesen csillogott a szeme.

— Hallgas ide, a legfontosabbat nem is mondtam neked — Matvej közelebb húzódott: — Froszja titokban megsúgta nekem, hogy csoportjuk segíteni fog a mienknek, hogy ne kullogjunk hátul, hanem együtt tartsunk a többiekkel! Ezt jól kigondolták mi?

Rogyion hirtelen felült a szalmán.

— Komolyan mondod, vagy csak tréfálsz?

— Dehogy, a legkomolyabban! — kiáltott örömmel Matvej. — Majdnem megcsókoltam érte Froszenykámat!...

— Kár — vetette oda élesen Rogyion.

— Mi kár? — ütközött meg Matvej.

— Nem az ellen van kifogásom, hogy enyelegsz a feleségeddel — javította ki magát Rogyion. — A segítségükről beszélek! Lám, milyen jók, segítenek, aztán ők nevetnek rajtunk majd a legjobban.

— Miket beszélsz, Rogyion! — mondta értetlenül Matvej. — Mit beszélsz ostobaságokat, hiszen ők ezt bajtársiasan csinálják, hiszen mi versenyzünk velük!

— Tudom, honnan fúj a szél! — mondta Rogyion mindinkább ingerült hangon. — Nekifeszítik a vállukat, aztán majd dicsekedni kezdenek: nézzétek, milyenek vagyunk, nem csak hogy magunk vagyunk az élen, hanem még másokat is magunk után húztunk!

— Ó, te okos! — mondta elképedve Matvej, érezve, hogy semmivel sem tudja bebizonyítani, hogy az ő Froszjája nem lehet ilyen haszonleső és önző, hiszen azt a gondolatot, hogy segítsenek, ő vetette fel először. — Hát elveheti tőlünk valaki, amit mi tulajdon kezünkkel csináltunk? Hát talán hasznot akar valaki húzni a mi munkánkból? Nem, hadnagy, nem értelek, ha részeg lennél, még megérteném, de józanul, bocsáss meg, szinte bántó ilyeneket mondani!

— A te dolgod; ha akarod, meghallgatod, ha nem akarod, nem — mondta élesen és fensőbbségesen Rogyion. — Nekem nincs szükségem segítségre! Boldogulok én anélkül is és nem fogok kéregetni senkitől! Vaszilcov mindig a maga erejéből szerezte meg a dicsőséget!

„Milyen furcsa vagy!" — gondolta Matvej és majdnem füttyentett.

Eszébe jutott, hogy Rogyion kisfiú korában mindig uralkodni akart a többiek fölött, de a gyerekek jobban szerették Grisa Cseremiszint és rá hallgattak. Mivel Rogyion gyakran dicsekedett, hol újonnan vett sapkájával, hol balalajkájával, melyen nem engedett senkit játszani, sokszor nem vették be a játékba, akkor mindenkit megfenyegetett, s egy hét mulva szemlesütve ment barátaihoz és felajánlotta mindenkinek, hogy aki akar, játszék a balalajkán. Az iskolában ő volt a „minden lében kanál", mindenütt ott volt, ahol nem is kellett volna. Ha a tanító kérdést adott fel az osztálynak, ő nyújtotta elsőnek a kezét, de okosan, értelmesen nem tudott válaszolni. Mikor úttörő volt, elsőnek kapott a trombita meg a dob után, de trombitálni nem tanult meg és a gyerekek kinevették: „Kevés kenyeret eszel, — nem elég a szusz!" — a dobot azonban ügyesen verte.

Hát nem edzette meg a háború, nem tisztította meg a szükségtelen salaktól?

Matvej a fronton néha találkozott fényes jövőről, egyéni dicsőségről álmodozó emberekkel és megvetést érzett irántuk, mert hiányzott belőlük az a nemes és tiszta érzés, amivel ő támadásra indult és ami elfelejtette vele a maga érdekeit.

Kint a fronton gátolták a becsületszerető embereket abban, hogy megszilárdítsák a szigorú háborús törvényeket, azt az általános célt, amely, mint az áram, megtelített mindenkit. Mikor már kiharcolták, amit akartak, kikapcsolódtak ebből az általános vonalból, elvesztették a nép egyetlen célját és csak a maguk javára gondoltak. És az, hogy Matvej előtt ilyen embernek tűnt régi elvtársa, falubelije, bántódott felháborodást váltott ki belőle, mert úgy érezte, hogy ha Vaszilcov befeketíti magát, vele együtt befeketíti őt is, Froszját is és a kolhoz minden munkását.

— Mondd meg nekem, hadnagy — kérdezte hosszas gondolkozás után, csendesen Matvej —, melyiket értékeled a legtöbbre a kitüntetéseid közül?

— Magától értetődik, hogy a Honvédő Háború rendjelét — felelte Rogyion. — Azok közül, amiket kaptam, ez a legmagasabb kitüntetés! A te számodra talán nem drágább a Dicsőség érdemrend, mint a többi?

— Az én számomra mindegyik drága, mert a Haza tüntetett ki vele — válaszolta az előbbi nyugodt hangon Matvej. Én például, miért is kaptam a „Bátorságért" érmét... — Ruszanov mélyet lélekzett, feje fölött egy kékes füstkarika göndörödött. — Tudod, a fritzek egy erdőbe szorítottak bennünket, úgynevezett harapófogóba zártak, nem volt kiút. Egy hétig védekeztünk, nem volt mit ennünk, innunk, az élelmiszertartalékok kifogytak... Bekiált a német egy szócsövön: „Adjátok meg magatokat, úgyis itt vesztek!" De mi — nem! Sok barátomat vesztettem el akkor, Micsoda emberek voltak! Szuronyhegyre mentek!... Az erdőben ottmaradt a csapat fele, — elhallgatott, csizmája talpán eloltotta a cigarettáját. — És bár azután végigjártam egész Európát és sok kitüntetést kaptam, az az első, súlyos érem áll legközelebb a szívemhez!...

Az emlékezés visszavitte Matvejt a pihenők tábortüzének füstjéhez, a névtelen barátokhoz, akik lövedékektől széttépve ottmaradtak a kis erdőben, az örök búcsúk bánatához. Hányszor fosztotta meg az élet a barátoktól! És minden veszteség kitörölhetetlen nyomot égetett a szívébe!

Ruszanov sokáig hallgatott, figyelte, hogyan zizegteti az éjszakai szél a szalmát a padláson. Úgy érezte, hogy Rogyion nem értette meg és most, ha bizonyítani kezd, beszennyezi ezzel igaz elvtársai emlékét. És hogy el ne csüggedjen, Froszjára gondolt. Jó volt tudni, hogy itt van valahol a közelben, barátnői között, a gépállomáson, talán még ő sem alszik, nézi a csillagokkal kivert eget és rá gondol...

Rogyion is az elvtársakra gondolt, akikkel a kemény harcok tűzkeresztségében edződött barátság fűzte össze. Mit mondanának ők a megingathatatlan igazság katonái, ha látnák mostani életét? Hogy cselekednének az ő helyében? És minél tovább válogatta emlékezetébe barátai nevét, annál jobban hatalmába kerítette az önmagával való mélységes, megrendítő elégedetlenség.

Hajnalban Vaszilcov csoportja kiment a földjére. Rogyion és Matvej a vetőgépnél álltak és a puszta világosodó szélét nézték.

Csendes, rózsaszínű reggel lett. A hegyek, a felhők fehér pihés párnájába burkolózva, még aludtak. Bátran prüszkölt a traktor, maga után húzta a vetőgépet, mögötte megterhelten nyikorogtak a szekerek, rajtuk vetőmaggal dagadtra tömött zsákok feküdtek, mint fehér, hízott disznók.

Hogy a vetés egyenletes és egyenes legyen, először baráz-

dát húztak. A traktornak benne járt a jobb kereke és lassan haladt a föld széle felé. A mag zajtalanul hullott a földbe.

Alig ment végig egyszer, kifogyott a mag. Matvej rákiáltott a traktorvezetőre, hogy állítsa meg a gépet. Azután Rogyionhoz fordult, egy percig egymásra néztek, mintha azt próbálnák ki, hogy ki bírja tovább a másik tekintetét.

— Miért változtattad meg a vetés normáját? — kérdezte Matvej. — Magad állítottad be a vetőgépet?

— Igen, megnöveltem a normát — válaszolta nyugodtan Rogyion —, lejtős a területünk és nem árt; kevesebb lesz a gaz, a napokban olvastam erről egy könyvet.

— Igazad van, nem árt — bólintott Matvej. — De tudod, milyen feltételek mellett? Ha az agrártechnika minden szabályát betartjuk. Mi pedig nem dicsekedhetünk ezzel. No, és mennyivel növelted meg?

— Huszonöt százalékkal.

Matvej önkénytelenül füttyentett.

— Ohó!

— Nem baj, zsírral nem lehet elrontani a kását. — Rogyion elnevette magát, de mikor látta, hogy Ruszanov arca megmeredt, lesütötte a szemét.

— Hol akarsz magot szerezni? — kérdezte Matvej. — Hiszen már beadtuk a normabejelentést!

— Majd megvakarják a tarkójukat, aztán adnak még. Hiszen nem lehet abbahagyni a vetést egy megművelt szántóföldön!

Ruszanov egy pillanatig megütközve nézett a csoportvezetőre:

— Tudod, hadnagy, ha akarsz, megsértődhetsz, de én nem főzöm meg veled ezt a kását, megenni pedig még kevésbbé fogom! Vagy állítsd be a vetőgépet úgy, ahogy kell, vagy elmegyek!

Rogyion egy pillanatra zavarbajött. Érezte, hogy a jólelkű és lágyszívű Ruszanovnak olyan szigorú és erős a jelleme, hogy azt semmi erő nem ingathatja meg. Ilyen emberekkel gyakran találkozott a háborúban: látszólag lassú, kényelmes emberek, aztán a harcban hirtelen átváltoznak, nyugalmukban és kitartásukban könyörtelenek és rettenetesek lesznek és Rogyion, mikor megértette, hogy nem érheti el, amit akar, vak harag öntötte el és összehúzott szemmel hirtelen megkérdezte:

— Mi az, keveselled a hatalmadat? Talán csoportvezető akarsz lenni?

Nyomban meg is bánta a szavait, de már késő volt. Matvej arca vérvörös lett a sértődéstől és a dühtől.

— Nézd csak, milyen lettél! — mondta tagoltan, leplezetlen megvetéssel Matvej. — Nemhiába elégedetlenek a fiúk veled a csoportban!... Látszólag jó, azt mondják, de a szívében valami berozsdásodott!

Otthagyta a vetőgép talapzatát és átvágott a szántóföld puha földjén.

— Matvej! — kiáltott utána ijedten Rogyion. — Ne bolondozz! Állj meg! Legyen úgy, ahogy akarod!

De Ruszanov messze volt már, hátra sem fordult és Rogyion szomorúan, elkeseredetten érezte, hogy valami helyrehozhatatlan hibát követett el.

Rogyiont másnap az agrártechnika szabályainak megbontása miatt leváltották a csoport éléről és egyszerű munkás lett.

HETEDIK FEJEZET

Amikor Rogyion megtudta, hogy csoportvezetőből munkás lett, az első gondolata az volt, hogy elmegy. Elmegy, bármi áron is! Nincs rá szükség? Jól van! Nagyon jól meglesz ő nélkülük is, nem csak ez az egy kolhoz a világ!

Másnap reggel nem ment ki a munkára, Krasznopjorov kétszer értesítette, Rogyion nem ment. Még majd megbánják, majd észbekapnak, de akkor már késő lesz!

De amikor kilobbant benne a sértődöttség első lángja és a sorsa urának érezte magát, Rogyion zavarbajött. Nem volt ereje, hogy legyőzze vad önzését, egy egész hetet töltött komor, levert hangulatban. Nagyon jól tudta, hogyha tétlenkedik ebben a lázas munkaidőben, még jobban eltaszít magától mindenkit, mégsem tudott erőt venni magán: a harag lebilincselte kezét és lábát és nem engedte az emberek közé.

Zavart volt és izgatott, mintha egy kis szigeten állna és várna, maga sem tudja, mire. A gyors víz pedig azalatt mosta a sziget partjait és már-már elnyeléssel fenyegette...

Reggelenként a falut vidám zsivaj töltötte meg. Rogyion mikor látta a mezőre siető kolhozmunkásokat, gyorsan bement a szobába és összehúzva a függönyt az ablakon, nézte a széles, lombos előkerteket.

Dübörögve ment a ház előtt egy teherautó, benne hahotáztak, lökdösődtek, visítottak a lányok. Sok kolhozmunkás kerékpáron ment, a küllők vakítóan ragyogtak a napfényben; aztán sortűzhöz hasonló ropogás hallatszott az ablak előtt, szétriasztva a gágogó ludakat. A falu összes kutyáitól kísérve, Matvej Rusza-

nov robogott el villámsebes motorkerékpárján. A gép nyomán kékes porfelhő szállt fel.

„Nekem is ilyen kellene! — gondolta Rogyion. — Szétszedném, becsomagolnám, és a podgyásszal együtt elküldeném. Akár rögtön indulnék! — de nyomban megkérdezte magától: De hova?"

Megfeszült az állkapcsa, összecsapta a függönyt és elment az ablaktól.

Amikor a faluban minden elcsendesedett, sokáig üldögélt a tornácon vagy a kertben. Mellette Pavlik játszadozott és türelmesen elviselte a hosszú és bántó hallgatást. Egyszer a kisfiú nem állta meg és megkérdezte:

— Fáj a sebed, papa, hogy mindig ráncolod a homlokodat?

Rogyion összeszorította a száját és hallgatott.

A kisfiú nem ingerelte. Szinte elszomorodott néha, amikor Pavlik eltűnt valahova egy félnapra és a házban nyomasztó csend lett. De a „papá"-hoz Rogyion nem tudott hozzászokni és mikor a kisfiú így hívta, úgy érezte, mintha szúrós pelyvát szórtak volna az inge nyakába. Akárhogy igyekezett lerázni magáról, nem tudott megszabadulni az idegen félszegségtől a gyermekkel szemben. Pedig az végeredményben nem hibás.

— A nagymama fél, hogy bemégy a városba, igaz papa?

— Miért?

— Hiszen itt nem tudsz mit csinálni! Te pilóta vagy! Hol vannak itt repülőgépek? — Pavlik hangjában leplezetlen büszkeség csengett.

„Miért pilóta? — gondolta Rogyion. — Ah, igen, a kisfiú teljesen elfelejtette valódi apját, aki lezuhant a Volgánál!"

— És ha elmegyünk, Grunya mamát is magunkkal visszük? — nyugtalankodott a kisfiú.

— Miért, sajnálnád itthagyni?

— Aha! Hiszen a mi mamánk meghalt! — Pavlik halkan beszélt és igyekezett Rogyion szemébe nézni. — És tudod, ő milyen? Olyan jó! A nagymamát is elvisszük, meg a nagypapát is, jó? Zorka maradjon csak itt egyedül!

— Hát ő mivel bosszantott fel?

— Miért nem visz soha magával? Sajnálja a fáradságot? Idegenekkel bezzeg játszik! Ljonka Zsudov csak egy fejjel nagyobb, mint én, Zorka mégsem kergeti el!

— Várj. Nemsokára te is nagyra nősz, — Rogyion átölelte a kisfiút. — Mi akarsz lenni?

— Pilóta. Hogy veled együtt beülhessek a repülőgépbe, aztán — gyerünk!

— Te kis bolondom! — Rogyion megsimogatta tenyerével Pavlik lágy fürtjeit, aztán gyorsan visszahúzta a kezét.

„Még csak az kellene, hogy ellágyuljak és megbánjak mindent!"

Grunya fáradtan jött haza a mezőről, de élénknek igyekezett mutatkozni. Rogyion jól látta ezt.

Grunya megmosta földes kezét, megvacsorázott, fukaron válaszolt az öregek kérdéseire, írt valamit egy vastag füzetbe, aztán bement Pavlikhoz.

„Jól van, hadd menjen! Annál jobb lesz mindkettőnknek!" — gondolta Rogyion. A Grunyával szemben elkövetett hibák tudata még azt sem engedte, hogy önmagával őszinte legyen.

Egyszer a szokottnál is tovább maradt szobájában, szinte félt találkozni az anyja szomorú és kissé vádoló tekintetével.

De a konyhában még ott volt Grunya. A zsámolyon ült, mélyen előrehajolt és barna lába egy szétterített gyolcsdarabkán nyugodott.

Mikor meghallotta a lépteket, gyorsan becsavarta a lábát, beledugta a csizmába, meghúzta a csizma fülét, toppantott, aztán felkötötte a kendőjét és kiment.

Rogyion lassan végignézett a szobán és a párkányon egy vastag füzetet pillantott meg. „Itthonhagyta! De miért szalad annyira? Talán harapós vagyok?"

Átvette anyja kezéből a csésze teát, letette a füzet mellé. „A „Hajnal" kolhoz csoportvezetőjének naplója. A. Vaszilcova", — olvasta a borítólapon.

— Egyél, elhül a lepény, — mondta az anyja.

De Rogyion letette a csészét és nem tudta abbahagyni az olvasást.

„Augusztus 1. A területet megműveltük, a patak szélén, nem mélyen talajvízréteget találtunk. Fekete ugar. A múlt évben a lejtőn öt hektárra zabot vetettünk. A legjob hely a vetésforgóban az őszi búza számára. Nincs annál rosszabb, mint amikor kijelölt helyre kell vetni. De Krasznopjorov három hektár tiszta ugart levágott belőle a lucernának, nem akart más területből kiszakítani. A tanfolyamon, emlékszem, beszéltek arról, hogy a lucerna után az őszi búza hirtelen nő, de csalóka, túlságosan sok nitrogénhez jut és elkényesedik, mire hó alá kerül. Ápolni kell ezt az ugart, mint a kisgyermeket.

Augusztus 5. Elvégeztük a vetés előtti megművelést, megtrágyáztuk a földet. Az erdmény nem rossz: húsz tonna minden hektáron. Tavaszra tartalékoltunk szuperfoszfátot meg káliumsót. Lesz mivel tápláljuk a búzácskát.

Az „Agrártechnika alapjai"-ban ezt olvastam: „A paraszt táplálója nem a föld, hanem a növény". Tyimirjazev. Ha Hariton apónak, vagy más öregnek elmondom, megsértődik.

Milyen rossz, hogy a részünkre kijelölt őszi szántón előcsoroszlya nélküli ekével szántanak! Az is rossz, hogy ősszel nem javítottuk fel a tarlót! Tehát nem az agrotechnika szabályai szerint jártunk el. Most ezeket a hiányokat a talaj megmunkálásával és a tavaszi gondozással kell pótolni.

Augusztus 10—15. Öt napig nem jöttünk be a mezőről a faluba, három-négy órát aludtunk. Nem szálltam le a vetőgépről, — figyeltem a vetés normáját, s ügyeltem, hogy egyenesek legyenek a sorok.

A vetés normája 500—600 mag egy négyzetméterre. A magok elvetésének mélysége 7—9 centiméter.

Augusztus 17. Vanya Jarkin nem marad el ezekben a napokban sem — elvitte az összes agrotechnikai könyvemet. Valami ekével kísérletezik.

Augusztus 21. Kizöldültek a zsenge hajtások! Örül a lelkem, olyan szépek! Mindig nézem. Ott, ahol zab volt, sápadtabb, ahol lucerna volt, élénkebb színű, szebb. Ha magasabbra nő, kaszálni kell, így árt neki a tél, akárhogy is átnedvesedik a talaj. Nem szabad elfelejteni: tavasszal, amint bokrosodni kezd, televényföldet kell a sorok közé szórni, hogy kevesebb nedvesség párologjon el.

Megkaptam az írást a magellenőrzés eredményéről: csírázóképessége 99%. Hol vesztettük el azt az egy százalékot? Egy holdon egymillió hajtás lett volna.

Augusztus 25. Eső esett, azt hiszem, az utolsó. Irinka azt ajánlotta, hogy esőben szórjuk szét a hamut és a szemetet, hogy tápláljuk az őszi búzát. Hogy nem jutott nekem is eszembe, hogy kihasználjuk ma a jó alkalmat? Az idő is a legjobb rá — az állandó fagyok beálltáig alig van 20 nap! Irinka, az igen! Jövő évben bátran rá lehet majd bízni egy csoportot!

Este ezt olvastam Viljamsztól: „Jól meg kell jegyeznünk, hogy a borona a növényápolásnak, nem pedig a talaj megmunkálásnak az eszköze!" És tudományosan bebizonyította ezt az egyszerű gondolatot. De hiszen a tudomány érvényteleníti a régi agrártechnikát! Mennyi erőt igényelt, amíg az emberek megértették ezt és alkalmazták a gyakorlatban! Sokan még most sem értik. Milyen keveset tudok! Lám, a tudomány! Elérek-e addig?

Szeptember 15. Egész nap harasztot hordtam a területre, napraforgószárból védősorokat emeltünk.

Zorkának ma megmostam a fejét. Összegyűjtött egy egész legénységet és minden udvarról ellopták a hamut meg a tyúktrágyát. Egyik házsártos gazdaasszony észrevette, azt hitte, hogy tojást akarnak lopni és kiabálni kezdett. Amikor Zorka bevallotta, hogy őt inkább a trágya érdekelte, mindnyájan rámtámadtak. Talán én beszéltem rá az ilyen kirándulásokra? Miért okolnak engem? Megkérdeztem Zorkától:

— Miért kellett ezt így csinálnod? Inkább kértél volna, nem tagadták volna meg tőlem, hiszen nem aranyból van az!

Zorka azt mondta:

— Kérni — az egyáltalán nem érdekes!

Az a mulatsága, hogy mindent kockázattal, veszéllyel szerez meg, én pedig pirulhatok az egész falu előtt. Hogyan magyarázzam meg mindenkinek külön-külön?

Szeptember 26. Varvara azt mondta ma: „A traktorvezetőnek is érdeklődnie kell a mezőgazdaság iránt. Bár én csak a földet szántom fel nektek, de éppen olyan jefremovista vagyok, mint ti, mert figyelem a szántás mélységét, tehát veletek együtt veszek részt az aratásban!" Milyen jó, milyen okos ez a Varja! Miért ragadnak néha az ilyen igaz emberekhez olyan semmirekellők, mint Szilantij?"

Csak már jönne meg minél előbb Rogyion! Olyan boldog vagyok! Annyi mondanivalóm van számára! Talán egy hét alatt sem tudnék mindent elmondani!

Szeptember 30. Kihajtott az egész terület! A vetés egyenletes, selymes. Sok varjút láttam, nem tudtam, miért röpködnek a fiatal vetés felett. Most a tarlókon találják meg az eledelüket. Megfigyeltem a madarakat és úgy látom, fegyverrel nem sokra mennék a hó leeséséig. Tavasszal majd őrizni kell a vetést. A varjú, úgy látszik, csírázó maggal táplálkozik. Megfogja a csőrével a fiatal növényt, húzogatja. Mikor a növény a maggal együtt kijön a földből, a varjú átharapja a szárát. A magot megeszi, a hajtást pedig eldobja. Ha nem vettem volna észre idejében, a vetésnek legalább hét-nyolc százalékát tették volna tönkre ezek a kártékony madarak.

Október 17. Egész nap a mezőn voltam. Hótartalékoló sövényeket emeltünk, sáncokat építettünk. Ezt feltétlenül meg kell csinálni másutt is. Közel az erdő, van gally, kavics elég, mégis csak egy területen vannak torlaszok az egész kolhozban. Pedig ha az egész földön megmarad a hó, mindig sokkal jobb az aratás.

December 1. Megint megkezdődött a munka a laboratóriumban. Ma a mikroorganizmusok mezőgazdasági szerepéről beszéltem.

December 5. Sítalpon az egész komszomol-brigád átment a szomszéd faluba. Találkoztunk ott az Összszövetségi Legfelső Tanács kiküldöttjével. Tíz éve vezet már egy rekordtermelő csoportot. Több mint háromszáz pudot arattak egy hektárról. Neki is elpusztult a tarlóvetése, úgy, mint nekem. Száz hektárt be akar vetni feljavított minőségű tavaszi búzával. Néhány év alatt feljavította a területét. Arany keze van! Így beszélnek róla a kolhozában. És megérdemli! Örömmel adtuk a szavazatunkat ilyen emberre! Segítséget ígért, meghívott bennünket tavaszra. Tőle aztán tanulhatunk!

Január 3. A laboratóriumban kiküldöttünk munkájáról, a mag feljavításáról és a fajtákon belüli keresztezés tapasztalatairól beszéltem. A lányok lelkesedtek. Ezen a nyáron nálunk is meg kellene próbálni!

Március 20. Olvad a hó. Felengedtek az utak. Belefárad az ember, míg kijut a földjére! Tartalékoljuk a nedvességet: árkokat ásunk, gátakat emelünk. Elvégeztük a téli búza első trágyázását. Az őszi búza mindenekelőtt a tavaszi gondozástól függ.

Klanya azt ajánlotta, hogy boronáljuk át a lejtőt, ha elmegy a hó, ne várjuk meg, amíg megszárad a föld. Mi elleneztük, félünk, hogy a völgyteknő nem felel meg a várakozásunknak. Ó, talán újraéled Klanyka lelke, ha már ennyit törődik a munkával!

Április 1. Nem hiszek a szememnek, — valóban hazajött Rogyion! Ezt is megértem! Azt hiszem, elmegy az eszem az örömtől! Mintha előlről kezdődnék az egész élet!

Április 2. Éjjel elvégeztük az első trágyázást az utolsó fagyoktól kemény földön. Munka után a gépállomáson begyújtottuk a kályhát. A tegnapi előadásról beszélgettünk. Szerintem a legfőbb, hogy becsületesek, saját lelkiismeretünk előtt is tiszták legyünk és mindig úgy viselkedjünk, mint szovjet emberekhez illik. Rakitin Lenin szavait idézte: „Az erkölcs arra szolgál, hogy az emberi társadalmat magasabbra emelje". Eszerint kell élni!

Április 5. A vezetőmunkások találkozója után megmozdult az egész kerület, mintha nagy ünnep lenne. Kolhozunk újra munkaverseny-szerződést írt alá a hegyipartizánokkal. Mindenki vidám, de én valahogy nem örülök. Csak nem lesz Rogyion egész életében ilyen?

Április 12. Már álmomban is azt látom, ahogy nő, növekszik a búzánk. Ellenőriztem ma az agronómus tanácsa szerint, hogy nem késtünk-e el még a boronálással: bedugtam egy kis botot a földbe és figyeltem, hogyan temeti be a nedves föld a kis lyukat. Azt hiszem, nem csináltunk hibát. Most várjuk, amíg

megszürkül a fekete szántás, aztán a búza nemsokára kidugja zöld kis pihéit, majd bokrosodni kezd.

Nemsokára vendég érkezik a magkiválasztó állomásról. Levelet írt — már készül".

Itt Rogyion becsukta a naplót és sokáig ült, az ablakon át nézte a száraz bokrok bogyóival teleszórt, vattás havat.

A tea régen kihűlt és elvesztette ízét és illatát. Rogyion egy hajtásra kiitta és felállott.

— Hova mégy? — kérdezte izgatottan Malanya. — Nem akarsz enni?

— Majd azután, mama...

Rogyion vállára akasztotta a látcsőtáskát, felvette apja tűzött mellényét és kiment a tornácra.

Szeretett volna nekilódulni és elfutni valahova, beszélni valakivel, csinálni valamit.

Rogyion kiment az udvarra, megállt, gondolkodott, aztán mikor meglátta a siló fala mögött sárgálló új gabonahombárt, határozatlan léptekkel átment az utca napos oldalára. Egymás szavába vágó, harkálykopogáshoz hasonló fejszecsapások hangja hallatszott onnan.

Rogyion, mikor meglátta az apját, halkan odalépett a levágott fatönkökhöz és néhány pillanatig figyelte a munkát. Tyerentyij két lábát szétvetette a gerenda felső végén és hegyezni kezdte, minden csapása után fehér forgács fröccsent szét körülötte, mintha vízbe csapná a fejszéjét. A gerendák borostyánsárga gyanta-könnyeket hullattak.

Tyerentyij egy rönkbe vágta a fejszéjét és magához intette a fiát. Nagy, szélescsontú arca piros volt, szakállát fűrészpor fedte. Letörölte ruhája ujjával a verítékét és odakiáltott a fiának:

— Nem volna kedved elhozni két-három gerendát, he? Persze, csak akkor, ha az egészséged engedi.

— Gyerünk — vetette oda komoran Rogyion: nem tudta elviselni apjának csendes gúnyolódását.

Odalépett még három ács, levetették kabátjukat, összegöngyölve a vállukra vetették. Rogyion krákogva emelte fel velük a sima lehántolt gerendát, odavitte a többihez és letette. Háta nemsokára átmelegedett, ő is levetette a tűzött mellényét és egyszál ingben dolgozott. A súlytól sajgott a háta, egymásra rakta a gerendákat, kiegyenesedett és teli tüdővel szívta be a gyantaillatú levegőt.

Mikor az ácsok az erdőbe mentek, Rogyion leült az apja mellé egy forgácscsomóra; rágyujtott és élvezettel szívta le a cigaretta füstjét.

— No? — kérdezte az apja és hallgatott egy kicsit. — Mik most a terveid? Vagy még mindíg állnak a vitorláid? Anyád azt mondja, hogy az ellenszelet várod, igaz?

Rogyion nem válaszolt.

— Honnan örökölted ezt a makacsságot? — kíváncsiskodott csendesen Tyerentyij. — Talán Sztyepan nagyapóból szállt beléd... Az nem volt rossz ember, de néha úgy kimutatta a foga fehérjét, hogy még magának is ártott vele...

Rogyion ült, hallgatott és a füstkarikákon át elgondolkodva nézte a fiatal bokrokkal szegélyezett teret.

— A napokban mondta nekem valaki a szomszéd kolhozból — mondta az apa egy kis hallgatás után, mintha másutt járt volna a gondolata, — hogy van nálunk a termelőszövetkezetben egy izgága ember. Kimegy a mezőre, hát egy traktor prüszkól vele szemben. Megy az ember, nem tér ki, hanem megy a géppel szembe. A traktorista, fiatal legény, még gyakorlatlan, fogta, megfordította a gépet, egyenesen bele az árokba. Félnapig ott ült, várta, amíg kihúzza valaki... Az pedig, az ördög, ült a lován, hasát verte a szakálla, a szeme sem rebbent meg, még csak oda se hederített! Vannak ilyenek!

— Miért mondtad ezt el nekem, apám? — vonta össze a szemöldökét Rogyion.

— Azért, mert nincs értelme, hogy hiába fitogtasd a hatalmadat! — mondta gyorsan, haragját visszafojtva Tyerentyij. — Az anyád elhervadt melletted. Agrafenáról nem is beszélek. Mintha átváltoztatták volna. Miért gyötörsz mindenkit?

Tyerentyij kettétört egy forgácsot, a falhoz vágta, és felsóhajtott.

— Hát nem akarod megérteni? Az ember nem élhet egymagában, tönkremegy belsőleg, kiszárad, mint a gyökérnélküli fa...

— Jól van, apó, ne veszekedj... Valamit majd kitalálok, várj egy kicsit türelemmel...

— Én — folytatta egy perc mulva Tyerentyij, — én nem fogok hallgatni miattad, nemsokára magad sem tudod elviselni magadat! Ha így folytatod az életedet! Én figyelmeztettelek — az apa teljesítette a kötelességét, nem vagy már gyerek, ha elcsúszol, egész életedben négykézláb fogsz mászni... Csak egyszer essél el...

Rogyion nem hallgatta tovább, felállt és a téren át a folyó felé indult. Tarkóján érezte apja súlyos pillantását.

A folyó tompán, erősen susogott, mint a jegenyék a viharban, nem nyugtatott, inkább mégjobban ingerelt.

A víz tört faágakat sodort, partból kimosott fákat, a habok közül gyökerek, meztelen gallyak nyúltak ki, mint a karok, a zavaros hullámok barátságtalanul ütődtek neki a szürke kőgörgetegeknek.

Rogyion a hosszú pallón átért a túlsó partra, s a félig kivágott nyírfaligetszéle felé tartott.

Itt kezdődtek Grunya földjének őszi búzatáblái.

A mező felett fehér felhők füstölögtek, félénk árnyékokat vetettek a smaragdszínű hajtásokra, kéklettek a tavaszi vízzel elöntött keréknyomok: nemrég járt itt valaki, még itt van a nyoma. Messze-messze előtte tarka kendők villantak.

Rogyion szeméhez emelte a távcsövet és összerezzent, mikor meglátta Grunyát, egészen közel, majdnem maga mellett, úgylátszott, hogy csak a kezét kell kinyújtania és átölelheti.

Grunya egy pejló mellett állt és a lovon ülő Klanyának mondott valamit. Rogyion látta, amint hangtalanul mozogtak telt, piros ajkai, a szél babrált az arcát keretező gesztenyebarna fürtökkel. Ni, most elmosolyodott, felemelte a kezét. Klanya oldalbavágta a lovat és a ló mögött ugrálni kezdett a borona. Rogyion kitalálta: először boronálják a vetést, biztosan megkérgesedett a föld.

Grunya összeszorította ajkát, elgondolkodva nézett a messzeségbe.

Hirtelen sarkonfordult, és makacsul, pillantás nélkül nézett rá.

Rogyionnak hangosan megdobbant a szíve, és bár jól tudta, hogy a felesége ilyen messziről nem láthatja meg, belépett az erdőbe és eltette a távcsövét.

Grunya újra messze volt, alig vette észre a mezőn, a magas, kék égbolt alatt.

Rogyion körülpillantott, elindult, elhárította útjából a bokrok ágait, s gondtalanul tépdeste a ragadós jegenyefaleveleket.

A fekete, vörös avarral tarkított sziklák mögött tompán morrmolt a folyó.

Az ösvény mind magasabbra vitt a hegyi sziklák között, az árboc-egyenes fenyőfák között kanyargott, aztán megszakadt és kitárult a végén a mély völgylapály, melynek mélyén tovább folyt a folyó, éles kanyarulatában a villanytelep fehér épülete, a gát, alatta a vízesés zöldes fala.

A gáton Jarkin állott, a szél meg-megcibálta vitorlavászon-esőköpenye szélét, mely a csizmaszárát verte. Vanya, amikor meglátta Rogyiont, felemelte a karját, mintha repülni akarna, kiáltott is valamit, de hangja beleveszett az ár morajába.

Rogyion a bokrok ágaiba kapaszkodva, csúszva a sziklákon, leereszkedett a gáthoz.

— Milyen gyönyörű! — kiáltotta Jarkin.

— Mi? — kérdezte odaérve Rogyion és gyönyörködve nézte elvtársa arcát, amelyen megcsillant a víz visszaverődő fénye.

— Mondom, micsoda erő!

— Áá!...

A vízesés a gátnál felduzzasztotta fénylő hátát és súlyos zúgással esett lefelé.

— Kijövök ide, látom ezt a sok szépséget — a hegyeket, fenyőket, napot, a víz játékát — mondta Jarkin. — És olyan boldog lesz a lelkem!... Befogjuk majd jól ezt a folyót, aztán még csinálunk egyet-mást! Mindent be kell itt vezetni, ami a legjobb kolhozokban van!... Őszre meglesz a villanyosított fejés, tavaszra a villanyos szántás! A mi folyónk ereje mindenre elég! Ez igen! Azt sem tudja az ember, mihez kezdjen! Drótkötélpálya is kellene!... A tervét már elkészítettem. Oszlopokat verünk le a szénaboglyáktól meg a gépállomástól a farmig és kampókkal kis kocsikat függesztünk fel az acélpályára... Olyasféle lesz, mint a trolibusz!... A gépállomásnál felrakok egy köteg szalmát, bekapcsolom a villanyt, és a kis kocsi elviszi a farmhoz... csak drótkötelet kellene szerezni!

„Maradjak itt és foglalkozzam ezzel? — kérdezte magától Rogyion és csodálkozva pillantott Jarkinra. — Ügyes fickó, irigylésreméltó!"

— Jó, hogy jöttél — mondta Jarkin. — Már úgyis beszélni akartam veled.

Rogyion zavarbajött. Az utóbbi napokban, ha a komszomolistákkal találkozott, érezte, hogy azok leplezetlen hűvösséggel viselkednek vele szemben, és várta, hogy Jarkin előbb vagy utóbb megkérdezi tőle, hogy végeredményben mivel szándékozik foglalkozni, és ügyét felveti a gyűlésen.

— Beszélj — mondta Rogyion és már készítette a visszautasítást.

— Tudod, van egy eszmém! — Vanya lassan felborzolta vastagszálú tüskés haját.

Hát el lehetne képzelni Vanya Jarkint valami ötlet nélkül? És persze, az ötlet kivitelezőjéül őt választotta ki, Rogyiont!,

Bementek a villanytelep tisztára meszelt helyiségébe. Két márványállványon ampermérők, voltmérők, rézkapcsolók csillogtak.

— Grunya bizonyosan beszélt neked az ekémről — mondta Jarkin.

— Igen — bólintott Rogyion és elvörösödött. eszébe jutott, hogy a naplóban olvasott erről.

— Hát így... Tavaly tavasszal kimentem a mezőre, odaértem az egyik területhez. A föld, ott kemény, az állatok letaposták, benőtte a gaz... Fiatal, tapasztalatlan legény szántott, szélesen fogta az ekét, a lovak alig bírták húzni. A föld úgy egészben fordult ki az eke nyomán és az élére állt. Próbáld meg aztán szétboronálni...

„Hova akar ez kilyukadni?" — gondolta kötekedően Rogyion, de mikor Jarkin sugárzó szemébe nézett, mélyen lehajtotta a fejét.

— E mellett a terület mellett kézzel ássák a veteményeskertet. Ásóval felássák, kifordítják a földet és szétvágják — Jarkin fel-alá járt a szobában és egy csiszolt, kék ceruzát forgatott az ujjai között. — Eső után újra meglátogattam a mezőt. Ott, ahol ekével szántottak, sűrű fű nőtt, ahol pedig kézzel ásták, kevés volt a gaz és a zöldség is jobban nőtt. Akkor elgondolkodtam. Mi lenne, ha olyan ekét készítenék, amelyik, ha csak kicsit is, de megporhanyítja a földet? Elmentem Grunyához, elvittem a könyveit, nekiláttam az agrártechnikának...

Jarkin az üvegből egy pohár vizet öntött és mohón kiitta.

— Hiszen jól tudod — folytatta mindinkább felhevülten, — ha a földgöröngyöket nem törik szét, nem járhatják át szabadon a sók... A talaj mikróbái nem tudnak kifejlődni a göröngyben. De ha a földet jól megporhanyítják, ezek a mikróbák megeszik a gyökérrendszer szerves anyagait és növényi táplálékká dolgozzák fel — egyszóval táplálékot készítenek a növény számára.

Hallatszott, amint a turbina tartályába súlyos zuhogással ömlött a víz, a villanytelep épülete halkan megremegett, megcsörrent a márvány-állványra akasztott csillogó kulcs-csomó. Jarkin az ablakpárkányhoz támaszkodott, az ablak alatt szaladó folyó visszaverődött fénye szétáradt mosolygó arcán.

— Mindent átnéztem: ekét, dobos boronát, „cikk-cakk" boronát. Mennyi erő kell ahhoz, ha mindezeket az eszközöket alkalmazni akarjuk! Akkor gondolkodni kezdtem: nem lehetne-e mindezeket a szerszámokat összeszedni és egy agregátorba egyesíteni?... És nézd csak, egyelőre csak papiroson, megszerkesztettem az univerzális ekét, tömött, letaposott föld műveléséhez! Egyidejűleg kell végeznie a szántást, a korongozást, a boronálást. Ügyes dolog, mi?

Rogyion a tervrajz mellé könyökölt az asztalra, izgatottan figyelte a papíron kúszó ceruza útját.

Nesze neked! Még Vanya Jarkin is! Mik ezek hát, főiskolá-

sok, hogy mindent tudnak? Rogyion irigykedve hallgatta Jarkin heves, benső tűztől forró hangját.

— A test hossza — százhúsz centiméter. Ez fűrészalakú ekevas... Mozgás közben a földréteg a korongos, késsel ellátott készülékhez ér — a ceruza remegett Jarkin kezében, nem mert Rogyion szemébe nézni: hátha alig bírja visszafojtani a nevetését? — A korongok szorítás és összenyomás útján szétvágják a földarabot és átadják a szállító-boronának, amely véglegesen feldarabolja apró darabokra a göröngyöt. Szerkezeti talajt kapunk, a legjobbat, mint Viljamsz mondja.

— Ez valami olyan, mint a húsdaráló — mondta Rogyion.

— Igen, igen! — kiáltott fel örömmel Jarkin és arca kigyulladt. — No, mit gondolsz?

Rogyiont lenyűgözte a meglepődés, elhallgatott, harapdálta az ajkát. Mit is mondhatna ennek a derék fiúnak?

— Szerintem kitűnő dolog — mondta végül zavartan.

Jarkin nem tudta türtőztetni magát, átölelte és megcsókolta az arcát.

— Ha akarod, verejtékezzünk együtt ezzel, jó? Nagyszerű lesz!

— Nem, nem! Ugyan! Rogyion ijedten ugrott fel és legyintett. — Miért ékeskedném én a te dicsőségeddel?

— Hagyd el! Miféle dicsőségről beszélsz? — kiáltotta örömmel Jarkin. — A mi országunkban csak dolgozni kell, dicsőségből jut elég mindenkinek!

A turbina kamrájában megcsobbant a víz, az ablak alatt a vízesés alkonyi pírban úszó habjai mormoltak.

— Tanácskoztam az ügyedben a fiúkkal — hallotta Jarkin hangját tompán, messziről. — Persze, kár volt kilépned — nem jól vetted számba az erődet! Télen majd nekilátsz az agrártechnikának — és majd mennek a dolgaid!... Most pedig talán idejönnél hozzám a villanytelepre, nem? Van itt munka elég! Nem siettetlek, gondold meg jól, aztán mondd meg...

„Rossz diplomata vagy te, Vanya! — gondolta nevetve Rogyion. — A gyerekkel nem is beszéltél. Biztosan Grunya akarja, hogy idejöjjek. Hiába gondoskodik így rólam". Újra zavaros ingerültség támadt benne.

Mikor az alkony kék füstje már beburkolta a folyót, jött a váltás, Rogyion és Jarkin a faluba indultak.

— Amíg külföldön bolyongtál, bizonyosan jól elsajátítottál nyelveket — úgy-e? — kérdezte Vanya. Én nem régen nekifeküdtem az angolnak, de tanító nélkül nehéz egy kicsit: minduntalan megbotlom...

Rogyion szégyelte beismerni, hogy Európában kézzel-lábbal igyekezett megértetni magát, s ugyanakkor sok bajtársa egészen jól elsajátította az idegen ország nyelvét.

A völgy felett sűrű lett a sötétség, friss fű és füst szaga áradt a levegőben.

— Hej, ha elvégezhetném a főiskolát! — sóhajtott Jarkin. — No, nem baj! Most majd megcsinálom ezt az ekét, aztán majd beiratkozom rendkívüli tanulónak a középiskolába!

A hídon megálltak, az utca ott élesen kanyarodott és kettévált, mint egy fa két ága.

— Még akarok valamit kérdezni tőled... — kezdte halkan Jarkin és Rogyion a híd karfájára támaszkodva nyugodtan várt.

Nem, nem szabad elzárkóznia elvtársától, amikor az őszinte lélekkel közeledik feléje. Vanya ért mindent és lehet, hogy megmutatja a helyes kiutat.

De a legény hozzáhajolt és egészen mást mondott, mint amit Rogyion várt.

— Idehallgass, barátom. Beszélj Klanyával, jó? Mit gondol rólam... Te valahogyan jobban érted velük...

— Honnan veszed? — kérdezte egy kis hallgatás után Rogyion.

— Honnan? Hát mégis, te nős vagy, meg többet láttál — Jarkin tűzött mellényének gombját fogta; forgatta; nem vette észre, hogyan elsötétedett elvtársa arca. Rogyion öklével megdörzsölte a szemét, mintha valami beleesett volna.

— Az olyanok előtt, mint te, Klanya bátran kitárja a szívét. Miért, hogy némely embernek olyan jól sikerül? — folytatta szégyenlős izgatottsággal Jarkin. — Mert, ha egymásra néznek, meglátják magukat... Te nem érted, kell, feltétlenül kell, hogy az emberben, a sikereiben higyjen a hozzá közelálló ember, ugyanazt szeresse, amit te szeretsz, értékelje azt, amit te magad is értékelsz! Akkor aztán nagyszerűen megy a munka!

— Jól van! — mondta hirtelen Rogyion. — Rögtön beszélek vele! — és kezet nyújtva Jarkinnak, gyorsan lement a hídról.

Igen, igen, ha valaki nem tud emberien élni, legalább másokat tegyen boldoggá!

Végignézett a másik soron feketedő házacskákon, meglátott két világos ablakot, egyenesen feléjük tartott az utcán átvetődő fénysávban.

Klanya a kezét mosta. Mikor megpillantotta a küszöbön megjelenő Rogyion izgatott arcát, ijedten lépett el a kézmosótáltól. Vizes könyökéről szappanhabpelyhek hulltak a padlóra.

— Mi, mi az?

De Rogyion arcára mosoly terült és a lány megkönnyebbülten felsóhajtott.

— Hogy megijesztettél! — mondta. — Már azt hittem: Grunyával történt valami baj!

— Rosszkor jöttem talán? — kérdezte tréfásan Rogyion.

— Gyere csak, gyere, eszedbe se jusson! Ritka vendég vagy nálunk. Igen büszke vagy — Klanya hirtelen hátradobta homlokáról a tömött hajfürtöt és törölni kezdte a kezét. — Vetkőzz le!

— Nem maradok soká...

— Itt vagy, és most ne legénykedj! Azt hiszem, nem ok nélkül látogattál meg!

Klanya goromba gyengédséggel beszélt Rogyionhoz, aztán eltűnt a szitaszövésű függöny mögé és csukaszürke katonaingben jött ki onnan, mellén a Vörös Csillag-rendjel pirosiott, zsebéből egy hófehér selyemkendő csúcsa kandikált elő.

— Mama, hagyd ott a zöldséget, úgyis ritkán látogatnak meg a front-barátok!

Rogyion csak most vette észre a kemence mellett ülő kicsi öregasszonyt, aki éppen olyan vöröshajú volt mint a lánya.

— Üdvözlöm Markelovna!

Az asszony felrezzent, majd felvette a földről a nagy, hasas szamovárt, s az asztalra állította.

— Üdvözöllek, hős! Ni csak, mennyi kitüntetést szereztél! Mindjárt látni rajtad, hogy harcoltál!

Lement a földalatti kamrába és egy zöld kancsóban méz-sört tett az asztalra. Áttörölte egy kendővel a poharakat és felsóhajtott:

— Bizony, kedvesem, az asszonynépség között is akadnak katonák, itt van Klanya: neki fiúnak kellett volna születnie... eltévesztettük az öreggel!

— Jól van, mam — Klanya átölelte az anyját és maga mellé ültette. — Ne emlegesd már a bűneimet, most már úgysem segíthetsz rajta!

Rogyion körülnézett a házban, alig ismert rá. Hányszor volt itt régen, amikor még petróleumlámpa égett a szobában, a sötét sarkokban árnyak nyujtóztak, létrán másztak fel a padlásra, és csak az első szoba volt takarított, tiszta.

A villanylámpa fényében minden megváltozott: az ágyon már nem hevertek ruhák, a mosdótál mellett nem ágaskodtak óriási kampók, amelyekre a hámigákat akasztják, nem lógott bekecs a szegen. A falakon most tapéta kéklett, a nagy tükör éles szikrákat vert vissza, üveg alatt fényképek csillogtak, az

asztal fölött Lenin arcképe függött — gyengédtekintetű, hunyorgó szeme mintha észrevett volna minden meglepő változást.

Az asztal rózsás viaszosvásznán megjelent egy sózott uborkával és káposztával teli tányér, borostyánsárga, áttetsző méz, benne, mint megtisztított napraforgó-magok, lépdarabkák uszkáltak.

— Ne szerénykedj, Rogyion, csak úgy, mint a fronton! — Klanya teletöltötte a poharakat az erős, erjesztett méz-sörrel és kissé hátravetve a fejét gyorsan, egyhajtásra kiitta a maga poharát.

— Ugyan, ugyan Klanya! Egészen olyan lettél, mint a katonák! — A mama megcsóválta a fejét, panaszos szemrehányással nézett a lányra. — A háború előtt az ajkadhoz se érintetted, most meg, nézd csak! Egy férfi bújt beléd!

— Mam, ne szidj ma — kérte szigorúan Klanya.

— Hát talán bántani akarlak, Klanyka, mi? Hej, de keserű az életem!

— Szóval vigasztaljalak? — Klanya görbén elmosolyodott. — Vagy azt szégyenled, hogy még maradt bennem valami a nőből? Mert hiszen a gyermekemért senki sem dicsér a faluban. Igyál, Rogyion, igyál! Ne hallgass rá! Az anyák — mindig morognak, már ilyen nyugtalan a természetük! ...

— Az apád is heves természetű volt, a megboldogult — mondta szomorúan az öregasszony. — Partizánnak ment. Szegény, mindig azt mondta: én az igazságért akár az útközépre is lefeküdnék! ... No, le is feküdt!

— Emlékszel, Rogyka — mondta Klanya összehúzva a szemét, és nem is figyelt az anyjára. — Ültünk az árkokban, szóródott ránk a föld, a halál sétált felettünk! ... Rogyiont jóleső meleg öntötte el, átmelegedett a keze meg a lába; Klanya is mámoros lett, halántéka kipirult, arccsontjain élénk pír égett, elöntötte sovány, szeplős arcát. — Ültünk az árokban és ... — Klanya rátámaszkodott a viaszosvászonra, ringatózni kezdett és énekelt:

„Szeretném, ha meghallanád
Vágyakozó hangomat ..."

— Mindjárt elbőgi magát — mondta csendesen az anya — mint mindig, valahányszor elkezdi ezt a dalt ... Mintha szálkát szúrna belé!

— Nem bőgöm el magam! — Klanya rávágott öklével az asztal szélére. — Elég volt a gyötrődésből! — a szobában felsírt a gyermek; Klanya átölelte az anyját és megcsókolta. — Menj inkább, mama, a fiúcskához, ne emészd magad, jó?

— Csak hadd maradjon — mondta Rogyion, — mert hiszen leánykérőbe jöttem volna hozzád.

— Jaj, egek! — nyugtalankodott Markelovna. — Hát lehetne ilyen dolgokat anya nélkül megbeszélni?

— Én, mama csak ahhoz megyek, akihez régen hozzá kellene mennem, ha előbb nem kellene kigyomlálnom magamból a gazt. Menj! Ne izgulj!

Az anya legyintett és a ház másik felébe ment, csendesen húzta be maga után az ajtót.

Rogyion ivott még egy pohárral, de nem részegedett meg, csak arca égett, mintha egy óriási máglya előtt ülne és a forróság nyaldosná az arcát. Egy pillanatra úgy tűnt neki, hogy egy telefüstölt fedezékben ül harcos bajtársai között és valahol a feje fölött szakadatlanul seper a háború vas-szele.

— Lélekzeni sem tudott nélkülem — hallotta Rogyion Klanya tompa, gyűlölettől remegő hangját, — mellettem azt hitte, hogy nem ölik meg, az én szerelmembe kapaszkodott, az erősítette. És amint végetért a háború emlékezete, lelkiismerete, szerelme — egyszerre minden elszállt!...

Rogyion összevonta a szemöldökét, Klanya hangja pedig könyörtelenül tovább duruzsolt:

— Bennünket pedig, bolond nőket, csak egy gyengéd szóval kell megsimogatni, már nyitva is a lelkünk!... Olcsó csalétket kaptam be!...

A dohányfüst fellegei között elmosódott Klanya haragos arca, Rogyion szíve a lány minden egyes szavától nehezebb lett.

— Hiszen nem szeretett engem... Miért kellett hazudnia? — kérdezte Klanya. — No, miért hallgatsz? Vagy te is az ő pártján vagy? Minden férfi ilyen; azt hiszitek, hogy nélkületek nem boldogulunk?

Rogyion rosszul kezdte érezni magát, úgy érezte, mintha Klanya kifürkészte volna, hogy mire gondolt az utóbbi napokban.

— Igyál! Hallod? Hiszen tudom, hogy te nem vagy olyan — a lány hangja rekedten csengett.

A szamovár bánatosan zümmögött, mintha a szíve fájt volna, Rogyion rá szeretett volna kiáltani Klanyára: „Elég már, elég!" — de mellével az asztalra dőlt és szomjasan itta a lány minden szavát.

— A nagyapám azt mondta: én mindig nyugodtan alszom, mert tiszta a lelkiismeretem. Ha meglop a tolvaj, akkor is nyugodtan alszom, nyugtalankodjék ő és legyen álmatlan ő... De itt fordítva történt: Ő lopott meg engem és engem marcangol a lelkiismeret. De jön még ő az én utcámba! — Klanya felszök-

kent, leszakította a falról a bekeretezett képet, rátaposott a csizmájával, az üveg recsegett, Klanya pedig sarkával apró darabkákra morzsolta szét az üveget.

— Nézd, barna és kékszemű! — felemelte a padlóról a fénykép épségben maradt darabját és átnyujtotta Rogyionnak; a képen egyetlen szem hunyorgott pimaszul.

Rogyion feállt az asztal mellől, megtántorodott.

— Hova mégy? Maradj ... Jó, hogy jöttél! ... Különben nem lett volna erőm ...

— Késő van már, majd máskor — feszítette szóra nagy nehezen az állkapcsát Rogyion.

— No jó, én nem tartóztatlak! ... Ezt is köszönöm!

A küszöbön megragadta Rogyion kezét és forró suttogása újra megfájdította a szívét.

— Lehet, hogy nem jól szóltam, felejtsd el ... Máskor talán tartóztattam volna magamat, de ma egész nap mázsás súly ül a lelkemen: ma írta nekem az utolsó levelet.

— Mit ír? — Rogyion begombolta tűzött mellényét.

— Szemrehányásokat ... De csak gyávaságból ... Fél, hogy felnyitom a felesége szemét ... Mintha az ilyen nem derülne ki rögtön ...

Rogyion átlépte a küszöböt. Hazament, ugyanúgy, mint ahogy idejött, a fénysávban, belélekzette a veteményeskertek nyers, nehéz szagát.

A kapunál Grunyába ütközött. Úgy érezte, hogy az asszony már régóta vár rá itt.

Rogyion igyekezett erőtvenni keze reszketésén, rágyujtott, Grunya hallgatott, mintha a kis tüzes pont babonázta volna meg.

A mezőről hazafelé hányszor átgondolt mindent, hogy mit fog mondani Rogyionnak, de amint meglátta mogorva arcát, rögtön elment a kedve attól, hogy beszéljen vele. Érezte, hogy Rogyion keserűségben és határozatlanságban él, ami ijesztő és visszataszító. Grunyában fojtott méltatlankodás támadt a férfi dologtalansága miatt.

Rettenetes volt, hogy napról-napra távolibb és idegenebb lesz köztük a viszony, mintha meghasadt volna a jég, ők a rianás két szélén állnának és a gyors víz mind nagyobbra mosná a hasadékot.

— Hát te? — kérdezte Rogyion, azt gondolva, hogy rögtön megoldódik minden, vége lesz a gyötrődésének, békét ajánl Grunyának — és mindjárt megkönnyebbül.

— Rogyion ... Idehallgass! ... Én így nem bírom tovább! ... Ne kínozz engem! ... Beszéljünk őszintén egymással! ...

Rogyion felesége esdeklő hangját hallva nyomban erősnek érezte magát és száraz nyugalommal mondta:

— Nem tudom, mit akarsz még tőlem — a sértődöttség zavaros hulláma felkapta és gyorsan vitte is tovább. — Örülj, hogy elérted, amit akartál — megszégyenítettél! Mi kell még?...

— Miért beszélsz így, Rogya? — suttogta forrón Grunya. — Hiszen én jót akartam neked!... Értsd meg hát!... Értsd meg!...

— A saját bőrömön próbáltam ki a jóságodat! — mondta csípősen Rogyion. Már nem tudta türtőztetni magát, szinte magánkívül beszélt. — Nem szóltál nekem egy szót sem, elfutottál és a gyűlésen mindenki előtt megszégyenítettél, a szemembe köptél!...

— Hiszen figyelmeztettelek, Rogyion!... Szeretettel!...

— Azt akartad, hogy menjek utánad, mint a borjú a kötőféken, mi? — folytatta Rogyion mind hevesebben és figyelemre se méltatta Grunya ellenvetéseit. — Én pedig nem mentem senki után és nem is fogok! Nem hiszek neked; ha valaki szeret valakit, nem viselkedik így vele! És te... te pedig csak a magad lelkét vigasztaltad, amikor én minden lépésnél megbotlottam!...

— Nem, nem, Rogya! Ne beszélj így! Hát hallgass meg!...

De Rogyion beszámíthatatlan volt, kezei reszkettek. Már a bosszútól és haragtól elragadtatva beszélt, maga sem hitt saját szavainak és amikor megérezte, hogy Grunya megakadt, mind újabb és újabb ütéseket mért rá.

— Te senkihez nem tartozol! Senkihez! Nem szeretsz senkit, még magadat is csak egyszer egy hónapban!

Az asszony, hogy védekezzék, felemelte a kezét a feje fölé és hátrált egy lépést.

— A szíved helyén egy darab tölgyfa van, érzéketlen mindennel szemben!

Grunya félrefordított, hirtelen megnyúlt arcára az ablakból éles fény vetődött. Rogyion a felesége reszkető ajkait nézte és leplezetlen élvezettel suttogta:

— Gyűlöllek téged! Gyű-löl-lek!... mondta és megijedt.

Grunya megingott, arca megdermedt, mintha viaszból lett volna.

Lehajtotta a fejét és lassan a tornáchoz ment.

Hát vége lenne?

Rogyion utána akarta vetni magát.

— Grunya! — szólt utána félénken.

Válaszul tompán becsukódott a pitvar ajtaja. Rogyion nekitámaszkodott az öreg jegenyének és sokáig hallgatta a nyers szél

fütyülését az ágak között. A völgyre sötét, fenyegető felhők borultak.

Szíve izgatottan, fájón sajgott. Igen. Most, ezek után, amiket mondott, nem maradhat itt!

Rogyion súlyos léptekkel mintha minden egyes lépését meggondolta volna, felment a lépcsőn, megállt a sötétben az ajtó előtt, aztán felszakította.

A dörrenésre mindenki felkapta a fejét. Egyedül a lócán ülő Grunya nem nézett fel, csak hideglelősen összevonta a vállát, mintha fáznék.

Rogyion lehajtotta a fejét az állhatatos, várakozó tekintetek előtt és halkan azt mondta:

— Holnap elutazom... Mama, készíts össze nekem egyetmást az útra!

A házban sokáig halálos csend volt.

Grunya lassan felemelte elkínzott tekintetét. „Hát én?" — majdnem felkiáltott. Szeretett volna felállni a lócáról, odafutni Rogyionhoz, de csak némán, ijedten nézett rá.

A férfi leült az ágyra és idegesen simogatta a keze alá törleszkedő, nyájasan doromboló, fehér macskát.

NYOLCADIK FEJEZET

Az országúton Rogyion megvárt egy szembejövő teherautót, felemelte a karját, átmászott a korláton és az autó elindult.

A teherautó kasában dörömbölve görgött a szalmán egy olajoshordó. Belsejében vasdarabok ugráltak, s ez nagyon ingerelte Rogyiont. A hordó ide-oda gurult és veszélyeztette Rogyion lábát, Nemsokára megelégelte, hogy egyik helyről a másikra üljön, beburkolódzott egy köteg szalmába, lefeküdt és lábaival megtámasztotta a hordót, odaszorította a kas hátsó korlátjához és megnyugodott.

Az út két szélén fűvel benőtt sziklák tűntek tova, feje fölött hamuszürke felhők gomolyogtak az égen, hasadékaikon át, mint egy sűrűfésűn, néha átengedték a nap sugarainak arany kévéit.

És Rogyion, bár nem talált mentséget sem gyors elutazására, sem mogorva búcsúzására, gyors elhatározása után úgy érezte, hogy megkönnyebbült.

Széttárta karját, lehúnyta szemét és hallgatta, hogy zümmög a bokrok között a szél, milyen jóllakottan duruzsol a motor.

Már régen beleolvadtak a messzeségbe a hegyek, a fáradhatatlanul hullámzó gabonával teli puszta kitárult előtte, Rogyion még mindig ott feküdt a szalmacsomón és a kocsi kasának rengő bölcsője eszébe hozta az elmúlt napokat.

Aztán feltámaszkodott a könyökére, tekintetével átölelte a puszta orgonaszínű távolát, összehunyorította a szemét: a mezők felett ragyogó napot borúsnak érezte.

És hirtelen szomorúság fogta el: Miért kellett elfutnia szülőfalujából, ahova egész lelkével vágyódott?

Rogyion majdnem talpraugrott, már-már megverte az öklével a gépház tetejét: „Álljatok meg! Meggondoltam! Nem kell mennem sehova!"

De, mint akit megbabonáztak, nem mozdult a helyéről.

A pusztán boldogan zöldelt a sűrű vetés. A lilás szántások felett egy szürke ölyv kerengett magánosan, zsákmányt figyelt a földön. A dús rozsban továbbmozgott görbe árnyéka. „Én is olyan vagyok, mint ez a madár — gondolta Rogyion, az ölyv nyugtalan és értelmetlen röptét figyelve. — A különbség csak annyi, hogy én nem végzek ki senkit."

Senkit? Rogyion meggörnyedt, mintha megütötték volna, arcát vér öntötte el és úgy érezte, mintha megszakadt volna benne valami.

Eszébe jutott Grunya könyörgő pillantása, apja szigorú, határozott, gyászos arca, a keserű ráncok anyja szája körül, melyben könnyek folytak végig, a síró Pavlik.

Rogyion levette lábát a hordóról és tántorogva felállott. Kiáltani akart, hogy megkönnyebbüljön, de a szembevágó szél, mint puha vatta, tömte be a száját.

Mellével rátámaszkodott a gépházra. Behúnyta a szemét, gyengének és üresnek érezte magát. Bár igyekezett elfojtani a benne növekvő határozatlanságot, semmi nem segített rajta: lelkében elhatalmasodott a mérgező keserűség és már nem volt ereje ahhoz, hogy küszködjék magával. Hirtelen megértette, hogy ő maga cipeli magát, mindenkinek akarta ellenére, az ismeretlen városba, valami meghatározatlan munkára, gyötör mindenkit és elsősorban sajátmagát lopja meg. Hiszen annyira szereti Grunyát!

Az útelágazódásnál a gépkocsi hirtelen megállt. A soffőr előjött a gépházból, gondterhelten vakarta öt ujjával a tarkóját.

— Nem elég a benzin — panaszkodott, — nem érünk oda. A közeli helyi traktorállomáshoz kell fordulnunk.

— Leszállok rögtön... — Rogyion hirtelen egyedüllétre vágyott. — Mennyire van ide az állomás?

— Nyolc-tíz kilométernyire...

Rogyion lemászott és sokáig ült a bőröndjén, bánatosan nézte a kerékszántotta utat, hallgatta a távíróoszlopok mélabús zümmögését. A vezetékekről verébcsapatok szálltak a földre, mintha a szél sodorta volna le őket.

Susogtak az ürömbokrok, egymáshoz hajoltak a magas jegenyetörzsek. A szél, amely kifáradt a futkosásban, mintha a fák lábaihoz simult volna súlyos lihegéssel.

De mennie kell. Ülne az ember, ülne, de amikor láthatatlan, nyughatatlan féreg rágja belülről, a mozgásban keresi a szabadulást, azzal hitegetve magát, hogy az út megszabadítja a kínoktól.

Rogyion ment, alig érezte a bőröndje súlyát és nemsokára bricska zörgését hallotta maga mögött.

„Ha felvesz, úgy is jó" — gondolta keserű mosollyal Rogyion.

A kocsis, szöghajú legényke, megrántotta a gyeplőt és Rogyion, ahogy az út szélére lépett, meglátta a bricskában Rakitint. Kezében újságlap röpdösött, mint egy fehér madár.

— Messzire?

— Csak ide... — mondta határozatlanul Rogyion.

— Ülj fel, elviszlek.

Rogyion fellépett a fonott kasba, a kis kocsis vágtára fogta a lovakat.

— Hosszú időre?

— Majd meglátom — felelte Rogyion, nem pillantva Rakitinra, mintha attól félt volna, hogy az rögtön kitalál mindent.

Rakitin az emlékezetes előadás után, mely olyan kínos volt számára, találkozott néhányszor Grunyával és töredékes beszédéből, komor arcáról sejtette, hogy nincs egészen rendben az urával és most ezt gondolatban összekapcsolta Rogyion elutazásával. Szeretett volna Rogyionnal őszintén beszélni mindenről és idegesen gyűrögette kezei közt az újságot.

— Azt hiszem, téged még nem vettek be a lajstromba. El akarsz menni valahová?

„Mit kérdezősködik ez? Szőrszálhasogató!" — Rogyion összeráncolta a homlokát.

— A szélrózsa négy irányába!

Maga sem tudta, hogy tört ki ez belőle, bocsánatot akart kérni, de mikor Rakitinre pillantott, elcsodálkozott szemének mámoros kifejezésén. Rakitin összepréselte ajkait, szélfújta, barna arcán, úgy tetszett, élesebben jelentek meg az élénk, virágporhoz hasonló szeplők.

„Miért nyugtalankodik annyira? — gondolta Rogyion és hátratántorodott, mintha megütötték volna. Egy pillanatra furcsa nyugtalanság lett rajta úrrá, ami majdnem gyámoltalanság volt. Elutazása után Rakitin természetesen igyekszik majd megközelíteni Grunyát és bár Rogyion elutazásával mintegy megtagadott mindent, minden erejével lehetetlenné akarta most tenni ezt a közeledést. Hétköznapi nyugalmat igyekezett a hangjába erőszakolni, mikor ezt mondta:

— A városba megyek. Hát maga hová?

Rakitin arcát pirosság öntötte el.

— Mint megbízott járom a kolhozokat... Még az újságot sincs időm alaposan átolvasni, zötyögök a bricskán és nem tudom, olvassak, vagy aludjak... De hát csak jó legyen a vetés, aztán ráérünk pihenni...

— A mi kolhozunk is a maga felügyelete alatt van? — kérdezte Rogyion még mindig izgatottan.

— Ti boldogultok felügyelő nélkül is — mondta Rakitin, aztán rövid gondolkodás után megnyugtatta: — Útközben természetesen benézek majd...

Rakitinban csakhamar csillapodott a bosszúság érzése és örömmel mesélte, hogy mennyi gabonát vetnek ebben a kerületben, beszélt a munkaversenyről, az emberekről, akikkel találkozott — az ilyen emberekkel minden nehézséget le lehet győzni! — a kerületi élet újságairól és szavaiból az érződött, hogy az egész élet csupa örömből áll, csak tudni kell örülni.

Rogyion maga előtt is félt bevallani, hogy irigyli Rakitint, azt a képességet, hogy még a nehézségekben is meglátja a könnyűt és fényeset. Rakitin akkor is tudott örülni, mikor még nem győzte le a nehézségeket, ugyanakkor Rogyion a szépet csak akkor vette észre, amikor már túl volt a nehezén. Rakitin éppen a nehézségek legyőzése alatt érezte magát boldognak. Számára nem létezett a „majd aztán", mivel egyik akadály legyőzése után már hozzáfogott a másikhoz és teljes lelkéből csinálta.

Rogyion észre sem vette, hogy eltűnt belőle a hirtelen támadt ellenszenv ez iránt az ember iránt, aki, úgy látszik, még most is szereti az ő feleségét. „Mellette sok mindent lehet tanulni" — gondolta, amikor belépett a pályaudvari étterem világos, tiszta termébe.

A viaszosvászonnal letakart asztalkákon narancssárga kancsókban virágok álltak. Az üveges pult mögött ételeket rakosgatott a fehérkötényes pincérnő, fején hófehér fityula.

Csak egy sarokban álló asztal volt szabad. Rogyion leült és megivott egy pohár forró tejet, s már készült is felállni, amikor egy magas, ösztövér, szürke pórköpenyes és kockássapkás férfi

lépett az étterembe. Letette csontkeretes szemüvegét, vigyázva megtörölgette a zsebkendőjével, újra a szemére tette és vidáman körülpillantott.

— Bocsássanak meg, elvtársak — mondta hangosan. — Nincs maguk között valaki a „Hajnal"-kolhozból?

Rogyion megmozdult, fel akart állni, de meggondolta magát. Valahogy ügyetlennek érezte magát.

— Úgylátszik, nincs — felelte valaki. — Jönnek ide autók a kerületből. Várjon. Lehet, hogy idejönnek...

Az ismeretlen leült Rogyion asztalához, scsit rendelt, sonkát és egy pohárka vodkát.

— Miért megy oda? — érdeklődött Rogyion.

— A kolhozba? — Az ismeretlen elmosolyodott. — Megtudni, hogy él ott a kisgyermekem.

„Csak nem Pavlikért megy? — gondolta izgatottan Rogyion, de semmivel sem adta jelét nyugtalanságának.

— Kinél van a kisfia? Én nem lakom messze, ismerek néhány embert...

Az ismeretlen elnevette magát.

— Nem gyermekről beszélek! — hozzáhajolt és halkan, mintha titkot jelentene be, hozzátette: — Egy csoportvezetőnő abban a kolhozban egy általam kitermelt őszi búzafajtával kísérletezik... Talán hallott Vaszilcova Agrafena Nyikolajevnáról?

„Grunya" — mondta ki majdnem Rogyion, de hallgatott, mintha gondolkodnék.

— Hogyne, ismerem — mondta végül halkan.

— Kit ismer?

— Hát azt, akiről beszél — felelte Rogyion, nem tekintve az ismeretlenre és érezte, hogy pir önti el az arcát.

— Ha csak a nevét hallotta, még nem tud róla semmit. — Az ismeretlen kiitta a vodkát, megszagolt egy kenyérdarabkát, aztán hosszasan nézegette. — Az én kenyerem jobb lesz... De nem ez a lényeg... Maga tudja például, hogy mit csinált Vaszilcova két burgonyával?

— Nem — vallotta be becsületesen Rogyion, bár az nehezére esett.

— No látja, és még dicsekszik, hogy ismeri — és suttogásra halkítva a hangját, megcsillantva szemüvege alatt kék, távolbanéző szemét, beszélni kezdett: — Egyszer Barnaulban, mikor Vaszilcova valami találkozón vett ott részt, kért a kiállításon két burgonyát: egy „lorch"-ot és egy „korai rózsát"... Miért néz úgy rám? Azt mondja: ez szegénység. Nem, csak éppen keveset termelnek nálunk ezekből a fajtákból, — a tudós egy pillanatra el-

hallgatott, majd megérezve, hogy őszinte érdeklődést keltett a hadnagyban, folytatta: — Elültette a két burgonyát a veteményeskertjébe, négy éven át nevelte, aztán odaadta az összes burgonyát a kolhoznak, elvetésre. Ebben az évben a kolhozban már huszonöt hektáron termelték ezt a két fajtát.

Úgy tűnt, hogy könyörtelenül vádolja Rogyiont ez a mellette ülő ember.

A tudós pedig, mintha Grunya lenne a számára a legdrágább és legközelebb álló ember, lassan elmondta Grunya életének újabb és újabb részleteit az utóbbi években. Rogyion tudomást szerzett Grunya minden vesződségéről, a tarlóvetésről, a közte és Krasznopjorov között támadt ellentétről, arról, hogy hogyan toborzott össze a kolhozban jónéhány rekordtermést elérő csoportot és minél tovább hallgatta a tudós szavait, annál borzasztóbban érezte magát. Ő pedig még nem is kérdezett tőle semmit! Csak magára gondolt mindig. Néhányszor közbe akart vágni, hogy ki ő, de nyomban rájött, hogy már nem teheti meg.

— Most már tudja, hogy ki az az asszony? — kérdezte a tudós.

— Tudom — felelte csendesen Rogyion; valami csípni kezdte a szemhéját, mintha maró füstöt fújtak volna a szeme közé.

— Még jobban dolgozna, ha a háború legelején nem esett volna el a férje — mondta végül a tudós s ezzel ráakasztotta Rogyionra a legsúlyosabb terhet. Rogyion már nem tudott rápillantani.

— Hogy-hogy elesett? Honnan tudja? — kérdezte zavartan.

— Mindezt a kerületi bizottság titkára mondta el nekem. No de nem ez a lényeg! A fő az, hogy micsoda asszony! Igaz-e?

— Hogy micsoda asszony! — ismételte Rogyion, mint a visszhang.

— Egyébként, maga nős? — és meg sem várva a választ, szomorúan folytatta: — Látja, én agglegény vagyok... Már vagy harminc éve keresem az igazit, de nem tudtam megtalálni... Egyszer, a moszkvai földalattin megláttam egy lányt. Belépett a kocsiba és mindenki észrevette, pedig nem is tűnt ki különös szépségével. Egyszerűen öltözött. Úgy emlékszem rá, mintha most lett volna, fehér, prémes sapkáján szétolvadva csillogtak a hópelyhek. Nagy szürke szemei voltak, olyan nyíltak és fényesek, hogy mindent el lehetett mondani velük. Akkor fellobbant bennem: íme, gondoltam, lehet, hogy ez az a lány, akit egész életemre megszeretek? De most majd kiszáll és vége lesz mindennek, soha nem látom többé... Hiába futok utána, állítom meg és könyörgök, hogy hallgasson és értsen meg. Ez ostoba és sza-

már dolog, ezt egy normális ember se teszi meg. És kiszállt... Mostanában gyakran gondolok arra, hogy lehet, ő volt az, az egyetlen, akit kerestem!... Bocsásson meg!... Nem ez a lényeg, ahogy mondják. Kissé eltértünk a tárgytól. És maga tulajdonképpen mit csinál a szomszéd kolhozban?

Rogyion elkésett a válasszal. Dübörögve, mindent túlharsogva, befutott a vonat az állomásra. Rogyion töredékesen, sietve elmondta a tudósnak, hogy találja meg Rakitint és kiszaladt a perronra.

A vágány mellett megállt, lábához tette a bőröndjét és miközben szemével vagonja számát kereste, összeráncolta homlokát. Mintha azon tűnődnék, hogy mit csináljon, kényelmesen rágyujtott egy cigarettára.

Körülötte szaladtak, tolongtak az utasok, rákiabáltak egymásra, imbolyogtak a kalauzok sárgafényű kézilámpásai, a kísérők nevettek. És Rogyion hirtelen szükségtelennek és értelmetlennek találta az állomás tolongását.

Mintha türelmét tenné próbára, állt, zsebébe süllyesztette a kezeit és várakozott.

Egymásután vert a jelzőharang, mint a szív, aztán zavartan elhallgatott.

Az ügyeletes sípja süketítően sivított, dohogni kezdett a mozdony, az ütközőtárcsák megrándultak.

Rogyion összemorzsolta ujjai között a cigarettáját, eldobta és mintha odanőtt volna a perron cementútjához, állvamaradt, jegyét szorongatta a kezében.

A vonat megrándult, a mozdony súlyosan hörgött és Rogyion látta, hogy mozdultak meg a vagonok zöld oldalai, tovatűntek; a kivilágított ablakban felderengett egy könnytől ázott arc; a másikban valaki integetett és nevetett — tartóztathatatlanul, áradóan; valahol harmonika zengett; egy lányhng csüggedten ismételte: Jöjjön, jöjjön!... Aztán újra ablakok, ablakok kápráztak a szemei előtt.

Rogyion felemelte bőröndjét, remegő lábbal lépett egyet előre, mintha egy előtte elhaladó lépcsőre akart volna ugrani. Az egyik lépcsőn egy kalauz állott, a másikon egy világosruhás asszony, a szél szétzilálta ősz haját; a harmadik szabad volt. Aztán az egész egyetlen zöldesszürke folttá olvadt össze. A fény hirtelen megszűnt és Rogyion meglátta a vörös lámpát az utolsó kocsi végén.

Rádöbbent, hogy nem tette meg azt, amit olyan állhatatosan ellenzett egész lénye és alárendelte magát szíve és lelkiismerete uralkodó akaratának. Rogyion letette a bőröndjét, szomjasan

szívta be a nyers, égésszagú levegőt és a kínlódásban átélt hónapok után először érzett mélységes, boldog megkönnyebbülést.

A sínek tompán remegtek, harsogva bömbölt a mozdony, szétijesztette az éjszaka csendjét és boldogan, igyekvően gyorsította az iramot.

KILENCEDIK FEJEZET

Annak a napnak reggelén, melyen Rogyion útnak indult, Grunya elgyötörve lépett be a kis szobába: „Rogyion, gondold meg: hová mégy, hova? Nem akarom, hogy elmenj! Nem akarom!"

Rogyion aludt, kezét arca alá tette, éppen úgy, mint az első napokban. Volt valami zavartság homlokára hulló sötét fürtjén, gyermekesen duzzadt ajkán.

Grunya még nem lépett az ágyhoz, hirtelen megállt a komódnál. A kölnivizes üveghez támasztott képről csufondárosan és kihívóan nézett rá egy ismeretlen, kenderszőkehajú lány.

„Ki lehet ez?" — gondolta Grunya hirtelen belső remegéssel. Rogyion soha, egyetlen szóval sem említette!

Grunya egy pillanatig habozott, aztán óvatosan felvette a képet és elolvasta az ajánlást, egyszer, kétszer. Felgyulladt képzelete minden szót más jelentőséggel és értelemmel telített meg. Hát így! Megcsalt! Grunya csaknem felkiáltott.

Most már mindent, mindent megértett, nem reménykedett semmiben. Minden egyszerű lett, minden lelepleződött ..

Rogyion ehhez a lányhoz megy! Egész idő alatt hazudott, úgy csinált, mintha a kolhozban akarna élni és dolgozni, dicsőségről álmodott, és közben odakészült — a kenderhajúhoz! Mindennap alkalmat keresett, hogy szabaddá tehesse magát. De hát ki kötötte meg?

Egész testében remegett a bántalomtól, fájdalomtól és dühtől, megfordult és megvetően pillantott Rogyionra. Az még mindig úgy aludt, arcát tenyerébe hajtotta, de arcát most idegennek és ravasznak látta.

Grunya ledobta a képet a komódra és kiszökött a szobából. A könnyek égették a szemét.

Mikor kiment a földre, Froszja és Klanya már a lombsátornál állottak, hunyorogva néztek a lilás, ködbeúszó távolba.

— Valahogy nem tetszik ma nekem az idő, parancsnok — mondta Klanya, miután üdvözölte és komoran összeráncolta a homlokát, — csak le ne törjön estig a vetés!

— Nem baj, a mi szépségünk majd kiegyenesíti! — mondta vidáman Froszja. — Igaz-e, Grunya?

Grunya nem felelt, bólintott. Nem nagyon értette, mit kérdeznek tőle a lányok, lelke üres volt, mint a fenekéig kimert kút.

— Hallgasd meg, mit talált ki Matvej! — Froszja megragadta Grunya kezét és magához húzta. — Tegnap elhatároztam, hogy kifürkészem a terveit és, mintha csak véletlenül tenném, megkérdeztem: „Mi újság a csoportotokban?" Matvej, tudjátok, őszinte lélek, és minden ravasszság nélkül, megmondta: „Elhatároztuk, hogy ezen a héten megelőzzük a ti csoportotokat! Nem akarnak a gyerekek a második helyen topogni! Mindennel számoltunk — azt mondja, — új módszerrel osztottuk el az erőket, semmi hiba nem történhet!..." Én nekihevültem: „És te — mondom — megbeszélted velem? Engem nem sajnálsz? Ne merd megelőzni a mi csoportunkat!" „Én — azt mondja — nem tehetek semmiről. A gyerekek lázasan dolgoznak, hát vissza tudom őket tartani?" — nevet. „Hát nem te lelkesítetted fel őket — kérdezem, — nem te?" „Én" — felelte és a szeme sem rebbent meg! Hát képzeljétek, néz rám és még el se pirul a pimasz! És egész idő alatt hallgatott róla, csendben készülődött.

— Meg is előz bennünket, olyan ember az! — Klanya megrázta dús hajfürtjét. — Nem hiába hívják a csoportját „Motorkerékpár"-nak! Majdnem az egész csoportot gépen viszi a mezőre, de a saját feleségét nem kocsikáztatná meg!

— Ugyan, hova gondolsz! — Froszja elnevette magát. — Én magam sem szeretném: félnék, hogy kizökken belőlem a lélek!

Grunya nem tudta visszafojtani mosolyát és sóhajtva, halkan megszólalt:

— Most vigyázzatok, lányok! Én azt hiszem, Matvej nem ereszti a szélnek a szavát! Nekünk pedig semmi szándékunk, hogy a vándorzászlót kiengedjük a kezünk közül!

— A világért sem! — mondták egyszerre Froszja és Klanya.

Gyorsan lehúzták a cipőiket és övig gázoltak a búzába. A kalászok széthajoltak, nyomukban hullámos sáv húzódott.

Grunya mezitláb lépegetett a meleg földön, fejét a búzába hajtotta, gyökerestől kihúzott gyomokat dobált ki belőle. A kalászokon végigfutott a szél, suttogtak valamit a maguk nyelvén, valami végtelen és megmagyarázhatatlan bánatról. A terület szélén Grunya kifújta magát, kiegyenesítette a hátát, végignézett a kigyomlált búzán. Estére kiegyenesednek. Ha ő is ilyen könnyen el tudná felejteni a bánatát! Rogyion azt mondta: „Gyűlöllek!" Miért? Grunyának összeszorult a torka, és mintha menekülni akarna tőle, újra lehajolt a búzában, amelyen szélborzolta, zöld hullámok szaladtak végig.

A lombsátornál Irinka várta:

— Grunya, apa megjött...

— Gorgyej Iljics? Csakugyan? — Grunya odafutott és átölelte a lányt.

— Igen. És Grisa... — Irinka ajka megremegett, és csendesen hozzátette: — Kar nélkül...

Grunya hideglelősen magához szorította a lányt és némán leültek a lombsátor mellett a száraz fűre.

— Nem baj, — mondta halkan Grunya és száraz tenyerével letörölte az egyetlen könnyet, amely végiggördült a lány piros, szélcsípte arcán. — Varja egyszer azt mondta, hogy az ember sok mindenbe belenyugodhat, csak a lelke ne legyen sánta annak, akit szeret...

— Igen, igaza van — mondta rövid hallgatás után a lány; sűrű, világos pillái eltakarták a könnyeit, — másnak van mindene: karja is, lába is, de ha az ember megnézi — üres. Grisának pedig szép és gazdag a lelke... — Irinka hangja lágyan csengett, mint a galambbúgás. Már felöltözött sötétkék grenadin ruhájába, fejét tarka kendővel kötötte be.

— Láttad már?

— Nem, — Irinka félénken reménykedve nézett Grunyára. — Valahogy félek...

— Ostoba, értelmetlen vagy! Ha az én Rogyionom így jött volna haza, én örültem volna...

A lány ijedten nézett rá, és Grunya, észbekapva, hogy mit mondott, zavarbajött és elhallgatott. De Irinka, úgylátszik süket volt most a más fájdalmára, mert eltöltötte a maga még be nem teljesült öröme. És Grunya zavartan felállt:

— Szaladj hozzá, Grisához!... Mit félsz? Hát elfelejtetted, mit írt neked, hogy nem retteg semmitől, ha tudni fogja, hogy szereted?... Ahova hív, oda menj vele... Ilyen emberrel akár a világ végére is elmehetsz!

— De miért beszélsz rá? — Irinka elmosolyodott könnyei között. — Csak éppen nyom valami...

— A boldogság nyom!

Irinka hirtelen átölelte és megcsókolta Grunyát.

— Köszönöm! Te megértő!... Tudod, hogy amikor apa átlépte a küszöböt, a család után rögtön felőled kérdezősködött?

— Gorgyej bácsi... — ismételte halkan, mintegy magának Grunya. — Végre megjött!...

— No, szaladok — Irinka kivörösödött szeme pillantásával átölelte a csendben ringó búzatengert. — Ma a csoportban sem

voltam, majd behozom a mulasztást. Estére Froszjával és Klanyával gyere el a Cseremiszinékhez. Ott lesz apa is.

Grunya fáradtan tért haza a mezőről, de nyomban készülődni kezdett a vendégségbe. Felvette a szilvakék ruháját, melyet úgy szeretett lánykorában, elővette a ládából háromszögletű selyemkendőjét, cipőjét. Dagadt lábait alig tudta beledugni a fekete topánkába. Sokáig mosta eldurvult, repedezettujjú kezét, száraz törülközővel forróra dörzsölte az arcát. Mikor a tükörhöz lépett, meglepődött soványságán. A tükör lapjáról bánatosan nézett vissza rá egy széptermetű, karcsú, de csaknem ismeretlen asszony.

„Megöregedtél, kislány!" — Grunya nedves ujjal végigsimította szemöldökét, megfésülködött, elgondolkodva állt még egy kicsit a tükör előtt, nézegette magát, aztán elővette a kis fadobozból a zöld gyöngysort, melyet Rogyion ajándékozott neki. Amint felkapcsolta, felvillant a szeme, barna arca rózsaszínű lett, és Grunya önkénytelenül gyönyörködött magában, megkönnyebbülten felsóhajtott: „No, visszafiatalodtam!" Elmosolyodott és pajkosan visszakacsintott arra, aki a magas tükörből ránézett.

Malanya örült menyének váratlan változásán, szeme sarkából mozdulatait figyelte: „No, hála Istennek, úgylátszik, készül valahova. Úgy járt-kelt, mint a félholt. Rossz volt ránézni!" — és az öregasszony titokban még köpött is egyet.

Szeretettel végignézte Grunyát, aztán megkérte utoljára:

— Vigyázz az öregre, Grunyuska... Mert örömében, hogy Gorgyej megjött, haza sem lehet cipelni!

— Majd én hazahozom, ha lesz valami, — mondta Grunya. — De hiszen nem is iszok olyan nagyon, miért nyugtalankodik, mamácska?

Az utcán nyomasztó sötét volt és Grunya izgatottan nézett a viharelőtti égre: sűrű, felszántott földhöz hasonló felhők takarták el az eget, a szél végigsöpört az előkerteken és komoran susogó jegenyéken.

A sötét mellékutcából egy könnyű bricska elé fogott fehér ló repült ki, a kocsis hirtelen megállította.

— Légy olyan kedves, mondd meg: hol laknak Vaszilcovék?

A lámpa homályos, nyugtalan fényt vetett a kocsira és Grunya szinte kővémeredt: a dús széna között, bőröndöt tartva a kezében, egy kenderszőke lány ült, szakasztott mása annak, akit Grunya Rogyion szobájában látott a fényképen.

— Kit keres Vaszilcovéknál?

— Rogyion Tyerentyevicset!

Grunya továbbra is ott állt, értetlenül nézett a kocsi után. Tehát igaza volt akkor! Szolovejko úgy jött Rogyinhoz, mint felesége! Jaj, de hát mi ez?

Hirtelen elfojthatatlan, vak kétségbeesés kerítette hatalmába. Futni, kiabálni szeretett volna, csak ne álljon egyhelyben. De alig tett néhány lépést, utálatos, erőtlen remegést érzett kezében és lábában. Botladozva ment el egy távíróoszlopig, nekitámaszkodott és feje fölött megpendültek a vezeték szálai, mintha az asszony fájdalmáról beszélgettek volna.

Grunyának majd kiugrott a szíve, szemét száraz forróság égette, sírni szeretett volna, de nem tudott.

Cseremiszinék házának kitárt ablakán énekszó áradt ki:

„Minden alszik, mélyen alszik,
Már a tűz sem duruzsol,
Egy magános harmonika
Kesereg csak valahol..."

A dal hangjaira Grunya kihúzta magát. Feldúltan lépett be egy sötét utcába és futni kezdett.

Egy perc mulva a lámpa fényében Szilantij Zsudov állott meg és a világos ablakra hunyorítva, hallgatta a dal bánattal telt hangjait:

„Mintha valakit keresne,
S a sötétben nem lelné..."

Mióta Szilantij visszatért a hadseregből, senkire sem akaszkodott barátságával. Úgy érezte, hogy falubelijei úgy tesznek, mintha semmi közük nem lenne a multjához, de a vele való viselkedésükben észrevehető hűvösséget érzett.

Szilantijra nem bíztak traktort és egész tavasszal az eke után ment, úgy érezte, azért, hogy egyedül legyen a szántóföldön és kevesebbet zavarja az emberek szemét. Egy nap rendesen többet szántott, mint bárki a kolhozban. Régebben biztosan írtak volna róla az újságban, dicsérték volna, példaképül állították volna mások elé, de most valahogy mindenki zavartan pillant rá. Néha kedve támadt volna megállítani az első szembejövőt, hogy meghívja egy üveg itókára, de nem tudta rászánni magát.

Sokszor türtőztethetetlen, szinte fájó vágya támadt, hogy itthagyjon mindent és elmenjen. És a gyerekei? És Varvara? Nem!

És Szilantij összeszorította a fogát, elűzte a bánat szívére ömlő, zavaros hullámait, beletemette magát a munkába, mintha mindenki szeme láttára egy szűk árokban haladt volna.

Szabadnak érezhette volna magát, de még fájdalmas kínokat állt ki: felesége néha hirtelen eltűnt valahova, mint ma is, Cseremiszinékhez, a gyerekei elhúzódtak tőle, még az ajándékok se nyerték meg őket.

„Mondd meg, ifjú harmonikás,
Ki az, akit keresel?..."

Szilantij eltaposta csizmájával a cigarettacsutkát és kezét nadrágja zsebébe süllyesztve, az ablakból kiáradó dal irányába indult.

De mikor a kapuhoz ért, megtorpant, mintha valaki feltartóztatta volna, forgatta a kezében a vaskarikát, aztán meggondolta magát és görnyedten leült a deszkakerítés mellé, a lócára. Kinek van itt rá szüksége, rá, a hivatlan vendégre?!

A házban egyik dalt a másik után énekelték, könnyedén és elmerengve, mintha szélcsendes nyári estén csónakáznának és a csónakot a tiszta, lassúfolyású árra bízták volna.

A főhelyen, mint valami kormányos, Gorgyej Iljics Csucsajev ült — borotvált fejjel, csukaszürke katonaingben, vállán a váll-lap nyomai sötétlettek, mellén ünnepiesen csillogtak a kitüntetések. Napbarnított, téglaszínű arcán pirosság játszott. Mosolygó szemmel nézett végig a vendégeken, akik zsúfolásig megtöltötték a házat, körülülték az üvegekkel, ételekkel megrakott széles asztalt. Gorgyej Iljics néha fiatalosan megpödörte rövidrevágott, őszes-zuzmarás gárdista-bajuszát és rákacsintott a lányára: „No, nem vagyok délceg?"

Irinka boldog volt. Apja és Grigorij között ült, énekelt, hangja kicsengett a kórusból és csengett, mint a víz árja.

Grigorij mámoros szemmel végigsimította a lány nekihevült, lágy gödrös arcát és tompa, mély hangon énekelt. Világoszöld tisztizubbonyának felső kapcsait kinyitotta, napbarnított, izmos nyaka élesen elvált a fehér celluloidgallértól. Zubbonyának üres jobbujját begyürte a bőrövébe. Az ő mellén is, mint Gorgyején, vakítóan csillogtak a kitüntetések és pipacsszirmokként piroslott a két Vörös csillag-rend.

Az illem visszatarttatta Irinkával örömét, de néha, mikor tekintete Grigorijéval találkozott, aki annyi bizalommal és gyengédséggel nézett rá, arcát a füléig öntötte el a pirosság. Grigorij, mintha segíteni akarna a lánynak folytatni a dalt, hozzáhajolt és Irinka füle mellett tisztán, ezüstös hangon megcsendültek az érmek.

Vanya Jarkin senkit nem látott az asztalnál Klanyán kívül és buzgón, hangosan énekelt. Frissen mosott haja csillogott, mint

a szalma a napfényben, bíborvörösen lángolt a füle, szemüvege párás lett. Vanya ártatlan kópésággal siketítően és időnként hamisan énekelt.

Keze valahogy véletlenül hozzáért Klanyáéhoz és a lány, aki félt a szánakozástól és leereszkedéstől, szemébe nézett és megértette, hogy nincs oka nyugtalankodni. Nem egyszer beszéltek neki Vanya szerelméről. Csak egyedül a fiú hallgatott. Miért? Klanya most félénken és félelemmel telve nézett rá: nem nevet vajjon?

Az ünneplőruhás Tyerentyij, szakállának dús bozótját morzsolgatva, helyeslőleg és irígyen nézett Gorgyejre. Ő is kiegyenesítette katonásan a hátát, fiatalos hangon énekelt. Szemei izgatottan keresték a vendégek között a menyét.

Hariton fakó ajkát mozgatva, ingatta a fejét és a nótázás közben a szembenülő Matvejt és Froszját figyelte. Menye hangja olyan széppé tette ezt a lélekbőlfakadó, régi szibériai dalokhoz hasonló dalt!

A csendes, panaszos, bánatos hangok után vidámra fordult a nóta, de még sokáig bennmaradt a lelkekben.

— Hát itthon vagyunk, Grisa! — mondta Gorgyej Csucsajev mélyet lélekezve és megdörzsölte öklével a szemét, pedig az száraz volt. — Amíg nem kezdtek el énekelni, el sem hittem!

— Ott is dallal melegítettük a lelkünket — mondta Grigorij Cseremiszin.

— Igazad van, hadnagy — felelte Gorgyej. — Egész Európát bejártam veled, de úgy sehol sem hallottam énekelni, mint mi, oroszok... Szép dalok vannak ott is, a hangok is jók, de kevés lélek van a dalokban...

— Csak nem akarod azt mondani, hogy ott, azonkívül, hogy rosszul énekelnek, semmi más nincs? — kérdezte Krasznopjorov. — Nem is lehet tőlük tanulni semmit? És a magunk javára fordítani?

— Mi nem szidjuk Európát válogatás nélkül, Kuzma Danyilics — mondta Gorgyej és könnyedén megdörzsölte nyitott tenyerével a fülcimpáját. Ott is a dolgozó nép tartja vállain az államot, csak éppen nem törődik senki a néppel. A néptől pedig mindig lehet tanulni, ebben nincs semmi szégyelnivaló. De egészében elmaradott, elhanyagolt ott a nép. A mienkkel nem is hasonlíthatjuk össze.

— Vajjon miért? Írástudatlanok, ostobák?

— Ezt sem mondom — Gorgyej Iljics megrázta a fejét. — Hogy mondhatnám ezt egyszerűbben... Az emberek ott, bár nem írástudatlanok, mégis mintha sötétségben élnének.

— Rejtvényt adsz fel?

— Nem, miért? — csodálkozott Gorgyej Iljics és zuzmarás bajuszát gyenge mosoly mozgatta meg. — Sok embert láttam Romániában, Magyarországon, Ausztriában. Ha falusi emberrel beszél ott az ember — szinte elszomorodik. Célok nélkül élnek, egész életükben valami sikerre várnak, mintha a sültgalamb magától repülne a szájukba. Mindegyik a maga odújába gyüjt, mindegyiknek megvan a maga kis ürge-öröme, de a közösségi öröm, mint ahogy Tyerentyij Sztyepanics örül nekem, én meg neki, ez náluk nem szokás.

— Mint régen nálunk, szóról-szóra úgy van — állította Hariton apó és beszélni kezdett, nem törődve azzal, hogy hallgatják vagy sem: — Tizenegyben történt.... Egy este átjött hozzánk a szomszédunk — egészséges, medveerejű ember. Éppen vacsoránál ültünk. Keresztett vetett a küszöbön, bejött az első szobába, leült a lócára. Apám hívta az asztalhoz: gyere, ülj le — az nem akart. Elővette a dohányszelencéjét, csavart egy nagyszerű nyúllábat, rágyujtott, szippantott kettőt-hármat, aztán azt mondta: „Ég a házad, szomszédasszony. Mindjárt belekap a tűz a tető másik felébe." Apám felugrott, mint akit megégettek. „Felgyujtották! — kiáltotta. — Micsoda szerencsétlenség!" „Úgy van — felelte az ember, — felgyujtották. És nem takargatom a bűnömet: én magam gyujtottam fel. Hogy megértsd, ördögcimbbora, hogyan kell a más kaszálóját lekaszálni!... Röglön — azt mondja, — ahogy beléptem, azért nem tudtam megmondani, mert izgatott voltam, cigaretta nélkül nem tudtam volna megmondani! Dög az ilyen, nem ember! Halálra verték egymást az apámmal. Míg verekedtek és míg szétválasztották őket, leégett a fél ház... Talán így van valahogy Európában is: ki farkasfogat mutat, ki rókafogat...

Mikor elcsendesedett a nevetés, Gorgyej, alig türtőztette mosolyát, örömtől csillogó szemekkel azt mondta:

— Kétségtelen, fejlett a technikájuk. Még csizmahúzó gépük is van. De mi lehúzzuk magunk a csizmánkat, nekünk inkább a mezőn legyenek különféle gépeink. A szovjet ember messzire hagyta ezeket maga mögött. Már a csúcson jár, azok pedig még csak a hegyek lábánál topognak.

Gorgyej Iljics katonásan, egyenesen, keményen és egyszerűen állt az asztalnál. Végigharcolt három nagy háborút, az utolsó háborúnak két fiát áldozta és az emberek tisztelettel és szeretettel néztek nyilt, elnagyolt vonású arcára. Minden szava mélyen a lelkükbe hullott, mert akik az asztal körül ültek, ismerték szavainak súlyát és értékét.

És mikor megcsendültek az asztal felett a poharak és mint susogó lombok hangja, megindult a beszéd, Gorgyej Iljics ajkához emelte a sárga, illatos italt.

— Vannak emberek, akik olyanok, mint a nyírfahéncs — kezdte ünnepélyesen, szeme csillogott, mintha tiszta könny mosta volna át, — azokhoz csak gyufával kell közeledni — fellobbannak, mindent megvilágítanak maguk körül, recsegnek, aztán kialusznak. Az ilyenek csak kis fellobbanásra jók. Nekünk azonban hosszan, makacsul kell égnünk, hogy melegünktől felmelegedjék az egész világ. Győzelmünkkel felnyitottuk a világ szemét: kik vagyunk mi, szovjet emberek...

— Olvastad az újságban, Gorgyej Iljics, hogy tavaly az amerikaiak atombombát dobtak a hajókra? — kérdezte Tyerentyij. — Mit akarnak hát, új háborúra készülnek? Vagy keveslik a vért, amit mi ontottunk?...

Tyerentyij mély hangja beleolvadt néhány tompa, de erőszakos hangba:

— Nincs jó szándékuk ezzel a próbával...

— Ez mindig így van: először a vason próbálják, aztán élő emberen...

— Szétfújja a tömjénfüstöt két tengerentúli cápa!

— Ezt, koma, azért csinálják, mert náluk nem volt háború.

— Félnek, hogy elvesztik a javaikat!

— Mint némelyik kutya: ugat, mert maga is fél!

Mikor elcsendesedtek a visszafojtott gyűlölettel teli szavak, Gorgyej az asztalra tette keményen összeszorított, négyszöletes öklét és a szoba mélyébe tekintve, halkan és tagoltan azt mondta:

— Nem segít rajtuk semmiféle ijesztgetés az atommal. Még nem tudják jól; mi az a Szovjetúnió — és kis szünet után hozzátette: — Lehet, hogy mi még ki sem fejtettük igazi erőnket...

Gorgyej mélyen lélekzett, megitta a maradék teáját. A kis szoba feszült csendjében távoli csengőként csilingeltek az érmek...

— Most hozzáfogtunk az ötéves tervhez... Mint tudjuk, ez az ötéves terv más, mint a többi... Nem egyszerű terv: adták, teljesítsük. Ebbe az ügybe bele kell helyeznünk egész lelkünket. Úgy kell dolgoznunk, hogy ma tízszer olyan erősek legyünk, mint tegnap. Holnap pedig tízszer olyan erősek, mint ma. Igen, így!

Kolhozának ötéves tervéről gazda-módra részletesen és hivatalosan beszélt, mintha már ott járna ezekkel a szomjasan hallgató emberekkel a hatalmas, sziklákra terülő gyümölcsöskertek útjain, a vendégek zajos seregétől körülvéve végigmenne

a falu újonnan épített utcáin, — a rózsaszínű téglaházak sorai között, a festett vastetők alatt, mintha már bevezette volna a konyhákba a vízvezetéket, és a fehér mosdótálba csobogó, fürge vízsugár csorogna; az új rádiócsomópont megtekintése után a vendégekkel gondolatban a mezőre ment, és ott a csodálkozó emberek előtt, feltörve az évszázados rétegeket, elindulna az első villanytraktor.

— Mindezeknek az építését már ebben az évben kell kezdenünk! A rádiócsomópont felszerelése és a csövek érdekében már beszéltem Moszkvában — jelentette ki váratlanul Gorgyej Iljics és győzelmes tekintettel nézett végig az embereken. — A többi a pénztárcánkon múlik. Hogy győzzük, Kuzma Danyilics?

— Ilyen ügy érdekében semmit sem sajnálunk — felelte Krasznopjorov. — Ha adunk valamit, abból hasznunk is lesz!

Vanya Jarkin hallgatta Gorgyejt, majd elnyelte a szemével; hátán forró, csiklandozó kis hangyák szaladgáltak. Gorgyej erős, barna kezét figyelte: az hol megállt, hol keze fejével az asztal viaszosvásznára támaszkodott, hol keményen összezáródott, úgy, hogy a csontoknál kifehéredett a bőr. Mikor Vanya megfordult, meglátta Klanya kipirult arcát és szíve ellágyult a gyönyörűségtől.

— Most majd mindent felépítünk, hallod? — nem tudta végül is megállni, odasúgta Klanyának.

— Miről beszélsz?

— Tegnap levelet kaptam az Altáji traktorállomásról. Tervező-mérnöknek akarnak felvenni.

— Az eke miatt?

— Igen... Gorgyej Iljics most utat nyit az ügyemnek. Elenged, ha kell, tanulni is...

Klanya megharapta alsóajkát és egy pillanatra elhallgatott, feszülten gondolkozott, aztán odahajolt, meleg lehelete megsímogatta Jarkin fülét:

— Nem tudod, nincs ott valahol a közelben orvosi technikum?

— Miért? — kérdezte megdermedve az izgalomtól Jarkin és felragyogott, sejtelme megörvendeztette. — Érdeklődöm... jó?

És megelégedetten egymásra mosolyogtak.

„Ej kár, hogy Agrafena nincs itt! — gondolta Tyerentyij és izgatottan tekintgetett hol Gorgyejre, hol az ajtóra. — Hogy örülne most, könnyítene a lélken!"

Megfogta Irinka vállát, és a kislány értetlenül nézett rá, mintha abban a pillanatban ocsúdott volna fel egy mély, édes

álomból: szeme még álmosan, mámorosan hunyorgott, feje szédült az örömtől.

— Hol van Agrafena?

Irinka előbb vette ki a szavakat az ajka mozgásából, mint megértette, mit kérdez az öreg és arca hirtelen aggodalmas és nyugtalan lett.

— Rögtön! — igyekezett nem csapni zajt, felállt az asztaltól és kifutott a pitvar hűvös sötétjébe.

Apja egyenletes hangját úgy hallotta az ajtón át, mint valami hangszórón keresztül.

Az ablakból kivágódó fény szétvágta az udvar homályát: a csűr mögött a sűrű sötétségben tompán recsegtek a jegenyefák.

Mikor a kiskapu megzörrent, az ablak mellett borzas árnyék mozdult meg.

— Ki az? — kérdezte halkan Irinka.

— Varját keresem — Szilantij felkelt a lócáról, tenyerével eltakarta pislogó cigarettája parazsát.

— Itt van... — Irinka ma olyan boldog volt, hogy örömével szeretett volna mindenkit megajándékozni. — Miért vár ilt? Jöjjön be a házba!...

Könnyedén betuszkolta az udvarba és becsapta maga mögött a kaput.

Szilantij káprázó szemmel állt az oldalsó ablakból kiszűrődő fényében, aztán kezével lesimította a haját, zsebébe dugta a kezét — így valahogyan meghittebben érezte magát — és a tornác ingó lépcsőin felment a sötét pitvarba. Itt mélyet lélekzett — úgy dobogott a szíve, mintha valami belülről az öklével döngetné a mellét! — és feltépte az ajtót.

A zajban és zsivajban, amely Gorgyej beszéde után támadt a szobában, Szilantijt nem vették észre rögtön, és ez alkalmat adott neki, hogy legyőzze első, bénító félénkségét.

Zsudov állt, mintha hívásra várt volna, aztán tompán, mintha hordóba beszélt volna, megszólalt:

— Jóegészséget, kenyeret-sót...

Nem értette, hogy válaszoltak neki, vagy nem: a szobában könnyű zaj támadt, mintha mindenki egyszerre mondta volna magában: „Hm".

Grigorij megkereste szemével anyját és bólintott neki. Zsudov mellett egy magas, őszhajú öregasszony emelkedett fel.

— Gyere. Tarts velünk — mondta és bár előzékenyen és halkan mondta ezeket a szavakat, fénylő arcán nem ragyogott az a barátságos mosoly, mint régen, amikor találkozott vele.

Az asztal körül szorosabbra húzódtak, helyet adtak Szilantijnak és a félszegség, melyet bejövetelével okozott, csakhamar feloldódott. Egy perc mulva már úgy tűnt neki, teljesen elfeledkeztek róla.

Szilantij egy tele pohár vodkát látott maga előtt és nagyot nyelt. Megtörölte a tenyerét, és nem emelve fel tekintetét, azt mondta:

— Egészségükre... A hazatérés örömére...

Ivott, a vodka haragosan égette a torkát, és úgy érezte, hogy mindenki nézi, hogyan iszik.

Kiürítette a poharát, vigyázva letette az asztalra, maga elé vett egy darabka feketé kenyeret, egy tányér enyhén sózott uborkát; a pohár vodka után könnyebben kezdte magát érezni, körülnézett és egyszerre meglátta Varvarát.

Rézsut szemben ült vele, a tányér fölé hajtotta sötét, vérrel elöntött arcát.

„Ezt is meg kellett érnem — gondolta Szilantij. — A saját feleségem szégyenkezik miattam!"

Hariton apó, aki mellette ült, folyton töltögetett a poharába. Szilantij ivott, minden nyelés után bátrabbnak érezte magát. A nyomás, melyet érzett, mikor belépett a házba, most feloldódott, már megkülönböztette az ismerős hangokat, és már nem tudta megállni, hogy mint régen, ne könnyítsen beszéddel a lelkén.

Elfogta valakinek a szavát: „háború", megsimította az arcát, mintha egy rátapadó árnyat akarna letörölni, és tompán, mintha saját magát akarná meggyőzni, azt mondta:

— Most már nem lesz háború... — és megvonta telt, piros ajkát, hozzátette: — Nem engedik...

— Hát ki menthet meg bennünket a háborútól? Csak nem te? — kiáltott hangosan Grigorij és a vendégek elcsendesedtek.

Szilantij azt gondolta, hogy hallgatni kell, nem szabad vitába szállnia, de valaki türelmetlenül dobolt az ujjával és Szilantij meglátta egészen közel, szinte az arca előtt Varvara nagy, várakozó szemeit. Halkan mondta:

— Ne kiabálj... Én vérrel mostam le magamról a bélyeget. Aki pedig az elmúltat emlegeti...

— A te számodra elmúlt! De az én számomra... elég az egész életre!...

Szilantij egy kenyérdarabkát gyömöszölt az ujjai között, darabokra tördelte, összeragasztotta. Aztán nekivágta a kenyérdarabkát a szamovár tükrös oldalának, és imbolyogva, széles vállait himbálva a szoba első sarkába indult.

Grigorij elsimította verejtékező homlokáról a hajfürtöt, sápadtan, összeszorított ajakkal várt.

— Jól van, Cseremiszin, ne tüzeld magad — állt meg Szilantij két lépésnyire az asztaltól. — Az én életem sem volt édes... Én se bűnhődtem enyhébben, mint te, én is megfizettem a bűneimért.

Gorgyej megfogta Grigorij zubbonyának üres ujját, de aztán, mikor Grigorij megrántotta a vállát, megértette, hogy a fiút hasztalan fékezni, nem nyugszik meg, amíg ki nem mond mindent.

Grigorij megtántorodott és öklét lebocsátotta az asztalra — az edények megcsörrentek, arccsontján megfeszült a bőr, állkapcsa izmai megrándultak.

— Ha akkor elém kerültél volna, más helyet jelöltem volna ki neked... Magad ástad volna meg a gödröt magadnak...

— Helyes! — felelte ordítva Szilantij. — De a szovjethatalom megbocsátott nekem! Bocsáss meg te is! Add a kezed — és vége az ügynek...

— Nem adom — szakította félbe szárazon Grigorij és zsebredugta a kezét. — Ha kettő volna, akkor sem adnám... És... menj el innen, ha jót akarsz...

— Legénykedsz? — Szilantij kigombolta inge gallérját, mely szorította erős, fenyő-kéreg színű nyakát és legörbítette az ajkát. Vigy-gyen el az ördög!... Legalább vedd a harmonikádat és játssz nekem egy indulót a kivonulásra!...

A hirtelen csend felhevítette és megértette, hogy nagyon is elvetette a sulykot.

Grigorij ajka elsápadt, megragadta ujjaival a viaszosvásznat és lihegett.

— Mama... vedd elő a harmonikámat!

— Minek az most, Grisenyka?

— Vedd elő, ha mondom!

Az anya ijedten ment az ágyhoz, és remegő kézzel húzta ki alóla a ládát, kivette a csillogó, gyöngyházgombos harmonikát.

Grigorij vigyázva átvette, végigsimította az oldalát, arca egészen fehér lett. Felemelte a harmonikát és az anyja azt hitte, hogy teljes erejéből földhözvágja.

— Griseny-ka!

A két hang — Irinka és az anyja hangja — egynek hallatszott.

A lány a küszöbről Grigorijhoz szaladt, lefogta a kezét és az rögtön lecsendesedett, meggörnyedt és a lócához ment.

A szoba élettelen csendjében furcsán hangzott fel Gorgyej halk és nyugodt hangja:

— Te, Zsudov, ne haragudj Grigorijra. Lehet, hogy rosszat szólt, heves volt, de éppen elevenére talált. Még ég a lelke, még emlékszik, hogy a legnehezebb években, mikor bajtársai elestek, te az erdőkben bujkáltál. Mikor az emberek erősen hozzásimultak a Haza kebléhez, te ellökted magadtól, — elhallgatott, szomorúan nézett az előtte álló, lehajtott fejű férfira. — Ha az én fiaim élnének, azok se bocsátanának meg neked rögtön.

— Ne kínozz Gorgyej Iljics. — Szilantij összegörnyedt, remegő keze teste mellett csüngött, szeme a földet kutatta. — Bolond gondolat fészkelődött akkor a fejemben...

— Tudom, vérrel mostad le az árulás bűnét magadról. Sokan megbocsátottak neked, de az biztos, hogy az emberekben bennemaradt. És, hogy előttük tisztára mosd magad és felkeltsd bennük a bizalmat magad iránt, sokat kell tenned, majdnem hogy újjá kell születned...

Varvara némán felállt a lócáról, összehúzta mellén a kendőjét és az ajtóhoz indult. Alig tudta átlépni a küszöböt, Szilantij kiszaladt a házból.

Az ajtónál érte utól.

— Varja!

Az asszony ment, nem fordult vissza, nem válaszolt, mintha nem hallotta volna Szilantijt, aki súlyosan lihegett, az utcának hol az egyik, hol a másik oldalára futott, és fogai között mondta:

— Elmegyek innen, tudod?... Nekem nem kell az ő bocsánatuk!... Megélek én anélkül is!

Nem vette észre, hogy saját házának kapuja előtt áll. Itt Varvara a sötét, fényeket visszatükröző ablakra tekintve, végre kinyitotta a száját:

— No, hát Szilantij: többet már nem birok, nincs több erőm! .. Te, mint a harapófogó, rámakaszkodsz és szívod, szívod belőlem az életet!... Azt hittem, magadtól elmégy...

— Miért menjek el, Varja? — lihegte hörögve a férfi. — Hát idegen vagyok én neked, hogy nincs hozzám jó szavad, csak haragos?

— Ez nem harag... Varvara megrázta a fejét. — Az, ami volt, kiégett egészen... És az emberek előtt nem tudlak menteni. Ha nem mégy el, a gyerekekkel átmegyek lakni a szomszédokhoz!

Szilantij állkapcsa remegett. Varvara hallotta, hogy koccannak össze a fogai.

— No, hát jó — alig bírta kimondani — úgyis rosszabb dolgom volt saját házamban, mint egy jött-mentnek... Elmegyek a nővéremhez!

A völgy fölött tompán felmordult a mennydörgés, mintha hatalmas kősziklák gördülnének le a hegyekről. Az erős szélben imbolygott a bejáratnál álló két jegenye, ágaik egymáshoz hajoltak.

— Hát a gyerekek? — Szilantij elgyöngülve támaszkodott a kerítésnek és lehúnyta a szemét.

— Majd meglátod... Úgysem tudnád őket magadhoz csalogatni...

— Ezt is köszönöm...

A sötét eget villám hasította át. Szilantij arcára kövér cseppek hulltak, az eső sustorgott a fűben, a kerítésen, kopogott az ablaküvegeken.

— Még egyet szeretnék megkérdezni tőled, Varja — kezdte halkan Szilantij. — Kínoz ez — már annyi év óta... — Mély lélekzetet vett, teleszívta a tüdejét levegővel és elfásult, idegen hangon megkérdezte: — Ha akkor újra eljöttem volna hozzád, feljelentettél volna?

Úgy tűnt neki, hogy újra megsüketült, mert nem hallotta a kezdődő eső zaját, csak a vér lüktetett tompán a halántékában.

— Igen — felelte nyugodtan Varvara. Szilantij háta verejtékes lett, egy pillanatra hűvös lett a halántéka.

Hallgatott egy darabig, aztán megkérdezte:

— Könnyebb most, hogy megtudtad?

Szilantij nem válaszolt rögtön. Szeretett volna az asszony arcába nézni, de valaki mintha elcsavarná a nyakát és nem engedné.

— Nem könnyebb, hanem világosabb. — Lassan, súlyosan beszélt: — Régen azt hittem — a rendszer büntetése a legszörnyűbb... De most — az élet büntetett meg jobban: te, a gyerekek, a kolhoz...

És, bár nem reménykedett hogy valami újat fog hallani, megállt a kerítésnél, szemével a földet kutatta.

— Szilantij, a lelkem nem fogad be téged... Nincs ott számodra hely.

— Talán azt gondolod — szakította félbe sietve Szilantij, — hogy a kátrányoshordó szaga nem megy el, akármennyit tisztítják, súrolják...

— Nem gondolok semmit. Mi nem tudunk szívvel-lélekkel együtt élni, sem szeretni, sem dolgozni... Nincs értelme, hogy hiába kínozd magadat!...

Szilantij megértette, hogy hasztalan igyekszik megindítani Varvarát. A szerető szavaknak már nem volt erejük, hogy visszatérítsék az asszonyt.

A gallyak marták és véresre karmolták Grunya arcát. A fájdalomtól elvakulva odaszaladt, ahol a gátnál, a fenyőfák fekete bozontja mögött dühösen mormolt a víz.

Az ösvény a fűvel benőtt sziklák között szökdécselt, felkapaszkodott a borzas, tüskés bokrok között a buckákra, lehajlott az alvó, sötét, visszafojtott zajjal teli mezőre.

Grunya lihegett, kiszáradt, sós ajkával kapkodta a sűrű, ürömbokroktól kesernyés levegőt. Egy elnyúló gyökérben hirtelen megbotlott és teljes iramban fejjel nekivágódott a fatörzsnek.

Az éles fájdalom elkábította és elesett. És akkor úgy tűnt neki, hogy a szélroham fekete és vörös leveleket szakított le a fákról, megforgatta a veszett viharban és sivítással és zajjal töltötte meg az alacsony erdőcskét. És most, a fekete törzsek között ott imbolygott már az utolsó tüzes levél. Könnyedén hozzáért az arcához, felnyitotta elnehezedett szemhéját.

Mikor Grunya magához tért, körülötte fojtott, viharelőlti csend volt, Úgy tűnt, hogy a földön minden megdermedt, kinyúlt, kővémeredt: feje fölött a fekete, csipkésszélű lombok, arcánál a száraz fű, a fenyőfák ércsúlyos törzsei.

„Miért fekszem itt?" — gondolta rémülten Grunya. És hirtelen eszébejutott minden. Fejét kezei közé szorítva, felült, elgondolkodott...

Először Rogyionra gondolt, hidegen és világosan, és gyűlölte a férjét azért, amit át kellett élnie miatta. Tűrhetetlenül szégyelni kezdte magát miatta, hazugsága miatt. Eszébe jutott Rogyion megérkezésének napja, gyengédsége most tettetőnek, kényszeredettnek tűnt előtte és nemrégi fájdalma most égő megvetéssé alakult benne.

„Milyen csend van!" — gondolta és abban a pillanatban meghallota a gyerekkora óta ismerős folyó zaját. Úgy tetszett neki, hogy valami óriás vetődött a vízhez és most szomjasan, mohón kortyolgatja.

Grunya kényszeríteni akarta magát, hogy ne gondoljon Rogyionra, de ez nem volt elég ahhoz, hogy kitörölje emlékezetéből. Akárhogy próbálta magát meggyőzni arról, hogy Rogyion nem érdemli meg, hogy szenvedjen érte, — bánata nem oszlott el. Csak kibírja, csak elviselje, csak ne adja meg magát az ellenséges, pusztító gyengeségnek!

— Hát nem törsz meg! Nem törsz meg! — kiáltotta Grunya, ellökte magát a fától és ment, kezét nyaka gyengéd hajlására

tette, oda, ahol, mint rabulejtett madárka, remegve vert az ütőere.

Tompán feldördült az ég, mintha valahol messze szekér dörömbölt volna át a hídon, aztán hirtelen nagy csend lett.

Grunya mind szilárdabban lépkedett az ösvényen, a folyó felől áradó hűvösség megcsapta az arcát. Lába alatt megzördültek a kavicsok és messze lent csobbanva hullottak a vízbe.

A fekete felhőkkel borított eget hirtelen villám hasította át és egy pillanatra minden láthatóvá lett körül: a hegyekkel borított erdők, a vízesés borzas sörénye, a gát fölötti villanytelep épülete.

A sötétség újra elöntött mindent és olyan fojtott és fülledt volt, hogy belefájdult a szem. Grunyát erős szél csapta meg és a dombon a fekete fenyők susogni kezdtek, lent haragosan morgott a folyó.

„Csak le ne törje a búzát!" — Grunya határozatlanul állt meg a völgykatlan szélén, aztán hirtelen sarkonfordult és sietve futott a falu felé.

A szél csaknem egészen a földig hajlította a jegenyéket, a villámok megvilágították a félelemtől rezketó nyírfácskákat, a falu felől szakadozott kutyaugatás és megvadult barmok bőgése hallatszott.

Grunya lábát csapdosta az éles fű. Kifulladva leült, levetette a cipőjét és újra futni kezdett.

„Csak nem teszi tönkre?" — gondolta szomorú csüggedséggel, mikor a felhőkre nézett. — Mi lehet ott, vajjon mi? Nincs-e jégeső?"

Grunya a patakon átdobott pallónál megállott. Vissza kell mennie a területére! A kezdődő vihar odahajtotta, mintha puszta jelenléte megakadályozná a bajt!

Egyensúlyozva, imbolyogva a habzó ár felett, átért a másik partra és botladozva a göröngyökben, el-elesve futott a kiirtott liget széle felé. Véresre verte a térdét, de nem érezte a fájdalmat.

Az arcára már ráfröccsentek az első esőcseppek és alig ért a liget széléhez, mikor az eső már verni kezdte a széles lapuleveleket és hirtelen sűrű, felhőszakadás keletkezett. A föld rengett a láb alatt, a dörgés nem csillapodott. Az ég pedig tovább hasadozott és veszett felhőszakadást ontott a földre.

Grunya kiszökkent a ligetből, kifutott a mezőre, területéhez. Az eső csípte az arcát, mint korbács, csapkodta a hátát, de csak futott, futott, csúszkálva a síkos úton.

A lombsátor remegett, mintha félne.

Mint a megzajdult tenger, hullámzott a szél alatt a villámok

fényében a sápadt-zöld búza. A jégeső letört a széléről néhány kalászt és Grunya szaladt felemelni, kiegyenesíteni őket. De a felhőszakadás fehér paripái ménesben rohantak a búzára és letaposták.

Grunya valamit kiáltott, támolygott a dühöngő esősávok alatt. Aztán leesett a nedves fűre és vénasszonyosan motyogott valamit.

De szavai belevesztek az őrjöngő, vízzel elöntött pusztába. Hajnalban itt talált rá Gorgyej, aki pejlovon vágtatott ki a mezőre.

Grunya az összedőlt lombsátor mellett ült, két ökle közé szorította halántékát és gondolatok nélkül nézte a ledőlt sövényhez hasonló sűrű búzát. Nem hallotta, amint csizmájával a nedves, esőmosta fűben cuppogva, odafutott hozzá Gorgyej Iljics és amikor megjelent előtte, egy pillanatig úgy nézett rá, mintha emlékezetében kutatott volna.

— Gorgyej bácsi — mondta halkan, szinte kérve Grunya, felállt és ajka hirtelen remegett, legörbült, mint egy megsértett, sírni készülő gyermeké.

De Gorgyej megelőzte. Óvatosan, atyaian átölelte a vállát, magához húzta, érdes tenyerével végigsimított a haján.

— No-no, nem kell... Ugyan no, asszonyka! — mondta elgondolkodva és gyengéden. — Minden rendbejön, meggyógyul... A háborúban különbet láttunk, mégsem sírtunk és most...

Grunya arcával hozzásimult a meleg, mahorkaszagot és a férfiverejték fanyar szagát árasztó katonainghez és egy pillanatra úgy érezte, mintha egész kis lány lenne.

A kengyel üveghangú csilingelése és a ló vaskos prüszkölése magához térítette Grunyát a könnyű önfeledtségből és elhúzódott Gorgyejtől.

A sápadtzöld hajnali égen felhőfodrok jelentek meg, mintha valaki hócsomókat dobott volna a jégre.

— Tegnap kerestünk, — nem voltál sehol!... Körülfutottuk az egész falut, — mondta Iljics, nem véve le a kezét az asszony válláról. — Egész éjjel nem aludtak miattad, asszonyka! Csak nem történt valami, gondoltam. Te pedig milyen hős vagy! Hogy gondoltál arra, te szegény kis teremtés, hogy megmented a búzádat, mondd?

— Nem tudom! — felelte csendesen Grunya.

— No, hát mit csináljunk? Csak nem mehet tönkre ez a gyönyörű búza? — Gorgyej a terület szélére lépett és letört néhány kalászt. — Nagy-gyon jó!...

Grunya hallgatott, nem tudta, hogy vegyen erőt zavarán.

Gorgyej a felborult lombsátorhoz ment és igazgatni kezdte: vékony kis rudacskákat kúpalakra formált, kötéldarabbal összekötötte, egyik oldalára nedves ágakat szórt. Szerette volna valamivel felélénkíteni Grunyát. Meg ő, a tettek embere, nem is szeretett ülni és tépelődni. A bánat és fejvesztettség perceiben mindig hozzáfogott valamilyen munkához. Élettapasztalatból és meggyőződésből tudta: ha az ember szabadjára ereszti az elkeseredést, akkor az kimeríti, megkötözi a kezét, meg a lábát, és akkor még a kis akadály is nagynak és legyőzhetetlennek tűnik.

— Nem tévedtetek valahol? Minden szabályosan, tudományos alapon csináltatok? — kérdezte Gorgyej és igyekezett felélénkíteni Grunyát.

— Éjszaka átgondoltam mindent — felelte halkan Grunya. — Nem tápláltuk-e túl? De hiszen a magkiválasztó maga mondta: trágyázzák jól, ne féljenek, nem fekszik el jobban... De a búza nem fogadott szót — tette hozzá keserű gúnnyal Grunya.

— Várj, ne kiálts idő előtt tüzet, — tanácsolta Gorgyej. — Hát illik hozzánk a kishitűség? Tudós ember nem fecseghet hiába... Ülj le, gondolkozz rajta. És most elszaladok az erdőbe, ágakat török a tetőre.

Grunya nézte, amint Gorgyej lendületes lépésekkel kilépett a síkos útra. Könnyen jár még Gorgyej Iljics! Ni csak, hogyan feszül rajta a katonaruha!

Grunya felállt és körüljárta a területet. A meztelen lábszárát elárasztó hűvösség felfrissítette.

Ezüstösen fénylettek a tócsák, a fűvel benőtt határkövön verébcsapatok fecsegtek és felszálltak, mint egy láthatatlan hintán, a hajnalodó magasba.

Felhőket füstölögtek a hegyek, a falu felől kútcsikorgás, raccsoló galambbúgás, elkésett kakaskukorékolás hallatszott.

Grunya a terület szélén ment, végignézett a halott ködben úszó mezőn. Letört kalász kevés volt. A búza tömör, kékes hullámként feküdt.

„Csak nem marad fekve, csak nem marad fekve?" — Grunya megállt a letört kalásznál, térdére ereszkedett, óvatosan kiegyenesítette, de alighogy kiengedte a keze közül, a szár újra lehajtotta fejét, lehanyatlott a nedves földre.

Grunya észre sem vette, hogy odalépett hozzá Jarkin és amikor rápillantott a fiúra, meglepte annak gondterhelt, szinte ijedt arckifejezése. Vanya összehúzta a homlokát, mintha a csizma szorítaná a lábát, és szünet nélkül simogatta tenyerével merev, sörtés haját.

— Hát te mit csinálsz itt? Nincs semmi baj?

Grunya megvonta a vállát: tulajdonképpen mit is kérdezett Vanya?

Felállt és továbblépett. Jarkin mellette ment, sötét arccal, figyelmét összpontosítva gondolkodott valamin, kinyujtott mutatóujjával néha megigazította szemüvege szárát.

— Tudod, mit mondok neked? — kérdezte egyszerre, titokzatosan lehalkítva a hangját. — Ne csüggedj!... — És Jarkin olyan tekintettel pillantott Grunyára, mintha valami kivételeset mondott volna. — Látod, mikor én elcsüggedek, mindig azokra gondolok, akik új eszméket indítottak el a tudományban! És tudod, rögtön megkönnyebbül az ember!

— Te talán most születtél? Nem látod, mi történt a búzával? — Grunya elkeseredetten legyintett.

— Összegyüjtük a komszomolistákat és kiagyaljuk, mit csináljunk! — Jarkin lelkes, meggyőződéssel telt hangába valami boldogság, szinte ünnepélyesség vegyült.

Tenyerét a szeme fölé ernyőzte és hirtelen rövidlátóan összehunyorított.

— Nézd, nem ő megy ott?

— Ki: „ő"?

— Hát Klanya! — Jarkin arcára, mint a piros bogyó leve, pirosság fröccsent, hirtelen zavarbajött és elhallgatott.

Irinka és Grigorij mentek a mezőn. Úgy lépkedtek kézenfogva, mint a gyerekek. Mögöttük, a kuszált erdőcske fölött, vakítóan csillogtatva az esőmosta zöldet, kelt a nap. Sugarai arany hímporként csillogtak Irinka selymes haja körül vakítóan tükröződtek a tócsák maradványain.

Irinka és Grigorij szótlanul mentek, rámosolyogtak a felkelő napra. Grunyának úgy tűnt, hogy énekelnek, csak a dal hangjai nem érnek el a földjéig.

— Jó reg-gelt! Gru-u-nya! — kiáltotta már messziről Grigorij.

Nevetve és kiabálva futottak feléje.

De arcuk hirtelen elvesztette a vidám élénkséget, elkomorodtak: lábuknál, mint egy letiport, foszladozó gyékény, feküdt a búzamező. Grigorij hirtelen érezni kezdte ingének övébe gyűrt, üres ujjában a karját. A fiú egy pillanatig némán állt, nézte az esőtől levert búzát, összevonta szénfekete szemöldökét.

— Hm, igen... — mondta végül lassan, — mint tüzérségi előkészítés után...

A közeli ligetből hirtelen egy bricska gördült ki, kék hasa ringott a búza között, vékony hangon nyerített az elől szaladó

sötét, játékos pejcsikó. A bricska befordult a területhez és Grunya, látva, hogy a lovakat apósa vezeti, elébeszaladt. A kocsitól néhány lépésnyire megállott, elvörösödött a dühtől, öklét mellére szorította: Tyerentyij mellett, kancsót tartva az ölében, Szolovejko ült, fehér, habosujjú, hímzett blúzában, sötét szoknyában, világos hajjal, kerekarcúan, pirosan.

„Mit akar itt? — gondolta Grunya. — Nem elég, hogy tönkretette az életemet, még ide is kijött, hogy nevetségessé tegyen?"

Tyerentyij megrántotta a gyeplőt, csodálkozva nézte menyének bíborvörös arcát, szorosan összezárt ajkát.

— Micsoda kis bolond vagy, Grunyuska — mondta dörmögve, az apai gondosság árnyalatával a hangjában, — végigjártuk az egész falut! Az anyókám azt se tudja, mit gondoljon. Még a vendéged se aludt miattad egész éjszaka, nyugtalankodott. Ismerkedjetek meg!

— Mintha már láttuk volna egymást — mondta Grunya lassan, mintha fulladozna, nem vette le kezét a melléről, és hirtelen makacsul, nyugodtan és hidegen nézett az ismeretlen lányra.

Szolovejko leugrott a bricskáról és mosolyogva, csillogó kék, ártatlan, jóindulatú szemmel Grunyához ment.

— Üdvözöllek, Grusa — mondta halkan, csodálatos lágy ukránosan kiejtéssel és Grunya hirtelen rémülten érezte, hogy Szolovejko átöleli. — Tegnap meg sem ismertelek... bár Rogyion sokat beszélt rólad... milyen jó és derék asszonyka vagy!... De még szebb vagy, mint amilyennek képzeltelek...

A lány szemében, gyengéd, patakként áradó hangjában nem volt semmi színlelés, de Grunya mégsem tudta legyőzni növekvő ellenszenvét és bizalmatlanságát.

Szolovejko pedig, erősen megölelve az érzéketlen Grunyát, megsimogatta a haját és csillogó, boldog szemmel búgta:

— Rogyion mondta, hogy jöjjek el hozzátok... Ott, Poltavscsinában semmi sincs, csak hegyek, nem maradt életben sem az apám, sem az anyám, sem rokonom...

Hangja megremegett, és Grunya egyszerre megértette gyanújának ostoba voltát és lehajtotta fejét: kínosan szégyelte magát.

— No, hát mit csinálsz itt? — kérdezte Szolovejko.

— Elfeküdt a búza — mondta Grunya és félt találkozni a lány nyílt, tiszta tekintetével.

— Gyerünk, nézzük meg!...

A mező szélén Szolovejko lágyan, búgva felnevetett, és Grunya értetlen tekintetére legyintett:

— Ne keseregj! Nem nagy a baj! Felemeljük az egész búzát!

Nem lehetett érteni, tréfál-e Szolovejko vagy komolyan beszél. Igaz, a búza felemelésének gondolata megfordult Grunya fejében is, mikor ott ült hajnalig, de ez nem volt olyan egyszerű.

— Hogyan? — kérdezte mohón.

— Gyűrűket csinálunk, köteleket feszítünk ki, majd a kötél felemeli magasra. Én otthon, Poltavcsinában láttam, hogyan csinálták az emberek...

— Nagyszerű eszme, én mondom nektek! — mondta helyeslőleg a mögöttük termett Vanya Jarkin. — Nagyszerű!... Te pedig, Grunya azt hitted, hogy minden elveszett!

— Vanyuska, szaladj, hívd a gyerekeket! — mondta felélénkülve Grunya. — Ha már hozzáfogunk, akkor gyorsan! Ó, Szolovejko, hogy hálájam meg neked!

Odajött Tyerentyij is, és az egymást átölelve tartó vendégre és menyére pillantva, elégedetten simította végig tenyerével selymes szakállát.

— Amíg hozzákezdtek, ehetnél, Grunyuska.

Szolovejko otthagyta Grunyát, a kocsihoz szaladt, hozott egy tányér tejfellel leöntött lepényt.

— Egyél, én majd aztán!

Grunyának már minden tetszett a lányon: kicsi, erős alakja, arcának lágy vonala és egészséges pírja, bizalomgerjesztő szeme és csendes, éneklő hangja.

Grunya tejet öntött az alumíniumkancsóba, vette a lepényt és leült a fűre. Szolovejko melléje telepedett és nem véve le szemét Grunyáról, beszélni kezdett:

— Rogyion annyit beszélt rólad, úgy szeret téged!... Éjjel-nappal téged emlegetett... Hadd nézzelek csak, milyen szép vagy! Most már értem, miért nem néz Rogyion más szépségekre. De miért vagy ilyen komor? Nem akarod, hogy nálatok éljek? Mondd meg őszintén — nem sértődöm meg. Nem félek semmitől: a háborúban sok barátom volt, az egész Szovjetben...

— Nem, nem, ittmaradsz! Majd jól érzed magad nálunk, meglátod! — mondta gyorsan és zavartan Grunya. — Majd találunk neked vőlegényt és lakodalmat csapunk...

— Nekem nem kell vőlegényt halászni, halászok én magamnak! — vágott közbe vidáman Szolovejko és elnevette magát.

Grunya, mikor befejezte az evést, felállott.

— Ilyen keveset? — kérdezte Tyerentyij és szemrehányóan

tekintve menyére, megcsóválta a fejét. — Éjszakára hazajössz? Vagy egészen itt akarsz letelepedni, a búza mellett?

— Hazamegyek, apóka, — mondta Grunya.

Karonfogta Szolovejkót, és Gorgyej Iljics elé szaladt, aki egy ág-nyalábbal jött ki az erdőből.

Végighallgatta Grunyát, könnyű pírral elöntött arcára nézett és elégedetten felkiáltott:

— Ezt már szeretem! Ki ajánlotta ezt az ötletet? Jövevény? Nézd csak micsoda kislány! No, örülök, — kezet nyujtott Szolovejkónak.

Gorgyej bevágtatott a faluba és egy óra mulva kiküldte a zsineget.

Zsivajgó sereggel dolgoztak a fiúk, lányok, sihederek, Grigorij és Vanya Jarkin azalatt cövekeket készítettek. Irinka, Froszja és Kanya leverték egymás mellé az utakon, és íme, mint valami élősövény, a terület szélén már ott emelkedett egy búzasor, a gyenge szélben álmosan bólogattak a kalászok.

Grunya a terület egyik szélétől a másikra ment, figyelte, nem törik-e le a szárakat. Szeretett volna mindenkinek hálából valami kedveset mondani. Froszja izgatott, kissé fürkésző szemmel nézte és mikor Grunya hirtelen felocsúdott mellette, némán megszorította a kezét, egészen a füléhez hajolt és borzongva suttogta:

— Ne gyötörd magad, hallod?... Majd csak boldogul...

Grunya mellig járt a felemelt búzában, és Szolovejkóra nézegetett. A lány óvatosan fogta meg a vizes gabonacsomókat, a zsineghez hajlította őket és vidáman fecsegett Grisával.

A kiegyenesített búzaszárak szárazan ropogtak, mintha lassú tűzön égnének; a szél gyengéden ringatta a kalászokat.

Grunya egészen estig hajladozott a földön. Arca régóta forróságban égett, szemhéja sajgott.

A nap lebukott a hegyek taraja mögé és meggyujtotta az alkony bíborszínű máglyáját. Az égről gyorsan eltűntek a sugarak visszaverődő sávjai. A narancsszínű, majdnem borostyánsárga levegő sötétté, zavarossá változott.

Mikor besötétedett, bricskán megérkezett Rakitin.

„Mintha valaki suttogott volna neki az én keserűségemről" — gondolta Grunya. Zavarta, hogy Rakitin mindig megjelent azokban a pillanatokban, amelyek különösen nehezek voltak számára, de tudat alatt örült érkezésének. A magányosság keserű, nehéz perceiben örülni szoktunk annak, akinek jelenléte azelőtt terhelt minket.

Rakitin a lombsátornál hagyta kocsiját és Grunya elé ment. Szokása szerint hátra tartotta a kezét, mintha a vékony fűzfavesszőt akarta volna elrejteni az asszony elől.

— Üdvözlöm, Grunya! No, látom, magánál már minden rendben van!

— Igen, felemeljük... — Grunya reménykedve nézett a férfi barátságos arcába, mintha különös segítséget várna tőle. — Mint a sebesültnek, mankót tettünk a hóna alá... Lesz-e haszna belőle, nem tudjuk!...

— Lesz! Lesz! — ragadta meg Rakitin meggyőződéssel és lelkesen a szót, és a fűzfavesszővel csizmaszárát veregette. — Ártani semmi esetre sem ártott neki! — elhallgatott, úgy tűnt, hogy a maga gondolatai foglalják le. — Tegnap a szomszéd faluban komszomol-gyűlést hívtam össze, s egyszercsak hallom, hogy dobol az eső. No, és eszembejutott maga...

Bár Rakitin szándékosan kihangsúlyozta, hogy véletlenül jutott eszébe Grunya, szeme azt mondta, hogy soha nem felejti el őt. Sokszor, amikor elbúcsúzott tőle, szavát adta magának, hogy többé nem gondol rá, megszabadul szívének csendesíthetetlen háborgásától. De tulajdonképpen nem ostoba dolog-e egy idegen asszonyra gondolni, olyanra, aki, — minden arra mutat, — nem találta a lelket a férjében? És mégis, akármennyire terhelve volt munkával, a Grunyával való találkozás mindig és mindenütt égett benne, és bármennyire is igyekezett elfojtani, nem tudta eloltani ezt az élő lángocskát. És csak találkoznia kellett Grunyával, újra elfogta a boldog nyugtalanság.

És ahogy most ott állt, úgy látszott, hogy mindenről megfeledkezett, nézve az asszony lesoványodott, az alkonyati fényben lágy arcát, sötét, duzzadt ajkát. Nem volt könnyű számára ez a mai nap!

— Menjünk, Grunya... elviszem a faluig, hiszen elfáradt...

— De itt van egy lány... — Grunya a lombsátornál várakozó barátnőjére nézett, szemével Szolovejko tekintetét kereste.

— No, ahogy akarja, — Rakitin zavartan babrálta kezében ostorát. — Aztán beszélni is akartam magával.

— Jól van, menjünk!

Végtére is, nincs semmi szégyelnivaló abban, hogy Rakitin hazaviszi!

Úgy érezte, még meg is örült annak, hogy nem kell gyalog mennie a faluig. Szolovejko pedig azt mondta:

— Itt maradok a lányokkal, énekelünk, beszélgetünk...

De Grunya zavart volt, egészen addig, amíg le nem dobta sáros cipőjét, fel nem ült a kocsira, és nem nyujtotta ki fáradt lábait a lágy szénán.

A kerekek alatt megzörrent a tavalyi haraszt, a tócsákba sárcsomók cuppantak.

Az asszony szélfújta arca égett, kellemesen sajgott a keze meg a lába, nem kívánta megmozdítani.

— Nem fázik, Grunya?

Elmosolyodott: Rakitin is jókat kérdez tőle!

— Dehogy... nagyon melegem van...

Rakitin megértette, hogy felesleges kérdést intézett hozzá, és mégis kényszerítette valami, hogy olyanról beszéljen, ami Grunyával van kapcsolatban.

— Mi az, maga a mezőn mindig cipellőben és selyemruhában dolgozik?

— Gorgyej Iljicscsel akartam találkozni... Aztán az eső... No, és én...

— Aha, értem...

A kocsi ringott, a kerekek alatt lágy sárral telt gödrök szürkéllettek. A mező felől fujdogáló szellő bársonyosan simogatta Grunya szemhéját. Várta, hogy miről fog majd beszélni Rakitin, de szavait meleg, testét megkötöző szendergésen keresztül hallotta. Szeretett volna kitörni az édes fogságból, felelni akart, de nem tudott. Az álom Rakitin vállára hajtotta a fejét. És az, révülten, félve attól, hogy megmozdul, tartotta az egyik karjával és teljesen szabadjára engedte a lovakat.

Rakitin lelkében csendes, kimondhatatlan öröm zsongott és nem akarta semmivel elűzni ezt a szívén átömlő, fényes áradatot.

A hegyek bordáira kigördült a hold. A narancssszínű fényben halványan látszott Grunya arca, szemöldöke között az éles redővel, és Rakitin hirtelen leküzdhetetlen vágyat érzett, hogy megérintse ajkával és kisimítsa, hogy Grunyának még az álmából is elűzze a súlyos szomorúságot.

De rögtön erőt vett magán és elfordult. Hát visszaélhet-e Grunya tiszta bizalmával?

Nem, maga a gondolat, hogy megzavarja a más ember boldogságát, megszégyenítette. Hiszen úgy szeretik egymást! A pletyka, igaz megsúgta Rakatinnak, hogy Grunya nincs egészen rendben az urával, de hogy megbízhatatlanul kihasználja az idegen szóbeszédeket — ehhez ostobaság és lelkiismeretlenség kell.

Rakitin szomorú sajnálkozással nézte a falu közeledő fényeit és lehangoltan gondolta: „Hol a férjet viszem, hol a feleséget, de valóban nem tudom szétvinni őket egymástól!' Nem, nem, ő soha nem haboznа és ki tudná érdemelni az asszony szerelmét, ha...

A kocsi gödörbe zökkent és Grunya felnyitotta a szemét. Érezte, hogy feje Rakitin vállán nyugszik, félve elhúzódott és elpirult. „Micsoda szégyen! — gondolta. — Már a faluhoz érünk. Tehát az egész úton aludtam".

Grunya figyelmesen nézett a férfi izgatott arcára és hirtelen elhatározta, hogy mindent elmond Rakitinnak.

— Mi most Rogyionnal majdnem idegenek vagyunk...

Rakitint ideges borzongás fogta el. Maga sem tudta, miért, elővette a zsebéből a villanylámpáját és, míg Grunya beszélt, arccsontjai forrón égtek. Mikor Grunya elhallgatott, Rakitin izgatott várakozással telt szemébe tekintett és forrón, zilálton kezdte:

— Nem értem... — azt akarta mondani, nem érti, hogy lehet Grunyát gyűlölni, de egészen mást mondott: — Azt hiszem, Rogyion nemsokára visszatér, aztán minden érthető lesz... Szereti magát. Én tudom. Higyje el nekem...

Rakitin maga sem értette, miért mondta ezt, ügyetlennek érezte magát, de már nem állhatott meg és tovább nyugtatta Grunyát:

— Van úgy, hogy a fiatalok nem értik egymást, aztán minden érthető lesz... És hogy élnek és dolgoznak!...

— Ha visszatér, én nem tudok a régi lenni... — mondta keményen Grunya.

Feltűntek az első házak. Az ablakból kiáradó fényben megfürödtek a fűzfák, megcsillant az út zsíros sara.

— Idehallgasson, Grunya. — Rakitin óvatosan megfogta a kezét. — Hát csakugyan olyan könnyű ellökni azt az embert, akit szeretünk?

„Miért kínozom? — gondolta Grunya. — Éppen ő előtte siránkoznom?" Az émelygésig sajnálni kezdte magát is, Rakitint is.

Rakitin pedig csak ült, összeszorított ajakkal és arra gondolt, hogy most egyedül marad. Lehet, hogy ez az utolsó este, amikor így értik egymást, és lehet, hogy csak egy kevés kell ahhoz, hogy egész életére boldog legyen.

A kocsi kerekei alatt megdobbant a híd deszkája és Rakitin tudta, hogy Grunya semmi olyat nem fog mondani, ami közelebb vinné hozzá.

Grunya leugrott a kocsiról és a férfinak megremegett a szíve.

— Bocsásson meg... — mondta Grunya.

— Ugyan, Grunya! Miért kellene megbocsátanom magának?

— Hát hogyne kellene! Előhozakodtam a szívügyeimmel, nem is kérdeztem...

— Miért mondja ezt? Hát egészen idegen vagyok én a maga számára?

Grunya már sajnálta, hogy elkezdte ezt a beszélgetést, volt benne valami nyugtalanító.

— Lehet, hogy magán kívül senkinek sem mondtam volna el. — Grunya a férfi izgatott arcára tekintett, aztán egészen csendesen hozzátette: — Köszönöm...

Rakitin megcsapta a gyeplő végével a lovat és körül sem nézve, elhajtott a megvilágított utcán.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Mikor a vonat elment, Rogyion sokáig kószált az állomáson abban a reményben, hogy Rakitinnel vagy a szelektálóval találkozik és mivel nem találta őket, visszatért a váróterembe. Elhatározta, hogy ittmarad reggelig, amíg nem talál egy szembejövő autót. Fel-alá járt a hosszú kemény diványok mellett, melyeken utasok aludtak és sehogy sem tudott megnyugodni.

„Hátha ma, amikor mindenki megtudja, hogy elmentem, kizárnak a kolhozból?" — gondolta váratlanul és sejtelmétől izgatottan felállt.

Világosan maga elé képzelte az emberekkel tele termet, a magasbatartott kezeket és rettenetesnek találta, hogy falubelijei között egy sem akadt, aki védelmére állt volna. De hát nem ő maga szakította-e el magát attól, ami az élete értelme volt, nem kicsinyelt-e le mindenkit? Ha senkinek sem szólva, önként elhagyta a kolhozt, — akkor nincs is szükség rá, ez világos!

Rogyionnak verejték lepte el a homlokát. Nem volt ereje, hogy erőt vegyen zavaró izgatottságán, vette bőröndjét és kiment.

Fojtott, süket éjszaka őrizte az állomás melletti falut; az előkertekben lehajlottak a lombok, virágpor-illat áradt. A lámpás a híd sötét burkolatkövére sárga fénykört vetett.

Rogyion sokáig határozatlanul állt a lámpa alatt, nem tudta, mit határozzon és az izgalom mindjobban elragadta felbolydult képzeletét.

Igen, igen, igazuk van! Túlságosan sokat törődött magával, a maga kis önzése vezette, amikor azt kellett volna csinálni,

amit mindenki csinált és nem kellett volna bennfeledkezni az odujában, mint a mormota és várni az egész hónapot! Hiába akartál megijeszteni valakit az elmenéseddel, hiába gondoltad, hogy nem boldogulnak nélküled! A kolhozban annyi dolgához értő munkás van, hogy a te hiányodat senki sem veszi észre! Senkinek nincs ott szüksége rád, senkinek!

Hogy-hogy senkinek? Hát Grunyának? Rogyionnak eszébe jutott utolsó beszélgetése feleségével, Grunya viaszfehér, hátravetett feje. Megállt. Hogy mondhatott neki olyant, amikor éjjel-nappal rá gondolt és csak karmoló hiúsága nem engedte, hogy mindvégig őszinte legyen hozzá.

Rogyion hirtelen vállára dobta a bőröndjét és sietve lépkedett a dűlőúton. Arcába esőcseppek hulltak és bosszúsan törölte le őket. Az izgatottság hazafelé hajtotta.

Most, ha arra gondolt, hogy nem ma, hanem esetleg holnap döntenek sorsa felett, végleg megerősödött benne, hogy egy percet sem szabad veszítenie.

A mező felett tikkadt és fojtott volt a levegő, mint fekete füst gomolyogtak az alacsony viharfelhők, a szántások távoli lejtőjén túl tüzes sárkányként kúsztak a villámok.

Rogyion áttette a másik vállára a bőröndöt és feszülten nézte az alig látható utat, a bosszúság és a szégyen vegyes érzésével gondolt arra, hogy mennyi, a mindenki számára olyan drága időt kóborolt el céltalanul.

A távolból sötét porfelhő közeledett, áradt az ürömbokor széngázas, kábító szaga és Rogyion alig ocsudott fel, már ott is volt a veszett vihar és mintha láncos kutyák cibálták volna, tépte a köpenyét. Kezében megrándult a bőrönd, az volt az érzése, hogy csak el kell engedni — és már viszi is az ítéletidős sötétség, mint a forgácsot.

Az út két oldalán félve zizegett a szél alatt hajladozó rozs; a közelben, a bokrok dús szigete között vékony kis nyárfa reszketett, nyujtogatta ágait, mintha könyörületért esedezne.

Rogyion szeme tele lett porral, tenyerét szeme elé tartotta, egy fa alá akart szaladni, de nem ért oda: mintha vödörből öntötték volna felülről a vizet, sűrű patakok folytak végig a hátán. A kis fa remegő törzséhez támaszkodott és tudta: semmi sem takarhatja be ezen a nagy, felhőszakadástól áradó mezőn.

Rögtön bőrig ázott; a víz befolyt a gallérján, csizmájában cuppogott, az ég pedig tovább zuhogtatta, ontotta a vízszakadást...

Rogyion a vízzel elöntött ösvényre nézett és rémülten gondolt arra, hogy milyen károkat okozhat ez a felhőszakadás a kolhoz mezőin.

És ilyen napon, amikor talán helyrehozhatatlan baj szakad mindenkire, ő megszökött, gyáván megfutott, becsvágytól hajtva. Kishitűsködött a nehézségek előtt! Hát talán a háborúban, mikor visszavonultak, nem gyűjtötték az erőt új támadásra, nem támadtak újra és nem győztek?

Rogyion nem állhatott tovább a nyárfa alatt, megvertnek, magánosnak érezte magát és hogy megszabaduljon a gyámoltalanság szorongató érzésétől, újra vállára vetette bőröndjét és a sártól dagadó tócsákon és gödrökön át elindult.

A megvadult méneshez hasonló felhőszakadás már a szántóföldek dombjai között vágtatott, messze, Rogyion mögött út szürkéllett a sötétségben és arcába esőmosta lomb-illatú nyers földszagú, éles, hideg, friss levegő csapott.

Előtte feketedett valami és Rogyion megörült, mikor emberi hangokat hallott. Mikor közelebb ment, kátyúba süllyedt teherautókat pillantott meg. Súlyosan, kínlódva morogtak a motorok, csikorogva forogtak a kerekek, az emberek csizmái alatt cuppogott a sár, a soffőrök rekedt hangja hallatszott, cigaretták parazsai hunyorogtak a sötétben.

Az egyik soffőr, aki vállával az első kocsi karosszériáját tartotta, a sötétben fejszét nyújtott Rogyionnak és rákiáltott:

— Eredj a ligetbe, vágj ki egy tönköt, alája kell tenni, máskép nem jutunk ki innen.

Rogyion szó nélkül megfogta a fejszét és a dombon levő közeli ligetbe futott, kivágott néhány kis fát és derékszíjával összekötve, az úthoz húzta.

Éles fény vágódott a szemébe és megvakulva, hunyorgatva, belebotlott valakibe, szakadozottan lihegve, megállt az autó előtt.

— Ide-el — kiáltottak neki. — Gyor-saan!

Rogyion letette a kerék mellé a köteget és megkérdezte:

— Mit visztek?

— Új elektromos felszerelést az állomásra, transzformátorokat. Te hova való vagy?

— A „Hajnal"-kolhozba.

— No, mi pedig a „Hegyi-partizán"-ba. Tehát versenytársak vagyunk. Hiszen, úgy-e, nálatok volt az a nagy zaj a nagyterületű termelés miatt?

— Nálunk.

— Sokra is mennétek — hallatszott a sötétből egy csúfondáros hang, — ha a mi Grunyuskánk nem dolgoznék nálatok!

— Igen, ott bontakozott ki a tehetsége! Hogy él ott, jól?

— Elég jól — vett erőt magán Rogyion, és nagy kísértést érzett, hogy elmondja ezeknek az embereknek, hogy ő Grunya férje, büszke volt rá, és ugyanakkor félt is leleplezni magát, mintha valaki szégyenteljes futáson kapta volna.

— Neki nem „elég jól" kell élnie, hanem jól: az ilyen embereket értékelni kell!

Rogyion hallgatott.

A motorok megint siketítően felbőgtek. A kerekek alatt megmozdult a zsíros sár, a rönkök ropogtak, mintha óriási fogak rágták volna. Rogyion teljes erejéből tolta vállával a karosszéria oldalát, a többiekkel együtt kiáltott: „Mégegyszer! Még!" — és botladozva, a gödör szélén csúszkálva, segítette tolni az autót, amíg az ki nem gördült az útra. Mögötte, mintha ragadós burkot vonna maga után, apró sárcseppeket vágva az arcba, megindult a másik is, és amikor végre kiért az útra az utolsó teherautó is, Rogyion alig találta sárral borított bőröndjét.

— No, köszönöm, fiú — mondta az egyik soffőr és kezetnyújtott Rogyionnak. — Gyere, szállj be, megyünk!

— De nem egy felé tartunk...

— Sajnálom... — mondta elnyújtva, szánakozóan a soffőr. — Akkor hát hiába igyekeztél...

— Miért hiába? — mondta zavartan és örömmel Rogyion. — Kihúztuk az autókat — tehát nem hiába...

Elbúcsúzott a soffőröktől és a sorbahaladó autók barátságos búgását hallgatva, tovább ment.

A kétórás munka után szinte megújult az ereje: könnyen lépdelt, nem érezte a bőrönd súlyát, testében elömlő élénkséget érzett és ha nem nyugtalanította volna, hogy mi várja otthon, majdnem elégedett lett volna. Egyet akart: hamarosan beérni a kolhozba, bocsánatot kérni Grunyától, mindenkitől, és egyetlen napot se vesztegetve, hozzáfogni bármilyen munkához. Nem éppen erről ábrándozott-e az utóbbi években: hazamenni, dolgozni újítani ezt-azt a szövetkezeti gazdaságban; erről beszéltek a katonák forró szavakkal a front lövészárkaiban, és amikor különösen nehéz napok járták, a jövendő életről való ábrándozás még makacsabbá, még dühösebbé tette őket a harcban. És íme, most ő maga szakította el majdnem magát attól, ami felé egész lelkével törekedett.

Grunya kora reggel arra ébredt, hogy valaki óvatosan megkopogtatta az ablakot. Ki lehet az ilyen hajnalban? Izgatottan

ült fel az ágyban, belenézett az ablakon túli zavaros szürkeségbe, de nem látott senkit. És valaki újra türelmetlenül dobolt ujjaival az üvegen.

Grunya gyorsan felvette ruháját, igyekezett halkan lépni a futószőnyegen, kiment a pitvarba, elhúzta a reteszt és megtántorodott.

A tornácon, egészen összefröcskölve sárral, feszülten mosolyogva, Rogyion állt.

— Grunya — mondta csendesen és hozzálépett, előrenyújtotta a kezét. — Nem vártam' amíg autó jön... egyenesen gyalog... Utólért a felhőszakadás... Mi van a búzáddal?

Rogyion feléje lépett, de Grunya, a férfi tágranyitott, élettelen szemébe nézve, a pitvar mélyébe lépett.

— Mi van veled, Grunya? — kérdezte ijedten a férfi; Grunya szemei szürke, szinte kőből faragott arcában nem engedték őt közel magához.

— Grunya — ismételte csüggedt hangon Rogyion.

És, megértve, hogy elkésett a megbánással, leült a pitvar küszöbére és mindkét kezével eltakarta az arcát.

Grunya arra eszmélt, hogy egyik kezével fájón húzza saját hajfonatát, kinyitotta az öklét és visszament a szobába.

Rogyion utánaindult és sáros nyomokat hagyott a festett padlón. Hátával nekidőlt az ajtó szárnyának, kiegyenesedett, sápadtan, soványan, ijedten, lázasan fénylő szemével nézett Grunyára.

— Nagyot vétettem ellened... — mondta halkan, mintha saját magát akarta volna meggyőzni.

„Miért mondja ezt nekem? Miért? Hiszen gyűlöl engem!..." — gondolta Grunya és sietve halomba gyűjtötte a holmiját.

— Többé nem megyek el sehova, Grunya! — mondta a férfi valami kétségbeesettséggel a hangjában.

— Nem, nem, nem!... — suttogta az asszony, lehajolt az ágy mellett, és merev szófogadatlan ujjakkal fűzni kezdte a cipőjét; maga sem tudta, mit akar ezzel mondani, de mindegyre ismételgette: — Nem, nem!....

Végül, miután valahogyan befűzte a cipőjét, felállt és kendőt vetve a fejére, az ajtó felé indult.

Rogyion széttárta a karját, elállta az ajtót, mintha erővel akarná visszatartani.

— Idehallgass... Nem szabad így... — suttogta remegő ajakkal — gyere, magyarázzunk meg mindent...

Grunya sápadt ajka szögletét haragos, elkínzott mosoly vonta fel.

— Nem hiszek neked!... Eressz!...

Rogyion arcára vörös foltok ültek.

Grunya halkan kinyitotta az ajtót és kiment a szobából. Alig hagyta el a pitvart, mikor meghallotta Natasa Szolovejko hangját, összerezzenve megállt.

— Megérkeztél, hadnagy elvtárs?...

— Natasa! — Rogyion hangjában nagy, leplezetlen öröm csengett. — Mikor érkeztél? Tegnap?... Hogy kerülhettük el egymást?

— Nem tudom, hogy történt — Szolovejko hangjában a könnyed színlelést elnyomta a csufondárosság. — De hogy elkerültük egymást, az bizonyos... Nem is gondoltam, hogy ilyen sovány a dicsőséged a kolhozban!... Engem dolgozni hívtál, magad pedig összetett kezekkel ülsz otthon vagy kóborolsz valahol...

Grunya háttal a deszkakerítéshez támaszkodva várta, mit felel neki Rogyion, de hiába várt. Rogyion hallgatott.

Megcsikordult a lépcső és a tornácon egy ember jelent meg, ismerős, szürke porköpenyben és kockás sapkában.

— Nyikita Szergejics!

Grunya ellökte magát a kerítéstől és bűntudatosan mosolyogva a tudós elé ment.

— Üdvözlöm! — A férfi energikusan megszorította a kezét. — No, hogy van a búzánk?

— Elfeküdt, Nyikita Szergejics, elfeküdt! — mondta leverten Grunya és igyekezett kerülni a tudós tekintetét, mintha ő maga lenne az oka annak, ami történt.

— Nem baj, majd feláll! — mondta meggyőződéssel a tudós. — Ennek a fajtának nem szabad elfeküdnie, érti? Nem szabad!

Grunya megkönnyebbülten sóhajtott és felemelte a fejét.

— Menjünk gyorsan a mezőre! — kérte türelmetlenül a magkiválasztó.

Barna, sovány arca nyugodt és határozott volt.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

És Rogyion számára elérkezett talán a legnehezebb nap: el kellett mennie az elnökségre és égve a szégyentől, válaszolnia kellett mindenki előtt, miért nem ment egy egész hónapig munkára.

Ez alól nem volt kibúvó, már jóval a háború előtt bevezették ezt a szokást, hogy a brigádvezetőknek ne kelljen házról-

házra járva összegyűjteni az embereiket. Reggel a kolhozmunkások meghatározott időben bementek az elnökségre és egy tízperces gyűlés után, miután megkapták feladatukat, onnan egyenesen munkába mentek. Gorgyej Iljics megérkezésével ez a szokás újra érvénybe lépett.

Rogyion tudta, hogy nem tesznek vele kivételt, nem küldenek érte küldöncöt és ezért, mikor meghallotta a rádió reggeli ébresztőjét gyorsan kiugrott az ágyból, felöltözött és elindult.

A szakadék fölött felkelt már a nap, arannyal öntötte el az eső után maradt tócsákat. Mint harmatos szentjánosbogárkák serege, csillogott a göndör fű. Az előkertekből virágok nehéz illata áradt.

De Rogyion, aki elhagyott mellékutcákon át igyekezett a gyűlésre, nem vette észre a reggelt betöltő szépséget, nem érezte minden báját. Nem hagyta el a furcsa, legyőzhetetlen nyugtalanság.

A terem már tele volt emberekkel. Az ablaknál valaki hangosan olvasta a friss újságot; két fiú az asztali billiárdon játszott, a zöld posztón koppanva szaladgáltak a fényes fémgolyócskák; egyik padon asszonyok tárgyaltak valamiről és hangosan nevettek. Minden megszokottnak, hétköznapinak tűnt, Rogyion sehol sem érezte a feléje irányított izgatott figyelmet és mégis, valami azt súgta neki, hogy nem menekülhet a kellemetlen beszélgetés elől.

Rogyion megszorította falubelijei kezét, felelt az üdvözlő bólintásokra és leült egy távoli, sötét sarokba.

„Miért húzzák-halasztják, miért kezdik ilyen soká? — gondolta feszült türelmetlenséggel és összerezzent, mikor meghallotta a barátságos hangokat.

A terem megzajdult, megmozdult. A vörös kelmével bevont asztalhoz Krasznopjorov, Gorgyej Iljics Csucsajev, Vanya Jarkin és Grunya léptek egymásután.

„Miért van ő is velük? — gondolta Rogyion. Ahá, igen! Hogy is feledkezhetett meg róla, hogy Grunya az elnökség tagja? Lelke mélyén reménykedett, hogy Grunya és Szolovejko nem jönnek el a gyűlésre. Anélkül is nehéz lesz itt.

A zaj lassan elült, Krasznopjorov megkocogtatta ceruzájával a vizesüveg csengő tetejét és végigsimítva gyér haját, felállt az asztal mellől, nyugodtan és figyelmesen nézett végig az embereken.

— Most... — karórájára pillantott — két perc múlva hat óra... A jelentés?

— Négy ember méltányos okból hiányzik! — válaszolt egy csengő hang.

— Jó. Akkor elkezdjük. — Krasznopjorov könnyedén előrehajolt, mindkét kezével az asztal lapjára támaszkodott. — Holnap, kolhozmunkás elvtársak, kimegyünk a rétre: jó a fű; dolgozni természetesen úgy fogunk, ahogy szoktunk. Minél előbb hozzá kell fognunk a szénakaszáláshoz, hogy a sarkunkra ne lépjen a szükség. Ma mindenki készüljön elő, ellenőrizzen mindent, hogy aztán ne kelljen senkit okolnia, ha valami rendetlenség lesz. Mindenki felelős magáért és egész brigádjáért. A fegyelem megerősítésére az elnökség elhatározta, hogy az első brigád élére Matvej Haritonovics Ruszanovot állítja. Azt hiszem, nincs ellenvetés...

Mintha szél fújt volna végig a sorok között: felcsattant a taps.

Az első sorban felállt Matvej Ruszanov, zavartan és pirosan; papírlap remegett erős, napbarnított kezében.

„Hamar felért a hegyre" — gondolta Rogyion, de nem érzett ellenszenvet elvtársa iránt, mint azelőtt.

— Most felolvasom brigádom névjegyzékét — mondta Matvej és izgalomtól rekedt hangja egyik nevet a másik után kiáltotta.

Rogyion, amikor a jegyzék végén meghallotta a maga nevét, elvörösödött és térdére hajtotta a fejét.

— A rend a következő — fejezte be hangosan Ruszanov — ma megvizsgáljuk a szerszámokat az utolsó kis csavarig, hogy holnap már hajnalban kiérjünk a rétre! — Matvej elhallgatott, s a biztonság kedvéért megkérdezte: — Mindenki hallotta, kik a brigádom tagjai?

Rogyion felemelte a fejét.

— Mindenki — szólalt meg a terem.

Ruszanov leült, verejtékező homlokát megtörölte egy fehér kendővel.

— Kinek van valami kérdése? — kérdezte Krasznopjorov.

Mindenki hallgatott. De egy perc mulva, zavartan húzva fel vállát, újra felállt Matvej Ruszanov:

— Tudnom kell... Mit csináljunk brigádunk egy tagjával — Rogyion Vaszilcovval? Munkára már több mint egy hónapja nem jött, azt mondják, el is ment valahova... Most holt léleknek számítsuk, vagy mi legyen vele?

Rogyion arcába forró vér szökött. Bíborvörös arccal, nehezen állt fel a lócáról.

— Megjöttem — mondta fojtottan, mintha a tenyererébe beszélne.

Matvej gyorsan megfordult, és a két férfi egy pillanatig farkasszemet nézett egymással.

Rogyion elfordította a tekintetét.

— No, akkor mindent értek, több kérdésem nincs — mondta Ruszanov és leült.

A teremre félszeg csend terült. Rogyion úgy érezte, hogy a terem dagad, szélesedik; zúgott a füle.

— Nekem lesz egy kérdésem, — Gorgyej Iljics felállt az asztal mellől, vállas alakján csukaszürke katonaing, mellén két sor érdemszalag. — Gyere csak, Vaszilcov, ide, közelebb a világossághoz... Hiszen még alig láttuk egymást.

Rogyion hátrafont kezekkel, fejét lehajtva, halántékában érezve vére zakatolását, az asztalhoz ment, mely mellett az elnökség tagjai ültek. Úgy tűnt neki, hogy a padló hullámzik a lába alatt.

— No, hát üdvözöllek, hadnagy — mondta Csucsajev.

— Üdvözlöm, Gorgyev Iljics. — Rogyion felemelte a tekintetét, a pártszervezőre, de nyomban újra lesütötte.

— Megjövök a kolhozba, megkérdezem: „Hát a mi Rogyion Vaszilcovunk hol van?" — folytatta csodálkozva és kicsit csúfondárosan Csucsajev. — És mindenki hallgat, mintha szégyelné bevallani, hova tüntél el... Apád hallgat, a feleséged azt mondja: „Nem tudom" — kolhozmunkások egy hónapja a szinedet se látták. Hát miféle dolog ez? Harcoltál, hallottuk, derekasan, és most... Csak nem a könnyű élet vonzott? Magyarázd meg nekünk... Mi történt? Hol üldögéltél, mi?

— Mindenki tudja, hol — mondta határozatlanul Rogyion; úgy tetszett neki, hogy csak ő maga hallja a hangját.

— Hallottam, elmentél... Mi az, talán kiszállásra küldött a kolhoz?

— Nem, egyszerűen fogtam magam és elmentem...

— Tehát önként?

— Önként.

Rogyion magán érezte a sok figyelmes, minden mozdulatát ügyelő szemeket és állt, mint egy megbilincselt.

Továbbra is a kolhozunk tagjának számítod magad?

— Igen. — Rogyion nyelve, mintha megdagadt volna, nem engedelmeskedett neki.

— Ismered a szövetkezet és belső rendünk szabályzatát?

— Ismerem... — Rogyion felemelte a fejét, a sarokba nézett és mintha megégette volna magát: Natasa Szolovejko nézett

rá szigorúan és békétlenül; Rogyion elfordította a tekintetét, és Grigorij Cseremiszin fürkésző tekintetébe ütközött, és akármerre fordult, mindenütt éles, várakozásteljes szemekkel találkozott. Sóhajtott és a mennyezetet nézte.

— No, hát döntse el a nép, mit csináljunk veled — mondta keményen Gorgyej és leült a helyére. — Gyerünk, Kuzma Danyilics, vezesd a gyűlést.

— Kinek mi az ajánlata?

Rövid csend után valaki hevesen felkiáltott:

— Meg kell büntetni tíz munkanap levonásával!

Rogyion kész volt lemondani a vetési munkanapok minden keresetéről, csak már mihamarabb véget érne ez a kínvallatás. Az asztal mellett, mintha a tollát borzolta volna, Hariton ült, széles tenyereit, mint lapuleveleket, illesztette füléhez. Az öreg, úgylátszik, megsajnálta a legényt, megköszörülte a torkát, felállt a lócáról és végigtekintve a kolhozmunkásokon, mintha támogatást keresett volna mindenkinél, náthás hangon azt mondta:

— De lehet, gyerekek..., hogy mint Vanyuska Jarkin mondta, átszerveződik, he?

A teremben felharsant a kacagás, mintha egy zsák borsót öntöttek volna ki és egyes kopogó magocskák szétugráltak, szétgurultak volna a távoli sarkokba. És, mintegy válaszul Haritonnak, mindenfelől erőszakos hangok hallatszottak:

— Bocsássunk meg neki, hogy újra elmenjen?

— Biztosan nagyobb méltóság kell neki, nálunk nincs neki alkalmas munkakör!...

— Talán üdülőhelyre akar menni? Akkor világos — haladéktalanul ki kell állítani a beutalást!

— Mondja meg ő maga, mit gondol magáról!

Rogyion tudta, hogy semmivel sem mentegetődzhet, némán fogta fel az ütéseket, de amikor megallotta az „üdülőhely" szót, nem tudta fékezni magát.

— Miért támadtok így rám? — kiáltotta sértődöttségtől és haragtól lihegve. — Talán a nehéz munka elől szöktem meg?... Mit akartok, mi? Hiszen én... — rémületére hirtelen megérezte, hogy könnyek fojtogatják a torkát és elhallgatott.

— Te, Rogyion, ne fecsegj, és ne legénykedj! — hallotta apja dühös hangját. — Hallgasd meg, mit mond a nép és mondj köszönetet...

Megint kibirhatatlan, csüggesztő csend állt be és Rogyion megörült, amikor újra felállt Gorgyej Iljics és békítően mondta:

— Ime, Rogyion Tyerentyevics, szeresd a kritikát, mint az édesanyádat. És ne haragudj az igazságra, akármilyen nehéz és

keserű. Ha nem alkalmazkodsz az emberekhez és nem hallgatsz rájuk, ha mindenkinél okosabbnak tartod magad — elszáradsz. És a nép kivet téged, mint a gyomot!... — Gorgyej mélyet lélekzett, végignézett a teremben az elcsendesedett embereken, elgondolkodva csavargatta ősz bajuszát: — A bajod, Rogyion, úgy látszik az, hogy nem vetted figyelembe az embereket, és csak saját magadra hallgattál. No, és tudjuk, aki a maga feje szerint akar élni, vagy mondjuk hitelét veszti a nép előtt, az az ember mindig egyedül marad.

— A színtiszta igazat mondod! — kiáltott fel újra Hariton apró, tejfehér szempilláit összehunyorította, száraz lábain imbolygott, mint a csikorgó fa a szélben. — Vedd például a mi Nyikolajunkat, az unokámat... Én nálánál, talán ezer évvel öregebb vagyok, de mégis hallgatok az ő fiatal eszére... Okos legényke!... Az egész politika a kisujjában van, meg hogy mit sugároz Amerika, ki énekli és milyen alamizsnáért... és ilyeneket. No, és én azt mondom: jó fa ága, ezt magának is éreznie kell!... A jó embernek pedig meg kell bocsátani!

Rogyion lecsüggesztett, szomorú arccal állt és már elvesztette minden reménységét, hogy megbocsátanak neki.

Hariton apót Krasznopjorov váltotta fel, és arról, hogy telt ajkán megjelent egy halvány mosoly és kedvesen hunyorított, mindenki sejtette, hogy valami különöset talált ki.

— Az én ajánlatom a következő... Mindenki látja, hogy Vaszilcov elvtárs a kolhoz munkanapjait nem becsüli valami sokra. Hát a megjövés után pihenjen még egy hetecskét, aztán majd munkába áll...

A sorok között élénk beszélgetés támadt.

— Okos ajánlat — mondta Gorgyej Iljics és összenézett az elnökkel. — Szavazz, Kuzma Danyilics!

— Csúffá akar tenni, vagy miért talált ki ilyet? — mondta halkan, a foga között Rogyion. — Hiszen én nem vagyok gyerek, kár az embereket szórakoztatni. Ha már meg akarnak büntetni, büntessenek meg, de ez mi akar lenni?...

— Nem baj, neked ez is elég — mondta nyugodtan Gorgyej Iljics.

Leszavaztak, és Rogyionról rögtön majdnem mindenki megfeledkezett. A brigádok, amint megkapták feladatukat, gyorsan szétoszlottak és alig térhetett Rogyion magához, már egyedül állt a kiürült terem közepén.

Csendesen, halk léptekkel jött be a takarítónő és Rogyion összerezzent, amikor váratlanul megpillantotta maga előtt.

— Mit berzenkedsz itt, fiú, — kérdezte az asszony és meg sem várva a választ, morogva hozzátette: — Eredj, kergess ki

mindenkit, mert itt most söpörni fogok — és seprőjével hadonászva, végigment a padok között.

Rogyion bevágta maga mögött az ajtót és kiugrott a tornácra. Fájt a feje, mintha vasabroncs szorítaná össze, szája száraz volt.

„Hát most hova menjek?" És attól a gondolattól, hogy nem kell sietnie, semmit sem kell tennie, hogy sehol senki nem várja, Rogyion rosszul kezdte érezni magát.

„Megyek lefekszem aludni, gyorsabban elrepül a nap — határozta el. — Ha már pihenőt adtak, kihasználom!

Felment a szénapadlásra, ledobta magát az illatos szénacsomóra és lehúnyta a szemét. Feküdt így egy-két órát, aztán megértette, hogy hiába igyekszik becsapni magát. Ki tudna aludni ilyen fejmosás után? Igyekezett nem gondolni arra, amit a gyűlésen hallott, de csak azt kellett mondani magának: „Elég, vess ki mindent a fejedből" — és még hideglelősebben kezdett emlékezni minden kis apróságra, még dühösebben, fékezhetetlenebbül lobogott fel a képzelete. Persze, a falubeliek még jobban rátámadtak volna, ha nem kímélték volna apját és Grunyát. Mondj köszönetet azért, mert az emberek elnézők voltak veled szemben!

„Nyugalom! Tartanom kell magam" — erősítgette magát Rogyion, de érezte, hogy nem tudja megtalálni lelki egyensúlyát. Néhányszor érte jött az anyja, ebédelni hívta, és bánatosan, lihegve, egyedül tért vissza a házba.

Rogyion keserű gondolatok között töltötte el a fél napot a szénapadláson, émelygett, utálatos érzés fogta el. Valamivel foglalkoznia kellene, hogy megszabaduljon ettől a lelkét betöltő ürességtől. Különben, mint állott víz a tóban, megposhad és meggyűlöli sajátmagát.

Sokáig kószált az udvaron, egyik helyről a másikra rakta a tárgyakat, a tető alatt szétvágott egy kisebb fatönköt, elsöpörte az uvart, vizet hozott egy hordóban. És újra járt, egyik saroktól a másikig, nem találta a helyét. Aztán sokáig ült a kiskertben, erős mahorkával kábította magát.

Ha nem lett volna Pavlik, Rogyion elfutott volna, amerre a szeme lát, de a kisfiú észrevétlenül hozzátörleszkedett, térdére hajtotta fürtös fejét, és Rogyion szívét elöntötte a gyengédség. Csendesen válaszolt a kisfiú bátortalan kérdéseire, néhány játékot fabrikált össze, sakktáblát, figurákat vágott ki, még tanítgatni is kezdte a fiúcskát a játékra.

De beesteledett, Pavlik aludni ment, és Rogyion újra egyedül maradt. A kis szobában villanyt gyújtott, kinyitott egy könyvet, de nem tudott olvasni: a nyomasztó, fojtó érzéstől nem szabadulhatott.

Vacsora után újra felmászott a szénapadlásra. Úgy érezte, könnyebben bírja egyedül a fájdalmát.

A falu elcsendesedett. A naplemente után izzó, fehérlő ég gyorsan kihült és az erdőből bekúsztak a kék esti ködök.

„No, hát egy napot valahogyan agyonütöttem — összegezte sóhajtva Rogyion. — Még előttem van hat... ugyanilyen..."

Egyszerre eszébejutott, hogy egyszer a fronton nem sorozták be a bevetésre indulók közé. Méltatlankodva ment az ezredeshez. Az, amikor végighallgatta, azt mondta: „Maga bátor ember, de a felelősségteljes feladatot nem bízom magára! Úgy érzem, hogy ha maga a hátországban ellenséget talál, minden figyelmet magára összpontosít, elfelejtkezik a bajtársiasságról, az elvtársairól, arról, hogy hány ember kell ahhoz, hogy jól végezze a dolgát. A maga számára a hősiesség — elkeseredett ugrás, az én számomra azonban a fegyelem legmagasabb foka és mélységes céltudatosság!"

Akkor Rogyion lehangoltan, sértődötten elment az ezredes fedezékéből, azt gondolta, hogy igazságtalanul megrágalmazta valaki. És most, a réseken beömlő holdsugarakat nézve, először gondolkodott parancsnoka szavain. Valami megfoghatatlan kapcsolat volt közöttük és azok között, amiket Grunya, Gorgyej és apja mondtak.

Rogyion féléjszakán át kínlódott és végül, nem bírta ki, lement a szénapadlásról és lopva elindult a faluba.

Messze a pusztán, folyékony fényfoltokkal öntve el a földet, traktorok felszálló párája kúszott.

Mindenütt dolgoznak! Csak ő egyedül...

A nyírfaliget szélénél Rogyion megállott: a közeli rét szélén máglya égett, mintha egy nagy, még soha nem látott piros virág nyílott volna ki az éjszakában.

Rogyion nem ment a táborig, nekidőlt egy friss szénaboglyának és sokáig hallgatta a tűz mellett ülők csendes, nyugtalanul tünődő énekét:

„Lehet, hogy az örömöd közel már,
De nem tudja, hogy ki várja itt...
Mért bolyongod át az éjszakákat?
Ne zavard a lányok álmait!..."

Hervadt virágok, fanyar ürömbokrok és még valamilyen ismeretlen fű illata áradt a levegőben. Rogyion szíve egyhűlés nélkül sajgott.

„Nem, így megbolondulok egy hétig! — Elkeseredetten szorította két keze közé a fejét. — Holnap elmegyek Gorgyej Iljicshez. Elég már, nem bírom tovább!" És, tudva, hogy nem tudja

magát elszánni erre a lépésre, mert nem Gorgyej Iljics tiltotta el a munkától, hanem a kolhozmunkások, Rogyion nyugtalanul és mohón rágyújtott, szívta a dohányfüsttel vegyes átható fű-illatot, és szomorúan nézett a távolabb ülő kaszásokra: mintha valami láthatatlan, az éjszakában kifeszített kötél tartotta volna vissza és nem engedte volna az emberek közé.

Könnyű lépteket hallott és jobban hozzásimult a boglyához. Hallgatta a máglya csendes ropogását és várt.

A mellette levő boglya mögül Grunya lépett elő és Rogyion, mikor megismerte a feleségét, megindult feléje. A máglya fénye sötéten lobogott az asszony megsoványodott arcán.

— Grunya — lihegte kiszáradt ajakkal Rogyion; szíve úgy döngött, hogy még a szeme is elhomályosodott.

Grunya összerezzent és megállt. Hosszú árnyéka ráesett a lekaszált fűre.

— Grunya... — suttogta Rogyion — szenvedek, nem találom a helyemet... Gondoltam, hátha meglátlak...

Grunya egy fű-kötelet csavargatott a kezei között és hallgatott. A közelben vidáman susogott egy fiatal nyírfa.

Rogyion imbolyogva lépett Grunya felé, mint a részeg, és halk, bensőséges hangon mondta:

— Idehallgass, Grunya... Felejtsd el, amit akkor mondtam neked... Azt nem én kiáltottam, hanem a sérelmem! Értsd meg, nem tudok élni nélküled... Hiszen nem lehet ez így: úgy vagyunk egymással, mint az idegenek — Rogyion úgy érezte, hogy még egy kicsi és megfullad. — Csak azt mondd meg nekem, azt mondd meg: szeretsz engem? Szeretsz?...

A fűvön sűrű árnyék imbolygott, aztán újra megállt.

— Megmondom neked az igazat — kezdte halkan és elgondolkodva Grunya, és Rogyin felé hajolt, mint melegítő tűz felé — te annyi keserűséget okoztál nekem, hogy most már magam sem tudom, szeretlek vagy nem...

Rogyion megtántorodott és megdermedt, szenvedő, őrjöngő szemmel nézett a feleségére.

— Csaknem a lelkemet szakítottad ki a helyéről... — tette hozzá szomorúan Grunya — és ki tudja, mi van most a fejedben?

— Ugyan kedvesem!... Hiszen én... — Rogyion megragadta a felesége kezét, de az elvonta, hátralépett és Rogyion megrémült attól, hogy már nem tudja semmivel bebizonyítani neki, milyen végtelenül szereti, talán el is veszti örökre...

Grunya hallgatott, és Rogyion rémülten vette észre, hogy megelégelte a beszélgetést, menni készül.

— Odamégy? — Rogyion a tábor felé mutatott.

— Igen, tanácskozni akarok valamiről Matvejjel...

„Szóval én már nem vagyok jó tanácsadónak" — akarta mondani Rogyion, de hallgatott. Mire is taníthatná az asszonyt?

Így váltak el egymástól, semmi határozottat nem mondva egymásnak, felbolygatva saját lelküket.

A puszta holdsugárban úszott, a völgy szélén aludtak a ködbeburkolt hegyek.

Rogyion lassan ment az úton és fáradtnak, üresnek, majdnem betegnek érezte magát. Előbb vagy utóbb minden embernek fizetnie kell tévedéseiért és gyengeségének tett bármilyen engedményért.

A deszkahídon egy nagy szénásszekér állta el az útját, mely a híd korlátjai közé szorult. A szép fehér ló minden izmát megfeszítve, remegve, meggörnyedve dobolt patáival, a híd deszkáján, de nem tudta elmozdítani a szekeret a helyéről.

A kocsislegény torka szakadtából kiabált, csettintgetett, rángatta a gyeplőt.

Rogyion segítségére sietett, hol vállával az illatos puha szénát nyomva, hátulról tolta a szekeret, hol a kocsirudat húzta, hol gyengéden veregette a lovat, és az, egész testében remegve, néhány kétségbeesett rándítás után végre kihúzta a kocsit. A szekér, a korlát száraz fáját horzsolva, végre kiszabadult a híd erős öleléséből.

„Nem lehetne valamit kitalálni, hogy valahogyan megkönnyítsük ezt a munkát?" — gondolta Rogyion a szekér után lépkedve és a legény elégedett füttyét hallgatva.

Rogyion tudta, hogy most nem nyugszik meg addig, amíg el nem mondja valakinek gondolatait. És, bár már alig volt reménye, hogy Jarkint ott találja a villanytelepen, a folyó felé vette útját.

A bokrok mögött mormolt a víz, az ágak között ezüstösen csillant meg.

Jarkin a nyitott ablak mellett ült és olvasott. Az asztali villanylámpa erős fénye elöntötte napbarnított kezét, kihajtott gallérú, fehér ingét, elgondolkodó, figyelmes arcát; világos haja csillogott, mintha belakkozták volna.

Vanya nem hallotta sem az ágak susogását, sem Rogyion lopakodó lépteit, és amikor megpillantotta az ablak előtt, összerezzent. Egy pillanatig értetlenül tekintett barátjára, aztán hirtelen felállott, a kezét nyujtotta. Érezte, hogy Rogyion késői jövetele valami fontosat jelent.

És Rogyion nem váratott magára. Leült az ablakpárkányra, beszélt a hídon megrekedt szénásszekérről.

— Emlékszel, Vanyuska, egyszer beszéltél nekem a drótkötélpályáról?... Tulajdonképpen miért is nem próbálták meg, mondd?

— Anyaghiány miatt — mondta Jarkin — a tervrajzaim régen készen vannak. Fogj hozzá, az egész kolhoz köszönetet mond érte neked!

— Nekem? — Rogyion megingott és csodálkozva nézett elvtársára: nem nevet-e.

De Jarkin szinte felragyogott — fényes lett a szeme, arca kipirult.

— Ha magad mellé veszel tanítványnak, akkor jövök — Rogyion megrázta a fejét, — de hogy én irányítsam, ahhoz még korán van... odáig még nem nőttem...

— Hát én milyen tanító lennék? — Jarkin elnevette magát. — No, de nem ez a lényeg. A fő az, hogy valakinek hozzá kell fogni a drótkötélpályához... Szedd össze holnap a tervrajzaimat, ülj le, gondolkozz. És az első adandó alkalommal megyünk Gorgyej Iljicshez... Rendben van?

— Kezet rá! — Rogyion Jarkin tenyerébe csapott és hirtelen magához ölelte. — Köszönöm neked, Vanyuska!

— Mit, te csodabogár?

Rogyion szárnyakat érzett magán, amikor elment Jarkintól. És, bár nehéz volt beismernie Grunyával szemben elkövetett bűnét, megérteni, hogy az asszony messze került tőle, feltámadt az a reménye, hogy visszaszerezheti a szerelmét. Erősebbnek érezte magát, mint tegnap, mint néhány nappal ezelőtt. Kész volt harcolni a boldogságért.

Egy hét mulva, amikor már munkába állhatott, Rogyion hajnalban kiment a rétre. Azt hitte, hogy a kaszások csúfondáros pillantásokkal, tréfákkal fogadják majd, hogy a föld alá fog süllyedni, de az emberek barátságosan, egyszerűen üdvözölték és Rogyion, bármilyen ingerült volt, senkin sem vette észre a barátságtalanság árnyékát.

— No, kaszálni akarsz, vagy gyűjteni? — kérdezte Matvej, megszorítva a kezét.

— Megpróbálok kaszálni.

— Akkor menj az apóhoz, majd kifeni a kaszádat.

Matvej maga vezette el Rogyiont a szélső, sűrű fűvel benőtt szikláig.

— Innen kezdd. Ha meghallod, hogy kongatják a sínt, gyere ebédelni.

Állt egy kicsit, mintha még mondani akart volna valamit Rogyionnak, aztán intett neki és visszament a táborba.

Rogyion körülnézett. A sziklától jobbra és balra, a tarka virágokkal telehintett réten, lassan imbolyogva, kaszások haladtak; lejjebb, a sík réten, kaszálógépek zakatoltak; a hullámos fűben lazacvörös hátú lovak úsztak, mint nagy halak a zöld vízben; a gépvezetők harsányan kiabáltak.

Rogyion sietve ledobta az inget, kiválasztotta magának a helyet, odalépett a ringó fűfalhoz és meglette az első széles vágást — a levágott fű könnyű zizzenéssel feküdt a lábai elé. Rogyion egy pillanatra megállt, hallgatta a szöcskék szüntelen cirregését, beszívta a napon száradó fű édeskés illatát, aztán lassú léptekkel mélyedt a fűbe, egyik rendet a másik után vágta le.

Nemsokára egész testét elöntötte a meleg, hátán verejtékpatakok folytak. Rogyion azonban nem érzett fáradságot. Végre könnyíthetett a lelkén! Ez azt az érzést juttatta eszébe, melyet kora ifjúságában érzett, amikor egyszer egy dűlőúton lépkedő vörös ezredet látott és szeretett volna beállni az összetartó sorokba és együtt lépni velük a dal ütemére.

Nem hallotta, mikor ebédre hívta a gong, a hegyi forrásnál kibontotta otthonról hozott kétszersültjét, megette és egy félórát hevert hanyatt, azán újra hozzáfogott a kaszáláshoz.

A széltől borzolt fű lehullott az erős lendítések alatt, pengett a kasza, az orrot megcsapta a levágott fű éles szaga, az ajkak keserűek voltak, mint az üröm.

Rogyion mintegy félálomban lépkedett, hunyorgott az erős fénytől, a sziklát belepő fű zöldjétől és amikor elhallgattak a távolban a kaszálógépek és az alkonyat könnyű felhője szállni kezdett az erdőből a rétre, csak akkor ment a patakhoz, megmosta a kezét, napégette arcát.

A friss, boglyába gyüjtött széna mellől Matvej lépett hozzá, mérőlécével megmérte a lekaszált területet. Rogyion várta a brigádvezetőt, rágyujtott, élvezettel szívta be a fanyar dohányfüstöt.

— Miért nem jöttél ebédelni? — kiáltott messziről feléje Matvej.

— Hazulról hoztam valamit — felelte Rogyion és bátortalanul megkérdezte: — Mennyit végeztem?

— A legnagyobb részével megvagy... De az élmunkásokat még nem érted el!

Rogyion érezte, hogy elvörösödik, de nem adta jelét izgatottságának: örült, hogy nem maradt el másoktól.

Mikor a táborhoz értek, ott már égett a tűz, a ponyva fehér lapján és a kaszások napégette arcán táncoltak a tűz málnapiros fényei.

Matvejt rögtön körülvették a legények és ő, fehér lapot tartva a kezében, felolvasta, mennyit dolgozott mindegyik csoport a mai napon. Azt a hírt, hogy az első csoport kaszált a legtöbbet, az, amelyikben Rogyion is volt, zajosan fogadták:

— Megmutatták, mit tudnak, ez igaz!

— Most vigyázzatok, fiúk! Ne ásítsatok!

Rogyion zavartan és izgatottan állt, egy bottal turkálta a forró hamut. Erejének büszke, régen nem érzett tudata teljesen betöltötte. Tréfált, lelkéből nevetett, örült annak, hogy semmivel sem válik ki ezek közül az egyszerű, munkaszomjas emberek közül. Csak a fronton került ennyire az általános lelkesedés hatalma alá, különösen a nagy támadásra való készülődés napjaiban. A közeli veszély érzését elfojtotta ott a lelkek majdnem ünnepélyes emelkedettsége. A titkos előkészületekben, a páncélkoloszszusok és csapatok vonulásában éjszakánként fenyegető, vad erő érződött és Rogyion úgy érezte, hogy ő is részese ennek az erőnek.

Valami hasonlót érzett Rogyion most is, mikor a kaszások nevető arcára tekintett és valami szokatlan erőt érzett felgyülni magában. És szerette volna minél hamarabb újra elkezdeni a munkát!

A máglya fölött befüstölődött bogrács függött, áradt belőle a vajjal megöntözött, fővő pohánkakása jó szaga, egy vödörben tea kotyogott.

A bőséges vacsora után mindenki a tűz köré telepedett. A mező fölött kékes füstök úsztak, összefonódtak, szétfolytak; a rőzse fellángolt, meg-megroppant.

A forróság végignyalta Rogyion arcát és amint eltakarta a szemét, szeme előtt sűrű fűhullámok kezdtek imbolyogni...

— Ne felejtsétek el, fiúk: szombaton politikai óra! — hallatszott Vanya Jarkin csengő hangja.

— Miről beszélnek? — kérdezte Matvej.

— A győzők kongresszusáról.

— Az anyag ismerős, mindnyájan átéltük — mondja Matvej —, eleven történet.

Jarkin mellé leguggolt Hariton apó és fürkészően hunyorgatva, beszélni kezdett:

— Idehallgass, Vanyuska, ezt magyarázd meg nekem... Utóljára az előadó így mondta: mindenkinek, azt mondja; a tehetsége, hajlama szerint kell dolgoznia és mindenkinek annyi jár, amennyire szüksége van... Ennek a kommunizmusban így kell lenni és így is lesz. De ha például én húsz pár csizmát akarok, vagy valami mást? Adnak nekem?

— Miket beszél, Hariton Ivanovics! — Jarkin mosolygott és szokása szerint sörtés haját simogatta. — Hiszen akkor magasabbfokú lesz az öntudata!

— Úgy, szóval az öntudat!... — mondta elnyújtva Hariton és a kaszások felkacagtak.

— A kommunizmus, apó, nem ad alkalmat neked ilyen gondolatokra — mondta Matvej gyengéden elmosolyodva.

— Miért? — az öreg felemelte rövid szakállát és olyan közel tartotta a tűzhöz, hogy mindenki azt hitte, hogy röglön meggyullad.

— Azért, mert addigra az emberekből kivész a mohóság és azok, akik minden szükség nélkül többet akarnak maguknak, mint más, azok is kifognak lassanként...

— Nehogy mohónak tarts! — kiáltott fel hévvel Hariton apó és bevárva, míg elcsendesedik a nevetés, bánatos sóhajtással tette hozzá: — Biztos, hogy nem élek addig, mégis nagyon szeretnék legalább félszemmel átpillantani abba az életbe!

Gorgyej Iljics lépett a tűzhöz és mindenki látta, amint a pártszervező megfogott egy narancsvörös széndarabkát és összetett tenyereiben görgetve, rágyujtott. Arcának téglavörös pírján éles fénnyel táncoltak a lángok.

Kifújt egy füstoszlopot és halkan mondta:

— Én pedig, Hariton Ivanovics, nemrégen csaknem láttam a kommunizmust!...

— Mesét akarsz elmondani? — kérdezte az öreg a könyökére támaszkodva. — Mondd el, meghallgatjuk... Időnk van, jobban elfekszik a vacsora...

— Nem, nem mesét, hanem igaz történetet — mondta Gorgyej Iljics.

Hangja ünnepélyesen és izgatottan csengett, mely mindig nyugtalanította és vonzotta az embereket. A kaszások kényelmesebben elhelyezkedtek. Rogyion felállt és közelebb ült.

— Az úton, amikor hazafelé jöttem, egy emberrel találkoztam — helyezkedett el egy hordón Gorgyej Iljics. — Beszélt nekem a kolhozáról. „Messze lakik? — kérdeztem tőle. Az pedig, mintha könyvből olvasná: „Kirovi megye, Vozsgali kerület, „Vörös Október nevű kolhoz." Jöjjön, — azt mondja, — tekintsen be hozzánk". Egyszóval felizgatott ez a legény. Jól van, gondolom, elmegyek hozzájuk egy hétre! Vesztek egy kis időt, de lehet, hogy egész életemre nyerek valamit.

Gorgyej Iljics eldobta a szivarját, mélyet lélekzett. A mezőn fínom csend volt.

— Kirov városban telefonált a kolhozába autóért és elindultunk — folytatta Gorgyej Iljics. — Az úton megtudtam, hogy a kolhozukban több teherautó és két személyautó van. „Mi, — azt mondja ismerősöm — nem lehetünk autó nélkül: nagy építkezést folytatunk! Az utóbbi két év alatt tizenhat épületet építettünk." És kezdte felsorolni: „Kultúrházat, kőből épült villanytelepet a régi helyébe, baromfitelepet, nyúltelepet, konyhát, lókarámot, zöldségraktárt, nyolc egy-egylakásos házat! ... Most három kétemeletes házat tervezünk, mindegyikben nyolc-nyolc lakással, teljesen bebútorozva, vízvezetékkel, központi fűtéssel — egyszóval, forgatjuk a milliókat!"

— Jól élnek! — mondta lelkesen, nem tudva megállni Hariton apó. — A földjeik milyenek?

— Agyagosak.

— És mennyit aratnak?

— Százötven-száznyolvan pudot egy hektárról!

— Talán az emberük több, mint nálunk? — ragadta meg Hariton apó az utolsó okot, ami megmagyarázhatná a kolhoz színvonalát.

— Nem, az ember is körülbelül annyi, mint a mi kolhozunkban. Én magam is csodálkoztam eleinte — mondta Gorgyej Iljics. — És elhatároztam: megvizsgálok mindent és nem megyek el addig, míg meg nem tudom a titkukat.

— Helyes — zúgtak fel helyeslően a kaszások.

Rogyion nem vette le égő szemét Gorgyej Iljicsről, félt egyetlen szót is elereszteni, figyelte a pártszervező minden mozdulatát.

— No, aztán megismerkedtem az elnökükkel. Éppen olyan házacskában lakik, mint a többi kolhozmunkás, kertjében virágágy, fák, bokrok. Irodájában mennyezetig érő könyvszekrény, tele könyvvel, íróasztal, zongora. A lánya a mezőgazdasági akadémián tanul. És ő maga is értelmes! „A természet — azt mondja — nem kényeztet el bennünket, harcolnunk kell érte. Most még nem dicsekedhetünk semmi különössel, majd ha az ötéves tervet teljesítettük, akkor jöjjön el, majd akkor lesz mit nézni! A vendégeknek mindig örülünk. De most elfáradt, poros lett az úton, menjen, vegyen fürdőt." És kéri a feleségét, hogy kísérje el.

— Nézzétek csak! — kapott rajta vidáman Matvej. — Én már a fronton sejtettem, Gorgyej Iljics: mi sem élhetünk vízvezeték és házi fürdő nélkül!

A kaszások helyeseltek a brigádvezetőnek:

— Most sok kolhozban gondoskodnak vízvezetékről!

— A magunk erején múlik — mi is építeni fogunk!

— Forróságom van, gyerekek. Milyen jó lenne most a fürdőben hűsölni! Nagy-sze-rű!

Gorgyej Iljics megvárta, amíg a kaszások elcsendesednek, aztán gyér bajusza hegyét simogatva, halkan köhögött.

— Ki vitatja? Be kell vezetnünk magunknak minden jót, a legjobbat, ami másoknál van. No, most pedig hallgassátok tovább. A vízszivattyú-állomás elnyomja a vizet a házakba, a farmokba, a konyhákba, onnan pedig a gőz csöveken megy a kultúrházba, a melegfürdőbe, az étkezőbe. Ott az ételt is gőzzel készítik, nagy, önműködő készülékekben. Egy óra — és kész is, egyetek jóétvággyal! Az étkezőkben nagy tiszteletben áll az elektromos erő is: húsdarálót forgat, burgonyát mos, hámoz. A mechanikai műhelyben minden munkapadot villanyerő mozgat. Elektromos öntödéjük is van — bográcsokat, kazánokat öntenek. Telefonvezetékük is van.

— Ez már igen! — mondja Matvej. — Hallod, Vanyuska, milyen okosan kihasználják az elektromosságot?

— Hallom — válaszolta Jarkin. — Nálunk is lehet így. Hozzá kell fognia az egész kolhoznak.

— Hozzáfogunk! — kiabáltak lelkesen a kaszálók. — Te csak agyald ki, aztán rajtunk nem múlik a dolog!

Rogyion már nem tudott ülve hallgatni. Felállt és Gorgyej Iljics háta mögé állt. Azt hitte, hogy az emberek most rögtön elhatároznak valami különöset, nagyot, ami sok évvel megelőzi a kolhoz életét.

Mióta éjszaka a villanytelepen járt, Rogyion egész idő alatt a drótkötélpályára gondolt, esténként a tervrajzok mellett ült, belemélyedt a technikai könyvekbe és már látta a működő drótkötélpályát. És most, amikor Gorgyej Iljics tompa, mély hangját hallgatta, egész lényével érezte, hogy eléri, amit akar. Csak már látná megvalósulni ábrándját! Maga az igyekezet, hogy tehet valamit, másokért, örömmel töltötte meg.

— Gazdag agrárlaboratóriumuk van — folytatta Gorgyej Iljics. — Ott nemcsak tanulnak, de baktériális trágyát is készítenek, önműködő készülékben! Ilyen készülék ügyében is tárgyaltam Moszkvában. Saját pihenőotthonuk is van! A fenyőerdőben áll, a tó partján. Benn szőnyegek, tisztaság, rend. És a kolhozmunkások nemcsak egy évben egyszer pihennek itt, hanem gyógyulnak is: van kvarclámpájuk, fogorvosi rendelőjük. Mikor eljöttem, a vízgyógyászati rendelőben röntgenről is beszéltek.

— És jól főznek az étkezőben? — kérdezte Hariton apó.

— Meghiszem azt! Második ételnek sült pulykát adtak, a har-

madik fogás — fagylalt volt. Igaz, a pulyka náluk egyelőre még ritkaság, de nemsokára rengeteg sok lesz ott ebből a szárnyasból!

A kaszások már mindnyájan felálltak, szorosan körülvették Gorgyej Iljicset, forrón leheltek egymás tarkójára. És amikor a pártszervező elhallgatott, valaki izgatottan és halkan megkérdezte:

— No és kitalálta a titkukat, Gorgyej Iljics?

A pártszervező rejtélyesen elmosolyodott:

— Titkuk tulajdonképpen nem is volt. A dolog nyitja az, hogy lemondtak saját területükről, veteményeskertjükről és állataikról. Területüket átadták a közösség javára, az állataikat pedig a kolhoz farmjára vezették. Zöldséget többet kapnak egy munkanapon, mint amennyire szükségük van. A tej is elég. Az étkezdében étkeznek.

— Hát a kenyér?

— Munkaegységük nagyeredményű. Aki akar, vesz magának lisztet, de aki nem akar vesződni a kemencével, odaadja a kolhoznak és megkapja a kész, megsült kenyeret. Ha a kolhozmunkásnak sok a munkaegysége, megállapítja a normáját az új aratásig, a többit pedig eladja. De a fő dolog az, gyerekek, hogy megszabadították magukat a felesleges házi vesződségtől és többet tudnak tanulni, többet foglalkoznak a művelődéssel...

Rogyion elakadt lélekzettel állt. Vanya Jarkin elgondolkodva mosolygott és nem tudta izgalmát türtőztetni, gyakran közbekiáltott: „Ez igaz" — és elvtársaira nézett. Matvej Ruszanov nyugodtan és elgondolkodva hallgatta az elbeszélést. Hariton apó rövid szakállát tépdeste. Gorgyej Iljics szomjasan figyelő falubelijei lelkébe elvetette azt a csodálatos magot, mely ha kihajt, arra készteti az embereket, hogy messzire nézzenek, sok-sok esztendővel előre.

— Értelmes emberek. Mennyire szeretik a könyvet! El sem hinnétek, a munka alatt — állattenyésztési, kerti munkák alatt, a mezőn, a műhelyekben, minden csoportvezetőnek és brigádvezetőnek mindig könyv vagy útmutató van a hóna alatt. Ha valahol egy kis fennakadás van, első dolguk, hogy belenéznek a könyvbe, mit tanácsol az. Gazdag könyvtáruk van. És mindenki foglalkozik a tudománnyal. Nem is csoda: nem köt le otthon senkit a veteményeskertje és esténként a kolhoz rádióközpontja bejelenti: „Elvtársak, egy félóra mulva a kultúrházban filmbemutató lesz!" Vagy előadás, vagy színdarab... És mindenki odamegy, mulat, szórakozik.

Gorgyej Iljics elhallgatott. A mezőn csend van. A máglya lobogott, mint az előbb, a kaszások izgatott arcára vidám, reszkető fényeket dobott: nem messze prüszköltek a lovak, vékony hangon csilingeltek a csengőik.

— Nos, hát, én azt hiszem, mi is meg tudjuk ezt csinálni — mondta hosszas hallgatás után csendesen Matvej Ruszanov és mélyen felsóhajtott. — Felizgattál bennünket, Gorgyej Iljics, felgyujtottál!... Nem tudom, hogy vannak vele mások, de én sokáig nem tudok aludni.

Rogyion egy kezet érzett a vállán, megfordult és Vanya Jarkint látta maga előtt. Az cinkosan pillantott rá. Félrevonultak.

— Gyerünk, mondjuk el Gorgyej Iljicsnek a drótkötélpálya tervét — mondta halkan Jarkin.

— Szerintem még kissé korán van — suttogta Rogyion. — Alaposan fel kell készülnünk, kigondolni mindent a legapróbb részletig...

— Nem, gondolkodni még ráérünk! — vetette ellen hevesen Jarkin. — Most a legalkalmasabb rá az idő, ne tétlenkedjünk!

Rogyion elhallgatott, elvtársa szakadozott lélekzetét figyelte.

— No, jól van — mondta lassan, csendesen, mintha egy nagyon bátor, felelősségteljes lépésre szánta volna el magát. — Csak tudod... egyelőre ne beszélj rólam: hátha nem bízik bennem és miattam minden füstbe megy...

— Te csodabogár! — nevette el magát Jarkin és a pártszervezőhöz lépett: — Gorgyej Iljics, mi Vaszilcovval azt tervezzük, hogy drótkötélpályát építünk!

Kihúzta a zsebéből a jegyzetfüzetét és nyugodtan, tárgyilagosan elmondta a drótkötélpálya előnyeit, beszélt arról, hogy mennyiben lesz segítségére a kolhoznak, hány munkás kezet szabadít fel.

Rogyion úgy érezte, hogy az elcsendesedett kaszások mindnyájan Gorgyej Iljics válaszára várnak, nemcsak ő maga.

— No hát, ez érdemes dolog — mondta Gorgyej Iljics. — És ha hozzáfogunk, jó lenne, ha aratásra készen lenne a drótkötélpálya. Kettőtök ereje persze nem lesz elég hozzá. Kiválasztunk néhány embert az építőbrigádból és haladéktalanul nekikezdünk... Bírjátok majd?

— Bírjuk, Gorgyej Iljics! — mondta hévvel Rogyion, egész testében remegett az izgatottságtól, a pártszervező arca mintha elmosódott volna a szemei előtt. — Belevetjük minden erőnket!

— Hát lássátok. Tartsátok a szavatokat! Megtanácskozzuk az elnökséggel és pénzügyminiszterünkkel, Kuzma Danyilics-csal. Csináljátok meg az ártervezetet és kezdjetek hozzá.

— Köszönjük! — mondta halkan és izgatottan Rogyion.

Nem látta, hogy tőle néhány lépésnyire, a szekérhez támaszkodva Grunya állt és figyelmesen, fürkészőn, mosoly nélkül nézett rá.

TIZENHARMADIK FEJEZET

A július soha nem látott bőkezűséggel szórta be virágokkal a rétet és a hegyeket; élénk narancssszínű csíkokban égtek a lángvirágok, messziről úgy tűnt, mintha valaki meggyujtotta volna a füvet és a tűz mind jobban elharapódzott volna a réten; égővörös tenger áradt el a pusztán; a réteken fehérfejű virágok illatos csokrai habzottak; ringtak a szultánvirágok kék szirmai, a mályvák rózsaszínű tölcsérei; a lejtőkön s a hegy lábánál kigyulladtak a cár-gyertyák aranyos hegyei.

A virágos tarkaság fölött fojtó, mézes illat áradt, elkábította a fejet a vadmandula illata, édes aromát árasztott a napon érő málna; a gyenge kelyhekben méhek duruzsoltak, megmártották magukat a sárga hímporban, a súlyos, bársonyos poszméhek alatt meghajoltak a vékony száracskák.

A völgyet környező dombokon fű susogott; esténként kesernyés fenyőillatot küldtek a hegyek; féktelenül csivogtak a madarak.

Úgy látszott, mintha a mindenséget az öröm áradata öntötte volna el. De Grunya lelkében bánat és sivárság volt, mint egy vihartól letarolt őszi erdőben. Látta, hogy Rogyion szomjasan fogott hozzá új munkájához és minden idejét annak szentelte. A farmról a mezei állomásig már felállították a nagy „A" betűhöz hasonló alakú sárga oszlopokat, hajnaltól késő estig hallatszott a fejszék csattogása, a fűrészek zümmögése, az elnyújtott kiáltások: „Még egyszer! Még egyszer!" — a lábatlankodó kisgyerekek zsivaja. Rogyion ritkán ment haza, a szénapadláson aludt és reggel, még sötétben a brigádhoz ment. Grunya úgy látta, hogy Rogyion menekül előle. Grunya maga sem tudta, miről fognak majd beszélni az emlékezetes réti találkozás után. Szeretett volna végre megszabadulni a nyomasztó, kínzó levertségtől és néha erősítgette magát: el kell valamire határoznia magát és akkor megkönnyebbül, azonnal megkönnyebbül!

Egyszer, miután mindenkit elkísért, ottmaradt éjszakára a lombsátornál. Otthon nehezen viselte el az öregek nyomasztó hallgatását, Rogyion bánatos tekintetét. Grunya minden szabad percét Pavliknak áldozta: esténként lefektette aludni, meséket mondott neki. Valahányszor hazajött a mezőről, izgatott figye-

lemmel nézett a kisfiú kutató szemébe, gyanakodva hallgatta vidám fecsegését. Félt, hogy Rogyion egy vigyázatlan szavával tönkreteszi azt a bensőséges kapcsolatot, melyben Pavlik szentül hitt. Hát meg tudná vajjon bocsátani a kisfiú a hazugságot, ha megtudná, hogy Rogyion — nem az apja?

Grunya egy szénakötegen feküdt a lombsátor mellett és sokáig nézte az alacsony, sötét eget. A búza tompán susogott, mintha lassú hullámok nyaldosnák a homokos partot és lábig csapnának fel.

Grunya azelőtt soha sem gondolkodott azon, miért szerette Rogyiont. Szerette — ez volt minden! Az ifjúkorban ez valahogy egyszerre jön, a fiatalok természetesen és egyszerűen hajolnak a szerelem felé, akár a virágok a nap felé. Rogyion állhatatos volt, gyengéd, nem volt nehéz boldogan élni vele, Grunya úgy érezte, hogy jobb és kedvesebb ember nincs az egész világon!

És arra gondolt, hogy talán egyáltalán nem ismerte akkor Rogyiont, azért váltak szét most előre nem sejtetten az útjaik... Ah, Rogyion, Rogyion! Hogyan lesz most, mondd?

Grunya álma törékeny volt, mint az első vékony jégréteg és a nap felkelte előtt csengő gyermekhangok törték szét az álmát.

Kifutott a lombsátorból és összehunyorította a szemét — olyan vakítóan ömlött szét a nap a búzán. A lombsátor előtt Zorka állt, egy egész sereg falusi fiúval.

A sógor a csukaszürke katonaingben és a bő csizmába begyűrt nadrágban esetlennek és tagbaszakadtnak látszott. Oldalán Rogyion katonai térképtáskája himbálódzott, homályos celluloidtetején térképek kék és vörös szélei látszottak át, a táska sarkában iránytű sárgállott, mint egy bagolyszem.

A sógor hátamögött Varvara ikrei álltak, Szavva és Ljonka, a szégyenlős Kolja Ruszanov és kicsit távolabb, várakozón és szigorúan tekintve Grunyára, kisebb-nagyobb, pufókarcú legénykék tolongtak.

— Fogadd a csapatomat! — kiáltott Zorka és a fiúk felé intett.

A gyereksereg kihúzta magát, megmerevedett.

— Miért vezetted őket ide? — kérdezte szigorú arccal Grunya.

— Először is, ha erről van szó, hivatalosan fogok beszélni magával! — mondta fontoskodva, karját hátratéve Zorka, a gyerekekre nézett és mintha magát akarná bátorítani, jelentőségteljesen köhintett. — Másodszor, Vaszilcova elvtársnő, ők — újra az elképedt gyerekek felé mutatott — nem akármilyen szervezetlen tömeg, hanem aratási személyzet az én parancsnokságom

alatt. Mind egytől-egyig pionir és oktyábrista! Jöttünk őrizni a búzádat!

— De hiszen így sem lopja el senki, nézd milyen!

— Hát a madarak? Hát ha valami kártékony madár téved erre, a „borbély-madár", mint ahogy mi hívjuk? Emlékszel, tavalyelőtt egy fajdkakast is fogtunk?

— Gyere ide! — suttogta parancsolóan Grunya és mikor Zorka közelebb lépett, egészen melléje, megfogta az inge gombját és makacsul a fiú ártatlan képességgal tele szemébe nézve, megkérdezte: — Ki küldött? No? Valld be!

— Ó, te! — Zorka elnevette magát. — Önként jöttünk! A pionirgyűlésen úgy döntöttünk, hogy vállaljuk az első, jefremovi terület vetésének őrzését. Természetesen, minden fizetség nélkül!

— Ki javasolta ezt nektek?

— Vanya Jarkin adta az eszmét. Ha, azt mondja, megszervezitek ezt a dolgot, ahogy kell, írok rólatok az újságban...

— Tehát dicsőséget jöttetek aratni? — kérdezte zordul Grunya, pedig szerette volna elnevetni magát, megölelni a sógorát és ezeket a gondoskodó gyerekeket.

— Nem! Nem! Nehogy azt gondold! — Zorka ijedten hadonászott. — Igaz, gyerekek, hogy nem dicsőség miatt?...

— Igaz — mondta ki a szót Szavva. — Mi nem vagyunk akármilyen...

Egy percre félszeg csend állt be.

— No, hát ha annyira a lelketeken fekszik ez a dolog, őrizzétek! — mondta végül mosolyogva Grunya. — Csak ne rosszalkodjatok sokat!

— Efelől legyen nyugodt. Én, mint parancsnok, felelős vagyok — jelentette ki meggyőződéssel Zorka, maga sem tudta, miért, kigombolta a térképtáskáját, hunyorgatva nézegette a térképeket, csavargatta az iránytűt — nálunk vasfegyelem van!

A „csapat" megint kihúzta magát, megmerevedett, nem vette le bizalmas, odaadó tekintetét vezéréről.

— Most, bajtársaim, aratólegénység, harci gyakorlatot folytatunk. Utá-nam!

Zorka futni kezdett és az egész csapat utánaeredt. Grunya alig nézett körül, a gyerekeknek már hült helyük volt.

Egy félóra mulva a piros, kimelegedett Froszja és a nevetéstől lihegő Szolovejko jöttek a lombsátorhoz.

— Halálra ijesztettek bennünket! — mondta Froszja.

— Kik?

— Ezek... az őrséged! — Froszja megcsóválta a fejét, és a nyírfapadra ülve, mesélni kezdett. — Megyünk az úton és hir-

telen halljuk: su-su... su-su... Körülnézünk — senki. Megyünk néhány lépést, újra: su-su... su-su... Hát ez mi, gondoljuk. Kígyó lopakodik utánunk? Aztán úgy láttuk, mintha a bucka mögött eltűnt volna valaki. Odaérünk — egy lélek sem!... És egyszerre: „Állj! Egy lépést se! Fel a kezeket!" És megdermedtem, felemeltem a kezemet, majd kiszállt belőlem a lélek!... És mit gondolsz, ki áll előttünk, bottal a kezében? Varvara Ljonkája! Ég a szeme, ég az arca. El akartam látni a baját, mikor a sógorod, mintha a földből nőtt volna ki. „Hova tartanak, polgártársnők?" — azt kérdezi — és néz rám, szemrebbenés nélkül, mintha még sohasem látott volna. Polgártársnőnek hívott! „Aha, értem — mondja, mintha most tért volna észre — munkára mennek a rekordtermelő területre! Elbocsátani!" — és intett annak a kis taknyos Ljonkának. Az félreállt. És egyszerre meglátom a mi Nyikolajunkat közöttük! „Te — mondom neki — mit csavarogsz itt? A nagyapád majd a lábát járja le: keres a faluban! Azonnal menj haza!" Akkor a te diplomatád újra előlép. „Kérem, tisztelt Ruszanova polgártársnő — azt mondja — ne sértse meg személyében az aratási legénység harcosát! Ő most harci feladatát teljesíti. Hadműveleteket folytatunk a vetés kártevői elfogására. Mehetnek, szabadok!" Egy szót sem tudtunk szólni, már szétoszlottak, mintha ott se lettek volna! Ördögfiókák!

Grunya elnevette magát és karonfogva Froszját és Natasát, a búzához húzta őket.

— Dehát várj, várj! Te szélvész! — kiáltotta Froszja..

Mellig gázoltak a gabonába, hozzáfogtak a kifeszített kötelek leszedéséhez, kihúzták a cölöpöket.

A nap, mint vízesést árasztotta el fényét a pusztára, aranyos, szivárványló köntöst terített rá; a hajnali ködből hatalmasan tűntek elő a smaragdszínű, világos hegyek, mintha egy kékes függönyt húztak volna szét a völgy mögött; a vetés ringott, selymesen suhogott a könnyű szélben.

De Grunya sokáig nem tudott dolgozni: a vetés között kék kocsi tűnt fel, az aranyosan csillogó, harmatos mezőn lovak vörös és fehér háta látszott.

Grunya hunyorogva figyelte a bricskát, mely a vetések közötti sekély útvágásban közeledett, és mikor meglátta a kocsin Tyerentyijt, elkomorodott az arca: „Békíteni jött".

A kocsi befordult a lombsátorhoz és Grunya mosoly nélkül nézett apósa borús arcába.

— Üdvözöllek, Agrafenya — Tyerentyij menyének kezét meleg tenyerébe fogta, észrevette izgatott pillantását. — No, mi újság nálad?

— A búza egészen felállt!...

— No látod, elmúlt a legnagyobb gondod! — az öreg bólintott. — Én pedig érted jöttem...

— Miért? — Grunya kiszabadította az öreg tenyeréből a kezét, arcvonásai kiélesedtek.

— Ne izgulj. Egészen megdermedtél! — Tyerentyij gyér szakállát gyűrögette az öklében, aztán eleresztette és sóhajtva mondta: — A kisfiúnk megbetegedett.

— Pavlik? — Grunya apósához lépett, igyekezett a szemébe nézni. — Mi van vele, apó; miért hallgat? Mi van vele?

Tyerentyij Grunya vállára tette sötét kezét és lassan beszélni kezdett:

— Már reggel bágyadt volt, de Malanya nem akarta, hogy szóljunk neked, nem akart elszakítani a munkádtól. Mert te olyan anya vagy, hogy a világon mindenről megfeledkezel miatta! Malanya azt mondta, hogy nem kell téged hiába nyugtalanítani. Adott neki száraz málnát, melegen betakarta, hogy kiizzadjon. De az nem használt. Nem eszik semmit, a torkára panaszkodik.

— Rögtön, apa — Grunya már uralkodott magán és torkára téve a kezét, a terület szélére ment, ahol Froszja és Szolovejko dolgoztak.

— Miért vagy olyan sápadt?

— Az apósom megijesztett: Pavlikkal történt valami — mondta Grunya és remegő ajkába harapott. — Elmegyek...

— Menj, Grunya... Velünk ne gondolj. Mindent elvégzünk, menj! — suttogta részvéttel Szolovejko.

Grunya visszament a kocsihoz, némán felült. Tyerentyij megrántotta a gyeplőt, Grunyát az izgalom émelygő érzése fogta el.

„Csak hajtana gyorsabban, előbb megtudnám, mi van vele! — gondolta. — Kicsi fiókám!"

Egyet akart — látni Pavlikot, magához szorítani, megvédeni.

Tyerentyij hajtotta a lovat, néha Grunya borús arcára pillantott, de nem bírta ki soká a nyomasztó hallgatást.

— Rogyion lovon ment orvosért a kerületbe, — mondta menyéhez hajolva, és azt hitte, hogy ez nem hallotta, ezért makacsul megismételte: A kerületbe, mondom, orvosért...

Grunya nem válaszolt. Tyerentyij sokáig hallgatott, hol minden látható ok nélkül csapdosta a lovat, hol gondterhelten összevonta a szemöldökét. Mikor beértek a faluba, az öreg nem állhatta meg szó nélkül:

— Rogyiont most, úgylátszik, bántja a lelkiismeret... Hadd bántsa! Ha már megbolondult, legalább a feje maradjon a helyén — és elhallgatva, csendesen hozzátette: — Emlékezz, mit mond-

tam neked! Én helytállok a szavamért! Hallod? Nem hagylak bántani! ...

De Grunya ült, mint a süket, csak a szembefúvó széltől hunyorgott.

A kapunál majd lefújta őket a szél a kocsiról. Tyerentyij hallotta: panaszosan megcsikordult a kapu karikája, megkoppantak a tornác lépcsői, tompán kicsapódott az ajtó.

A küszöbön Malanya tartotta fel Grunyát.

— Hol van? Hol?

— Halkabban, ne heveskedj — Malanya menyén pihentette nyugodt pillantását. — Ne zavard, elaludt... Mindegyre téged hivott, most meg elaludt...

Grunya levetette a cipőjét és mezítláb, lábujjhegyen ment be a kis szobába.

Pavlik a felvert párnákon feküdt, rózsás arcocskája csillogott, mintha zsírral kenték volna be, a kis gödör bemélyedt az állán, sötét hajfürtje odatapadt verejtékes homlokára.

— Kedveském — suttogta Grunya, és letérdelt az ágy előtt — mi bajod? Nem vigyáztam rád...

Megcsikordult a futószőnyeg és a kisfiú kinyitotta láztól zavaros szemét. Mikor meglátta Grunyát, felálomban elmosolyodott, és állán eltűnt a gyenged gödröcske.

— Te vagy az, mam?

— Én, feküdj kedvesem, feküdj...

Grunya a kisfiú hóna alá dugta a hőmérőt, forró homlokára nedves törülközőt tett.

Pavlik lehúnyta sötét pilláit és sokáig hallgatott, mintha feszülten gondolkodnék valamin.

— Miért nem jöttél tegnap? — kérdezte halkan és megnyalta száraz ajkát. — Vártalak, vártalak...

Grunya úgy érezte, hogy nem kaphatott volna súlyosabb szemrehányást. Nem tudta megbocsátani magának, hogy gondjai-bajai közepette némelyik pillanatban megfeledkezett a kisfiúról. Simogatta Pavlikot, megérintette izzó homlokát, ajkához emelte tűzforró kezét.

— Mi fáj, kisfiam? Mi?

— Fáj, ha nyelek... Melegem van... És a fejemben mindig kopp-kopp. — Pavlik fáradtan lehúnyta a szemét, elhallgatott. — Ne aggódj, mam, gyorsan meggyógyulok... Megígéred, hogy kiviszel a mezőre... Igaz?

— Igaz, kedveském... Gyógyulj meg. Csak learatom a búzámat, aztán kimegyünk...

— Ülj le mellém, mam, ne menj el, — kérte Pavlik, szemét mintha átlátszó fátyol borította volna.

Grunya felállt a térdelésből, megigazította a kisfiú fejealját, letörölte a törülközővel verejtékező homlokát.

— Feküdj nyugodtan. Nem megyek el sehova. Itt leszek veled egész idő alatt...

Lefeküdt a kisfiú mellé, hozzásimult forró testéhez és néhány pillanat mulva Pavlik megnyugodott, elszenderült.

Este, amikor a kapu előtt dudált a személyautó, Pavlik hánykolódott álmában, hörögve, sípolva lélekzett.

Grunya kisietett a szobából és a küszöbön Rogyionba ütközött. Rogyion az asszony tágranyitott, izgatott szemébe nézett.

— Rakitin adott autót, elhoztam az új doktort, — mondta, és közelebb lépve, könyörgő hangon tette hozzá: — No, nincs jobban?

Rogyion gyorsan bement Pavlikhoz, meghallgatta a lélekzetét, aztán széket állított az ágy mellé, odahelyezte a villanylámpát. Grunya türelmetlenül kereste szemével az orvost és mikor megismerte, hirtelen meglepetten felkiáltott:

— Petya! Maga az! Petyenka! — és egyszerre Pavlikhoz húzta. — Ide, idejöjjön!...

Rogyion elpirult, csak most ismerte fel a doktorban azt a zajos, vidám diákot, akit valaha vetélytársának hitt.

A doktor óvatosan elhárította Grunyát az ágy mellől és a kisfiú fölé hajolt. Aztán kinyitotta barna táskáját, melyben mű szerek csillogtak. Rózsaszínű kezei biztosan mozogtak, arca szigorúan figyelő volt, mintha az érverést számolta volna.

A doktor azután megmosta a kezét a konyhában, Malanya tiszta törülközőt vett elő a ládából.

— Nem gondoltam, Grunyácska, hogy ilyen nagy fia van — mondta a doktor. — No, no, ne izguljon! Nem könnyű ilyen kis vitézt levenni a lábáról! — az orvos azon a hivatalos, bátorító hangon beszélt, mellyel az orvosok olyan megnyugtatóan tudnak hatni az emberekre.

Grunya állt, nem vette le róla a szemét; nem értette, hogyan tud a doktor ilyen egykedvűen mosolyogni és nyugodtan tréfálódzni, mikor mellette, a kis szobában az ő Pavlikja liheg az ágyon.

— Mi baja van, Petya?

Az orvos arca elgondolkodó és komoly lett, el sem lehetett volna hinni, hogy egy perccel ezelőtt még nyugodt jóhangulatban volt.

— A dolog komoly lehet a legénykével... Váladékot vettem diftéria-vizsgálatra...

Grunya ropogva tördelte az ujjait, a doktorhoz lépett, de az beszélt és mintha hallgatóznék: arcáról nem tűnt el az izgatott aggodalom kifejezése.

— Ha a laboratórium diftériát mutat ki, kórházba kell vinni.

— Nem, nem! Petyenka! — Grunya számára rettenetes volt az a gondolat, hogy Pavlikot elviszik és nem ápolhatja, nem lehet állandóan mellette. A doktor szemébe nézett és ezt suttogta:

— Majd én magam... Maga csak mondja meg, mit kell csinálni... Ápolom!... Igazán ápolom! Csak mondja meg...

— Mindent elmagyarázok... — az orvos az asztalhoz lépett, leült és receptet írt. — Lehet, hogy csak egy erős mandulagyulladás. De ha diftéria, nem segít a könyörgés, Grunya... Akkor nem maradhat a faluban.

Malanya szamovárt tett az asztalra, teát töltött; a csészék fölött könnyű pára keringett, a borostyánszínű, átlátszó teán át megcsillant a csészék aranyos feneke.

— Hát így kellett történnie! — mondta a doktor a kanállal csörömpölve. — Emlékszik, akkor még, a kertben, tréfáltam, hogy én fogom gyógyítani a maga gyerekeit...

Grunya semmire sem emlékezett. Belopakodott a szobába Pavlikhoz.

— Itt fog most dolgozni a kerületünkben? — kérdezte Rogyion.

— Amint látja — a doktornak vakítóan fehér fogai voltak, tiszta, havas frisseségű gallérja; sötétkék öltönyében, köpeny nélkül férfiasnak látszott. — A háború egyik felében tanultam, a másikban harcoltam. Helyesebben, nem harcoltam, hanem mentettem az embereket a hadikórházban... És ahogy szabadultam — rögtön hazajöttem. Még kisfiú koromban elhatároztam: amint befejezem a tanulmányaimat, okvetlenül a szülőfalumba megyek, sehova máshova...

A doktor, mikor észrevette, hogy Grunya kiment, letette a csészéjét és ő is utánament a kisszobába.

— Nos, idefigyeljen, Grunya, mit kell tennie... — körülményesen elmagyarázta neki, hogyan kell ápolni a beteget.

Grunya az orvos fényes nyakkendőjét nézte és feszülten figyelt.

— Ha lehet, mondja el mégegyszer... — kérte.

— Felírom — mondta a háta mögött megjelent Rogyion és Grunya némán beleegyezett.

— Azt mondta, hideget a homlokra... hát ha jeget teszek rá? — kérdezte Grunya.

— A mi vermünkben nincs — mondta Tyerentyij; az ajtóban állt és kinyujtott nyakkal figyelt; mellette a karja alatt, mint egy szárny alatt, szomorúan berzenkedett Malanya, — a hegyalatti kútakban lesz. A kaszálón a kútban mindig kvaszt hűtünk...

— Nem feltétlenül szükséges. De ha jeget szereznek, helyezzék a kisfiú fejére, ha nagyon nyugtalan lesz — nagyon jót tesz! Holnap megtelefonálom a laboratóriumi vizsgálat eredményét.

Grunyához lépett, megfogta a kezét és nyugodtan, figyelmesen nézett rá:

— Grunya, ne legyen ilyen levert... Azt hiszem, minden jóra fordul.

— Igazán? — kérdezte az asszony. — Köszönöm.

Mikor a doktor elment és Pavlik újra elaludt, Grunya elhatározta, hogy elszalad jégért.

— Vigyázzon rá, mamácska, rögtön jövök...

— Hova mégy ilyenkor éjszaka? — Malanya le akarta beszélni a menyét. — Várnál reggelig...

— Nem, elmegyek, talán jobban lesz tőle...

— Hadd menjen, anya, — mondta Tyerentyij.

Rogyion a pitvarba ment és vödörrel meg a karjára fűzött kötélcsomóval tért vissza. Grunya szótlanul nézett rá és kiment a házból. Rogyion utánament, kezében csikorgott a vödör füle.

A kapun kívül megálltak, hallgattak.

— Kihez? — kérdezte Rogyion.

— Akihez akarsz, mindegy, csak minél előbb!...

Most Grunya érte utól nehezen Rogyiont. Nem is vette észre, hogy eltűnt mögöttük a sötét, keskeny mellékutca és Jarkinék házának kivilágított ablaka előtt ocsúdott fel.

A nagy, galócagombához hasonló asztali lámpa elöntötte fényével a nyitott könyvet és a nagy papírlapokat, melyek fölött összedugva a fejüket, Vanya és Klanya ültek. Klanya hajfürtjét zöld fésűvel szorította le, hogy ne lógjon a szemébe. Kiegyenesedtek, egy pillanatra egymásra néztek. Vanya kezével hadonászva mondott valamit, aztán újra a papiros fölé hajoltak.

— Együtt tanultak... Szinte sajnálom zavarni őket! — mondta irígyen Rogyion és óvatosan dobolt ujjaival az ablakon.

Jarkin rögtön kiszaladt a tornácra, borzasan, izgatottan.

— Rogyion, te vagy az? Nagyszerű! Éppen most gondoltam rád, ezekkel a tervrajzokkal vesződtem. Segítenél?

— Holnap eljövök, de most dolgom van...

Rogyion elmondta, miért jöttek.

— Ahá! Értem. Rögtön.

Kijött Klanya is és mind a négyen elindultak a veteményeskertbe, a sarokban magánosan álló hosszúnyakú kúthoz.

Rogyion derekára csavarta a kötél végét, mindkét kezével belekapaszkodott a kútkávába:

— No, tartsatok, ha sajnáltok!

Vanya kötéllel tartotta a kútgém végét azon a felén, ahol a függőón sötétlett, Grunya Klanyával pedig, lábával a vályúhoz támaszkodva, lassan ereszteni kezdte a kötelet.

Rogyion hangja már mélyről jött, a kötél engedett és Grunya tudta, hogy Rogyion elérte a jégkérget.

A kút fölé hajolt:

— Van?

Rogyion hangja kiszállt az űrből:

— Fejsze nélkül nehéz. No, nem baj, kifejtem a késemmel.

A jégdarabok csobbanva estek a vízbe, a lent feketedő, mozgó test néha a kút falához simult, olyankor a kút bársonyos mélyén visszatükröződtek a csillagok.

— Húzza-took!...

Grunya megragadta a kötél végét és érezte, hogy most sokkal nehezebb húzni. Óvatosan megfogta a kötelet, a kútkávához szorította, kifújta magát és újra húzni kezdte.

A kötél hirtelen kicsúszott a kezéből, de Grunya teljes erejéből maga felé rántotta és hirtelen átcsavarta a karján. És, bár Klanyával együtt húzták Rogyiont, a kút másik oldalán pedig Vanya segített, Grunya úgy érezte, hogy ezt a rettentő súlyt egyedül húzza. Szédült a feje, és mikor lehúnyta a szemét, hirtelen rémülten gondolt arra, hogy a kötél hátha nem bírja ki a súlyt és elszakad. Grunya összeszorított ajakkal húzta, húzta a kötelet, és mikor a káva fölött megjelent a jéggel telt vödör és Rogyion keze megfogta a felső gerendát, majdnem teljesen elerőtlenedett.

A jégdarabok csörögtek a vödörben, Rogyion téli hideget és nyirkos kútszagot hozott magával.

Grunya felemelte a vödröt, Rogyion a másik oldalról fogta meg a vödör fülét. Hazáig nem szóltak egy szót sem.

Grunya jégtömlőt tett Pavlik homlokára.

A fiúcska sötét, nedves szeme izgatott szeretettel figyelte minden mozdulatát. Aztán a keze után nyúlt, tenyerébe hajtotta az arcát és lehúnyta a szemét.

— Te pihenj le, én majd itt ülök mellette, — mondta Rogyion.

— Nem, te menj... Én majd magam...

Rogyion széket húzott az ágyhoz, leült, újságot vett le a könyvállványról.

„Milyen makacs! Ki kérte rá?" — gondolta ingerülten Grunya, felállt és elkattintotta a villanyt.

A szobában sötét volt, csak a félig becsukott ajtó résén szűrődött át egy fénysugár.

— Így nyugodtabban alszik, — mondta mintegy mentegetőzve Grunya.

Rogyion nem felelt, mintha nem is lett volna a szobában.

Az éjszaka csendjét a szú percegése törte meg. A kisfiú nyugodtan lélekzett, tompán ketyegett az ébresztőóra, mintha vánkossal takarták volna le.

Grunya nem tudta, meddig ült nyitott szemmel a sötétségben. Mintha por hullott volna a szemébe, pillái elnehezedtek és az ágy hátához támaszkodva elaludt.

Az éjszaka közepe táján hirtelen összerezzent, azt álmodta, hogy a lombsátorban fekszik, a lányok már régen dolgoznak, ő pedig elaludt.

De feje kényelmesen feküdt a kis párnán. Az ablakon csikorgott a kikapcsolódott zsalu.

— Aludj, aludj...

Grunya összerezzent, mikor meghallotta Rogyion hangját. Rogyion az ablaknál állt, mintha őrködött volna.

Grunya elhallgatott, újra lehajtotta a fejét a párnára, hallgatta Pavlik nyugodt, egyenletes lélekzetét és erőt vett rajta az álom.

Hajnalban ébredt fel. A házban csend volt. Az ablakot félig eltakaró zsalu nem mozgott; az ablak másik felén a fény lisztfehér pora szűrődött be.

Grunya vigyázva felült, kinyujtotta elzsibbadt karjait és az ágyra nézett. Pavlik aludt. Arca sápadt, de nyugodt volt.

Rogyion is aludt, egy széken ülve a könyvállvány mellett, kezében a ki nem nyitott újsággal, mellére hajtva a fejét. Sötét hajfürtje úgy lógott domború homlokába, mint egy elfonnyadt virág.

Grunya maga előtt is érthetetlen ingerültséggel nézte Rogyion borotvált, az álomtól kicsit kipirult arcát, a mély ráncokat a homlokán, melyeket eddig sohasem vett észre, hajában a fényes, szürke szálakat.

„Elfáradt — gondolta Grunya. — Fel kell kelteni, feküdjék le kényelmesen."

Azon kapta magát, hogy önkénytelenül gyönyörködik Rogyionban. Pavlikra fordította a tekintetét. Arca finom volt, mint a rózsaszínű mákvirág, pillái félig nyitva, mintha valami átlátszó anyaggal ragasztották volna oda.

A pitvarban Malanyával találkozott, akinek fejőedény volt a kezében.

— Alszik? Jobban van? No, hála Istennek!...

Az anyósa akart még valamit kérdezni, elgondolkodó gyengédséggel nézett a menyére, de állt egy-két percig, aztán kiment.

Grunya felkeltette a szénapadláson alvó Zorkát:

— Szaladj a tanácsba! A doktor megígérte, hogy reggel telefonál!...

— Későn kapsz észbe — mondta ásítva Zorka. — Aratási legénységünk egyik harcosa már ott ül a telefonnál. Még tegnap adtam neki parancsot. Mindjárt megyek, ellenőrzöm.

És két óra mulva elégedetten, ragyogva futott haza, megállt az ablaknál, lobogtatta a papirost.

Grunya kiszaladt a pitvarba.

— No, mi van?

— Itt van, olvasd — Zorka átnyujtotta a gyűrött lapot — telefontávirat, Szavva Zsudov, a legénység harcosa vette fel.

A papírlap remegett Grunya kezében, nagynehezen kibetűzte a ceruzával kapart két sort: „Diftériapálcikákat nem találtunk. Adjanak sztreptocidet. Öblítést. Egy nap mulva elmegyek. Petya."

Grunya megfogta sógora vállát, magához ölelte:

— Milyen jó fiú vagy, Zorenka!

Szolovejko lépett a pitvarba. Zorka elvörösödött, kitépte magát Grunya karjaiból, elszaladt.

— Nézd csak, elszégyelte magát. Vőlegény!

Szolovejko, mikor megtudta, hogy Pavlikot nem fenyegeti súlyos betegség, elmosolyodott:

— No, akkor jó! Odakinn egész éjjel aggódtam, nem történt-e valami a fiúcskával... Régen, harcok előtt, nem féltem, hogy megölnek, de másokért fájt a szívem. Ha tudnád, milyen emberek haltak meg értünk, milyen emberek!... Ha meghalt valaki, úgy éreztem, mintha a szívemből téptek volna le egy darabot. Elszaladtam és titokban sírtam... Tudod, hogy féltettem a te Rogyionodat? Mint a szélvész, elsőnek vetette rá magát az ellenségre! — kutató és egyben kérő pillantást vetett a barátnőjére. — Mindig meg akartam neked mondani, Grusa... Egy-

szerűen, katonásan... Nem cselekszel helyesen! És magam is haragudtam Rogyionra, amikor hátatfordított az embereknek. De most látom, ez az a fiú, akit én ismertem a harcokban. Nem szabad vele így... Megesik, hogy eltörünk egy csészét és sajnáljuk... De ha egy ember lelke reped meg, keveset búslakodunk rajta!

— Honnan látod, hogy keveset bánkódom? — kérdezte mintegy mentegetőzve Grunya.

— Én szeretlek téged is és Rogyiont is! — folytatta hevesen Szolovejko. — Ha elváltok, elmegyek tőletek! Bár nem érzem magam bűnösnek, mindig úgy érzem, hogy boldogtalanságot hoztam a házatokba!

— Ó, te, Szolovejuska! — kiáltotta majdnem sírva Grunya és átölelte barátnőjét.

— Engem nem vezetsz félre... Látom, hogy te is szereted... — suttogta a kislány, de nem tudta befejezni: a küszöbön megjelent Rogyion.

— Grunya, Pavlik felébredt...

— Rögtön, rögtön... — mondta zavartan Grunya és nem nézve Rogyionra, szemlesütve ment be a házba.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Grunya egyszer a szokottnál tovább maradt a területén. Akkor indult haza, amikor már sűrű alkony borította be a pusztát... A vetés fölött mintha virradt volna. Messze, a mező szélén autó ment, narancssszínű fénykévét vetett szerte.

Grunya sietve kifutott az útra.

A vakítófényű lámpák hol eltűntek és a síkra áttetsző fény szórtak, hol élesen a szembe világítottak, olyankor Grunya összehúzta a szemét és könyökével eltakarta az arcát.

Az autó hirtelen megállt, a lámpák kialudtak és Grunya megismerte a kerületi bizottság vászontetejű „gazik"-ját.

— Üljön be, elviszem!

— Alekszej Szergejics! — kiáltott fel örömmel Grunya, mikor megismerte Novopasin hangját és a géphez futott.

— Üdvözlöm! — Novopasin könnyedén kiugrott az autóból és megszorítva Grunya kezét, vidáman érdeklődött: — Mit kóborol itt ilyen későn? Fél, hogy ellopja valaki a búzáját? No, mi van vele?

— Felállt, felállt, Alekszej Szergejics! — felelte lelkesen Grunya. — Három napig emelgettük, aztán láttuk, hogy magától is kiegyenesedett! Ilyen fajta.

— Jó fajta! — mondta vidáman Novopasin. — No és hogy van a fiúcska?

— Meggyógyult... már szaladgál...

A vezető kikapcsolta a motort és hallatszott, amint barátságosan, legyőzve az éjszakai puszta minden hangját, susogott a vetés.

— Érzi? — kérdezte halkan Novopasin. — Micsoda erő!...

— Hogyne érezném — suttogta Grunya. — A mi földünk ez, csak ápolni kell és akarni kell, gazdái vagyunk. És mennyi mindenre képes!... Ha nem volna búza, talán nem is tudnám, mihez kezdjek...

Grunya észrevette, hogy majdnem feleslegesen sokat mondott és ijedten elhallgatott. Novopasin azonban nem figyelt szavaira, csak állt és a szüntelen susogást figyelte. Arcát simogatta a friss éjszakai szellő.

A mező felett elkomorodott az alacsony, sötét ég, mint a rosszul szántott föld és mint a rögökön áttörő gyomok, előtűntek a ritka, nagy, zöldesfényű csillagok.

— Magáért jöttem, Vaszilcova. Jó, hogy utamba akadt — szólalt meg váratlanul Novopasin —, kint voltam a mezei állomáson, az elnöküket kerestem, de már elment... Nálunk ma éjjel két órakor vidéki rádiófelhívás lesz, ott lesznek a kolhozok elnökei, néhány csoportvezető. Azt hiszem, magának is hasznára lenne, ha meghallgatná.

— Jaj, perszel — mondta izgatottan Grunya. — Csak nem tudom, hogyan...

— Miért?

— Mert egészen hétköznapian öltöztem... nem illik így...

— Semmiség! Menjünk!

Grunya vigyázva beült az autóba, rákönyökölt a rúgós ülés szélére.

A „Gaz" elindult és lágyan ringott a mezei úton, széles fénysugarával, mint egy késsel, kettévágta a sötétséget.

A homályban fehérlett Novopasin arca, homlokáról hátrafésült, világos, hullámos haj omlott hátra, békésen szívogatta a pipáját, benne pirosan izzott a parázs.

„Talán beszélek neki Rogyionról — gondolta Grunya. — Vagy nem kell?"

— Régen szerettem volna már beszélni magával — mondta Novopasin és egy kis hallgatás után csendesen elgondolkodva

hozzátette: — Szerintem magának be kellene lépnie a pártba.

Grunya közelebb húzódott Novopasinhoz és megnedvesedett, boldog türelmetlenséget tükröző szemébe nézve azt mondta:

— Szívvel-lélekkel! De hiszen nem tettem semmi olyat, hogy felvennének... Sok mindent nem tudok még alaposan. Még hozzá...

Azt akarta mondani, hogy „még hozzá Rogyionnal is összekuszálódott minden", de újra elhallgatott.

— A párt segít magának, hogy megtanulhasson mindent — felelte halkan Novopasin. — Még feljebb emelkedhetne. Emlékszik, mikor negyvenegyben repülőgépen Barnaulba mentünk?

— Emlékszem, mindenre emlékszem.

— A tanfolyam után talán nem lett gazdagabb az élete? Nem változtatott az meg semmit az életében?

— Sokat változtatott, Alekszej Szergejics — felelte élénken Grunya.

Mint néhány évvel ezelőtt, szerette volna rábízni erre az egyszerű, éleslátó, megértő emberre minden bánatát, fájdalmát és könnyű sóhajjal mondta:

— Az én Rogyionom meg majdnem örökre elment...

— Hova? Úgy emlékszem, nemrégen szerelt le.

Grunya sietve, töredezetten kezdett beszélni mindenről. Novopasin hallgatta fogai közé szorított pipával, és a tükörbe hunyorgott, mely egy kis szíjon lógott a soffőr feje felett.

Az autó beért a fenyőerdőbe, nedves gombaillat és moha szaga áradt az autóba. Oldalt susogtak a borzas bokrok és, mintha a fenyők vastag törzsei mögé rejtőzködve, szaladtak volna; a gépkocsi gyakran gyökerekbe ütközött.

Grunya elhallgatott és ölébe tett kézzel kitartóan nézte a fényszórók előtt csapongó pilléket és szemében könnyek ültek.

— Helyesen viselkedett, Grunya — mondta hosszas hallgatás után Novopasin; ellágyult, izgatott hangjában apai gyengédség csengett. — Maga előtt hosszú élet és nagy munka áll, arra kell törekednie, hogy igaz ember menjen maga mellett. És hogy küzdhessen ezért az emberért, becsületesnek, fegyelmezettnek kell lenni, nem lehet engedményeket tennie sem magának, sem másoknak... Ha Rogyion szereti magát és a kolhozát, kiegyenesedik, mint a maga búzája. Csak segíteni kell neki. A betegség nem hosszas, ki lehet úszni...

— Én nem sokat teketóriáztam volna vele — fordult hirtelen hátra a soffőr-lány és fejének pajkos mozdulatával hátravetette a homlokába hulló világos hajfürtöt.

Grunya elpirult. Azt hitte, hogy csak Novopasin hallja a szavait. Ha ezt tudta volna, a világért se mondta volna el!

A lány, úgylátszik, félt, hogy nekiszalad valami szekérnek vagy szembejövő autónak, mert sokat dudált, és a fenyőerdő tompán visszhangozta a hangot, meggörgette a visszhang hullámainak mélyén.

— Ahogy hallgatom ezeket a történeteket, nem is akarok férjhezmenni! — mondta a lány. Utamba akad egy ilyen — kínlódhatom eleget!

— Kár mindenféle szörnyűségeket elképzelnie — mondta Novopasin. — Ha így gondolkodik, akkor ahelyett, hogy élné az életet, csak tengődik. Hiszen élő emberhez fog feleségül menni, ismerje meg jól, mielőtt elhatározná magát arra a lépésre.

— Csak próbáljak belehatolni a lelkébe! Hogyis ne! — a lány elnevette magát, napbarnított, csontos arca felélénkült. — Hallgassák meg, amit most elmondok...

Lélekzetet vett, újra belenézett a környező sötétségbe, halkan elkezdte:

— Nemrégen történt a mi kerületünkben, a „Vörös fáklyában". Maga, Alekszej Szergejics, bizonyosan hallotta már! Elment egy traktorista a háborúba. No, a felesége lépett a helyébe. Elvégezte a tanfolyamot, sztahanovista lett. Majdnem a legjobb traktorvezető lett a Helyi Traktorállomáson! Úgy bizony! Ő tartotta vállain az egész család gondját: öt gyerek, a férje anyja, a maga öreg apja. Amint befejeződött a háború, visszajött a férje. Hogy örült! Nem is tréfadolog, két traktorvezető egy családban! De az első munkanapon az asszony egy fél normával többet szántott. A férfit ez ingerelte: hagyjam, hogy engem, a frontkatonát lehagyjon a feleségem? Nem engedem! És kérlelni kezdte az asszonyt: dolgozz, azt mondja, kevesebbet. Majdnem összeveszték. Az asszony nem engedett semmi áron! „Én — azt mondja — nem fogok rosszabbul dolgozni a te kedvedért, még ha megszakadsz, akkor se! Ha akarsz, gyere utánam, érj utól, de a sarkamra se engedek lépni!" És egy egész normával dolgozott többet. A férfi egy hónap mulva kimutatta a foga fehérjét, de végül is, úgylátszik, nem sikerült neki. Nagyon szerette az asszonyt. Az édesanyja is ellene volt. No, aztán erőt vett a büszkeségén, ment a feleségéhez tanulni. Most, úgy hallom, egyformán dolgoznak.

Az autó tompán morogva kapaszkodott fel a hegyre. A sötétből lassan kiváltak az érdes fatörzsek, valamilyen madár a fénytől megvakulva, zajosan repült be a ligetbe. A dombról könnyedén szaladt le az autó, a lány pedig újra elkezdett beszélni:

— Ez még semmi! A szomszéd kerületben még jobb eset történt! Ahogy mondani szokták, élt, éldegélt egy férj és egy feleség — szép párocska! Csak a férfi nagyon féltékeny volt. Mindenkire és minden ok nélkül! Még munkára se engedte a feleségét: elég, azt mondja, az én brigádvezetői munkám is, te ülj otthon, babrálj a háztartással. Az asszony szeretett volna menni, de belenyugodott: a szerelem mindent megszépített. A kolhozban a háború előtt sok munkás kéz volt, senki nem tett neki szemrehányást azért, mert nem dolgozott. Igaz, nagy munkaidőben ő is kiment a mezőre, de a férje akkor a szemét se vette le róla — kész nevetség volt! Nevettek rajta, de ő fel se vette. Kitört a háború — nagy volt a keserűség. A brigádvezetőt elvitték katonának. Ott sem felejtette el a fájdalmát. Ahelyett, hogy tanácsokat adott volna a feleségének, mit csináljon, hogy élje a nehéz életet, remegett a féltékenységtől és parancsolgatott neki, hova mehet és hova nem...

Az asszony körülbelül egy hónapig epekedett otthon, aztán munkába ment. És mondhatni, tehetséget láttak benne. Olyan ügyes, rendes, értelmes és nyugodt volt, hogy az emberek gondolkodás nélkül megválasztották brigádvezetőnek. Az asszony, mintha csak erre a munkakörre született volna, egészen megváltozott, még szebb lett. Hiszen az embernek, ha dolgozik, gazdagabb lesz a lelke. Minél tovább dolgozik, annál jobb. És a háború vége előtt a nép kolhozelnökké választotta! Persze, itt is a helyén volt: úgy vezette a kolhozt, hogy csodálták a faluban! Belépett a pártba — hát lehet az ilyen pártonkívüli? Megjön a férje. Egész háború alatt leveleztek. Az asszony írta, hogy jól dolgozik, a felemelkedéséről egy szót sem. Nem is volt ideje írni az elnökségéről: kivívták a győzelmet! A férfi már az első napon kezdte: „Mondj le az elnökségről! Én nem elnököt vettem feleségül, nekem add a magánéletedet!" Az asszony azt mondta neki: „Előttem nincs különbség a magánélet és az elnök élete között! Nem szándékozom tönkretenni magamat! Az élettől, a párttól, a néptől nem szakíthatsz el! Nincs olyan erő, ami engem visszafordíthatna!"

„Ah úgy" — mondta a férj és vodkát kezdett inni, korhelykedett. Azt gondolta, hogy minden szabad neki, mert kitüntetésekkel jött vissza! Az asszony bosszúságára naplopó lett. Szólt neki egyszer, kétszer, aztán a közgyűlésen tárgyalta meg az ügyét. Megszégyenítették az egész kolhoz előtt, jobb belátásra bírták — a brigádvezető kezdett magához térni. Munkába ment, le se lehetett volna beszélni! Most már majdnem minden rendben van, gyermekük született, jól élnek. De másképpen is történhe-

tett volna. Ezek után ismerje meg a nő a férfit, ahogy mondta, Alekszej Szergejics!...

— Csodálatos! — mondta izgatottan Novopasin. — Miért nem mondta el ezt nekem eddig? — és, látva Grunya értetlen pillantását, kissé ünnepélyesen hozzátette: — Hát ilyen az életünk! Senki sem tudja jobban kiegyengetni, kigyógyítani az embert, mint a nép, a közösség! Csak jó magok legyenek az emberben! — Grunyához fordult, szemei csillogtak. — Így kellene magának is, kedvesem! Ne lankadjon!

— Nem is lankadok — mondta halkan Grunya. — Ezen a héten vagy húsz levelet kaptam a csoportvezetőktől, a kolhozmunkásoktól — hát hogyan lankadnék?

— Miről írnak?

— Ki tanácsot kér, ki találkozni akar: beszélgetni, vitatkozni.

— Igen jó máglyát gyujtottunk! És magának, Grunya, forróbbnak kell lennie mindenkinél!

Az erdőszélnél előtűnt közeli fényeivel a kerületi székhely. Grunya a fényeket nézte. Mindegyik házban sajátos, érdekes élet folyt, messziről csalókának, szokatlannak látszott.

A rádióleadó ablakából nyugodt fénykéve ömlött ki, és az autó megállt előtte. Novopasin kiugrott az autóból, segített Grunyának kiszállni. Kezét fogva a kapuhoz vezette, de a kapu előtt megállt, mert meghallotta Krasznopjorov vastag basszushangját.

— Sokat nem ígérek neked, szomszéd, de annyit, amennyi nem károsítja meg a kolhozt, adok. Gyere el a napokban. Meg kell tanácskozni az elnökséggel, azt hiszem, nem lesz ellenvetésük.

Novopasin megszorította Grunya kezét.

— Hallja, hogyan beszélget most Krasznopjorov? Mit tud tenni a nép! Ilyen megrögzött embert megváltoztatott! Megértette, hogy a kolhozának rétjein túl is van ország.

— Igen, mintha lekapartak volna róla valamit — mondta Grunya. — De hiszen azelőtt nem is volt ilyen nagy kalmár. A háborúban lett ilyen.

A rádióadó vidám volt és zajos. A fal kifeszített kék posztója mentén kolhozelnökök, brigádvezetők, csoportvezetők ültek; Grunya előtt ismeretlen lányok áltak félkörben a fekete zongora körül, rákönyököltek csillogó fedelére; az asztal fölött, mint egy pók a hálójában, ezüstös mikrofon csüngött.

Grunya rögtön behúzódott egy sarokba. Novopasin pedig halk, helyeslő hangok közepette elhelyezkedett az asztalka mellett. Intett és mosolygott az ismerős kolhozmunkásokra. Mindig jókedvre hangolódott, valahányszor emberek közé került.

Grunya, mikor látta, hogy sokan mások szintén hétköznapi ruhában vannak — úgylátszik, egyenesen a mezőről jöttek ide — felbátorodott, körülnézett. Az ismerősök kezüket nyújtották neki, messziről bólintottak. Az emelkedett hangulat őt is hatalmába kerítette. Tiszta kátrányszag volt, valaki az eljövetel előtt bizonyosan buzgón bekente a csizmáját.

A sorok között vidám beszélgetés járta:

— Úgy nő most a gabona, mint a fűzfa a vízben!...

— Azám, koma, jobb nem is kellene!

— Mit csináljak hát veled, még utóbb a versenytársam leszel!...

Novopasin órájára nézett, felemelte a kezét — és a zaj elült. Valaki ügyetlenül leütötte a nyitott zongora billentyűjét és a beállott csöndbe belehullt a remegő akkord: bum-m-m-m!

A ládikán álló hangszóró egyszer-kétszer szárazon megrecsegett. És Grunya megdöbbent, mikor meghallotta a kerületi bizottság titkárának hangját, mintha a titkár megjelent volna az ajtóban és úgy mondta volna:

— Üdvözöllek benneteket, kerületi bizottságok titkár elvtársai, kerületi végrehajtó bizottságok elnök elvtársai, kolhozelnök elvtársak!

A titkár elhallgatott, és Grunya egyszerre világosan maga elé képzelte, amint egy pillanatra elgondolkodik, felemeli a kezét, mintha mutatóujja hegyére akarná összpontosítani az összes figyelmet, és osztozva mindenkivel a nagy örömben, azt mondta:

— Vidékünk mezőin gazdag vetés érik!

Grunya maga előtt látta szélben ringó búzáját és elmosolyodott.

— A nagy Sztálinhoz írt levelünkben megígértük, hogy sok kenyeret adunk az országnak. Becsületbeli ügye vidékünk pártszervezetének és az Altáj minden kolhozának, hogy betartsuk ezt az ígéretet! A szibériai ember szavának megszegheteteltennek kell lennie! Hazánk állandóan figyelemmel kísér bennünket!

Az emberek figyelmesen hallgattak, feszülten nézték a hangszóró fekete tányérkáját. A studióba egyetlen hang sem hallatszott be az utcáról, a feszült csendben kissé emelkedetten, ünnepélyesen csengett a titkár hangja.

— Engedjétek meg, elvtársak, hogy megemlítsem előttetek, mit írt a „Pravda" a Rendelet megjelenése alkalmából a rekordtermést elért munkásoknak a Szocialista Munka Hőse címmel való kitüntetéséről — hallatszott, hogy zizzent meg a titkár kezében a papiros, mélyet lélekzett és halkan köhintett. — „Szükséges, hogy a széles tömegek megértsék, hogy nem a külön, talán

jelentős sikerekért folytatott harcról van szó, hanem az egész mezőgazdaság hirtelen felemeléséről, egész földmívelésünk hatalmas előrehaladásáról. Szükséges, hogy minden brigádvezető, minden csoportvezető és kolhozmunkás tudja, hogy a brigád, a csoport sikere összekapcsolódik az egész kolhoz sikerével".

„Igen, igen — válaszolta gondolatban Grunya — így mondtam én is Rogyionnak. De ő nem akart megérteni, mindent a maga esze szerint értelmezett..."

— Azt, amit ma a Hősök értek el, holnap tömegek érhetik el. Ebben van eredményeink jelentősége... És nem véletlen az, elvtársak, hogy az országban, némely megyében és vidéken, többek között a mienken is, kezdeményezők vannak, akik nagy területeken akarnak küzdeni a rekordtermésért. Forrón, teljes erőinkkel támogatnunk kell ezeket a bátor úttörőket, akik a tetteikkel fogadták el a Központi Bizottság februári Plénumának történelmi határozatát és a Rendeletek kibocsátását!...

Grunya előbb érezte, mint észrevette, hogy a studióban ülők összenéznek és rápillantanak. Arcába vér szökött, kigyulladt a füle, és nyugtalanul, izgatottan és boldogan vert a szíve.

— Ebben az évben jelentékenyen többet vetettünk, mint a mult évben. Nehezebb lesz a dolgunk... De erősebbek is lettünk, mint egy évvel ezelőtt. Az aratás nem érhet bennünket váratlanul, előre fel kell készülni rá, gondosan, meggondoltan, mint valami munkás ütközetre... Ma elhatároztuk, hogy első rádiószózatot intézünk az elvtársakhoz, ellenőrizzük, mit csináltak eddig. Kezdjük gyöngyszemünkkel — Kulundával. Vetrovoj elvtárs, mondja el a párt vidéki bizottságának, hogyan készül a kerülete az aratásra.

Rövid, hangos előkészület után, mintha valahonnan vetés susogás, madarak füttye hallatszanék be, felcsendült egy izgatott hang:

— A gabona szépen fejlődik. Minden kolhoznak megvan a maga aratási terve. Az egyszerű aratógépeket kijavítottuk, a leltárt elkészítettük. Most a kombájnokon van a sor...

A vidéki bizottság titkára kikérdezett részletesen minden kolhozt, külön a csoportokat, a kombájnvezetőket, megdorgálta a Helyi Traktorállomások igazgatóit a kombájn-park lassú helyrehozatala miatt. Érezni lehetett, hogy ő sem maradt a kerületi bizottság titkára mögött és tudja a munka állását a kerületben, mégis mind nagyobb állhatatossággal folytatta a kérdéseket.

Most, amikor a vidék minden munkása hallgatta Vetrovojt, tapasztalatait, tévedéseit és eredményeit, azok különös, általános

jelentőségűek voltak és mindegyik hallgató gondolatban ellenőrizte a maga munkáját.

Grunya látta, hogy a hallgatók közül sokan jegyeznek noteszükbe, megértően összenéznek és mosolyognak, amikor Vetrovoj hallgatni akar valami mulasztásról, aztán szégyenkezve bevallja. Grunya is kért a szomszédjától ceruzát, egy papírlapot és írni kezdett. Holnap összegyüjti a csoportot, sőt az egész brigádot és elmond mindent, amit hallott.

Már a más kerületek titkárai válaszoltak, néha kolhozelnökök, csoportvezetők léptek a mikrofonhoz, és bár Grunya nem látott senkit, érezte, hogy azok hogyan izgulnak. Nem hallotta, amikor az ő kerületét nevezték meg, de tudta, hogy arról van szó, mert Novopasin egyenesen, katonásan felállt az asztal mellől. Kis fekete, füstölgő pipáját forgatva, beszélni kezdett.

Grunya megszokta, hogy Novopasint mindig nyugodtnak, kiegyensúlyozottnak látja és most, mikor rejtett izgalommal telt hangját hallotta, maga is izgulni kezdett, mintha vele együtt felelne a kerületért a vidék összes kolhozmunkása előtt. A studióban ülő kolhozelnökök, brigádvezetők is előrehajoltak kicsit, a mikrofon felé, úgy tetszett, hogy készek bármelyik pillanatban mondani valamit a kerületi bizottság titkárának, ha az kérdez. De Novopasin mindenről értelmesen, részletesen beszélt, emlékezetből idézett számokat, kolhozmunkások neveit, akik örültek tájékozottságának, nyugalmának és kitartásának, helyeslően és szeretettel pillantottak rá.

— Hány csoport fogott rekordtermeléshez nagy területen?

Novopasin megmondta a számot és Grunya elcsodálkozott: jaj, mennyi!

— Hogyan nő a búza a „Hajnal"-kolhoz kísérleti területén?

— A csoportvezetőnő itt van a studióban, elmondja ő maga.

— Kérje fel!

Novopasin intett Grunyának és az kigyulladt arccal gyorsan az asztalhoz lépett, útközben dörömbölve meglökte a széket, valakinek a lábára lépett és mikor pirosan és zavarodottan, elakadt lélekzettel ott állt a mikrofon előtt, úgy érezte, hogy minden összekeveredett a fejében és nem tud mondani semmit. „Szégyent vallok az egész vidék előtt!"

— Üdvözlöm, Vaszilcova elvtársnő — hallotta a vidéki bizottság titkárának lágy, ismerős hangját. — No, hogy van a búzája?

— Olyan a gabona, hogy az embernek örül a lelke! — mondta Grunya és újra elnémult, körülnézett és meglátta Krasznopjorovot.

Az öt lépésnyire állt tőle, feszült, merev arccal, egyenes homlokán verejtékcseppek csillogtak. Elfogta Grunya pillantását és szélesen elmosolyodott és intett neki: ne légy bátortalan, gyerünk tovább!

— Hogyan készülnek az aratásra?

— Elnökségünk elhatározta, hogy tagokban végzi az aratást — mondta Grunya és hirtelen biztosnak érezte magát és megnyugodott; minek izgulni, mikor olyan jó emberek állnak a háta mögött? — Előre úgy osztottuk be a munkaerőket, hogy az aratás idején minden csoport a maga területén dolgozzék. Kiválasztottunk néhány embert minden csoportból, ők fogják kezelni a kombájnt és figyelik az aratás minőségét. A csoportvezető maga veszi át a magot a területről és írás ellenében a raktárosnak adja. Egyetlen kalászt sem hagyunk a mezőn, titkár elvtárs! Ha a kombájn nem győzi, kézzel aratjuk le!

— Tehát minden készen van? És az emberek?

— Akár már holnap kimennénk, csak minél előbb betakaríthassunk!

— Sokan lesznek hősök a kolhozukban?

— Nálunk, akárkit nézünk — mindenki hős. Szívvel-lélekkel dolgoznak. Tartjuk a szavunkat, titkár elvtárs! Ne aggódjék miattunk!

— Derék emberek! Köszönöm!

— Én is köszönöm!

A studióban nevetni kezdtek.

— Nekem mit köszön? — érződött, hogy a vidéki bizottság titkára elmosolyodott.

— Hogy mit? — felelte lelkesen Grunya. — Hiszen mindnyájan egy célért küzdünk!

... Egy óra mulva végetért a rádiófelhívás és Grunya Krasznopjorovval elhagyta a kerületet.

A hegyek fölött sápadt hajnal derengett, de amikor a kocsi beért a fenyőerdőbe és a gyökerekkel behálózott úton kopogott, újra sötét lett. A fenyőfák koronája fölött éles fénnyel csillogtak a közeli csillagok. Avar és nyers föld szaga áradt szét.

A pislogó cigarettaparázs néha megvilágította Krasznopjorov elgondolkodó arcát, borzas szemöldökét.

— Mire gondol, Kuzma Danyilics? — kérdezte halkan Grunya.

— Rád gondolok — mondta váratlanul Krasznopjorov és hangjában Grunya nem érezte a szokott csufondáros gorombaságot.

— Miért gondol rám? — kérdezte csodálkozva az asszony. — Talán nincs más gondja, vagy a munkámmal nincs megelégedve?

— Ugyan, te! Nem arra gondolok — lassan kifújta az orrán a cigarettafüstöt és valami megmagyarázhatatlan bánat volt a hangjában. — Csodálatos népség vagytok ti, fiatalok!... Ime, téged már ismerlek néhány éve és mégis még mindig új ember vagy előttem. Sokáig találgattam, miért van ez így. De ma, a studióban mintha kinyílt volna előttem valami és megértettelek.

A beismerés ennek az embernek részéről, aki mindig ingerülten, sőt valami idegenséggel és hidegséggel viselkedett Grunyával szemben, úgy elképesztette, hogy szinte lélekzetét visszafojtva hallgatta.

— Világos cél van előtted és minden erőddel igyekszel elérni — folytatta elgondolkodó lágysággal Krasznopjorov. — És amikor törekszel valami felé, mindegyre erősödsz, nősz... És az emberek alig szoknak meg egy valamit, te már tovább is mentél. Én akkor, az elnökségen, amikor ellenem léptél fel, bevallom őszintén, azt hittem, hogy az elismerésért tetted. De most látom, ez a te útad, és a lelkiismereted nem engedi, hogy letérj róla... Helyesen mondtam?

— Nem tudom, Kuzma Danyilics, van-e nekem valami külön útam! — mondta nekihevülten Grunya. — Csak éppen nincs kedvemre, hogy egy helyben topogjak. És, főleg, azt szeretném, ha a nép körülöttem jól élne. És ennek érdekében semmit sem sajnálok!...

Grurya most tele volt hálával Krasznopjorov benső megnyilatkozásáért és érezte, hogy a mai este után már másképp fog viselkedni az elnökkel szemben.

— No, hogy vagy most vele? Békében éltek?

Grunya nem értette meg rögtön, kiről kérdezősködik Krasznopjorov és mikor megértette, elpirult. Mintha bűnös lenne abban, hogy Rogyionnal olyan határozatlanul él: se külön, se együtt.

— Vaszilcov bizonyosan megharagudott az egész kolhozra?

— Vajjon miért? — mondta Grunya. — Rogyion, azt hiszem, köszönetet mond a kolhoznak, nem tart haragot vele. Ki segített neki abban, hogy újra érdemes dologgal foglalkozzék, ha nem a kolhoz? Most a drótkötélpálya tölti be egészen. Ritkán is látjuk egymást, annyira beleszeretett az új munkájába!...

Grunya azon kapta magát, hogy mentegeti és igazolja Rogyiont Krasznopjorov előtt és újra elpirult — visszatarthatatlanul forróra gyulladt az arca, — majd elhallgatott. Krasznop-

akarata alá kényszeríteni, tudta, hogy az ember nem tarthat maga mellett valakit sem sikereivel, sem dicsőségével, hanem ki kell érdemelni a szívét. A féltékenység, melyet most érzett, nem hasonlított és semmiben sem emlékeztetett arra a féltékenységre, amely fekete irigységgel égette ifjúságában. Nem, ez most inkább vágy volt, hogy összemérje vetélytársaival az erejét, hogy tudásban egyenlővé váljék velük.

— Így mondtad neki: „mindnyájan egy célért küzdünk"? — kérdezte mosolyogva Rogyion és elsimította a homlokáról az engedetlen fürtöt. — Nagyszerű! Milyen bátor vagy te, azelőtt nem is gondoltam!...

Szeme olyan gyengédséggel sugárzott, hogy Grunya zavarbajött és lehajtotta a fejét.

Így simogatta a tekintetével azon az emlékezetes júniusi reggelen is, az esküvő napján, amikor elvtársaival eléjejött a faluból.

— Tudod mit? Gyere hozzám, a kötélpályához! — ajánlotta váratlanul Rogyion és csillogó szemmel, gyorsan beszélni kezdett: — A drótkötélpályán kívül még egy érdekes dolgot kitaláltunk!... A farm tetején szalmavágógépet állítunk fel és a kötélen alig érkezik meg a szállítmány — rögtön munkába is veszi: felvágja a szalmát — és egy csövön egyenesen a raktárba megy, onnan pedig függőkocsikon viszik szét a takarmányt a fejőknek az istállókba. Jól kigondoltuk, mi?

— Kicsoda? Te?

— Vanyusa kezdte, aztán mindenki sorban mondott hozzá valamit. No és én is egy kicsit... Egyszóval, az egész brigád találmánya!...

Grunya elképedve nézett Rogyionra, mintha nem ismerne rá. Rogyion úgy beszélt vele, mintha mindennap találkoznának és egymás munkáját részletesen megtárgyalnák. Grunya együtt mosolygott és örült vele. És nagyon sajnálta, hogy nem tudta teljesíteni a kérését és nem mehet a kötélpályához.

Azt hitte, hogy Rogyion megsértődik, de a kérés megtagadása, úgy látszott, a legkevésbbé se keserítette el.

— No, jól van! — egyezett bele élénken Rogyion. — Gyere bármikor, mindent megmutatok!... Már sokan voltak nálunk.

Grunya befordult a területére és mikor kissé távolabb ért, Rogyion nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze:

— Hazajössz ma éjszakára?

— Igen.

Rogyion felugrott a nyeregbe, hogy a magasból jobban láthasson. Grunya övig járt a búzában, nem fordult hátra.

„Ha megfordul — szeret, ha nem fordul meg — vége" — gondolta hirtelen Rogyion és bár nem hitt semmiféle ördöngősségben, semmiféle jelben, szeme káprázásig nézett a felesége után.

A fehér blúz úgy imbolygott a búzaáradatban, mint egy fehér mákvirág, hátán kék kendő csapongott. Grunya távolodott, de nem fordult vissza és Rogyion szívére hűvösség lopódzott. És amikor elvesztve minden reményt, már meg akarta sarkantyúzni a lovat, Grunya megfordult.

A vér Rogyion arcába szökött, felkacagott, könnyedén, boldogan, megrántotta a kantárt és elvágtatott a távolból integető drótkötélpálya keresztes oszlopai felé.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Van úgy, hogy megy az ember, jó hírt visz a többieknek és kívánsága ellenére, visszatartja magát, nem siet: vagy fél kiönteni az őt elárasztó örömet, vagy magányban akar torkig lakni vele.

Valami hasonlót érzett Gorgyej Iljics is, amint egy augusztusi reggelen faluja felé ment. Még sötét volt, amikor elindult a kerületből, hogy napfelkeltére hazaérjen, de nem sietett különösképpen és kicsit ringatódzva a nyeregben, a lágy madárcsicsergést és füttyöt hallgatta.

Gorgyej Iljics a meredek ösvénynél megrántotta a kantárt és a ló engedelmesen megállott, mintha a kékesfehér kövekből nőtt volna ki.

Mögötte az erdők zöld füstjével emelkedtek a hegyek, lenn a völgyben aludtak a házacskák.

Az erdő távoli sűrűje mögül előbukott a nap narancssziínű kévéje, a köd egy pillanat alatt szétoszlott, mélyen lenn a napsugarak aranyában kanyargott a gyors hegyi folyó.

A hegy lábánál a búzamező megfoghatatlan távola nyílt meg: ringott az órgonaszínű ligeten túl, sűrű, bronzosfényű hullámokat vert a susogó, friss reggelben.

Szinte úgy látszott, hogy eget-földet betölt ez a hatalmas, még soha nem látott termés.

„Hej, az én fiaim kellenének ide!" — gondolta Gorgyej Iljics mellére tett kézzel. Fájdalmasan összeszorult a szíve. Valami keserű igazságtalanság volt abban, hogy ő, aki megjárt három háborút, él és azok, akiknek ő szárnyakat akart növelni, elestek. Nem volt nap, hogy Gorgyej Iljicsnek ne jutottak volna eszébe

jorov, megérezve, hogy éppen a legfájóbb pontot érintette, nem kérdezősködött többet.

A fenyőerdő sűrű sötétjét egyszerre megvilágosította a hajnal első sugara, azután a második, harmadik és hirtelen mintha kettényílt volna az ég. A bágyadt fényben fürdő fenyők között kinyílt az alsó szakadékon túl fekvő puszta. Lenn fehéres ködök gomolyogtak.

Mielőtt a faluhoz értek volna, Grunya leszállt, elbúcsúzott az elnöktől és a folyó felé indult.

Az égen a hajnal gyengéd rózsaszíne áradt szét, de a hegyek még nem ereszfették át a napot, mintha fogságban tartanák.

A bokrokon élénken fütyültek a madarak, a kövek között barátságosan kotyogott a víz. Grunya átment a pallón, átvágott a hajnali fényben égő nyírfaligeten és a mezőn találta magát. Az erdőszéltől a végtelen messzeségig csendesen ringtak a búza hullámai.

Keskeny mesgyén ment, térdig a margarétában, mezitláb a hűvös harmatban. Alig ért a mező szélére, ösztönösen megfordult és a búza között imbolygó lovast vett észre. Mikor felismerte a lovasban Rogyiont, az első pillanatban el akart rejtőzni a búzában, de aztán elszégyelte magát gyávasága miatt. Egyenletes, kimért léptekkel ment Rogyion elé. Szíve dobogott a boldog izgalomtól. Rogyion észrevette Grunyát, elmosolyodott és már messziről kiáltotta:

— Jóreggelt, Grunyuska!

Megrántotta a kantárt és összehúzta a szemét: a hegyek végre kibocsátották a napot és az arany tollaival felszállt a sötétzöld tajga fölé. A puszta lélekzeni kezdett, megmozdult, a madarak csicseregni kezdtek, felugráltak az aranyszínű szöcskék, fényesen nyílt meg a szemek előtt a messzeség.

Rogyion leszállt a lóról és a kantárszárat fogva, Grunya mellett lépkedett. Úgy viselkedett, mintha semmi nem lett volna közöttük és minden reggel itt találkoznának a mező szélén.

— Honnan jössz ilyen korán?

— A kerületből — kezdte Grunya és gondtalanul letépett egy margarétát, tépdesni kezdte a fehér szirmocskákat és elmondott mindent, ami a studióban történt.

Rogyion féltékeny gyanakvással nézett rá. Valahányszor Grunya a kerületbe ment, Rogyion nyugtalankodni kezdett és bár az asszony nem adott semmi okot a féltékenységre, ő nem találta olyankor a helyét. A kerületben találkozhat Rakitinnel, beszélhet vele — és ki parancsolhat a szívnek? Rogyion mindig utána akart menni, de félt hogy Grunyát megbántja a nyomonkövetéssel és nem tudta rászánni magát. Érezte, hogy nincs joga

a fiai, a „tölgyfák", ahogy valamikor tréfásan nevezte őket és ez a lelki seb, mely gyakran okozott neki fájdalmat, lassabban és nehezebben gyógyult be, mint az, amit a német akna repesze okozott. Két ilyen fiú — élniük és örülniük kellene!

Gorgyej Iljics kinyitotta a kapcsokat katonainge gallérján és könnyebben lélekzett.

A fák ágain susogott a szél, csikorgott a nyereg, valahol kotyogott a patak, mintha egy tálba cseppenként öntötték volna egy kancsóból a vizet.

Gorgyej Iljics véletlenül hozzáért a napégette bőrtáskához, eszébejutott, a bennelevő levél és az izgalom, melyet akkor érzett, amikor elindult a kerületből a kolhozba, újra hatalmába kerítette. És a reggel újra kivirágzott előtte. Távol arany porban füstölgött a zab, ringott a végtelen, parttalan búza és Gorgyej Iljics most már nem tudta levenni a szemét erről a megragadó látványról, mert nem volt nagyobb öröme, mint ez a földet beborító termő erő.

Gorgyej Iljics, mielőtt leereszkedett a faluba, a dombon magánosan álló fenyő felé indult. Közelebb ért, megnézte a fenyőt és elmosolyodott. Milyen régen nem volt itt! Itt csend van és meleg. Még az is hallatszik, amint a törzsből levált kéreg csörög a szélben.

A szürke, kemény kéreg felül világosabb, sárgás-rózsaszínű lett, a fenyő teteje az ég kék tavában fürdött. A sűrű, magas korona tépett árnyéka ráesett a fűre.

Gorgyej Iljics leszállt a nyeregből, cigarettát csavart és nekitámaszkodott háttal a törzsnek.

Nemsokára harminc éve lesz, hogy egy vérvörösfényű téli estén egy kifordított bekecsben idevezették és a fenyőfa mellé állították.

Egy feketekucsmás kozák leheletével melengette elgémberedett kezeit, a másik, a puskás, lassan szívogatta a cigarettáját. Az, aki fázott, úgylátszik, megelégelte a várakozást és a fogai között mormogta: „Gyerünk, végezzünk már vele, mi lesz?"... A kozák eldobta a cigarettavéget, rátaposott a csizmájával, elment néhány lépésnyire és kelletlenül felemelte a puskáját.

Gorgyej Iljics akkor valahogyan átölelte egyik karjával a fenyőfa törzsét, mintha az megvédené és abban a pillanatban úgy érezte, hogy a törzzsel együtt esik el...

Éjjel partizán-barátai megtalálták, eszméletlenül vérbefagyva és szánon a faluba vitték, melyet már megtisztítottak a kozákoktól.

Hajnalig lövések hasították át a sötétséget, máglyák lobogtak a havon és a hatalmas hangáradat átszállt a folyó fölött, ki a pusztára...

Egy meleg áprilisi reggelen, a súlyos seb után éppen hogy megerősödve, Gorgyej elment a fenyőfához. Nem messze tőle megtalálta a sötét kérget és a törzsön mély sebet látott; már bevonta az aranyos-áttetsző gyanta.

„Úgy látszik, a fenyő akkor felfogta a lövés felét" — gondolta Gorgyej és hálásan tekintett a fára. A naptól megaranyozott fa csendesen, álmodozva susogott.

„Meg kellene valamivel jelölni, hogy ki ne vágják" — gondolta Gorgyej és attól fogva sokat látogatott ki a dombhoz.

Azt, hogy ki küldte hozzá a kozákokat és ki akarta agyonlövetni, csak tíz év múlva tudta meg, amikor a megbízottal Jevsztigenij Csalijhoz ment.

A gazda az udvaron fogadta őket — hatalmas termetű, hosszúkarú ember volt, könyékig felgyűrt ingujjal. Világos, lengő szakállához földdarabok ragadtak, hátán egy fekete mellény rongyai libegtek, alatta szürke inget viselt.

— Kegyeskedjék a házba, a szovjet hatalomnak mindig örülünk — Jevsztigenij elmosolyodott, de szeme meg se rebbent. Mint két vörösréz-gomb!

— A házban nincs semmi keresnivalónk — mondta komoran Gorgyej. — Vezess bennünket inkább a kertedbe, mutasd meg, milyen gyümölcsöket termelsz...

— Miféle gyümölcsöket!? — Jevsztigenij legyintett. — A mi hidegünkben képtelenség gyümölcsöt termelni! Az éghajlat nem olyan...

Az ólban, zavaros szemefehérjét forgatva, kutya morgott; bőr nyakövére hosszú, az egész udvart átérő, csörgő lánc volt kötve.

Az udvar másik sarkában is volt egy kutyaól, annak sötét üregéből is lánc nyúlt ki. A gazda csettintett és a kutya eltűnt az ólban.

A tornácra hegyes botokkal két legény lépett ki: az egyik vörös, bikanyakú, fekete, tiszta csizmában, kék ingben, a másik alacsony, zömök, kopasz. Mosolygott és napraforgómagot rágcsált.

— Egyúttal hozza az ásót is — mondja a Gorgyejjel érkezett megbízott.

— Hát az minek? — Jevsztigenij hunyorgott és mérgesen tépdeste a szakálláról a földdarabkákat. — Nálam már mindent felástak. Kerestek — nem találtak semmit.

— Akkor nem jól kerestek — mondta Gorgyej.

— Jó, hát próbáld meg magad, neked talán sikerül. — Jevsztigenij keményen sarkonfordult és a csűr mellett heverő vastag gerendák mellett, a lókarám ajtaján át kiment a kertbe.

Egy korcs, alacsonynövésű, mésszel megjelölt törzsű almafa mellett egy földbeszúrt ásó meredt.

— Úgylátszik, dolgozni akartál ezen a helyen, mielőtt mi jöttünk — mondta felnevetve Gorgyej és tenyerébe köpve, megragadta az ásót.

Jevsztigenij a görcsös törzs elé állt és haragosan összehúzta a szemét.

— Talán várnál, Gorgyej Iljics? ... Ráfizethetsz erre az önkényeskedésre!

— Én nem a magam érdekében, hanem mindenki érdekében cselekszem. Menj innen, ne állj az utamba! — mondta Gorgyej, csizmájával belenyomta az ásót a földbe, felemelte az első, porhanyós földcsomót és félredobta.

Mikor aztán verejtékezve betemette a nagy, gabonával telt, felül deszkákkal, zsákokkal és szalmával letakart gödröt, Jevsztigenij, nagynehezen nyitva szét nagy száját, azt mondta:

— Kár, hogy akkor a kozákokra bíztalak! ... Magamnak kellett volna elbánnom veled, most nem lélekzenél! ...

— No nézd csak, én pedig nem is tudtam, kinek legyek hálás! — csodálkozott Gorgyej, aztán már nyugodtabban egyezett bele: — Igazat mondtál, bakot lőttél! Különben olyan mindegy: ha nem én, akkor valaki más kapna el. A te időd lejárt, Jevsztigenij, itt már nem segít semmi résztvét! Menjünk!

Csalij keze reszketett, de összeszorította az öklét és átment az udvaron. Gorgyej és a megbízott utána mentek. A kapun nem tudtak kimenni: Jevsztigenij hirtelen kiáltott az idősebbik fiának, majd a kutyaólakhoz szaladt és a vad, vörös kutyák, mint két lángcsóva, nyomban rájuk rohantak és a megbízottat földre döntötték.

Gorgyej a halántékára mért erős ütéstől a kapunak esett, de megállt a lábán és az udvar közepére szaladva, kitapintotta a zsebében revolverét.

A kiskapunál a kékinges legény állt, vasdoronggal a kezében. Jevsztigenij nem véve le szemét Gorgyejről, a csűrhöz támasztott fejsze után nyúlt, csak a kopasz, zömök fiú ült a tornác lépcsőin továbbra is, rágicsálta a napraforgómagot és mosolygott.

Gorgyej kihúzta a revolverét, Csalij elsápadva ragadta meg a fejszét és a kutyaólhoz hátrált.

Egymásután két lövés dördült el és a kutyák vonítva hemperedtek a földre, hörögtek és vérük kiomlott a földre.

Gorgyej felsegítette a megmart megbízottat és revolverével hadonászva, lihegve kiáltotta:

— Azt hitted, hozzád, a farkasverembe puszta kézzel jövök?... No, gyorsan szedd össze a kölykeidet! A szegények gyűlése már tegnap elhatározta, hogy leszámol veled, majd Szolovkában kifújhatod magad!

Miután kitoloncolták a falvakból a kulákokat, Gorgyej volt az első a falu kommunistái között, aki szövetkezetet szervezett és azóta életének minden napját annak áldozta.

Milyen régen történt ez és ugyanakkor milyen közel van!

„Öregszem, vagy mi? A multat kezdem idézgetni... — gondolta Gorgyej és újra a fenyőfára nézett. — Vajjon hány éves lehet? Semmit sem változik, nem úgy, mint én!"

Megsimogatta tenyerével az érdes kérget, csendesen elgondolkodva állt még egy kicsit: „Itt a lankán kertet kellene csinálni, ez a legalkalmasabb hely. Jobbat nem is lehetne találni."

Megörült ennek a sokat ígérő gondolatnak és könnyedén, egészen fiatalosan felzökkent a nyeregbe és kiment az útra. Innen mégegyszer visszanézett a fenyőre. Igen, mégis fiatal, örökzöld ágacskáival! De az is lehet, hogy a fa megváltozott, csak ő nem veszi észre. Mennyi gyűrű nőtt azóta a törzse körül, hány vihart és szelet bírt ki!

Észrevette-e azt, hogy az élet rohamos gyorsasággal megváltozott és alig tudott örülni valaminek, már meg is érett a másik, a jobb. Ha az ember maga, két keze munkájával változtatja meg az életét, nem marad ideje arra, hogy csodálkozzék a változáson.

Nemrégen érkezett a faluba az első traktor és az emberek úgy néztek rá, mint egy csodára. És tíz év múlva már el is felejtették, hogy nemrégen még ekè után mentek, kézzel vetettek. Mindenmegszokottá, köznapivá vált: az autók a szövetkezet garázsa körül, a bonyolult cséplőgépek, agregátorok, a rádió és a villanyvilágítás minden házban.

Gorgyej Iljicsnek valahogy a keze ügyébe került egy sárga, tépett kis könyv, Bunyin „Falu"-ja. Nyomasztó emlékezéssel olvasta. Valóban így volt minden: piszok, nyomorúság, vad pusztaság, részegesség, romboló betegségek? Úgy érezte, hogy a könyvet az ő falujáról írták... Hiszen még harminc évvel ezelőtt olyan volt: az emberek hittek a szellemekben, futott a házakba Szekleteja, a javasasszony és megnyomorított mindenkit, a bolondos Afonyt pedig majdnem szent látomásnak tartották, az pedig

verte a fejét a falba és szakadozottan mormogta: „Zöld hegy... keserű tó... sós víz... állj el!"

„Nagy hegyet mozdítottunk el" — gondolta Gorgyej és ügetőre fogta a lovát. Kezében a táskát tartotta, eszébejutott a levél és újra öröm fogta el.

„Egyenesen a mezőre megyek" — határozta el és áttérve a fehérborzas, mormoló folyón, a nyírfaligetmellett vágtatott el.

Azon túl terült el a dús gabona, az üveghangon zizegő kalásztenger. A búza egyik hullámot a másik után gördítette feléje, kihajolt a keskeny ösvényre és úgy látszott, hogy a ló szügyéig úszik ebben a selymes sűrűségben.

„Micsoda erő" — gondolta Gorgyej és szeme meleg lett az ég szikrázó kékjétől, a mező felett gomolygó párától: az égen hegyesszárnyú, kék madárkák cikáztak, a poros lapuleveleken, mint száraz esőszemek, ugráltak a szöcskék, fáradhatatlanul hasították a levegőt. A látóhatárt sűrű orgonaszín öntötte el és mint nagy vitorláshajók, felhők szálltak onnan a szélben, hogy lehorgonyozzanak a völgy csendes, szélvédett öblében.

Már hallatszott a traktor ismerős, dohogó hangja, amint uszályán rengeteg napfénytől megaranyozott gabonát szállít a kombájnnak; kapáltak a lovak, harsányan kiáltoztak a gépvezetők. A mező tarkállott az asszonyok kendőitől, a csukaszürke katonaingektől, a sihederek bronzszínű hátától.

Gorgyej néhány percig a nyereg magasságából nézte a mező festői tarkaságát.

Észrevették, integettek feléje és ő gyengéden megveregette a lova nyakát, elindult a föld szélén, sokszor megállt, üdvözölte a munkásokat, kévekötőnőket, kaszásokat.

Az emberek verejtékező homlokukat törölgetve, mosolyogva nyujtották feléje napégette kezüket és Gorgyej, válaszul az erős kézfogásokra, rejtélyesen kacsintott:

— Estére legyetek a gépállomásnál, mondanivalóm van, — és óvatosan megérintette tenyerével a bőrtáskát.

És ahol megjelent, úgy tűnt, hogy erősebben kattogtak az aratógépek, hevesen dolgozva kerekeikkel, mint kis vontatók, pára szállt belőlük a hullámzó arany fölé, ügyesebben hajtották a lovakat a sihederek, akik a boglyához hordták a kévéket, gyorsabban mozogtak a kötözőnők kezei. És alig nézhetett körül, a világos tarlón már kepék tornyosodtak!

Csak egy-két fiatal hagyja abba a munkát egy pillanatra, kiegyenesíti a hátát és bánatos, szerető pillantást vet a lovasra: az ő délceg, katonaruhás emberük is így mehetne el mellettük, el-

fogva hőségtől bágyadt pillantásukat, mehetne is, ha nem maradt volna ott valahol, idegen földön... A katonafeleség sóhajt, összeszorítja legörbülő ajkát, lehajol a kalászokhoz és arcát újra elönti a forró vér...

Gorgyej pedig tovább ment és örvendezett. Ma valahogy mindent másképp látott. Nem a levél volt az oka?

A másik földön lassan, de egyenletesen lépkedő kaszásokat látott meg. Azok öv nélkül, sötéten a naptól, fedetlen fővel jöttek eléje.

A szél dagadtra fújta a hajlékony, vállas Matvej Ruszanov ingét, meglengette Tyerentyij Vaszilcov ezüstös szakállát, felborzolta Vanya Jarkin amúgy is borzas haját.

A kaszások sora zöld élősövényt alkotott, olyan sok volt köztük a katonainges és bár az emberek rendesen eloszlottak, messziről úgy látszott, mintha válluk összeérne.

„Ni, az ördögfiókák milyen rendben mennek! Mintha díszszemlén lépkednének!" — gondolta Gorgyej és elment mögöttük, aztán belekiáltotta az egész mezőbe:

— Jóegészséget, legények!

Sokféle hangon, nem egyszerre válaszoltak neki:

— Üdvözöljük, gárdatizedes elvtárs!

Egy emberként, mindnyájan feléje fordultak. A mély lélekzettől lassan kidomborodott a mellük, csillogott szélcserzett arcuk és forróságtól bágyadt szemük.

— Látom, szépen dolgoztok! — mondta Gorgyej leszállva a lóról.

A kaszások körülvették. Kihúzta a dohányszelencéjét, mely után egyszerre tíz meg tíz, a megfeszített munkától kicsit remegő kéz nyúlt. Maró füst, fanyar veríték szaga áradt szét.

— Suhints velünk egypárat, párttitkár — elmúlik az irígységed — mondta örömmel mosolyogva Tyerentyij.

— Feltétlenül, hova is rejtőzhetnék el ilyen hősök elől?

Gorgyej a naptól csillogó szemüvegén át meglátta Vanya Jarkin izgatott, várakozó szemét.

— No, mi újság ott, Gorgyej Iljics?

— A munka teljes iramban folyik! Egyik nap majd behívnak a gyárba, megbeszéled a mérnökkel az ekédet... Megdicsértek. Hiszen okos fiú vagy te! — Gorgyej Iljics Jarkin vállára tette a kezét. — Addig is szoríts ki a kolhoznak három normát, igyekezz.

— Igyekszem... — mondta Jarkin leplezetlen örömmel és a kaszásokra nézett.

Azok csodálkozva és bátorítóan néztek rá vissza.

Hanyagul mozgatva a vállát, Matvej Ruszanov lépett oda. Ritka himlőhelyekkel beszórt arca égett, mintha alkonyi tűz ömlött volna rá.

— No, hogy megy a munka, brigádvezető?

— Egyelőre nincs okunk panaszra, Gorgyej Iljics...

— Tehát tudod vezetni az alosztályodat?

— Már olyanok a gyerekek, amilyenek a szüleik — búját elő a fia válla mögül Hariton, feketén a naptól, mint a fakéreg.

— Á-á, a régi gárda! — nyujtotta a kezét Gorgyej Iljics. — No, nem is tagadom, jó a fajtád! — közelebb intette az öreget és mikor az a füléhez emelte sötét tenyerét és közelebb hajolt, cinkosan mondta neki: — Menj el a „Hegyi partizánok"-hoz, tölts náluk egy napot, a kertben egy másikat... Azt mondják, olyan valamit csináltak, hogy az egész vidéken híresek lettek!... Ha van kedved ilyen dologhoz, kezdd el. Én ma találtam egy alkalmas helyet...

— Én az én koromban mindent megcsinálok, úgy van az: ha az ember komolyan fog valamihez, megjön a kedve. — Hariton összehunyorította ősz pilláit, végigsimította rövid szakállát. — Arra pedig, hogy kikutassam a titkokat, nem is találhattál volna jobbat nálamnál: bár tompa a hallásom, de a szemem ravasz...

Matvej mosolyogva tekintett az apjára:

— Jobb, ha nem dicsekszel ezzel, apa. Mert mi lesz a véleményem a fajtánkról?

— Nekem, fiú, nincs okom szégyenkezni. Az én ravaszságom nincs az embereknek kárára.

Az öreg karonfogta a párttitkárt és félrevonta.

— Idehallgass, Gorgyej, igaz vagy nem, azt beszéli a nép, hogy a szomszéd kolhozban fontos levelet írnak. Hát mi lemaradunk?

— Ne félj, nem maradunk le... Ma a gépállomáson erről lesz szó.

— Akkor jól van, jól van! — Hariton bólintott és lelkesen súgta Gorgyej fülébe: — A kert miatt ne nyugtalankodj: még jobban megcsináljuk, mint a Hegyi partizánok! De nem kell csak az idegen dolgokat átvennünk! Hála Istennek, magunk is tudunk boldogulni!

Gorgyej Iljics nevetve tért vissza a brigádhoz és elkérte Matvejtől a kaszáját. Táskáját és övét ledobta a tábor mellé a tarlóra és egyenesen megállva, mintha úszni készülne a búzában, belépett a boldogan zizegő búzába.

Hátán nemsokára forró veríték-folyók gördültek végig, kezei megteltek vérrel.

Mikor levágott egy rendet, Gorgyej Iljics az élő, hullámzó mezőre nézett és sokáig nem tudta levenni a szemét róla: szerette, amikor tarkállottak rajta az emberek, amikor tele volt az aratógépek kattogásával, vidám hangfoszlányokkal. „Nem is hagynám itt a kaszát, ha nem lenne dolgom!"

Visszafelé széles, tiszta utat vágott a sűrű gabonában és a táborhoz ment.

Gorgyej Iljics levette a lóról a pányvát, felült a nyeregbe, behunyta a szemét és a frissítő szélbe tartotta az arcát. Munka után mindig könnyű mámort érzett.

Harsány, ismerős kiáltást hallott és megrántotta a kantárt. Gabonával megrakott szekerek jöttek vele szemben. Az első szekér mellett pajkosan fütyörészve és kiabálva, Grigorij Csermiszin lépkedett.

„Ügyesen dolgozik a fiú!" — Gorgyej Iljics megörült, mikor látta, hogy milyen ügyesen vezet a fiú egykézzel és nem engedi el a hajtószárat.

— Jóegészséget, vejem! ... Megszoktuk már egy kicsit?

Grigorij megállította a szekeret, bólintott és szélesen, egész lelkével elmosolyodott:

— Teljes a rend, gárdatizedes elvtárs!

— Első helyre húzod a szállítmányodat? Lássam! Különben nem adom hozzád a lányomat!

Barátságosan, visszatarthatatlanul felkacagtak.

— Jó ütőkártya van a kezében, drága apósom — mondta Grigorij, a pártvezető mosolygó, őszbajuszos arcára pillantva, — de engedje meg, hogy én is megkérdezzem, mint a kerületi bizottság tagját: első helyre húzza a kolhozt a kerületben? ...

— Túltettél rajtam, ördögfióka! — Gorgyej legyintett és leplezetlen gyengédséggel nézett Csermiszinre. — Mit is mondjak, ilyen vő mellett nem lustálkodhatom!

— Az már biztos — helyeselt Grigorij. — Elhozta a felhívást?

— Igen, estére megtanácskozzuk a munkaállomáson ... Mit csinál ott Varvara?

— Tör és zúz!

— Nagyon jól van! Szóval, sokat végez!

Gorgyej Iljics elkerülte a szekereket és tovább ment. A kombájnnál átadta a kantárt a gyorsan előszaladó Szavvának, utólérte Varvara gépét és felugrott a menő gép lépcsőjére.

Itt, még ebben a kis magasságban is, kevésbbé volt meleg, mint a földön, a gabona között: élénk szellő fujdogált.

Varvara férfias biztonsággal vezette az agregátort, a kormánykeréknél állott. Rózsaszínű blúzának ujját a könyökéig felgyűrte, telt, barna, sötétre pácolt fához hasonló karjai könnyen és ügyesen mozogtak. Sűrű szemöldökét összevonta és élesen figyelte a mező hullámzó távolát.

— Üdvözöllek, sztahanovista — mondta Gorgyej, de Varvara csak némán intett a fejével.

Tarka kendője alól lágy fürtökben omlott a nyakára szurokfekete haja, a szél pajkosan cibálta.

Gorgyej Iljics az asszony napbarnított nyakán pihentette tekintetét. Varvara nyakát cérnára fűzött csipkebogyó-kaláris körítette.

— No, mit gondolsz: nem söpör el bennünket ekkora vihar?

Varvara nem nézett oda és nem vette le erős kezét a kormánykerékről, úgy válaszolt:

— A háborúban különbet láttunk, még azt se vettük fel. De most lehet, elsöpör, ha a teherautók helyett álmos legyek dolgoznak! — nem tudta megállni, hogy el ne mondja, a pártszervező megmámorosodott arcába tekintett és mintha nem akarná észrevenni annak vidám hangulatát, elfordította a tekintetét. — Én nem tréfálok, Gorgyej Iljics, komolyan beszélek... Megtöltik a kocsit gabonával, aztán várhatom, amíg visszaérnek. Semmi szóval nem lehet megmozgatni őket. Nekem olyan segítőtársak kellenek, akiknek nem szárad meg a hátukon a veríték!

— Új embereket nem ígérek, de majd igyekszem megmagyarázni nekik, milyennek kell lenni a hátuknak — mondta folyton mosolyogva Gorgyej Iljics.

Tekintetével végigsimította az asszony széles, a blúza alatt feszülő hátát és mintha valami kópéságon kapta volna magát, elpirult és összevonta a homlokát:

— Mit hallani Szilantijról?

Varvara úgy tett, mintha nem hallotta volna a kérdést, csak megszorította a kormánykereket, olyan erővel, hogy ujja izületein kifehéredett a bőr.

Mint zöld szigetecskék úsztak el hol jobbról, hol balról az apró erdők és ligetek, a kombájn boldog duruzsolással vágta az eléjeszaladó hullámokat.

— Azt mondják, a „Hegyi partizán"-ban arat — mondta Gorgyej Iljics.

— Hadd arasson, már nem sokat törődöm vele — mondta halkan Varvara, de Gorgyej Iljics még az agregátor zaján keresztül is meghallotta a szavait.

Hangos vízesésként ömlött a kasba a kalászok arany vére, zörgött a lánc meg a héder.

— Miért kérdezi, Gorgyej Iljics? Csak nem vőlegényt keres a számomra?

— Férjhez akarsz menni?

Varvara lassan, szinte önkénytelenül feléje fordult. Sötét szeme tele volt szigorú tűnődéssel.

— Nem. A fél életem tönkrement, most már óvatosabbnak kell lennem... Míg egy embert a lelke fenekéig ki nem ismerek, nem hajthat hozzá semmi... És annak se lesz könnyű. Nem csak a szerelmemet és bizalmamat kell kiérdemelnie.

— Hát még mit?

— Hát itt vannak a fiókáim — Varvara félremutatott a learatott, szinte kopaszranyírt mezőre, ahol Szavva és Ljonka, az ikrek álltak, Gorgyej lovának kantárát tartva.

— Ha találsz olyan embert, annak mindegy: csak téged szeret egyedül, vagy hármótokat....

Gorgyej az asszony napégette kezére tette széles tenyerét, állt így egy-két percig, aztán leindult a lépcsőn.

— Este a munkaállomásra!... — kiáltotta már lentről Gorgyej, mikor eszébejutott, miért is jött.

Nem tudta, megértette-e Varvara a szavait, vagy nem, de az asszony válaszul intett a kezével.

Az ikrek elővezették a lovat és Gorgyej figyelmesen megnézte őket — a kissé kevély, fontoskodó arcú Ljonkát, aki láthatólag büszke volt arra, hogy maga a párttitkár bízta rá a lovát és a nyugodt, elgondolkodó arcú Szavvát.

„Az egyiket vasmarokkal kell tartani, a másik, úgylátszik, házias, szelíd — gondolta és a kengyelbe téve a lábát, felsóhajtott: — Hej, ha ledobhatnék a vállamról egypár évet, most bezzeg nem gyáváskodnék! De ez nem való már hozzám..."

Már a nyeregben ült, fogta a kantárt, mikor megkérdezte:

— Mit csináltok itt? Ürgét kergettek?

— Nem, mi nem vagyunk akármilyenek... — kezdte volna Szavva és elpirult. — Az agregátor körül segítünk... Az ebédet egyenesen a géphez visszük az anyánknak... Akármit kér — csavart, fogót vagy valami szerszámot — rögtön odavisszük.

— Ügyes! Derék fiúk vagytok! — mondta Gorgyej Iljics és egy kis hallgatás után elgondolkodva hozzátette: — Vigyázzatok

az anyátokra, Ritka asszony!... — és váratlanul megcsapta a ló oldalát.

A ló ügetni kezdett és Gorgyej Iljics úgy érezte, mintha vértől hevített arcát hűvös vízbe mártotta volna.

A puha por felfogta a paták csattogását, belepte a hajtószárat.

A magas, búzatengerbe fulladt jegenyefáról mezítlábas fiúcskák ugrottak az útra és Gorgyej Iljics megállította a lovát.

Mindegyik fiú hátán maga-készítette fapuska meredt, a legmagasabbiknak, Zorkának térképtáska csillogott az oldalán. Kivált a többiek közül és kezével könnyedén megérintette tányérsapkájának fényezett ellenzőjét.

— Megengedi, titkár elvtárs?

„Ejnye, micsoda kis kakasok!" — tört ki majdnem Gorgyej Iljicsből, de aztán, mint parancsnokhoz illik, összevonta a homlokát, kiegyenesedett és intett a fejével:

— Beszélj! Mit csináltok itt?

— Az arató-legénység úttörőcsoportja nevében, amely a jefremovi területet őrzi... — kezdte ünnepélyesen Zorka, de itt megakadt és hadarva fejezte be: — Elmehetünk este a gépállomásra meghallgatni...?

— Gyertek — mondta Gorgyej Iljics és csodálkozva nézett a kisfiúk hivatalos, gondterhelt arcába, — jó dolgot eszeltetek ki — őrzitek a gabonát! Derék fiúk vagytok!

— Szovjet hazánkat szolgáljuk — harsogták kórusban a gyerekek, mintha előzőleg megbeszélték volna és Gorgyej Iljics nevelve himbálódzott a nyeregben.

— Ez aztán legénység! — dicsérte meg őket és a könnyedén elpiruló Zorkára pillantott. — No és mi az eredmény?

A gyerekek arca elborult.

— Rossz, titkár elvtárs — mondta szemlesütve Zorka.

— Miért?

— Azért, mert már második hete őrködünk és eddig még senkit sem találtunk... még egy tyúkot sem!

— I-igen, nincs szükség a munkátokra! — mondta együttérzően Gorgyej Iljics, a gyerekek mélyet sóhajtottak és Gorgyej Iljics meginf nem tudta visszatartani, felkacagott, hogy könnyes lett belé a szeme. — Hej, gyerekek! — törölgette öklével a szemét. — Micsoda nagyszerű fickók vagytok ti! Hát ki merészkedne ide, mikor a mezőn ilyen hős legénység őrködik?

A gyerekek felbátorodtak és Zorka győzelmes pillantással nézett végig rajtuk: hallottátok, mit mondott rólunk maga Gorgyej Iljics?

— No, sok sikert kívánok! Este, ha akartok, jöjjetek! ...

Még sokáig visszanézegetett az útközepén álló gyerekekre, öklével törölgette a szemét és gondolkodott: „Micsoda csodálatos ifjúság nő! Milyen élet várja őket! Nem hiába nem kíméltük magunkat értük, nem hiába!"

Az út jobboldalán ringott, susogott a jefremovi terület híres őszi búzája. Gorgyej Iljics lehajolt a nyeregből, letépett néhány kalászt.

— Szép! — mondta hangosan, kiszórva a tenyerébe a nagy, viaszos, érett magvakat.

A búza ringva hajladozott a szélben, ragyogott a napban, mintha világossárga lakkal kenték volna be.

Gorgyej Iljics a lombsátorhoz ment, de ott nem mutatkozott senki. A terület közepén fehér mákvirágokként imbolyogtak a kendők, a lányok sarlóztak azokon a helyeken, ahol már megérett a búza.

— Helyes! — jegyezte meg hangosan Gorgyej Iljics. — Úgy vigyáznak a magra, mint az aranyra. Egy nap mulva rá kell ereszteni az aratógépet.

Grunya a föld szélén ment és Gorgyej Iljics, kantárszáron vezetve a lovát, feléjeindult.

Grunya megfogott egy csomó kalászt és sarlózott, sarlózott, hátra sem nézve, lélekzethez sem jutva. Tarka szoknyában, világos kendőben volt, mely alól kibomlott és hátára hullott gesztenyebarna hajfonata.

Gorgyej Iljics kiáltott neki és Grunya megfordult.

— Jaj, de megijesztett! — mondta halkan és kifújta magát; amúgyis rózsaszínű arca kipirult.

— Olyan erő vesz körül és még félsz valakitől — Gorgyej Iljics körülmutatott. — Milyen gyönyörű lett! Mit gondolsz, sok lesz egy hektáron?

— A lányok azt mondják, hogy biztosan meglesz kétszáz pud!

— Jó aratás! — Gorgyej Iljics a mező ringó, sziporkázó fényekkel tele távolba nézett. — Ha minden földön ilyen gabona lenne, semsokára tej folynék nálunk a patakokban ...

— Megcsináljuk, Gorgyej bácsi — Grunya nyugodtan és szilárdan nézett a pártszervező szemébe. — Egy év, kettő és mindenütt ilyen aratásnak kell lennie!

— Bizonyosan! Nem hiába ajánlottalak a pártba: államhűen gondolkozol! — elhallgatott, letépett egy sárga virágot, forgatta az ujjai között, gondolkozott. — Most mindent ki kell egyengetned magadban és úgy kell viselkedned, ahogy párt-lelki-

ismereted parancsolja, mert nemcsak magadért vagy felelős. Jól beszélek?

— Igaza van, Gorgyej Iljics, — Grunya lesütötte a szemét, egyik kezéből a másikba rakta a sarlót és kibomlott hajfonatát kezdte igazgatni.

— No látod, milyen jól megértjük egymást! — elhallgatott, aztán csendesen tűnődve tette hozzá: — Nemsokára nagy dicsőségben lesz részed!

— Jaj, nem kell nekem semmi, Gorgyej Iljics! — mondta boszankodva Grunya.

Gorgyej Iljics nem helyeselte, megcsóválta a fejét.

— Nem gondolkodol helyesen, Agrafena Nyikolajevna! Hallottam a viszályotokról Rogyionnal... Neki nincs igaza, mert a dicsőségben csak magát látja és nem vesz észre senki mást!... De te sem viselkedsz helyesen, amikor egyenesen lemondasz a dicsőségről! Az egyes ember dicsősége — a Haza hálája becsületességéért, nagy munkájáért vagy hőstettéért. A jó dicsőségnek nagy szárnyai vannak. A mi országunk pedig olyan jól van felépítve, hogy egy ember dicsősége növeli a többiét. Voltam külföldön, sokat olvastam. Ott, ahogy egy ember dicsőséget szerez, tisztelet övezi; pénz, zaj támad a neve körül. Irigylik, ellenségei lesznek az ilyen embernek... És a dicsőség néha keserű pirula a számára, különösen, ha öreg. Olvastál a nagy zeneszerzőről, Beethovenről? Nyomorúságban halt meg! Nálunk ez soha nem fordul elő. Ha az emberek irigyelnek téged, az jó irigység: hogyan érhetnék el a te eredményedet? Másrészt, a dicsőség nálunk — nem csak tisztelet! Némelyik ember azt gondolja: dicsőséget szereztem, most felmászhatok a kemencére és pihenhetek, a lepény magától esik a számba. Nem, így nem megy! Ha kitüntettek, minden nappal szépíteni kell a munkáddal a dicsőséget, életed végéig nem szabad tönkretenned! De ez nem könnyű! És minél nagyobb az ember dicsősége, annál többet várnak tőle! És mi azért örülünk a mi hőseink dicsőségének, mert ők a mi aranyembereink, a legjobb emberek — a mi büszkeségünk, a mi erőnk! Így van ez! Megértetted?

— Igen, Gorgyej Iljics — mondta csendesen Grunya.

A mező felett dal áradt szét és mind a ketten figyelni kezdtek..

— Hogy van a legényed? — kérdezte Gorgyej Iljics.

Grunya elpirult.

— Kit kérdez?

— Mindössze két legényed van. Én a kisfiút kérdeztem...

— Meggyógyult... Megbarnult... Szaladgál, nem is hinné

az ember, hogy beteg is volt — felelte Grunya, nem nézve a párttitkárra.

Messze, az ezüstös zabban fekete madarak repültek, mint az égből ledobált kövek és újra elszálltak, elfeketítették az ég kékjét.

— Hiányzik neked?

— Ó, mennyire, Gorgyej Iljics... Édes fiammá vált!

Ledugta a learatott búzába a sarlóját, bedugta a kendő alá a haját. elmosolyodott, az emlékezés bágyadt, átfutó felhőjével.

— Észrevetted, hogy kalász többféle van?...

— Hogy-hogy?

— Hát így: az érett kalász mindig a földre hajol, az üres mindig magasra üti fel a fejét, hogy észrevegyék... De azt, ha észre veszi is az ember, semmi haszon belőle: mit ad az?

— Mire érti ezt, Gorgyej Iljics? — kérdezte megrezzenve Grunya.

— Arra, hogy jegyezd meg: az érett kalászt becsülni kell. Sok erő van benne... Gorgyej a virág szárával a csizmája szárát veregette és sietett: — Elmegyek. Este gyere el a gépállomásra.

Grunya szeretett volna Gorgyej Iljics után kiáltani, úgy érezte, hogy nem fejezte be, amit mondani akart. De tudta, hogy mindenütt várják: a mezőn, az átvevőállomáson, a laboratóriumban, a falutanácsban — és nem szánta rá magát.

„Talán azt gondolja, hogy én fenn hordom az orromat?" — gondolta Grunya, de nyomban elvetette ezt a gondolatot. Persze, hogy nem róla beszélt. Dehát kiről akkor? Kiről?

És hirtelen megértette, milyen kalász megbecsülését tanácsolta neki Gorgyej Iljics és arcát elöntötte a vér, megragadta a sarlót és vágni kezdte a búzát.

Összevont szemöldöke, arca nemsokára kisimult, megszínesedett, és csak ment, ment, vágta a búzaerdőt, mintha menekülni akarna valaki elől...

Este, amikor megjelent a mezei állomáson, a farmig húzódó drótkötélpálya oszlopai mentén már ott állt a kolhozmunkáscsapat, a nagy tömeg ott tolongott az alacsony emelvény körül. Az acéldrótról vaskampó függött.

Grunya befurakodott a tömeg kellős közepébe és messziről figyelte Rogyiont. Úgy járt, mintha rúgón lépkedett volna, gyorsan, könnyedén, segédmunkásainak az utolsó utasításokat adta: hol az emelvény lépcsőjére szaladt, hol egy kis igazítanivalóval vesződött, és végül megállt a márványtábla előtt, melyet két földbevert cölöp tartott. Felső ajkán és állának lágy gödrében veréj-

tékcseppek csillogtak, a puszta felől fújó szél mintha rózsákat nyitott volna barna arcán, homlokára hulló fürtje kissé megrezzent.

Krasznopjorov felment az emelvényre és megállt ott, ünnepélyesen, szigorúan, fehér ruhában és széleskarimájú szalmakalapban.

Levette a kalapját, legyezte magát, mint egy legyezővel, és hirtelen harsányan felkiáltott:

— Elkészült új technikánk eredménye — a villamosdrótkötélpálya! Hurrá!

Az elnök utolsó szavát elsodorta a sokféle hang hulláma, szétvitte az egész mezőre, és a visszhangnak nem is volt ideje visszaverni: „Hur-rá-á! ... Hur-rá-á! ..."

Krasznopjorov felemelte a kis vörös zászlót és Grunya látta, amint Rogyion bekapcsolta az első kapcsolót. Megszólalt a vágógép, az adogatónők kezében feltűntek a kévék, és elúsztak a szállítókocsikon. A fehérfogú, barnaarcú gépész beszórta a szétzilált kévéket a dobba. Mikor a vágógép mögött nőni kezdett a magas szalmakazal, Vanya Jarkin egy kötélhurkot vetett oda, Rogyion a vágógép réz-állkapcsába tette a második nyelet, és a kéve, kicsit ugrálva, az emelvényhez csúszott.

Itt Krasznopjorov várta. Ügyesen kihúzta a vékony drótból font, hatalmas kosárból, átcsavarta és felkiáltott:

— Kész!

Grunya a szoros, forrón lélekző tömegben állott és nem vette le a szemét Rogyionról. Látta, hogy az izgatott, hol a nedves fürtöt simítja el homlokából, hol kiszáradt ajkát nyalogatja. Néha hosszasan nézte a tömeget, mintha keresne valakit közötte, aztán újra munkába fogott. Mikor meghallotta az elnök utolsó jelét, bekapcsolta a harmadik kapcsolót.

A szalmaköteg az emelvényen megrándult, csúszott a sima deszkán, felemelkedett a levegőbe és súlyával kissé meghajlítva az acélkötelet, megingott, elúszott az izgatottan morajló tömeg fölött, mint egy óriási aranyvirág. Az emberek nevettek, kiabáltak, levegőbe dobálták a sapkáikat, kendőiket, a kisgyerekek visítottak.

Grunya a mellére szorította az öklét és szaladt a többiekkel együtt a föld fölött repülő teher után. Az általános öröm magával ragadta. Észre sem vette, hogy több mint két kilométert futott a tanyáig és csodálkozott, mikor a zöld tisztáson ott talált minden kolhozmunkást. Tehát a mezei állomástól mindnyájan ideszaladtak! Látta, amint Rogyionhoz odament Gorgyej Iljics és kezetszorított vele, utána Krasznopjorov, Szolovejko, még néhány

ember — asszonyok, öregek, sihederek. Grunya néhányszor nekiindult, hogy odamegy Rogyionhoz és gratulál neki az építkezés sikeres befejezéséhez, de nem tudta rászánni magát.

Szolovejkót körülvették a lányok, átölelték, tolongtak körülötte. Ahol megjelent, mindenütt nevetés, tréfa hangzott, zaj és vidámság támadt a nyomában.

Grunya Natasa mosolygó arcába nézve, csodálkozva gondolt arra, hogy Natasa milyen könnyen beleilleszkedett a kolhozcsaládba, mintha itt született és nőtt volna fel, a természet vad szépségei és a boldog, szívélyes szibériai munkások között. Azok közé a csodálatos, el nem csüggedő, vidám természetű emberek közé tartozott, akik egyszer és mindenkorra megnyerik mindenkinek a rokonszenvét és ennek érdekében nem is fejtenek ki semmi erőt — természetesek és egyszerűek és az emberek vonzódnak vidámságukhoz, barátságos melegükhöz és fényükhöz.

A zsivajtól hangos tisztás közepén egy nagy asztal állott, vörös kelmével letakarva, rajta, mint egy darab áttetsző jég, vizesüveg csillogott.

Grunyának alig volt ideje megkeresni Szolovejkót és leülni melléje, mikor az asztalnál megjelent Krasznopjorov, Gorgyej Iljics, Grigorij Csermiszin, Vanya Jarkin. Valaki az öregek közül pisszegni kezdett és a zaj a tisztáson elhalkult.

Az ünnepélyes emelkedettség érzése mindenkit magával ragadott, átragadt Grunyára is. Örömmel bólintott falubelijei felé, válaszolt a mosolyra, erősen megszorította a feléje nyújtott kezeket.

— Hát a tied hol van? — kérdezte halkan, a fülébe súgva hozzá hajló Froszja és meg sem várva a választ, folytatta: — Nekem már úgy hiányzik az enyém: reggel óta nem láttam... És nem találom, pedig már majd kinézem a szememet... — hirtelen Grunya vállához dugta az orrát és rázkódott a nevetéstől. — Azt hiszem... megvakultam... hiszen ott van az asztalnál, az elnökség között...

Gorgyej Iljics megkocogtatta ceruzájával a vizesüveget és a tisztásra csend terült.

— Elvtársak! — Gorgyej Iljics hangjában Grunya előtt ismeretlen ünnepélyes emelkedettség csengett, valami titkos, benső ujjongás. — Azt hiszem, tudjátok, miért gyűltünk itt össze... Azon a nagy örömön kívül, melyet az előbb átéltünk, van még egy örömünk. Altáj kolhozmunkásai elhatározták, hogy versenyre hívják ki az egész Szovjetúnió kolhozmunkásait és azt hiszem, hogy mi sem maradunk el az emberektől.

Mintha friss szél szállt volna a tisztásra és Grunya izgatott és boldog lett a vidám tenyércsattogástól.

— Mindjárt felolvasom nektek a felhívást...

Olvasni kezdett és Grunya hátán hangyarajként bizsergett végig az öröm. Ahogy Gorgyej Iljics olvasott, hangja megerősödött, feszülten, biztosan csengett, az emberek a tisztáson felállottak, szoros tömegben vették körül az asztalt, gyakran dörgő tapssal törték meg a csendet.

— „... Egy gondolatunk van, egy törekvésünk: még erősebbé, gazdagabbá, szebbé és legyőzhetetlenebbé tenni az országunkat. Ehhez van a szovjet népnek ereje és eszköze, esze és tehetsége. Van népünknek nagy vezetője, Sztálin elvtárs, aki győzelemről győzelemre vezetett bennünket. Sztálin elvtárssal a szovjet emberek legyőznek bármilyen nehézséget, bármilyen akadályt..."

„Mennyire szeretném látni! — gondolta Grunya és melege lett attól a gondolattól, ami ennek nyomában támadt: — Még többet termelek és lehet, hogy akkor majd ő is látni akar engem. Hiszen Pasa Angelinát is látni kívánta!"

Eleinte egészen egyszerűen gondolt a vezérre és ebben a pillanatban kinyílt előtte hirtelen ennek a hatalmas embernek végtelen, fényes élete és szívét szeretet és büszkeség töltötte el.

Grunya szemeiben könnyek jelentek meg. Meglátta barátnője fénylő arcát és minden újjongott benne.

— „... A csúcstermelésért folytatott harcban fáradságot nem ismerve küzdöttünk..."

— Fáradságot nem ismerve küzdöttünk — ismételte halkan Grunya.

Érezte, hogy valaki közelről forrón a tarkójára lehel és kissé megfordította a fejét. Háta mögött, nem látva őt, egészen előrehajolva, Rogyion állt, szeme nedvesen csillogott.

— „... A kolhozok szava szilárd és megszeghetetlen szó, becsületesen és pontosan fogjuk teljesíteni."

— Becsületesen és pontosan... — suttogta Grunya.

Feldördült a taps és Grunya, összeverve tenyerét, körülnézett. Rogyion már nem volt a háta mögött.

Az asztalnál ütközött össze vele, amikor aláírták a felhívást. Rogyion a tintába mártotta a tollat, de mikor meglátta Grunyát, átadta neki a tollszárat:

— Tessék, írd alá...

Grunya éreze, hogy elpirul. Mindenki ránézett és várt.

— Több jogod van, mint nekem, hogy előbb írd alá a nevedet — mondta Rogyion.

— Igen, az ő szava, kemény szó! — támasztotta alá Gorgyej Iljics.

Grunya kissé remegő kézzel írta alá a nevét és átadta a tollat Rogyionnak.

— Hát az öregekkel mi lesz, utoljára maradnak? — kérdezte váratlanul az asztalnak támaszkodó Hariton apó és mindenki elmosolyodott: mindig okoskodik az öreg!

De az öregnek ma ünnepélyes és szigorú kedve volt.

— Írd alá, Hariton Ivanics — mondta Gorgyej Iljics, — te is híres ember vagy nálunk!

— No, engedjétek — kérte Hariton, — és ne löködjétek a kezemet. Úgyis alig tudok írni az örömtől!

Hallatszott az öreg súlyos lélekzése, a toll sercegése a papiroson. Hariton most kiegyenesedett, megtörölte verejtékező homlokát. Valaki ki akarta venni Hariton görcsös ujjai közül a tollat, de azt mondta:

— Várj, hadd mondjak egy-két szót... — az öreg lélekzetet nem vett, megköszörülte a torkát. — Te, Gorgyej Iljics, mondd meg: ezt a felhívást el fogja olvasni Joszif Visszárionovics Sztálin?

— Persze, hogy el!

— Akkor engedd meg, hogy én külön még ráírjak néhány szót — mondta Hariton és újra csend lett.

Gorgyej Iljics összenézett Csermiszinnel, az elnökség tagjával és bólintott.

— Írjál, ha a lelked úgy diktálja...

Az öreg újra az asztal fölé hajolt és a feszült csendben percegtette a tollat, gyakran bemártotta a tintásüvegbe és kérte, hogy világítsanak neki jobban. Végre átadta a papírlapot a pártszervezőnek.

— Elolvashatom hangosan, Hariton Ivanovics?

— Nekem nincs titkom a nép előtt — mondta az öreg.

Gorgyej Iljics a szeméhez emelte a lapot és tagoltan olvasni kezdte:

— „Sztálin elvtárs, ne nyugtalankodj, a gabonánktól már majd beszakadnak a csűrök. Ruszanov Hariton, született 1880-ban."

Mindenki összeverte a tenyerét, össze-vissza kiabáltak:

— Az apó a gyökérből indult ki!

— Megelőzte a programmunkat — igyekezzünk ám!

— Ruszanov-fajta, szó se róla!

A kis tisztást bekerítő magas oszlopokon tejfehér fényű lámpák világítottak.

Valaki megragadta Grunya kezét és az asszony meglátta Pavlikot.

— Honnan kerülsz ide?

— A nagymamával jöttem. Jött a nagypapát megkeresni én pedig — téged. Menjünk mam, ott tábortüzet raknak.

— De hát hova húzol? Várj — mondta halkan és csodálkozva Grunya, miközben engedelmesen követte a kisfiút a tömegben.

A tisztáson túl, mint egy vörös paripa tábortűz ágaskodott.

— Mam, miért mondják a gyerekek, hogy a papa — nem az én papám? — kérdezte Pavlik.

Grunya megszorította a kisfiú kezét és hallgatott.

— Hát igaz ez, mam?

Már a máglya előtt álltak, mely élénk fénnyel öntötte el őket és érezték az arcukon a tűz leheletét. Mögöttük egyre zajgott a tömeg, nevettek a lányok, valaki a harmonika billentyűit nyomogatta.

Grunya megfogta a kisfiú vállát és leültek egy zizegő szalmakötegre.

— Nem — mondta halkan Grunya és makacsul nézte a tüzet, — ez nem igaz... Csak ingerkednek veled...

— Úgyis tudtam! — kiáltott fel örömmel Pavlik. — Csak irigylik, hogy ilyen papám van!

Rogyion lépett hozzájuk. Olyan feszült volt az arca, hogy Grunya nyugtalan lett és felállt:

— Mi van?

— Semmi. — Rogyion zavartan és boldogan elmosolyodott. — Ott valami elképzelhetetlen dolog történik... Gorgyej Iljics arról beszélt, hogy a kapitalisták háborúval fenyegetnek bennünket és arról volt szó, ki mihez ért. Külön felajánlások vannak. Én az elektromossággal kapcsolatban tettem felajánlást. Hogy mindenütt megkönnyítsük a munkát, ahol csak lehet. A te csoportodat valaki versenyre hívta ki.

— No, akkor én... — Grunya felugrott, néhány sietős lépést tett, aztán megfordult. — Ülj itt Pavlikkal, rögtön jövök — és elment a tűztől, aztán nem tudta megállni és futni kezdett a zajgó, hullámzó hangok felé.

Varvara átment a nagy, kihalt mezőn és a lejtőn át felment az erdőbe.

Itt nem volt meleg. Álmodozva susogtak a tölgyfák és a fenyők, tompa zörrenéssel hullottak a földre a fenyőtobozok, leszakadtak és lustán keringtek a levegőben az első fakó levelek.

A fájó érzés bánatos ürességet támasztott Varvara lelkében és — maga előtt sem vallva be — azon szomorkodott, hogy miért mondott le tudatosan mindörökre mindenről? De ez nem Szilantij után való bánkódás volt, hanem keserű megbánása annak, hogy neki adta életének legszebb éveit.

Az út eltűnt a fák között. A napfény a fatörzsek mögül ferde sávokban hullott alá.

Az erdő zöld homálya hirtelen megsűrűsödött. Varvara meglátta a nemrégi erdőtűz helyét és nyugtalanul összeszorult a szíve. Előtte fekete, elszenesedett liget állt. A tűz lefelé terjedt, útjában elszenesítette a tönköket, bokrokat, a füvet és mivel nem volt ereje átugorni a homokos utat, megtámadta a törzseket. De a zöld susogó koronákig nem ért fel. A fenyők most olyanok voltak, mintha fekete harisnyában állnának, lent pedig, a föld szenes feketeségén már áttörtek a fűszálak éles, világoszöld tollai.

Varvara sokáig állt a tűzvészpusztította ligetnél, aztán mélyen elgondolkodva továbbment.

Ment és az átélt évekre gondolt. Nem érezte magát öregnek, de mégis, a fiatal évek, mikor minden könnyen megy, mikor az embernek még semmire sem kell tekintenie: nincs multja, se tévedése, előtte fényes táv van, ezek a fiatal évek elmentek, az életet pedig majdnem egészen újra kell kezdenie.

A fenyőerdő szélén nagy gyümölcsöskert terült el, körülötte friss fenyők álltak őrt.

A nap jeges csillogással öntötte el a leveleket, megvilágította a kert útjait és árnyékokkal foltozta be.

Varvara a kiskapunál Grunyával találkozott. Az asszony a kerítésnél állt, szinte elbűvölve és a pirosarcú, napsütötte gyümölcsökben gyönyörködött.

Varvara halkan mögéje lopakodott, vállára tette a kezét és Grunya ijedten rezzent össze.

— Azt hittem, valaki más — halk hangja remegett, arca kipirult.

— Kit vártál? — kérdezte Varvara, hamis pillantást vetve zavart barátnőjére.

Grunya állt, összevonta sűrű szemöldökét és Varvara abbahagyta a mosolygást.

— No, miért vagy olyan furcsa, Grunya?

— Nem tudom, — Grunya nézte, hogy a fű, melyet letaposott, hogyan kiegyenesedik. — Reggel óta nyugtalanít valami... Mintha várnék valakit, de hogy mit — örömöt vagy keserűséget, —, nem tudom...

— Ó, kis buta! Honnan lenne neked keserűséged? — Varvara átölelte Grunya derekát. — Nem *azt* várod véletlenül, kislány? — Varvara olyan gyanakodva nézett végig Grunyán tetőtől-talpig, hogy az újra elpirult.

Mentek a csikorgó, izzó homokkal beszórt ösvényen, hallgatták a levelek vidám susogását és a méhek zsongását, beszívták az érett almák mézes illatát.

— Milyen jó csend van itt! — mondta Varvara és Grunya mély, zöld szemébe nézett. — Irigyellek benneteket Rogyionnal: boldogok vagytok...

— Ugyan, Var — suttogta zavartan Grunya. — Miért...

— Ne mondd, lányka, ne tagadd! — Varvara ment, kezét keresztbetéve a mellén és elgondolkozva tekintett a fasor kéklő távolába, — ha én annyi idős lennék, mint te és olyan ember lenne mellettem, mint a te Rogyionod, hej, hogy kitárnám a szárnyaimat!... Elrepülnék, nem is tudom hova!... De Szilantij, mintha az egész életemet beárnyékolta volna!... Régebben azt gondoltam, magában benne van a boldogság, minden erőm benne volt és a gyerekekben... De nem, a boldogság másutt is ott van: látod, felléptem a kombájn lépcsőire, körültekintettem és amint megláttam, hogy ezt a sok kincset van erőm összegyüjteni, felsóhajtottam... Álltam, mint a bolond és fojtogattak a könnyek... Régebben csak őt néztem, ő azt mondta, hogy nekem nincs erőm ilyen gépet vezetni. De úgy sem lehet élni, hogy az ember mellett nem áll senki, szeretet nélkül sem lehet... Anélkül szinte lélekzeni sem lehet...

Varvara elhallgatott, Grunya megszorította a könyökét, suttogott:

— Beszélj, beszélj, Varja... — ment mellette, mintegy félálomban, összehunyorította a szemét a levelekről visszaverődött vakító fénytől és Varvara forró vállához simult.

— Beszélj, mintha csak magamat hallanám...

Varvara szomorúan elmosolyodott.

— Talán valami újat mondok neked? — felsóhajtott és csendesen, szomorúsággal tette hozzá: — Nekem kellene tőled kérdeznem, hogyan éljek tovább úgy, hogy ne irigyeljem a mások életét.

A lombos körtefa mellett, melyen nagy gyümölcsök függtek, mindmegannyi rézcsengetyű, Hariton apó állott, hátravetve fejét, csikos ingben, csavart övvel a derekán.

Grunya nézte az öreget, az áttetsző párában úszó kertet, a lankás lejtőről felszökő hegyeket és szívét újra nyugtalanitani kezdte a boldog izgatottság.

— Tőle is lehet egyet-mást tanulni — mondta halkan Varvara, — megöregedett és örül az életnek, mint a kisgyermek — és mintha félne, hogy megijeszti az öreget, halkan odakiáltott neki: — Hariton Ivanics, Hariton Ivanics!

— He? — Hariton gyorsan, fiatalosan megfordult és intett neki görcsös ujjaival: — Gyertek ide, asszonyok!... Meg lehet bolondulni ettől a szépségtől, ettől a gazdagságtól! Ez aztán kertecske!... Erre nem sajnálom feltenni az egész hátralevő életemet, istenemre!...

A kert mélyéből zajos hangok hallatszottak, valaki szabadon, lelkéből felnevetett. Valaki csengő tenorhangon énekelt:

„Én gyögyörűségem
Bús rabságba vetve...
Magas börtönébe
Senki nem mehet be..."

A túlérett almák lágyan huppantak le a földre, valahol a lombok között egy madár énekelt szüntelenül, a lehullott; rothadt almák édes, erjedt szagot árasztottak.

— Megkezdtük a szüretelést — mondta Hariton apó és hirtelen titokzatosan lehalkította a hangját: — Figyeljétek, asszonyok, hogyan dolgoznak mindnyájan. Bár a munka nem furfangos, de mégis, körültekintés, gyakorlottság kell hozzá. Rogyiont már elküldtem, ő már a munkájával foglalkozik. Ezeket itt egy lányka vezeti, nincs még egy ilyen a világon! Ott van ni, úgylátszik, ide jön...

A mésszel befröcskölt törzsek között fehér ruha villant meg és Grunya a fiatalasszony elé szaladt:

— Masenka!

— Grunyka!

Összecsókolództak és megálltak, kezet se nyujtva, mosolygó, boldog szemmel nézték egymást.

— Hallottam, hogy megjöttél, azt mondják, a bizottsággal jöttél, ellenőrizni a munkaverseny feltételeit — mondta Masa, szürke, nagy szeme csillogott, kerek arcán rózsaszínű gödröcskék jelentek meg, fekete haja tömött fonatban hullt a mellére. — No

várj, gondoltam, majd adok én neked! ... Nem hogy egyenesen hozzám jöttél volna! ...

— Megnéztem a laboratóriumotokat — mondta Grunya.

— Nem, nem tudod magad olyan könnyen kibeszélni. Most nem engedlek el magam mellől sehova, boldogulnak nélküled is. — Masa a tiszta, rendes öregemberre nézett: — No, nagyapó? Végigjárták az egész kertet?

— Mit mondasz? — az öreg a füléhez emelte a tenyerét, görcsös botjára támaszkodott és huncutul elmosolyodott.

— Azt kérdezem, bejárták a kertet?

— Ej-ej, hát talán olyan gyorsan megy az? — Hariton legyintett és mellével a botnak dőlt. — És nem is érdekel bennünket különösen, hogy mennyi földet fecséreltek el hiába, inkább valami mást ültettetek volna. Az almától kislány, nem lehet jóllakni! Nekünk, parasztoknak, nincs szükségünk rá, ostobaság az egész!

Masa arca egyszerre szigorú lett, szeme hidegen csillogott.

— Te, nagyapó, úgy beszélsz, mint egy valódi amerikai!

— Miért?

— Élt Amerikában egy híres tudós, Luther Berbank. — Masa miközben beszélt, nem nézett az öregre, hanem elnézett a feje fölött, a kert rekkenő, forró mélyébe, — az is csodákat művelt, mint a mi Micsurinunk, kinevelt mindenféle vad fajtát és éppen ilyen varázskertet csinált ... De amint meghalt, törvényes örökösei teljesen kiirtották ezt a ritka kertet és helyébe lovaglóterepet csináltak!

— Lovaglóterepet? — csodálkozott Hariton. — A lovaknak? Nem füllentesz, kislány?

— Miért füllentenék? — Masa sértődötten vonta le az ajkát. — Olvastam egy könyvet, amit Moszkvából küldtek nekem, a kertészetről szól ...

— Mi az, hát megbolondultak abban az Amerikában? — Hariton megrázta a görcsös botot, mintha fenyegetett volna valakit. — Talán nem találtak más helyet, vagy mi?

— Biztosan ilyen utódjai voltak, mint amilyen te vagy, nagyapó — mondta hideg gúnnyal Masa. — Azok úgy találták, hogy a lovaglóterepnek nem is lehetne jobb helye, mint az egész világon híres kert helyén!

— Engem ne hasonlíts össze azokkal, kislány, hallod-e! — rázta a fejét az öreg, mintha dőfni készülne. — Talán én megengedném, hogy csúffátegyék a természetet?

Az almafák közül Polinyin lépett elő nevetve, haja fekete hullámokban göndörödött a fején.

— Ne akard meggyőzni ezt az öreget, Masa — mondta Haritonra sandítva nevető szemével, — úgyis nagy kópé és ravasz, nem nyugszik addig, amíg ki nem húzza a beleidet!

— Valóban ilyen vérszomjas vagyok? — Hariton nem tudta megállni, elnevette magát, aztán letörölte szeme sarkából a könnyeket, megsimogatta rövid szakállát és megkérdezte: — A kenyérkét most sem adjátok be idejében az államnak, mint tavaly?

— Ne örülj, apó! Nem úgy lesz! Még benneteket is megelőzünk!

— Adja Isten! — mondta együttérzően Hariton. — Mert különben az igazat megvallva semmi értelme nincs, hogy versenyezzünk veletek...

— No, menjünk — az elnök kitárta karját és elnevette magát. — Kínáld meg, Masa, azzal a fajtával, ami szétolvad a szájban, talán megjavul az öreg, mert már morog, pedig még meg sem nézte az egész gazdaságunkat!

— Te ne akarj engem megjavítani, fiú! — kiáltotta magas, rekedt hangon Hariton. — Én nem vagyok Ádám, hogy mennyei eledellel levehess a lábamról. Varjuska, én majd megjegyzem a hibákat, te pedig írd fel egy papirosra. Megmutatjuk nekik, kivel van dolgunk!

Egymás vállát veregetve, nevetgélve indultak el az úton: messze elhallatszott a reszkető öreges tenor, csikorgott az elnök műkeze.

Mikor Grunya és Masa kettesben maradtak, megfogták egymás kezét és sokáig szeretettel nézték egymást.

— Emlékszel, mikor a Medvehegyre szaladtunk szánkózni? — kérdezte halkan Masa.

— Emlékszem, emlékszem! — bólintott Grunya. — Mintha csak tegnap lett volna!

— Hát arra emlékszel, mikor mentünk a szekéren és énekeltünk?...

— Mindenre emlékszem, Masenka, kedvesem. — Grunya mellére vonta barátnője fejét. — Hát el lehet ezeket felejteni?

— I-igen... — mondta sértődötten Masa — de te mégis elfelejtesz engem, már egy hónapja nem írtál!

— Nem felejtelek el, Masenka, sohasem felejtelek el! — suttogta forrón Grunya. — Már régen elhatároztam: amint learatom a búzámat, rögtön megyek hozzád...

Masa hirtelen ellépett Grunyától és vállán tartva kicsi kezeit, egy pillanatig szomorú szeretettel nézett rá.

— Én meg már azt hittem, kevély, büszke lettél... Az újságban olvasok rólad — megfogta Grunyának a kendő alól kibomló hajfonatát és gépiesen fonogatni kezdte, — micsoda aratásod volt!... Kétszáztíz pud egy hektárról! Nem tréfadolog!

— Nagyon igyekeztünk, Masenka! — felelte bátortalanul Grunya, minha menegetőzni akart volna barátnője előtt.

— Igen, igen! — ingatta a fejét Masa és telt arcán gödröcskék jelentek meg, mint a tó tükrén az apró örvények, — Mi is... Jaj, mennyit tűrtem, szenvedtem ezért a kertért!... A háború alatt, emlékszel, rettenetes tél volt, kemény fagyok...

— Akkor megfagyott az első őszi búzám — felelte halkan Grunya.

— Látod... Mi pedig ápoltunk minden egyes almát, akár a kisgyereket, a fát becsavartuk gyékénybe, trágyával melegítettük, hóval szórtuk be egészen a tetejéig... Nem is tudom, hogy lehet, hogy nem dőltem ki akkor... El sem tudom mondani, mit bírtam ki. — Masa hirtelen észbekapott, mert majdnem végig kibontotta Grunya hajfonatát és elnevette magát: — Jaj, miket csinálok!

Sietve, gyengéd óvatossággal újra befonta a fonatot, koszorúba fonta barátnője feje körül és megtűzte a csatokkal.

— Mégsem változtál meg — hangosan megcsókolta Grunya arcát és hirtelen hadonászni kezdett: — Látod, egészen elfeledkeztem Rogyionról! Mondtam neki, hogy hozzon kosarat és várjon, én magam meg elszaladtam! Menjünk!

Megragadta Grunya kezét, de néhány lépés után megállt, a kert mélyéből szűrődő hangokra figyelt.

— Azt hiszem, engem hívnak... Tudod mit? — Grunya felé fordult és tenyerével széthasította a levegőt. — Menj arra, ne fordulj semerre és megtalálsz mindenkit. Én szaladok!

Grunya alig tért magához, barátnője már eltűnt a fehér törzsek között, világos ruhája már a fasor végén libegett.

Grunya elgondolkodva mosolygott és elindult az ösvényen, susogtak a lombok, valahol messze, lenn, vidám hangok csendültek.

Leszakított az ágról egy barnapiros almát, beleharapott és friss ízt érzett a szájában. Ment, körülnézegetett, mintha várná, hogy előtte terem valaki, vagy félne, hogy eltéved a kertben és nem találja a kijárást.

Széttépett egy szivárványló, két fa között kifeszített pókhálót, gyorsabban lépkedett és hirtelen úgy tűnt neki, hogy a nevét kiáltották.

Megállt, figyelt. De csend volt, akár az előbb, a kert zsongott, mint a drót a gyenge szélben, a levelek átforrósodtak a nap rekkenő sugaraitól.

„Álmodom" — gondolta és meglátta Rogyiont.

Rogyion a zöld, levélszínű létrán állott, amelyet a fához támasztott és egyik kezével almával teleszedett inge szélét tartva, óvatosan nézegette az ágakat.

Napbarnított homlokán ott csüggött a fekete fürt, szürke szemét lágyan beárnyékolta sűrű szempillája, ajkán olyan kedves, meghitt mosoly ült, hogy Grunyának kiszáradt a torka.

„Miért kínozom magamat is, őt is? — gondolta. — Hiszen beismerte, hogy nincs igaza. Az emberek irigykednek ránk, mi pedig kínozzuk egymást."

Ha le tudta volna csendesíteni magát, el tudott volna feledni mindent, háta mögé lopódzott volna, átölelte volna, mint régen, mikor a találkára futott, betakarta volna a tenyerével az arcát: „Találd el, kedves, ki szeret téged, kinek a keze alma- és földszagú?"

Grunya mozdulatlanul állt, félt megtörni a bűvös csendet és hirtelen rádöbbent, mi nyugtalanította reggel óta... Látni kívánta Rogyiont, majdnem fájón vágyódott utána!

Grunya az utolsó héten alig találkozott Rogyionnal, a területén töltötte a nappalt és az éjszakát, a mezei állomáson volt, Rogyion pedig, mintha félt volna, hogy tolakodó lesz, igyekezett nem kerülni a szeme elé. Még tegnap este is, amikor megtudta, hogy mindkettőjüket beválasztották a verseny feltételeit ellenőrző bizottságba, sietett a kerületbe, egyedül, mindenkit megelőzve.

Rogyion leszakított egy feje fölött csüngő, kemény almát és váratlanul észrevette Grunyát, eleresztette az ágat és az ág az arca előtt ingott, hol napfényt engedve az arcára, hol tarka árnyékot vetett rá.

— Várj, rögtön, rögtön!

Belekapaszkodott az ágba és gyorsan, kapkodva mászott le a létráról, miközben inge beleakadt egy ágba. Az almák szétgurultak, mint kis piros labdák. Rogyion legyintett a kezével, bűnludatosan elmosolyodott és ami az inge szélében maradt, beleszórta a nagy, pirosszélű kosárba, odament Grunyához, nem véve le róla bánatos, figyelő tekintetét.

Grunya pillantás nélkül nézett rá és most mindennél jobban félt attól, hogy Rogyion megint mentegetőzni kezd, bocsánatát kéri és akkor... Mit mond neki akkor? De Rogyion hozzálépett és megfogta a kezét:

— Grunya...

El akarta vonni a kezét, de nem tudta és érezte, hogy arcából kifut a vér.

— Grunya — ismételte csendesen Rogyion és tekintetével az asszony tekintetét kereste, s mikor megtalálta, csendes örömmel mondta: — Szedtem az almát és arra gondoltam: ha most jönnél... mintha megérezte volna a szívem...

Valahol ládákba szórták az almát és az előbbi tenor gyönyörködő tűnődéssel hangzott fel újra:

„Én gyönyörűségem
Bús rabságba vetve..."

Rogyion olyan közel állt, hogy Grunya érezte szakadozott lélekzetét, de nem tudta kiszabadítani a kezét annak forró tenyeréből.

A távoli útról Masa hangja hallatszott:

— Hozzatok ko-sa-raat!

Egymásra néztek, kétfelől megfogták a nehéz, almával színig telt kosarat és vitték.

Mikor a fő fasorba vitték, Grunya Rogyion izgalomtól elágyult hangját hallotta:

— Mikor összeházasodtunk, az olyan volt, mint a folyó... Elkapott a gyors ár és elsodort... Érted? Akkor vak voltam a boldogságtól, mindentől... Arra nem is gondoltam, hogyan fogunk élni — elsodort téged az ár, jó, örülhetek neki...

Grunya hallgatta Rogyiont, mintha kínzó szomjúságát oltaná, az meg csak beszélt, mintha félt volna, hogy valaki megzavarja, nem mondhat el mindent, ami kitört a lelkéből.

— És most, értsd meg: nélküled a munka és az egész élet nem öröm... Csak értsd meg!... Én egészen más lettem... Úgy szeretlek téged, Grunya, úgy szeretlek!...

Grunya hirtelen nem érezte a kosár súlyát, arca, keze nekitüzesedett, a vér lüktetett a halántékában.

— Ne, ne... suttogta, de a lelke azt kérte: „Beszélj, beszélj még! Hallgatni akarlak, végnélkül, beszélj!..."

Úgy vert a szíve, hogy már nem tudott tovább menni. Nem tette le a kosarat a földre, állt és nem értette, miért ilyen nehéz a lelke és miért ilyen boldog, mosolyogni szeretett volna, de a torkát könnyek fojtogatták.

— Csinálhatsz akármit, nem maradok el tőled... Csak felejtsd el azt a sebet, amit én okoztam neked, csak azt felejtsd

el!... Bebizonyítom az egész életemmel... Mindent megteszek érted!... Sohasem szerettelek ennyire, Grunyám!...

Grunya közel, egészen közel látta Rogyion szemét, nagy, tiszta, könnyektől borított szemét.

— No, felelj hát valamit, beszélj! — suttogta állhatatosan Rogyion.

Grunya úgy érezte, hogy ha Rogyion még egy szót szól, nem tudja türtőztetni magát és sírvafakad.

— No, hát mit mondjak, mit mondjak, Rogyionom? — suttogta és a kosár füle után nyult. — Pavliknak alighanem öcsikéje lesz!...

Rogyion arca felragyogott, aztán lassan elöntötte a vér.

— Add ide, majd én magam viszem! — kiáltotta. — Neked megárt.

— Nem, nem, vigyük együtt!

A kosár nyikorgott, füle belevágott Grunya kezébe, de nem érezte nehéznek. Valahol a maguktól nőtt bokrok között újra fütyülni kezdtek a madarak a sűrű, almaillattal terhes levegőtől szédült a fej, a homokos utakon kerek árnyfoltok táncoltak. Az ismerős tenor mellé mély lányhang fonódott és a dal elúszott a csillogó lombok fölött.

Rogyion ment mintha megrészegedett volna, imbolygott, mosolygott és ő is suttogta a dal szövegét. Aztán meglassította a lépteit, mintha eszébe jutott volna valami és Grunyára tekintett:

— Még akartam neked valamit mondani: reggel láttam Rakitint — Grunya nyugodtan fogadta Rogyion szemének izgatott, örvendező csillogását, — kért, mondjam meg neked, hogy maradj ma a kerületi bizottság irodájában. Biztosan jóvá akarják hagyni a közgyűlés határozatát a te tagjelöltté való felvételed ügyében.

Rogyion ezt egy lélekzetre elmondta és Grunya letette a kosarat a földre, kiegyenesedett és szomjasan lélekezve, a fasor párás távolába tekintett. Mint áttetsző borostyánkövek, csillogtak a meggyfákon a gyantacseppek.

— Jaj, hát hogyan? — kérdezte félénken és Rogyionhoz húzódott. — Miért hallgattál erről, Rogyion?... Hány óra van most?

— Ne keseregj, ne izgulj, — Rogyion megfogta a kezét, — estig még van időd átgondolni mindent...

— De hátha kérdeznek valamit és én nem tudom...

És bár jól tudta, hogy nem Grunya válaszai, hanem egész élete és munkája lesz majd döntő jelentőségű az irodában, Grunya izgalma önkénytelenül átragadt Rogyionra is.

Megfogta az asszony vállát, félénken, mint valamikor, ifjú éveikben, magához húzta és ajkát homlokához érintette.

— A héten megtaláltam a láda fenekén az értesítést a halálomról. Honnan volt annyi erőd? Hogy bírtad ki, hogy nem törtél le?

Grunya arcát a naptól átmelegedett katonainghez simította és hallgatta Rogyion remegő, becéző hangját, torkát sírógörcs fojtogatta, de nem sírt. A férfi nagy, gyengéd keze a fejére simult és Grunya lehúnyta a szemét, mozdulatlanul hallgatta, hogy dobog az ing alatt a férfi szíve. Nem tudta, mennyi ideig állt volna így, összeölelkezve, az almafák sűrű árnyékában, csak hallhassa Rogyion halkan áradó hangját, csak ne szakadjon szét ez a mámoros ringatódzás...

Mintha ébredezne, lassan felemelte a fejét. Rogyion tiszta, nyílt szemébe nézett, meleg, csendes, gyengéd érzés kerítette hatalmába és arra vágyott, hogy boldoggá tegye.

Rogyion nézte, nem sütötte le a szemét, és Grunya arra gondolt, hogy így csak a szerető és boldog ember tud nézni.

— Gyere, vigyük, — mondta, mikor eszébe jutott a kosár.

A tető alá vitték a kosarat, a hűvösre állították. Körül rózsaszín, fehér, barnapiros gyümölcshalmok tornyosultak.

— Meg kellene nézni Masát, — Grunya körülnézett, de senki sem volt a közelben, a szüretelők hangjai most is távolról hallatszottak.

— Jól van, ráérsz még beszélgetni vele — mondta Rogyion, megfogta Grunya kezét és kiléptek a kertből — most nem engedlek sehova... Annyi mindent el kell mondanom neked!

— Nekem is, — Grunya férje szélescsontú, napbarnított arcára tekintett, mintha hosszú távollét után most látná először, és felismerné a kedves, felejthetetlen vonásokat — az éles vágást az állán, az anyajegyet és a szeplőt a halántékán. — Hiszen hat éve nem találkoztunk...

— Hat éve — mondta Rogyion, mint a visszhang és megszorította az asszony kezét.

— Most pedig menj el. Egyedül kell lennem.

A kapun túl sokáig nem engedte el az asszonyt, bár értette, miért akar egyszerre egyedül maradni Grunya, mielőtt az irodába megy. Hiszen a mai nap új fénnyel világítja meg egész életét!

— Ha eljössz oda, még jobban fogok izgulni, becsületszavamra, Rogyion!... — zavartan elmosolyodott és kihúzta forró ujjait Rogyion kezéből.

— Talán segíthetek neked valamiben? — kérdezte Rogyion és még mindig nem akarta elhinni, hogy az asszony elmegy és ő

egyedül marad. — Olvastad a „Szabályzatot", az „Összefoglalót", a „Leninizmus kérdéseit"?

— Néhányszor... De most, ha beszélsz róla, ha nem — semmiképpen sem értek semmit! Idehallgass — szégyenlősen a mellére tette a kezét, — nézd, hogy dobog!... Ne várj rám, Rogyion, vigyél Pavliknak kóstolót és menj haza a többiekkel.

— És te?

— Én is hazamegyek hamarosan!

Grunya egy kis nyírfánál megállt és kendőjével Rogyion után intett. Mikor leért a folyóhoz, az még mindig a kert kapujában állt. A fák nemsokára eltakarták, de Grunya érezte, hogy Rogyion még nézi egy-két percig, tíz percig is, és még elmenőben is vissza-visszafordul.

Grunya a folyónál megállott, ment a folyó melletti homokos úton, és sűrű, árnyas bokrok közé ért. Ment a keskeny kis ösvényen, gyakran megállt és mellére tette a kezét: a szíve csak nem akart megnyugodni.

Jóval a megjelölt idő előtt jelent meg a kerületi pártbizottság irodájában. Itt hűvös volt, világos volt és csend, otthonosan barátságos volt a helyiség. A fogadószobában a titkárnő ült az asztal mellett, de nemsokára az is elment és Grunya egyedül maradt.

A magas, tágas és üres szobában nyugtalanító és ünnepélyes csend úszott, melyet csak a nagy falióra ütései törtek meg. A zöld futószőnyegek, melyek átszántották a festett padlót, elnyelték a lépteket és Grunya úgy érezte, hogy felszántott földön jár.

Megállt a széles, vörös bársonnyal bevont tábla előtt és a sok fénykép fölött elolvasta a szöveget: „Kerületünk legkiválóbb emberei."

Meglátta Masenka fényképét és elmosolyodott, barátnője mellett szégyenlősen hunyorgott Vanya Jarkin, mellettük ismeretlen fejőnők, kombájnvezetők, kolhozelnökök, a Helyi Traktorállomás mechanikusai, traktorvezetők, az agronómus, a tanító. És Grunya hirtelen érezte, hogy arcát elönti a vér. Egy kis fényképről kissé összehunyorított szemmel, kendője alól kibomló hajjal egy sovány kislány tekintett le rá. Csakugyan, ő lenne ez?

„Jaj, milyen szörnyű! Hiszen akkor nem akarta lefényképeztetni magát — kint a mezőn, egy szürke, szeles napon!... Nem, mégis rábeszélték!..."

Rögtön elfelejtette elégedetlenségét, amint a nagy, aranyozottkeretű kép elé lépett. A sötét páncélgépkocsin kitárt kabátban V. I. Lenin állt. Sapkáját kezében tartotta, másik kezét az újjongó tömeg fölé emelte.

„Mikor volt ez? — gondolta Grunya és hirtelen melege lett. — Hát persze! Áprilisban volt! Az áprilisi tételek!"

Mintha csak valami nehéz kérdésre felelt volna, amit valaki feltett neki, de nem nyugodott meg, hanem még izgatottabb lett. Szovjet emberek milliói kockáztatták életüket a Honvédő Háborúban, hogy ő, a névtelen parasztasszony, itt a messze altáji faluban nyugodtan élhessen, tanulhasson, és végül eljöhessen ma ebbe a házba, hogy részese legyen annak az erőnek, ami az egész emberiség nagyszerű jövőjének nevében hőstettekre késztette őket.

A fogadószobába széptermetű, vállas asszony lépett be, új, sárga cipője nyikorgott, sötét altáji szoknyája suhogott. Fehér, rojtos kendő omlott le a válláról majdnem egészen a földig.

Nyilt, még fiatal arca, sötétkék szemének fénylő tekintete ismerős volt Grunya előtt. Hol találkozott vele? Hol?

Nem volt ideje gondolkodni, az asszony már hozzálépett, üdvözölte, a bőrrel bevont, súlyos ajtó felé intett, a kerületi bizottság első titkárának irodájára.

— Ide?

— Igen, az irodába — felelte Grunya, — honnan tudja?

— Látom a szeméből: csak úgy ragyog! — az asszony megfogta Grunya ruhaujját és leült melléje a lágy, meggyvörös pamlagra. — Hiszen én is ide jövök, kedvesem... Ülj mellém, beszélgessünk. Honnan jöttél? Meséld el?

Az asszony fukar mosolyában kék, csillogó szemének kifejezésében, kissé goromba modorában az a cseppet sem bántó, megnyerő egyszerűség volt, az a nyilt gyengédség, mely egyszerre őszinteségre kényszeríti az embert.

— A „Hajnal"-ból jöttem — mondta Grunya.

— És a neved, ha nem titok?

— Vaszilcova.

— No? — csodálkozott az asszony, és hadonászva gyorsan Grunya mellé húzódott a pamlag sarkába. — Te vagy Vaszilcova? Nem csapsz be? No-no, csak tréfálok... Csak azt gondoltam, nagyobbacska vagy, de téged még férjhez kell adni...

— Nem, férjnél vagyok — mondta pirulva Grunya. — Hol hallott rólam?

— Ó, kedvesem, hallottam a híredet... az újságban is olvastam rólad, s egyszer a titkár maga dicsért téged, — az asszony hamiskásan hunyorított, kacsintott. — És tudom, te is ismersz engem: Kovrova vagyok, Pasa...

— Kovrova?... — most Grunyán volt a csodálkozás sora. — Hát hogyne! No, de ilyet! — és önkénytelenül a tisztelet táblájára nézett. — Tehát maga az? Nahát! Azt gondoltam...

Grunya sokat hallott már erről a munkabíró, merész asszonyról, a kerület egyik legjobb kolhozának elnöknőjéről. A háborúban elvesztette férjét és két fiát, ittmaradt három apró unokájával és felnőtt lányával. A bánat nem vette le a lábáról. Magára vette a nagy szövetkezeti gazdaság gondját és lábraállította a háború első évében megingó kolhozt. Hát ez ő, Pasa Kovrova!

Grunya úgy vonzódott ehhez az erős, akarattal telt asszonyhoz, hogy hozzásimult bizalmasan, mint az anyjához.

— Jó termésed volt, kislány! — mondta Pasa Kovrova, félig átölelve Grunya vállát. — A lányom a kolhozban csoportvezető, de az még messze jár tőled. Keveset olvasnak, tanulnak, gondolkodnak, mindent egyszerűen erővel akarnak legyőzni. Mondtam neki: nem csak erővel, ésszel is győzni kell. Erre tanít bennünket a szovjet hatalom. Igaz-e?

— Igaz, igaz, — értett egyet vele Grunya. — Beszéljen nekem magáról. Praszkovja Ivanovna: hogyan bírja ezt a munkát? Hiszen még a férfiak között is ritka, aki ezt bírná!

— Igyekszem, kislány, igyekszem! — felelte Pasa Kovrova. — Te miért vagy olyan bátortalan? Izgulsz?

— Aha...

— Ne félj semmit, minden jó lesz — nyugtatta Pasa, de Grunya érezte, hogy ő sem izgul kevésbbé nálánál, — hiszen a mi kedves pártunkba lépünk — mitől félnénk? — Neked sem érdemes... Az én koromban rosszabb, ha pirulnom kell...

A fogadószobába még ketten léptek be: egy kenderszőke, göndörhajú legény — arról, ahogy vörös, lemoshatatlan kormos kezét a zsebébe dugta, Grunya tudta, hogy traktorvezető — és egy fiatal, kezét idegesen dörzsölgető tanító. Járkálni kezdtek a fal mellett, nézegették a képeket, míg Pasa nem mondta nekik, hogy ne izguljanak és üljenek le melléjük — úgy vidámabban telik az idő. Grunya megismerkedett a tanítóval és a traktorvezetővel, úgy érezte, hogy a munkában már régen rokon velük.

És mikor megjelent Novopasin, mind a négyen ott ültek szorosan egymás mellett a pamlagon. Novopasin mosolyogva üdvözölt mindenkit és bement az irodába.

Grunya éttől a pillanattól kezdve elvesztette az időérzékét. A fogadószoba egyszerre zajos lett, bár alig érkezett néhány ember: Pasa Kovrova bizonygatott valamit a tanítónak, csengett a telefon és a titkárnő gyakran levette a kagylót, a traktorvezető az „Összefoglalót" lapozgatta.

Grunya hirtelen rémülettel gondolt arra, hogy a kerületi bizottság nem veszi fel jelöltnek a pártba. Hiszen még az „Össze-

foglalót" sem tudja alaposan. Különösen a negyedik fejezet volt nehéz. „Hiszen mindent egyszerűen és világosan írtak meg benne — gondolta és leplezetlen irigységgel nézett a traktorvezetőre, — annyiszor olvastam, de éreztem, nem ment egészen a fejembe, nem értek még mindent!"

Zengve, lassú ünnepélyességgel kezdett ütni a nagy falióra. Grunya gépiesen számolta az ütéseket, és bár nézte a számlap fényes korongját, mégis eltévesztette.

Pasa Kovrovát behívták az irodába. Grunya hallotta, hogy csengett az ajtó mögött a hangja, nézte az elcsendesedett, könyvét lapozgató traktorvezetőt és úgy érezte, hogy nem tud semmit, mindent, mindent elfelejtett, erőlködve igyekezett emlékezni, melyik évben volt a párt VIII. kongresszusa, nem jutott eszébe.

Nem tudta, miért volt éppen a VIII. kongresszus időpontjára szüksége, de az, hogy nem tudott visszaemlékezni rá, majdnem fájón lesujtotta. Felállt és járkálni kezdett a szobában, fogta izzó arcát, kinézett az ablakon. A kert előtt fehér libák úsztak a tóban: lebukott a nap, pirosan, mintha a hegyvidék fölött tüzes láva ömlött volna végig; a tó fenekéig tele lett tűzzel, a libák csendesen ringatóztak a rózsaszínű, lomha hullámokon.

Grunya nem tudta, mennyi időt töltött az irodában Pasa Kovrova, de amikor az ragyogó arccal, kipirulva megjelent a küszöbön, Grunya hozzáfutott:

— No, mi van, Praszkovja Ivanovna, kérdezték? Mit kérdeztek?

— Kedvesem, — mondta ellágyulva és halkan, mintha énekelne, Pasa Kovrova, — hadd csókoljalak meg! — magához vonta Grunyát, szemében könnyek csillantak meg. — Ó, milyen boldog vagyok! ... Menj, téged kérnek ...

— Engem? — kérdezte Grunya.

Pasa Kovrova bólintott és Grunya, benső remegéssel nyitotta ki az iroda ajtaját.

Gyorsan végignézett a nagy, „T"-betű alakú asztal körül ülőkön és még Rakitint és Novopasint is szigorúnak, kérlelhetetlennek látta.

— Üljön le, — kínálta Novopasin, de Grunya állvamaradt és rájuk nézett.

— Üdvözlöm, — mondta.

Novopasin újra hellyel kínálta, Grunya leült, remegő kezét az ibolyaszínű plüssel letakart asztalra tette. Előtte vizesüveg csillogott, egy rózsaszínű hamutálca, távolabb a titkár kicsi, fekete pipája feküdt és Grunya, mikor ránézett, kissé nyugodtabb lett.

Mikor felkérték, hogy beszéljen magáról, Grunya tudata egyszerre csodálatosan kivilágosodott. Egészen nem oda illően a VIII. kongresszus dátuma jutott eszébe, elmosolyodott és kicsit dadogva és pirulva beszélni kezdett. Novopasin intett neki: elég, — de ő folytatta a beszédet és a titkár mosolyogva ismételte meg kérdését.

— Miért akar a párt tagja lenni? — hallotta Grunya, megfordult, de nem tudta kitalálni, ki adta fel neki a kérdést.

Mindenki bátorító figyelemmel nézett rá, és Grunya egyszerre megértette, hogy semmi oka nincs izgulni. Régi elvtársai ülnek mellette, akik mindig segítenek neki, ha téved!

— Azt hiszem — mondta az üvegben csillogó vizet nézve, — hogy az, aki nemcsak a jelen napoknak él, hanem a holnapra is gondol, aki nem akar egy helyben topogni, aki előre akar menni és másokat is magával akar vinni, annak a párttal kell lennie... A pártban erősebb lesz, bátrabb, és többet tud adni a népnek!...

— Helyes, — mondta Novopasin, szája sarkába dugta a pipáját, és szívogatta felette a gyufa nyugtalan lángját. — Mit akar most csinálni?

— A nagy területeken is olyan termést akarok elérni, amit az idén arattunk a rekordterületen, az ötéves terv végére olyan termést kell elérnünk a kolhoz minden földjén — ez a legfőbb feladat! — Grunya felemelte egyik ujját. — A kultúrnövények összevegyítésével gyorsanérő fajtát akarunk kitermelni, — kinyujtott ujja mellé másik ujját is kinyujtotta. — Földjeinken új fajtát fogunk kitermelni, a vadon nőtt kultúrnövényeket kinemesítjük, a jövő évben megkezdjük magállományunk fajtán belüli keresztezéssel történt megújítását, — az ibolyaszínű plüssön már ott feküdt keményen összeszorított ökle.

— A tarlóravetést abbahagyták?

— Nem, miért? — Grunya Novopasin becéző, tűnődő pillantásával találkozott és megrázta a fejét. — A csoportbeli lányokkal úgy határoztunk: ha Liszenko nem tért el az eszméjétől, — nékünk sem kell eltérnünk! Ebben az évben bevetünk néhány hektárt!

— Hogy van a férjével? Összebékültek? — kérdezte váratlanul, szigorúan Rakitin.

Grunya nem várt tőle ilyen kérdést, zavartan nézett Rakitin nyugodt, izgalom nélküli arcára, és állva, kitartó, tiszta tekintetét, tartózkodóan és halkan felelt:

— Minden jól van nálunk...

A szavazás olyan gyorsan folyt le, hogy Grunyának ideje sem volt izgulni: a kerületi bizottság egyhangúlag jóváhagyta a közgyűlés határozatát és tagjelöltnek vette fel Grunyát.

— Sok sikert kívánok! — mondta Novopasin és kezetnyujtott neki.

— Köszönöm...

Grunya kilépett az irodából, de az ajtóban visszafordult:

— Hazamehetek?

— Igen, igen, természetesen. Szerencsés utat!

Grunya nem emlékezett, hogyan ért ki a tornácra. Az esti hűvösség megcsapta kigyulladt arcát.

A falu széles utcáját lámpák világították meg, a kertek mögött feljött a hold, — az égen remegő, kék sugarak derengtek, a hatalmas hangszóróból, az oszlop tetején súlyos, ünnepélyes zene hullámai ömlöttek.

— Jaj, de boldog vagyok, Rogyion, kedves — suttogta.

Állt csendesen és boldogan, mintha hegy tetején állna és végtelen, távoli, hívó messziség nyilna meg előtte.

A zene áradata megszűnt, a mellékutcából egy autó tűnt elő. A fényszórók világossága kettéhasította az utcát.

Grunya kiszaladt az útra, a fénytől elvakulva felemelte a kezét. Az autó fékezett.

— A „Hajnal" mellett nem mennek el véletlenül?

— Ülj be, elviszünk.

Grunya könnyedén felmászott az autó tetejére. Hirtelen halk hang szólalt meg a rádióban, melytől megdobbant a szíve:

„Oroszország! Mit akarsz tőlem? Micsoda megfoghatatlan kötelék húzódik közöttünk? Miért nézel úgy és miért néz rám várakozó szemmel minden, ami benned van?"

Az autó megrándult és elindult az utca ferde árnyékában, mintha megijedt volna az útszélen susogó jegenyéktől. Grunya a gépház tetejére támaszkodott, a mellette elszaladó házacskák fényeit nézte, a kerteket, a fehér füstöt a tetők felett, és hallotta az ujjongással telt hangot, melyet a hangszórók, mint stafétát, egymásnak adtak át.

„Mit jósol ez a beláthatatlan tér? Itt, benned ne teremnének végtelen gondolatok, mikor te magad is végtelen vagy? Itt ne lennének hősök, amikor van hely, ahol kifejlődhessenek, elindulhassanak?..."

A kivilágított klub zajgott, mint egy gőzhajó! Kitárt ablakain csengő ének áradt ki. A kertek alatt dübörgött az új híd, kockás árnyékot vetett az autóra; a hold kék fénye borította a hegyeket és az utcákat, belehullt a feneketlen tóba, és a falu szélén erős, hatalmas hang érte utól Grunyát:

„Csodálatos hangon cseng a hang; kong és széltépett darabokban megáll a levegőben; elrepül minden mellett, ami van

a földön, és kitérnek előtte, utat engednek neki más népek és országok . . .”

Az autó kiért a nyilt mezőre és a holdsugaras pusztán száguldott.

A szél cibálta Grunya haját, fülébe dúdolt, kifújta a szeméből a könnyeket, és Grunya úgy érezte, hogy sírnia kell váratlanul szárnyrakapott szívének örömétől és kimondhatatlan gyönyörűségétől.

Vége